

SFÎNTUL VASILE CEL MARE

S C R I E R I

COMISIA DE EDITARE :

Pr. DUMITRU SOARE (președinte), Pr. Prof. ȘTEFAN ALEXE,
Pr. Prof. TEODOR BODOGAE, Prof. NICOLAE CHIȚESCU, Pr.
Prof. CONSTANTIN CORNIȚESCU, Prof. ALEXANDRU
ELIAN, Pr. Prof. DUMITRU FECIORU, Prof. IORGU IVAN,
Pr. Prof. IOAN RĂMUREANU, Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE,
ION CIUTACU (secretar)

—
—
**SFÎNTUL VASILE
CEL MARE**
S C R I E R I
PARTEA A TREIA

DESPRE SFÎNTUL DUH.
CORESPONDENȚĂ (EPISTOLE)

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÎNTAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMANE

TRADUCERE, INTRODUCERE, NOTE ȘI INDICI DE
Preot Prof. Dr. CONSTANTIN CORNIȚESCU
și Preot Prof. Dr. TEODOR BODOGAE

CUVÎNT ÎNAINTE

Un nou volum din scrierile Sfântului Vasile cel Mare, tălmăcit în grai românesc, vede acum lumina tiparului în colecția «Părinți și scriitorii bisericești», îmbogățind tezaurul teologiei și spiritualității noastre străbune cu încă două nestemate patristice de mare preț: tratatul *Despre Sfântul Duh* și un mănunchi de *Epistole* ale ilustrului arhipăstor din Cezareea Capadociei.

Cu cartea de față ni se împărtășesc darurile unei moșteniri unice, atât prin conținutul cit și prin valoarea ei permanentă, a cărei importanță se situează într-un context ce nu trebuie neglijat. Astăzi creștinul dreptmăritor consideră ca lucru firesc și lesne de înțeles mărturisirea credinței sale în Sfânta, dumnezeiasca și de viață făcătoarea Treime: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Dar citi din cei ce aduc mărturie despre unicul și adevăratul Dumnezeu Cel în Treime închinat și slăvit își aduc aminte că învățătura aceasta, ca și celelalte adevăruri de credință creștină, s-a lămurit cîndva, cristalizîndu-se definitiv în primele veacuri ale Bisericii, cu prețul multor frămîntări și jertfe.

Așa s-a întimplat și cu învățătura despre Sfânta Treime, aflată implicit în Sfânta Scriptură și primită nemijlocit, ca realitate duhovnicească, de către primii creștini. Această învățătură, exprimată pe scurt în Simbolul de credință de la Niceea, alcătuit de Sfinții Părinți ai primului Sinod ecumenic (325), a fost răstălmăcită de unii răuvoitori cu suflete pline de trufie, care, neînțelegînd Scripturile și neascultînd de predania apostolică, au încercat să dezbine unitatea de credință a Bisericii. Așa se face că încă din secolul al IV-lea — acel «secol de aur» al teologiei și vieții creștine — o seamă de rătăciți de la adevărata credință, care încercau să pătrundă taina dumnezeirii mai mult cu puterea gîndirii omenesti decît cu lumina izvoarelor Descoperirii divine, au ajuns să nege deoființimea celor trei Ipostase divine — Tatăl, Fiul și Sfântul Duh —, considerînd că între Acestea ar exista deosebire de esență și deci de cinstire.

Îngrijorat de primejdia răspîndirii unor asemenea învățături greșite, Sfîntul Vasile cel Mare — care se bucura de nepieritoare cinstire în evlavlia dreptcredincioșilor creștini, împreună cu ceilalți mari dascăli și ierarhi, contemporani lui, Sfîntul Grigorie Teologul și Sfîntul Ioan Gură de Aur — s-a ridicat cu sabia cuvîntului împotriva ereticilor pnevmatomahi, precum la vremea sa se ridicase biruitor Sfîntul Atanasie, «stilpul Ortodoxiei», împotriva arienilor. El a întocmit astfel vestitul tratat *Despre Sfîntul Duh*, în care înfățișează adevărurile fundamentale cu privire la cea de a treia Persoană a Sfîntei Treimi, privită atît în esența și acțiunile ei în sinul dumnezeirii, cît și în iconomia lucrării sale în lume, în istoria mîntuirii și în viața sufletească a credinciosului. De-a lungul veacurilor, generațiile de creștini care au zăbovit asupra acestei lucrări au descoperit acolo cele mai înalte valori spirituale, puse în lumină prin lucrarea Duhului Sfînt, «Domnul de viață făcătorul», care se oglindește în slova inspirată a marelui părinte capadocian. Aceleași valori le descoperim și noi astăzi, adîncindu-ne în cugetarea Sfîntului Părinte, care ne dezvăluie adevărul că Ortodoxia este o neconținută Cincizecime, o neîncetată revărsare a Duhului Sfînt peste întreaga făptură creată de Tatăl și restaurată prin Fiul.

Împreună cu tratatul amintit, sînt rediate în acest volum, în dulcele nostru grai românesc, și din *Epistolele Sfîntului Vasile cel Mare*, adevărate modele de elocință, rezultate din adîncul celor mai diferite preocupări ale vieții creștine, în care vasta cultură și înalta dăruire literară a ilustrului părinte se împletesc în modul cel mai fericit cu zelul filocalic al iubirii de Dumnezeu și dorul desăvîșirii sufletești. Mai mult decît atît; scrisorile vasiliene cuprind nu numai un bogat material de știri referitoare la viața, lucrarea și profilul spiritual al autorului lor, ci și o neprețuită comoară de informații privitoare la vremea sa, la contemporanii săi și îndeosebi la istoria Bisericii Răsăritene din secolul al IV-lea. Astfel putem spune că ele zidesc sufletește, dar și învață pe toți cei ce năzuiesc spre cercetarea izvoarelor curate ale cugetării patristice.

Epistolele Sfintului Vasile cel Mare alcătuiesc laolaltă un adevărat univers de gândire și povățuiri, de care nu ne putem apropia decât cu respectul și venerația cea mai adâncă. Diversitatea uimitoare a preocupărilor lor stă mărturie grăitoare despre geniul și bogata dăruire a sfintului ierarh capadocian. Unele din ele sînt imne de neîntrecută frumusețe închinatelor prieteniei și viețuirii în Hristos; altele sînt mesaje înflăcărâte pentru sprijinirea celor aflați în suferință; o seamă de scrisori au conținut canonic, urmărind să îndrepte anumite nereguli disciplinare; nu puține sînt epistolele cu caracter dogmatic, în care dreapta credință este limpede formulată, spre a risipi învățăturile eretice; la fel se înscriu scrisorile cu conținut liturgic deosebit de valoros pentru istoria veche a cultului creștin, precum și o serie de epistole istorice, care mărturisesc frămîntările și izbîndirile vieții creștine din acel secol de aur.

Volumul de față — cel de al treilea și totodată ultimul din principalele opere ale Sfintului Vasile cel Mare incluse în colecția «Părinți și scriitori bisericești» — aduce un important spor de prestigiu teologiei și evlaviei românești, atît de receptivă, dintru început, la cugetarea și lucrarea vasiliană. Poporul nostru se poate mîndri cu faptul că scrierile Sfintului Vasile, și îndeosebi Liturghia sa și regulile monahale, au însuflețit și au hrănit de-a lungul veacurilor cele mai alese forme de manifestare a spiritualității românești. Alături de folclorul religios al strămoșilor sau de vechile cărți de cult, cercetările rivnitoare ale profesorilor de teologie din trecut și de astăzi au îmbogățit necontenit moștenirea vasiliană, care poate fi considerată astfel ca o permanență simbolică a Ortodoxiei românești.

Scrierile Sfintului Vasile cel Mare au preocupat, după cum se știe, cugetul multora din destoinicii noștri înaintași în ogorul Bisericii străbune, fapt mărturisit de o impresionantă salbă de tălmăciri ale acestora în limba română, atît în vremurile mai vechi, cît și în cele noi. Nu insistăm aici asupra lor, deoarece bogăția unor asemenea traduceri, exegeze și comentarii se află înfățișate într-un volum special pe care Biserica noastră l-a dedicat marelui dascăl la împlinirea a 16 secole de

la săvârșirea vieții sale pămîntești (Sfîntul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa, tipărit cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, colecția «Biblioteca teologică,» 3, Ed. Institutului Biblic și de Misiune, București, 1980).

Considerăm că această nouă traducere românească a unor scrieri reprezentative din tezaurul teologiei patristice — datorată osîrdiei părinților profesori Constantin Cornițescu și Teodor Bodogae — confirmă valențele teologiei românești contemporane și totodată maturitatea duhovnicească a vieții Bisericii noastre dreptmăritoare.

Cu asemenea gînduri, binecuvîntăm această nouă podoabă a culturii teologice românești, dorind cititorilor volumului de față mult spor și depline izbîndiri în urmarea și trăirea credinței noastre dreptmăritoare.

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

La sărbătoarea Sfinților Trei Ierarhi :

Vasile cel Mare, Grigorie de Dumnezeu cuvîntătorul

și Ioan Gură de Aur — 30 ianuarie 1989.

INTRODUCERE

1. IMPREJURĂRILE ÎN CARE A FOST SCRIS TRATATUL «DESPRE SFÎNTUL DUH»

Sinodul de la Niceea (325) s-a întrunit pentru combaterea ereziei lui Arie, referitoare la Fiul, a doua persoană a Sfintei Treimi. Problema Sfântului Duh nu se pusese încă, de aceea Sinodul a formulat credința în Sfântul Duh fără vreo precizare¹. Precizările s-au făcut la al doilea Sinod ecumenic, când a fost combătută erezia «pnevmatomahilor», «a lup-tătorilor împotriva Duhului»².

Dar erezia pnevmatomahilor nu era străină de învățătura lui Arie³. Acesta afirma că numai Tatăl este ființă fără început și cu totul transcendentă, iar tot ceea ce există în afara Lui este creatură, cu fire aparte de firea Sa⁴. Între creaturi, Fiul deține un loc deosebit, fiind creatura prin care Tatăl creează. Deși și Arie poate fi considerat un pnevmatomah, el însă nu pune problema Sfântului Duh. Această problemă o vor pune mai târziu adepții săi⁵, arienii moderați numiți și

1. La Sinodul I ecumenic se include în simbol următoarea formulă: Καὶ εἰς τὸ Ἄγιον Πνεῦμα.

2. La Sinodul II ecumenic s-a făcut adaosul: τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν. Ambele simboale la 'I. Καρυήρης, Δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι, p. 58 și 77. 'I. Καλοῦρης, Τὸ τριαδικὸν πρόβλημα κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, Θεσσαλονίκη, 1969, p. 370. G. Hahn, Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der alten Kirche, 1962, p. 161.

3. Sf. Atanasie, Către Serapion, 1, 2, P. G. 26, 532: «Τῶν μὲν οὖν Ἀρειανῶν οὐκ ἄλλότριον καὶ τοῦτο ἐνθόμημα. Ἐπεὶ γὰρ ἀρνούμενοι τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον εἰκότως τὰ αὐτὰ καὶ κατὰ τοῦ Πνεύματος δυσφημοῦσι».

4. Idem, *Impotriva arienilor* 1, 6, P.G. 26, 24: «Μεμερισμένοι τῇ φύσει, καὶ ἀπεξενωμένοι, καὶ ἄλλότριοι, καὶ ἀμέτοχοι εἰσιν ἀλλήλων αἱ οὐσίαι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ὡς αὐτὸς ἐφθέρξατο ἀνόμοιοι πάντων ἀλλήλων ταῖς τε οὐσίαις καὶ δόξαις εἰσὶν ἐπ' ἄπειρον».

5. Este indeoșbit cunoscut că arienii s-au împărțit în 3 grupări: prima grupare a fost a arienilor riguroși, care nu acceptau că Logosul este Dumnezeu, dar nici măcar asemenea Lui (ἀνόμοιος). De aceea, au și fost cunoscuți ca anomei. Mărturisirea lor de credință a fost aprobată în 357 și este cunoscută ca «a doua formulă de la Sirmium». A doua grupare este a arienilor moderați, care acceptau că Logosul este Dumnezeu avînd o esență asemenea cu Tatăl (ὁμοιούσιος). De aceea au fost cunoscuți și ca omioi-sieni. Mărturisirea lor de credință a fost aprobată în 358 și a fost cunoscută ca «a treia formulă de la Sirmium». În sfîrșit, a treia grupare era a arienilor propriu-zisi. Ei recunoșteau că Logosul este asemenea (ὅμοιος) cu Tatăl, dar nu voiau să spună în ce constă această asemănare și respingeau atît termenul ὁμοούσιος cît și pe ὁμοιούσιος. Au fost cunoscuți ca homeeni. Mărturisirea lor de credință a fost aprobată în anul 359 și este cunoscută ca «a patra formulă de la Sirmium».

omiousieni, adepții lui Eustațiu de Sebasta⁶. Dacă aceștia nu afirmă că Arie că Fiul este o creatură, — ei afirmă că Fiul este o ființă superioară cu o natură asemănătoare celei a Tatălui⁷, — despre Sfântul Duh afirmă, împreună cu anomeii, că este o creatură⁸, un duh slujitor asemenea îngerilor⁹.

Momentul crucial pentru izbucnirea noii erezii a fost ruperea comuniunii dintre Sfântul Vasile și Eustațiu¹⁰. Până în momentul ruperii comuniunii, între Sfântul Vasile și Eustațiu erau relații de prietenie. Sfântul Vasile aflase că Eustațiu proferează o erezie, dar din cauză că vedea în el pe organizatorul vieții monahale din Asia Mică și mai ales pentru că voia cu orice preț să evite dezbinările din Biserică, a menținut mult timp bunele legături cu acesta. El a redactat însă o epistolă¹¹, în care apăra divinitatea Sfântului Duh, căreia, vrînd să-i dea autoritatea unei mărturisiri de credință, cerea să fie aprobată cu pecețile lor de episcopii din Asia Mică. Eustațiu a fost printre primii care au iscălit epistola. Mai târziu însă a pus pe seama Sfântului Vasile o scrisoare către Apolinarie și niște apocrife pentru a-i umbri reputația. Atunci Sfântul Vasile a înțeles că Eustațiu nu-i este prieten, că, din contră, îi este dușman și «căpetenia ereziei pnevmatomahe»¹². În anul 376 Sfântul Vasile îi reproșă faptul de a fi naufragiat de la dreapta credință¹³.

6. Erezia nu capătă amploare pînă în anul 359—360. În acest moment, în Egipt, o grupare eretică, ce nu făcea parte pînă atunci din tabăra arienilor, interpretînd alegoric (sau tropic, de unde adepților li se dă și numele de tropici) afirmațiile Sfinților Părinți referitoare la Sfântul Duh, susține că în Duhul Sfînt trebuie să se vadă «un duh slujitor», care se deosebește de îngerii doar după treaptă (Sf. Atanasie, *Scrisoarea I-a* către Serapion, I. P. G., 26, 532 a). Sfîntul Atanasie lămurește lucrurile prin 4 scrisori doctrinale adresate lui Serapion, episcop de Tmuis, iar sinodul din Alexandria din 372 dă anatemei pe cei ce zic «că Sfîntul Duh este o creatură și că este separat de substanța lui Hristos» (Sf. Atanasie, *Tomos către Antiohieni*, 3, P. G., 26, 800 a).

7. Epifaniu, Πανάριον 3, 1, P. G., 42, 337: «Πνευματοματοῦχοι οὗτοι' περὶ τοῦ Χριστοῦ καλῶς ἔχουσι, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημοῦσι, κτιστὸν αὐτὸ ὀρίζομενοι καὶ οὐκ ὄν ἐκ τῆς θεϊότητος».

8. *Ibidem*, col. 12: «'Αρειανοὶ καὶ 'Αρειομανεῖται, οἱ τὸν Ἰσὺν τοῦ Θεοῦ κτίσμα κτίσματος». Vezi și Sf. Vasile cel Mare, *Contra lui Eunomiu*, 33, 1, P. G. 29, col. 649 b.

9. Socrate, *Istoria bisericească*, II, 45, P. G. 67, 360 a, b.

10. Loofs, *Macedonius*, în «*Protest. Realencyclopedie*», XII, 47.

11. Sf. Vasile cel Mare, *Epistola* 125, P.G. 32, 545.

12. Sf. Vasile cel Mare, *Epistola* 263, 3, P. G. 32, 980 b.

13. *Idem*, *Epistola* 244, P. G. 32, 921 b. Pentru amănunte, în legătură cu raportul dintre Sf. Vasile și Eustațiu, a se vedea II. Χρήστου, Εἰσαγωγή εἰς ἐπιστολὰς Βασιλείου πρὸς Εὐστάθιον, în colecția «Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας», Θεσσαλονίκη, 1974, vol. 2, p. 60 și următoarele.

Dar atitudinea blîndă arătată de Sfîntul Vasile înainte de ruperea comuniunii a fost greșit interpretată atît de acesta, cît și de ortodocșii rîguroși. Eustațiu s-a arătat mai stăruitor în greșeală, eșuînd în cele din urmă ca eretic, iar ortodocșii au crezut că Sfîntul Vasile șovăie în legătura cu persoana Sfîntului Duh. Sfîntul Grigorie de Nazianz l-a informat că la o adunare a prietenilor săi, unul dintre aceștia ar fi afirmat că pe cînd învățătura Sfîntului Vasile despre Tatăl și Fiul este corectă, șovăie și are rezerve în privința Sfîntului Duh¹⁴. Aceleași zvonuri au ajuns pînă la Sfîntul Atanasie ; călugării din Cezareea au expus bănuiala lor Sfîntului Atanasie prin intermediul unui confrate de-al lor pe nume Paladius. Atît Sfîntul Grigorie de Nazianz cît și Sfîntul Atanasie au analizat atitudinea Sfîntului Vasile și au găsit-o justă în împrejurările în care acesta își desfășura activitatea¹⁵.

Data fiind această situație, Sfîntul Vasile a găsit că este necesar să răspundă într-un fel acuzațiilor ce i se aduceau. Ocazia i s-a dat la 7 septembrie 374. În această zi, înconjurat de credincioșii din Cezareea și de horepiscopii din toate părțile provinciei, a serbat amintirea Sfîntului Evpsihi. Era de față, ca invitat al Sfîntului Vasile, și Amfilohie, episcopul de Iconiu, care într-o vizită anterioară lăsase aici o impresie deosebită¹⁶. S-a adus, mai întii, slavă Sfintei Treimi, printr-o doxologie de formă tradițională : «Slavă Tatălui prin Fiul în Sfîntul Duh», iar după citirea psalmilor a urmat o nouă formulă de mărire a Sfintei Treimi, cîntată de episcop cu tot poporul : «Slavă Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh»¹⁷. La sfîrșitul rugăciunii, unii dintre cei prezenți au acuzat pe Sfîntul Vasile că introduce inovații în învățătura și cultul Bisericii, prin faptul că pune pe aceeași treaptă pe Duhul cu Fiul și cu Tatăl.

Amfilohie, martor la calomniile lansate împotriva Sfîntului Vasile de niște oameni suspecți «pentru a le fi folositor sau, dacă răul este fără remediu, pentru a pune în siguranță pe cei care îl vizitau»¹⁸, a cerut Sfîntului Vasile să alcătuiască o lucrare în care să explice sensul prepo-

14. Sf. Grigorie de Nazianz, *Epistola* 58, 8, P. G. 37, 136 : «ὁποφαίνει μὲν ἀμυδρῶς καὶ οἷον σκιαγραφεῖ τὸν λόγον, οὐ παρρησιάζεται δὲ τὴν ἀλήθειαν».

15. Idem, *Cuvîntarea* 43, 68, P. G. 38, 78 : «Pnevmatomahii — spune Sf. Grigorie de Nazianz — abia așteptau ca el să spună direct că Sf. Duh este Dumnezeu, pentru ca să-l poată alunga (pe Vasile) din cetate și să aibă în acesta un motiv pentru a răvăși întreaga Biserică». Vezi și *Scrisoarea* 58, P. G., 37, 113.

16. Sf. Vasile cel Mare, *Epistola* 176, 263 b ; P. G. 32, 653 b.

17. Idem, *Despre Sfîntul Duh* I, 3 ; III, 3 d ; P. G. 32, 72 c.

18. *Ibidem*.

zițiilor de care se servește pentru slăvirea Sfintei Treimi. De altfel, Sfântul Vasile anunțase cu alte ocazii că are intenția să alcătuiască «largi expuneri» cu bază scripturistică¹⁹ în legătură cu divinitatea Sfântului Duh.

Profitând de această ocazie, sub pretext că-și justifică doxologia, scrie o impunătoare lucrare în care tratează pe larg despre a treia persoană a Sfintei Treimi²⁰.

Incepută după sărbătoarea Sfântului Evpsihii din anul 374, lucrarea este terminată în anul următor. Într-o scrisoare adresată episcopului Amfilohie, la sfârșitul anului 375, îl anunță pe acesta că lucrarea pe care i-a sugerat-o este deja gata²¹.

Lucrarea cuprinde 30 de capitole și în afară de primul și de ultimul capitol, ce țin loc de introducere și încheiere (în capitolul I expune împrejurările în care a scris lucrarea, iar în capitolul XXX descrie încercările prin care trecea Biserica, asemănându-le cu o luptă navală), poate fi împărțită în trei părți. În prima parte (capitolele 2—5) expune și combate sofismul ereticului Aetius după care lucrurile deosebite după fire sînt în mod necesar deosebit enumerate în vorbire. Sau «lucrurile subnumărate (enumerate) sînt în mod necesar deosebite după fire». După acest gînditor, faptul că Sfântul Pavel afirmă deseori că «toate vin de la Tatăl, prin Fiul, în Sfântul Duh» (cf. I Cor. 8, 6) folosind expresii diferite pentru Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, ar arăta în același timp deosebirea de natură și inegalitatea ce există între persoanele Sfintei Treimi. Sfântul Vasile demonstrează mai întîi că acest mod de gîndire este preluat din cugetarea laică (cap. 3), că este necunoscut Sfintei Scripturi (cap. 4), că Sfînta Scriptură folosește fără deosebire prepozițiile ἐκ (din) διὰ (prin) și ἐν (în), atunci cînd vorbește despre Tatăl, Fiul și Sfântul Duh (cap. 5)

În partea a doua (cap. 6—8), tratează despre Fiul, reafirmînd egalitatea Lui cu Tatăl (cap. 6), stabilită în Sinodul I ecumenic, apoi demonstrează cu texte scripturistice (cap. 7—8) că prepozițiile folosite într-un anumit context pentru a exprima lucrarea Tatălui sînt folosite în alt context pentru Fiul și invers.

În sfîrșit, în partea a treia, partea cea mai mare din lucrare (cap. 9—29), expune, pe baza celor afirmate în Sfînta Scriptură și de Sfinții Părinți, învățătura corectă despre Sfîntul Duh și combate afirmațiile celor ce-I negau divinitatea.

19. Sf. Vasile cel Mare, Epistola 105, 200 ; P. G. 32, 513 b.

20. Lucrarea se intitulează *Despre Sfîntul Duh* și se află în P. G. 32, col. 62—218.

21. Sf. Vasile cel Mare, Epistola 231, 354 d ; P. G. 32, 861 c.

Trebuie precizat de la început că Sfântul Vasile, deși vrea să demonstreze divinitatea și egalitatea Duhului cu celelalte persoane ale Sfintei Treimi, nu-I atribuie niciodată apelativul de Dumnezeu. Nu înseamnă că se îndoiește de aceasta Sfântul Vasile, dar n-o face din motive de «*iconomie*» pentru a nu supăra pe adversari și a-i face să respingă orice dialog și, mai ales, pentru a nu fi îndepărtat de ei de pe scena apărătorilor dreptei credințe.

La 28 martie 364 Valens ocupa tronul imperial din Orient. Convertit la arianism, el făcea peste tot jocul sectei. Episcopii care n-au iscălit mărturisirea de la Rimini au fost constrânși să facă acest lucru, iar în caz de refuz au fost exilați. «*Biserica este răvășită*», avea să spună Sfântul Vasile însuși, «*se află într-un moment de naufragiu*»²². Împăratul a voit să-l facă să iscălească formulele ariene, dar a fost învins de episcop²³. El a reușit să țină scaunul timp de 4 ani, «*fiind pentru unii zid puternic și meterez, iar pentru alții topor ce taie stînca și foc aruncat în spini, precum zice Scriptura*»²⁴. El era «*singura scînteie a adevărului, singura tărie în mijlocul captivilor*»²⁵.

A reușit acest lucru datorită «*iconomiei*», faptului de a folosi sau accepta formule teologice, care nu aveau nimic eretic în ele și exprimau voalat, în mod indirect, adevărul ortodox. El însuși spune acest lucru în două din scrisorile sale : una adresată preoșilor din Tars pentru a-i asigura de ortodoxia unuia dintre ei, pe nume Chiriac, alta adresată lui Chiriac însuși. El dădea următorul sfat, referitor la atitudinea ce trebuia avută față de cei care se preocupau de problema Sfântului Duh : «*Să fie primiți în comuniune cei care afirmă că Sfântul Duh nu este creatură... și să nu fie primiți în comuniune cei ce susțin aceasta*»²⁶.

Această atitudine a fost just apreciată de corifeii Bisericii din vremea aceea. «*Vasile — spunea Sfântul Atanasie cel Mare — este gloria Bisericii ; el se luptă vitejește pentru adevăr și învață pe cei ce au nevoie de aceasta. El nu trebuie combătut, ci mai degrabă trebuie să ac-*

22. Idem, *Epistola* 82 ; III, 175, P. G. 32, 460 a ; Vezi și *Despre Sfântul Duh*, cap. 30 ; III, 64 e, P. G. 32, 209 d.

23. Sf. Grigorie de Nazianz, *Cuvîntarea* 43, 47 ; 2, 52, P. G. 37, 83 și 17 ; Sf. Vasile cel Mare, *Epistola* 99, 193, P. G. 32, 497 b.

24. Sf. Grigorie de Nazianz, *Epistola* 32, 2, P. G., 37, 63.

25. Idem, *Epistola* 58, P. G., 37, 116 c.

26. Sf. Vasile cel Mare, *Epistola* 113, III, 205, P. G. 32, 528 a ; Idem, *Epistola* 114, III, 206 e, P. G. 32, 528 b.

ceptăm buna lui intenție»²⁷. Același lucru avea să-l spună și Sfântul Grigorie de Nazianz: «Nu este nici un rău pentru noi să știm că Duhul este Dumnezeu, prin intermediul unor expresii echivalente (celor ortodoxe)...; rău ar fi dacă ar fi scos din Biserică acela care exprimă în acest fel adevărul»²⁸.

Atitudine asemănătoare, îngăduitoare, adoptase de dragul unității creștine și Sfântul Atanasie cel Mare față de terminologia «omoiouiană» a lui Vasile de Ancira²⁹. Însă, cu o logică de neîntrecut, el lăsa pe adversarii Duhului Sfânt să deducă și să mărturisească faptul că este Dumnezeu.

2. INVĂȚĂTURA SFINTULUI VASILE CEL MARE DESPRE SFINTUL DUH

Principiu a tot ceea ce există, inclusiv al Fiului și al Sfântului Duh, este Dumnezeu Tatăl. Tatăl este născut, Fiul este născut, iar Sfântul Duh este purces din Tatăl³⁰. Dacă nașterea Fiului nu poate fi concepută de firea omenească³¹, cu atât mai mult nu poate fi concepută purcederea, care nu are analogie în cele pămîntești³². O imagine, dar și aceea destul de imperfectă a purcederii, crede Sfântul Vasile că este modul în care iese din trup suflul gurii. Dar, ține să completeze că «gura nu trebuie înțeleasă ca mădular al lui Dumnezeu, nici Duhul ca o suflare ce se risipește, ci gura trebuie înțeleasă într-un chip vrednic de Dumnezeu și Duhul ca o ființă vie, dătătoare de sfințenie. În felul acesta este ex-primată comuniunea cu celelalte persoane și se păstrează insondabil modul provenienței sale»³³.

27. Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola către Paladiu*, P. G. 26, 98.

28. Sf. Grigorie de Nazianz, *Epistola* 58, II, 50, P. G. 37, 113.

29. Loofs, *Leitfaden zum Studium der Dogmengeschichte*, p. 257; A. Harnack, *Lehrbuch der Dogmengeschichte*, vol. II, p. 261.

30. Nicăieri Sf. Vasile nu afirmă purcederea Sf. Duh și de la Fiul. Acest fapt l-a subliniat la vremea sa Harnack, *Dogmengeschichte* 2, 295. Însă teologul Schermann, *Die Gottheit des heiligen Geistes nach den griechischen Vatern des vierten Jahrhunderts*, în rev. «Strassburger theologische Studien», Freiburg 1901, p. 114, susține că Sf. Vasile afirmă purcederea Sfântului Duh și de la Fiul. De aceeași părere este și Bardenhewer (*Geschichte des altkirchlichen Literatur*, Darmstadt, 1962, vol. 3, p. 161). Însă K. Holl (*Amphilochius von Iconium in seinem Verhältnis zu den grossen Kappadoziern*, Darmstadt, 1969, p. 168), analizând textele pe care le invocă Schermann, este de părere că Sf. Vasile nu susține că Sf. Duh purcede și de la Fiul.

31. Sf. Vasile, *Împotriva lui Eunomiu*, 2, 22 și 24; P. G. 29, 620 și 624.

32. Idem, *Despre credință* 4, P. G. 31, 688. Idem, *Epistola* 236, 1; P. G. 32, 877; Idem, *Epistola* 214, 3, P. G. 32, 788.

33. Idem, *Despre Sfântul Duh*, P. G. 32, col. 152.

*Natură simplă, neperceptibilă cu simțurile trupului*³⁴, Duhul Sfânt este cunoscut după lucrările Sale. Și cum sfera de activitate a Duhului este nelimitată, variate sînt și energiile Lui. Lucrarea Lui începe înainte de crearea lumii sensibile și poartă pecetea desăvîrșirii. Desăvîrșește opera Tatălui și a Fiului. Din Sfînta Scriptură reiese cu prisosință că Duhul nu este o creatură și că este creator³⁵. El participă atît la crearea lumii văzute, cît și a lumii nevăzute, a îngerilor, care, numai datorită harului Său capătă o relativă desăvîrșire chiar de la creație³⁶. Cu toate acestea, deosebirea dintre El și duhurile slujitoare nu este de grad, ci de esență, este deosebirea dintre meșter și lucrarea mîinilor lui. Sfîntul Duh viază în intimitatea dumnezeirii, alături de Tatăl și de Fiul³⁷, este egal cu Tatăl și cu Fiul³⁸, are aceleași însușiri, între care se poate aminti faptul că este preexistent față de toate creaturile³⁹, este pretutindenea prezent⁴⁰, știința Sa nu are limite⁴¹, lucrările Lui transpiră desăvîrșirea⁴² și poartă pecetea divinității. El este dătătorul vieții⁴³, pronietorul,

34. Sfîntul Vasile ține să precizeze și cu altă ocazie — combătînd afirmația lui Eunomiu, după care Dumnezeu poate fi cunoscut după natura Sa — că Dumnezeu este inaccesibil după natură (οὐσία), însă este accesibil după lucrări (ἐνέργηται). Nici însușirile ipostatice nu alcătuiesc «οὐσία εἰ μὴ γνωρίσματα ἐπιθεωρούμενα τῆ οὐσία». Sf. Vasile cel Mare, *Impotriva lui Eunomiu* 2, 28; P. G. 29, 636—637; Idem, *Epistola* 38, 4; P. G. 32, 332.

35. Idem, *Despre Sf. Duh* 18, P. G. 32, 152. Preoților Bisericii din Tars, pentru a distinge pe credincioșii cu care vin în comuniune, Sf. Vasile le dă un criteriu elementar: «Aceștia să nu afirme că Duhul este o creatură și să refuze a fi în comuniune cu cei care susțin aceasta». Idem, *Epistola* 113 și 114, P. G., 32, 525 ș. u. Iar în mărturisirea de credință pe care o iscălește și Eustațiu revine această idee însoțită de noi precizări. «Se cade să fie anatema cei ce zic că Sfîntul Duh este o creatură și nu numai aceștia, ci și cei care gîndesc așa, cei care nu mărturisesc că El este sfînt prin natură, cum prin natură este sfînt Tatăl și Fiul; cei care îl îndepărtează de natura divină și fericită». Idem, *Epistola* 125, P. G. 32, 549 a, b.

36. Idem, *Despre Sfîntul Duh* 16, P. G. 32, 140.

37. *Ibidem*, 18, col. 152 ș.a.

38. Trimițîndu-și ucenicii la propovăduire, Mîntuitorul le dă porunca de a boteza omenirea («În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh») (*Matei* 28, 19). De aci rezultă că «numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh ni s-au dat în același chip. Relația în care se află Fiul față de Tatăl este aceeași cu relația Duhului față de Fiul... Iar dacă Duhul este pus pe același plan cu Fiul și Fiul pe același plan cu Tatăl este clar că și Duhul este pus pe același plan cu Tatăl». *Ibidem*, 17, P. G., 32, 148; *Ibidem*, 10, P. G., 32, 112.

39. *Ibidem*, 19, col. 156.

40. *Ibidem*, 9, col. 108: «Cînd auzi cuvîntul «duh» să nu-ți închipui o ființă limitată, supusă schimbărilor și transformărilor sau întru totul asemenea creaturilor, ci îndreptîndu-ți mîntea către cele superioare, este necesar să te gîndești la o ființă spirituală cu putere infinită, a cărei existență nu se măsoară cu secole și cu ani». Vezi și col. 168—169.

41. *Ibidem*, 16, col. 137.

42. *Ibidem*, 9, col. 108.

43. *Ibidem*, 24, col. 173.

sfințitorul și «lumina cea duhovnicească»⁴⁴, cea care se dă oricărei puteri spirituale pentru aflarea adevărului»⁴⁵.

Sfântul Duh este, alături de Tatăl și de Fiul, făuritorul mântuirii noastre. Este prezent la toate actele economiei divine, de dinaintea și după întruparea Fiului : la binecuvîntările patriarhilor, la darea legii, la faptele minunate ale lui Iisus⁴⁶. El readuce, alături de Fiul, din moarte la viață, redă omului libertatea, frumusețea chipului divin din el și-l face cetățean al cerului⁴⁷. El va fi prezent și la judecata obștească, atunci cînd harul Său se va da ca răsplată și coroană celor drepți⁴⁸. În prezent Duhul Sfînt acționează în Biserică pentru împrăștierea lucrării mîntuitoare săvîrșite de Mîntuitorul Hristos. Această împrăștiere se începe în momentul contactului cu apa botezului. Atunci se realizează atît omorîrea omului celui vechi, a omului păcatului, dar și renașterea acestuia prin harul Sfîntului Duh⁴⁹. Sfîntul Duh se află totdeauna în cei vrednici, fără să acționeze totdeauna ; El acționează atunci cînd este nevoie și pe măsura nevoii fiecăruia⁵⁰. Familiaritatea cu El se capătă prin îndepărtarea patimilor ; patimile, întocmai ca un vîl, întunecă ochiul sufletului, îndepărtarea lor redă chipului lui Dumnezeu din om frumusețea dintru început, iar ochiului minții claritate și pătrundere⁵¹. Din comuniunea cu Duhul se realizează o transformare calitativă a sufletelor : sufletele nu sînt doar luminate, ci devin ele însele surse de lumină pentru cei ce le stau împrejur⁵².

Într-un cuvînt, Duhul Sfînt este Cel ce veghează ordinea în univers⁵³. El este principiul ordinii morale⁵⁴ și fără El este imposibil să

44. *Ibidem*, 16, col. 136 ; *Ibidem*, 19, col. 156.

45. *Ibidem*, 9, col. 108.

46. Cine neagă că acțiunile întreprinse de Marele Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, izvorite din bunătatea lui Dumnezeu în vederea mîntuirii omului, s-au împlinit prin harul Duhului ? Fie că vrei să cercetezi pe cele din trecut : binecuvîntările patriarhilor, ajutorul dat prin lege, tipurile, profețiile, bravurile în războaie, minunile dreptilor, fie că cercetezi dispozițiile referitoare la întruparea Domnului, toate au fost realizate prin Duhul... Apoi orice lucrare a Fiului se săvîrșea în prezența Duhului... Nu L-a părăsit nici după ce a înviat din morți». *Ibidem*, 19, col. 157.

47. «Faptul de a fi fost făcut liber din rob, de a fi numit fiu al lui Dumnezeu și a fi adus din moarte la viață, de nimeni altul nu se poate realiza, decît de Cel care prin fire se află în întimitatea lui Dumnezeu și nu este supus robiei. Căci, cum va putea cel străin să aducă pe alții în întimitatea lui Dumnezeu ? Și cum va elibera pe altul cel ce însuși se află sub jugul robiei ?». *Ibidem*, 12, col. 117.

48. *Ibidem*, 16, col. 141.

49. *Ibidem*, 16, col. 142 ; *Ibidem*, 19, col. 157.

50. *Ibidem*, 26, col. 180 ; *Ibidem*, 9, col. 108.

51. *Ibidem*, 9, col. 109 ; *Ibidem*, 22, col. 168.

52. *Ibidem*, 9, col. 109 ; *Ibidem*, 21, col. 164—165.

53. *Ibidem*, 16, col. 136 ; *Ibidem*, 19, col. 157.

54. *Ibidem*, 16, col. 140.

cunoască cineva pe Dumnezeu⁵⁵. Credința în Tatăl și în Fiul nu folosește la nimic dacă lipsește credința în Duhul Sfânt. Cel ce nu crede în Duhul nu crede nici în Fiul, nu crede nici în Tatăl. «Pentru că nimeni nu poate să spună că Iisus este Domnul, decât în Duhul Sfânt» (I Cor. 12, 3)⁵⁶.

Sfântul Vasile era deja mort pe când se ținea Sinodul II ecumenic, dar opera sa nemuritoare, formulată în dogmă, făcea să triumfe credința cea adevărată. Drept mulțumire, pentru inegalabila sa operă, posteritatea avea să-l așeze în galeria «marilor dascăli» și Ierarhi ai Bisericii.

EDIȚII MAI IMPORTANTE ALE TEXTULUI :

1. O primă ediție critică, după diferite manuscrise, a fost realizată de benedictinii din congregația Sfântului Maur, sub conducerea lui Dom Garnier († 1725). A fost publicată de Dom Maran (1730), cu titlul : *Opera omnia Sancti Patris nostri Basilii Caesareae Cappadociae archiepiscopi*.

2. Textul a fost revizuit și publicat de C. F. H. Johnston, însoțit de note și de o scurtă introducere, sub titlul : *The book of saint Basil the Great Bishop of Caesarea in Cappadocia on the Holy Spirit. A revised text with notes and introduction*, Oxford, Clarendon Press, 1892.

3. Textul benedictinilor a fost reimprimat de către frații Sinner și Jahn Gaume, Paris, 1839, apoi de

4. J. P. Migne, în vol. 32 din *Patrologia graeca*.

Traduceri :

1. Benoit Pruche, *Basile de Césarée, Traité du Saint-Esprit*, Introduction, traduction et notes, în col. : «Sources chrétiennes», Paris, 1945, vol. 17. La paginile 94—104 da o listă bogată cu edițiile critice ale textului și o listă bibliografică.

2. M. Blum, *Basiliius von Caesarea, Über den Heiligen Geist*, 1967.

3) Θεοδώρου Ζήση, Βασίλειος ὁ Μέγας, Δογματικά, în vol. X al colecției "Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη, 1974.

4. Traduceri parțiale ale textului găsim la : E. Amann, *Le dogme catholique dans les Pères de l'Eglise*, Paris, 1922 ; Gross J., *La Divinisation du Chrétien d'après les Pères Grecs*, Paris, 1938 ; St. Giet, *Les idées et l'actions sociales du saint Basile*, Paris, 1941

5. Pentru traducerea textului în limba română am folosit lucrările lui Teodor Zisis, Benoît Pruche și Migne, iar împărțirea textului am făcut-o după împărțirea făcută în colecția Migne. Cuvintele din paranteze ne aparțin. Le-am introdus pentru a da cursivitate textului.

55. *Ibidem*, 26, col 185.

56. O singură cale a cunoașterii lui Dumnezeu există : «ἀπὸ ἐνὸς Πνεύματος διὰ τοῦ ἐνὸς Ἰησοῦ ἐπὶ τὸν ἕνα Πατέρα». *Ibidem* 26, col. 185 ; *Ibidem*, 18, col. 153.

BIBLIOGRAFIE
pentru partea introductivă

1. Allard P., *Saint Basile*, în col. «Les Saints», Paris, 1920.
2. Congar Y., *La divinisation dans la tradition spirituelle de l'Orient, Vie spirituelle*, vol. 43, 1935.
3. Grand sire, *Nature et Hypostases divines en saint Basile*, în col. «Recherches de Science Religieuse», vol. 13, 1923.
4. Lot-Borodine, *La doctrine de la déification dans l'Eglise grecque jusqu'au XI-e siècle*, în «Revue de l'histoire des Religions», 1932.
5. Puech A., *Histoire de la littérature grecque chrétienne*, Paris, vol. III, 1930.
6. Rivière J., *Saint Basile*, în col. «Moralistes chrétiens», Paris, 1925.
7. Schermann, *Die Gottheit des Heiligen Geistes nach den griechischen Vätern des vierten Jahrhunderts*. Freiburg im Breisgau, 1901.
8. Swete J., *The Holy Spirit in the Ancient Church*, Macmillan, London, 1912.

DESPRE
SFÎNTUL DUH

INTRODUCERE, ÎN CARE (SE DEMONSTREAZĂ) CĂ ESTE NECESAR STUDIUL ¹ CELOR MAI PUȚIN ÎNSEMNATE CAPITOLE ALE TEOLOGIEI

I

(Col. 68). Am lăudat zelul și dragostea de a cunoaște, o, frate Amfilohie, cap iubit și mie mai scump decât orice, și m-am bucurat mult (văzînd) înclinarea către studiu și agerimea minții tale, care (te fac) să socotești necesar a nu lăsa necercetat nici un cuvînt din cele cîte, în mod necesar, se rostesc, (vorbind) despre Dumnezeu. Pentru că ai înțeles bine îndemnul Domnului (cuprins în cuvintele): «Oricine cere primește și oricine caută găsește»², mi se pare că prin străduința (ta) în a cere ai putea dispune să comunice (ceea ce cunoaște) chiar și pe cel mai puțin dispus (să facă aceasta). Dar, ceea ce admir și mai mult la tine este faptul că nu pui întrebări pentru a (mă) încerca, ci pentru a afla care este adevărul (în chestiunile controversate). Pentru că sînt destui³ aceia care ne ascultă acum cu curiozitate și ne întrebă cu stăruință, dar este foarte greu să afli un suflet dornic (cu adevărat) să cunoască, (un suflet) care să caute adevărul, pentru a nu rămîne în necunoaștere⁴. Asemenea cursei războinicilor și capcanei vînătorilor cu moameala meșteșugit ascunsă sînt întrebările celor (mai) mulți; aceștia pun întrebări, nu pentru a trage vreun folos din ele, ci pentru ca, în cazul în care vor găsi că răspunsurile nu concordă cu dorința lor, să pară că au un motiv întemeiat de ceartă.

Dacă nesăbuitul care întrebă este considerat înțelept⁵, de cîtă (prețuire) vom socoti vrednic pe ascultătorul înțelept, pe care profetul l-a comparat cu un sfetnic minunat?⁶ Este drept să dăm toată cinstea și să (ajutăm) să progreseze pe cei care împărtășesc zelul și toate nevoințele celui care se îndreaptă spre desăvîrșire. Pentru că faptul de a nu trece⁷ cu ușurință peste cuvintele cu conținut teologic și a încerca

1. Substantivul este la plural : studiile, cercetările.

2. Luca XI, 10.

3. Mare abundentă.

4. Pentru vindecarea ignoranței.

5. «Nesăbuitului care întrebă i se va socoti (aceasta drept) înțelepciune», Prov. XVII, 28.

6. Isaia III, 3.

7. A asculta.

să găsească sensul ascuns al fiecărei expresii și al fiecărui cuvânt nu este (însușirea oamenilor) puțin evlavioși, ci a aceluia care cunosc scopul chemării noastre. Pentru că am fost chemați să ne asemănăm lui Dumnezeu pe cât este cu puțință firii umane. Asemănarea, însă, nu (se realizează) fără cunoaștere, iar cunoașterea (este imposibilă) fără învățătură. Baza ⁸ (oricărei) învățături este discursul: părțile (alcătuitoare) ale discursului sînt cuvintele și expresiile. De aceea, nu este fără sens examinarea expresiilor. Ar putea afirma cineva că, întrucît unele cuvinte ⁹ sînt mici, se cuvine a le trece cu vederea; dar, întrucît adevărul (se lasă) cu greu surprins, trebuie să-l căutăm pretutindeni. Pentru că, dacă evlavia, întocmai ca și meșteșugurile, crește prin mici adăugiri, nimic nu trebuie neglijat din cele care conduc la cunoaștere; dacă cineva va trece cu vederea noțiunile elementare ¹⁰ (socotindu-le) ca fără importanță, nu va ajunge niciodată la culmile înțelepciunii. «Da» și «nu» sînt două expresii; deseori, însă, cel mai mare dintre bunuri, adevărul, și ultima expresie a răutății, minciuna, sînt redată prin aceste cuvinte mici. Dar ce spun acestea? Cineva a fost socotit împlinitor a toată cuernicia, făcînd numai semn cu capul, pentru a mărturisi pe Hristos. Dacă așa stau lucrurile, care dintre cuvintele (cu conținut) teologic este atît de neînsemnat — exprimînd el fie ceva bun, fie ceva rău — să nu aibă mare influență pozitivă sau negativă? Și dacă din lege nu va trece nici o iotă, nici o cirtă ¹¹, cum vom fi în siguranță lăsînd la o parte fie și pe cele mai neînsemnate (cuvinte)? Prin urmare, (cuvintele) pe care tu ne-ai cerut să le lămurim sînt în același timp mici și mari; mici (în ceea ce) privește extensiunea ¹² pronunțării; din acest punct de vedere poate și de disprețuit; mari, însă, prin forța celor pe care le desemnează, — după chipul (grăuntelui) de muștar, care, deși este cel mai mic dintre semințele copacilor, însă învrednicindu-se de îngrijirea necesară și dezvoltîndu-se puterea sădită în el, crește (copac) destul de înalt. Dacă cineva rîde văzînd poliloghia noastră în legătură cu expresiile, — pentru a vorbi ca psalmistul ¹³ —, acela să știe că va culege rodul nefolositor al rîsului; noi, însă, nu vom întrerupe cercetarea, cedînd batjocurilor oamenilor, nici nu ne vom lăsa înfrinți de disprețul lor.

Sînt atît de departe a mă rușina de aceste (cuvinte) ca de niște (cuvinte) neînsemnate, încît, dacă aș reuși să surprind o infimă parte a valorii lor, aș socoti că m-am învrednicit de (lucruri) extraordinare; (aș

8. Începutul, principiul.

9. Întrebări.

10. Primele elemente, primele noțiuni, probabil literele.

11. Matei V, 18.

12. Conciziunea, scurtimea.

13. Ps. 118, 85.

susține, în același timp) că folosul fratelui care cercetează împreună cu noi, nu este mic. Deci, văzînd că este vorba de o mare luptă pentru cuvinte mici, nu evit truda în speranța că voi fi răsplătit. Sînt convins că această dezbateră va fi fructuoasă pentru mine, iar pentru cei ce o ascultă aducătoare de folos netrecător. De aceea, cu ajutorul însuși al Duhului Sfînt, să zic așa, voi purcede numaidecît la explicare. Și dacă vrei să apuc drumul expunerii, mă voi referi pe scurt la originea controversei.

Nu de mult, pe cînd mă rugam cu poporul, slăvind pe Dumnezeu-Tatăl în două feluri : cînd cu Fiul, împreună cu Duhul Sfînt, cînd prin Fiul în Duhul Sfînt, ne-au acuzat unii dintre cei de față că folosim cuvinte străine și, în același timp, contradictorii. Tu, mai ales pentru folosul acelora, — iar dacă boala lor este fără remediu, pentru a feri pe cei cu care întrețin relații —, ai cerut să fie formulată clar învățătura despre sensul acestor expresii. Se cuvine, deci, să vorbesc concis, pornind de la un fapt acceptat de toți.

II

Unde își are punctul de plecare preocuparea ereticilor în legătură cu expresiile

Minuțiozitatea cu care acești oameni cercetează silabele¹⁴ și cuvintele nu este întîmplătoare, după cum s-ar putea crede, nici nu conduce la un rău neglijabil ; ea ascunde un plan bine conturat și ascuns, (îndreptat) împotriva dreptei credințe¹⁵. (Aceștia) încearcă să demonstreze că felul în care ne exprimăm despre Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh este diferit, pentru ca din această (demonstrație) să scoată o dovadă ușoară a deosebirii după fire (a persoanelor). Așadar, folosesc un vechi sofism, inventat de Aetius¹⁶, șeful acestei erezii, care a scris undeva în epistolele sale așa : «cele deosebite după fire sînt numite diferit și invers : cele numite diferit sînt deosebite după fire». În sprijinul afirmației sale invocă pe Apostolul (Pavel), care zice : «Unul este Dumnezeu și Tată, de la Care sînt toate și unul este Domnul Iisus Hristos, prin Care sînt toate»¹⁷. Astfel, zice (Aetius), (raportul) în care se află cuvintele între ele va fi și (raportul) dintre firile desemnate de aceste

14. În legătură cu puterea existentă în aceste silabe.

15. Pietății.

16. Este vorba despre unul din corifeii sectei anomeene, gruparea cea mai radicală a arianismului. Această grupare socotea pe Fiul absolut deosebit (*ἀνόμοιος*) de Tatăl. Eunomiu era ucenicul lui Aetius. Sf. Vasile cunoștea bine doctrina și sofismele acestei grupări și o combătuse pe larg în cele trei cărți «*Contra lui Eunomiu*» (P. G. 29, 479—669).

17. I Cor. VIII, 6.

(cuvinte). Or, deosebite (fiind expresiile) «din Care» și «prin Care», deosebit este și Fiul de Tatăl. De la această rătăcire provine și poliloghia acestor bărbați în legătură cu cuvintele despre care este vorba. De aceea, ei atribuie lui Dumnezeu-Tatăl, ca privilegiu deosebit, (expresia) «de la Care»; lui Dumnezeu-Fiul, (expresia) «prin Care», iar Sfântului Duh, (expresia) «în Care»¹⁸. Susțin că acest mod de folosire a expresiilor¹⁹ nu se schimbă niciodată, pentru că, după cum am zis, deosebirea expresiei presupune deosebirea firilor. Dar n-au putut să ascundă (faptul) că prin minuțiozitatea (arătată în examinarea) cuvintelor nu fac altceva decât să sprijine doctrina lor eretică. Ei vor ca expresia «de la Care» să desemneze pe creator, expresia «prin Care» să desemneze pe colaborator sau instrumentul, iar expresia «în Care» să desemneze timpul sau locul. (Fac astfel de afirmații) pentru ca (Fiul), creatorul tuturor, să nu fie considerat cu nimic superior unui instrument, iar Duhul Sfânt să pară că nu oferă creaturilor (nimic altceva) decât spațiul și timpul.

III

*Felul de a analiza cuvintele*²⁰ *imită logica*²¹ *celor din afară*²²

(Col. 76). La această rătăcire i-a condus și imitarea logicii celor «din afară», care atribuiau expresiile «din care» și «prin care» lucrurilor de natură diferită. Pentru că, după socotința aceloră, expresia «din care» indică materia, pe când expresia «prin care» desemnează instrumentul sau, în general, pe cel ce asistă.

Dar, ce oare ne împiedică să ne referim la întreaga învățătură și să arătăm pe scurt îndepărtarea acestor bărbați de adevăr și dezacordul lor cu (filozofii) înșiși? Cei ce s-au preocupat de filozofia greacă²³, când explică natura cauzei în multe feluri și scot în evidență sensurile proprii, zic că unele dintre cauze sînt primare, altele secundare sau auxiliare, iar altele au sens de cauze necesare. Fiecăreia dintre acestea îi rezervă o denumire specială, încît altfel este numit creatorul

18. Pentru Tatăl expresia ἐξ οὗ, pentru Fiul δι' οὗ iar pentru Sfântul Duh ἐν φ̄.

19. Pentru cuvîntul «expresie» întrebuițează pe cel de «silabă».

20. Expresia întrebuițată de Sfîntul Vasile este aceea de «tehnologia silabelor». Această expresie mai este folosită și de Sf. Grigorie de Nisa (*Contra Iul Eunomiu*, P. G. 54, 297 c—337 a) și se pare că ambii au preluat-o de la Teodoret de Cyr (P. G. 83, 430 b).

21. Cuvîntul «înțelepciune» are aici sensul de «logică».

22. Prin expresia «cei din afară» se desemnează de obicei, de către Părinții capadocieni, Sfîntul Ioan Gură de Aur, filozofii greci. Vorbind despre filozofia lor, o caracterizează ca «deșartă» (ματαιὰν φιλοσοφίαν), spre deosebire de învățătura Sfîntelor Scripturi pe care o socotesc tot filozofie, dar o caracterizează drept «adevărată filozofie» sau filozofia prin excelență.

23. Înțelege filozofia greacă în contrast cu doctrina creștină, pe care o numește «filozofia cea adevărată» sau simplu, «filozofie».

și altfel este numit instrumentul. Creatorului, socotesc ei, trebuie să i se atribuie (expresia) «de către care»²⁴ pentru că, zic ei, de obicei se spune că scaunul a fost făcut «de» tâmplar. Instrumentului (trebuie să i se atribuie expresia) «prin (cu) care»²⁵, pentru că, zic ei, se spune că scaunul se lucrează «cu»²⁶ toporul, «cu» burghiul și «cu» alte (instrumente). În același chip, ei socotesc că expresia «din care»²⁷ revine materiei, pentru că (se spune că) scaunul este «din» lemn; că expresia «după care»²⁸ exprimă planul sau modelul propus meșterului, pentru că (se presupune) că acesta, fie că și-a plănuțit mai dinainte opera și apoi a transpùs închipuirea în faptă, fie privind un model a căutat să-l imite. Expresia «pentru care» vor s-o raporteze la scop; pentru că, (se spune) că «pentru» oameni a fost făcut scaunul. Expresia «în care»²⁹ ar sugera spațiu sau timpul. Pentru că (la întrebarea): Când s-a întâmplat aceasta? se răspunde: «În» acest timp. Și unde? «În» acest loc. Deși acestea (timpul și locul) nu adaugă nimic la ceea ce s-a făcut, totuși fără ele nu este posibil să se facă nimic. Pentru că cei care acționează au nevoie de loc și de timp. Aflînd și admirînd aceste învățături în cugetarea grecească³⁰, (ereticii) le transpun în învățătura simplă a Scripturii³¹ pe de o parte spre micșorarea Cuvîntului lui Dumnezeu, pe de altă parte spre negarea Duhului Sfînt. Ei n-au ezitat să atribuie stăpînului tuturor cuvîntul rezervat de «cei din afară» instrumentelor neînsuflețite și servului umil, — înțeleg (expresia) «prin care» — și nu se rușinează (ei) creștinii să atribuie stăpînului lumii expresia (cuvînită) fierăstrăului sau ciocanului.

IV

Scriptura folosește fără deosebire aceste expresii

(Col. 77). Recunoaștem, desigur, că și Scriptura³² folosește adesea aceste expresii. Zicem, însă, că libertatea Sfîntului Duh nu este aservită întru totul logicii³³ celor din afară, că în fiecare împrejurare (Scriptura) acomodează expresiile după nevoi. De exemplu, expresia «din (de la)

24. $\delta\phi'$ οὐ.25. $\delta\iota'$ οὐ.

26. Am tradus prepoziția prin prepoziția «cu», prepoziție care indică instrumentul.

27. $\epsilon\kappa$ οὐ.28. $\alpha\alpha\theta'$ δ.29. $\epsilon\upsilon\psi$.

30. Cugetarea grecească este numită de această dată «zadarnică» și «goală, înșelătoare».

31. A Duhului.

32. Prin cuvîntul adevărului desemnează Sf. Scriptură.

33. Prin cuvîntul «meschinărie», micime, caracterizează modul de gîndire al «celor din afară».

care», în Scriptură nu se referă totdeauna la materie, — cum li se pare acelor (filozofi) —, ci, de obicei, se atribuie cauzei supreme. Ca în (afirmațiile): «Unul este Dumnezeu, de la³⁴ Care sînt toate»³⁵ și «Toate sînt de la Dumnezeu»³⁶. Alteori, însă, Scriptura folosește această expresie în legătură cu materia, ca (de exemplu) cînd zice: «Să faci corabie din lemne neputrezitoare»³⁷, «Să faci candelabru din aur curat»³⁸, «primul om (făcut) din pămînt a fost pămîntesc»³⁹, «din pămînt ai fost făcut tu ca și mine»⁴⁰.

Or, aceștia, pentru a susține deosebirea de natură⁴¹, după cum am mai spus, au legiferat că numai Tatălui se cuvine acest cuvînt. (În rîndul al doilea), preluînd principiile teoriei lor de la cei din afară, nu-i urmează pe aceștia întru totul.

Astfel, pe cînd pe Fiul — urmînd modului de gîndire al acelor — îl socotesc instrument, iar pe Duhul Sfînt loc, — pentru că, zic ei că la această concluzie duce afirmația că creația lumii s-a făcut «prin Fiul», «în Duhul» —, atribuind lui Dumnezeu-Tatăl expresia «de la (din) care» nu mai urmează pe cei din afară, ci dau expresiei sensul apostolic, cel din spusa: «Voi de la El sînteți în Hristos Iisus»⁴² și «Toate sînt de la Dumnezeu»⁴³.

Prin urmare, care este concluzia acestei analize (a ereticilor)? Că alta este firea cauzei, alta a instrumentului și alta a locului. Ca atare, Fiul este deosebit de Tatăl după fire, pentru că instrumentul se deosebește de meșter, iar Duhul se deosebește (de Tatăl și de Fiul) pentru că locul și timpul se deosebesc ființial de instrumente și de cei care le mînuiesc.

V

Expresia «prin Care» (atribuită exclusiv Fiului de către eretici) se folosește (în Scriptură) și în legătură cu Tatăl, iar expresia «din Care» (atribuită exclusiv Tatălui) se folosește și în legătură cu Fiul și cu Duhul

Acestea⁴⁴ sînt (părerile) acelor. Noi, însă, vom demonstra ceea ce ne-am propus: că expresia «de la Care» nu se atribuie doar Tatălui, că Fiului nu i s-a rezervat expresia «prin Care» și că Fiul n-a exclus pe

34. Am tradus prepoziția *ἐκ* prin «de la», și nu prin «din».

35. I Cor. VIII, 6.

36. I Cor. XI, 12.

37. Fac. VI, 14.

38. Ieș. XXV, 30.

39. I Cor. XV, 47.

40. Iov XXXIII, 6.

41. Între persoanele Sfintei Treimi.

42. I Cor. I, 30.

43. I Cor. XI, 12.

44. Cele expuse în capitolul precedent.

Duhul — așa cum susțin aceștia — de la părțasia expresiilor «din Care» și «prin Care» (col. 80). «Unul este Dumnezeu și Tată, de la Care sînt toate și unul este Iisus Hristos, prin Care (s-au făcut) toate»⁴⁵. Acestea nu sînt cuvintele unuia care legiferează, ci ale unuia care distinge ipostazele⁴⁶. Apostolul se exprimă așa nu pentru a sublinia vreo diferență de natură, ci pentru a face distinctă noțiunea de Tată și Fiu. Că expresiile nu se opun unele altora, nici — cum se întîmplă în război cînd se trece în tabăra dușmană — nu combat naturile cărora aparțin, se vede și de acolo că fericitul Pavel, zicînd : «Toate (s-au făcut) de El, prin El și în El»⁴⁷, a atribuit acele trei expresii unuia și aceluiași subiect. Oricine va cerceta cît de puțin sensul frazei, de bună seamă va zice că acest (text) se referă la Domnul. Pentru că, după ce Apostolul a citat din profeția lui Isaia, textul «Cine a cunoscut gîndul Domnului și cine a fost sfetnicul Lui?»⁴⁸, a adăugat : «de la El, prin El și în El (sînt toate)»⁴⁹. Că acestea s-au spus profetului despre Dumnezeu Cuvîntul, Creatorul întregii lumi, poți afla din cele ce urmează : «Cine a măsurat apa cu pumnul, cerul cu palma și tot pămîntul cu căușul palmei ? Cine a pus munții la cîntar și vîlcelele la cumpănă ? Cine a cunoscut gîndul Domnului și s-a făcut sfetnicul Lui?»⁵⁰.

Aici, cuvîntul «cine» nu exprimă imposibilul, ci raritatea, ca și în textul : «Cine se va ridica împreună cu mine împotriva celor răi?»⁵¹, «Cine este omul care dorește viață?»⁵² și «Cine se va sui în muntele Domnului?»⁵³ Același este cazul și aici : Cine este cel care cunoaște gîndul Domnului și este părtaș la voința Lui ? «Pentru că Tatăl iubește pe Fiul și pe toate I le descoperă»⁵⁴. El (Fiul) este Cel care ține pămîntul și-l cuprinde cu palma, El este Cel care a înfrumusețat și a pus ordine în toate, Cel care a pus echilibru în munți, măsuri apelor și rînduială în toate cîte există în lume ; El cuprinde cerul cu o infimă parte

45. I Cor. VIII, 6.

46. Se poate spune că sensul termenului ipostas (ὑπόστασις) s-a precizat de către Sf. Vasile. La Sinodul I Ecumenic acest termen a fost folosit cu sensul de substanță. S-a spus despre Fiul că nu este diferit de Tatăl (ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας), că este de aceeași natură ca și El. Această confuzie avea să provoace multe tulburări. Sf. Vasile vine cu precizarea că în Dumnezeu este o singură natură în trei ipostase (μία οὐσία, τρεῖς ὑποστάσεις). El dă, deci, noțiunii de ὑπόστασις sensul de πρόσωπον sau persoană. (Despre Sfîntul Duh, P. G. 32, col. 148, 149 b, 154 c ; Omilia 24, P. G. 31, 604 ; Epistola 210, P. G., 32, 776 c).

47. Rom. XI, 36.

48. Isaia XL, 13.

49. Rom. XI, 34—36.

50. Isaia XL, 12—13.

51. Ps. XCIII, 16.

52. Ps. XXXIII, 13.

53. Ps. XXIII, 3.

54. Ioan V, 20.

a puterii Sale, (parte) pe care cuvîntul profetic, în chip figurat, a numit-o palmă⁵⁵. De aceea, în sensul propriu (al cuvîntului) Apostolul a adăugat : «De la El, prin El și în El (sînt) toate»⁵⁶ (col. 81). «De la El» pentru că El este cauza celor ce există, conform voinței lui Dumnezeu Tatăl. «Prin El» pentru că Lui I se datorește conservarea tuturor ; după ce le-a zidit pe toate, a adăugat fiecăreia dintre cele făcute (însușirile necesare) pentru conservare. De aceea, cu o dorință irezistibilă și o dragoste de negrăit, către El, Stăpînul și Dătătorul vieții, s-au îndreptat toate, așa cum s-a scris : «Ochii tuturor privesc cu speranță către Tine»⁵⁷ și iarăși : «Toate nădăjduiesc în Tine»⁵⁸, «deschizi Tu mîna Ta și orice viețuitoare se umple de bunăvoință»⁵⁹.

Dacă (adversarii noștri) se împotrivesc acestei păreri a noastră, ce raționament vor aduce pentru a nu fi în contradicție flagrantă cu ei înșiși ? Pentru că dacă nu sînt de acord că cele trei expresii se referă la Domnul (Hristos), este absolut necesar să atribuie lui Dumnezeu-Tatăl expresiile «de la El» (ἐξ αὐτοῦ) «prin El» (δι' αὐτοῦ) și «în El» (ἐν αὐτῷ). Datorită acestui (raționament) teoria lor, în mod vădit, cade. Pentru că Tatălui se atribuie nu numai expresia «de la Care» (ἐξ αὐτοῦ), ci și expresia «prin Care» (δι' οὗ). Dacă aceasta⁶⁰ nu exprimă nimic umilitor, de ce o atribuie Fiului în semn de inferioritate ? Dacă în mod necesar exprimă (acțiunea) de slujire, atunci să ne răspundă : cărui demnitar este slugă Dumnezeuul slavei și Tatăl lui Hristos ? În felul acesta, deci, acei (oameni) se anihilează singuri, pe cînd noi sîntem tari în ambele cazuri. Căci dacă se adeverește (părerea) că (în textul respectiv) este vorba despre Fiul, (atunci) expresia «din Care»⁶¹ va trebui atribuită Fiului ; și dacă stăruie cineva să raporteze Cuvîntul profetului la Dumnezeu⁶² va trebui să acorde lui Dumnezeu (Tatăl) și expresia «prin Care» (δι' οὗ), astfel încît fiecare dintre cele două expresii⁶³ va avea aceeași valoare, pentru că (ambele) sînt raportate în egală măsură la Dumnezeu, la una și aceeași persoană. Dar să revenim la subiect.

Scriind efesenilor, apostolul zice : «credincioși adevărului, în dragoste să creștem în toate privințele, ca să ajungem la Cel ce este Capul,

55. *Isaia* XL, 12.

56. *Rom.* XI, 36.

57. *Ps.* CXXI, 15.

58. *Ps.* CIII, 27.

59. *Ps.* CXLIV, 16.

60. Expresia «prin care».

61. Expresia «ἐξ οὗ» am tradus-o uneori prin expresia «din care», alteori prin expresia «de la care».

62. Aici, ca și în multe alte locuri, întocmai ca și Apostolul Pavel, atribuie denumirea de Dumnezeu primei persoane a Sfintei Treimi.

63. Se referă la expresia «ἐξ».

Hristos. Din El, tot trupul, bine încheșat și strâns legat, prin ceea ce dă fiecare încheietură, își primește creșterea potrivit cu lucrarea fiecărei părți»⁶⁴. Iar în Epistola către Coloseni a zis către cei care nu cunoșteau pe (Fiul) Unul-Născut : «Cel ce se ține de Hristos, de Cel ce este Capul, — de la Care este tot trupul (col. 84) hrănit și bine încheșat, cu ajutorul încheieturilor și legăturilor —, își primește creșterea pe care i-o dă Dumnezeu»⁶⁵. Că Hristos este cap al Bisericii, am aflat din altă parte, (de acolo unde) apostolul zice : «Și pe El, cap l-a pus în Biserică peste toate»⁶⁶ și «din plinătatea Lui noi toți am luat»⁶⁷. Domnul însuși zice : «Din al Meu va lua și vă va face cunoscut»⁶⁸.

Într-un cuvânt, multiple i se vor arăta, celui ce cu rîvnă adună (textele respective), întrebunțările (expresiei) «din care» (ἀξ οὗ). Pentru că și Domnul zice : «Am simțit o putere ieșind din Mine»⁶⁹. De asemenea, am remarcat că în multe locuri (expresia) «de la care» (ἐξ οὗ) se referă la Duhul Sfînt : «Cel ce seamănă în Duhul, de la Duhul va secera viață veșnică» (zice Apostolul Pavel)⁷⁰. «Din aceasta cunoaștem că este întru noi, de la Duhul care ni s-a dat»⁷¹, (zice) Ioan. «Cel conceput în ea este de la Duhul Sfînt»⁷², (zice) îngerul. Și Domnul zice : «cel născut de la Duhul, Duh este»⁷³.

Așa stau lucrurile în această chestiune.

Se cuvine să demonstrăm (acum) că Scriptura folosește expresia «prin care» (δι' οὗ) în mod egal pentru Tatăl și pentru Fiul și pentru Sfîntul Duh.

Pentru (că se folosește în legătură cu) Fiul este de prisos să se aducă mărturii, pentru că sînt cunoscute și de ele se face caz de către adversari. Noi însă demonstrăm că (expresia) «prin care» s-a aplicat și Tatălui : «Credincios este Dumnezeu prin Care ați fost chemați la părtășia Fiului Său», zice (Apostolul Pavel)⁷⁴. Același (Apostol zice) : «Pavel prin voia lui Dumnezeu, Apostol al lui Iisus Hristos»⁷⁵. «Nu mai ești rob, ci fiu ; iar dacă ești fiu, ești și moștenitor prin Dumnezeu»⁷⁶. «După cum Hristos a fost sculat din morți prin slava Tatălui» (așa și noi)⁷⁷.

64. *Efes.* IV, 15—16

65. *Col.* II, 19.

66. *Efes.* I, 22.

67. *Ioan* I, 16.

68. *Ioan* XVI, 14.

69. *Luca* VIII, 46

70. *Gal.* VI, 8.

71. *I Ioan* III, 24.

72. *Matei* I, 20.

73. *Ioan* III, 6.

74. *I Cor.* I, 9.

75. *II Cor.* I, 1.

76. *Gal.* IV, 7.

77. *Rom.* VI, 4.

Isaia zice : «Vai vouă, celor ce faceți planuri în ascuns, dar nu după (δία) voia lui Dumnezeu» ⁷⁸. (În sprijinul afirmației) că această expresie se atribuie și Duhului se pot cita multe dovezi. «Nouă, zice (Apostolul Pavel), ni le-a descoperit Dumnezeu prin Duhul Sfânt» ⁷⁹. Și-n altă parte : «Depozitul cel bun păstrează-l prin Duhul Sfânt» ⁸⁰. Și iarăși : «Pentru că unuia i se dă prin Duhul darul înțelepciunii» ⁸¹.

Aceleași lucruri avem de spus și în legătură cu prepoziția «în» (έν), (anume) că Scriptura a folosit-o și când s-a referit la Tatăl. De exemplu, în Vechiul Testament : «În Dumnezeu, zice (Psalmistul), vom căpăta putere» ⁸². «În Tine mă voi lăuda totdeauna» ⁸³. Și iarăși «În numele Tău mă voi bucura» ⁸⁴. La Pavel : «În Dumnezeu, zice, care a zidit toate» ⁸⁵, «Pavel, Silvan și Timotei (col. 85) Bisericii Tesalonicenilor, în Dumnezeu Tatăl» ⁸⁶. Dacă (stă) în voia lui Dumnezeu, voi putea veni la voi ⁸⁷, «Laudă-te, zice, în Dumnezeu» ⁸⁸. Și cite (altele) pe care nu este ușor nici a le enumera. Scopul nostru, însă, nu este de a face caz de mulțimea mărturiilor (pe care le cunoaștem), ci de a face dovada că observațiile lor nu sînt corecte. Nu vom demonstra, — considerînd ceva cunoscut —, faptul că această expresie se folosește și în legătură cu Fiul și cu Duhul. Socotim, însă, necesar să spunem că pentru un ascultător înțelept este suficientă combaterea spuselor lor din inversarea raționamentului. Anume, dacă expresiile diferite indică o deosebire de esență — așa cum spun ei —, (atunci) identitatea expresiilor trebuie să-i facă să mărturisească acum cu sfială că esența este identică.

Cuvintele se folosesc unele în locul altora, nu numai cînd se vorbește despre Dumnezeu, ci deseori (în vorbirea curentă) are loc o comunicare reciprocă a sensurilor, cînd o expresie ia locul alteia. De exemplu : «Am dobîndit un om «prin» Dumnezeu» ⁸⁹, zice Adam, ceea ce echivalează cu «de la» Dumnezeu. În alt loc (se spune) : «Cîte a poruncit Moise lui Israil prin porunca Domnului» ⁹⁰. Și altundeva : «Explicarea lor nu se face «prin» (ajutorul) lui Dumnezeu ?» ⁹¹. Despre

78. *Isaia* XXIX, 15.

79. *I Cor.* II, 10.

80. *II Tim.* I, 14.

81. *I Cor.* XII, 8.

82. *Ps.* CVII, 14.

83. *Ps.* LXX, 6.

84. *Ps.* LXXXVIII, 17.

85. *Efes.* III, 9.

86. *II Tes.* I, 1.

87. *Rom.* I, 10.

88. *Rom.* II, 17.

89. *Fac.* IV, 1.

90. *Lev.* VIII, 21.

91. *Fac.* XL, 8.

vise vorbind Iosif cu cei aflați în temniță cu el, în loc să spună «de la» Dumnezeu, a zis «prin» Dumnezeu. Invers, Pavel folosește prepoziția «din» în loc de «prin», când zice : «Născut din femeie»⁹². Că despre femeie se cade a spune că s-a născut «din» bărbat, iar despre bărbat că (s-a născut) «prin» femeie, acest lucru ni l-a explicat clar în altă parte, în cele ce zice : «După cum femeia este din bărbat, la fel bărbatul este «prin femeie»⁹³. Aici însă, (Pavel), făcînd dovada că expresiile se pot folosi diferit (decît se obișnuiește), corectează, în același timp în treacăt, greșeala unora care socotesc că trupul Domnului este spiritual. (Vrînd) să arate că trupul purtător de Dumnezeu a fost alcătuit din frămîntătura omenească, a preferat termenul cel mai expresiv (pentru că expresia «prin femeie» putea să sugereze o naștere aparentă, pe cînd expresia «din femeie» putea să indice suficient părăsirea firii fiului la firea mamei). Nu se contrazice ; arată numai cît de ușor se substituie prepozițiile unele altora. Prin urmare, cînd și în (cazurile) în care, de obicei, se folosește expresia «prin care» s-a pus expresia «din care», ce rațiune — pentru ponegrirea dreptei credințe există să facem distincție între cuvinte ?

VI

Răspuns celor care afirmă că Fiul nu este «cu Tatăl» (μετὰ τοῦ Πατρὸς) ci «după Tatăl» (μετὰ τὸν Πατέρα). În același timp se expun dovezile în favoarea egalității de cinstire

(Col. 88). Nici la scuza că din neștiință (zic acestea) nu pot să recurgă, (dacă se are în vedere) cu cît meșesug și cu cîtă răutate susțin discuția. Ei se mînie, vădit, împotriva noastră, pentru că preamărim pe (Fiul) Unul-Născut, împreună cu Tatăl și pe Duhul Sfînt nu-L separăm de Fiul. De aceea, ne numesc introducători de credințe noi, inovatori, inventatori de cuvinte și cite nume din cele dezonorante nu ne dau ? Sîntem atît de departe a ne supăra de injuriile lor, încît dacă nu ne-ar aduce mîhnire și neîncetată durere vătămarea pe care și-o provoacă, aș zice că le datorăm mulțumire pentru ocară, ca unora care ne aduc fericirea. «Pentru că», zice (Mîntuitorul), «fericiți veți fi cînd vă vor ocări din cauza Mea»⁹⁴. (Problemele) pentru care se tulbură sînt acestea : «Fiul, zic ei, nu (trebuie cinstit) «cu Tatăl», ci «după Tatăl» ; Tatălui I se cuvine mărire «prin» El (adică prin Fiul), și nu «cu El». Pentru că, pe cînd expresia «cu El» exprimă egalitatea de cinste, expresia «prin Care» sugerează ideea de slujire. Nici Duhul, zic ei, nu trebuie pus (pe aceeași

92. Gal. IV, 4.

93. I Cor. XI, 12.

94. Matei V, 11.

treaptă) cu Tatăl și cu Fiul, ci sub Fiul și sub Tatăl, nu pe același plan, ci subordonat, nici connumărat, ci subnumărat. Cu astfel de cuvinte strică simplitatea și naturalețea credinței. Prin urmare, ce scuză pot să aibă, (invocînd) necunoștința, cei care, prin indiscreția lor, nu lasă nici pe alții în «necunoștință» ?

Noi, mai întîi, le vom pune această întrebare : în ce sens zic ei că Fiul este «după» Tatăl ? Datorită faptului că este posterior în timp sau datorită locului (pe care îl ocupă) sau datorită vârstei (care I se dă) ? În privința timpului, (socotim) că nimeni nu este atît de fără minte, încît să spună că Făcătorul veacurilor este al doilea (în timp) pentru că nici o perioadă de timp nu se intercalează în legătura firească a Fiului cu Tatăl. Dar nici după mintea oamenilor nu se poate spune că Fiul este posterior Tatălui ; nu numai pentru că sînt concepuți totdeauna împreună, ci și pentru că cronologic se zic «al doilea» acele (fapte) care sînt mai apropiate de prezent, și invers, se zic «primele» acelea care sînt mai îndepărtate de prezent. De exemplu, cele întîmplate pe timpul lui Noe sînt anterioare celor întîmplate în Sodoma, pentru că sînt îndepărtate de prezent, și acestea (cele întîmplate în Sodoma) sînt posterioare aceluia (din vremea lui Noe), pentru că par cumva să se apropie mai mult de prezent (col. 89).

Or, a măsura cineva existența vieții care este mai presus de orice timp și de toate veacurile, cu distanța raportată la prezent, oare nu denotă lipsă de evlavie și o mare lipsă de cugetare ? În felul în care se spune despre lucrurile făcute și stricăcioase, la fel (a spune) că Dumnezeu Tatăl este superior lui Dumnezeu Fiul, Cel existent înainte de veci, (nu denotă lipsă de cugetare) ? O atare superioritate a Tatălui este de neconceput și pentru motivul că nici o minte nu poate merge mai departe de nașterea Domnului, pentru că Ioan (referindu-se la aceasta) a limitat mintea noastră la două noțiuni, atunci cînd a zis : «La început a fost Cuvîntul»⁹⁵. Mintea nu poate să meargă mai departe de noțiunea «a fost», iar închipuirea nu poate să treacă de (noțiunea) «început». Pentru că, oricît de sus te vei lansa cu mintea, nu vei trece de noțiunea «a fost». Și oricît te vei forța să concepi existența din veșnicie a Fiului, nu vei putea să treci de «început». În felul acesta, deci, este lucru cucernic a gîndi că Fiul este deodată cu Tatăl.

Dacă ei înțeleg o coborîre a Fiului față de Tatăl în sens local, așa încît Tatăl să stea deasupra și în continuare în jos să fie împins Fiul, să mărturisească acest lucru și noi vom tăcea ; că acest lucru este ab-

95. Ioan I, 1.

surd, se va vedea de la sine. Aceștia, deci, nu atribuie Tatălui (calitatea) de a fi peste tot, — pe cînd după socotința celor ce cugetă sănătos, Dumnezeu umple toate —, nu sînt consecvenți în raționamentele lor, nici în acord cu profetul, care zice : «Dacă mă voi sui în cer, Tu ești acolo ; dacă mă voi coborî în iad, Tu de față ești»⁹⁶, ei care atribuie separat Tatălui și Fiului (locul) de sus și de jos. Eu voi înceta a combate neștiința acelor care atribuie un loc (în spațiu) celor netrupești ; războiul și împotrivirea atît de nerușinată pe care o fac Scripturilor le vor fi însă temperate de textele : «Șezi de-a dreapta Mea»⁹⁷ și «a stat de-a dreapta măreției lui Dumnezeu»⁹⁸. «De-a dreapta» nu indică un loc de jos (după cum zic ei), ci un raport de egalitate ; și întrucît «dreapta» nu trebuie luată în sens corporal (pentru că astfel ar trebui să existe la Dumnezeu și o stîngă), prin cuvinte care exprimă cinstea de a fi așezat lîngă cineva, Scriptura exprimă marea cinste (de care se bucură) Fiul. Le rămîne, așadar, să susțină (col. 92) că prin această expresie se indică o demnitate de ordin inferior. Să afle, deci, că «Hristos este puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu»⁹⁹, că este «chipul lui Dumnezeu celui nevăzut»¹⁰⁰, și că «pe Acesta L-a pecetluit Dumnezeu-Tatăl»¹⁰¹, imprimînd în El toată ființa Sa. (Ce trebuie) așadar să spunem : că aceste mărturii, și cite altele se află răspîndite prin Sfînta Scriptură, sînt umilitoare sau că, asemenea unor proclamații, fac cunoscute splendoarea Fiului unic și egalitatea slavei Sale cu a Tatălui ? Să audă și pe Domnul însuși Care spune clar că slava Sa este egală cu slava Tatălui, atunci cînd zice : «Cel care M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl»¹⁰². Și acestea : «Cînd Fiul va veni întru slava Tatălui»¹⁰³ ; «Pentru ca să cinstească pe Fiul, după cum cinstesc pe Tatăl»¹⁰⁴ ; «Am contemplat slava Sa, ca pe slava Fiului unic al Tatălui»¹⁰⁵ ; «Dumnezeu Unul-Născut care este în sînul Tatălui»¹⁰⁶. Neluînd în seamă nimic dintre acestea, îi dau Fiului locul hărăzit dușmanilor. Pentru că sînul părintesc este scaunul care se cuvine Fiului, pe cînd locul de sub picioare revine celor care trebuie să se smerească.

96. Ps. CXXXVIII, 8.

97. Ps. CLX, 1.

98. Evr. I, 3.

99. I Cor. I, 24.

100. Col. I, 15.

101. Ioan VI, 27.

102. Ioan XIV, 9.

103. Marcu VIII, 38.

104. Ioan V, 25.

105. Ioan I, 14.

106. Ioan I, 18.

Pentru că avem să ne ocupăm și de alte (aspecte), am adus mărturia numai în treacăt ; tu, însă, culegînd pe-ndelete dovezile, poți să cunoști bine înălțimea slavei și puterea nemăsurată a Fiului. Totuși, nici aceste (mărturii) nu sînt fără importanță pentru un ascultător înțelept, numai dacă nu înțelege «dreapta» și «sînul» în sens inferior și trupesc, încît să limiteze pe Dumnezeu la un loc și să-I atribuie formă, chip și poziție corporală, (însușiri) care îndepărtează foarte mult de noțiunea : (ființă) simplă, infinită și necorporală. De altfel, această interpretare inferioară ar afecta pe Fiul în mod egal ca și pe Tatăl. Cel ce dă o atare interpretare nu micșorează numai cinstea (dată) Fiului, ci, pe deasupra, atrage asupra-și condamnarea pentru blasfemie împotriva lui Dumnezeu. Pentru că toate cîte ar îndrăzni (să spună) despre Fiul se atribuie, în mod necesar, Tatălui. Cel care, pentru a pune mai presus pe Tatăl, îi atribuie un loc mai sus, iar despre Fiul zice că stă mai jos, acesta, consecvent raționamentului său, va accepta (pentru ambele persoane) caracteristicile corporale care urmează (de aici). Acestea sînt închipuiri de bețivi și de nebuni. Corect este însă ca pe Cel unit (cu Tatăl) după fire, slavă și vrednicie, să-L adore și să-L slăvească împreună cu Tatăl cei care au fost învățați de el că :

(Col. 93). «Cel ce nu cinstește pe Fiul, nu cinstește pe Tatăl» ¹⁰⁷. Pentru că, ce vom putea zice ? Ce justificare vom avea în vremea înfricoșătorului și a toată lumea județ comun, dacă, pe cînd Domnul promite clar că va veni întru slava Tatălui ¹⁰⁸, pe cînd Ștefan (afirmă că) L-a văzut pe Iisus stînd de-a dreapta lui Dumnezeu ¹⁰⁹, pe cînd Pavel mărturisind în Duh despre Hristos zice că se află de-a dreapta lui Dumnezeu ¹¹⁰, pe cînd Tatăl zice : «Șezi de-a dreapta Mea» ¹¹¹, iar Duhul dă mărturie că a stat de-a dreapta majestății lui Dumnezeu ¹¹², noi, pe Cel de aceeași cinste și de același tron (cu Tatăl) Îl coborîm din raportul de egalitate (la un rang inferior) ? Eu socotesc că faptul de a sta sugerează neschimbabilitatea firii. De aceea și Baruh, referindu-se la neschimbabilitatea vieții lui Dumnezeu, a zis : «Tu rămîi în veac, iar noi pierim în veac» ¹¹³. Iar locul din dreapta indică egalitatea de vrednicie. Prin urmare, nu este nesăbuit faptul de a lipsi pe Fiul de părășia laudei, ca și cînd s-ar cuveni să fie așezat într-un loc de mai mică cinste ?

107. Ioan V, 23.

108. Matei XVI, 27.

109. Fapte VII, 55.

110. Rom. VIII, 34.

111. Ps. CIX, 1.

112. Evr. VIII, 1.

113. Baruh III, 3.

VII

*Către cei care afirmă că nu se cade să se spună despre Fiul
«cu Care» (μὲθ' οὗ), ci «prin Care» (δι' οὗ)*

A folosi expresia «cu care», zic ei, este ceva cu totul străin și neobișnuit, pe când expresia «prin care» este foarte obișnuită în textul Scripturii și des folosită de către frați. Deci, ce (vom răspunde) acestor (afirmații) ? Că fericite sînt urechile care nu le-au auzit și inimile care s-au păstrat nerănite de cuvintele acestora. Vouă, însă, celor care iubiți pe Hristos, vă spun că Biserica cunoaște ambele expresii și că la nici una dintre ele nu renunță, pentru motivul că nu contrazice una pe cealaltă. Cînd contemplăm mărirea și strălucirea demnității (Fiului cel) Unuia-Născut, zicem că slava Sa este «cu Tatăl» ; cînd avem în vedere bunurile pe care ni le-a dat sau aducerea (noastră) la Dumnezeu și familiaritatea cu El, mărturisim că acest har s-a făcut lucrător în noi «prin El», și «în El» (în Hristos). Astfel, pe cînd expresia «cu care» este proprie celor ce aduc laudă, expresia «prin care» este nimerită pentru cei care mulțumesc. Este minciună și acea (afirmație) că expresia «cu care» nu este folosită de cei cu bună credință pentru că (toți) aceia, de la sat sau oraș, care pentru statornicia moravurilor au preferat noutății mărturia antichității și au păstrat nealterată tradiția părinților, se folosesc de această expresie. Însă aceștia, care s-au săturat de cele obișnuite, care se ridică împotriva celor vechi ca (împotriva unor lucruri) învechite, aceștia sînt cei care acceptă inovațiile (col. 96), după cum în materie de îmbrăcăminte, iubitorii de găтели preferă întotdeauna îmbrăcăminte excentrică celei obișnuite. Poți, așadar, să vezi că (mulți dintre) săteni încă și acum (folosesc) expresia în sensul vechi, pe cînd la acești comedianți, dibaci în luptele de cuvinte, vorbele poartă stigmatul noii înțelepciuni¹¹⁴. (În ceea ce ne privește) ceea ce spuneau părinții noștri, spunem și noi, (anume) că slava este comună Tatălui și Fiului și de aceea aducem mărirea Tatălui «cu Fiul». Desigur, nu socotim suficient faptul (că acest adevăr așa a fost formulat) de tradiția părinților ; (știm însă că și aceia au luat drept ghid sensul Scripturii, scoțînd principiile din mărturiile scripturistice pe care vi le-am expus puțin mai înainte. Pentru că strălucirea (slavei) este concepută împreună cu slava, imaginea cu prototipul și Fiul totdeauna cu Tatăl. Nici perindarea numelor, nici măcar firea lucrurilor nu admite depărtarea.

114. Se referă la cugetarea eretică.

VIII

În cîte sensuri (se folosește) expresia «prin care» (δι' οἷ)
și cînd trebuie preferată expresia «cu care» (μεθ' οἷ). În același timp
se explică în ce sens Fiul «primește poruncă» și în ce sens «este trimis»

Prin urmare, cînd Apostolul mulțumește lui Dumnezeu «prin Iisus Hristos»¹¹⁵ și zice că «prin El» a primit harul și apostolia de a aduce la ascultarea credinței toate neamurile, sau (atunci cînd zice) că «prin El» am fost introduși în această (stare de) har în care ne aflăm și de care sîntem mîndri¹¹⁶, prezintă binefacerile (lui Hristos) față de noi, Care o dată ne transmite bunuri de la Tatăl, altă dată ne conduce El însuși la Tatăl. Cînd spune «Prin Care am primit harul și apostolia»¹¹⁷, (Apostolul) arată de unde vine distribuirea bunurilor, iar cînd spune: «Prin Care am fost introduși»¹¹⁸, arată că ridicarea la Dumnezeu și familiaritatea cu El s-a făcut prin Hristos. Oare, mărturisirea că harul s-a făcut lucrător în noi prin El echivalează cu o împuținare a slavei (lui Hristos)? Oare, nu este mai corect să spunem că enumerarea binefacerilor este un motiv de laudă? De aceea am găsit că Scriptura nu ne vorbește despre Domnul (numindu-L) cu un singur nume, nici numai cu acele nume care vorbesc despre Dumnezeirea și mărirea Sa.

Uneori, referindu-se la (însușirile) caracteristice firii Sale (dumnezeiești), zice că numele Fiului este mai presus de orice nume¹¹⁹, că este Fiu adevărat, Dumnezeu Unul-Născut, puterea lui Dumnezeu, Înțelepciunea și Cuvîntul. Alteori, avînd în vedere multiplele forme (sub care ne-a dăruit) harul, — (har) pe care-L dăruiește în bunătatea și înțelepciunea Sa celor ce I-l cer, (Scriptura) Îl numește cu foarte multe alte nume (col. 97): cînd Îl numește păstor, împărat și doctor; cînd mire, cale, poartă, izvor, piine, secure și piatră. Aceste (nume) nu se referă la firea Sa, ci, după cum am zis, la multiplele haruri pe care, din îndurare față de creaturile Sale le acordă celor care I le cer pentru diferite trebuințe. Pe de o parte, pe cei care au recurs la ocrotirea Lui și au reușit, suportînd prigoane, să transmită (credința) îi numește oi și se consideră păstorul lor, — al acestora care ascultă glasul Său și nu iau în seamă învățăturile străine («Pentru că, zice, oile Mele as-

115. Rom. I, 18.

116. Rom. V, 2.

117. Rom. I, 5.

118. Rom. V, 2.

119. Filip. II, 9.

cultă glasul Meu») ¹²⁰. Pe de altă parte, El este rege al celor care deja s-au ridicat (la cer) și au nevoie de ocrotirea legitimă. Este (numit) poartă pentru că prin dreptarul poruncilor Sale conduce la fapte importante și pentru că oferă adăpost sigur celor ce caută, prin credința în El, bunul cunoașterii ^{120a}. De aceea, spune: «Dacă intră cineva prin Mine, (acela) va intra și va ieși și pășune va afla» ¹²¹. (Este numit) piatră ¹²² pentru că El este pentru credincioși o fortăreață puternică, de nezdruncinat și mai puternică decât orice zid. De aceea, expresia «prin El» este preferabilă și semnificativă atunci când se vorbește (despre Hristos) ca poartă sau cale. Ca Dumnezeu și ca Fiul, are slava «cu Tatăl» (μετὰ Πατέρα) și «împreună cu Tatăl» (σὺν Πατρί). «Pentru că în numele lui Iisus se va pleca tot genunchiul al celor cerești și al celor de pe pământ și orice limbă va mărturisi că Iisus Hristos este Domn întru slava lui Dumnezeu Tatăl» ¹²³. De aceea, folosim ambele expresii (μεθ' οὗ și & o' οὗ), printr-una făcând cunoscută demnitatea Sa, printr-alta, harul Său (dat) nouă.

Dat fiind că prin intermediul Său (vine) tot ajutorul sufletelor, pentru fiecare solicitare s-a găsit și o denumire specială. Când sufletul curat, asemenea unei fecioare caste, fără pată, nici zbircitură, I se încredințează, este numit mire. Când primește (același suflet) vătămat de rănilor viclene ale diavolului și-l vindecă de boala grea a păcatului, este numit doctor. Oare, astfel de solicitare față de noi (trebuie) să ne ducă cu mintea la ceva care umilește?

(Col. 100). Sau, din contră, (trebuie să) provoace admirație pentru puterea cea mare și-n același timp pentru dragostea de oameni (arătată de) Mintuitorul, Care a acceptat să Se facă părtaș al slăbiciunilor noastre ¹²⁴ și a putut să coboare (și să ia asupra-Și) slăbiciunile noastre.

«Pentru că cerul, pământul, imensitatea mărilor, vietățile marine și de pe uscat, plantele și astrele, aerul, anotimpurile și frumusețea universului nu vădesc atît de mult puterea nemăsurată a lui Dumnezeu, cît faptul că Dumnezeu cel necuprins a putut, prin intermediul trupului,

120. Ioan X, 27.

120 a. Termenul «γνώσις» a avut o largă circulație în antichitate, iar curentele gnostice făceau mare caz de el. Sf. Vasile, care avea o vastă cultură, îl cunoaște și-l folosește însă cu alt sens decât cel pe care îl avea pînă atunci. Pentru el, adevărata cunoaștere (gnoza) se dobîndește în Biserică, în cunoașterea învățaturii Mintuitorului Hristos și prin împlinirea poruncilor Sale.

121. Ioan X, 9.

122. I Cor. X, 4.

123. Filip. II, 10—11.

124. Tit III, 4; Evr. IV, 5.

să înfrunte moartea fără pătimire pentru a ne dăruii nepătimirea»¹²⁵. Și cînd Apostolul zice că: «în toate acestea noi biruim cu ajutorul Celui care ne-a iubit»¹²⁶, cu această expresie nu face aluzie la vreo slujire umilitoare (a Fiului), ci la ajutorul pe care îl dă în virtutea puterii Sale. El, legînd pe cel puternic (pe diavol), i-a smuls instrumentele¹²⁷, (adică) pe noi, de care se folosea în orice faptă rea, și ne-a făcut instrumente plăcute Stăpînului, gata, prin voința noastră liberă, pentru orice faptă bună.

Prin El am fost conduși la Tatăl, am fost mutați din împărăția întinericului în locul revenit sfinților, «în împărăția luminii»¹²⁸. (Prin urmare), să nu socotim iconomia Fiului¹²⁹ ca pe o slujire forțată, urmare a situației Lui de supus, ci ca pe o voită purtare de grijă față de creatura Sa, inspirată de bunătate și milostivire, conformă voinței lui Dumnezeu-Tatăl. Numai așa ne putem considera drept credincioși, (în măsura) în care vedem reflectîndu-se, în toate cele făcute, puterea desăvîrșită a Fiului și nu separăm niciodată (voința Sa) de voința Tatălui.

La fel, cînd Domnul este numit «cale» să nu luăm acest cuvînt în sensul obișnuit, ci să ne ridicăm cu mintea la un sens mai înalt. Pentru că prin cuvîntul «cale» (trebuie) să înțelegem progresul către desăvîrșire, progres care se realizează continuu și ordonat, prin săvîrșirea faptelor dreptății și prin iluminarea (venită) din cunoaștere. În acest proces dorim continuu pe cele ce ne stau înainte și tindem¹³⁰ către cele care ne lipsesc, pînă cînd vom ajunge la sfîrșitul fericit, la cunoașterea lui Dumnezeu, pe care Domnul o dăruiește celor care au crezut în El. Într-adevăr, Domnul nostru este calea ce bună, cea fără bifurcări rătăcitoare, cea care duce la ceea ce prin excelență este bun, la Tatăl.

125. Compară și Omiliile la Ps. 44, 5; I; P. G. 29, 400 AB. Nepătimitor prin însăși natura Sa, fiindcă era Dumnezeu, Hristos a putut totuși, ca om, să îndure patimi și să moară fără ca impasibilitatea Lui să fie atinsă. Urmarea suferințelor Sale a fost readucerea omului la posibilitatea realizării menirii pentru care a fost creat. Și mai mult decît atît, să devină fiu al lui Dumnezeu. Această idee fusese formulată cu puțin timp înainte de către Sf. Atanasie cel Mare, care spunea: «Cuvîntul lui Dumnezeu S-a făcut om, pentru ca omul să se facă Dumnezeu» (*Despre Intrupare* 54, P. G. 25, 192 b).

Una dintre urmările Intrupării Fiului lui Dumnezeu asupra firii omenești a fost aceea că i-a dat «nepătimirea» (*ἀπάθεια*). Și acest termen era des folosit de către curentele filozofice, îndeosebi de către stoice. Cunoscîndu-l și folosindu-l, Sf. Vasile îi dă un sens nou. Pentru el, *ἀπάθεια* nu înseamnă totală indiferență față de lume; înseamnă înstrăinare de patimi, de păcat, unirea cu Dumnezeu — Cel care prin fire nu este supus patimilor —, în ultimă instanță, îndumnezeirea.

126. Rom. VIII, 37.

127. Matei XII, 29.

128. Col. I, 12.

129. Prin *οἰκονομία* Părinții din sec. IV desemnau Intruparea Mîntuitorului.

130. Filip. III, 14.

«Pentru că», zice, «nimeni nu vine la Tatăl, decît numai prin Mine»¹³¹. Acesta, deci, este urcuşul nostru către Dumnezeu prin Fiul.

În continuare, vom arăta ce fel de bunuri ne vin de la Tatăl prin ajutorul Fiului. Pentru că firea întreagă, atît cea văzută cît și cea nevăzută, înfrucit este creată, are nevoie (col. 101) de ajutorul divin pentru a subzista. Cuvîntul creator, Dumnezeu Unul-Născut acordă ajutorul său fiecăruia după nevoile sale și dă daruri care, datorită diversității celor miluiți, sînt multe și de multe feluri. Pe cei care se află în întunericul necunoștinței îi luminează, de aceea este lumina cea adevărată. Judecă și, după valoarea faptelor, acordă (fiecăruia) răsplata cuvenită; de aceea, este judecător drept. «Pentru că Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului»¹³². Ridică din cădere pe cei care de la un înalt grad de viață morală au alunecat în păcat. De aceea, este înviere¹³³. Acționează în baza bunei Sale voințe și face totul prin (simpla) atingere a puterii Sale. Păstorește, luminează, hrănește, conduce, vindecă, înviază. Aduce la existență pe cele care nu există, iar pe cele create le conservă. Astfel, bunurile lui Dumnezeu ajung la noi prin Fiul, Care împlinește cele de care are trebuință fiecare, cu o iuțeală mai mare decît se poate spune. Pentru că nici fulgerele, nici propagarea luminii în aer, nici clipirile precipitate ale ochilor, nici mișcările cugetului nostru nu sînt atît de repezi (ca lucrarea Fiului). Fiecare dintre acestea sînt întrecute în repeziciune de lucrarea divină mai mult decît sînt întrecute în mișcare cele mai greoaie animale, — n-aș spune de păsări, de vînturi sau de mișcarea astrelor —, ci de însuși gîndul nostru. Pentru că, de ce durată de timp poate avea nevoie Cel ce pe toate le ține cu puterea Sa¹³⁴, Cel ce nu lucrează în felul celor trupești, nici nu are nevoie pentru a crea, de muncă manuală, iar cele create Îl urmează fără șovăire? După cum spune Iudit: «Tu ai gîndit și toate cîte ai gîndit Ți s-au înfățișat»¹³⁵. Dar, pentru ca, datorită grandoarei celor săvîrșite să nu fim tentați a crede că Domnul este fără principiu¹³⁶, ce zice Cel ce este viața prin excelență? «Eu trăiesc prin Tatăl»¹³⁷. (Cel ce) este puterea lui Dumnezeu ce zice? «Fiul nu poate să facă nimic de la Sine»¹³⁸. (Ce zice) Cel ce este însăși înțelepciunea? «Poruncă am primit, ce trebuie să spun și să vorbesc»¹³⁹. Prin toate

131. Ioan XIV, 6.

132. Ioan V, 22.

133. Ioan XI, 25.

134. «Cu cuvîntul puterii Sale», *Evr.* I, 3.

135. Iudit IX, 5—6.

136. ἀναρχος. Principiul Fiului este Tatăl.

137. Ioan VI, 57.

138. Ioan V, 19.

139. Ioan XII, 49.

acestea ne conduce la cunoașterea Tatălui și îi atribuie faptele minunate, pentru ca prin El să cunoaștem pe Tatăl. Tatăl nu trebuie considerat (ca atare), pornind de la o deosebire a lucrărilor, de la faptul că ar vădi o lucrare proprie și distinctă (de a Fiului), «pentru că toate cite vede pe Tatăl făcînd, face și Fiul»¹⁴⁰, ci (este considerat Tată și) culege admirația prin strălucirea celor săvîrșite, fiind lăudat și slăvit de cei care îl cunosc ca Tată,

(Col. 104). al Domnului nostru Iisus Hristos, — prin Care și pentru Care toate s-au făcut¹⁴¹. De aceea, Domnul zice: «Toate ale Mele ale Tale sînt» pentru a face din Tatăl principiul celor create. «Și ale Tale ale Mele sînt»¹⁴² (pentru a arăta) că mobilul creației îi este inspirat de El, că nu are nevoie de ajutor pentru a săvîrși ceva, nici că I se încredințează aparte împlinirea fiecărei lucrări. Pentru că un atare (rol) este (rolul) sclavului și nu cadrează deloc cu demnitatea divină. Încărcat de bunătățile părințești, Cuvîntul, reflectînd strălucirea Tatălui, toate le face asemenea Celui care L-a născut. Dacă după esență este întru totul asemenea (Tatălui), întru totul asemenea trebuie să fie și în privința puterii. (Persoanelor) a căror putere este egală, de bună seamă, egală le este și lucrarea. Pentru că Hristos «este puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu»¹⁴³. Astfel, (zicînd): toate prin El s-au făcut și toate prin El și pentru El s-au zidit¹⁴⁴, (credem că pe cînd săvîrșește ceva) El nu are rolul unui instrument, nici pe cel al unui supus, ci că împlinește în mod constructiv voia Tatălui.

Deci, cînd zice: «Eu n-am vorbit de la Mine însumi», «Eu vorbesc așa cum Mi-a spus Tatăl»¹⁴⁵, «Cuvîntul pe care îl auziți nu este al Meu, ci al Celui ce M-a trimis»¹⁴⁶ și în altă parte: «Eu fac așa cum Mi-a poruncit Tatăl»¹⁴⁷, nu se folosește de aceste expresii pentru că ar fi lipsit de libertate sau inițiativă, ci pentru a arăta că voința Sa este totdeauna aceeași cu a Tatălui. Prin urmare, să nu luăm așa-zisa poruncă drept un ordin emis verbal, ordin prin care se pune în vedere Fiului, ca unui supus, ceea ce trebuie să facă, ci să înțelegem (acest cuvînt) într-un mod vrednic de Dumnezeu, să înțelegem transmiterea voinței care atemporal pornește din Tatăl și trece în Fiul, asemenea înfățișării unui chip în oglindă. «Pentru că Tatăl iubește pe Fiul și îi

140. Ioan V, 19.

141. Evr. II, 10.

142. Ioan XVII, 10.

143. I Cor. I, 24.

144. Ioan I, 3; Col. I, 16.

145. Ioan XII, 50.

146. Ioan XIV, 24.

147. Ioan XIV, 31.

arată Lui toate»¹⁴⁸. Încît toate cîte sînt ale Tatălui, sînt ale Fiului, nu prin o posedare progresivă, ci deodată (Fiul) avindu-le.

Dacă printre oameni este posibil ca acela care și-a însușit o meserie și o stăpînește bine printr-o practicare îndelungată să nu poată efectua uneori ceva singur, aplicînd principiile științei pe care o posedă, trebuie (oare) să credem că și Fiul, Care este înțelepciunea lui Dumnezeu, Creatorul a toată zidirea, Cel pururea desăvîrșit, învățat fără a fi instruit, puterea lui Dumnezeu, în care sînt ascunse toate comorile înțelepciunii și ale cunoașterii¹⁴⁹ are nevoie de supraveghere la fiecare lucrare de un supraveghetor care să-I definească felul și măsura acțiunilor? De bună seamă, în zădărnicia cugetelor tale, tu vei deschide și școală

(Col. 105) și pe unul îl vei face să stea în locul dascălului, iar pe altul să stea în locul ucenicului neexperimentat, care încet-încet, prin acumularea de învățături devine înțelept și se desăvîrșește. (Pornind) de aici, dacă vrei să fii consecvent în raționamentele tale, vei găsi că Fiul învață totdeauna și că niciodată nu poate să ajungă la desăvîrșire, dat fiind că înțelepciunea Tatălui este infinită, iar la capătul infinitului nu se poate ajunge. Încît, cel ce nu socotește că Fiul are toate calitățile de la început, niciodată nu va socoti că Fiul va ajunge la desăvîrșire. Mă rușinez de joshnicia gîndurilor la care am ajuns urmînd acest raționament. Deci, să revenim la ideile mai înalte ale discursului.

«Cel care M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl»¹⁵⁰, desigur (n-a văzut) figura, nici forma (Tatălui), pentru că natura divină este mai presus de orice compoziție; a văzut, însă, bunătatea Lui, care ține de esența Lui, esență care este asemenea și egală cu a Acestuia (a Fiului), mai mult chiar, este considerată identică în Tatăl și în Fiul. Deci, ce înseamnă: «S-a făcut ascultător»?¹⁵¹ și «S-a dat pe Sine pentru noi toți»?¹⁵² (Vrea să spună) că lucrarea mîntuitoare pornește de la Tatăl și se realizează prin Fiul. Ascultă și acestea: «Hristos ne-a răscumpărat din blestemul legii»¹⁵³ și că: «Încă păcătoși fiind noi, Hristos a murit pentru noi»¹⁵⁴. Ia bine aminte la cuvintele Domnului: pe cînd ne instruiește în legătură cu Tatăl, se folosește de termeni care inspiră suveranitatea, ca atunci cînd zice: «Vreau, curățește-te»¹⁵⁵ — și «Taci, în-

148. Ioan V, 20.

149. Col. II, 3.

150. Ioan XIV, 19

151. Filip. II, 8.

152. Rom. VIII, 32.

153. Gal. III, 13.

154. Rom. V, 8.

155. Matei VIII, 3.

chide-ți gura»¹⁵⁶, «Eu însă zic vouă»¹⁵⁷ «demon mut și surd, Eu îți poruncesc»¹⁵⁸ și cite altele asemenea acestora. Pentru ca prin acestea să cunoaștem pe Stăpînul și pe Creatorul nostru, iar prin acelea să aflăm pe Tatăl Stăpînului și Creatorului nostru. Astfel, de pretutindeni se adeverește cuvîntul că faptul de a crea Tatăl prin intermediul Fiului nu face imperfectă lucrarea creatoare a Tatălui, nici nu micșorează (valoarea) lucrării Fiului; (prin acest cuvînt) se demonstrează unitatea voinței (Lor). Prin urmare, expresia «prin care» ne vorbește despre cauza primară și nu (este folosită) pentru desconsiderarea cauzei creatoare.

IX

(Col. 108). *Sensurile denumirilor Sfîntului Duh, pe baza învățăturilor Scripturilor*

Este deja timpul să examinăm sensurile denumirilor Sfîntului Duh, (denumiri) pe care le-am cules din Scripturi sau le-am moștenit din tradiția nescrisă a Părinților. Mai întii, cine este acela care, auzind vorbindu-se despre Sfîntul Duh, nu este răscolit în cugetul său și nu se ridică cu mintea la o fire superioară? Este numit Duhul lui Dumnezeu, «Duhul adevărului Care din Tatăl purcede»¹⁵⁹, «Duh drept» și «Duh conducător»¹⁶⁰, însă numele Său prin excelență este Duhul Sfînt. Acesta este numele (care se dă ființei) celei fără de trup, nemateriale și simple. De aceea și Domnul pentru a învăța pe (femeia) care șocotea că Dumnezeu trebuie adorat într-un anume loc¹⁶¹, fiindcă Cel netrupesc este nelimitat (în spațiu) zice: «Dumnezeu este Duh»¹⁶².

Prin urmare, nu este posibil ca atunci cînd auzi (cuvîntul) Duhul să-ți închipui o ființă limitată, supusă schimbărilor și transformărilor sau întru totul asemenea creaturilor, ci, îndreptîndu-ți mintea către cele superioare, este necesar să te gîndești la o fire spirituală, cu putere infinită, nelimitată (de spațiu), (a cărei existență) nu se măsoară cu secole și ani, care abundă de bunătăți. Către El se îndreaptă toate cite au nevoie de sfințenie, pe El Îl doresc toate cite au nevoie de virtute, ca și cînd ar fi udate de sufletul Său și ajutate în realizarea scopului pus în firea lor. Desăvîrșitor al altora, El nu duce lipsă de nimic. Trăiește nu pentru că I-a dăruit cineva viața, ci pentru că El (însuși) este dătătorul vieții.

156. Marcu IV, 39.

157. Matei V, 22.

158. Marcu IX, 25.

159. Ioan XV, 26.

160. Ps. L, 12—14.

161. Pe femeia samariteancă.

162. Ioan IV, 24.

Nu se desăvîrșește treptat, ci este de la început desăvîrșit. Rezidă în Sine și se află peste tot. Este cauza sfințeniei, lumină duhovnicească ce dă oricărei puteri spirituale un fel de iluminare pentru aflarea adevărului. Este inaccesibil după natură și perceput doar după bunătate; pe toate le umple cu puterea Sa, dar se comunică doar celor vrednici, și acestora nu în aceeași măsură, ci împarte harul după credință (fiecărui). Este simplu după esență, dar variază după lucrări; se află în întregime în fiecare și în întregime se află peste tot prezent. Se împarte fără să sufere ceva și se comunică în întregime, asemenea razei solare,

(Col. 109). a cărei lucrare, pe cînd se pare că este prezentă numai deasupra celui care se bucură de ea, strălucește deasupra uscatului și a mării, este amestecată cu aerul. La fel și Duhul, pe cînd se află în fiecare dintre primitori ca și cînd ar fi singurul, împarte în continuare întreg harul Său tuturor. Cele cîte se împărtășesc (de Duhul) se bucură de harul Său pe cît este cu putință (firii lor), nu pe cît Acela poate (să se împărtășească).

Unirea intimă a Duhului cu sufletul (nu constă) într-o apropiere în spațiu pentru că, cum s-ar putea apropia cel trupesc de cel netrupesc? —, ci în abținerea de la păcate, care ulterior adăugate sufletului, datorită iubirii de trup, l-au înstrăinat de intimitatea lui Dumnezeu. Prin urmare, cînd se va curăți cineva de rușinea pe care a contractat-o din răutate și va reveni la frumusețea firească și va reflecta prin curățire, ca într-o oglindă împărătească, vechiul chip, numai atunci va putea să se apropie de Paraclet.

Acesta însă strălucind, precum strălucește soarele înaintea ochiului curat, îi va arăta acestuia în el însuși imaginea Celui nevăzut. În fericita contemplare a chipului vei vedea frumusețea arhetipului. Prin Duhul inimile se înalță, cei neputincioși sînt conduși de mîină, cei ce sînt pe calea virtuții se desăvîrșesc. Luminînd pe cei care s-au curățit de orice pată, îi arată duhovnicești, datorită comuniunii cu El. Și după cum (se întîmplă cu) corpurile strălucitoare și cu cele transparente, că atunci cînd o rază cade peste ele devin mai strălucitoare și altă strălucire pornește din ele, la fel se întîmplă și cu sufletele purtătoare și iluminate de Duhul, ele însele devin duhovnicești și răspîdesc altora harul. Urmare a acestui fapt este prevederea celor viitoare, tîlcuirea tainelor, cunoașterea celor ascunse, harismele, viața cerească, conviețuirea cu îngerii, bucuria fără margini, rămînerea permanentă (în comuniunea) cu Dumnezeu. Așadar, aceasta este concepția noastră despre Duhul, pe care ne-am format-o din măreția și valoarea lucrărilor Sale, după înșeși cu-

vintele Duhului. Este timpul să venim la cei care ne contrazic și să încercăm a combate obiecțiunile lor, pe care ni le prezintă în numele unei false cunoașteri.

X

Către cei care zic că nu trebuie să așezăm pe Duhul Sfânt în aceeași ordine cu Tatăl și cu Fiul

Nu trebuie, zic ei, să fie Duhul pus pe aceeași treaptă cu Tatăl și cu Fiul, pentru că se deosebește (de Ei),

(Col. 112) după natură (și Le) este inferior după vrednicie. Acestora este drept să răspundem cu cuvântul apostolilor: «Se cuvine a ne supune mai degrabă lui Dumnezeu decât oamenilor»¹⁶³. Pentru că, dacă Domnul, la instituirea botezului mântuitor, a poruncit clar ucenicilor să boteze toate neamurile în numele Tatălui și al Fiului și al Sfintului Duh¹⁶⁴, — fără să considere dezonorantă comuniunea (cu Duhul) —, zicând aceștia că nu trebuie să fie pus Duhul pe aceeași treaptă cu Tatăl și cu Fiul nu se opun vădit poruncii lui Dumnezeu? Dacă o astfel de așezare la un loc (a celor trei persoane) nu desemnează — după cum spun ei — o comuniune și o unitate, să spună ei cum trebuie înțeleasă această (frază)?

Ce alt mod mai adecvat au (pentru a desemna) unitatea? În tot cazul, dacă Domnul L-a pus la botez pe Duhul alături de Sine și de Tatăl, să nu ni se mai impute nouă că am făcut aceasta. Pentru că noi nu gândim și nu spunem ceva deosebit. Dacă acolo (Duhul) este pus pe aceeași treaptă cu Tatăl și cu Fiul, nimeni să nu fie atât de nerușinat încât să susțină altceva și să nu ne mai acuze dacă urmăm Scripturilor.

Dar, pregătirea războiului împotriva noastră s-a terminat și gîndul tuturor este îndreptat spre noi, iar limbile bîrfitorilor aruncă aici săgețile lor cu mai multă violență decât (au aruncat) atunci cu pietre în Ștefan ucigașii lui Hristos. Dar să nu uităm că noi sîntem doar pretext pentru război și că ei țintesc mai sus. Împotriva noastră, chipurile, pregătesc mașinațiile și cursele și se îndeamnă reciproc să dea mîna de ajutor, — pe măsura experienței și puterii pe care o are fiecare. În realitate, însă, credința este cea atacată, iar scopul comun al tuturor dușmanilor învățaturii celei sănătoase este de a clătina temelia dreptei credințe și de a distruge temelia ei și tradiția apostolică. De aceea, ca niște preținși debitori recunoscători, invocă dovezile scoase din Scripturi și resping mărturia nescrisă a părinților ca fără vreo valoare. Dar noi nu vom lăsa să fie ciuntit adevărul, nici nu vom trăda,

¹⁶³. *Fapte* V, 29.

¹⁶⁴. *Matei* XXVIII, 19.

din lașitate, alianța cu el. Prin urmare, dacă Domnul a lăsat ca adevăr necesar pentru mîntuire așezarea pe aceeași treaptă a Sfîntului Duh cu Tatăl, iar aceștia, nefiind de aceeași părere, (încearcă) să smulgă pe (Duhul), să-L separe și să-L transpună în ordinea firii slujitoare (a îngerilor), nu înseamnă că dau mai multă importanță blasfemiei lor decît poruncii Stăpînului?

(Col. 113). Ei bine, lăsînd la o parte cearta, să cercetăm împreună (piesele) pe care le avem la îndemînă.

Cum am devenit creștini? Prin credință, ar putea spune fiecare. În ce fel ne mîntuim? De bună seamă, renăscîndu-ne prin harul botezului. Altfel, de unde? Deci, după ce am cunoscut mîntuirea prin Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, să părăsim învățătura pe care am primit-o?

Vrednic de mari suspine ar fi faptul dacă acum ne-am afla mai departe de mîntuire decît atunci cînd am crezut, dacă pe cele pe care atunci le-am acceptat, acum le negăm. Egală este paguba fie că moare cineva fără să fie botezat, fie că acceptă ceva care lipsește din tradiție. Cel ce nu păstrează tot timpul și nu-și înconjoară toată viața ca de o fortificație sigură de mărturisirea pe care am depus-o la intrarea în Biserică, —atunci cînd abandonînd idoli a venit la Dumnezeu cel viu —, acela se înstrăinează de promisiunile făcute lui Dumnezeu, contrazicîndu-și propria iscălitură pe care a depus-o la botez, cînd a mărturisit credința. Dacă botezul înseamnă începutul vieții mele, iar prima dintre zile este aceea a renașterii, este clar că cuvîntul cel mai de preț dintre toate este cel rostit (la primirea) harului îngerilor. Tradiția, deci, care m-a condus la lumină și mi-a dăruit cunoașterea lui Dumnezeu, — prin care am fost arătat fiu al lui Dumnezeu eu, cel care, din cauza păcatului, îi eram cîndva dușman —, pe aceasta s-o trădez înșelat de probabilitățile lor? Îmi doresc să merg la Domnul cu această mărturisire, iar pe aceștia îi îndemn să păstreze credința nealterată (pînă) în ziua (arătării) lui Hristos, să țină pe Duhul nedespărțit de Tatăl și de Fiul, să mențină în mărturisirea credinței și în doxologie învățătura (subscrisă) la botez.

XI

Cei ce neagă pe Duhul sînt apostatați

Cui (au fost adresate) vaiurile? Cui (îi este rezervată) întristarea? Cui, încercarea și întunericul? Cui, condamnarea veșnică? Nu apostataților? Nu celor care s-au lepădat de credința ortodoxă? Și care este dovada lepădării? Nu este faptul că au negat propriile mărturisiri? Ce au mărturisit și cînd? Că cred în Tatăl și în Fiul și în Sfîntul Duh cînd, — lepădîndu-se de diavol și de îngerii săi —, au spus

acel cuvînt mîntuitor. Deci ce nume potrivit a fost dat acestora de către fiii luminii? Nu sînt ei numiți călcători de lege pentru că au trădat alianțele (pe care le-au încheiat în vederea) mîntuirii lor?

(Col. 116) Deci, cum să numesc pe cel ce neagă pe Dumnezeu? Cum (să-l numesc) pe cel ce neagă pe Hristos? Cum, altfel, decît călcător de lege? Iar celui care a negat pe Duhul ce nume vrei să-i pun? Nu (merită) același nume, ca unul care a încălcat (alianțele) încheiate cu Dumnezeu?

Prin urmare, dacă mărturisirea credinței în Duhul ne aduce fericirea rezervată dreptcredincioșilor, iar tăgăduirea ei atrage condamnarea pentru impietate, nu este îngrozitor faptul să-L tăgăduim acum, cînd n-avem a ne teme de foc, sabie, cruce, biciuiri, roată, instrumente de tortură, ci pentru că am fost amăgiți de sofismele luptătorilor împotriva Duhului? Asigur pe oricare om care mărturisește pe Hristos, însă tăgăduiește pe Dumnezeu, că Hristos nu-i va folosi la nimic; (asigur) pe cel care invocă pe Dumnezeu, iar pe Fiul îl tăgăduiește, că zadarnică este credința lui; (asigur) pe cel care lasă la o parte pe Duhul, că va fi zadarnică credința lui în Tatăl și în Fiul și că nu poate s-o aibă pe aceasta dacă lipsește (credința) în Duhul. Pentru că cel care nu crede în Fiul nu crede nici în Tatăl. «Pentru că nu poate să spună (cineva) că Iisus este Domnul, decît în Duhul Sfînt»¹⁶⁵. Și «pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată, afară de (Fiul) Unul-Născut, Care se află în sinurile Tatălui (și pe Care) nouă ni L-a descoperit»¹⁶⁶. Acesta¹⁶⁷ nu este capabil (să aducă) nici cult adevărat. Pentru că nu este posibil să adore (cineva) pe Fiul decît numai în Duhul Sfînt, nici nu este posibil să invoce pe Tatăl decît numai în Duhul înfierii.

XII

Către cei care zic că este suficient să se boteze cineva numai (în numele) Domnului

Pe nimeni să nu-l amăgească faptul că Apostolul (Pavel), referindu-se la botez, omite adesea numele Tatălui și al Sfîntului Duh, și de aceea să nu creadă că invocarea numelor este fără importanță. El zice: «Cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat»¹⁶⁸ și «Cîți în Hristos v-ați botezat, în moartea Lui v-ați botezat»¹⁶⁹ pentru că mărturisirea lui Hristos echivalează cu mărturisirea întregii (Sfinte

165. I Cor. XII, 3.

166. Ioan I, 18.

167. Cel ce neagă pe Duhul.

168. Gal. III, 27.

169. Rom. VI, 2.

Treimi); (această mărturisire) indică și pe Dumnezeu, Care a uns, și pe Fiul, Care a fost uns, (dar) și pe Duhul, Care este ungera, după cum am fost învățați de Petru în Faptele (Apostolilor): «Pe Iisus din Nazaret pe Care Dumnezeu L-a uns cu Duhul Sfânt»¹⁷⁰.

(Col. 117). De Isaia: «Duhul Domnului, cu care m-a uns (a venit) peste mine»¹⁷¹. Și de psalmist: «De aceea, Te-a uns pe Tine, Dumnezeule, Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei mai mult decât pe părtașii Tăi»¹⁷². Uneori însă (Apostolul Pavel vorbind) despre botez, amintește doar numele Duhului. «Toți ne-am botezat, zice, în Duhul și am devenit un trup»¹⁷³. Același sens îl are și afirmația: «Voi ați fost botezați în Duhul Sfânt»¹⁷⁴. Și aceasta: «El vă va boteza în Duhul Sfânt»¹⁷⁵. Cu toate acestea, nu poate susține cineva că acel botez la care a fost invocat numai numele Duhului este desăvârșit. Pentru că trebuie să rămână totdeauna intactă tradiția care s-a dat odată cu harul de viață făcător. Cel care a răscumpărat din stricăciune viața noastră ne-a dat puterea renașterii, (putere) cuprinsă în mister, care aduce sufletelor mîntuirea. Astfel, faptul de a îndepărta ceva sau de a adăuga ceva echivalează cu pierderea vieții veșnice. Prin urmare, dacă la botez separarea Duhului de Tatăl și de Fiul este periculoasă pentru cel ce execută botezul și vătămătoare pentru cel care-l primește, cum vom fi noi în siguranță separînd pe Duhul de Tatăl și de Fiul? Credința și botezul sînt două condiții ale mîntuirii și sînt legate, de nedespărțit, una de alta. Pe de o parte, credința se desăvîrșește prin botez; iar pe de altă parte, botezul se întemeiază pe credință; ambele sînt depline (prin invocarea) aceluiași nume. Pentru că după cum credem în Tatăl și în Fiul și în Sfîntul Duh, la fel ne și botezăm în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Mărturisirea precede credința, care duce la mîntuire, însă botezul, cel ce pecetluiește asentimentul nostru, îl urmează de aproape.

XIII

Explicarea motivului pentru care îngerii sînt puși de către Pavel alături de Tatăl și de Fiul

Dar există și alte (ființe), zic (adversarii noștri), care, deși connumărate cu Tatăl și cu Fiul, nu sînt slăvite împreună (cu Ei). De exemplu, Apostolul a amintit pe îngeri atunci cînd, conjurînd pe Ti-

170. Fapte X, 38.

171. Isaia LXI, 1; Luca IV, 18.

172. Ps. XLIV, 9.

173. I Cor. XII, 3.

174. Fapte I, 5.

175. Luca III, 16.

motei a zis: «Te conjur înaintea lui Dumnezeu (Tatăl) și a lui Iisus Hristos și a îngerilor Lui aleși»¹⁷⁶. Pe aceștia nici nu-i osebim de restul creației și nici nu acceptăm să fie connumărați împreună cu Tatăl și cu Fiul. Eu, deși (socotesc) că raționamentul nu merită răspuns, dat fiind că absurditatea lui poate fi constatată de oricine, voi spune numai că înaintea unui judecător indulgent și blînd, — gata să accepte ca îndreptățite argumentele celor acuzați —, poate să prezinte cineva ca martor pe confratele său de robie. Însă faptul de a fi făcut cineva liber din rob, faptul de a fi numit fiu al lui Dumnezeu și de a fi adus din moarte la viață, de nimeni altul nu se poate (realiza), afară de Cel care prin fire se află în intimitatea lui Dumnezeu și robiei nu este supus.

(Col. 120). Căci cum va putea cel străin (de Dumnezeu) să aducă pe alții în intimitatea lui Dumnezeu? Și cum va elibera (pe altul) cel ce însuși se află sub jugul robiei? Prin urmare, nu are același sens amintirea Duhului și a îngerilor; pe cînd Duhul (este amintit) ca Stăpîn al vieții, îngerii (sînt amintiți) ca protectori ai celor ca și ei robi, ca martori credincioși ai adevărului. Pentru că sfinții obișnuiesc să comunice poruncile lui Dumnezeu în prezența martorilor, așa cum rezultă din îndemnul lui Pavel către Timotei: «Cele pe care le-ai primit de la mine, în prezența multor martori, pe acestea încredințează-le la oameni credincioși»¹⁷⁷. El cheamă acum ca martori pe îngeri pentru că știe că îngerii se vor afla alături de judecător, cînd va veni întru slava Tatălui ca să judece lumea cu dreptate, așa cum spune (Evanghelistul): «Pe cel care Îl va mărturisi înaintea oamenilor, Fiul Omului îl va mărturisi înaintea îngerilor lui Dumnezeu»¹⁷⁸. Și Pavel în alt loc: «Cînd se va arăta Domnul din cer (venind) cu îngerii»¹⁷⁹. Pentru acest motiv, încă de aici, cheamă îngerii ca martori, ca să-și pregătească dovezi incontestabile pentru marele județ. Și nu numai el (Pavel), ci toți, în general, căroră li s-a încredințat misiunea de predicatori, nu încetează nici un moment să recurgă la martori. Ei invocă (drept martori) chiar și cerul și pămîntul¹⁸⁰ pentru că orice faptă se săvîrșește înlăuntrul lor și, de aceea, la examinarea faptelor (acestea) vor fi alături de cei judecați, «Căci va chema cerul și pămîntul ca să judece poporul Său», zice (Psalmistul)¹⁸¹. «Iau ca martori înaintea voastră cerul și pămîntul»¹⁸², zice Moise, trebuind să transmită poporului

176. *I Tim.* V, 21.

177. *II Tim.* II, 2.

178. *Luca* XII, 8—9.

179. *II Tes.* I, 7.

180. Prin cer înțelege de obicei puterile spirituale. În cazul de față, prin cer și pămînt înțelege spațiul în care omul își petrece viața.

181. *Ps.* XLIX, 5.

182. *Deut.* IV, 26.

poruncile (lui Dumnezeu). Și atunci cînd spune cîntarea, (zice) : «Ia aminte, cerule, și voi grăi. Ascultă, pămîntule, cuvintele gurii mele!»¹⁸³. (Zice) Isaia : «Ascultă, cerule, și pleacă urechea ta, pămîntule»¹⁸⁴. Ieremia vorbește chiar despre o încremenire a cerului la auzul cuvintelor nelegiuite ale poporului : «Cerul s-a mirat de aceasta și s-a înfiorat încă și mai mult, pentru că poporul Meu a săvîrșit două păcate îngrozitoare»¹⁸⁵. Și Apostolul, pentru că știa că îngerii au fost puși ca pedagogi și guvernatori ai oamenilor, i-a invocat ca martori. Cît privește pe Isus (fiul) lui Navi, el a luat ca martor al cuvintelor sale o piatră. Cîndva a fost luată de Iacob, ca martor (al cuvintelor sale), o grămadă de pietre¹⁸⁶. El zice : «Piatra (pe care o înalț) între voi astăzi, va fi mărturie,

(Col. 121). pînă la sfîrșitul zilelor, ori de cîte ori veți minți pe Domnul Dumnezeu nostru»¹⁸⁷. Credea, probabil, că datorită puterii lui Dumnezeu și pietrele vor grăi împotriva călcătorilor de lege, dacă nu, în mod sigur conștiința fiecăruia va fi șocată de avertisment. Prin urmare, aceștia cărora li s-a încredințat mîntuirea sufletelor, oricare ar fi ei, pregătesc dovezi pe care să le prezinte mai tîrziu. Cît privește pe Duhul, El a fost pus pe aceeași treaptă cu Dumnezeu, nu dintr-o necesitate trecătoare, ci datorită comuniunii Sale firești (cu Dumnezeu) : N-a fost impus (aci) de noi, (aci) a fost așezat de Domnul.

XIV

*Răspuns la obiecțiunea (că Duhul nu trebuie pus pe aceeași treaptă cu celelalte două persoane ale Sfintei Treimi), pentru că (se spune că) unii (oameni) au fost botezați «în (numele) lui Moise» și au crezut în El. În același timp se vorbește despre reprezentările tipice*¹⁸⁸.

Însă, zic ei, nici faptul că ne botezăm «în¹⁸⁹ (numele) Duhului Sfînt» nu justifică faptul de a-L pune pe aceeași treaptă cu Dumnezeu. Pentru

183. Deut. XXXII, 1.

184. Isaia I, 2.

185. Ier. II, 12—13.

186. Fac. XXXI, 47.

187. Isus Navi XXIV, 27.

188. Sf. Vasile vorbește despre «typi» (τύποι). «Tipii sînt persoane și evenimente din Vechiul Testament care au prefigurat persoane și evenimente din Noul Testament. Așa de exemplu, despre Adam se spune că este «typ» al lui Hristos; trecerea prin Marea Roșie este «typ» al botezului. Șarpele confectionat din aramă de către Moise, la porunca lui Dumnezeu, pentru a se uita la el cei mușcați de șerpini veninoși în pustiu, pentru a se însănătoși (Num. XXI, 6—9), a fost «typ» al răstignirii Mîntuitorului. O astfel de interpretare tipică a dat acestui episod Însuși Mîntuitorul în convorbirea cu Nicodim. El a zis : «precum Moise a ridicat șarpele în pustiu, la fel se cade să fie ridicat (pe cruce) Fiul Omului» (Ioan 3, 14).

189. De data aceasta vorbește despre prepoziția «în».

că unii au fost botezați în (numele) lui Moise, «în nor» și «în mare»¹⁹⁰. De asemenea, se spune că s-a crezut în oameni. «Că a crezut poporul în Dumnezeu și în Moise, sluga Sa»¹⁹¹. Atunci, zice (adversarul), de ce, (pornind) de la credință și de la botez, preamărești într-atita pe Duhul Sfint și îl pui mai presus de creație, când este atestat faptul că credința și botezul s-au făcut și în (numele) oamenilor? Deci, ce vom zice? (Vom zice) că credința în Duhul (are aceeași importanță) ca și credința în Tatăl și în Fiul; asemeni și botezul. Pe când credința în Moise și (botezul) în nor (au avut sensul) de umbră și tip.

Intrucât cele divine se anunță prin (lucruri) mici și omenești, (nu înseamnă) că natura lor, pe care deseori typii au prezentat-o acoperită de umbră, este neglijabilă. Pentru că typul le descoperă pe cele așteptate și arată voalat viitorul, imitând adevărul. Astfel, Adam este typ al (lui Adam) cel viitor¹⁹², piatra (reprezintă) tipic pe Hristos¹⁹³ și apa (care a izvorit din piatră) este typul puterii de viață făcătoare a Cuvîntului. «Căci, zice, dacă insetează cineva, să vină la Mine și să bea»¹⁹⁴. Mana este typul pîinii celei vii, care s-a coborît din cer¹⁹⁵, iar șarpele spînzurat pe stîlp este tipul patimii mîntuitoare care s-a săvîrșit pe cruce; de aceea, (toți) cîți priveau

(Col. 122) către el (cu credință) erau salvați¹⁹⁶. Încă și cele referitoare la ieșirea lui Israil au fost istorisite pentru că sînt typ al mîntuirii prin botez. Întîii născuți ai israeliților au fost salvați, ca și trupurile celor care se botează, pentru că celor însemnați cu sîngele (mielului) li s-a dat har. Sîngele mielului era typ al sîngelui lui Hristos, iar întîii născuți erau typ al primului (om) creat; — fiindcă acesta, în virtutea succesiunii, există în mod necesar în noi, perpetuîndu-se pînă la sfîrșit. De aceea, în Adam toți murim¹⁹⁷ și moartea a stăpînit pînă la plinirea legii și pînă la venirea lui Hristos. Întîii născuți au fost păstrați de către Dumnezeu pentru a nu fi atinși de către exterminator, ca semn că noi, cei aduși la viață prin Hristos, nu vom mai muri în Adam. Marea și norul au condus atunci la credință, iar prin impresia (pe care o provocau) în același timp preînchipuiau harul care avea să vină. «Cine este înțelept să priceapă toate acestea»¹⁹⁸.

190. I Cor. X, 2.

191. Ieș. XIV, 31.

192. Rom. V, 14.

193. I Cor. X, 4.

194. Ioan VII, 37.

195. Deut. VIII, 3.

196. Num. XXI, 3.

197. I Cor. XV, 22.

198. Ps. CVI, 43; Osea XIV, 10.

Cum a preînchipuit marea botezul? Prin faptul că a separat (pe israeliți) de faraon, după cum baia aceasta (separă) de tirania diavolului. Aceea ucidea în (valurile) ei pe dușman, în această (baie) este ucisă dușmănia noastră, cea către Dumnezeu. Din aceea, poporul (Israel) a ieșit nevătămat; din apa (botezului) noi ne ridicăm ca înviați din morți, mintuiți prin harul celui care ne-a chemat. Cît despre nor, el era o umbră a darului Duhului, (dar) care stinge flacăra patimilor, prin omorîrea mădularelor.

Adică ce? Dacă s-au botezat (aceia) în chip tainic în Moise, pentru aceasta harul botezului este neînsemnat? În felul acesta nici unul dintre elementele credinței noastre nu poate fi măreț, dacă depreciam datorită typilor ceea ce este măreț în fiecare (dintre ele). Nici iubirea lui Dumnezeu față de oameni, faptul că pe Fiul Său Unul-Născut L-a dat pentru mintuirea noastră nu este un gest mare și supranatural, pentru că nici Avraam nu și-a cruțat fiul. Nici patima Domnului nu este strălucită, pentru că în locul lui Isaac, un berbec era typul ofrandei sacrificiale. Nici coborîrea la iad nu este un fapt extraordinar, îndată ce Iona timp de trei zile și tot atîtea nopți a realizat mai dinainte typul morții. La fel face și în legătură cu botezul, cel care compară adevărul cu umbra, cu typul celor desemnate prin el și încearcă (invocînd pe Moise și marea), să denigreze întreaga iconomie. Ce fel de iertare a păcatelor și ce fel de reînnoire a vieții (a avut loc) în mare?

(Col. 125). Ce harismă spirituală (s-a primit) prin Moise? Ce omorîre a morții (a avut loc) acolo? Aceia n-au murit împreună cu Hristos și de aceea nici n-au înviat împreună cu El¹⁹⁹. Nu purtau în ei chipul Celui ceresc²⁰⁰, nici moartea lui Iisus în trupul (lor). Nu s-au dezbrăcat de omul cel vechi și nu s-au îmbrăcat în omul cel nou, reînnoit spre cunoștință după chipul Celui care l-a creat. Deci, de ce compari botezurile, care au comun doar denumirea, pe cînd deosebirea dintre ele este atît de mare, pe cît este (deosebirea) dintre vis și realitate și (aceea dintre) umbră și imagine și (obiectele) existente în realitate?

Dar și credința în Moise nu infirmă credința în Duhul, ci, mai degrabă, afirmă credința în Dumnezeul tuturor. «Pentru că, zice (Scriptura), a crezut poporul în Dumnezeu și în Moise, sluga Sa»²⁰¹. Prin urmare, (aghiografatul) a raportat (credința poporului) la Dumnezeu și nu la Duhul și (Moise) a prefigurat pe Hristos și nu pe Duhul. Pentru că,

199. Rom. VI, 8.

200. I Cor. XV, 49.

201. Ieș. XIV, 31.

în slujba legii fiind, a preînchipuit pe Mijlocitorul dintre Dumnezeu și oameni ²⁰². N-a preînchipuit Moise pe Duhul, pentru faptul că a fost mijlocitor între Dumnezeu și popor. Pentru că legea s-a dat prin îngeri, în mâna mijlocitorului, la dorința poporului care zicea : «Vorbește-ne tu și să nu ne vorbească Dumnezeu» ²⁰³. Prin urmare, credința în el prefigurează (credința) în Domnul, Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni, Cel care a zis : «Dacă ați fi crezut în Moise, ați fi crezut și în Mine» ²⁰⁴. Oare, pentru faptul că a fost preînchipuită prin (credința) în Moise, credința în Domnul este un lucru mic ? Nu, nici dacă s-a botezat cineva (crezînd) în Moise, (nu este un motiv) să minimalizăm harul (primit) la botez de la Duhul Sfînt. În plus, am de spus că se obișnuiește în Scriptură să se desemneze prin Moise Legea, ca în afirmația : «Au pe Moise și pe profeți» ²⁰⁵. De aceea, referindu-se la botezul legii (vechi), s-a zis că (Israel) s-a botezat în Moise. Pentru ce, deci, aceștia, care, sprijinindu-se pe umbră și pe typi și minimalizînd (în felul acesta) adevărul, socotesc de disprețuit speranța și darul bogat al lui Dumnezeu și Mîntuitorului nostru, Cel care reînnoiește tinerețea noastră ca a vulturului ? Faptul de a ignora marea taină a mîntuirii noastre (denotă) într-adevăr minte de copil, de copil care are nevoie de lapte, pentru că în baza unui principiu pedagogic, înainte de a ne exersa în dreapta credință și înainte de a ajunge la desăvîrșire, (era normal să) ni se dea elementele pe care le putem pricepe mai ușor, pe măsura cunoștinței (noastre). În felul acesta Guvernatorul vieții noastre ne conduce progresiv către marea lumină a adevărului, întocmai cum (progresiv sint obișnuiți cu lumina) ochii ținuți la întuneric.

(Col. 128). Din grija față de slăbiciunea noastră și în virtutea nepătrunsei Sale înțelepciuni a făcut să vedem mai întii umbrele corpurilor, pentru ca, obișnuindu-ne, să vedem soarele mai întii (reflectîndu-se) în apă, să nu fim orbiți la vederea luminii celei adevărate. Exact în același fel și Legea, care este umbra celor viitoare ²⁰⁶ și prefigurările profeților care fac aluzie la adevăr, au fost concepute pentru a exercita ochii duhovnicești, pentru ca în felul acesta să se facă ușor trecerea la înțelepciunea ascunsă în mister. Aceasta, deci, în legătură cu typii. Nu este posibil să stăruim mai mult (asupra acestui aspect), fiindcă în felul acesta, paranteza ar deveni mai mare decît ideea capitolului.

202. I Tim. II, 5.

203. Ieș. XX, 19.

204. Ioan V, 46.

205. Luca XVI, 29

206. Evr. X, 1.

XV

*Răspuns la obiecțiunea posibilă : «Că și în apă ne botezăm».
În același timp se vorbește despre botez*

Ce să mai adăugăm la acestea ? Pentru că sînt buni să formuleze (argumente) destructive. «Și în apă ne botezăm, (zic ei), și de bună seamă că nu vom da mai multă cinste apei decît celorlalte creaturi, nici nu-i vom da cinstea pe care o dăm Tatălui și Fiului». De genul acesta sînt argumentele lor, (argumente) care se potrivesc (cu mintea) unor oameni mînioși, care, datorită faptului că li s-a întunecat rațiunea de patimă, nu cruță nimic pentru a se război cu cel care i-a supărat. Noi, însă, nu vom ezita să vorbim și despre acestea. Pentru că, dacă nu știu ceva, îi vom învăța, iar dacă vor să săvîrșească răul, nu le vom permite. Dar (să revenim) la problema discutată puțin mai sus.

Iconomia lui Dumnezeu și Mîntuitorului nostru în vederea mîntuirii neamului omenesc constă în ridicarea (acestuia) din căderea (adusă de păcat) și readucerea lui din înstrăinarea adusă de neascultare, în (starea) de intimitate cu Dumnezeu. Pentru aceasta s-a întrupat Hristos, (a dus) viață smerită, (a suferit) patimi, cruce, înmormîntare și înviere, pentru ca, imitîndu-L, omul mîntuit să recapete acea veche înfiere. Prin urmare, pentru desăvîrșirea vieții (spirituale), este necesară imitarea lui Hristos nu numai prin blîndețe, smerenie și mărinimie, ci și prin moarte,

(Col. 129), după cum spune Pavel, imitatorul lui Hristos : «M-am asemănat cu El prin moarte (cu speranța) că voi ajunge la învierea din morți.»²⁰⁷.

Cum, însă, imităm moartea Sa ? Prin faptul că ne îngropăm împreună cu El prin botez²⁰⁸. Și cum ne îngropăm ? Și care este folosul imitării ? În primul rînd, este necesar să întrerupem felul de viață precedent. Acest lucru, însă, este imposibil dacă nu ne naștem de sus, după spusa Domnului. Pentru că renașterea, după cum spune și numele, este începutul celei de a doua vieți. Prin urmare, înainte de a începe cea de a doua (viață) se cuvine să punem capăt celei precedente. Căci, după cum — în cazul celor care se întrec (pe stadion în proba de) cursă dublă — între cele două curse are loc o încetinire oarecare și o oprire, la fel și în cazul schimbării celor (două moduri) de viață intervine moartea, punînd capăt (faptelor) celor precedente și începutul celor ce urmează. Și cum ne coborîm la iad ? Imitînd prin botez îngroparea lui Hristos, pentru că trupurile celor care se botează sînt ca îngropate în apă. Prin

207. Filip. III, 10—11.

208. Rom. VI, 4—5.

urmare, la botez (are loc) simbolic lepădarea de faptele trupului, după spusa Apostolului, care zice : «Ați fost tăiați împrejur cu o tăiere nefăcută de mână, (care constă) în dezbrăcarea de trupul păcatului ; cu tăierea împrejur a lui Hristos, întrucît v-ați îngropat împreună cu El în botez»²⁰⁹. Botezul este ca un medicament care curățește sufletul de murdăria pe care a contractat-o cugetînd la cele ale trupului, așa cum s-a scris : «Spăla-mă-vei și mai alb decît zăpada voi fi»²¹⁰. De aceea, nu ne îmbăiem în felul iudeilor, după fiecare întinare, ci cunoaștem un singur botez mîntuitor. Pentru că una este moartea (suferită de Fiul lui Dumnezeu) pentru (mîntuirea) lumii și una este învierea din morți, al cărei typ este botezul. De aceea, Domnul, Iconomul vieții noastre, ne-a lăsat ca testament botezul, care este typ al morții și al vieții. Chipul morții este apa (care ne acoperă), iar arvuna vieții ne-o dă Duhul. Socotesc că prin aceasta s-a clarificat problema dezbătută : de ce apa a fost legată de Duhul. Pentru că botezul are de realizat două scopuri : pe de o parte să suprime trupul păcatului²¹¹ — pentru a nu mai face roade vrednice de moarte —, pe de altă parte să trăiască în (atmosfera) Duhului și să facă roade sfinte²¹². Apa redă imaginea morții (prin faptul) că primește (în ea) trupul ca într-un mormînt, iar Duhul trimite puterea de viață făcătoare, care ne reinnoiește sufletele, (aducîndu-le) din starea de moarte produsă de păcat, la viața cea dintru început. Aceasta, deci, înseamnă a se naște cineva de sus, din apă și Duh ; prin apă moare pentru păcat,

(Col. 132) iar prin Duhul se renaște la o viață nouă. Prin trei afundări și tot atîtea invocări se săvîrșește marea taină a botezului ; în felul acesta se preînchipuie moartea, iar sufletele celor care se botează se luminează cu cunoașterea lui Dumnezeu. Încît, dacă în apă există vreun har, acesta nu se datorește firii apei, ci prezenței Duhului. Pentru că botezul nu are ca scop îndepărtarea murdăriei trupesti, ci consacrarea unei conștiințe curate lui Dumnezeu. Pregătindu-ne, deci, pentru înviere, Domnul impune ca mod de viață pe cel evanghelic și ne îndeamnă la blîndețe, răbdare, curăție, cumpătare, încît pe acele (virtuți) care în acel veac se împlinesc în mod firesc, noi să le realizăm (în acest veac în mod) deliberat. Dacă, însă, cineva, mîniat, ar zice că (viața propusă de) Evanghelia prefigurează viața de după înviere, mi se pare că nu greșește. Să revenim, însă, la tema noastră.

Prin intermediul Duhului Sfînt (are loc) restabilirea în paradis, ridicarea în împărăția cerurilor, redobîndirea înfierii, îndrăzneala de a numi pe Dumnezeu-Tatăl nostru, împărtășirea de harul lui Hristos, vie-

209. Col. II, 11—12.

210. Ps. L, 9.

211. Rom. VI, 6.

212. Rom. V, 22.

tuirea ca fii ai luminii, p \ddot{a} rt \ddot{a} şia la slava veşnică şi, într-un cuvînt, împ \ddot{a} rt \ddot{a} şirea de toate binecuvîntările în acest veac şi în cel viitor. Astfel, bu-
nurile promise nouă, din care, prin credinţă, aşteptăm să ne înfruptăm,
le vedem ca în oglindă, ca deja prezente²¹³. Şi dacă arvuna este atît
de mare, cît de mare va fi plata, şi dacă pîrga este atît de mare, cît
de mare va fi rodul întreg al (secerişului) ?

Deosebirea dintre (botezul care dă) harul Duhului şi (simplul) botez
în apă este cunoscută şi de acolo că pe cînd Ioan a botezat cu apă spre
pocăinţă, Domnul nostru Iisus Hristos (a botezat) cu Duhul Sfînt. Pentru
că, zice (Ioan) : «Eu vă botez cu apă spre pocăinţă, însă Cel ce vine după
mine este mai tare decît mine şi încălţămintele Lui nu sînt vrednic să le
ţin ; Acesta vă va boteza cu Duhul Sfînt şi cu foc»²¹⁴. Prin botezul fo-
cului, (Ioan înţelege) încercarea de la judecată. Aşa spune şi Apostolul :
«Focul va cerca (şi va arăta) cum este lucrarea fiecăruia». Şi iarăşi :
«Căci ziua (aceea) o va arăta descoperind-o prin foc»²¹⁵. Deja unii, în
luptele (susţinute) pentru dreapta credinţă, întrucît au suportat moartea
pentru Hristos, cu adevărat şi nu prin imitare, n-au avut nevoie, pentru
a se mîntui, de simbolismul apei. Pentru că au fost botezaţi în singele
propriu. Spun (toate acestea) nu pentru a minimaliza (valoarea) bote-
zului în apă, ci pentru a combate raţionamentele celor care se ridică îm-
potriva Duhului, adică pe cei care

(Col. 133) amestecă pe cele ce nu sînt de amestecat şi pun pe ace-
laşi plan pe cele ce nu se compară.

XVI

*Duhul este nedespărţit de Tatăl şi de Fiul din orice punct de vedere,
atît la crearea lumii spirituale, cît şi la mîntuirea oamenilor
şi la judecata viitoare*

Să revenim, deci, la tema de la început : în ce fel Duhul este întru
toate nedespărţit şi absolut nimic nu-L separă de Tatăl şi de Fiul. Scriind
corintenilor, la locul (în care vorbeşte) despre harisma glosolaliei,
(Apostolul Pavel) zice : «Dacă toţi profetiţi şi intră vreun necredincios
sau vreun neiniţiat, (acela) este dat pe faţă de către toţi, este cercetat
de toţi şi cele ascunse ale inimii lui devin cunoscute şi aşa, căzînd cu
faţa la pămînt, se va închina lui Dumnezeu şi va spune că Dumnezeu cu
adevărat este cu voi»²¹⁶. Deci, dacă (pornind) de la profetie — care se

213. I Petru III, 21.

214. Matei III, 11.

215. I Cor. III, 13.

216. I Cor. XIV, 24—25.

exercită ca har al Duhului — recunoaște cineva că în profeți se află Dumnezeu, să ia aminte aceștia, ce loc atribuie Duhului Sfint. Care dintre cele două alternative este mai justă? Să-L considerăm Dumnezeu sau creatură? Dar, replica lui Petru adresată lui Safira: «De ce v-ați sfătuit să ispițiți pe Duhul Sfint? Nu ați mințit oamenilor, ci lui Dumnezeu»²¹⁷, oare nu arată că păcatele (săvârșite) împotriva Duhului Sfint sînt considerate ca păcate (săvârșite) împotriva lui Dumnezeu? De aici poți afla că Duhul participă la orice acțiune a Tatălui și a Fiului. Cînd Dumnezeu împarte darurile iar Domnul slujirile, Duhul este de față, hotărînd distribuția harismelor, așa cum crede de cuviință, după vrednicia fiecăruia. Pentru că zice: «Există diferite harisme, dar același Duh (în toate). Și slujiri diferite, dar același Domn (care le împarte), și diferite lucrări, dar același Dumnezeu care lucrează totul în toți»²¹⁸. Pe toate acestea le operează «unul și același Duh, împărțind fiecăruia, după cum voiește»²¹⁹. Desigur, pentru că Apostolul a amintit aici mai întîi de Duhul, în rîndul al doilea de Fiul și în rîndul al treilea de Dumnezeu și Tatăl, nu trebuie să-și închipuie cineva că ordinea s-a inversat. Pentru că, pentru acest fel de a vorbi, Apostolul s-a inspirat din relațiile dintre noi. Atunci cînd primim daruri, întîlnim mai întîi pe cel ce le distribuie, apoi ne ducem cu gîndul la cel ce ne-a trimis (darul) și în cele din urmă ne ridicăm cu gîndul la sursa și cauza bunurilor.

(Col. 136). Ai putea deduce unitatea (de ființă și acțiune) dintre Duhul, Tatăl și Fiul și de la creație. Puterile curate și spirituale sînt numite sfinte și sînt (cu adevărat) sfinte pentru că au obținut sfințenia de la harul care li s-a dat de către Duhul. S-a trecut sub tăcere modul în care au fost create puterile cerești; cel ce a redactat crearea lumii ne-a descoperit numai că Creatorul (s-a adresat) lor²²⁰. Tu, însă, care ai putere, (pornind) de la cele văzute, să ajungi cu mintea la cele nevăzute, mărește pe Creatorul, Care pe toate le-a făcut, fie ele văzute, fie nevăzute, fie începătorii, fie puteri, fie tronuri, fie domnii²²¹ și oricare alte firi raționale, care nu sînt enumerate (aici). Socotește drept cauză primordială a existenței acestora pe Tatăl, cauză creatoare pe Fiul și desăvîrșitoare pe Duhul. Prin urmare, duhurile slujitoare există prin voia Tatălui, au fost aduse la existență prin lucrarea Fiului și s-au desăvîrșit prin prezența Duhului. Iar desăvîrșirea ingerilor înseamnă sfințenie și

217. *Fapte* V, 9, 4.

218. *I Cor.* XII, 4—6.

219. *I Cor.* XII, 11.

220. Din această frază nu rezultă cu claritate cele propuse în propozițiunea precedentă (unitatea de ființă și acțiune între cele trei persoane).

221. *Col.* I, 16.

rămânere în sfințenie ²²². Nimeni să nu-și inchipuie că (sînt obligat) să zică fie că sînt trei principii ²²³, fie că accept că lucrarea Fiului este nedesăvîrșită. Pentru că Principiul celor ce există este unul, Care creează prin Fiul și desăvîrșește prin Duhul. Lucrarea Tatălui — Care lucrează totul în toate — nu este nedesăvîrșită, nici lucrarea Fiului nu prezintă lipsuri, dacă nu se desăvîrșesc de Duhul. Pentru că Tatăl putea să creeze numai prin voință, lipsindu-se de (concursul) Fiului; însă a voit (să creeze) prin Fiul. Nici Fiul n-ar fi avut nevoie de colaborator, dacă acționa asemenea Tatălui, însă El a voit să desăvîrșească prin Duhul. «Cerurile s-au făcut, (zice Psalmistul), cu Cuvîntul Domnului și toate puterile cerești, cu suflarea gurii Lui» ²²⁴. Cuvîntul nu trebuie înțeles ca o anume vibrație a aerului, emis prin organele vocale, nici Duhul ca o suflare a gurii, provenită din căile respiratorii, ci Cuvîntul trebuie înțeles ca existînd de la început cu Dumnezeu (Tatăl), El însuși fiind Dumnezeu, iar Duhul gurii lui Dumnezeu (trebuie) înțeles ca fiind «Duhul adevărului, Care de la Tatăl porcede» ²²⁵. Așadar, să înțelegi că există trei (persoane): Domnul care poruncește, Cuvîntul care creează și Duhul care întărește. Iar «întărire» ce altceva ar putea să însemne, dacă nu desăvîrșirea în sfințenie, nestrămütarea și stăruința în bine? Sfințenia nu (se capătă) fără (ajutorul) Duhului. Puterile îngerești nu sînt prin firea lor sfinte,

(Col. 137) — altfel nu s-ar deosebi întru nimic de Sfîntul Duh; lor li s-a dat sfințenia de la Duhul, pe măsura vredniciei. După cum cauterul este conceput ca făcînd una cu focul — altceva fiind materia (din care este alcătuit) și altceva fiind focul —, la fel și în cazul puterilor îngerești: esența lor este duh aerian, dacă există (o asemenea esență), sau foc imaterial, conform textului Scripturii: «Cel ce face pe îngerii Săi duhuri și pe slugile Sale pară de foc» ²²⁶; de aceea se și află într-un loc și se fac văzute, înfățișîndu-se celor vrednici cu corpurile proprii, pe cînd sfințenia este ceva exterior naturii lor și le-o aduce comuniunea cu Duhul. Păstrează starea (la care au ajuns) prin stăruința în bine, (pentru că deși) au libertate de alegere, nu se îndepărtează niciodată de adevăratul bine. Încît, dacă suprimi cu mintea pe Duhul, s-au destrămat cetele îngerilor, ierarhiile arhanghelilor au dispărut, confuzia s-a așter-

222. Un studiu în legătură cu sfințirea îngerilor de către Duhul, în concepția Sf. Vasile a scris A. Heisig, *Der Heilige Geist und die Heiligung der Engel in der Pneumatologie des Basiliius von Caesarea*, în rev. «Zeitschrift für Katholische Theologie», 87 (1965), 257—308.

223. Zice că există trei «ipostase inițiale», nu în sens subordinaționist, ci în sensul că Tatăl este principiul din care Fiul și Sfîntul Duh își au existența.

224. Ps. XXXII, 6.

225. Ioan XV, 26.

226. Luca I, 26.

nut peste tot, viața lor (devino) fărădelege, dezordonată și fără sens. Căci cum (pot) să spună îngerii : «Slavă întru cel de sus lui Dumnezeu» ²²⁷, fiind întăriți de Duhul ? «Pentru că nimeni nu poate să spună că Iisus este Domn, decât numai în Duhul Sfânt și nimeni, în Duhul lui Dumnezeu vorbind, nu anatematizează pe Iisus» ²²⁸. Acest lucru ar face ca duhurile să poată deveni rele și potrivnice (lui Dumnezeu) ; căderea primilor îngeri dovedește spusa că puterile nevăzute au libertate de a alege între virtute și răutate și de aceea au nevoie de ajutorul Duhului. Eu zic că și Gavriil n-a putut să prezică în alt chip pe cele viitoare ²²⁹, decât datorită harismei profeției (dată lui) de Duhul. Pentru că profeția este una dintre harismele pe care le distribuie Duhul. De cine a fost învățat (Gavriil), căruia i s-a poruncit să descopere lui (Daniil) — omul iubit de Dumnezeu — tainele viziunii ²³⁰, dacă nu de Duhul Sfânt ? Descoperirea tainelor revine îndeosebi Duhului, așa cum zice Scriptura : «Dumnezeu ne-a descoperit nouă prin Duhul» ²³¹. Cum ar putea petrece viață fericită tronurile și domniile, începătoriile și puterile, dacă nu ar vedea continuu fața Tatălui din ceruri ? Însă această contemplare nu (se realizează) fără (ajutorul) Duhului. Căci, după cum în timpul nopții, dacă îndepărtezi lumina din casă ochii orbesc, puterile devin inerte, lucrurile de valoare sînt de nerecunoscut, iar aurul și argintul, din neconștință, sînt călcate în picioare,

(Col. 140) — la fel și în cazul celor raționale : este imposibil să dănuiască cea viață după lege fără (ajutorul) Duhului. Ordinea în cazarmă nu se poate păstra cînd comandantul lipsește, nici armonia în cor în lipsa dirijorului. Cum ar putea zice serafimii : «Sfînt, Sfînt, Sfînt» ²³² dacă n-ar fi fost învățați de Duhul de cîte ori se cade să rostească această doxologie ? Prin urmare, fie că toți îngerii îl laudă pe Dumnezeu, fie că îl laudă toate puterile Lui, (fac acest lucru) cu concursul Duhului. Dacă mii și mii de îngeri se află de față și zeci de mii de slujitori săvîrșesc ireproșabil slujba lor, (fac aceasta) cu puterea Duhului. Este imposibil a fi menținută, fără purtarea de grijă a Duhului, toată această armonie de negrăit și mai presus de ceruri (atît) în slujba lui Dumnezeu, cît și între puterile cele mai presus de ceruri. Duhul este de față la crearea (îngerilor) — care nu se desăvîrșesc prin progres (moral), ci sînt desăvîrșiți chiar de la creare — și oferă harul Său în vederea constituirii desăvîrșirii ființei lor.

227. Luca II, 14.

228. I Cor. XII, 3.

229. Luca I, 26.

230. Dan. X, 10.

231. I Cor. II, 10.

232. Isala VI, 3.

Cine neagă că acțiunile întreprinse de Marele Dumnezeu și Mintui-torul nostru Iisus Hristos, izvorite din bunătatea lui Dumnezeu, în ve-derea mântuirii omului, s-au împlinit prin harul Duhului ? Fie că cerce-tezi pe cele din trecut : binecuvântările patriarhilor, ajutorul dat prin lege, tipurile, profețiile, bravurile în războaie, minunile dreptilor, fie că cercetezi dispozițiile referitoare la întruparea Domnului, (toate au fost realizate prin Duhul). În primul rînd a fost prezent în însuși trupul Dom-nului, fiindu-I ungeră și însoțitor inseparabil, conform spuselor Scrip-turii : «Peste Cel care vei vedea pe Duhul coborînd și rămînînd peste El, Acesta este Fiul Meu Cel iubit»²³³. Și : «Pe Iisus cel din Nazaret, pe Care L-a uns Dumnezeu cu Duhul Sfînt»²³⁴. Apoi, orice lucrare (a Fiu-lui) se săvîrșea în prezența Duhului. Duhul era de față chiar și cînd (Iisus) a fost ispitit de diavol. «Căci, zice (Scriptura), Iisus a fost condus de Duhul în pustiu, pentru a fi ispitit»²³⁵. Și cînd a săvîrșit minuni (Du-hul) era de față. «Pentru că, zice, dacă Eu scot demonii cu Duhul lui Dumnezeu...»²³⁶. Nu L-a părăsit nici după ce a înviat din morți. Pentru că, în lucrarea de reînnoire a omului, de a-i reda harul — pe care (îl primise) din suflarea lui Dumnezeu, dar îl pierduse — Domnul, suflînd peste ucenici, a zis : «Luați Duh Sfînt. Căroră veți ierta păcatele,

(Col. 141) vor fi iertate și căroră le veți ține, vor fi ținute»²³⁷. Or-ganizarea Bisericii nu se săvîrșește, în mod evident și incontestabil, prin Duhul ? «Pentru că Acesta, zice (Scriptura), a dat Bisericii în primul rînd apostoli, în al doilea rînd profeți, în al treilea rînd pe cei cu darul mi-nunilor, apoi pe cei cu darul tămăduirilor, al cîrmuitorilor, binefăcăto-rilor și cu darul (vorbirii în diferite) limbi»²³⁸. Această ordine a fost stabilită după darurile Duhului.

Dacă cercetează cineva cu atenție va găsi că și la vremea așteptatei celei de a doua veniri a Domnului din cer Duhul Sfînt nu va lipsi, așa cum socotesc unii. Din contră, va fi de față și în ziua arătării (Domnu-lui), cînd fericitul și singurul Suveran va judeca lumea cu dreptate. Cine n-a auzit de bunurile pe care le-a pregătit Dumnezeu pentru cei vrednici, încît să nu știe că coroana dreptilor, care se va da fiecăruia mai bogată și mai strălucitoare — după actele de virtute săvîrșite — este harul Du-hului ? Pentru că la Tatăl, în atmosfera strălucitoare a (vieții) sfinților,

233. Ioan I, 33 ; Luca III, 22.

234. Fapte X, 38.

235. Matei IV, 1.

236. Matei XII, 28.

237. Ioan XX, 22—23.

238. I Cor. XII, 28.

«multe lăcașuri sînt»²³⁹, adică diferite vrednicii. «După cum o stea se deosebește în strălucire de o altă stea», la fel (se va întimpla) și la învierea morților²⁴⁰. Prin urmare, cei pecetluiți de Duhul Sfînt²⁴¹ pentru ziua izbăvirii, care au păstrat intactă pîrga Duhului pe care au primit-o, aceștia sînt cei care vor auzi: «Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune»²⁴². Cît despre cei care au întristat pe Duhul Sfînt cu răutatea faptelor lor²⁴³, și despre cei care n-au fructificat darul primit, de la ei se va lua harul primit și se va da altora, sau, după cum spune unul dintre evangheliști, «vor fi tăiați în două»²⁴⁴, înțelegîndu-se prin tăiere în două înstrăinarea în întregime de Duhul. Pentru că nici trupul nu se împarte, încît o parte să fie predată iadului, iar alta nu; acest lucru ar fi o poveste care nu cadrează cu un judecător drept care, pe cînd trupul întreg a păcătuit, îl pedepsește doar jumătate; nici sufletul nu se taie în două, dat fiind că în întregime posedă cugetul păcătos și în întregime colaborează cu trupul la săvîrșirea răului. Tăierea în două înseamnă, după cum am spus, veșnică înstrăinare a sufletului de Duhul. Pentru că acum, deși nu se amestecă cu cei nevrednici, se pare totuși că se află în cei care au fost o dată pecetluiți și așteaptă întoarcerea și mîntuirea lor, însă atunci se va îndepărta în întregime de sufletul celor care au pîngărit harul Său.

(Col. 144). De aceea, (s-a zis) că «nu poate să laude cineva pe Dumnezeu în iad, nici să-și amintească de Dumnezeu după moarte»²⁴⁵, fiindcă nu are ajutorul Duhului. Deci, cum este posibil să gîndească cineva că judecata (viitoare) se va săvîrși fără (asistența) Sfîntului Duh, cînd Scriptura spune că El este premiul dreptilor, iar condamnarea păcătoșilor va consta în faptul că li se va lua și ceea ce li se pare că au de la El? Însă, cea mai mare dovadă a unității Duhului cu Tatăl și cu Fiul (este spusă Scripturii), că se află în acel raport cu Dumnezeu în care se află duhul nostru cu (ființa) fiecăruia dintre noi. «Căci, cine dintre oameni știe cele (ascunse) ale omului, dacă nu duhul din el? La fel și cele (ascunse) ale lui Dumnezeu nimeni nu le-a cunoscut, afară de Duhul din El»²⁴⁶. Acestea sînt suficiente în această problemă.

239. Ioan XIV, 2.

240. I Cor. XV, 41—42.

241. Efes. I, 13—14.

242. Matei XXV, 21.

243. Este vorba despre cei care au recăzut în păcat după primirea botezului și n-au făcut pocăința necesară.

244. Matei XXIV, 51.

245. Ps. VI, 6.

246. I Cor. II, 11.

XVII

Către cei care zic că Duhul Sfânt nu trebuie connumărat cu Tatăl și cu Fiul, ci subnumărat (Lor). În același timp se aduc argumente pentru connumărarea (Duhului) cu Tatăl și cu Fiul

Nu este lesne de înțeles ce numesc ei subnumărare și în ce sens folosesc acest termen, însă toată lumea știe că termenul a fost preluat din cugetarea profană. Să cercetăm dacă are vreo tangență cu cele de față. Deci, zic aceștia, pricepuți în cele zadarnice, că unele noțiuni sînt generale și au sens foarte larg, altele au sens specific și altele au sens și mai restrîns. De exemplu, noțiune generală este (cuvîntul) fire : prin ea se exprimă toate firile în mod egal, cele însuflețite și cele neînsuflețite. (Cuvîntul) «animal» este o noțiune specifică și prin ea se exprimă mai puține entități decît prin prima. Cu sens și mai restrîns decît noțiunea «animal» este noțiunea «om» și decît aceasta cea de «bărbat», apoi cea care privește pe fiecare individ în parte, ca Petru, Pavel sau Ioan.

Deci, nu cumva ei înțeleg subnumărarea ca pe o împărțire a noțiunii generale în entități mai mici ? Nu pot să cred că au ajuns la atîta nesăbuire, încît să-și închipuie că Dumnezeu universului este o noțiune generală fără existență (reală) și ipostas, pe care o concepem doar cu mintea, care se divide în noțiuni cu sens mai restrîns, iar această subdiviziune să fie numită subnumărare. Nici nebunii n-ar putea susține așa ceva. Pentru că, pe lîngă faptul că arată lipsă de evlavie, se opun propriei lor intenții. Pentru că cele care se subdivid au aceeași esență cu cele din care au provenit. Însă, dată fiind marea lor nebunie, se pare că nu avem

(Col. 145) argumente s-o combatem și astfel, cu nebunia lor, mi se pare că ceva cîștigă. Așa după cum corpurilor moi nu li se pot aplica lovituri puternice, pentru că nu opun rezistență, în același fel nu pot fi combătute cu putere argumentele unor nesăbuiți. Ar trebui, deci, să trecem sub tăcere impietatea lor îngrozitoare, însă iubirea față de frați și perversitatea adversarilor nu ne lasă liniștiți.

Ce susțin ei ? Ascultați cuvintele fanfaronadei lor : «Noi susținem că trebuie connumărate cele de aceeași cinste și subnumărate cele inferioare». Și ce înseamnă afirmația pe care o faceți ? Fiindcă nu înțeleg neobișnuita voastră înțelepciune. Care din două : aurul trebuie connumărat aurului, iar plumbul, datorită faptului că este un material mai ieftin, nu trebuie connumărat, ci subnumărat aurului ? Atribuiți atîta putere numărului, încît să ridice valoarea lucrurilor fără de preț, iar valoarea celor prețioase s-o coboare ? Pentru că, de bună seamă, și pe aur

Îl veți subnumăra pietrelor prețioase, iar pietrele mai mici și mai puțin strălucitoare, la rîndul lor, le veți subnumăra celor mai mari și mai strălucitoare. Dar, la ce te poți aștepta să spună (acești oameni), care nu fac nimic altceva decît să spună și să audă ciudățenii ? Să fie numărați, deci, cu stoicii și epicureii, contabilii impietății ! Pentru că, ce fel de subnumărare a lucrurilor de mai puțin preț poate exista față de cele prețioase ? Cum va fi subnumărat obolul de aramă stativului de aur ? «Nu zicem, afirmă ei, să se compare două monezi (diferite), ci două monezi de același fel». Deci, care dintre ele va fi subnumărată celeilalte îndată ce sînt din același material ? Dacă numeri pe fiecare în parte, prin faptul că le numeri la fel, le socotești de aceeași valoare, iar dacă le unești numărîndu-le împreună, iarăși le faci egale. Dacă (moneda) care a fost numărată ca a doua va fi (socotită) ca enumerată, stă la îndemîna celui ce numără să înceapă numărătoarea de la (moneda de) aramă. Dar să lăsăm combaterea ignoranței lor și să ne întoarcem la cele care edifică credința.

Prin urmare, susțineți că Fiul (trebuie) să fie subnumărat Tatălui și Duhul Fiului, sau limitați subnumărarea doar la Duhul ? Pentru că, dacă și pe Fiul îl subnumărați, iarăși reinnoiți acea impietate (arianismul), (învățăturile eronate ca) deosebirea de esență (dintre Tatăl și Fiul), inferioritatea Fiului (față de Tatăl), nașterea nu din veșnicie (a Fiului) și, într-un cuvînt, toate blasfemiile (emise) la adresa (Fiului) Unuia Născut. Nu am intenția să răspund acum acestor (impietăți),

(Col. 148) mai ales că ele au fost combătute, după puterile noastre, de către noi²⁴⁷. Însă, dacă socotesc că numai Duhul (trebuie) subnumărat, să aflu că Duhul este invocat împreună cu Fiul în același fel în care Fiul este invocat împreună cu Tatăl. Pentru că numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh ni s-a dat în același chip. Relația în care Fiul se află față de Tatăl este aceeași cu relația Duhului față de Fiul, conform cuvîntului spus la botez. Iar dacă Duhul este pus pe același plan cu Fiul și Fiul pe același plan cu Tatăl, este clar că și Duhul este pus pe același plan cu Tatăl. Ce posibilitate mai rămîne să susțină cineva că unul (trebuie) connumărat, iar altul subnumărat, îndată ce numele sînt puse pe același plan ? Într-un cuvînt, ce lucru, fiind numărat, s-a îndepărtat de natura sa ? Nu cumva cele pe care le numărăm nu rămîn cum erau la început și nu cumva numărul nu se folosește ca semn destinat să facă cunoscută pluralitatea subiectelor ? Pentru că, pe unele dintre corpuri le numărăm, pe altele le măsurăm, iar pe altele le cîntărim ; pe cele a căror natură este difuză le măsurăm pentru a le percepe, pe cele distincte le numărăm — afară de cele prea mici, pe care de asemeni le măsurăm

247. Înțelege cele Trei cuvinte îndreptate împotriva lui Eunomiu.

—, iar pe cele grele le cîntărim. Pentru că am conceput semne pentru cunoașterea unei cantități, nu înseamnă că am și schimbat natura celor pe care le desemnează. După cum pe cele pe care le cîntărim (să zicem așa) nu le subcîntărim pe unele altora, chiar dacă un (obiect) este de aur, iar altul este de cositor, nu subnumărăm lucrurile măsurabile, la fel nu trebuie să le subnumărăm pe cele numărabile. Or, dacă nimic dintre acestea nu primește să fie submăsurat cum susțin ei că Duhul trebuie să fie subnumărat? Numai cei atinși de maladii păgîne socotesc că cele inferioare după demnitate sau esență trebuie să fie subnumărate.

XVIII

Cum se păstrează credința într-un singur Dumnezeu, mărturisind trei ipostase. În același timp sînt combătuți cei care susțin că Duhul (trebuie) subnumărat

Transmițînd (învățătura) despre Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, Domnul nu s-a folosit de numere. El n-a zis: (Să botezați) în primul rînd (în numele Tatălui), în al doilea rînd (în numele Fiului) și în al treilea rînd (în numele Sfîntului Duh), nici în numele a unu, doi sau trei (Dumnezei), ci ne-a făcut cunoscută credința care duce la mîntuire (folosindu-se) de nume sfinte. Pentru că credința este aceea care ne mîntuiește, iar numărul a fost conceput ca semn care ne face cunoscută totalitatea persoanelor.

(Col. 149). Însă aceștia, care de pretutindeni își îngrămădesc pagube, se folosesc împotriva credinței chiar și de puterea numărului. Pe cînd nimic dintre celelalte nu se schimbă prin adăugarea numărului, ei se tem să se folosească de număr (cînd vorbesc) despre Dumnezeu, ca nu cumva prin intermediul lui să se întrecă măsura cinstei datorate Paracletului. Dar, o preînțeleptilor, cele de necuprins sînt mai presus de orice număr; evreii demult exprimau prin anumite semne numele cel de negrăit al lui Dumnezeu și prin această (faptă) arătau că Dumnezeu este mai presus de orice (cuvînt). Însă, dacă trebuie să și numărăm, (se cuvine a fi atenți) ca nu cumva prin aceasta să păcătuim împotriva adevărului. De aceea, ori cinstim prin tăcere pe cele de negrăit, ori enumerăm cu pietate pe cele sfinte. Unul este Dumnezeu și Tatăl și Unul este Fiul Unul-Născut și Unul este Duhul Sfînt. Pe fiecare dintre persoane o enunțăm separat; și dacă trebuie să le connumărăm, să nu ajungem de la o (concepție) greșită despre numărare la o concepție politeistă (despre Dumnezeu).

Pentru că noi nu numărăm (persoanele Sfintei Treimi) în sensul că plecând de la unitate ajungem la pluralitate, pentru că nu zicem unu, doi și trei, nici primul, al doilea și al treilea. «Căci Eu sînt Dumnezeu primul și ultimul»²⁴⁸. De al doilea Dumnezeu n-am auzit pînă azi. Prin urmare, adorînd pe Dumnezeu, din Dumnezeu, mărturisim specificul lpostaselor și rămînem la credința într-un singur Dumnezeu; considerăm că în Dumnezeu-Tatăl și în Dumnezeu-Fiul există același chip, care reflectă imuabilitatea divinității. Fiul există în Tatăl și Tatăl în Fiul, pentru că Acesta este la fel ca și Acela, iar Acela ca și Acesta, și în felul acesta cei doi sînt una, încît privesc după specificul persoanelor, sînt una și una, însă după identitatea firii, cele două sînt una. Cum, deci, dacă există unul și unul, nu există doi Dumnezei? Pentru (moti-vul) că și chipului regelui se zice rege, dar nu (avem) doi regi. Nici puterea nu se scindează, nici slava nu se împarte. Și după cum autoritatea care ne stăpînește este una, (și nu mai multe), la fel și slava dată nouă este una, și nu mai multe, pentru că cinstea dată chipului trece asupra prototipului. Deci, ceea ce aici prin imitare este chipul, aceasta este acolo, după fire, Fiul. Și după cum în cele realizate de tehnică asemănarea rezidă în formă, la fel și în natura divină și simplă, unitatea rezidă în participarea la divinitate. Unul este și Duhul Sfînt, enunțat de asemeni separat,

(Col. 152) dar unit cu Tatăl cel unic prin Fiul cel unic, Care completează prea Sfînta și fericita Treime. Intimitatea Sa cu Tatăl și Fiul o vădește foarte clar faptul că n-a fost rînduit printre creaturi, ci aparte, pentru că El nu este o (creatură) dintre cele mai multe, ci unul (creator). După cum Tatăl este Unul și Fiul este Unul, la fel și Duhul Sfînt Unul este. Prin urmare, atît de departe se găsește față de natura creată, pe cît de departe se află Cel ce este unic față de creaturile cele ce sînt multe (la număr); este atît de unit cu Tatăl și Fiul, pe cît de unită este celula de celulă.

Și nu se vede numai de aici că participă la firea (lui Dumnezeu), ci și din faptul că se spune (despre El) că este «din Dumnezeu»; nu după cum provin de la Dumnezeu toate (creaturile), ci provine din Dumnezeu (ca Dumnezeu), nu prin naștere ca Fiul, ci ca suflare a gurii Sale. Desigur, gura (nu trebuie înțeleasă) ca mădular (al lui Dumnezeu), nici Duhul, ca o suflare ce se risipește, ci gura (trebuie înțeleasă) într-un chip vrednic de Dumnezeu și Duhul ca ființă vie, dătătoare de sfințenie. În felul acesta se exprimă intimitatea (cu celelalte persoane) și se

păstrează insondabil modul provenienței (Sale) ²⁴⁹. (Duhul) se mai zice și Duh al lui Hristos, pentru că este legat ființial de El. «Dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acesta nu este al lui Hristos» ²⁵⁰. De aceea, numai El îl mărește pe Domnul după vrednicie. Pentru că, zice (Domnul) : «El, (Duhul), Mă va slăvi» ²⁵¹, nu, după cum creatura, ci ca Duh al Adevărului, făcând să strălucească adevărul, și ca Duh al înțelepciunii, descoperind în măreția Sa pe Hristos, Puterea și Înțelepciunea lui Dumnezeu. Il slăvește apoi ca Mîngîietor, făcînd cunoscută în El bunătatea Paracletului care L-a trimis ²⁵² și în vrednicia Sa (făcînd să strălucească) strălucirea Celui din Care a provenit.

Prin urmare, (există două feluri de slavă) : cea naturală (care ține de natura lucrurilor), așa cum lumina este slava soarelui ; și cea din afară, cea voit dată în cunoștință de cauză celor vrednici. (Cea din urmă), la rîndu-i, este de două feluri, pentru că zice (profetul) : «fiul slăvește pe tatăl său și robul pe domnul său» ²⁵³. Slava adusă de rob este slava adusă (lui Dumnezeu) de creație, pe cînd — să zic așa — cea familială este adusă de Duhul. Fiindcă, după cum (Domnul) a zis despre Sine : «Eu Te-am mărit pe pămînt, lucrul pe care Mi l-ai dat să-l fac, l-am săvîrșit» ²⁵⁴, la fel a zis și despre Mîngîietor : «Acela Mă va slăvi și din al Meu va lua și vă va face cunoscut» ²⁵⁵. Și după cum Fiul este slăvit de Tatăl, Care zice : «Te-am slăvit și iarăși Te voi slăvi» ²⁵⁶, la fel este slăvit și Duhul,

(Col. 153) în virtutea comuniunii (Sale) cu Tatăl și cu Fiul și a mărturiei Fiului Unuia-Născut, Care zice : «Orice păcat și blasfemie se va ierta vouă, oamenilor, dar blasfemia (împotriva) Duhului nu se va ierta (vouă)» ²⁵⁷.

Pe cînd, ajutați de o putere iluminatoare, contemplăm frumusețea lui Dumnezeu Celui nevăzut și de la Acesta ne ridicăm (cu ochii minții) la spectacolul răpitor al arhetipului, Duhul cunoașterii este undeva de

249. Singurul aspect al pneumatologiei, pe care Sf. Vasile ni-l discută, este purcederea. Considerînd purcederea un mister, a cărei vagă asemănare este suflarea gurii, el continuă tradiția alexandrină. Vezi : Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola I către Serapion*, P. G., 26, 565 c — 580 b ; *Epistola a IV-a către Serapion*, P. G. 26, 641—645 ; Sf. Grigorie de Nazianz, *Discursul 31*, P. G. 36, 141 ab ; Didim cel Orb, *Despre Treime 2*, 1, P. G. 39, 438 c.

250. Rom. VIII, 2.

251. Ioan XVI, 14.

252. Sf. Vasile îl numește și pe Mintuitorul Iisus Hristos Paraclet, avînd în vedere textul de la Ioan XIV, 16 : «Și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Paraclet vă va trimite».

253. Mal. I, 6.

254. Ioan XVII, 4.

255. Ioan XVI, 14.

256. Ioan XII, 28.

257. Matei XII, 31.

față. El dă celor ce iubesc adevărul puterea de a contempla chipul, nu le arată din afară chipul, ci li conduce să-l cunoască prin (intermediul vieții) în El. De aceea, după cum «nimeni nu cunoaște pe Tatăl afară numai de Fiul»²⁵⁸, la fel «nimeni nu poate să numească pe Iisus Domn decât în Duhul»²⁵⁹. Pentru că nu s-a zis «prin Duhul», ci «în Duhul». «Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină în duh și adevăr trebuie să I se închine»²⁶⁰. S-a scris: «Întru lumina Ta vom vedea lumină»²⁶¹, adică în iluminarea Duhului (vom vedea) «Lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul care vine în lume»²⁶². Astfel, «în El» se descoperă slava Unuia-Născut și se face cunoscut Dumnezeu.

Prin urmare, drumul cunoașterii lui Dumnezeu pornește de la Duhul cel unul, (trece) prin Fiul cel unul (și ajunge) la Tatăl cel unul. Și invers, bunătatea, sfințenia și demnitatea împărătească (pornesc) de la Tatăl, (trec) prin Fiul cel unul și ajung la Duhul. În felul acesta sînt recunoscute persoanele, iar doctrina pioasă, referitoare la unicitatea lui Dumnezeu, nu este atinsă. Aceștia care introduc subnumărarea prin faptul că zic primul, al doilea și al treilea, se știe că introduc în doctrina fără prihană a creștinilor rătăcirea politeistă. Pentru că la nimic altceva nu conduce nelegiuirea subnumărării, decât la mărturisirea unui prim, unui al doilea și unui al treilea Dumnezeu. Pentru noi este suficientă relația între persoane stabilită de Domnul, pe care cel ce o tulbură greșește la fel ca și necredincioșii. (Socotim) deci, că s-a vorbit destul (în legătură cu faptul) că întru nimic nu este atinsă comuniunea după fire (a persoanelor) prin faptul subnumărării. Dar să revenim la certărețul și infumuratul (eretic) și să acceptăm că (lucrul) care vine al doilea după ceva se subnumără. Să vedem ce rezultă din (acest) raționament. «Primul om, zice Apostolul, (fiind făcut) din pămînt, era pămîntesc; al doilea om, Domnul, era din cer»²⁶³. Iar în alt loc se spune: «Mai întii (apare) ceea ce este psihic și după aceea ceea ce este duhovnicesc; ceea ce este duhovnicesc urmează după ceea ce este psihic»²⁶⁴. Deci, dacă cel de-al doilea se subnumără celui dintîi iar cel subnumărat este inferior celui față de care se subnumără, atunci, după voi, omul duhovnicesc este inferior celui psihic și cel ceresc este inferior celui pămîntesc.

258. Matei XI, 27.

259. I Cor. XII, 3.

260. Ioan IV, 24.

261. Ps. XXXV, 10.

262. Ioan I, 9.

263. I Cor. XV, 47.

264. I Cor. XV, 46.

XIX

Către cei care zic că Duhul nu trebuie slăvit

«Fie, zice (adversarul), dar nu se cuvine (să aducem) slavă Duhului și să-L preamărim în cântări de laudă». De unde, deci, am putea să scoatem dovezi în legătură cu vrednicia Duhului — Care întrece orice minte — dacă comuniunea (Lui) cu Tatăl și cu Fiul n-a fost luată în considerație de către aceștia, în acest sens? De bună seamă, ne putem face o idee în legătură cu măreția Duhului și în legătură cu neîntrecuta Lui putere luând aminte la semnificația numelor, la măreția lucrărilor și la binefacerile Lui față de noi și față de întreaga lume. Este numit Duh (ca și Tatăl și Fiul) în textele: «Duh este Dumnezeu»²⁶⁵ și «Hristos, Domnul, este Duhul vieții noastre»²⁶⁶. Este numit «Sfânt» și este sfânt, după cum sfânt este Tatăl și sfânt este Fiul. Dacă pentru creație sfințenia este ceva adăugat din afară, pentru Duhul sfințenia este un apanaj al firii Sale. El nu este sfințit, ci sfințitor. Este numit bun, pentru că bun fiind Tatăl, bun este Cel născut din El. Bunătatea este esența Sa. Este denumit Cel fără ocolișuri, ca și Domnul Dumnezeu²⁶⁷, pentru că adevărul și dreptatea este în Sine și nu se înclină într-o parte sau alta, în virtutea neschimbabilității firii Sale. Este numit Paraclet ca și Fiul Unul-Născut; El însuși spune: «Voi ruga pe Tatăl Meu și alt Paraclet vă va trimite»²⁶⁸. Prin urmare, Duhul are nume comune cu Tatăl și Fiul în virtutea participării la aceeași fire. Altfel, cărui fapt (sedatoresc acestea)? A fost numit apoi Duh stăpînitor, Duh al adevărului și al înțelepciunii. «Duh divin este Cel care M-a creat»²⁶⁹. «Pe Veseleel, zice, l-a umplut Dumnezeu cu Duh divin de înțelepciune, de pricepere și de știință»²⁷⁰. Deci, acestea sînt numele Duhului, mari și suprafirești și nu cuprind nici o exagerare.

Iar lucrările Lui care sînt? Mărimea lor este imposibil de redat, iar mulțimea lor este imensă. Cum este posibil să înțelegem pe cele ce sînt dincolo de timp? Care erau lucrările Lui mai înainte de crearea lumii raționale? Cîte sînt binefacerile Sale față de creație? Care va fi puterea Sa în veacurile care urmează? A existat, a preexistat și a coexistat cu Tatăl și cu Fiul mai înainte de veci, încît, chiar dacă vei concepe ceva (ca existînd) dincolo de timp, vei găsi că este posterior Duhului.

265. Ioan IV, 24.

266. Plîngerile lui Ieremia IV, 20.

267. Ps. CXL, 16.

268. Ioan XIV, 16.

269. Iov XXXIII, 4.

270. Ieș. XXXI, 3.

(Col. 157). Și dacă te gîndești la creație, (vei vedea atunci) că puterile cerurilor (îngerii) de Duhul au fost întărite; prin întărire se înțelege statornicia în practicarea binelui. Prin urmare, intimitatea cu Dumnezeu, indiferența față de rău și rămînerea în permanență în fericire (s-au dat) puterilor îngerești de către Duhul. Avea să vină Hristos, Duhul i-a luat-o înainte. Are loc întruparea, Duhul este nedespărțit. S-au săvîrșit minuni, (s-au acordat) harismele vindecărilor, (toate s-au făcut) prin Duhul Sfînt. Demonii au fost alungați în (numele) Duhului lui Dumnezeu. Cînd diavolul a fost certat, Duhul era de față. Izbăvirea de păcate (s-a făcut) prin harul Duhului. Căci «v-ați spălat și v-ați sfințit în numele Domnului nostru Iisus Hristos și în Duhul Sfînt»²⁷¹. Apropierea de Dumnezeu (s-a făcut) prin Duhul, căci: «a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre care strigă: Ava, (adică Tată)»²⁷². Înviere din morți (se va săvîrși) prin lucrarea Duhului. «Căci, (zice Psalmistul), vei trimite Duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pămîntului»²⁷³. Dacă înțelege cineva zidirea ca pe o reînsuflețire a celor ce s-au descompus, oare nu este mare lucrarea Duhului, Care se îngrijește de viața noastră de după înviere și adaptează sufletele noastre la acea viață spirituală? Iar dacă se zice zidire, aducerea celor de-aici, care căzuseră în păcat, la o stare mai bună, pentru că așa obișnuiește să o numească Scriptura prin Pavel, cînd zice: «Dacă cineva (trăiește) în Hristos, este o zidire nouă»²⁷⁴, oare această reînnoire și trecerea de la viața pămîntească la cea cerească operată în noi de Duhul nu ne conduce sufletele la o mare admirație (față de El)? De care din aceste două (variante) să ne temem? Să nu-I atribuim o cinste mai mare decît I se cuvine sau mai degrabă să nu ne formăm o concepție umilitoare despre El, chiar dacă ni se pare că-I atribuim cele mai înalte calități pe care le-a conceput mintea omenescă? Acestea zice Domnul: «Coboară-te și mergi cu ei fără șovăire, fiindcă Eu i-am trimis»²⁷⁵. Sînt cuvinte folosite cu sensul de «Acestea zice Duhul Sfînt». Nu cumva sînt acestea cuvintele unui umilit și înfricoșat? «Osebiți-mi pe Saul și pe Barnaba pentru lucrul la care i-am chemat»²⁷⁶. Nu cumva așa vorbește robul? Și Isaia (zice): «Domnul m-a trimis și Duhul Său». În legătură cu afirmația: «a coborît Duhul (trimis) de Domnul

(Col. 160) și i-a condus»²⁷⁷, să nu consideri iarăși faptul de a conduce ca pe o slujbă umilitoare, pentru că Scriptura asigură că acest

271. I Cor. VI, 11.

272. Gal. IV, 6.

273. Ps. XIII, 30.

274. II Cor. V, 17.

275. Fapte X, 20.

276. Fapte XIII, 2.

277. Isala XLVIII, 26; LXIII, 14.

(fapt) este lucrul lui Dumnezeu. «Ai condus, zice, ca pe oi pe poporul tău»²⁷⁸. Și : «Cel ce ai condus pe Iosif ca pe o oaie»²⁷⁹. Și : «i-a condus (doar) cu speranța și nu s-au temut»²⁸⁰. Astfel, când auzi că «(atunci) când va veni Mîngîietorul, Acela vă va aminti și vă va conduce la tot adevărul»²⁸¹, să înțelegeți acțiunea de a conduce după cum ai fost învățat și să nu-i alterezi sensul.

«Dar, zice (adversarul), se roagă (lui Dumnezeu) pentru noi»²⁸², în-cît, pe cît de inferior este cel ce se roagă față de binefăcătorul său, tot pe atît este și Duhul față de Dumnezeu, după vrednicie. Dar tu n-ai auzit și despre (Fiul) Unul-Născut că șade de-a dreapta lui Dumnezeu și se roagă pentru noi ?²⁸³ «Nu întristați pe Duhul Sfînt»²⁸⁴. Ascultați ce zice Ștefan, primul dintre martiri, pe cînd muștră poporul de neascultare și nesupunere : «Voi totdeauna stați împotriva Duhului Sfînt»²⁸⁵. Și Isaia : «Au mîniat pe Duhul Sfînt și le-a devenit dușman»²⁸⁶. Și în alt loc (al Scripturii) : «Casa lui Iacob a mîniat pe Duhul Domnului»²⁸⁷. Las în seama cititorilor să aprecieze dacă aceste (cuvinte) sugerează (sau) nu o putere suverană. Cînd auzim (toate) acestea ce trebuie să socotim : că (Duhul) este instrument și supus, de aceeași cinste cu creaturile și rob ca și noi, sau că trebuie socotit de către dreptcredincioși drept foarte mare greșeală chiar și faptul de a spune această blasfemie ? Numești pe Duhul rob ?». Dar robul, zice Domnul, nu știe ce face domnul său²⁸⁸, pe cînd «Duhul cunoaște pe cele ale lui Dumnezeu, după cum cunoaște duhul omului, pe cele din om»²⁸⁹.

XX

Către cei care zic că Duhul (nu trebuie așezat) nici în rîndul robilor, nici în rîndul stăpînilor, ci în rîndul celor liberi

«(Duhul), zic ei, nu este nici rob, nici stăpîn, ci liber». O, ce nesimțire, ce îndrăzneală (vădesc) cei ce afirmă acestea ! Ce să deplîng mai întîi, prostia sau blasfemia ? Ei calcă în picioare dogmele teologiei (folosindu-se) de exemple (scoase din realitățile) omenești și încearcă să

278. Ps. LXXVI, 21.

279. Ps. LXXIX.

280. Ps. LXXVII, 53.

281. Ioan XIV, 26 ; XVI, 13

282. Rom. VIII, 26.

283. Rom. VIII, 34.

284. Efes. IV, 30.

285. Fapte. VII, 51.

286. Isaia LXIII, 10.

287. Mih. II, 7.

288. Ioan XV, 15.

289. I Cor. II, 11.

aplice naturii divine (însușiri după) obiceiul de aici — unde demnitățile sînt diferite — fără să se gîndească că între oameni nimeni nu este rob din fire. Pentru că, fie au fost duși în robie cu forța,

(Col. 161) ca prizonieri, fie au fost robiți datorită sărăciei, ca egiptenii de către Faraon, fie au ajuns robi ca urmare a unei dispoziții a părinților, (în virtutea căreia) copiii răi au fost condamnați să slujească celor cuminți și buni. Această (hotărîre) ar numi-o un judecător drept al faptelor nu condamnare, ci binefacere, întrucît, pentru cel lipsit de minte și pentru cel ce nu are în sine pe stăpînul firesc (al actelor sale), este mai de folos să devină proprietatea altuia; pentru că fiind condus de rațiunea celui ce-l stăpînește, este asemenea unui car luat în seamă de vizitiu și asemenea unei corăbii care are cîrmaci la cîrmă. Pentru acest motiv Iacob, prin binecuvîntarea tatălui (său a devenit) stăpîn al lui Esau, pentru ca fiul cel neînțelept să primească, chiar și împotriva voinței sale, binefacerile celui înțelept, (să fie condus), pentru că mintea proprie nu-i este conducător²⁹⁰. «Și Canaan, copilul, a fost sortit să fie slugă fraților săi»²⁹¹. (A devenit rob) pentru că n-a fost învățat virtutea, dat fiindcă tatăl său Ham a fost fără minte. În felul acesta au ajuns unii sclavi. Liberi sînt cei care au evitat sărăcia, războiul și cei ce n-au avut nevoie de tutela altora. Încît, chiar dacă unul se zice stăpîn, iar altul slugă, (noi) toți, datorită cinstei egale cu care am fost înzestrați și faptului că sîntem posesiuni ale celui ce ne-a creat, sîntem tovarăși de robie. Acolo (în cer) ce poți să sustragi robiei? Toate se pleacă lui Dumnezeu și Îi dau ca unui stăpîn cinstea cuvenită și slava ce Îi revine Creatorului. «Fiul slăvește pe tatăl său și robul pe stăpînul său»²⁹². Dintre acestea două, Dumnezeu pretinde neapărat una. «Pentru că zice, dacă Eu sînt Tată, unde este slava Mea? Și dacă sînt Domn, unde este frica Mea?»²⁹³. Desigur, viața ar fi mai nenorocită decît toate (celelalte), dacă nu s-ar afla sub supravegherea Stăpînului. Deci, pe cine numești liber? Pe cel ce nu este condus, dar nici nu este capabil să stăpînească pe altul? Printre creaturi nu există o asemenea ființă, iar a gîndi cineva așa ceva în legătură cu Duhul, este — de bună seamă — o impietate. Prin urmare, dacă a fost creat, trebuie socotit asemenea creaturilor. «Pentru că, zice (Psalmistul), toate (creaturile) sînt slujitoare Ție»²⁹⁴, iar dacă este mai presus de cele create, este părtaș la domnie.

290. *Fac.* XXVII, 29—40.

291. *Fac.* IX, 25—27.

292. *Mal.* I, 6.

293. *Mal.* I, 6.

294. *Ps.* CXVIII, 91.

XXI

*Mărturii (scoase) din Scriptură (din care rezultă că)
Duhul este numit Domn*

(Col. 164). Și de ce trebuie să ne luptăm cu (argumente) de ordin inferior și să obținem victoria prin cuvînt, cînd putem să demonstrăm că strălucirea slavei (Duhului) este mai presus de orice cuvînt, invocînd (argumente) de ordin superior? Desigur, dacă ne vom referi la cele ce ne-a învățat Scriptura, fiecare dintre adversarii Duhului va vocifera cu violență și astupîndu-și urechile va apuca pietre și ceea ce va găsi la îndemîină și va arunca asupra noastră. Însă nu trebuie preferată adevărului siguranța personală. La Apostolul (Pavel) vom găsi (această urare): «Domnul să îndrepteze inimile voastre spre dragostea lui Dumnezeu și să vă întărească să suportați necazuri pentru Hristos»²⁹⁵.

Cine este Domnul care conduce la iubirea lui Dumnezeu și la răbdarea necazurilor pentru Hristos? Să răspundă cei ce fac din Duhul un rob. Pentru că dacă s-ar fi referit la Dumnezeu-Tatăl, de bună seamă că ar fi zis: Domnul să vă conducă la iubirea Sa. Iar dacă s-ar fi referit la Fiul (ar fi zis): Să vă conducă la răbdarea Lui. Să cerceteze, deci, ce altă persoană este vrednică a fi cinstită cu numele de Domnul. Asemeni acestuia se află altundeva textul: «Domnul să vă facă să creșteți tot mai mult în dragoste unii față de alții, cum (facem) și noi față de voi, să vă întărească inimile neprihănite în sfințenie, înaintea lui Dumnezeu și Tatăl nostru, la venirea Domnului nostru Iisus Hristos împreună cu toți sfinții Săi»²⁹⁶. Cărui Domn se roagă să întărească inimile credincioșilor din Tesalonic, încît să se prezinte ei curați și sfinți înaintea lui Dumnezeu și Tatăl nostru la venirea Domnului? Să ne răspundă aceștia, care pun pe Duhul pe aceeași treaptă cu îngerii, care sînt trimiși să împlinească diferite slujbe. Însă nu au (ce să răspundă). De aceea, să asculte și alt text în care Duhul este numit în mod clar «Domn». «Iar Domnul, zice (Apostolul), este Duh», și în continuare: «Ca de la Duhul, ca de la Domnul»²⁹⁷. Și pentru a nu lăsa nici un pretext de contradicție, voi cita cuvîntul însuși al Apostolului: «Pentru că pînă astăzi aceeași mahramă rămîne neridicată cînd se citește Vechiul Testament, și numai în Hristos este dată la o parte. Cînd însă (cineva) se întoarce la Domnul,

(Col. 165) mahrama este dată la o parte (pentru el). Iar Domnul este Duhul»²⁹⁸. Ce sens are aceasta? Că cel ce stăruie asupra sensului obiș-

295. II Tes. III, 5.

296. I Tes. III, 12—13.

297. II Cor. III, 17—18.

298. II Cor. III, 14 și 16—17.

nult al literei (Vechiul Testament) și se ocupă de dispozițiile juridice, se aseamănă unui (om) care și-a acoperit inima cu un văl. Suferă aceasta pentru că nu știe că odată cu venirea lui Hristos observarea ad-litteram a legii a fost abrogată, că tipurile au devenit adevăr. Lămpile pălesc în prezența soarelui; la fel și legea încetează și profețiile amuțesc când se arată Adevărul. Cel care a reușit să pătrundă adîncul sensului legii și, îndepărtînd ca pe un văl obscuritatea ei, să ajungă la cele tainice, a imitat pe Moise — care, pe cînd vorbea cu Dumnezeu, își scotea mahrama²⁹⁹ — și a trecut de la literă la Duh. Astfel mahramei de pe fața lui Moise îi corespunde obscuritatea prescripțiilor legii, iar întoarcerii la Domnul (îi corespunde) contemplarea duhovnicească. Deci, acela care, pe cînd citește legea, nu se oprește la literă și vine către Domnul (aici Domnul este numit Duh), devine asemenea lui Moise, care avea fața slăvită de cînd i S-a arătat Dumnezeu. Căci după cum (lucrurile) aflate în preajma culorilor strălucitoare se colorează și ele de la coloritul care le scaldă, la fel și cel care privește cu ochii curați către Duhul — datorită slavei Aceluia — se transformă devenind mai luminos, pentru că adevărul Duhului îi luminează inima ca o lumină. Aceasta înseamnă spusa «este transformat de slava Duhului (care devine) slava sa proprie»³⁰⁰. (Această slavă) nu este puțină, ci este pe măsura posibilităților celui luminat de Duhul. Nu te rușinezi, omule, de Apostolul care zice că templul lui Dumnezeu sînteți și Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi?»³⁰¹. Oare a fost cinstită vreodată locuința robului cu numele de templu? Nu cumva cugetă ceea ce nu se cuvine cei ce socotesc Scriptura ca inspirată de Dumnezeu, pentru că a fost compusă sub inspirația Sfintului Duh?

XXII

*Dovadă a comuniunii după fire a Duhului cu Tatăl și cu Fiul (scoasă)
din faptul că este la fel de greu (ca și Aceștia) de contemplat*

Superioritatea firii Duhului iese în evidență nu numai din faptul că are aceleași denumiri și este părtaș la acțiunile Tatălui și ale Fiului, ci și din faptul că este la fel de greu de contemplat. Pentru că, cele ce Domnul spune despre Tatăl și despre Fiul, ca fiind mai presus de mintea omenească, aceleași zice și despre Duhul. «Părinte drepte, lumea nu Te-a cunoscut»³⁰². Aici prin (cuvîntul) «lume» nu înțelege universul alcătuit din cer și pămînt, ci viețuitoarele acestea trecătoare, care sînt su-

299. *Ieș.* XXXIV, 34.

300. *II Cor.* III, 18.

301. *I Cor.* III, 16.

302. *Ioan* XVII, 21.

puse la nesfârșite transformări. Vorbind despre Sine, (Domnul) zice : «Încă puțin și lumea nu Mă va mai vedea, însă voi Mă vedeți»³⁰³. Aici iarăși numește «lume» pe cei care sînt atașați vieții materiale și trupești, pe cei care acceptă adevărul numai (dacă îl văd) cu ochii (lor trupești). Aceștia, datorită necredinței în înviere, nu aveau să vadă cu ochii inimii pe Domnul nostru. Exact aceleași (lucruri) a spus și despre Duhul : «Duhul adevărului, zice, pe care lumea nu-L poate primi, pentru că nu-L vede, nici nu-L cunoaște. Voi însă Îl cunoașteți pentru că rămîne la voi»³⁰⁴.

Omul trupesc, fiindcă nu are cugetul exersat cu contemplarea sau, mai degrabă pentru că este afundat ca în noroi în cugetări trupești, nu poate să privească spre lumina spirituală a adevărului. De aceea, «lumea», adică oamenii robiți pornirilor trupești, nu primesc harul Duhului, după cum ochiul bolnav (nu suportă) raza soarelui. Însă ucenicilor — de curățenia vieții cărora Domnul însuși dă mărturie — le recunoaște deja de acum capacitatea de a contempla pe Duhul. «Pentru că, zice, voi deja sînteți curați din cauza cuvîntului pe care vi l-am vorbit»³⁰⁵. «De aceea, lumea nu-L poate primi (pe Duhul) pentru că nu-L vede. Voi, însă, Îl cunoașteți, pentru că locuieste întru voi»³⁰⁶. Același lucru zice și Isaia : «Cel ce a întărit pămîntul și cele de pe el, Cel ce dă suflare poporului (ce trăiește) pe el și pe Duhul celor ce Îl disprețuiesc»³⁰⁷. Pentru că cei care trec peste cele pămîntești și se ridică deasupra lor au fost socotiți vrednici de darul Sfîntului Duh. Prin urmare, cum trebuie să-L socotim și cum să-L cinstim după cuviință pe Cel pe Care lumea nu-L încape și numai sfinții Îl contemplă, datorită curăției inimii lor ?

XXIII

A enumera atributele Duhului înseamnă a-L slăvi

Se crede că fiecare dintre îngeri³⁰⁸ se află într-un anume loc. Pentru că îngerul care s-a prezentat lui Corneliu nu era în același timp și lângă Filip³⁰⁹, nici cel ce se întreținea cu Zaharia la jertfelnic³¹⁰ nu se afla în același timp în cer, la locul său. Din contră, despre Duhul se crede că a lucrat simultan în Avacum și în Daniil

303. Ioan XIV, 19.

304. Ioan XIV, 17.

305. Ioan XV, 3.

306. Ioan XIV, 17.

307. Isaia XLII, 5.

308. În cazul de față prin «celellate puteri» înțelege pe îngeri.

309. Fapte VIII, 26 ; X, 3.

310. Luca I, 11.

(Col. 169) pe cînd se afla în Babilon³¹¹, că a fost alături de Ieremia la cascadă³¹² și cu Iezechiel la (riul) Chobar³¹³. «Pentru că Duhul Domnului a umplut lumea»³¹⁴ (zice înțeleptul Solomon), iar psalmistul exclamă: «Unde să mă ascund de Duhul Tău și de fața Ta unde să fug?»³¹⁵. Și profetul (adaugă): «Pentru că Eu sînt cu voi, zice Domnul, și Duhul Meu S-a sălășluit în mijlocul vostru»³¹⁶. Deci, pe Cel ce este pretutindeni și împreună cu Dumnezeu, de ce natură se cuvine a-L socoti? (De natura Celui care) cuprinde toate sau (de natura celui care este) limitat la anumite locuri, așa cum am văzut că este (natura) îngerilor? Cine ar putea să spună (aceasta)? Prin urmare, pe Cel divin după fire, necuprins după mărime și puternic în lucrări, să nu-L preamărim? Să nu-L slăvim? Eu socotesc că a-L slăvi nu înseamnă nimic altceva decît a enumera atributele Lui minunate. Încît, dacă ne vor porunci să nu amintim de bunurile primite de la El, în tot cazul, expunerea atributelor Lui echivalează cu cea mai mare slavă.

Pentru că nici pe Dumnezeu, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, nici pe Fiul Său Unul-Născut nu putem altfel să-L slăvim, decît numai enumerîndu-Le, după puterea noastră, faptele minunate.

XXIV

Prin compararea cu creaturile cărora li se aduce slavă se combate nesăbuirea celor ce nu slăvesc pe Duhul

Apoi, orice om este încununat cu slavă și cu cinste³¹⁷, iar slavă, cinste și pace se promite oricui face binele³¹⁸. Există și o slavă aparte a lui Israil: «A lor, zice (Apostolul) este înfierea, slava și închinarea»³¹⁹. Psalmistul vorbește și despre o slavă a sa (cînd afirmă): «Cînd slava mea îți va cînta»³²⁰ și: «Ridică-te slava mea»³²¹. După Apostolul (Pavel) există o slavă a soarelui, a lunii și a stelelor³²², iar (darea legii care s-a făcut) slujitoare a condamnării (a avut loc) în slavă³²³. Deci, atîtea (fi-

311. Dan. XIV, 33.

312. Ier. XX, 2.

313. Iez. I, 1.

314. Înț. Sol. I, 7.

315. Ps. XLVIII, 7.

316. Agheu II, 4—5.

317. Ps. VIII, 6.

318. Rom. II, 10.

319. Rom. IX, 4.

320. Ps. XXIX, 13.

321. Ps. XVII, 2.

322. I Cor. XV, 41.

323. II Cor. III, 8.

ințe și lucruri) fiind slăvite, tu vrei ca dintre toate numai Duhul să nu fie slăvit, cînd (Apostolul) zice că slujirea Duhului se face în slavă? Pentru ce Duhul nu este vrednic a fi slăvit,

(Col. 172) cînd, după Psalmist, mare este slava dreptului? ³²⁴ Nu ți se pare că prin aceste cuvinte te afli în situația de a atrage asupra-ți păcatul care nu se iartă? ³²⁵ Dacă omul, care se mintuiește prin faptele dreptății, slăvește încă și pe cei care se tem de Domnul, cu atît mai mult nu trebuie să lipsim pe Duhul de slava ce I se cuvine. «Fie slăvit, zic (adversarii), dar nu împreună cu Tatăl și cu Fiul». Și ce rațiune are faptul de a imagina alt loc pentru Duhul, îndată ce au părăsit pe cel rînduit de Domnul și să-L lipsim de părășia la slavă pe Cel care pretutîndeni este unit cu divinitatea: la mărturisirea credinței, la botezul izbăvirii, la săvîrșirea minunilor, locuind în sfinți și (împărțind) harismele celor ce I se supun?

Pentru că absolut nici un dar nu ajunge la creaturi fără (ajutorul) Duhului, și nici măcar un cuvînt nu sînt în stare să spună (Apostolii) cînd se apără (în procesul care li se face) pentru Hristos, dacă nu sînt întăriți de Duhul, după cum am fost învățați în Evanghelie de Domnul și Mintuitorul nostru ³²⁶. Nu știu dacă cineva (dintre cei care sînt) părăși ai Duhului Sfînt va fi de acord să trecem cu vederea toate acestea și uitînd părășia întru toate a (Duhului), să-L separăm de Tatăl și de Fiul. Deci, unde să-L rîndim? Împreună cu creaturile? Dar, întreaga crea-tură (zice Scriptura) este sclavă, pe cînd Duhul eliberează. «Pentru că unde este Duhul Domnului acolo este libertatea» ³²⁷. Deși aș putea aduce multe (argumente) pentru a demonstra că nu se cuvine a număra pe Duhul Sfînt printre creaturi, voi amîna pentru altă dată această discuție. Pentru că, dacă am aduce propriile noastre argumente și am combate (argumentele) invocate de adversari — după cum importanța problemei o impune — va fi nevoie (să ținem) discursuri lungi, și extensiunea cărții ar obosi pe cititori. De aceea, lăsînd această problemă (pentru o abordare ulterioară), să revenim la cele de care ne preocupăm.

Să examinăm pe fiecare în parte. (Duhul) este bun din fire, după cum și Tatăl este bun și Fiul este bun. Creatura, din contră, participă la bunătate, alegînd binele. (Duhul) cunoaște adîncurile lui Dumnezeu ³²⁸, pe cînd creatura cunoaște pe cele de negrăit prin mijlocirea Du-

324. Ps. XX, 6.

325. Matei XII, 31.

326. Matei X, 19—20; Luca XII, 11—12.

327. II Cor. III, 17.

328. I Cor. II, 10.

hului. (Duhul) este creator al vieții, împreună cu Dumnezeu (Tatăl), Cel care pe toate le însuflețește, și cu Fiul, Care dă viață. «Căci, zice (Apostolul), Cel ce a înviat pe Hristos din morți va însufleți și trupurile noastre muritoare,

(Col. 173) prin Duhul Său, Care locuiește în voi»³²⁹. Iar (Domnul) zice : «Oile Mele ascultă glasul Meu și Eu le dau viață veșnică»³³⁰. Dar și Duhul face viu, zice (în altă parte)³³¹. Și (Pavel) zice din nou : «Duhul este viața spre îndreptarea (voastră)»³³². Și Domnul mărturisește că «Duhul este Cel care face viu și că trupul nu folosește la nimic»³³³. Deci, (avînd în vedere toate acestea), cum o să socotim pe Duhul străin de puterea care dă viață și să-L rînduim între creaturile care au nevoie de viață ? Cine este atît de răutăcios, cine este atît de lipsit de darul ceresc și de necunoscător al cuvintelor lui Dumnezeu, cine este atît de lipsit de speranțele veșnice încît să pună pe aceeași treaptă pe Duhul cu creatura și să-L despartă de divinitate ?

«Nouă, zice (adversarul), ni se dă Duhul de către Dumnezeu, ca dar. Or, de bună seamă, darului nu i se dau aceleași onoruri ca Aceluia care a făcut darul». Într-adevăr, Duhul este dar al lui Dumnezeu, însă este dar care dă viață. «Pentru că, zice (Apostolul), legea Duhului vieții ne-a eliberat»³³⁴. Și este dar care dă putere : «Pentru că (zice Mîntuitorul), veți lua putere cînd va veni Duhul Sfînt peste voi»³³⁵. Oare, pentru acest (motiv) trebuie disprețuit ? N-a dăruit Dumnezeu și pe Fiul Său ? (El, zice Apostolul Pavel), Care n-a cruțat nici pe Fiul Său, ci L-a dăruit pentru noi toți, nu ne va dăruia împreună cu El toate (bunurile) ?»³³⁶. Și în alt loc : «pentru ca să cunoaștem cele dăruite nouă de Dumnezeu»³³⁷, înțelegînd prin aceasta taina întrupării. Nu au întrecut cei ce susțin acestea chiar și nerecunoștința iudeilor, luînd marea bunătate (a lui Dumnezeu) drept motiv de blasfemie ? Ei disprețuiesc pe Duhul care ne dă îndrăzneală să numim pe Dumnezeu Tatăl nostru. Pentru că, de aceea a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre care strigă : Ava, adică Tată³³⁸, pentru ca să devină glas al Duhului, glas al celor care L-au primit.

329. Rom. VIII, 11.

330. Ioan X, 27—28.

331. Ioan VI, 63.

332. Rom. VIII, 10

333. Ioan VI, 63.

334. Rom. VIII, 2.

335. Fapte I, 8.

336. Rom. VIII, 32

337. I Cor. II, 12.

338. Gal. IV, 6.

XXV

Scriptura folosește prepoziția ³³⁹ *ἐν* (în) *locul prepoziției σὺν* (împreună). *În același timp (se demonstrează) că conjuncția καὶ (și) are și sensul prepoziției σὺν (împreună)*

Cum se face, zice (adversarul), că Scriptura nu zice nicăieri că Duhul este slăvit împreună cu Tatăl și cu Fiul, ci, evitând cu grijă să spună «împreună cu Duhul», a preferat pretutindeni, ca mai adecvată în doxologie, expresia «în el»? Eu însumi nu aș zice că prepoziția (ἐν) «în» prezintă un sens care cinstește mai puțin; din contră, dacă este înțeleasă corect, ridică mintea la înălțime foarte mare. De altfel, am remarcat că este adesea folosită (în Scriptură) în locul prepoziției (σὺν) «împreună». Ca în (textul): «Voi intra în casa Ta «în» olocauste» ³⁴⁰,

(Col. 176) în loc de «împreună» cu olocauste. «Și i-a scos în argint și în aur» ³⁴¹, adică împreună cu argint și cu aur. Și textul: «Nu vei ieși «în» puterile noastre» ³⁴², în loc de «împreună cu» puterile noastre și mii de asemenea (texte). Însă, cu deosebită plăcere (aș vrea) să aflu de la noua înțelepciune, în ce fel de doxologie a compus apostolul cu prepoziția (ἐν) «în» după regula pe care aceștia acum o formulează ca (venind) din Scriptură. Pentru că nicăieri n-am aflat zicându-se: «Ție (Tatălui) se cuvine cinstea și mărirea prin Fiul Tău Unul-Născut, în Duhul Sfânt», (formulă) care le este mai familiară, să zic așa, decît însăși respirația. Pe fiecare dintre aceste (prepoziții) o putem găsi separat, dar nu pot fi arătate (toate) nicăieri în această ordine. Dacă (adversarii) arată minuțiozitate în (cercetarea documentelor) scrise, să arate de unde au luat (ceea ce susțin). Iar dacă acceptă un obicei, nici pe noi să nu ne împiedice (să facem același lucru).

Noi folosim ambele expresii pentru că ambele sînt folosite de către credincioși. Sîntem convinși că prin ambele expresii se aduce aceeași slavă Duhului, iar cei care denaturează adevărul sînt aduși la tăcere mai degrabă prin acest cuvînt (înțeleg prepoziția (σὺν), căreia aceștia acum i se împotrivesc), luat în locul conjuncției (καὶ) «și». Pentru că este egal a zice: «Pavel și Silvan și Timotei» ³⁴³ și «Pavel, împreună cu Silvan și cu Timotei», întrucît legătura numelor la fel se realizează prin ambele expresii. Deci, dacă Domnul a zis: «Pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfîntul Duh», iar eu aș zice: «Pe Tatăl și pe Fiul, împreună cu Sfîn-

339. Pentru termenii conjuncție, prepoziție și particulă folosește fără prea mult discernămint corespondenții din limba greacă: συλλαβή, ῥῆμα, ἕκφρασις, ῥῆσις.

340. Ps. LXV, 13.

341. Ps. XIV, 37.

342. Ps. XLIII, 10.

343. I Tes. I, 1.

tul Duh», (aceasta înseamnă) că am spus altceva, în ceea ce privește puterea? Pentru legarea numelor cu conjuncția «și» (avem) multe mărturii. «Căci, zice (Pavel), harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu și împărlășirea Sfintului Duh»³⁴⁴. Și în altă parte: «Vă rog prin Domnul nostru Iisus Hristos și prin dragostea Duhului»³⁴⁵. Deci, dacă în locul (conjuncției) «și» ne-am folosit de prepoziția (σὺν) «împreună», ce diferență am făcut? Eu nu văd (deosebirea), afară numai dacă cineva, (urmînd legilor) reci ale gramaticii, preferă conjuncția ca termen care sugerează o unitate mai strînsă și respinge prepoziția, ca neavînd aceeași putere. Dar, dacă ar trebui să dăm seama de acestea, poate că nu am avea nevoie de un discurs prea lung pentru a ne apăra.

(Col. 177). Aceștia, însă, nu vorbesc (cu adevărat) despre vorbe, nici despre sensul acesteia sau al acelei expresii, ci despre lucruri care se deosebesc foarte mult ca putere și ca realitate. Din această cauză, și pentru faptul că credincioșii folosesc fără discernămint aceste vorbe, aceștia încearcă să impună pe unele, iar pe altele să le îndepărteze din Biserică. Eu, însă, deși cu cele cite am spus am arătat folosul (prepoziției) (σὺν), voi arăta și motivul pentru care părinții noștri, încă de timpuriu, au folosit această prepoziție. Pentru că, în afară de faptul că prepoziția (σὺν) răstoarnă cu aceeași putere ca și conjuncția (καί) rătăcirea lui Sabelie^{345a}, stabilește ca și aceea deosebirea persoanelor, cum este cazul în textele: «Eu și Tatăl vom veni»³⁴⁶ și «Eu și Tatăl una sintem»³⁴⁷; pe deasupra atestă fără tăgadă comuniunea veșnică și unitatea fără sfîrșit (a persoanelor). Pentru că, cel ce zice că Fiul este «împreună cu Tatăl», a exprimat (două lucruri): deosebirea ipostaselor și comuniunea lor. Acest lucru îl poate vedea cineva și în (relațiile) omenești. Conjuncția (καί) indică, oarecum, și comuniunea. De exemplu: «Pavel și Timotei au navigat către Macedonia, iar Tihic și Onisim au fost trimiși la Colose». Din aceste (afirmații) reiese că au săvîrșit același lucru. **Însă, dacă auzim că au navigat împreună și au fost trimiși împreună, sîntem informați că ei au împlinit în colaborare acțiunea.** În felul acesta este nimicit Sabelie și odată cu el ereticii diametral opuși (lui). Înțeleg pe cei care, prin intervale de timp, separă pe Fiul și pe Sfîntul Duh de Tatăl. Prepoziția (σὺν) se deosebește de prepoziția (ἐν) prin faptul că pe cînd prepoziția (σὺν) indică relația de comuniune dintre cei care se află

344. II Cor. XIII, 13.

345. Rom. XV, 30.

345 a. Voind să salveze cu orice preț realitatea și unitatea persoanelor Sfintei Treimi, Sabelie a căzut în greșeala de a afirma că unul este Dumnezeu, care S-a manifestat în decursul timpului, mai întii ca Tată, apoi ca Fiu, apoi ca Duh Sfînt. El ținea unitatea firii, însă desființa Treimea ipostaselor.

346. Ioan XIV, 23.

347. Ioan X, 30.

În comuniune, ca de exemplu, relația în care se află cei care navighează împreună, locuiesc împreună sau (într-un cuvânt) săvârșesc ceva în comun, prepoziția (êv) indică relația dintre (oameni) și obiectul în care se află atunci când s-a săvârșit ceva. Când auzim că «navighează» și «locuiesc» ne și gândim la corabie și la casă. În limbajul obișnuit, aceasta este deosebirea dintre aceste (prepoziții), dar ea poate fi găsită ca și mai mare de către cei sîrguincioși. Eu însă nu am timp să mă ocup de particule. Deci, fiindcă s-a demonstrat că prepoziția (obv) redă foarte semnificativ ideea de unitate, încheiați cu ea legămînt, dacă voiți, și încetați războiul implacabil și penibil (dus) împotriva ei. Însă, cu toate că prepoziția are un sens atît de semnificativ, dacă

(Col. 180) place cuiva să lege numele și să-L slăvească pe Domnul folosind conjuncția (xal) după exemplul celor relatate în Evanghelia referitoare la botez : «Pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfîntul Duh», fie și așa nimeni nu va face obiecții. Acestea fiind zise, dacă vi se pare (necesar), hai să depunem (armele). Dar, (ți-ai găsit) ; ar prefera să li se taie limba decît să accepte această expresie. Prin urmare, aceasta este chestiunea care a dat naștere războiului penibil și implacabil (dus) împotriva noastre. Ei zic : să aducem mărire lui Dumnezeu «în Duhul Sfînt», iar nu «și Duhului» ; apoi, din tot sufletul, atribuie (prepoziției) (êv) sens care umilește pe Duhul. De aceea, nu este fără importanță să vorbesc mai pe larg despre aceasta. Cunoscînd (argumentele) noastre, sînt sigur că vor respinge (prepoziția) ca trădătoare, ca pe una care trece în tabăra celor care aduc slavă Duhului.

XXVI

Diversele sensuri ale prepoziției (êv) sînt aplicabile și Duhului

Cînd am cercetat problema am ajuns la concluzia că, deși prepoziția êv este mică și simplă, are multe și diverse sensuri. Cîte sensuri se dau prepoziției êv tot atîtea se folosesc și în legătură cu Duhul. Se spune că forma este «în materie», puterea «în» cel ce o primește și obiceiul «în» cel care îl are, și multe altele. Întrucît Sfîntul Duh este puterea care desăvîrșește ființele raționale, are rolul de «formă». Pentru că acela care nu mai trăiește după trup, ci, condus de Duhul lui Dumnezeu, devine al lui Dumnezeu și se face asemenea chipului Fiului lui Dumnezeu, se numește duhovnicesc. Și ceea ce este la ochiul sănătos puterea de a vedea, același lucru este lucrarea Duhului în sufletul curat. De aceea, Pavel urează efesenilor ca ochii lor să fie luminați cu Duhul înțelepciunii³⁴⁸. Și ceea ce este meseria pentru cel ce a deprins-o,

348. Efes. I, 17—18.

același lucru este și harul Duhului pentru cel ce l-a primit : este totdeauna prezent în el, chiar dacă nu lucrează continuu. După cum meseria este deținută virtual de meseriaș, (chiar dacă n-o practică) și devine realitate atunci când se acționează după legile ei, la fel și Duhul : există totdeauna în cei vrednici, însă lucrează doar la nevoie (făcându-și vizibilă prezența) prin profeții, vindecări sau alte lucrări minunate. În felul în care sănătatea și căldura rezidă în trup, în același fel Duhul rezidă în suflet ; nu rămâne în cei care — datorită instabilității caracterului lor — resping cu ușurință harul pe care l-au primit, (în cei care) se aseamănă lui Saul

(Col. 181) și celor 70 de bătrâni ai fiilor lui Israil, în afară de Eldad și Medad — pentru că dintre toți numai în aceștia se pare că a rămas Duhul — și, într-un cuvânt (nu rămâne) în oricare se aseamănă acestora prin preferințe. Și, după cum cuvântul se află în suflet, sub formă de gând și este exprimat cu (ajutorul) limbii, sub aceeași formă se află și Duhul Sfânt (în noi) când strigă în inimile noastre — de acord cu duhul nostru — «Ava, Părinte»³⁴⁹, când vorbește în locul nostru — așa cum s-a spus — că : «Nu sînteți voi cei care vorbiți, ci Duhul Tatălui este Cel care vorbește prin voi»³⁵⁰. Apoi, Duhul este conceput ca totalitate (care însumează) părțile, în momentul împărțirii harismelor. Pentru că (noi) toți sîntem mădulare, unii altora, însă «avem harisme diferite, după harul lui Dumnezeu cel dat nouă»³⁵¹. De aceea, «Nu poate ochiul să zică mîinii : n-am nevoie de tine, nici capul picioarelor : n-am nevoie de voi»³⁵². Toate membrele alcătuiesc împreună trupul lui Hristos, în unitatea Duhului și își trimit reciproc folosul (obținut) din harisme. Pentru că Dumnezeu a pus mădularele în trup, pe fiecare dintre ele cum a voit. Membrele se îngrijeșc de binele comun, dat fiind că între ele există simpatie, în virtutea unității lor spirituale. De aceea : «dacă suferă un mădular, suferă toate mădularele ; iar dacă este slăvit un mădular, se bucură toate mădularele»³⁵³. Și după cum părțile se unesc într-un tot, la fel și noi ca persoane sîntem uniți în Duhul ; pentru că noi toți, ca un singur trup, am fost botezați într-un singur Duh.

Deși curios, nu este mai puțin adevărat că Duhul este numit adesea «loc» al celor care se sfințesc. Se va arăta, însă, că nici acest fel (de a vorbi) nu înjosește pe Duhul, ci din contră, Îl cinstește. Pentru că deseori Scriptura — pentru mai multă claritate — desemnează noțiuni de ordin spiritual prin nume de lucruri. Am remarcat că Psalmistul

349. Rom. VIII, 15.

350. Matei X, 20.

351. Rom. XII, 5—6 ; I Cor. XII, 4—11.

352. I Cor. XII, 12.

353. I Cor. XII, 26.

zice despre Dumnezeu : «Fii mie apărător, Dumnezeule, și loc de scăpare ca să mă mintulești»³⁵⁴, iar despre Duhul zice (Scriptura) : «Iată loc lângă mine și stai pe piatră»³⁵⁵. (Prin cuvîntul) «loc» ce altceva se înțelege dacă nu contemplarea în Duhul, (stare) în care aflîndu-se Moise, a putut să vadă pe Dumnezeu, Care i se înfățișa în măsura în care putea fi cunoscut? Acesta este locul propriu pentru o veritabilă adorare. Zice (Scriptura) : «Ia seama să nu aduci olocaustele tale în orice loc, ci în locul pe care îl va alege Domnul Dumnezeuul tău»³⁵⁶. Care este deci olocaustul spiritual? Este jertfa de laudă (adusă lui Dumnezeu)³⁵⁷. În care

(Col. 184) (alt) loc o aducem? În «locul» Duhului, așa cum spune Domnul : «Adevărații închinători se vor închina Tatălui în Duh și adevăr»³⁵⁸. Pe acest loc văzîndu-l Iacob, a zis : «Domnul se află în acest loc»³⁵⁹. Duhul este cu adevărat locul sfinților. Iar sfinții sînt locul potrivit pentru Duhul, pentru că se oferă ca locuință lui Dumnezeu și devin templul Lui.

(De exemplu) : După cum Pavel vorbește «în» Hristos (cînd zice) : «Înainte lui Dumnezeu, în Hristos vorbim»³⁶⁰ și Hristos (vorbește) prin Pavel, așa cum Însuși indirect afirmă : «Ori căutați dovada că Hristos vorbește prin mine?»³⁶¹, la fel (Apostolul) vorbește «în» Duhul despre taine, iar Duhul la rîndul Său vorbește prin el³⁶².

Despre creaturi se spune de mai multe ori și în mai multe chipuri că au pe Duhul în ele ; însă (vorbind) despre Tatăl și despre Fiul, este mai cucernic a zice că (Duhul) «coexistă» cu ei, și nu că «este în» ei. Într-adevăr, despre harul (primit) de la El, (har) care locuiește în cei vrednici și lucrează (prin ei) cele ale Duhului, bine se spune că se află în cei care îl primesc. Însă, atunci cînd vorbim despre existența cea mai înainte de veci și despre viețuirea fără încetare cu Fiul și cu Tatăl, se cuvine (a folosi) verbe care exprimă unitatea Lor din veci. Or, despre (ființe) care există împreună, nedespărțite unele de altele, se spune la propriu că coexistă. Zicem, de exemplu, despre căldură, că există în fierul înroșit, (dar și că) coexistă cu focul. (Zicem) despre sănătate că există în trup, iar despre viață că coexistă cu sufletul. Astfel, acolo unde unitatea este proprie (lucrurilor și ființelor), naturală și de

354. Ps. XXX, 2.

355. Ieș. XXXIII, 21.

356. Deut. XII, 13—14.

357. Ps. XLIX, 14.

358. Ioan IV, 21.

359. Fac. XXVIII, 16.

360. II Cor. II, 17.

361. II Cor. XIII, 3.

362. I Cor. XIV, 2 și XIV, 11.

nedespărțit, se folosește mai corect prefixul σὺν (con), pentru că sugerează ideea de unire inseparabilă. Însă acolo unde harul Duhului poate să vină, dar să și dispară, pe bună dreptate se folosește verbul «a exista în», chiar dacă harul rămîne uneori fără încetare în cei care l-au primit, datorită statornicei lor înclinații către bine. Încît, atunci cînd avem în vedere slava personală a Duhului, Îl considerăm cu Tatăl și cu Fiul, iar cînd ne referim la harul care lucrează în cei care l-au primit, zicem că Duhul este în noi. Și doxologia pe care o aducem «în Duhul» nu dă mărturie despre slava Lui, ci despre slăbiciunile noastre; (prin aceasta) arătăm că singuri nu sîntem capabili nici laudă să aducem, că puterea noastră vine de la Duhul Sfint, de către Care fiind întăriți, aducem mulțumirile noastre lui Dumnezeu pentru binefacerile pe care le-am primit. (Fiecare dintre noi) primește ajutorul Duhului, unul mai mult, altul mai puțin, — pe măsura curățirii de răutate — pentru a aduce jertfe de laudă lui Dumnezeu. Iată, deci, un fel

(Col. 185) de a aduce slavă, cu cucernicie, «în Duhul», deși este foarte greu să afirme cineva că are în sine pe Duhul lui Dumnezeu și că aduce slavă, fiind înțeleptit de harul Său. Cu toate acestea, Pavel folosește expresia: «Socotesc că și eu am pe Duhul lui Dumnezeu»³⁶³ și în alt loc (zice): «Depozitul cel bun păstrează-l cu ajutorul Duhului Sfint care locuiește în noi»³⁶⁴. Și despre Daniil (s-a zis) că: «Duhul lui Dumnezeu era în el»³⁶⁵. (Acest lucru se poate spune despre) oricine se aseamănă acelor (oameni) după virtute.

Al doilea sens, corect și acesta, este că după cum în Fiul vedem pe Tatăl, la fel în Duhul (vedem) pe Fiul. Închinarea în Duh luminează mintea noastră. Acest lucru îl deducem din cele ce a spus (Iisus) samarinei³⁶⁶. Aceasta, amăgită de obiceiul locului, (credea) că adorarea se cuvine a se face într-un anumit loc; Domnul a învățat-o că închinarea trebuie să se facă în Duh și adevăr, înțelegînd că El este adevărul. Adorînd pe Fiul, adorăm pe Cel ce este chipul lui Dumnezeu și Tatăl; adorînd pe Duhul adorăm pe Cel ce arată în Sine divinitatea Domnului. De aceea și în adorare Duhul Sfint este nedespărțit de Tatăl și de Fiul. Și dacă te afli în afara harului Duhului, nici nu vei adora cu adevărat; iar dacă te miști înlăuntrul Lui, cu nici un fel nu-L vei separa de Dumnezeu. Pentru că este imposibil să vadă cineva chipul lui Dumnezeu cel nevăzut, fără iluminarea Duhului. Prin iluminarea Duhului vedem strălucirea slavei lui Dumnezeu, adică pe Fiul, iar de la Fiul ne ridicăm cu mintea la Tatăl, a Cărui imagine și pecete este Fiul.

363. I Cor. VII, 40.

364. II Tim. I, 14.

365. Dan. V, 11.

366. Ioan IV, 24.

XXVII

Cum a început a se folosi prepoziția «în» (con) și care este sensul ei. În același timp (se vorbește) și despre legile nescrise ale Bisericii.

«Deci, pentru ce, zic ei, pe când prepoziția «în» (in) se potrivește în-deosebi Duhului și este în stare (să exprime) toate sensurile pe care le poate avea, ați introdus această prepoziție nouă și ziceți («în») «împreună cu Duhul», și nu «în Duhul Sfânt?». Folosiți un limbaj care nu este nici necesar, nici aprobat de Biserici. Că prepoziția «în» nu este atribuită (în Sfânta Scriptură) exclusiv Duhului Sfânt și că este atribuită în mod egal și Tatălui și Fiului, s-a spus mai înainte³⁶⁷. Socotesc că s-a vorbit suficient și despre faptul că nu numai nu împuținează ceva din slava Duhului, ci (din contră) ridică mintea celor ce nu sînt în întregime pervertiți, la cea mai mare înălțime.

(Col. 188). Rămîne să spunem cum a început (să se folosească) prepoziția «în» (împreună), care sînt sensurile ei și că nu contravine celor relatate în Scriptură.

Dintre dogmele păstrate în Biserică, pe unele le avem din învățătura scrisă, iar pe altele le-am primit din tradiția apostolilor. Ambele (forme de transmitere) au aceeași putere pentru credință. Și oricine are o inițiere cît de mică în chestiunile bisericesti nu va ridica obiecții (împotriva acestei afirmații). Fiindcă, dacă am încerca să lăsăm la o parte obiceiurile (care n-au temei) scris, ca și cînd n-ar avea mare însemnătate, am greși, păgubind Evanghelia în cele esențiale. De exemplu, ca să amintesc de primul și cel mai obișnuit: ce temei scris au cei care speră în numele Domnului nostru Iisus Hristos să se însemneze cu semnul crucii? Din ce scriere am învățat să ne întoarcem spre rășărit în timpul rugăciunii? Care dintre sfinți ne-a lăsat în scris cuvintele epiclezei, (care se rostesc) în timpul sfințirii pîinii (sfintei) Euharistii și al potirului binecuvîntării? Nu ne mulțumim cu acele (cuvinte), pe care le amintește Apostolul sau Evanghelia (și de aceea) înainte și după Euharistie zicem și altele, pentru că știm din învățătura nescrisă că au mare putere în săvîrșirea tainei. În virtutea căror scrieri binecuvîntăm apa botezului, untdelemnul ungerii, și pe cel care se botează? Nu în virtutea tradiției (transmise) în mod tainic? În care scriere avem temei pentru ungerea cu untdelemn? Obiceiul de a afunda de trei ori pe omul (care se botează) de unde îl avem? Și celelalte obiceiuri legate de botez, cum este lepădarea de satan și de îngerii lui, în care scriere (își au temeiul)? Nu (provin toate acestea) din învățătura părinților noștri păstrată în taină,

(Col. 189) care bine au știut că prin tăcere se păstrează caracterul sacru al tainelor? De altfel, cum era posibil să fie exprimat în scris sensul acelor pe care nici să le vadă nu este permis celor neinițiați? Oare ce a voit marele Moise cînd a dispus să nu fie accesibile tuturor toate (încăperile) templului? ³⁶⁸ Celor întinați nu le-a permis să intre nici măcar în curțile templului. Acceptînd pe cei curați în primele curți, numai pe leviți i-a socotit vrednici să aducă jertfe lui Dumnezeu ³⁶⁹. Și după ce a rînduit că sacrificiile, olocaustele și oricare altă slujbă să fie făcută de preoți, numai unuia dintre ei a permis să intre în sanctuar ³⁷⁰, și nici acestuia totdeauna, ci într-o zi a anului și la o anumită oră, pentru ca înmărmurit de unicitatea și neobișnuința (priveliștei) să contemple cu frică Sfînta Sfintelor ³⁷¹. Moise, în înțelepciunea sa, știa bine că ușor disprețuiește cineva ceea ce este obișnuit și accesibil, pe cînd ceea ce este depărtat și (constituie) o raritate este considerat în mod natural foarte însemnat. În același fel, apostolii și părinții, care au rînduit de la început cele ale Bisericii, au păstrat în taină și în tăcere caracterul sacru al tainelor. Altfel, încetează să fie taină ceea ce cu ușurință poate fi aflat de oricine. Un fel de tăcere este obscuritatea de care se servește Scriptura, prin care îngreuiază înțelegerea dogmelor în folosul cititorilor. Pentru acest motiv, pe cînd (noi) toți privim spre răsărit în timpul rugăciunilor, puțini sînt aceia care știu că (în felul acesta)

(Col. 192) căutăm spre vechea patrie, spre paradisul pe care l-a sădit Dumnezeu în Eden, (care se afla) la răsărit ³⁷². Facem rugăciuni stînd în picioare, în zi de duminică, dar nu cunoaștem toți motivul. (Facem aceasta) nu numai pentru a ne reaminti prin această poziție, în ziua învierii, de harul care ni s-a dat — de faptul că am înviat împreună cu Hristos și că trebuie să privim către cele de sus — ci și pentru că (această zi) pare să fie chipul veacului viitor. De aceea, deși este începutul zilelor (săptămîinii), nu a fost numită de Moise prima, ci una. «Pentru că, zice (Scriptura), s-a făcut seară și s-a făcut dimineață (și a avut loc) o zi» ³⁷³, ca și cum aceeași zi avea să aibă loc de mai multe ori. Această zi este una și în același timp a opta și (simbolizează) pe cea cu adevărat una și a opta zi, la care s-a referit Psalmistul în unele suprascrieri ale psalmilor ³⁷⁴; este starea care se va arăta după

368. Num. IV, 20.

369. Num. XVIII, 21—22.

370. Ieș. XXX, 10.

371. Lev. XVI, 2.

372. Fac. II, 8.

373. Fac. I, 5.

374. Ps. VI și XI.

acest timp, ziua cea fără de sfârșit, care nu cunoaște seară nici a doua zi, acel veac netrecător și fără sfârșit. Prin urmare, Biserica își învață fiii să se roage în această zi stînd în picioare, pentru ca prin continua reamintire a vieții celei fără de sfârșit, să nu neglijeze (să-și procure) merindele (necesare) în vederea mutării (la altă viață). Viața viitoare, despre care credem că va avea loc în veacul viitor, este simbolizată de toată (perioada) Cincizecimii. Căci acea zi una și prima, înmulțită de șapte ori cu șapte, alcătuiește perioada de șapte săptămîni sfinte ale Penticostarului. Începînd cu Duminica, se reia acel ciclu de 50 de ori, sfîrșind cu Duminica. În felul acesta (această perioadă) se aseamănă veșniciei, care, ca într-o mișcare ciclică, începe de la un punct și la același punct ajunge. Biserica ne-a învățat că în această perioadă să facem rugăciuni stînd în picioare, pentru ca să ne ridicăm cu mintea de la cele prezente la cele viitoare. După fiecare îngenunchere ne ridicăm pentru a arăta că datorită păcatului am căzut la pămînt, însă datorită iubirii de oameni a Celui care ne-a creat, am fost chemați în cer.

(Col. 193). Nu-mi va ajunge o zi ca să vorbesc despre învățăturile nescrise ale Bisericii. Dar le las pe celelalte³⁷⁵. Prin urmare, cînd există atîtea (învățăături) nescrise, care au atîta însemnătate pentru credința³⁷⁶, nu ne vor permite (să folosim) un cuvînt care ne-a venit de la Părinți, pe care noi l-am găsit menținîndu-se în virtutea unui obicei quasi-natural, în Bisericile care păstrează dreapta credință, (un cuvînt) a cărui rațiune nu este mică și nu puțin contribuie la întărirea credinței?

S-a spus, deci, care este însemnătatea fiecăreia (dintre cele două) expresii. Se va spune acum în ce se potrivesc și în ce diferă între ele. (Deosebirea) nu merge pînă la contradicere și fiecare dintre ele contribuie, după specificul propriu, la întărirea credinței. Prepoziția *ἐν* se folosește îndeosebi cînd se exprimă relația dintre Duh și noi, iar prepoziția *σὺν*, cînd se exprimă comuniunea Duhului cu Dumnezeu. De aceea, ne folosim de ambele expresii: de una, pentru a sublinia valoarea Duhului, de alta, pentru a afirma că harul Său (lucrează) în noi. Astfel, aducem slavă lui Dumnezeu «în Duhul» și «împreună» cu Duhul. Expresia nu ne aparține; ea este împrumutată din învățătura Domnului, care (pentru noi) este regulă după care toate celelalte se reglementează. Am socotit necesar că acela care este connumărat la botez trebuie connumărat și în credință. Din mărturisirea de credință (făcută la botez) am făcut, oarecum, începutul și mama doxologiei. Ce să facem? Să ne învețe acum să nu (mai) botezăm după cum am pomenit, să nu

375. Urmează un text confuz.

376. Noțiunea: «Credință» este redată prin cuvintele «taina pietății».

credem după cum am mărturisit la botez sau să nu slăvim după cum am crezut. Dar nu încetează de a spune, într-o parte și-n alta,

(Col. 196) că slăvirea celor două persoane ale Sfintei Treimi «împreună cu Duhul» este fără temei și nescripturistică și cite (altele) asemenea. Deja s-a spus că același lucru este a zice : Slavă Tatălui și Fiului și Sfintului Duh și (a zice) : Slavă Tatălui și Fiului împreună cu Sfintul Duh. Desigur, nimeni nu poate să șteargă conjuncția «și», care provine din însăși gura Domnului, însă nimic nu ne împiedică să acceptăm prepoziția care o echivalează, în legătură cu care am arătat în cele precedente în ce se deosebește și în ce se aseamănă cu conjuncția. Cuvîntul nostru este adevărit și de apostolul, care folosește fără deosebire pe fiecare dintre expresii. Uneori zice : «În numele Domnului»³⁷⁷, alteori, «Adunîndu-vă voi și duhul meu împreună cu puterea Domnului Iisus»³⁷⁸, socotind (că nu intervine) nici o diferențiere de sens cînd pentru legarea între ele a substantivelor se folosește conjuncția sau prepoziția.

XXVIII

Adversarii refuză (să spună) despre Duhul ceea ce Scriptura spune despre oameni, anume că vor împărăți împreună cu Hristos

Să vedem dacă vom afla vreo justificare la părinții noștri în legătură cu folosirea acestei (particule). Pentru că, mai mult decît noi se află sub învinuire cei care au inaugurat acest fel de a vorbi. Scriind corintenilor, Pavel zice : «Pe cînd voi erați morți în păcat și în nețăiere împrejur, Dumnezeu v-a înviat, împreună cu Hristos»³⁷⁹. Prin urmare, pe cînd Dumnezeu a hărăzit la tot poporul și Bisericii (întregi) viața «împreună cu Hristos», Duhului (să nu I se acorde) conviețuirea «împreună» cu Hristos ? Nu este absurd să spunem că sfinții sînt «împreună cu Hristos» — pentru că Pavel zice că plecînd din trup merge la Domnul³⁸⁰ și că după moarte este «împreună cu Hristos»³⁸¹ —, iar aceștia să nu atribuie Duhului existența împreună cu Hristos nici cîtă se atribuie oamenilor ? Pavel se numește pe sine colaborator al lui Dumnezeu în lucrarea sa de răspîndire a Evangheliei, iar dacă numim colaborator pe Duhul Sfînt, prin care Evanghelia rodește în toată zidirea de sub cer, sîntem acuzați de impietate ? (Ei) cred că viața celor care au nădăjduit în Domnul a fost tăinuită în Dumnezeu, «împreună cu Hristos», iar cînd Se va arăta Hristos, viața noastră, atunci și aceștia se

377. I Cor. VI, 11.

378. I Cor. V, 4.

379. Col. II, 13.

380. II Cor. V, 8.

381. Filip. I, 23.

vor arăta cu El în slavă³⁸², însă pe Duhul vieții, pe Cel care ne-a eliberat de sub legea păcatului³⁸³, nu-L socotesc vrednic a fi împreună cu Hristos, nici

(Col. 197) în viața aceasta (în care trăim cu El) în mod tainic, nici la arătarea slavei, de care noi așteptăm să se bucure sfinții. Noi sîntem moștenitori ai lui Dumnezeu, împreună cu Hristos, iar pe Duhul Îl dezmoștenim și Îl excludem de la comuniunea cu Dumnezeu și cu Hristosul Său ? Pe cînd Duhul «dă mărturie, împreună cu duhul nostru, că sîntem fiii ai lui Dumnezeu»³⁸⁴, noi nu mărturisim în legătură cu comuniunea lui cu Dumnezeu nici ceea ce am aflat de la Domnul. Culmea răătăcirii, noi sperăm că prin credința în Hristos cea în Duhul vom învia împreună cu Hristos și vom ședeaa împreună cu El în ceruri — după ce trupul nostru umil va fi transformat din psihic în duhovnicesc³⁸⁵ —, iar despre Duhul nu zicem că va fi slăvit, nici că va sta împreună cu Hristos. Și nu acordăm (nici unul dintre favoruri) de care credem a ne învrednici — conform promisiunii nemincinoase a Domnului — Duhului, socotind că întrec vrednicia Lui. Tu speri ca după ce vei fi răpit în nori în întîmpinarea Domnului să fii întotdeauna cu El, însă negi că Duhul va fi împreună cu Hristos ?

Mi-este rușine să adaug și pe celelalte : că aștepti să fii slăvit împreună cu Hristos — «pentru că dacă pătîmîm împreună cu El, vom fi și slăviți împreună cu El»³⁸⁶ —, dar nu slăvești împreună cu Hristos pe Duhul sfințeniei, ca și cînd n-ar fi vrednic nici măcar de aceleași onoruri pe care le primești tu. Speri, pe de o parte, să te împărtășești împreună cu Hristos, iar pe de altă parte insulti pe Duhul, rezervîndu-I rangul robului. Spun toate acestea nu pentru a arăta ce slavă Îi datorăm Duhului, ci pentru a-i mustra pe cei care nu-I dau slava cuvenită și nu-L fac pârtaș de aceeași slavă cu Tatăl și cu Fiul. Cine poate să treacă cu vederea toate acestea fără să suspine ? Chiar și pentru un copil este clar că situația aceasta este un preludiv pentru dispariția credinței, de care am fost preveniți³⁸⁷. Cele incontestabile sînt puse la îndoială. Credem în Duhul, iar în mărturisirile noastre de credință Îi declarăm război. Ne botezăm (în numele Duhului), apoi Îl combatem. Îl invocăm ca pe un autor al vieții, apoi Îl disprețuim ca pe un tovarăș de sclavie. Am fost învățați (să-L punem pe același plan) cu Tatăl și cu Fiul, dar Îl necinstim ca pe o creatură. (Acești oameni), care nu

382. Col. III, 3—4.

383. Rom. VIII, 2.

384. Rom. VIII, 16.

385. Filip. III, 26 ; I Gor. XV, 40.

386. Rom. VIII, 17.

387. Luca XVIII, 18.

știu ce trebuie să ceară în rugăciuni³⁸⁸, dacă sînt puși în situația să vorbească despre Duhul,

(Col. 200) se și socotesc în stare de aceasta și, în felul acesta, umiliesc pe Cel ce este mai presus de minte. Ar trebui să deplîngem slăbiciunea noastră, faptul că nu putem să exprimăm în cuvinte mulțumirea pentru binefacerile primite. Pentru că (Duhul) depășește orice minte și arată neputincioasă logica (umană), care nu poate reda nici cea mai mică parte a vredniciei Sale, după cuvîntul (cărții) intitulată Înțelepciunea : «Înălțați-L, zice, cît puteți, El este și mai sus ; înmulțiți-vă pentru a-L lăuda ; nu vă lăsați. (Cu toate acestea), la El nu veți putea ajunge»³⁸⁹. Desigur, vouă (vă revin) responsabilități înfricoșătoare pentru astfel de cuvinte, vouă care ați auzit de la Dumnezeu — Care nu minte — că blasfemia împotriva Duhului Sfînt este de neiertat³⁹⁰.

XXIX

Enumerarea (oamenilor) iluștri ai Bisericii, care au folosit în scrierile lor particula «ὁ» (împreună)

În legătură cu afirmația că slăvirea (celor două persoane) «împreună cu Duhul» este nescripturistică și neatestată în operele Sfinților Părinți, spunem acestea : dacă nimic din cele ce nu au bază scripturistică (nu este acceptat), nici această (păreră) să nu fie acceptată, iar dacă multe dintre obiceiuri³⁹¹ au prins la noi, fără a avea temei în Scriptură, cu acestea să fie acceptat și acest (mod de a slăvi). De altfel, socotesc că faptul de a stăruii cineva în tradițiile nescrise este apostolic. «Vă laud — zice Apostolul — pentru că totdeauna vă aduceți aminte de mine și țineți tradițiile așa cum vi le-am predat»³⁹². Și aceasta : «Țineți tradițiile pe care le-ați primit fie prin cuvînt, fie prin epistolă»³⁹³. Una dintre aceste tradiții este și cea prezentă. Pe aceasta, cei care au formulat-o la început au predat-o, iar cu timpul folosirea ei s-a lățit, și ea s-a înrădăcinat în Biserică. Oare, dacă — întocmai ca la tribunal — din lipsă de dovezi scrise, v-am aduce o mulțime de martori, nu ne veți da dreptate ? Eu așa socotesc, pentru că : «orice cuvînt adevărit de doi sau trei martori este adevărat»³⁹⁴. Dacă vom arăta că

388. Rom. VIII, 26.

389. Înț. Is. Sirah XLIII, 34—35.

390. Matei XII, 31 ; Marcu III, 29 ; Luca XII, 10.

391. În limbaul clasic desemnau ceremoniile misteriorilor de la Eleusis. Prin acest cuvînt Sf. Vasile înțelege ritualul Sfintei Liturghii, al tănelor etc.

392. I Cor. XI, 2.

393. II Tes. II, 15.

394. Deut. XIX, 15 ; Matei XVIII, 16.

timpul precedent pledează în favoarea noastră, nu vă va părea cuminte să vă convingeți că nu trebuie să ne faceți acest proces? Pentru că învățăturile cele mai vechi au mai multe șanse a fi adevărate, vechimea le face mai venerabile, întocmai ca vârsta înaintată pe bătrâni. Deci, vă voi enumera pe apărătorii expresiei — între aceștia, deși nu este amintit, socotiți și timpul — pentru că expresia n-a fost lansată de noi. De unde (vine)? Cu adevărat noi sîntem (numai) de ieri, după cuvîntul lui Iov³⁹⁵, în comparație cu această expresie, care există de un timp atît de îndelungat. Eu însumi, dacă trebuie

(Col. 201) să amintesc și propria mea (mărturie), păstrez acest termen ca pe o moștenire părintească. L-am preluat de la un bărbat care a petrecut mult timp în slujba lui Dumnezeu, care m-a botezat și m-a promovat în serviciul Bisericii³⁹⁶. Căutînd singur (să aflu) care dintre bărbații fericiți care de mult (s-au stins) a folosit acești termeni, controversați acum, am găsit că mulți, pe care faptul că au trăit cu mult înainte îi face demni de crezare, iar conștiinciozitatea lor nu se aseamănă (cele a oamenilor) de acum. Dintre aceștia, unii (au folosit) prepoziția, alții conjuncția, pentru a lega (numele persoanelor Sfintei Treimi) în doxologie. N-au socotit că instituie prin aceasta vreo deosebire în sensul corect al buneii credințe.

Renumitul Irineu, Clement Romanul, Dionisie Romanul și Dionisie Alexandrinul, lucru curios, în a doua epistolă adresată omonimului său, intitulată «Combatere și apărare», termină așa (voi insera înseși cuvintele bărbatului): «Și noi, zice, de acord cu toți aceștia, luînd de la presbiterii de dinaintea noastră model și regulă, (de credință), într-un glas cu ei aducem mulțumiri și încheiem epistola cu doxologia: «Lui Dumnezeu-Tatăl și Fiului, Domnului nostru Iisus Hristos, împreună cu Duhul Sfînt fie slava și stăpînirea în vecii vecilor. Amin»³⁹⁷. Nimeni nu poate să susțină că aceste cuvinte sînt un fals. Dacă ar fi zis: «în Duhul» (așa cum susțin adversarii), n-ar fi trebuit să stăruie atît de mult că a preluat această (formulă) ca model și regulă (de credință) pentru că expresia era obișnuită, pe cînd prepoziția «ὁ» avea nevoie de apărare. Același, pe la mijlocul epistolei, zice așa la adresa sabelienilor: «Dacă prin faptul că ipostasele sînt trei, ei zic că (în acest fel) le separăm, ele sînt trei chiar dacă ei nu voiesc; altfel, să suprime complet Sfînta Treime»³⁹⁸. Și iarăși: «De aceea, după unitatea prea sfîntă vine Treimea»³⁹⁹. Dar și Clement (a spus aceasta) într-un mod mai ar-

395. Iov VIII, 9.

396. Dianios al Cezareei.

397. *Clausula totius operis* (fragm.), 6, P.L. V, 128 B.

398. *Circa medius operis* (fragm.), 16, P.L. V, 128 A.

399. *Ac rursum* (fragm.), 16, P.L. V, 128 B.

haic : «Viu, zice, este Dumnezeu și Domnul Iisus Hristos și Duhul cel Sfînt»⁴⁰⁰. Să ascultăm cum amintește de Duhul Sfînt în lucrarea sa îndreptată împotriva ereziilor Irineu, care a trăit aproape de vremurile apostolice : «Pe cei înfrînați, zice, și pe cei lăsați pradă poftelor lor, pe cei care n-au nici un

(Col. 204) fior al Sfîntului Duh, pe bună dreptate apostolul îi numește «trupești»⁴⁰¹. Și în alt loc zice : «Apostolul a exclamat că trupul nu poate să moștenească împărăția cerurilor, pentru a nu ne înstrăina de Sfîntul Duh și a nu pierde împărăția cerurilor»⁴⁰². Acelora care socotesc pe Eusebiu al Cezareei demn de crezare pentru multa lui experiență, noi le arătăm că folosește aceiași termeni în «Nedumeririle» sale în legătură cu poligamia celor de demult. El își începe lucrarea așa : «Noi am numit pe Dumnezeu Sfînt, iluminator al profeților, prin Mîntuitorul nostru Iisus Hristos împreună cu Sfîntul Duh»⁴⁰³.

Încă și pe Origen în multe dintre discursurile sale la psalmi, l-am găsit aducînd slavă (Tatălui și Fiului) «împreună cu Duhul Sfînt», deși nu are totdeauna păreri sănătoase despre Duhul. În multe locuri și el, emoționat de puterea obișnuinței, s-a exprimat cu respect la adresa Duhului. Acesta, în a șasea carte, mi se pare, a «Comentariilor la Evanghelia după Ioan», a declarat deschis că Duhul trebuie adorat. El a scris, cuvînt după cuvînt, cele ce urmează : «Că baia în apă simbolizează purificarea sufletului de toată murdăria (provocată) de răutate. Odată cu aceasta (botezul) devine principiu și izvor al harismelor pentru cel care, odată cu invocarea, recunoaște divinitatea Treimii celei adorate»⁴⁰⁴. Și iarăși, în «Comentariile la epistola către romani», zice : «Puterile sfinte înțeleg (taina) Unuia-Născut și a divinității Duhului Sfînt»⁴⁰⁵. Astfel, cred, forța tradiției a împins deseori pe bărbați să contravină propriilor afirmații. Dar nici (Iuliu) Africanul, istoriograful, n-a ignorat o astfel de doxologie. (Acest lucru) se vede din a cincea carte intitulată «Prescurtarea timpurilor» în care spune : «Căci noi, care știm însemnătatea acelor cuvinte și nu ignorăm harul (primit) prin credință, mulțumim Tatălui, Celui care ne-a dăruit nouă, alor Săi, pe Mîntuitorul tuturor și pe Domnul nostru Iisus Hristos, Căruia (se cuvîne) slava și mărirea împreună cu Sfîntul Duh în veci»⁴⁰⁶. Se poate să nu fie crezute celelalte (mărturii). Dacă sînt falsuri, răutatea cu greu poate fi desco-

400. *De Spiritu Sancto* (fragm.), P.L. 1, 457 D.

401. *I Cor.* III, 3 ; Irineu, *Combatere*, V, 8, 2 ; P.G. VII, 1142.

402. *Combatere*, V, 9, 3 ; P.G. VII, 1145—1146 A.

403. Este vorba despre o lucrare pierdută a lui Eusebiu de Cezareea.

404. P.G. XIV, 949, nota subliniară 83.

405. *Comentar la Romani* 6, 17 ; P.G. XIV, 257 A.

406. P.G. X, 93 A.

perită, pentru că deosebirea constă într-o silabă. Cele pe care le-am expus pe larg scapă de această uneltire.

(Col. 205). Însă faptul care altădată, probabil, ar fi fost fără importanță a fi amintit, îl voi invoca acum ca argument valoros pentru vechimea lui, eu, cel acuzat de inovație. Părinții noștri au crezut că nu este bine să primească în tăcere lumina de seară, ci să mulțumească lui Dumnezeu îndată ce apare. Cine este părintele acelor cuvinte ale mulțumirii de seară, nu putem spune. Poporul rostește (în acest imn) vechea formulă și nimeni n-a crezut vreodată că greșesc cei care zic: «Lăudăm pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfântul Duh, Dumnezeu»⁴⁰⁷. Cine cunoaște imnul lui Antinogen, pe care, întocmai unui cuvînt de adio, l-a lăsat ucenicilor săi, pe cînd mergea la moarte, moarte care avea să fie prin foc, știe ce credeau martirii despre Duhul. Acestea ajung.

Dar pe Grigorie cel Mare⁴⁰⁸ și cuvîntările lui unde să-l punem? Oare nu cu apostolii și cu profeții? El a fost un bărbat care a umblat în același Duh ca și aceia, a călcat pe urmele sfinților și a împlinit cu exactitate în toată viața sa morala evanghelică. Eu zic că am fi nedrepti dacă nu am enumera acel suflet printre cei care se află aproape de Dumnezeu, pe el, care a strălucit în Biserica lui Dumnezeu ca o făclie. El avea o putere extraordinară împotriva demonilor, datorită asistenței Duhului și primise un așa dar al cuvîntului, pentru a aduce neamurile la credință, încît găsind numai 17 creștini (în orașul Constantinopol), a condus tot poporul de la sat și oraș la cunoașterea lui Dumnezeu. Acela a schimbat cursurile apelor — poruncindu-le în numele cel mare al lui Hristos — și a secat un lac, care era motiv de ceartă pentru frații lacomi. Prezicerile sale (referitoare) la cele viitoare erau de așa natură că nu erau cu nimic mai prejos decît cele ale profeților. S-ar lungi mult cuvîntul dacă am relata minunile (acestui) bărbat, care, pentru abundența harismelor cu care era dăruit, era numit de înșiși dușmanii Bisericii, al doilea Moise. Astfel, în tot ceea ce zicea și făcea,

(Col. 208) — prin harul (care i se dăruise) — strălucea o lumină, semn al puterii cerești, care îl însoțea în mod nevăzut. Încă și acum, mare este admirația localnicilor pentru el, iar amintirea lui, neîntunecată de timp, este proaspătă și mereu vie în Biserici. Nici o faptă, nici un cuvînt, nici o formulă nu s-a adăugat Bisericii în afară de cele lăsate de el. Pentru acest motiv, multe dintre cele săvîrșite de el par să fie incomplete pentru că se săvîrșesc într-un mod care cadra cu situația de demult. Cei care au condus prin succesiune Bisericile au refuzat să adauge (vreo formulă) inventată după el. Or, una dintre (formulele)

407. Este vorba despre imnul «Lumină lină».

408. Este vorba despre Grigorie al Neocezareei făcătorul de minuni (213—270).

lui Grigorie este doxologia acum controversată, transmisă de la el și păstrată în Biserică. Nu este nevoie de mare oboseală să se deplaseze cineva și să se informeze despre aceasta. Discursurile pe care le-a lăsat arată că Firmilian al nostru (a avut) aceeași credință. Și renumitul Meletie — spun cei care i-au fost apropiați — este de aceeași părere⁴⁰⁹. Dar, de ce să vorbim de trecut? Și acum, în răsărit, singurul mijloc pentru creștini de a recunoaște pe cei de bună credință este acest cuvânt, de care se folosesc ca de un criteriu. După cum am fost informat de (un om) din Mesopotamia, cunoscător al limbii (locuitorilor) de acolo și bărbat cu judecata sănătoasă, nu este posibil să formuleze altfel doxologia în limba locului; chiar dacă ar vrea (să o formuleze altfel nu pot) și sînt obligați să o formuleze folosind expresia (conjuncția) καὶ sau alți termeni echivalenți cu aceasta, conform unui vechi obicei. Și (noi), capadocienii, la fel spunem în limba populară, pentru că Duhul a prevăzut încă de la împărțirea limbilor folosul (acestui) cuvînt⁴¹⁰. Aproape întreg apusul, de la Iliric pînă la frontierele imperiului, susține acest termen.

Deci, pentru ce eu sînt învinuit ca inovator de expresii noi, cînd autori și apărători ai termenului sînt neamuri întregi, orașe, un obicei foarte vechi și bărbați — stîlpi ai Bisericii — care strălucesc prin puterea și cunoașterea (pe care le-a hărăzit-o) Duhul? Pentru acest motiv s-a pus în mișcare împotriva noastră această masă de războinici. Toate orașele și satele sînt pline de calomnii la adresa noastră. Desigur, (toate) acestea aduc tristețe și durere celor care caută pacea. Dar, pentru că mari sînt recompensele celor care îndură suferințe pentru credință⁴¹¹, ascuță-se sabia și toporul, foc mai puternic decît cel din Babilon să fie aprins⁴¹² și orice instrument de tortură să fie pus în mișcare

(Col. 209) împotriva noastră. Pentru mine nimic nu este mai înfricoșător decît faptul de a nu se teme cineva de amenințările pe care Domnul le-a rostit împotriva celor care defaimă pe Duhul. Deci, cele cîte s-au spus (constituie) pentru oamenii recunoscători (de harul primit) o dovadă că acceptăm termenul atît de iubit și de familiar sfinților, adevărit de un obicei atît de îndelungat — care își are începutul pe vremea cînd a început predica Evangheliei — și, ceea ce este mai important, cu sens (plin) de pietate și sfințenie. În vederea marelui județ, ce apărare ne-am pregătit? (Apărarea noastră) constă în faptul că la slăvirea Duhului ne-a împins în primul rînd cîntea (dată Lui) de Domnul, care L-a pus pe aceeași treaptă cu Sine și cu Tatăl (prin cuvintele)

409. Meletie, episcop de Antiohia (361—381).

410. Aluzie la Facere XI, 1—9.

411. Evr. X, 35—36.

412. Dan. III.

de la bolez⁴¹³, apoi faptul că El a condus pe fiecare dintre noi la cunoaşterea lui Dumnezeu, prin aceeaşi mistagogie şi, mai presus de orice, frica de ameninţările (Domnului), ameninţări care îndepărtează din mintea noastră orice gând umilitor. Însă adversarii ce vor spune ? Ce apărare (care să-i absolve de păcatul) defăimării vor aduce aceia care n-au respectat nici onorurile (aduse Duhului) de Domnul, nici nu s-au temut de ameninţările Sale ? Dar ei sînt încă în măsură să-şi hotărască soarta şi să se pocăiască. Cît despre mine, doresc ca bunul Dumnezeu să ne dăruiască pacea Sa, care să domnească în inimile tuturor, încît aceştia, care se înfierbîntă împotriva noastră şi s-au rînduit în front puternic, să fie reţinuţi de Duhul blîndeţii şi al iubirii. Iar dacă s-au înrăit cu totul şi nu este posibil să se liniştească, atunci fie ca (Dumnezeu) să ne dea îndelungă răbdare pentru a suporta (atacurile) lor. Pentru cei ce sînt condamnaţi la moarte⁴¹⁴ nu este dureros a suferi pentru credinţă ; insuportabil este faptul de a nu te fi luptat pentru ea. Pentru luptători nu este atît de neplăcut faptul de a fi răniţi în luptă, cît acela de a nu fi admişi să se lupte⁴¹⁵. Sau, nu cumva, acesta este timpul tăcerii cel prezis de înţeleptul Solomon ?⁴¹⁶ Pentru că, într-adevăr, (este de prisos) să strigi în vînt cînd o furtună aşa de violentă a cuprins viaţa. Din cauza ei cugetarea tuturor celor ce au primit cuvîntul (evangeliei) a fost tulburată — întocmai cum ochiul (este jenat) de praf —, urechile tuturor vuiesc de reproşuri grele şi nemaiauzite ; toate se clatină şi sînt în pericol să cadă.

XXX

Expunere a situaţiei Bisericii

Deci, cu ce vom asemui situaţia prezentă ?

(Col. 212) Seamănă, într-adevăr, unui război naval, izbucnit între marinari războinici, din cauza unor vechi fricţiuni ; imaginează-ţi, deci, acest tablou : flota (părţilor beligerante) porneşte din ambele părţi la atac cu mult elan. Apropiindu-se corăbiile una de alta, mînia ajunge la culme şi (bărbaţii) încep lupta. Presupune, dacă vrei, că în acelaşi timp corăbiile sînt zdruncinate de o furtună violentă şi că o întunecime densă, provocată de nori, învăluie totul, încît să nu se mai poată face deosebire între prieteni şi duşmani, iar semnele lor distinctive nu mai pot fi recunoscute din cauza confuziei (generale). Să mai adăugăm tabloului, pentru a-l face mai viu, o mare agitată, o ploaie torenţială

413. *Matei XXVII, 19.*

414. *II Cor. I, 9.*

415. Este vorba despre luptele sportive.

416. *Ecl. III, 7.*

și valuri ridicate de furtună. Apoi, un vînt puternic, suflînd din toate părțile, către același punct și vasele ciocnindu-se (între ele). (În această situație), inchipuie-ți că unii dintre luptători trădează, trecînd în cursul luptei în tabăra dușmană, alții încearcă să conducă vasele purtate de vînturi, împotriva atacanților, iar alții (cuprinși) de revolta pe care le-a înspirat-o invidia față de superiori și de dorința de a fi fiecare stăpîn, seucid reciproc. Aducă acestora un zgomot confuz (provocat) de vînturile care șuieră, de ciocnirea corăbiilor, de valurile care fierb și de țipetele luptătorilor, care proferă tot felul de cuvinte din cauza celor ce suferă, încît să nu se audă nici vocea comandantului, nici a cîrmaciului și peste tot să se aștearnă o dezordine și o confuzie înfricoșătoare, multe greșeli comițîndu-se din cauza disperării. Aducă acestora și o extraordinară boală a doxomaniei, încît, deși corabia se scufundă, cearta pentru înțietate să mai preocupe încă pe pasageri.

Treci acum de la imagine la prototipul însuși al răutății. Frațiunea ariană, separîndu-se de Biserica lui Dumnezeu, nu părea mai de mult a fi singura grupare dușmană? Ei bine, după o lungă și penibilă dispută, s-a pornit război deschis împotriva noastră, iar odată pornit, războiul s-a lătit și a luat forme multiple, trezind în toți suspiciune și ură neîmpăcată. Această agitație a Bisericilor nu este mai rea decît orice furtună pe mare?

(Col. 213). În timpul ei, orice limită pusă de părinți este depășită și dogmele sînt clătinate. (În această dispută) se cutremură și se dărîmă toate. Căzînd unii asupra altora, sîntem doborîți unii de alții. Chiar dacă dușmanul nu ajunge să te lovească, însoțitorul (tău) te rănește. Chiar dacă (dușmanul) cade lovit, tovarășul (tău) de arme intervine. Sîntem în comuniune unii cu alții, atîta timp cît urîm împreună pe dușmani. Dar, îndată ce dușmanii sînt îndepărtați, ne și privim unii pe alții ca dușmani. Apoi, cine ar putea să enumere mulțimea naufragiilor? Unii se scufundă din (cauza) atacului dușmanilor, alții din (cauza) complotului secret al aliaților, alții din (cauza) lipsei de experiență a conducătorilor. Biserici întregi au pierit lovindu-se de momelile ereticilor ca de niște stînci și mulți au naufragiat de la credință, pentru că preluînd frînele (Bisericii) n-au înțeles să urmeze pe Mîntuitorul pînă la patimă. Tulburările pe care le provoacă conducătorii acestei lumi nu tulbură popoarele mai puternic decît orice furtună?

Într-adevăr, un întuneric apăsător și sumbru s-a așternut peste Biserici, pentru că luminătorii lumii, pe care Dumnezeu i-a pus să lumineze sufletele oamenilor, au fost îndepărtați. Și pe cînd ne temem că totul va fi distrus, pofta de ceartă îi face (pe sectari) să nu perceapă acest pericol. Pentru că dau mai multă importanță nemulțumirii per-

sonale decât (faptului că poate izbucni) un război general ; dorința de a stăpîni peste adversari este pusă înaintea folosului obștesc ; satisfacerea imediată a egoismului este preferată recompenselor care se vor da mai târziu. De aceea, toți, fără excepție, fiecare cum poate, ridică mîini ucigașe împotriva aproapelui. Țipetele celor care se luptă între ei, împreună cu un vuiet nedeslușit, (provocat) de amestecul zgomotelor neîntrerupte, au umplut deja aproape toată Biserica, ducînd la exagerări și la alterarea dreptei credințe. Pentru că unii, confundînd persoanele (ajung) la iudaism, iar alții susținînd că firile (spirituală și materială) se dușmănesc, sînt conduși spre păgînism. Nici Scriptura, de Dumnezeu inspirată, nu ajunge să-i împace, nici tradițiile apostolilor. Una este condiția pentru a le cîștiga prietenia : să li se vorbească măgulitor. O nepotrivire de păreri este de ajuns (a constitui) motiv pentru dușmani. Asemănarea în greșală le dă încrederea pentru participarea la rebeliune mai mult decât orice fel de legămînt. Teolog este oricine (vorbește despre Dumnezeu), chiar dacă are sufletul întinat de nenumărate păcate. De aceea, inovatorii au foarte mulți partizani. De aceea, (persoane) de sine hirotonite,

(Col. 216) urmărind prin orice mijloc (posturile mari), își împart conducerea Bisericilor, ignorînd iconomia Duhului Sfînt. Și, pe cînd instituțiile evanghelice sînt în întregime răvășite, se observă o nedescrisă alergare după putere ; fiecare dintre cei care vor să ajungă la cîrmă își dă silința să iasă în evidență. Datorită acestei iubiri de stăpînire, o anarhie înfricoșătoare domnește și între popoare. Recomandările conducătorilor sînt cu totul nefolositoare și fără rezultat, pentru că fiecare socotește că nu mai este obligat să dea ascultare cuiva, că fiecare crede că este chemat să conducă pe alții.

De aceea, am considerat că este mai folositor a tăcea decât a vorbi, pentru că nu poate să se audă cuvîntul omului prin astfel de zgomote. Pentru că, dacă sînt adevărate cuvintele Ecclesiastului că «în liniște se aud cuvintele înțelepților»⁴¹⁷, este departe de a fi oportun ca în prezenta situație să vorbim despre acestea. Îmi amintesc apoi și acel cuvînt profetic : «Cel înțelept va tăcea în acel timp, pentru că timpul este rău»⁴¹⁸. Și este rău, într-adevăr, acest timp, pentru că unii pun piedici, alții sar împrejurul celui căzut, alții aplaudă și nu este cel ce întinde mîna din compasiune celui care a îngenuncheat, deși după legea veche este condamnat și cel ce trece (indiferent) pe lîngă animalul dușmanului, căzut sub povară⁴¹⁹. Acum nu mai au valoare astfel (de principii). Din

417. Ecl. IX, 17.

418. Amos V, 13.

419. Ieș. XXIII, 5.

ce cauză? Pentru că iubirea s-a răcit peste tot și buna înțelegere a dispărut, iar armoniei i se ignorează chiar numele. Au dispărut admoneștirile, făcute din iubire, nicăieri nu există inimă creștină, nicăieri (nu se varsă) lacrimă de compătimire. Nu vine nimeni în ajutorul celui slab în credință și atîta ură s-a aprins între cei de același neam, încît fiecare se bucură mai mult de nenorocirile aproapelui decît de succesele proprii. Și, după cum în epidemiile de ciumă aceleași (necazuri) suferă și cei care respectă cu toată strășnicia regimul alimentar, pentru că se contaminatează prin contactul cu cei infectați de boală, la fel și acum (noi) toți sîntem purtați ca de o ciumă, de duhul de ceartă care ne-a cuprins sufletele de zelul celor răi. De aceea, pe cînd judecători neiertători și cruzi stau (să judece) pe cei ce greșesc, judecători nedrepti și răuvoitori stau să judece faptele celor buni. După cît se pare, atît (de mult) s-a sălășluit răul în noi, încît am devenit mai fără de minte decît animalele; pentru că dacă acelea fac împreună cu cele de aceeași rasă o turmă, noi purtăm războiul cel mai nenorocit împotriva alor noștri.

(Col. 217). Deci, pentru toate acestea trebuie să tac, însă iubirea m-a atras de partea cealaltă, ea care nu caută folosul personal și preținde (omului) să învingă orice greutate (impusă) de timp și de împrejurări. Apoi, tinerii (aruncați în foc) în Babilon ne-au învățat că, chiar dacă nimeni nu există de partea bunei credințe, se cuvine să ne facem datoria. Ei, din mijlocul flăcării, laudau pe Dumnezeu fără a lua în seamă mulțimea celor care disprețuiau adevărul — și trei fiind, se sprijineau reciproc. De aceea, nici pe noi nu ne-a înfricoșat mulțimea dușmanilor, ci, punîndu-ne nădejdea în ajutorul Duhului, am predicat adevărul cu toată îndrăzneala. De altfel, ar fi cel mai rău lucru dintre toate ca, pe cînd cei care defaimă pe Duhul să-și ia curajul a înfrunta dreapta credință cu atîta ușurință, noi, cei ce avem un astfel de apărător, să ne temem a sluji învățătura pe care am primit-o de la părinți pe calea tradiției.

Dispoziția noastră (în a expune adevărurile de credință) a fost animată de flacăra iubirii tale neprefăcute și de calmul caracterului tău, care garantează că nu vor fi făcute cunoscute multora cele scrise; nu pentru că acestea nu trebuie să fie cunoscute, ci pentru ca mărgăritarele să nu fie aruncate înaintea porcilor.

Acestea am avut de spus în legătură cu această temă. Dacă ți se pare că sînt de ajuns, să punem aici capăt discuțiilor. Dacă ți se pare că lipsește ceva, n-am să mă supăr dacă te vei deda cu sîrg cercetării și prin întrebări, fără duh de ceartă, vei completa ceea ce trebuie cunoscut. Domnul va da, fie prin mine, fie prin alții, împlinirea celor ce lipsesc, prin cunoașterea pe care o dă Duhul celor vrednici de darurile Sale.

**SFÎNTUL VASILE
CEL MARE**

S c r i s o r i

**TRADUCERE, STUDIU INTRODUCŢIV, COMENTARII ŞI INDICI
PREOT PROF. T. BODOGAE**

STUDIU INTRODUCŢIV

Înainte de a fi avut tratate dogmatice, expuneri istorice ori colecţii de predici, Biserica creştină a avut o literatură de gen epistolar. Din cele 27 de cărţi ale Noului Testament 21 sînt epistole. Prin ele slujitorii altarelor şi mirenii înşişi îşi desfăşurau activitatea ori îşi exprimau părerile, luminînd pe semenii lor asupra tuturor problemelor ivite în decursul timpului. În condiţiile de atunci diaconiţa Febe, căreia Sfîntul Pavel îi încredinţase în Corint înmînarea Epistolei către Romani¹ îndeplinea aceeaşi muncă de epistolat, muncă pe care peste 120 de ani o vor îndeplini «robii lui Hristos», prietenii martirilor din Lyon şi Vienne, cînd vor «întări pe fraţii lor» din Asia şi Frigia cu istorisirea în chip de epistolă a suferinţelor lor muceniceşti². Tot gen epistolar a îmbrăcat şi în secolul III literatura de felul «Exortaţiei la martiriu», pe care marele dascăl Origen o trimitea în anul 235 unor clerici³.

Desigur, la redactarea acestor lucrări autorii lor nu vor fi avut la dispoziţie prea mult timp nici în portul Chenchrea, în veacul I, şi nici în Alexandria veacului al IV-lea, unde Sfîntul Atanasie se grăbea să încheie, tot sub formă de epistolă, «Viaţa Sfîntului Antonie», cînd «se apropia vremea plutitului»⁴, iar din exilul său nici Sfîntul Ioan Gură de Aur nu va fi avut nici el prea mult timp să şlefuiască stilul minunatelor sale «Scrisori către Olimpia»⁵. În ce priveşte viaţa creştinilor din părţile Dunării se ştie ce importanţă deosebită prezintă ştirile epistolare în legătură cu moartea martirică a Sfîntului Sava cel înecat în Buzău, despre care vom reproduce şi noi cîteva mărturii documentare în cele ce urmează.

1. Rom. 16, 1.

2. Textul ei în *Actele martirice* traduse de pr. prof. I. Rămureanu, în «P. S. B.» 11, Bucureşti, 1982, p. 61—72.

3. Tradusă de pr. prof. C. Galeriu în «P. S. B.» 8, pag. 351—395. A se vedea şi lucrarea lui Pierre Nautin: *Lettres et écrivains chrétiens des II-e et III-e siècles*, Paris, 1961.

4. Text în colecţia Migne 26, 835, iar în româneşte de Stefan Bezdechi: *Bucdji alese din opera Sfîntului Atanasie cel Mare, patriarhul Alexandriei*, Cluj, 1925, p. 18.

5. St. Jean Chrysostome, *Lettres à Olympie*, ed. A. M. Malingrey, «Sources chrétiennes» vol. 103, Paris, 1964.

Cu excepția lui Isidor Pelusiotul ⁶, și a lui Nil Sinaitul de la nici un alt scriitor bisericesc nu ni s-au păstrat atâtea epistole ca de la Sfântul Vasile cel Mare, pe care le prezentăm acum în traducere românească. Și cu toate că viața lui s-a frânt înainte de a fi împlinit nici măcar 50 de ani, așa cum «Istoria bisericească» a lui Eusebiu de Cezareea ne-a păstrat aproape întreagă memoria primelor trei veacuri creștine, așa putem spune că cele 366 (resp. 368) de epistole păstrate sub numele Sfântului Vasile n-au pereche în toată literatura creștină prin mulțimea și varietatea informațiilor privitoare la viața bisericească în general, la controversile dogmatice, morale, ascetice, canonice, dar și literare și culturale din acel timp. Personalitatea lui uriașă a fost primul factor care a contribuit la formarea aproape a unui cult la adresa lui. Frații săi Grigorie și Petru îl numesc «cel mare» și «sfânt» încă fiind în viață ⁷. Retorul Libaniu recunoștea că în redactarea scrisorilor Vasile se arăta adeseori biruitor ⁸. Împăratul Valens și miniștrii lui au trebuit să dea înapoi atunci când l-au amenințat cu exilul ⁹, în aceeași situație punându-se și guvernatorii, când au îndrăznit să-i ceară socoteala în ce scop ridică așezăminte filantropice ¹⁰.

Dar ceea ce a contribuit și mai mult la creșterea prestigiului deosebit al Sfântului Vasile pe tărîmul literaturii epistolare a fost admirația marelui său prieten Grigorie de Nazianz, care a și dispus să se multiplice textul scrisorilor sale și să fie prezentate ca «model al genului», încît nu va trece poate un veac de la moartea sa și un număr însemnat din colecția epistolelor sale vor fi deja strînse în volum, care se va îmbogăți cu timpul.

Desigur, că, în vederea acestui scop, s-a vorbit, nu fără temei, de o reală influență a epistolografiei grecești din epoca sofisticii tîrzii asupra scriitorilor capadocieni. Semnificativă este în această privință epistola 51 a Sfântului Grigorie de Nazianz adresată unui nepot al său, Nicobul, în care, imitînd principiile retoricii unui Gorgias din dialogurile lui Platon, recomanda un scris cu fraze cît mai concise, cît mai clare și compuse cît mai fermecător și mai elegant. Căci, zicea el, «cea mai bună și mai reușită epistolă e cea care va putea convinge în același timp atît pe omul simplu, cît și pe cel cult, fără să mai fie nevoie de comentarii. Frumusețea frazei nu o dau nici ornamentul și nici încărcătura podoabei, ci

6. Numărul scrisorilor păstrate de la Isidor Pelusiotul († 440) depășește cifra de 2000 M. Balanc : 'Ισιδωρος ὁ Πηλουσιότης, Atena, 1922, p. 17. Ale Sfântului Nil Sinaitul trec peste 1050. Cayre : *Patrologie*, ed. III, Paris, 1938, vol. I, p. 496.

7. Gregorii Nysseni, *Opera*, vol. VIII, 2 : *Epistulae*, ed. G. Pasquali, Leiden, 1959, p. 45—46 ; 85 ; 88—89 ; 91.

8. Epist. 338 (în acest volum) etc.

9. Grig. Naz., *Oratio*, 43.

10. Epist. 94 (în acest volum).

felul în care folosești o sentință, o zicală, o glumă chiar, dar să le știi doza în așa fel încît să nu abuzezi afectînd prin grosolănie, prin risipă de vorbe ori prin aluzii prea provocatoare. Cea mai mare frumusețe constă în aceea de a nu te lăuda cu ea»¹¹.

Or în privința aceasta Sfîntul Vasile s-a dovedit un maestru al genului. Însuși Grigorie, care a fost un poet și un scriitor genial, va declara într-o altă epistolă: «Totdeauna am pus pe Vasile deasupra mea, cu toate că el gîndea că lucrurile ar sta invers. Din respect față de adevăr totdeauna am pus scrisorile lui înainte, abia pe locul al doilea lăsînd să urmeze ale mele. Doresc să fim mereu puși unul lîngă altul fără să mă dau pe mine drept pildă de cumpătare și de condescență»¹².

În feul acesta, ca prim inițiator al colecției trebuie socotit Sfîntul Grigorie de Nazianz, același care ne-a salvat și copierea și multiplicarea textului «Filocaliei» (întocmită de Sfinții Vasile și Grigorie după operele lui Origen), atunci cînd a cerut episcopului Teodor din Tiana să înnoiască textul acestei lucrări care «se deteriorase»¹³. De altfel cititorul atent va putea surprinde și din textul mai multor epistole diferite cazuri cînd însuși Sfîntul Vasile a folosit tahigrafi pentru copierea și răspîndirea unora din scrierile sale, dar și cazuri cînd colaboratorii mai apropiați (așa cum a fost Amfilohiu de Iconium) i-au sugerat compunerea unora din aceste scrieri (inclusiv din epistole), ba au fost cazuri cînd însuși Sfîntul Vasile a trimis spre consultare sau «recenzare» unele din epistolele sale.

La început, colecția întocmită de Nicobul a cuprins, cum era și firesc, epistolele trimise de Vasile lui Grigorie de Nazianz, precum și ale unor rudenii ale sale. Dar e tot așa de posibil ca să se fi încadrat aici și o serie întregă din epistolele nesemnate, așa cum putem vedea destule din cele cuprinse între numerele 291—360. Desigur, va fi jucat un rol deosebit în creșterea colecției și contactul pe care Sfîntul Vasile îl va fi avut cu retorul Libaniu, probabil și cu Iulian Apostatul. În chipul acesta unii cercetători sînt de părere că încă nu va fi trecut un veac de la moartea ierarhului și colecția va fi și ajuns aproape de completare. La nici 50 de ani după moartea Sfîntului Vasile, îl auzim pe Isidor Pelusiotul exprimîndu-se despre el cu respect, numindu-l «inspirat de Dumnezeu»¹⁴. Cei mai cunoscuți codici care conțin epistolele marelui ierarh datează din sec. X—XII. Aceștia conțin între 200—300 epistole, deci majoritatea absolută a epistolelor cunoscute azi¹⁵.

11. Migne P. G. 37, 105.

12. Migne P. G. 37, 109.

13. Origen, *Scrieri alese*, vol. II, trad. T. Bodogae, în «P.S.B.», 7, 299.

14. Isidor, *Epistole* I, 61. Citat după M. Balanos, *op. cit.*, p. 50.

15. Athous Vatopedi 72, Patmiacus 57, Barrocianus 121 și Marcianus 61.

Să dăm și câteva mostre de exprimare elegantă și concisă de care a dat dovadă arhiepiscopul Capadochiei, care explică pe deplin faima epistolelor sale.

Drept exemplu de concizie, lui Olimpiu, un bogătaş din Neocezarea, vechi prieten al ierarhului, dar cam leneș la scris, îi adesează un scurt bilet în care-i spune în iarna lui 363—364 : «După cum toate produsele își au un anotimp al lor : florile primăvara, grânele vara și poamele toamna, tot așa un produs al iernii pot fi scrisorile»¹⁶. Altuia îi trimite rîndurile următoare : «Dacă există un semn că ești în viață, acela e cuvîntul. Cum s-ar putea crede că mai ești pe pămînt dacă tu nu vorbești nicicînd ? Pune capăt tăcerii, scrie-mi și arată că mai ești în viață»¹⁷.

Sau altcuiva : «Să știi că-mi ești drag, iată ți-o spun și în scris. Că tu mă urăști, am înțeles-o din faptul că mă treci sub tăcere. Scrie măcar de acum înainte, iar pe cei care te iubesc, iubeste-i și tu cu un condei, cu cerneală și cu o foiță de hîrtie»¹⁸.

Alte modele de claritate :

Unui episcop : «Dacă nu ești invitat, te plîngi ; dacă ești invitat, nu răspunzi la chemare. Ceea ce s-a întîmplat acum, a doua oară, dovedește că de prima oară te-ai servit doar de un pretext ireal. În realitate n-ai fi venit nici dacă ai fi fost invitat. Drept aceea, răspunde acum pe loc invitației pe care ți-o fac și nu fi iarăși absurd, căci știi că o acuzație nouă dă tărie dublă celei vechi, făcînd-o și mai neîntemeiată. Mereu îți cer să mă ascuți și pe mine ; dacă pe mine nu mă poți vedea, ar fi cu dreptate să nu treci cu vederea măcar pe sfinții martiri, căci tocmai pentru slujba de pomenire a lor ai fost pus pe listă. Arată-ți, dar, bunăvoința atît față de unii din noi, cît și față de ceilalți ; dar dacă nici acest lucru nu-ți convine, atunci fii binevoitor măcar pentru cei mai venerabili, adică față de martiri»¹⁹.

Iată și o scrisoare plină de delicatețe și eleganță, prin care tînărul ascet Vasile ceartă pe la anul 360 pe același Olimpiu, care-i mai făcea donații în bani și în alimente : «Ce-ai de gînd, minunate prietene ? De ce vrei să-mi alungi din casă pe iubita-mi sărăcie, mama supremei filozofii ? Cred că dacă ar avea grai ți-ar intenta un adevărat proces de expulzare, spunîndu-ți : «Iată, eu așa mi-am ales dinainte să conviețuiesc cu Vasile pentru că el admiră nu numai pe Zenon filozoful, care

16. Epist. 13.
17. Epist. 332.
18. Epist. 330.
19. Epist. 282. Sfîntul Vasile căuta să popularizeze cultul unor martiri care au pătimit chinuri și moarte cu vreo 10 ani înainte, pe vremea lui Iulian Apostatul.

după ce a pierdut totul într-un naufragiu n-a scos din gură nici un cuvânt greu, ci doar a exclamat : «Bravo, destinule, văd că tu mă faci să îmbrac mantaua sărăcăcioasă a filozofului !», ci și pe ucenicul său Cleant, care noaptea săpa fântâni pentru câțiva bănuși, din care să poată trăi, dar și ca să-și plătească ziua lecțiile de filozofie. Și tot așa nu înceta deloc să admire pe Diogene pentru faptul că făcea orice numai să nu pretindă de la viață mai mult decât dă natura, încît într-o zi a aruncat din mînă cupa de lut, căci învățase de la un copil că tot așa de bine se poate bea și cînd te pleci să-ți iei apă în căușul palmelor. Iată, dar, ce muștrări și înfruntări ți-ar putea face sora mea, sărăcia, cu care mă obișnuisem în casă și pe care ai alungat-o acum prin bucatele cu care m-ai încărcat tu. Și ți-aș mai putea spune vorbe și mai grele : dacă te mai prind pe aici am să-ți dovedesc că traiul ce l-ai pus pînă acum pe mine seamănă cu luxul sicilienilor și cu plăcerile sibațiilor italieni»²⁰.

Desigur, nu toate epistolele sînt scrise cu aceeași cochetărie. Multe din ele sînt adevărate tratate cu conținut istoric, ascetic, moral, dogmatic sau canonic. În afară de ordinea cronologică, în care ni le-au prezentat călugării maurini în secolul XVIII, ordine care a rămas în mare aceeași pînă azi, s-a încercat de către editorii și traducătorii în greaca modernă^{20 bis} și o clasare a epistolelor după conținutul lor. E adevărat că această grupare nu e ușor de întocmit și nici deplin eficientă, întrucît multe din epistole conțin material diferit. Totuși, pentru a ne da seama în general de cuprinsul celor 366 de epistole pe care le prezentăm, e bine să încercăm și noi o grupare similară.

Pentru mediul familial și în general despre relațiile cu rudeniile sale Vasile nu ne-a lăsat, din păcate, informații prea bogate. Vom aminti totuși că în cele patru epistole mari cu numerele 204, 207, 210 și 223 se descrie între altele foarte pe scurt atmosfera religioasă în care a crescut ierarhul și influența binefăcătoare, pe care a exercitat-o asupra lui Sfînta Macrina cea Bătrîndă. Mai amintim apoi, alte trei epistole, care ne înfățișează un anumit aspect privitor la raporturile Sfîntului Vasile cu unele din rudeniile sale. E vorba de întreita «fraudă» comisă de Grigorie (viitorul episcop de Nyssa) pentru a împăca pe fratele său ajuns de curînd arhiepiscop la Cezareea cu bătrînul lor unchi, numit tot Grigorie, care-și avea scaunul de episcop undeva nu departe de metropola Capadochiei. Nu știm care a fost motivul supărării dintre ei, poate invidia sau lipsa de condescență față de noul lor superior ori

20. Epist. 4.

20 bis. În colecția «Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας : Μ. Βασιλείου Ἔργα», 3 volume, îngrijite de o echipă de cercetători sub conducerea prof. P. Hristu și St. Sakkos, Tesalonic, 1972—1973.

poate și o lipsă de tact din partea proaspătului arhiepiscop. Oricum, între episcopii sufragani se va fi simțit o opoziție oarecare față de Vasile, mai ales după ce se dusese zvonul că prin presiunile prefectului Modestos din anii 371—372 se auzise că Sfântul Vasile va fi exilat. În această situație «naivul» frate (Grigorie) plâsmuiește în trei rînduri cîte o scrisoare ca venind din partea unchiului și cerînd împăcarea lor. Ne putem închipui reacția Sfîntului Vasile. «Cum să atribui numai naivității tale asemenea fapte?» îi scrie el. «Înșelăciunea a fost descoperită abia în clipa cînd episcopul însuși mi-a spus cu gura lui că nu el a scris-o. Ce fel de minte slabă poate fi aceea care după prima și a doua greșală, îi dă drumul tot necontrolat și la a treia?». După «săpuneala» aceasta, Sfîntul totuși răspunde, încheind scrisoarea adresată fratelui Grigorie²¹, că se duce bucuros la întîlnire cu unchiul, căruia (după ruperea gheței), îi scrie două scrisori²² de condescendență de la superior la inferior, exprimîndu-și bucuria împăcării («dacă păcatele mele sînt cauza celor înțîmplate, fie ca din clipa aceasta să înceteze amărăciunea mea»); iar în cealaltă epistolă după ce «de curînd» l-a cercetat, îl roagă «să aibă grijă de el» ca o rudă apropiată ce este.

Despre relații cu prietenul Grigorie de Nazianz ne vorbesc patru epistole : 2, 7, 14 și 71. Cronologic se pare că cea dintîi a fost redactată cea de sub numărul 14, în care îi aduce aminte prietenului de făgăduința făcută încă îndată după întoarcerea de la Atena că i se va alătura în viața de retragere de pe valea Irisului. Celebră este în această epistolă²³ descrierea locului unde s-a gîndit să-și găsească «așezarea pentru toată viața»²⁴. În altă epistolă²⁵, scrisă credem în preajma hirotonirii, Sfîntul Vasile cerea prietenului său să se «dedice cu totul apărării adevărului creștin». Era vremea cînd el lucra la redactarea tratatului «Contra lui Eunomiu», prima sa scriere. Cea mai extinsă dintre epistolele adresate lui Grigorie este cea de sub numărul 2, care e o adevărată pravilă sau îndreptar spiritual al monahului, care caută să practice «filosofia înaltă» a slujirii integrale a lui Dumnezeu și a omului. Cu epistola 71 redactată în anul 371 încep să se desprindă deja marile frămîntări de ordin spiritual și administrativ în care ierarhul nostru cere și mai energic prietenului să nu dea ascultare bătrînului episcop din Sebasta Armeniei, Eustațiu, care fusese și pentru Vasile unul din organizatorii monahismului în Asia Mică, dar care alunecase acum spre orientări ariene, și-i spune «lasă pe oamenii aceștia în treaba lor și vino să lucrăm împreună

21. Epist. 58.

22. Epist. 59 și 60.

23. Epist. 14.

24. Epistola era scrisă prin anul 360, cînd nu era încă nici preot.

25. Epist. 7.

în lupta care ne așteaptă». Era epoca celei mai înfocate persecuții regizate de regimul împăratului Valens, care nu s-a rușinat să încarce pe o corabie pe 80 de episcopi care apărau linia crezului ortodox de la Niceea și să-i înece în mare²⁶. Erau anii când pentru a frînge curajul marelui ierarh din Cezareea Capadochiei, care n-a vrut să se plece noilor curente, i s-a dezmembrat în două arhiepiscopia ca să-i slăbească autoritatea, așa cum ne istorisesc multe din epistolele Sfîntului Vasile.

Un mare număr de epistole au conținut amical, de recomandare și de intervenție. A fost una din trăsăturile fundamentale ale caracterului său de mare păstor al Bisericii, un om de acțiune prin excelență²⁷, aceasta o dovedește felul în care a știut să vorbească oamenilor și cum s-a priceput să-i atragă spre inițiative bune și mari. Așa cum a știut folosi ca puțini alții și moștenirea culturii clasice, așa întîlnim în epistolele sale pagini neîntrecute în care, ca și în așezămintele sale filantropice, știa să vină în ajutor unor nedreptățiți sau unor nevoiași, fără să jignească pe unii și fără să lingusească pe alții.

Iată, de pildă, ce scria unui guvernator al Capadochiei!²⁸

«Cînd ți-am primit epistola am încercat un sentiment straniu: în clipa în care am pus mîna pe ea aveam senzația că primesc un comunicat oficial și în timp ce desfăceam sigiliul de ceară ca să citesc m-am apucat o teamă ca și cum m-aș fi așteptat la o sentință de osîndire, așa cum primeau spartanii în vremea veche». «După ce am citit textul scrisorii am început să rîd de-a binelea, nu numai pentru că nu-mi trimiteai nimic periculos, dar și pentru că am început să-ți compar scrisoarea cu a unui al doilea Demostene», după care i-a cerut să ia măsuri împotriva unor răufăcători care au comis furturi pe o moșie a familiei din satul Annisa.

«De ce nu scrii?» (întrebă în altă epistolă pe sofistul Leonțiu, fost coleg de școală)²⁹, căci se știe doar că «un sofist n-are alt lucru decît să scrie? Mai mult, pretextînd că ți-e lene să pui mîna să scrii, nu ți se va cere nici să scrii pentru că un altul îți poate lua locul la masa de scris. Nu va fi atunci nevoie nici de limba ta, pentru că atunci cînd ea nu vorbește, va face acest lucru careva din cei apropiați ai tăi. Iar dacă nimeni din ei nu-i de față, atunci poți sta de vorbă cu tine însuși, dar în orice caz nu vei tăcea, căci ești doar în același timp și sofist și attic, după cum nici privighetorile nu mai tac din clipa în care primăvara le

26. Socrate, *Istoria bisericească*, IV, 16.

27. Epist. 74—76. P. Alland, *Basile de Cezaree*, în «*Dictionnaire de Théologie Catholique*» II, 444—445.

28. Epist. 3.

29. Epist. 20.

tot îndeamnă să cînte». «Dar acum să vorbesc despre altceva. Ți-am trimis o lucrare scrisă de mine împotriva lui Eunomiu. Ai putea-o socoti drept încercare copilărească, ori ceva mai serios decît așa, — vei judeca singur». Semnalează-mi ce observi în ea, «căci mai ales prin aceea se deosebesc prietenii de lingușitori: unul vorbește numai ce știe că place, pe cînd celălalt nu ezită să spună și cuvinte care supără».

Felicitînd altădată pe un înalt dregător, cu ocazia intrării lui în slujbă, Sfîntul Vasile cere să fie scutit de dări un bătrîn care-și pierduse singurul fecior, rămînînd acum cu grija de a hrăni și pe nepotul său în vîrstă de abia cîțiva ani³⁰. Se știe că listele de dări se revizuiuau destul de des în Imperiul Bizantin. «Presupun, zice ierarhul, că nu acest mic prunc va ajunge să facă parte din senatorii care vor propune stingerea dărilor ori vor plăti solda militarilor și nici nu va fi nevoie ca tocmai perii albi ai acestui nenorocit moșneag să fie din nou necinstiți» (prin astfel de măsuri nedrepte).

Către prefectul Modestos, cel care-l amenințase în anul 371 cu exilul, Sfîntul Vasile adresează în anul următor următoarele rînduri³¹: «dacă chiar mărinimia Ta mi-a îngăduit să-ți scriu, atunci te rog să acorzi în duhul adevăratei iubiri de oameni izbăvirea acestei regiuni agricole nenorocite, reducînd la o cotă acceptabilă obligațiile pe care le au pentru întreținerea armatei locuitorii din regiunea de graniță a munților Taurus».

Sau un alt fragment³²: «Aș vrea să întreb pe cei care mereu sîcîie urechile Tale loiale: ce greșim noi față de cei mai mari dacă ne administrăm noi bisericile? Aducem vreun prejudiciu cuiva cînd ridicăm Dumnezeului nostru cîte un locaș de rugăciuni sau cînd ridicăm spitale și aziluri pentru străinii sau pentru bolnavii care trec pe aici? Sau cînd facem locuințe pentru infirmieri, pentru medici, adăposturi pentru animalele de povară, atelierelor pentru muncitori și tot ceea ce mintea ome-nească a putut născoci pentru menținerea unei vieți onorabile?».

Alteori intervine să fie redus numărul prea mare de cai sechestrați pentru muncile publice³³.

Prin cîteva rînduri, Sfîntul Vasile exprimă mulțumiri unei văduve mai înstărite pentru că i-a împrumutat cărții, folosiți probabil la lucrările așezămintelor filantropice³⁴. Patrologul J. Quasten a constatat că

30. Epist. 84.

31. Epist. 110.

32. Epist. 94, către Ilie, guvernatorul Capadochiei.

33. Epist. 303.

34. Epist. 296.

din cele 366 epistole 72 sînt amicale, iar 66 de recomandare, deci un număr apreciabil³⁵.

Un număr de 18 epistole sînt de consolare, de îmbărbătare³⁶. Și cuvîntul de consolare se îndreaptă nu numai în cazuri de pierdere fizică sau deces al unui soț (de pildă cazul cu pierderea soției lui Nectarie, viitorul arhiepiscop de Constantinopol, ep. 4), sau a unui copil, ci și de pierdere a unui păstor dintr-o comunitate oarecare. Așa avem cazurile relatate de epistolele 28 și 29, cu ocazia morții episcopului Musonios din Neocezarea, respectiv Vasile de Ancira, apoi de epistola 62 pentru episcopia de Parnasos, dar avem și de îmbărbătare și chemare caldă spre unitate și simțire ortodoxă, așa cum a făcut-o în epistolele 101, 134, 140, 238, în care deplînge lipsa de unitate sufletească în comunități fruntașe ca Alexandria (unde Sfîntul Atanasie murise la 2 mai 373), ca Antiohia, unde schisma dura de aproape 40 de ani, Neocezarea și Nicopole, unde spiritul de rivalitate și partid a adus multă amărăciune în sufletul marelui ierarh, care, cu toată sănătatea lui șubrezită, căuta să adune, să mîngîie, să ridice moralul tuturor.

Nu i-au scăpat acestui neîntrecut păstor atenției și de genul celei amintite în epistola 206 în care mîngîie pe episcopul Elpidiu, care-și pierduse un nepot, dar nici fapte ca acelea din epistolele 256—257, în care caută să mîngîie pe niște călugări prizoniți de arieni.

Fără îndoială că cea mai importantă categorie de epistole sînt cele cu conținut istoric-documentar în care trebuie să încadrăm numeroasele scrisori trimise Sfîntului Eusebiu de Samosata, confidentul său cel mai apropiat, căruia îi adresează nu mai puțin de 22 epistole, apoi lui Meletrie de Antiohia căruia îi adresează șase epistole, Amfilohiu de Iconium, poate cel mai apropiat colaborator nu numai pe tărîm strict bisericesc, dar și pe cel literar, către care ni s-au păstrat 17 epistole, Sfîntului Atanasie al Alexandriei, căruia i-a scris de 6 ori, Diodor din Tars cu 2 epistole, Epifanie de Cipru cu o epistolă, Asholiu de Tesalonic și împreună cu el credincioșii de la Dunăre, cărora le-a scris patru epistole, spre a nu uita multele epistole în legătură cu episcopii și credincioșii din Armenia Mică și Pont, locul unde și-a petrecut el copilăria, față de care se simțea foarte apropiat, dar cu care a și avut multe frămîntări și amărăciuni chiar din partea unor vechi colaboratori ai săi, cum a fost

35. Quasten, *Initiation aux Pères de l'Eglise*, vol. III, Paris, 1963, p. 320. Cele amicale sînt : 1, 3, 4, 7, 12—14, 17, 19—21, 27, 56—58, 63—64, 95, 118, 123—124, 132—135, 145, 149, 150—158, 162—165, 168, 172—176, 181, 184—186, 192—196, 198, 200—201, 208—210, 232, 241, 252, 254—255, 259, 267—268, 271, 278, 282, 284, 285, 320, 332—334. Cele de recomandare și de intervenție : 3, 15, 31—37, 72—78, 83—88, 96, 104, 108—112, 137, 142—144, 177—180, 271, 273—276, 279—281, 303—319.

36. Num. 5, 6, 28—29, 62, 101, 107, 139—140, 206, 227, 238, 256—257, 269, 300—302.

Eusebiu de Sebasta și chiar rudenii sa episcopul Atarvios de Neocezarea, în sfârșit cei mai depărtați ca distanță și care s-au arătat din păcate destul de reci și de distanți : episcopii din Italia și Galia, cărora le-a cerut (în 7 epistole) concursul pentru a face față asalturilor ariene și mai ales a lichida schisma din Antiohia care dura de atâtea decenii din păcate și din vina lor, căci n-au susținut pe episcopul local (Meletie), ci pe un episcop apusean (Paulin). Cititorul e rugat să citească și să recitească aceste emoționante apeluri pentru revenirea la unitate și pace în Biserică, la care chiar și când scria unor simpli soldați³⁷, studenți³⁸, cunoscuți, dintre ei mari dregători, cum era comitele Terențiu³⁹, marele medic Eustațiu⁴⁰, dar și călugări și călugărițe⁴¹, văduve⁴², agenți fiscali⁴³, tuturor Sfântul Vasile căuta să le presare în inimă, într-un veac în care discuțiile teologice ajunseseră o adevărată pasiune, evlavie adevărată, pentru că, după cum zice într-una din epistole, în loc să se rămână la «teologie», care trebuie să însemneze preamărirea lui Dumnezeu, s-a transformat într-o «tehnologie»⁴⁴. Se știe că nefiind stabilit încă, prin sinod, înțelesul clar al termenilor «usia» și «ipostasis», acum când episcopul Apolinarie de Laodiceea insinua denaturarea doctrinei hristologice, care va frământa mai târziu întreg Răsăritul creștin, iar rătăcirea lui Eunomiu și a lui Macedoniu nu vedeau în Duhul Sfânt mai mult decât o făptură a lui Dumnezeu, strădania impresionantă a marelui Vasile, care în bunătatea lui preconiza reprimirea în comuniunea Bisericii chiar și a arienilor, care nu înțelegeau toate implicațiile lui «omousios» doar să declare că primesc formula niceeană, va reuși totuși să pregătească atmosfera de la sinodul II ecumenic deși atunci el nu va mai fi în viață.

Vor răsuna neuitate cuvintele prin care se deplîngea situația nenorocită în care ajunsese Biserica : «năpasta rătăcirii ariene nu se reduce acum doar la două-trei biserici, ci-și întinde pustiirile ei de la granițele Iliriei și pînă la Tebaida Egiptului. Trufia oamenilor, care nu mai cunosc frica de Dumnezeu, urcă în primele rînduri. Demnitatea preoțească a dispărut, lipsesc păstorii care să îndrume cu înțelepciune turma lui Hristos, în vreme ce vîndătorii de măriri folosesc banii bolnavilor... sub masca luptei pentru ortodoxie, mulți își ascund dușmăniile personale... În multe locuri mirenii fug sau sînt fugăriși din biserici și, printre suspine

37. Epist. 106.

38. Epist. 276, 300.

39. Epist. 99, 105, 214.

40. Epist. 151, 189.

41. Epist. 44—46, 52, 123, 154, 173, 295 etc.

42. Epist. 10, 107, 174, 283 etc.

43. Epist. 88, 142, 284, 285, 299, 312—313.

44. Epist. 90, 2.

și lacrimi, înalță afară, pe cîmp, sau în pustietăți, mîinile întrebătoare către Dumnezeu»⁴⁵.

În astfel de vremuri de restriște, Sfîntul Vasile caută și găsește prilejuri să întărească credința preoților din comunitățile rămase fără păstor, de multe ori chiar și a mirenilor înșiși, îmbărbătîndu-i cu înflăcărare că ziua biruinței nu va întîrzia. Așa se aude cuvîntul din Nord pînă în orașele de lîngă Mare⁴⁶, în Samosata, Berea, Chalchida și Edesa Siriei⁴⁷, în Coloneea, Nicopole, Satala și alte orașe din Armenia Mică și din Pont. «Conjur pe orice om temător de Dumnezeu și care așteaptă judecata lui Dumnezeu să nu se lase dus de învățături străine», zicea el într-o epistolă adresată celor din Sozopole⁴⁸. «Nu vă înecați la mal, mai sînt doar cîteva zile pînă cînd toate se vor îndepărta»⁴⁹, spunea el în alt loc.

Pentru noi, românii, în afară de «Scrisoarea Bisericii din Gotia către Biserica din Capadochia», care vestea Marelui Vasile modul cum a pătimit Sfîntul Sava de la Buzău, rămîn tot atît de mult grăitoare cele patru epistole⁵⁰ care au în vedere stările de lucruri din Biserica stră-română și prin care Sfîntul spunea: «Cînd am văzut pe atlet (= Sfîntul Sava), am fericit pe îndrumătorul lui, pentru că a pregătit pe mulți a lupta pentru credință»⁵¹, căci, mai adaugă el, «m-am îmbogățit sufletește gustînd cu bucurie cele scrise despre un martir luptător în pămînt barbar»⁵² peste Dunăre.

Ar trebui să stăruim prea mult subliniind în chip deosebit importanța epistolelor la adîncirea concepției lui moral-ascetice, la precizarea crezului său dogmatic ori la îndrumările lui hotărîtoare pe tărîm liturgic și canonic.

Cum spunea și în altă parte⁵³ «omul nu-i animal monastic». Chiar dacă a călătorit peste mări și țări⁵⁴, trăsătura fundamentală a crezului său ascetic se apropie totuși mai mult de monahismul sirian decît de cel egiptean, al lui Pahomie. Mărturisește el însuși acest lucru atunci cînd

45. Epist. 92, 2.

46. Epist. 203.

47. Epist. 219—222, 224.

48. Epist. 261, 3.

49. Epist. 243.

50. Epist. 154, 155, 164, 165.

51. Epist. 164.

52. Epist. 165.

53. Migne, P.L., 31, 917.

54. Epist. 204, 6.

recunoaște în Eustațiu de Sebasta pe primul său îndrumător⁵⁵. Chiar și în tratatul său «Către tineri» Sfântul Vasile preconiza o teologie a uscezei. De aceea, pe bună dreptate, s-a afirmat⁵⁶ că Epistolele 2 și 22 cu multele lor citate biblice sînt minunate încercări de fundamentare biblică a vederilor lui ascetice. Tot așa ne învață și alte epistole⁵⁷. În schimb, față de exagerările lui Eustațiu de Sebasta, care vedea în monahism o viață dusă numai în retragere eremitică și în rugăciune (masallanizm), Sfântul Vasile recomandă munca și rugăciunea, departe de llinia anahoretică și legată mai mult de viața socială⁵⁸.

Pentru viața liturgică de mare însemnătate sînt cele relatate în deosebi în două din epistolele sale, în care se descrie rînduiala celor șapte laude și a cîntării alternative, așa cum se obișnuia într-o formă destul de avansată pentru veacul al patrulea⁵⁹.

S-au bucurat de o apreciere rar înfîlinită în istoria vieții duhovnicești: rînduielile canonice stabilite de Sfântul Vasile nu numai în cele trei «epistole canonice»⁶⁰, care cuprind sub forma celor 92 canoane normele pedagogice și educative care au intrat în legislația Bisericii Răsăritene, bucurîndu-se de o apreciere neîntrecută și intrate ca atare și în viața spirituală a popoarelor ortodoxe⁶¹, ci și multe alte epistole care prevăd norme morale și de drept de o rară disciplină. Merită subliniat între altele principiul ca epitimia sau canonul să nu se dea după cantitate, ci după intenția penitentului⁶². La fel se apreciază concepția sa superioară despre post⁶³. Patrologul J. Quasten enumeră nu mai puțin de 41 de epistole conținînd îndrumări canonice și moral-ascetice⁶⁴.

55. Epist. 223, 2.

56. J. Gribomont, *Le monachisme au IV-e siècle*, în «*Studia Patristica*», II.

57. Epist. 181, 116—117, 229.

58. A se vedea J. Gribomont, *Saint Basile*, în «*Théologie et la vie monastique*», Paris, 1961, p. 109—110.

59. Epist. 204, 207.

60. Epist. 188, 199 și 217.

61. Ralli-Potli, *Sintagma sfintelor și dumnezeieștilor canoane*, vol. I, Atena, 1852 (în l. greacă), *Indreptarea Legii*, ediția Academiei R.S.R., București, 1962. Pitra, *Juris eccles. Graecorum historia et monumenta I*, Roma, 1864. N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe II*, 2 p. 39—149; K. Bones, *Cele trei epistole canonice ale Sfântului Vasile cel Mare*, în «*Byz. Zeitschrift*», 1951, p. 62—78. I. Ivan, *Opera canonică a Sfântului Vasile cel Mare și importanța ei pentru unitatea Bisericii creștine*, în vol. «*Sfântul Vasile cel Mare*», București, 1980, p. 355—377.

62. Epist. 240.

63. A se vedea can. 20.

64. Epist. 2, 10—11, 14, 18, 22—26, 49—65, 83, 85, 97, 106, 112, 115, 116, 173, 174, 182—183, 219, 220—222, 246, 249, 251, 277, 291—299, 366.

În canonul 84 se spune la un moment dat : «Temîndu-ne de dreapta judecată și avînd mereu înaintea ochilor ziua cea înfricoșată a răsplătirii Domnului, noi nu vrem să pierim deodată cu cei ce trăiesc în păcate, drept aceea să-i îndrumăm pe toți cei încredințați nouă... sîr-guindu-ne să ne mîntuim sufletele», un adevăr pe care-l repetă foarte adeseori în epistolele sale, care ne oferă astfel cel mai bogat material atît pentru cunoașterea vieții lui, cît și a multor aspecte din viața spirituală a vremii.

Dintre cele peste 20 de epistole cu conținut dogmatic, — deși elemente de acest soi întîlnim în mult mai multe din ele⁶⁵ —, amintim cîteva pasaje mai semnificative.

Epistola 9, datînd din vremea retragerii la Annisa (anul 361—362), e adresată unui vechi cunoscut cu numele Maxim Filosoful, căruia îi face o expunere a felului în care s-a răspîndit erezia antitrinitară și anume din pricina neputinței episcopului Dionisie cel Mare al Alexandriei (258—268) de a combate erezia lui Sabelios, care spunea că în Sfînta Treime nu ar fi trei persoane, ci ar fi numai una, care odată ar apărea ca Tată, (= Creatorul), altă dată ca Fiul (= Mîntuitorul), iar altă dată Duh Sfînt (= Sfințitorul). Vrînd să combată acest antitrinitarism modalist, Dionisie a trecut în extrema cealaltă, făcînd, zice Sfîntul Vasile, «ca un grădinar care vrînd să îndrepteze un pom tîndr crescut strîmb îl răsucește silit încît trece tocmai în sens contrar», făcînd aluzie, desigur, la antitrinitarismul monarhic al lui Pavel de Samosata, care confunda ființa cu persoanele.

Epistola 52 e adresată unor călugărițe care nu erau nici ele în clar cu deosebirea între ființă și persoane, de aceea li se dau lămuriri în legătură cu termenul «deoființă», insistînd și asupra divinității Duhului Sfînt după formula urmată și în trataul «Despre Duhul Sfînt», că noi «trebuie să credem după cum ne-am botezat și să ne botezăm după cum credem», afirmînd prin aceasta egalitatea ființială a celor trei persoane treimice.

Epistola 105 adresată fiicelor comitelui Terențiu, care erau diaconije rîvnitoare în apărarea credinței, vorbește cam tot de aceleași probleme.

Despre dumnezeirea Duhului Sfînt ne vorbește Sfîntul Vasile în multe alte locuri, accentuînd îndeosebi faptul că dacă n-ar fi în El pu-

65. Între ele amintim în chip deosebit cele de sub nr. 8 și 38, deși unii le atribuie fratelui său Grigorie.

tere dumnezeiască nu s-ar putea explica în general creșterea și dezvoltarea Bisericii în lume ⁶⁶.

O importanță deosebită prezintă epistola 125, care este o mărturisire de credință semnată de mai mulți episcopi, între ei și de Eustațiu de Sebosta, vechi admirator al lui Arie și foarte nestatornic în ale credinței, între altele susținând că Duhul Sfânt ar fi numai făptură, nu Dumnezeu.

Dar cele mai importante sînt cele 4 epistole adresate Sfîntului Amfilohiu de Iconium ⁶⁷, în care Sfîntul Vasile răspunde la o serie întregă de întrebări de ordin apologetic, moral și dogmatic. Astfel: despre puterea de cunoaștere a rațiunii omenești, despre ființa și energiile divine, despre ființă și ipostas, despre cunoaștere și credință, despre destin și Providență, despre egalitatea ființială a persoanelor divine.

Din atenția deosebită pe care o purta monahilor Sfîntul Vasile trimite asceților de sub îndrumarea sa ⁶⁸ o lungă scrisoare în care le atrage atenția să nu se încreadă în calomniile care circulau la adresa lui, e drept și din pricină că nu propovăduiau corect credința despre deoființimea Fiului și a Duhului Sfînt cu Tatăl, dar poate și mai mult din pricina intrigilor și a intereselor personale, încît au încercat să introducă și doi spioni printre călugării din așezămîntul Sfîntului Vasile, care apoi au fost demascați ca fiind o acțiune nedemnă a episcopului Eustațiu.

O altă înscenare nedemnă a acestui Eustațiu este învinuirea adusă Sfîntului Vasile că ar întreține relații cu Apolinarie și ar susține chiar învătățuri ale acestuia, întrucît ar exista și unele dovezi scrise pe care Eustațiu le-a și multiplicat, răspîndindu-le printre cei prezenți la întruniri! Amărit peste măsură, marele ierarh răspunde mai întîi într-o lungă epistolă adresată direct lui ⁶⁹, dar în același timp plîngîndu-se de «lipsa de bună credință» și de duplicitatea acestui om, revine în multe din epistole asupra acestor «relații» care ar fi existat între el și Apolinarie. Mai tîrziu, Sfîntul Vasile a cerut să se aducă de față dovada originală a scrisorii, care de fapt era numai o copie falsificată. În al doilea rînd, el recunoaște că a scris aceluși om înainte cu 20—25 de ani, dar numai o scrisoare conținînd simple salutări, fără să fi susținut vreodată

66. Eptst. 113—114.

67. Eptst. 233—236.

68. Eptst. 226.

69. Eptst. 223. Istoricul Socrate (*Ist. bis. I, 3, 14*) afirmă că unii spun că Eustație ar fi autorul *Asceticon*-ului lui Vasile. N-am putut avea la îndemînă studiile lui J. Gribomont, *Histoire du texte des Ascétiques de Saint Basile*, Louvain, 1953.

vreuna din «învățăturile stricate» ale acestui eretic. Dar înscenarea se vede că a avut un ecou destul de puternic între contemporani, încît mulți dintre corespondenți, episcopi, călugări, preoți ori simpli laici îl întreabă ⁷⁰. Iată ce declară el în scrisoarea către preotul Genethlios: «Niciodată pînă acum nu m-a chemat nimeni vreme de atîția ani să mă judece că aș fi susținut așa ceva. N-am scris, nu aprob astfel de rătăciri (ca ale lui Apolinarie) și le anatematizez chiar, pentru că el confundă ipostasele ca și Sabelios» ⁷¹.

În general, cum am mai amintit, Sfîntul Vasile a luat asupra sa, începînd cu anul morții Sfîntului Atanasie (2 mai 373), rolul de conducător al apărătorilor crezului ortodox stabilit la Niceea, încercînd să adune într-un front unic toate grupările separate ale Bisericii. Din păcate, reacțiunea atingea etapa maximă de prigoană. Grigorie de Nyssa, fratele Sfîntului Vasile, urma să fie și el arestat ⁷². Unul din vechii apărători ai crezului niceean Marcel de Ancira a greșit, îmbrățișînd păreri apropiate de ale lui Sabelios și Apolinarie. Epistolele 243 și 263 descriu ultimele încercări disperate ale Sfîntului Vasile către papa Damasus și către episcopii apuseni pentru a-i veni într-ajutor. Sinodul de la Cizic din anul 376 agravase și mai mult situația. Noroc cu precipitarea evenimentelor, care au adus și moartea lui Valens, în anul 378, și care va însemna rechemarea din exil a tuturor episcopilor în frunte cu Eusebiu de Samosata, căruia Sfîntul Vasile i-a asigurat și acolo, în Tracia, unde fusese surghiunit, trimiterea regulată a corespondenței ⁷³.

Peste toate amărăciunile nu trebuie să uităm opera caritativă, sprijinită cu tot entuziasmul de Sfîntul Vasile. Scrisorile 27 și 31 ne informează despre activitatea lui în timpul foametei din anul 368. Într-o epistolă el invită pe Sfîntul Amfilohiu de Iconium să-i viziteze azilul de săraci ⁷⁴, iar din alte epistole ⁷⁵ aflăm că și la țară horepiscopii săi (episcopii de la țară) organizaseră astfel de așezăminte de binefacere ⁷⁶. Astfel de lucrări îl ajutau pe sfînt să-și uite accentele de mizantropie ⁷⁷ sau de susceptibilitate exagerată de care dădea uneori dovadă, poate din pri-

70. Epist. 129, 131, 224, 244, 263, 265.

71. Epist. 224.

72. Epist. 100, 225, 237.

73. Epist. 141, 223, 239, 268.

74. Epist. 175.

75. Epist. 162, 163, 164.

76. Epist. 53, 54.

77. Epist. 244.

cina sănătății lui greu încercate, dar desigur și din cauza nimicniciei contemporanilor.

De altfel va rămâne pentru de-a pururea strădania sa pilduitoare de ajutorare, de apărare și de ocrotire a intereselor tuturor celor ce-l solicitau. În această categorie se grupează cele mai multe din epistolele sale, pe care cititorul ar fi bine să le aibă sub ochi în mod deosebit spre a înțelege mai ușor de ce acest sfânt ierarh a primit încă de pe când era în trup supranumele de «cel Mare». De aceea găsim potrivit de a însira⁷⁸ chiar și numai cu numărul aceste epistole: 15, 32—33, 35—37, 73, 83—85, 88, 96, 104, 107—111, 142—143, 147—149, 177—180, 273—276, 280—281, 284—299, 303, 305—309, 311—313, 315—319.

Nu vom avea deplin rotunjită personalitatea Sfântului Vasile dacă nu vom lua în atență considerare munca sa de disciplinare a clerului și în general de îmbunătățire a moralității tuturor credincioșilor încredințați lui spre păstorire. Clasice au rămas cuvintele lui prin care combate simonia: «Mi s-a umplut sufletul de durere aflând acest lucru care nu părea de crezut. Dacă după ce va primi scrisoarea mea va mai săvârși vreunul asemenea fapte, acela va trebui să fie îndepărtat de la altar, căutându-și loc altundeva»⁷⁹.

Ne putem închipui cum vor fi sunat în urechile multora cuvinte ca acestea: «Mult mă întristează faptul că de acum canoanele Părinților au ajuns să fie trecute cu vederea», scrie el horepiscopilor. «Să curățiți în întregime Biserica, scoțind din sînul ei pe cei nevrednici, iar în viitor să nu primiți decît pe cei vrednici»⁸⁰.

Cam atît am crezut necesar să spicuiem din mulțimea epistolelor sale spre a înțelege de ce au zis mulți din cei care i-au apreciat scrisul că epistolele formează «fără îndoială partea cea mai importantă a activității literare a Sfântului Vasile»⁸¹.

Pentru că, în fond, în ciuda «neîndrăznelii și timidității tipice»⁸² de care vorbește într-o scrisoare, oricît de mult s-ar scrie despre viața și opera acestui om, totuși ai impresia că n-ai spus destul și că mereu rămîn și altele care ar trebui spuse.

Despre limba epistolelor Sfântului Vasile s-a scris cu elogii. Cu toate că se întîlnesc în scrisul său și unele expresii forțate, unele din ele cuprinzînd expresii compuse din 2—4 cuvinte⁸³ sau unele provincialisme,

78. Y. Courtonne, *op. cit.*, I, XI—XII.

79. Epist. 53.

80. Epist. 54.

81. M. Balanos, *Patrologia*, Atena, 1930, p. 301.

82. Epist. 48.

83. A se vedea, de pildă, în epistolele 40 și 365 cîteva specimene de acest soi.

totuși «dintre toate operele corespondența sa a fost cea mai îngrijită și prin urmare și cea mai citită»⁸⁴.

Pe lângă laudele pe care i le-au adus dintre contemporani Sfântul Grigorie de Nazianz și marele retor Libaniu, amintim cele spuse de patriarhul Fotie⁸⁵: «în toate scrierile sale Vasile e excelent: abil în mînuirea stilului curat, clar și just, cu un cuvînt demn de tribuna și de catedra cea mai clasică. Atunci cînd e vorba de ordinea și de curăția gîndurilor, el strălucește în primul rînd, nimeni nu-l întrece: vrea să convingă, e plăcut, scilpitor, stilul e curgător, spontan. În așa măsură convinge stilul. De aceea cine ar lua ca model predicile sau scrisorile lui, unul ca acela, în caz că nu-i de tot ignorant, n-ar mai avea nevoie nici de Demostene, nici de Platon». Ceea ce-i mai important decît totul, cum însuși declara, el nu scria ca să afișeze, ci ca să zidească sufletește⁸⁶.

Nu-i de mirare că un polihistor ca Erasmus de Rotterdam îl socotea cel mai mare cuvîntător al antichității creștine⁸⁷, iar un Cassiodor găsea în scrisul lui cea mai reușită încercare de reînviere a stilului antic atticizant⁸⁸. Un contemporan de al nostru subliniază și el că «taina scrisului lui a constat tocmai în faptul că a îmbrăcat adevărul veșnic al creștinătății în haina frumoasă a limbajului clasic»⁸⁹. Și totuși hotărîrea unanimă a creștinătății, care a ridicat pe vremea lui Alexie Comnenul (1081—1118) la treaptă de cinstire și de sfințenie deosebită vrednicia Sfinților «Trei Ierarhi», a fost faptul că în ce-l privea pe el și-a pus «toată puterea pentru reclădirea Bisericii lui Dumnezeu», cum mărturisise adeseori în epistolele sale.

E drept că în colecția scrisorilor sale sînt unele care au fost atribuite altor scriitori. Totuși noi am tradus întreaga colecție de 366 epistole, așa cum se află ele în ediția Migne și în cea publicată de Yves Courtonne, semnănd, desigur, în locul respectiv care dintre epistole au fost socotite neautentice sau apocrife. Iată, după o publicație recentă⁹⁰,

84. A. Pueck, *Histoire de la littérature grecque chrétienne*, Paris, III (Par, 1930).

85. Fotie, *Biblioteca*, cod 141 și 143, Migne, P. L., 103, 310, 420—421.

86. Epist. 135. Dacă există și destule pagini cu perioade lungi de fraze retorice, în schimb nu i se poate tăgădui sinceritatea și buna credință.

87. În pref. ed. din Basel a scrierilor sale.

88. *Institutiones*, Migne, P. L., 70, 1110.

89. St. Papadopoulos, *Mersul gîndirii teologice a Sf. Vasile*, în «Mitrop. Ardealului», 1979.

90. P. F. Fedwick, *A Commentary of Gregory of Nyssa on the 38-th Letter of Basil of Caesarea*, în «*Orientalia Christiana Periodica*», Roma, 1978, pag. 32. Acest autor numără 368 de epistole atribuite Sfîntului Vasile, între ele aflîndu-se și una scrisă pe papirus.

Intrucît nu-i ușor să deduci unde se foloseau în epistole formele pluralului de politețe și cel maiestativ am căutat o formulă intermediară, mai apropiată cititorului de azi. Altfel era greu să alegi între trei astfel de termeni folosiți într-o singură epistolă (cf. ep. 143).

Lista acestor epistole : 8, 10, 16, 39—45 ; 47, 50, 81, 166—167, 169—171, 189, 197, 2 ; 321 ; 347—360, 365—368 și probabil 46.

Mulțumind Bunului Dumnezeu pentru bucuria de a putea prezenta cititorilor noștri cuvântul atât de ziditor al scrierilor marelui ierarh din Cezareea Capadochiei, rog din toată inima pe acest mare sfânt să-mi fie împreună rugător către Cel de Sus pentru eventualele neajunsuri ale unei lucrări atât de grele, iar Preafericitului nostru Patriarh Teoctist îi adresez cu acest prilej întregul meu omagiu de grațitudine pentru posibilitatea de a putea evoca în limbajul lui duhul de mare îndrumător și de mare dascăl al celui care a fost Sfântul Vasile cel Mare.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Ediții

1. *Veneția* 1499, sub îngrijirea cunoscutului umanist Aldo Manutius (se publicau doar 44 epistole, între ele și cele 22 din corespondența cu Libaniu).

2. *Hagenau* (Alsacia) 1528, editor Vincent Obsopocus (cuprinde 59 epistole și 59 ale Sf. Grig. Naz.).

3. *Basel*, 1552 (reeditate *Veneția* 1536 și aceeași *Basel* 1551) îngrijită de Ieronim Frobenius și cu prefață de Erasmus de Rotterdam (cuprindea 99 epistole).

4. *Paris* 1618 (reed. 1638), îngrijită de Frontou le Duc și Cl. Morel, cuprindea 214 epistole cunoscute anterior sub numele Sf. Vasile și Grig. de Nazianz, la care se adaugă alte 214 ale Sf. Vasile. Textul epistolelor a fost confruntat și cu câteva variante manuscrise. În 1679 apare la Paris sub îngrijirea lui Fr. Combefis o ediție și mai îngrijită.

5. *Paris* 1729—1730 sub îngrijirea călugărilor benedictini din ordinul Sf. Maur (maurini) J. Garnier și Pr. Maran, care publică de altfel întreagă opera Sfintului Vasile în trei volume (corespondența se află în volumul III). Textul a fost controlat după 9 variante manuscrise și constituie o operă într-adevăr meritorie. Au fost publicate 365 de epistole în text paralel grec-latin și cu multe note critice. Până astăzi a rămas în mare parte neschimbată cronologia epistolelor în trei mari grupe :

1) înainte de episcopat (1—46).

2) din timpul episcopatului (47—291).

3) cu dată necunoscută și unele dubioase (292—366).

Ediția maurină a fost reeditată numai cu text latin la *Veneția*, 1750—1751, la *Bergamo* în 1793 și la *Paris* 1835—1840. Cu text grec-latin a mai fost reeditată ediția maurină în 1839 la *Paris* de L. de Sinner, iar în 1857 de colecția Migne, *Patrologia graeca*, vol. 32, col. 219—1114, care a mai sporit cu una numărul epistolelor (366).

6. În veacul nostru s-a exprimat adeseori dorința de a se reedita o ediție critică a epistolelor Sfintului Vasile. S-a realizat acest lucru prin reeditarea unora dintre epistole, iar pentru toată colecția notăm trei ediții :

a) Yves Courtonne, *Saint Basile, Lettres*, 3 volume, Paris, 1957, 1961, 1966.

b) R. Y. Deferrari-Mc. Gurle, *Saint Basil, the Letters*, 4 volume Londra — Cambridge (Mass.), 1950—1953.

c) Ἑλληνοε Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας: Μ. Βασιλείου, Ἔργα I—III, ed. P. Hristu—St. Sakkos, V. Psevtoğa și T. Zisis, Tesalonic, 1972—1973 (cu traducere paralelă în greaca modernă).

Traduceri

1. Germane: *Basilius, sämtliche Werke*, Kempten, 1838—1842.

Basilius, sämtliche Werke, ausgewählte Briefe (97) hrg. V. Gröne, Kempten, 1881.

Bibliothek der Kirchenväter, 46, 4: A. Stegman, Kempten, 1925. W. D. Hauschild, Stuttgart, 1973.

2. Engleze: B. Jackson, *A. Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*, ed. P. Scheff and H. Wace, Buffalo and New York, 1866—1900. Reedită în «Grand Rapids», 1952, etc. ser. 2, vol. 8 (1895), p. 109—327; R. Deferrari, *op. cit.*, A. C. Way, în «The Fathers of the Church», ed. R. J. Deferrari, New York, 1947, 13 (1951), 28 (1955).

3. Franceze: Yves Courtonne, *Lettres*, 3 vol., Paris, 1957—1966.

Studii*

Amand, Dom David, *Essai d'une histoire critique des éditions générales grecques et greco-latines de St. Basile*, Louvain, 1940—1946.

Balanos, M. S., *Patrologia*, Atena, 1930 (în l. greacă).

Bardenhewer, O., *Geschichte der altkirchlicher Literatur*, vol. III, Freiburg, 1923.

Bessières M., *La tradition manuscrite de la correspondance de St. Basile*, Oxford, 1923.

Bodogae, T., *Corespondența Sfintului Vasile cel Mare și strădania sa pentru unitatea Bisericii creștine*, în volumul «Sfintul Vasile cel Mare», închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa, 1980.

Bonis, K., *Cele trei epistole canonice ale Sf. Vasile către Amfilohiu*, în «Byzantinische Zeitschrift», 1951, München, p. 62—78 (în l. greacă).

Cavallin, A., *Studien zu den Briefen des hl. Basiliius*, Lund, 1944.

Coman, I. Gh., *Patrologia*, București, 1956.

Courtonne, Y., *Saint Basile et l'Hellenisme*, Paris, 1934.

Dräseke, J., *Apolinarius von Laodicea*, Leipzig, 1892.

Ernst, V., *Basiliius des Grossen Verkehr mit den Occidentalen*, în «Zeitschrift für Kirchengeschichte», 10/1896, p. 626—664.

Fialon, E., *Étude historique et littéraire sur St. Basile*, Paris, 1869.

Gribomont, J., *Le monachisme au IV-e siècle en Asie Mineure de Gangres au messalinisme*, în «Studia Patristica», II, Berlin, 1957.

Hristou, P., *Vasile cel Mare, Epistole*, în seria «Părinții greci ai Bisericii», vol. 1—3, Tesalonic, 1972—1973 (în l. greacă).

Laube, A., *De litterarum Libanii et Basilii commercio*, Breslau, 1913.

Loofs, F., *Eustatius von Sebaste und die Chronologie der Basiliiusbriefe*, Halle, 1898.

* N-avem pretenția de a prezenta o informație bibliografică completă. În comentariile fiecărei epistole am mai indicat deseori unele date bibliografice necesare. Aici amintim doar câteva scrieri mai cunoscute. A se vedea și bibliografia mai bogată la volumul prim al «Scrierilor» Sfintului Vasile.

- Maas, P., *Der Briefwechsel zwischen Basilius und Libanius*, in «Sitzungsberichte der preuss. Akademie d.W., Phil. hist. Klasse», Berlin, 1912.
- Martin, V., *Essai sur les lettres de St. Basile le Grand*, Nantes, 1865.
- Melcher, R., *Der achte Brief des Basilius ein Werk des Evagrius Ponticus*, Münster, i. W., 1923.
- Quasten, J., *Initiation aux Pères de l'Eglise*, III, Paris, 1963.
- Rudberg, S. Y., *Études sur la tradition manuscrite de St. Basile*, Upsala, 1953.
- Seeck, O., *Die Briefe Libanius zeitlich geordnet*, in «T. U.», 30 (Leipzig, 1906), p. 30—34; 468—471.
- Sfintul Vasile cel Mare, închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, București, 1980 (cu 20 de studii diferite).
- Sfintul Vasile, Arhiepiscopul Cezareii Capadochiei (329—379)*, traducere de Iosif, Mitropolit Primat, București, 1898.
- Truecker, B., *Politische und sozial-geschichtliche Studien zu den Basiliusbriefen*, Bonn, 1961.
- Völker, H., *Basilius, Epistel 366 und Clemens Alexandrinus*, in rev. «Vigiliae christianae», Leiden, 1953, p. 23—26.

I

SCRISORI DATÎND ÎNAINTE DE EPISCOPAT

EPISTOLA 1

Către Eustațiu Filozoful ¹

Scrisă prin anul 356

Îmi pierdusem deja nădejdea din pricina nedreptăților sorții, datorită cărora a apărut mereu cîte o piedică în calea întîlnirii noastre, dar, într-un chip minunat, tu mi-ai redat entuziasmul și m-ai mîngîiat prin scrisoarea trimisă. Ajunsesem aproape să mă întreb dacă nu cumva e drept ceea ce spun adeseori cei mai mulți oameni, că există o necesitate și un destin care dirijează treburile noastre, atît cele mărunte, cît și cele mai importante, și că noi oamenii nu sîntem stăpîni pe nimic. Or, în caz că lucrurile nu stau chiar așa, atunci nu cumva un noroc oarecare rînduiește parcă toată viața omului ? Vei înțelege mai bine și rostul acestor gînduri, cînd vei afla pricinile care m-au adus aici.

Părăsisem Atena disprețuind stările de lucruri de acolo din pricina renumelui ce-l aveai ca filozof. Am trecut în grabă, prin orașul așezat pe malurile Helespontului ², așa cum nici un Odiseu n-a făcut-o ca să scape de cîntecele fermecate ale sirenelor ³. Și Asia Mică mi-a stîrnit multă admirație, eram însă grăbit s-ajung în metropola acestei provincii ⁴. Deîndată ce am ajuns acasă te-am căutat ca pe tot ce aveam mai de preț, dar nu te-am putut găsi, pentru că mi s-au ivit multe și variate piedici. Căci se vede c-a fost un destin necruțător să mă îmbolnăvesc, iar din pri-

1. Filozof pămînt admirat de Sf. Vasile atît de mult, încît chiar și după întoarcerea sa din călătoriile pe la locașurile mînăstirești din Orient, dorea să-l revadă. J. Gribomont (*Eustațiu de Sebasta și călătoriile tînărului Vasile din Cezareea*, în «Revue d'hist. ecclés.», 1959) identifică pe acest Eustațiu cu viitorul episcop de Sebasta, cu care va avea destule conflicte, dar cu care se va împăca pînă la urmă. De la el a luat unele sugestii în privința vieții monahale, dar a și combătut orientarea îngustă și potrivnică societății acestuia.

2. Constantinopol.

3. *Odiseea*, M 158.

4. Cezareea Capadochiei.

cina aceasta să stau departe de tine, și astfel să nu pot veni împreună cu tine, când a fost vorba să plec prin Orient, iar când, în sfârșit, după ne-nenumărate oboseli, am ajuns în Siria, s-a întâmplat să nu mă pot întâlni cu filozoful meu, care plecase între timp în Egipt. Și iarăși am fost nevoit să pornesc la drum, de astădată spre Egipt, cum zice poetul ⁵, «un drum lung și greu», dar nici aici n-am găsit pe cine căutam.

Atît de nefericit mă simțeam în dorința mea, încît îmi venea ori să apuc drumul spre Persia și să mă afund în căutarea ta cît mai departe cu putință «prin ținuturile barbarilor» (căci de bună seamă că și pînă acolo ajunseseși, atît de mare era răutatea diavolului) ori, dacă nu, să rămîn aici, în țara lui Alexandru, ceea ce s-a și întâmplat. De altfel se pare că dacă aș fi renunțat să te caut, așa cum se ține mielul credincios de păstorul lui, tu te-ai fi încumetat să treci pînă și dincolo de pădurea Nyssei din India ⁶, iar dacă s-ar fi găsit pe pămînt vreun colț mai îndepărtat, tu te-ai fi rătăcit și pînă acolo? ⁷ Dar de ce atîtea vorbe?

Ca să încheiem, acum cînd și tu trăiești în aceeași țară cu mine, se vede că nu mi-a fost dat să mă reîntîlnesc cu tine, fiind împiedicat de îndelungate suferințe. Și dacă și de acum înainte aceste boli vor fi tot atît de grele, atunci nici măcar iarna nu voi putea să reîntîlnesc pe înțelepciunea Ta. Nu sînt oare toate acestea niște isprăvi ale destinului, cum te exprimi tu însuși? Nu sînt ele un fel de fatalitate? Astfel de nepotriviri n-au întrecut oare pînă și legendele poezilor privitoare la Tantal? ⁸. Dar, cum spuneam mai adineauri, acum mă simt mai bine datorită epistolei Tale și de acum nici nu mai stărui în vechile mele păreri. Eu spun că trebuie să fim recunoscători lui Dumnezeu atunci cînd ne face părtași la bunătățile Sale, dar nu trebuie să ne supărăm nici cînd El nu ni le dăruiește îndată. Așa și noi, în caz că îngăduie să ne reîntîlnim unul cu altul, să vedem în acest lucru Binele cel mai mare ⁹, precum și plăcerea cea mai aleasă, dar dacă El amîină reîntîlnirea noastră, atunci să suferim această durere cu blîndețe și răbdare pentru că fără îndoială că El rînduiește treburile mult mai bine decît am putea s-o facem noi înșine.

5. *Odissea*, D 483.

6. Oraș, în Pakistanul de azi, socotit de cei vechi patria lui Dionisos.

7. Ficțiune literară folosită de Sf. Vasile spre a arăta dorul său după viața monahală.

8. După mitologia greacă, rege al Frigiei, osîndit la foame și sete veșnică pentru vina de a-și fi servit propriul său fiu la un ospăt, dat zellor.

9. Frumoasă încheiere cu referire la Binele cel mai mare după ce a început amintind de credința în destin. Regret că n-am putut avea la îndemînă studiul lui J. Grilbomont, *Eustathe le Philosophe et les voyages du jeune Basile de Césarée*, în «*Rev. d'hist. eccl.*», 1959, p. 115—124.

EPISTOLA 2

Către prietenul Grigorie (de Nazianz) ¹

(din timpul retragerii 360—361)

I

Ți-am recunoscut scrisoarea așa cum recunoști îndată pe copiii prietenilor, a căror înfățișare seamănă leit cu aceea a părinților lor. Într-adevăr, ține de felul tău tipic de judecată afirmația făcută înainte de a ști ceva despre modul în care viețuim și sintem organizați aici, anume că frumusețea acestui peisaj ² n-ar putea fi un imbold serios, în stare să-ți provoace o astfel de stare sufletească, încît să dorești să vii aici cu noi. Se vede că în socotelile tale toate cele pămîntești sînt nimic în comparație cu fericirea făgăduită de Evanghelie.

Mi-e rușine oarecum și mie să descriu cu amănuntul ceea ce fac ziua și noaptea în aceste locuri retrase. E drept că am părăsit viața de oraș, socotind-o prilej pentru tot felul de răutăți. Dar pe mine însumi n-am reușit încă să mă depășesc. Dimpotrivă, am ajuns asemenea celor ce călătoresc pe mare, care, din pricina neobișnuinței în ale navigației, devin neliniștiți, simțind că-i apucă răul de mare, sînt prost dispuși din pricina legănării corăbiei, văzîndu-se zguduiți cînd dintr-o parte cînd din alta, iar atunci cînd urcă într-o barcă ori într-o luntre îi apucă răul și amețeala, pentru că greața și crizele de ficat i-au însoțit peste tot.

Cam printr-o astfel de stare sufletească trec și eu, întrucît pretutindeni port încă încuibate în mine patimi, care continuu mă tulbură, așa că din toată această schimnicie și retragere în singurătate încă n-am dobîndit aproape nimic deosebit ³.

În orice caz, din cîte ar trebui să facem și prin care ne-am putea învrednici să pășim pe urmele Celui Care ne-a arătat calea mîntuirii, atunci cînd ne-a zis «Oricine vrea să vină după Mine, acela să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să-Mi urmeze Mie» ⁴, cele mai importante sînt următoarele.

II

Mai întii sîntem datori să ne păstrăm *liniștea cugetului*, care e ca un ochi. După cum ochiul, care se rotește încontinuu, cînd într-o parte,

1. Poate tocmai fiindcă se deosebeau profund în temperament și atitudini, cei doi mari părinți s-au iubit și s-au întregit, iar pînă la urmă au format un cuplu ideal, nu numai pe băncile universității din Atena, ci și mai tîrziu, în viață.

2. Annisi, actuala Sunisa, la marginea Neo-Cezarei, la 8—10 stadii de satul Ibora, pe malul riului Iris.

3. Sincer și modest, Sfîntul Vasile vrea să cîștige pe Grigorie și printr-o susținută ironie.

4. Matei 16, 24.

cînd într-alta, odată în sus, altădată în jos, nu e în stare să vadă limpede ce se află în fața lui, ci trebuie mai întîi să-și fixeze privirea spre obiectul pe care vrem să-l cercetăm, tot așa nici mintea omului nu-i în stare să vadă limpede adevărul atunci cînd ea este asaltată de nesfîrșite griji lumești. Pe cel care încă nu-i unit prin legătura căsătoriei⁵ îl tulbură adeseori furia patimilor, poftă greu de potolit și tot felul de dorințe trupești primejdioase, pe cîtă vreme pe cel care trăiește în legătură familială îl iau în primire alte soiuri de griji; dacă n-are copii, le va duce dorul; dacă are, îl neliniștesc grijile pentru creșterea lor, pentru supravegherea soției, pentru gospodărirea familiei, pentru controlul asupra slugilor, pierderile la contracte, certurile cu vecinii, neplăcerile de la tribunale; frica de faliment în comerț; munca pînă la extenuare în agricultură.

Fiecare zi posomorăște sufletul cu cîte o supărare nouă, pe cînd nopțile, care preiau îngrijorările zilelor, amăgesc și mai mult cugetele cu nălucirile lor. Față de toate acestea există numai o singură scăpare: să te desparți cu totul de grijile lumești. Dar despărțirea de lume nu înseamnă pur și simplu plecare trupească din mijlocul ei, ci rupere sufletească de poftele trupești în așa măsură, încît să nu simți dorul de a trăi în oraș, de a avea casă, avere, prieteni, proprietate personală, mijloace proprii de trai, pofta de a face comerț, de a apărea la întruniri publice, de a nu te mai dori după învățătură omenescă, în schimb să fii gata să primești în inimă îndrumări izvorîte din învățătura dumnezeiască. Și o astfel de pregătire a inimii însemnează tocmai dezvățul de obișnuințele rele, care puseseră pînă atunci stăpînire pe ea. Nici pe tăblița de ceară nu poți scrie dacă n-ai șters de pe ea ceea ce a fost scris acolo înainte, dar nici în suflet nu se pot întipări învățăturile dumnezeiești dacă nu s-au scos din el mai întîi prejudecățile obișnuinței. De aceea, în vederea acestui scop, retragerea noastră aici, în singurătate, ne este de cel mai mare folos, pentru că potolește patimile, dînd prilej minții să le stîrpească cu totul din suflet. Căci, după cum fiarele îmblînzite sînt ușor de stăpînit dacă le arătăm iubire, tot așa și dorințele puternice, cum sînt poftele, mințile, temerile și mîhnirile, aceste rele care înveninează sufletul, pot fi potolite prin viață trăită în liniște, în loc să le ațîțăm, să le aprindem mai tare prin tulburare neîncetată, și astfel le biruim mai ușor prin puterea minții. Cu o condiție: să fie locul măcar așa cum este

5. Desigur, Sfîntul Vasile nu condamnă căsătoria. Aici se are în vedere ruperea de «duhul lumii», care într-un fel e normativă pentru toți creștinii, nu numai pentru monahii.

al nostru de aici, rupt de orice contact cu lumea, încît asceza continuă să nu fie întreruptă prin nimic exterior ⁶.

Deprinderea evlaviei hrănește sufletul cu gândiri cerești. Și ce lucru poate fi mai fericit decît să imiți, aici pe pămînt, cetele îngerilor, care mîncă la rugăciune încă din revărsatul zorilor și preamăresc pe Făcătorul lumii în laude și în cîntece, iar după ce soarele a ajuns să strălucească pornesc la muncă însoțind astfel pe om pretutindeni în rugăciuni, punînd în muncă imnuri de laudă, așa cum ai da gust mîncărilor atunci cînd pui în ele sare și mirodenii? Căci mîngîierea imnurilor ne revarsă în suflet într-adevăr o stare de adîncă seninătate și voieșie.

Așadar liniștea este începutul curățirii ⁷. Cînd ai liniște sufletească atunci nici limba nu mai discută despre lucruri omenești, nici ochii nu se mai răsucesc să surprindă culorile frumoase ori simetria organismelor trupești, după cum nici auzul nu tulbură puterea sufletului prin ascultarea cîntecelor compuse anume ca să placă, sau prin vorbe ale oamenilor ușuratici sau înfumurați, lucruri care se știe că au putere deosebită de a slăbănogi trezvia sufletească. Căci mintea care nu se împărăștie și n-o ia razna prin simțuri spre lucruri omenești se întoarce acasă și se ridică prin puterile sale ca să cugete la cele dumnezeiești. Și cu cît e mai pătrunsă și mai luminată de acea frumusețe, cu atîta își uită parcă și de cele trecătoare și nu mai dă prea mult pe hrană, nici nu se îngrijorează de îmbrăcăminte, ci, liberă de griji pămîntești, își îndreaptă întreaga rîvnă spre dobîndirea bunătăților celor veșnice, nevoindu-se numai după înțelepciune și bărbăție, după dreptate și cumpătate ⁸, precum și după celelalte virtuți care izvorăsc din acestea și care dau apoi putința creștinului să-și îndeplinească toate datoriile vieții.

III

Dar calea de căpetenie pentru descoperirea adevărului mîntuitor este cercetarea *Siintelor Scripturi*, pentru că în ele ni s-au transmis atît poruncile privitoare la faptele noastre, cît și viețile fericitilor bărbați, care stau în fața noastră, vrednice de a fi imitate ca niște icoane vii

6. În fond, sfîntul Vasile nu predica fuga de lume, de societate, ci în primul rînd ancorarea în activism. Cf. R. Truecker, *Politische u. sozialgeschichtliche Studien zu der Basiliusbrieffen* (Diss. Frankfurt, 1960), Bonn, 1961. Dem. Savramis, *Theologie und Gesellschaft*, München, 1971.

7. 'Υσυχία—revenirea în sine (ἐπάνεμι εἰ σεαυτὸν) vor fi doi piloni de bază în spiritualitatea răsăriteană vreme de peste 1000 de ani, culminînd cu isihasmul.

8. E vorba de virtuțile cardinale, cf. P. S. Timotei Lugojanul, *Spiritualitatea sfîntului Vasile*, în volumul «Sfîntul Vasile cel Mare», București, 1980, p. 105 ș.u.

ale viețuirii în Dumnezeu. Și astfel, în orice parte simte fiecare creștin că-i lipsește ceva, aici își află, ca într-o farmacie de obște, leacul potrivit pentru boala lui, bineînțeles dacă va fi hotărît să-și urmeze modelul.

De pildă, dacă îndrăgește cineva fecioria, citește adeseori istoria lui Iosif⁹, învățând din faptele lui cum să se păstreze curat, și anume nu numai să se înfrîneze de la plăcerile trupești, ci și cum să stăruiască mai mult în virtute. Bărbăția o poate învăța de la Iov, care nu numai când viața i s-a schimbat cu totul, încît într-o clipită din bogat a ajuns sărac și din tată a mulți copii să nu mai aibă nici unul, a rămas neclintit, păstrîndu-și tot timpul neîncovoiată credința sufletului său, ci n-a cîrțit de mînie nici atunci cînd prietenii veniți să-l mîngîie l-au luat în ris și i-au sporit prin aceasta și mai mult durerea. Și iarăși, dacă chibzuiește cineva cum ar fi cu puțință ca în același timp să fie și blînd și mărinimos, încît și de mînie să se folosească prin blîndețe ca de o unealtă împotriva răutății oamenilor, atunci va afla pe David curajos în faptele lui războinice, dar blînd și stăpînit în răspunsurile față de dușmani. Tot așa a fost și Moise, care cu grea mînie și-a ridicat întreaga lui statură împotriva tuturor celor care au păcătuit față de Dumnezeu, dar cînd a fost vorba de învinuirile care i s-au adus, el a răbdat toate cu seninătate sufletească. Și peste tot, așa cum pictorii, care zugrăvesc icoanele după model, își îndreaptă încontinuu privirile spre original, ca să-i poată prinde aidoma trăsăturile, tot așa și cel ce vrea să se desăvîrșească în toate felurile trebuie să privească la viețile acestor sfinți ca la niște icoane vii și lucrătoare și să-și însușească bunătățile lor, urmîndu-le întocmai.

IV

Dar și *rugăciunile*, care însoțesc citirile biblice, fac sufletul mai înținerit și mai îmbunătățit, pe măsură ce acesta se simte mai plin de dorul după Dumnezeu. Căci rugăciunea cu adevărat bună este aceea care face să se înfiripeze în suflet o concepție clară despre Dumnezeu, iar sălășluirea lui Dumnezeu în noi constă tocmai în a avea pe Dumnezeu temeinic în gînd. Numai atunci devenim temple ale Duhului, cînd gîndirea statornică la El nu se mai lasă întreruptă de grijile pămîntești și cînd cugetul nu se lasă tulburat de patimi trecătoare. Cel ce iubește pe Dumnezeu lasă totul de-o parte și se retrage în el, alungînd orice patimă care-l ațîță spre necumpătare și săvîrșind fapte care duc la virtute.

9. Istoria lui Iosif, așa cum ne-o descriu imnele și sinaxarul Săptămîinii Patimilor e foarte apropiată de cugetarea Sf. Vasile.

V

Și mai întâi de toate trebuie să ne străduim să nu folosim cuvintele în chip neînțelept, să nu punem întrebări în chip arțăgos, nici să răspundem necuviincios, să nu întrerupem pe om când acesta povestește ceva folositor, nici să nu intervenim forțat peste alții; cu un cuvânt, să păstrăm *măsură* atât la vorbe, cât și la ascultare. Să nu ne fie rușine să ne mai cultivăm, dar nici să nu ținem învățătura numai pentru noi, fiind invidioși când și alții ar vrea să învețe, asemănându-ne cu femeile desfrinate, care prezintă pe copiii altora ca și cum ar fi ai lor, ci să recunoaștem deschis cine este părintele cuvintelor respective. Să alegem și o intonație naturală în vorbire, care să nu pună în situație neplăcută pe cel mai slab de ureche, dar nici să nu-l supere prin grăire prea tare, să ne examinăm mai întâi în noi înșine ce avem de spus și abia după aceea să ne exprimăm. Să nu fim morocănoși în discuții, ci atrăgători în vorbire, dar să nu căutăm să folosim un anume grai ușuratic, ci să păstrăm farmecul poveștelor binevoitoare. Chiar și când sintem siliți să muștrăm, de fiecare dată să ne ferim de a fi grosolani, pentru că numai dacă ai dat dovadă mai întâi tu însuși că ești modest și smerit, numai atunci te vei putea apropia ușor de cel care are nevoie de îndreptare. Căci adevărat ne este de folos acest fel de pedeapsire întrebuițat de proorocul care atunci când a greșit n-a pronunțat el însuși sentința la condamnare¹⁰, ci a făcut apel la o altă persoană, pe care a făcut-o ca judecător al propriului său păcat, pronunțând dinainte pedeapsa care ar fi căzut pe el, ca să nu-l mai poată acuza acum cineva care l-ar fi confundat.

VI

Unui suflet smerit și retras îi stă bine o privire serioasă și îndreptată numai spre pământ, o *ținută* mai puțin pretențioasă, o frizură nu prea îngrijită, o îmbrăcăminte mai ponosită, încît ceea ce se vede la cei ce țin doliu să apară la noi ca ceva nesilit. Rasa să fie strînsă ușor cu o centură pe corp, brîul să nu stea deasupra coapselor, pentru a nu asemana pe călugăr femeilor, dar nici să nu fie prea liber încît haina să apară încrețită, căci aceasta ar fi semn de molesire. Nici umbletul să nu fie prea tărăgănat, ca și cum ar da dovadă de slăbănogire a sufletului, dar nici să nu fie prea grăbit sau prea pompos, ceea ce ar trăda o răscolitoare agitație lăuntrică. Rostul îmbrăcăminteii este unul singur, acela

10. II Regi 12, 1—14.

de a acoperi trupul după necesitate, atît iarna cît și vara, dar la haine nu trebuie căutate nici culori înflorite, nici țesături fine și moi, pentru că dacă ar umbla cineva neapărat după haine și culori deschise ar da pe față dorul după înfrumusețare, ca femeile care, de dragul modei, își boiesc obraji și părul cu sulemeneală străină. Dar și grosimea țesăturii trebuie să fie de așa fel încît să nu trebuiască să mai fie luată peste ea încă o a doua îmbrăcăminte pentru a ține mai cald celui ce o poartă. În același timp și încălțămîntea trebuie să fie din material ieftin, dar lucrată în așa fel încît să corespundă întru totul necesității.

Desigur, dacă în privința îmbrăcămîntei se cade să ne mărginim la strictul necesar, tot astfel și cînd e vorba de hrană, e de ajuns pentru întreținere pîinea, iar pentru sete, apa, pe lîngă care se va adăuga consumarea diferitelor legume pentru menținerea vigoriei trupesti, în măsura în care sînt necesare. La masă nu trebuie să se vadă că mîncăm cu lăcomie, ci să păstrăm tot timpul stăpînire de sine, seninătate și cumpătare în toate, nelăsînd nici atunci cugetul să rătăcească departe de Dumnezeu, ci și din prilejul gustării alimentelor și din felul în care e alcătuit organismul, pe care îl hrănim, să facem prilej de preamărire a lui Dumnezeu, întrucît pînă și din multele soiuri de bucate lăsate pentru întreținerea trupului omenesc se poate vedea că ele au fost lăsate de Ziditorul tuturor lucrurilor: Înainte de a ne așeza la masă, se cade să înălțăm sufletul către Dumnezeu rugîndu-L să ne învrednicească de darurile Lui atît în prezent, cît și pentru cele ce ne rezervă pentru viitor. După prînz trebuie să ridicăm iarăși cugetele spre Dumnezeu spre a-I mulțumi pentru toate darurile primite și spre a-I implora bunătatea pentru cele pe care ni le-a făgăduit. Trebuie să se rînduiască pentru masă o anumită oră, aceeași în fiecare zi, din 24 ore ale zilei; numai această oră să fie închinată grijii de trup, pe cînd pe celelalte ascetul să le dăruiască nevoițelor duhovnicești.

Somnurile să fie și ele ușoare și scurte, în consonanță cu hrana mai ușoară care s-a consumat, ba vor exista și întreruperi, din cînd în cînd, pentru a se ocupa sufletul cu marile probleme ale mîntuirii. Pentru că lăsarea în grija unui somn greu, atunci cînd toate mădularele sînt istovite de oboseală și cînd ușor pot cădea pradă nălucirilor celor mai nebunatice, duce pe cei adormiți în felul acesta la moarte zilnică. Ceea ce este răsăritul soarelui pentru ceilalți oameni, aceea este miezul nopții pentru cei se nevoiesc în evlavie, căci atunci acea liniște nocturnă odihnește sufletul în chip deosebit, pentru că atunci nici ochii, nici urechile

nu transmit în inimă audiții primejdioase, ci cugetul întreg comunică numai cu Dumnezeu, iar îmbunătățindu-se pe sine prin aducerea aminte de păcatele săvârșite și fixându-și reguli pentru ocolirea răului, cere de la Dumnezeu ajutor pentru ducerea la îndeplinire a hotărârilor luate ¹¹.

EPISTOLA 3

Către Candidian ¹

Scrisă pe la anul 360

Cînd ți-am primit epistola am încercat un sentiment straniu : în clipa în care am pus mîna pe ea am avut senzația că primesc un comunicat oficial, iar în timp ce desfăceam sigiliul de ceară, ca să citesc, m-a apucat o teamă ca și cum ar fi trebuit să mă aștept la o sentință de osîndire ², așa cum primeau spartanii în vremea veche. După ce am dat însă la o parte pielea din jurul sulului și am citit textul scrisorii pînă la capăt, am început să rîd de-a binelea, nu numai pentru că nu-mi trimiteai nimic periculos, dar și pentru că am început să-ți compar scrisoarea cu a unui al doilea Demostene. Căci acel mare orator, cu toate că organiza o adevărată orchestră de dansatori și flautiști, totuși nu mai voia să fie numit Demostene, ci doar un dirijor oarecare ³. Or, în calitate de guvernator, Tu conduci pe mai multe zeci de mii de supuși decît orchestra aceluia. Și iată nu mi-ai scris sub formă de poruncă, ci într-un mod cu totul familiar, dar, în același timp, n-ai uitat deloc nici de rîvna pentru bunele exprimări ca un fel de Platon ⁴ care, în «Republica» lui, cere ca și atunci cînd treburile sînt amenințate de furtună și de grindină, să ne păstrăm sufletul liniștit și adăpostit ca după un zid de

11. S. Y. Rudberg a studiat (*Etudes sur la tradition manuscrite de saint Basile*, Upsala, 1953) această epistolă pe baza a 123 de variante manuscrise, socotind-o ca una din cele mai complete scrieri ale sale în privința concepției lui ascetice și morale. Parțial, această epistolă e cuprinsă și în «Vechile rîndueli ale vieții monahale», (după ediția rusă a episcopului Teofan, apărută la Moscova în 1892), editura mănăstirii Dobrușa, 1929, pag. 243—248.

1. Candidian era guvernator al Capadochiei. Ca atare a cunoscut și pe Sf. Grigorie de Nazianz (Migne, P.G. 37, 36—41).

2. *Ἐπιστολή* era inițial «un băț de o anumită grosime, care servea spartanilor să asigure secretul unor mesaje publice, ca sentințele sau ordinele trimise de efori generalilor plecați în expediție. Acesta putea fi citit numai după ce era înfășurat pe un băț de aceeași dimensiune. Cuvîntul «scital» a ajuns să însemne însuși mesajul trimis». (*Enciclopedia civilizației grecești*, în românește de Ioana și Sorin Stati, București, 1970, p. 482—483).

3. Horegul, ὁ χορηγός, era dirijorul, care conducea și instruia pe cheltuială proprie corul, care însoțea sub forma unei «opinii publice» desfășurarea unei acțiuni teatrale. *Enciclop. civiliz. gr.* p. 281.

4. Platon, *Republica*, partea III-a, 496 D. (Ed. Noica-Creția, p. 291—293).

întărire, nelăsându-l pradă nici unei patimi, cel puțin atât cât ne stă flecăruța în putere. Astfel de isprăvi sînt cele mai mari și mai minunate pentru oamenii capabili, deși dacă le judeci după viața pe care o duc, ele nu sînt în sine ceva chiar atât de ieșit din comun. Acum însă ascultă un caz cu adevărat extraordinar, care era să dea peste mine.

Un om de nimic, din cei care trăiesc pe moșia noastră de la Annisa, după ce a auzit că ne-a murit omul de serviciu, fără să spună că ar fi avut vreun contract și fără să fi venit să mă caute, dar și fără să se fi plins pentru ceva de mine, fără să-mi fi cerut ceva din ceea ce și așa aveam de gînd să-i fac parte — și fără să mă fi amenințat că-și face dreptate dacă nu i s-ar fi dat nimic, — la un moment dat însoțindu-se cu încă vreo cîțiva, tot așa de nebunatici ca el, a atacat casa și a început să snopească în bătai pe femeile care purtau grijă acolo de gospodăria noastră și, după ce au forțat intrările, au luat tot ce au găsit, însușindu-și nu numai ce credea el că ar constitui partea lui, ci a îndemnat și pe ceilalți să fure și ei tot ce voiau. Față de toate acestea, ca să nu fim lăsați în ultimul hal de părăsire și pentru ca să nu apărem în fața tuturor că am ajuns pradă oricui, dovedește-ți, Te rog, interesul ce ni l-ai arătat totdeauna în toate împrejurările. Numai atunci cred că am putea scăpa de griji dacă am fi luați sub energica Ta purtare de grijă. Am fi mulțumiți dacă numitului i s-ar da o pedeapsă, și anume să fie arestat de autoritățile comunale și să fie osîndit și trimis pentru o vreme oarecare în temniță. Asta n-ar constitui numai o mică satisfacție pentru cîte am pătimit, ci ar constitui și un fel de învățătură pentru viitor.

EPISTOLA 4

Către Olimpiu¹

Scrisă între anii 360—361

Ce-ai de gînd, minunate prietene? De ce-mi alungi din casă pe iubita-mi sărăcie, mama supremei filozofii? Cred că dacă ar avea grai ți-ar intenta un adevărat proces cu expulzare nedreaptă, spunîndu-ți: «Iată eu așa mi-am ales dinainte să conviețuiesc împreună cu Vasile, pentru că el admiră nu numai pe Zenon Filozoful², care după ce a pierdut totul într-un naufragiu, n-a scos din gură nici un cuvînt greu, ci

1. Olimpiu era om înstărit, care trimitea donații în bani și alimente pentru a sprîlji «experiența ascetilor», a tinerilor Vasile și Grigorie. Vasile îl dojenește blînd.

2. Naufragiul lui Zenon (336—263 î.d.Hr.), întemeietorul stoicismului, pare a fi fost un fapt real, zice comentatorul lui, Diogene Laertios, *Despre viețile și doctrinele filozofilor*, trad. Balmus, comentarii Ar. Frenkian, București, 1963, pag. 330 și 657.

a exclamat doar : «Bravo destinaule, vād că tu mă faci să îmbrac mantaua sărăcăcioasă a filozofului !»³, ci și pe ucenicul său Cleant, care noaptea săpa fintini pentru cițiva bănuți, din care să poată și trăi, dar și să-și plătească ziua lecțiile de filozofie⁴. Și tot așa nu înceta deloc să admire pe Diogene⁵, pentru faptul că făcea orice numai să nu prețină de la viață mai mult decît îi dădea natura, încît a aruncat din mînă cupa de lut, căci învățase de la un copil că tot așa de bine se poate bea și atunci cînd te pleci să-ți iei apă în căușul palmelor».

Iată, dar, ce fel de muștrări și de înfruntări ți-ar putea face sora mea, sărăcia, cu care mă obișnuisem în casă și pe care ai alungat-o acum prin bucatele cu care m-ai încărcat tu. Și ți-aș mai putea spune vorbe și mai grele : «Dacă te mai prind pe-aici am să-ți dovedesc că traiul ce l-ai dus pînă acum seamănă cu luxul sicilienilor și cu plăcerile sibiraiților italieni⁶. Și pentru aceasta să știi că am să mă răzbun cum numai eu știu !»

Cam atîta despre sărăcia mea. Încolo, m-am bucurat auzind că ai început deja să faci un tratament. Doresc să-și facă efectul, căci, în fond, ceea ce ar prinde mai bine sufletului tău curat ar fi tocmai un organism pentru care nu ar trebui să-ți mai faci nici o îngrijorare.

EPISTOLA 5

Scrisoare de mîngîlire adresată lui Nectarie

Scrisă pe la 359

N-au trecut nici trei zile de cînd am auzit despre nenorocirea ireparabilă care a dat peste tine, dar am stat încă la îndoială, pentru că cel care mi-a transmis această știre tristă nu-mi putea da amănunte despre felul cum s-au întîmplat lucrurile, iar pentru că nu eram dispus să admit ceea ce nici n-aș fi crezut că poate fi adevărat, am așteptat pînă ce am primit o epistolă de la episcopul locului, care mi-a confirmat în-

³ Τριβώνιον era mantaua groasă (mai scurtă decît ἱμάτιον). Era haina tipică a lui Socrate și a filozofilor. Cf. Benseler—Schenkl, *Griech.-deutsch. Vörterbuch*, Leipzig-Berlin, 1911 s.v.

⁴ Despre Cleante, săpătorul de fintini, D. Laertios, *art. cit.*, VII, V, p. 373 și despre felul cum a băut Diogene apă, *ibid.* p. 304.

⁵ Filozof cinic, contemporan cu Alexandru Macedon.

⁶ Orașul Siberis a fost întemeiat în sec. VIII î.d.Hr. pe țărmul vestic al golfului Tarent de niște coloniști greci. Din pricina fertilității solului cetățenii orașului trăiau în lux și desfrîu, cf. *Enciclop. civiliz. gr.*, 504.

¹ Admirator al Sf. Vasile, Nectarie pare a fi una și aceeași persoană cu viitorul arhiepiscop al Constantinopolului (381—397). P. Hristu, *art. cit.*, III, p. 442—443.

grozitoarea veste. Ce nevoie ar mai fi să-ți spun cât de mult m-a îndurerat și câte lacrimi am vărsat pentru asta? Căci într-adevăr, cine ar putea avea așa o inimă de piatră ca să-și iasă din fire în așa măsură încît să treacă peste astfel de lovituri cu indiferență, ori să treacă prin astfel de împrejurări cu totală nepăsare? Moștenitorul unei case strălucite, reazemul familiei, nădejdea patriei, vlăstarul unor părinți evlavioși, care a fost rodul atîtor rugăciuni, a plecat, fiind răpit din brațele tatălui său, în floarea vîrstei sale. Ce inimă, de-ar fi ea tare ca diamantul, n-ar înmuia-o de tot? Drept aceea, nu-i de mirare că această pierdere m-a atins în chipul cel mai profund și pe mine, care m-am apropiat de tine din toată inima încă de la început atît de mult, încît bucuriile și durerile tale erau și bucuriile și durerile mele. Pe cît se părea pînă acum că prea puțin te-au încercat necazurile, acum dintr-o dată, prin pizma diavolului, ți-a dispărut toată tragerea de inimă și toată voioșia din casă, iar în locul lor am băgat de seamă că toate s-au îmbrăcat în negru. De aceea, chiar dacă am vrea să plîngem pentru cele întîmplate și să lăcrimăm, tot nu ne-ar ajunge viața întreagă, ba nici dacă toți cunoscuții noștri ar plînge împreună cu noi, tot n-ar fi în stare să egaleze cu tristețea lor această suferință. Și chiar valurile rîurilor de s-ar transforma în lacrimi, nici ele n-ar putea să plîngă îndeajuns durerea pe care am încercat-o².

Dar dacă am vrea acum să punem în lumină darul pe care Dumnezeu ni l-a pus în inimi, adică acea judecată înțeleaptă, care e în stare să păstreze în suflétele noastre măsura adevărată, atît în clipele de fericire, cît și în cele de întristare, ea ne va aduce mereu aminte de cîte am văzut și de cîte am auzit, vom înțelege că această viață e mai mult durere și neputință. Cu toate acestea, cei ce credem în Hristos nu trebuie să ne întristăm pentru cei ce mor, ca și cei ce n-au nădejdea în înviere³, căci numai prin răbdare îndelungă vom dobîndi mari cununi de mărire în preajma Celui Care s-a luptat și se luptă încă împreună cu noi, încît numai dacă vom îngădui acestui cuget lăuntric să ne șoptească fără încetare acest adevăr al nostru, poate că numai atunci vom putea afla o alinare cît de mică.

Drept aceea, Te rog ca pe un bun luptător ce ești să primești cu cuget împăcat și cu tărie această lovitură grea și să nu îngenunchezi, lăsîndu-te copleșit de întristare, lăsîndu-ți sufletul năpădit de ea. Să fii convins că, chiar dacă motivele celor rînduite de Dumnezeu nu le

2. Procedeu literar folosit adeseori de scriitorii capadochieni adăpați la școlile culturii greco-romane, hiperbola sau folosirea de expresii exagerate spre a impresiona, e adeseori întîlnită mai ales în «Pasiunile epice ale aghiografiei din sec. IV». N. Delehaye, *Les passions des martyrs et les genres littéraires*, Paris, 1921, p. 237 ș.u.

3. I Tes. 4, 13.

pricepem, totuși răsplățile care ni se rînduiesc de către Cel înțelept, Care ne iubește, le vom gusta odată și odată, chiar dacă pînă atunci vom avea și de răbdat multe dureri. Pentru că El știe ce și cum să rînduiească fiecăruia din ceea ce-i este de folos și pentru că ne rînduiește dincolo de moarte răsplăți mai mari decît cele pe care le-am avea aici. Căci, într-adevăr, există unele cauze neînțelese de noi oamenii; de ce anume unii pleacă de aici mai devreme, pe cînd alții sînt lăsați să se chinuie timp mai îndelungat în această viață fără de dureri? De aceea pentru toate trebuie să preamărim iubirea Lui de oameni și să nu ne pierdem nădejdea, aducîndu-ne aminte de acea adîncă și vestită vorbă rostită de marele luptător care a fost Iov, cînd a văzut la o cină cum i s-au prăpădit cei zece copii și cînd a zis: «Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvîntat»⁴. Să săvîrșim și în viața noastră această minune. Poate că aceasta-i și plata Dreptului Judecător pentru cei care se fac vrednici de astfel de isprăvi. Să zici, dar: «N-am pierdut pe fiul nostru, ci l-am dăruit Celui ce ni l-a dat. Viața lui nu s-a nimicit, ci a fost schimbată cu una mai bună. Nu l-a astupat glia pe dragul nostru băiat, ci l-a primit cerul în lăcașurile lui. Să mai avem puțină răbdare și ne vom regăsi iarăși cu cel dorit. Nu-i prea lungă vremea despărțirii, pentru că în viața aceasta toți sîntem pe drum și toți ne grăbim spre sălașul nostru al fiecăruia, pe care unul l-a apreciat mai devreme, altul e acuma pe drum, iar un altul se grăbește și el, dar pînă la sfîrșit toți vom ajunge în el. Și chiar dacă el și-a isprăvit drumul mai repede, așteaptă același sălaș»⁵.

Numai de ne-am asemăna și noi cu acest fiu al nostru în curățenia virtuții, încît să ne învrednicim și noi de o odihnă atît de fericită pe cît de nevinovată e și viața pruncilor care petrec cu Hristos!

EPISTOLA 6

Către soția lui Nectarie

Scrisă între anii 360—364

I

Mă gîndisem să nu rup tăcerea în fața decenței Tale, socotind că, întocmai ca la un ochi înflamat, cea mai ușoară atingere provoacă iritare, tot așa și în sufletul lovit de adîncă mîhnire, cuvîntul, oricît ar încerca el să aducă vreo mîngiere, s-ar putea ca oricum să provoace tulburare cînd intervine în astfel de clipe zbuciumate. Dar pentru că mi-am

4. Iov, 1, 21. Același citat și în epist. nr. 2.

5. Plutarh, *Eticele* 113 C.

dat seama că e vorba de o femeie creștină¹, educată în cele sfinte încă de multă vreme, și care a trecut prin multe în viață, n-am crezut c-ar fi bine să lipsesc de la datoria mea. Știu ce-i în sufletul mamei și, mai ales când mi-aduc aminte de purtările dumitale bune și blinde față de toată lumea, îmi inchipui cât de mare trebuie să fie suferința pentru pierderea recentă. Ai pierdut un fiu pe care-l fericeau toate mamele cât timp a trăit, fiu cum și-ar fi dorit să fie și copiii lor, iar când el a murit au plîns cu toatele, ca și când și-ar fi îngropat propriul lor copil. Moartea lui a rănit inima a două patrii, a noastră, a celor din Capadochia, și a celor din Cilicia². Deodată cu el s-a și stins un neam mare și vestit, s-a prăbușit parcă cu temelie cu tot.

O! Ce fatală ispravă ai făcut, diavole³, ce groaznică nenorocire ai adus! O! tu pămîntule! ce te-a făcut să îngădui o astfel de pătimire? Cred că și soarele s-ar fi îngrozit, dacă ar fi avut simțire, de o așa privește tristă. Și ce-ar putea spune cel care ar exprima durerile, pe care deznădejdea unui astfel de suflet ar încerca s-o spună?

II

Dar, după cum am învățat din Evanghelie, nimic din cite se întîmplă nu-i să nu fi fost cuprins în purtarea de grijă a Providenței, pentru că nici o vrabie nu pierde fără știrea Tatălui ceresc⁴, încît tot ce se întîmplă e după voia Celui Ce ne-a păzit. Căci voiți lui Dumnezeu cine-i poate sta împotriva? Să privim, dar, cu înțelegere tot ce se întîmplă, pentru că dacă ne-am ridica împotriva celor rînduite de sus n-am aduce nici o îndreptare celor întîmplate, iar pe deasupra ne mai pierdem și pe noi înșine. Să nu ne ridicăm, dar, împotriva dreptei judecăți a lui Dumnezeu, pentru că sintem cu mult mai neștiutori decît ca să controlăm judecățile cele negrăite ale Lui. Acum ai bunul prilej de a lua ca pildă de răbdare soarta mucenicilor. Mama Macabeilor a știut de moartea celor șapte fii ai ei⁵, dar n-a plîns, nici n-a vărsat sînge nedemn, ci prin rugăciunile ei de mulțumire către Dumnezeu, în ceasul în care i-a văzut desfăcîndu-se de legăturile trupului prin foc, prin sabie și prin chinuri cumplite, a ajuns bine plăcută lui Dumnezeu, iar în fața oamenilor a rămas neuitată. Mare e suferința, mărturisesc și eu, dar mari sînt și răsplățile pe care le dobîndesc de la Domnul cei ce le suferă.

1. Deși tonul acestei epistole intitulată «cea de mîngiere» diferă de al celei anterioare, totuși e cald, impresionant. P. Hristu, (*art. cit.* II, 349) crede că soția lui Nectarie ar fi fost originară din Cezareea și că Sf. Vasile va fi cunoscut pe ambii soți de la Constantinopol, unde Nectarie ar fi fost retor.

2. Patria lui Nectarie.

3. *Fac.* 2, 17.

4. *Matei* 10, 29.

5. *II Mac.* 7, 1, 20.

Din clipa în care ai ajuns mamă și ți-ai văzut copilul și I-ai mulțumit lui Dumnezeu, cred că n-ai uitat totuși că el e muritor și că ai adus pe lume tot un muritor, iar în cazul acesta, ce-ți pare așa de straniu că a încetat din viață un muritor? Vei zice: m-a întristat că acest lucru s-a întâmplat prea devreme. Pare necunoscut ceea ce nu-i binevenit și asta pentru că nu știm să distingem ceea ce e în folosul sufletelor noastre și nici nu putem să hotărîm termene fixe în viața omenească. Aruncă-ți ochii pretutindeni în jur, unde locuiești, și vei înțelege că toate cele văzute sînt muritoare, că toate sînt supuse stricăciunii. Privește cerul de deasupra Ta: odată și odată și el va dispărea. Uită-te la soare: nici el nu va rămîne în veci. Toate stelele, toate vietățile uscatului și ale mărilor, toate minunățiile de pe lume, pămîntul însuși, toate sînt pieritoare, de la o vreme nici una nu va mai exista. Cugetarea la toate acestea să aducă așadar o mîngîiere pentru tot ce s-a întâmplat la voi! Nu măsura durerea în ea însăși, pentru că atunci îți va părea cu neputință de îndurat, ci doar dacă o pui în cîntar alături de toate celelalte lucruri omenești, abia atunci vei găsi și în ea vreo mîngîiere și, mai presus de toate acestea, ți-aș spune un lucru și mai important: cruță întristarea soțului tău, mîngîiați-vă unul pe altul! Nu îngreua peste măsură suferința, măcinîdu-te la nesfîrșit în tînguire! În genere nu cred că există motiv care să ne poată mîngîia deplin, dar tot așa cred că la o întristare cum este cea de față ne trebuie și rugăciune.

Doresc, deci, ca Însuși Domnul apropiindu-Se de inima Ta să-ți aprindă cu putere negrăită o lumină în suflet spre gînduri mai bune și spre a regăsi din lăuntru tău izvoarele mîngîierii.

EPISTOLA 7

Către prietenul său Grigorie (de Nazianz)

Scrisă între anii 360—363

N-am uitat niciodată, mai ales cînd scriam unui om luminat ca tine¹, că pînă și cea mai precisă definiție e mult mai neputincioasă decît

1. La ezitarea repetată a Sfîntului Grigorie Teologul de a se hotărî într-un fel sau altul, arareori a formulat Sfîntul Vasile argumente mai hotărîtoare ca în această scurtă epistolă. Era epoca în care își arăta influența sa primejdioasă erezia lui Eunomie, care voia să refacă întreg sistemul argumentărilor ariene în denaturarea învățaturii despre deoființimea persoanelor Sfîntei Treimi. Dacă și așa — zice Sf. Vasile — omul nu poate cunoaște adîncul tainelor, din pricina sărăciei cuvintelor, atunci măcar puținul cît îl putem face, să-l facem. Așa s-a născut prima lucrare a Sf. Vasile, tratatul *Contra lui Eunomie*, pe care-l va completa apoi fratele său, Sf. Grigorie de Nyssa. Știa el, Sf. Vasile, de ce era nevoie să mobilizeze gîndirea și condeii neîntrecut al prietenului său: «îți pun la inimă, așa cum te-am rugat și altădată, să te dedici cu totul apărării adevărului creștin». Și știm cît de salvatoare vor fi cele cinci cuvîntări teologice ale Sfîntului Grigorie de Nazianz.

gîndirea celui ce vorbește și decît curiozitatea celui ce cugetă. Aceasta pentru că, în mod firesc, cuvîntul nu poate fi în stare să redea toată adîncimea ideilor. Și atunci, dacă puterea noastră de gîndire e slabă, iar și mai neajutorată decît ea e puterea de exprimare a limbii, oare la ce altceva va trebui să ne așteptăm de pe urma spuselor noastre, decît la scuza că sîntem prea săraci în cuvinte? Desigur, însă, că acest lucru n-ar putea constitui o pricină pentru care să ne putem opri vreodată de a mai cerceta și întreba, căci ar fi o adevărată trădare dacă nu ne-am sili să punem la îndemîna tuturor celor ce iubesc pe Dumnezeu răspunsurile teologice cele mai potrivite. Dar fie că aceste îndrumări sînt destul de clare, fie că mai au nevoie de lămuriri, ele mai pot fi totuși îmbunătățite, atunci cînd împrejurările o cer. Deocamdată îți pun la inimă, așa cum te-am mai rugat și altădată: să te dedici cu totul apărării adevărului creștin și, cu avîntul pe care Dumnezeu ți l-a sădit în cuget, să ajuți la consolidarea poziției corecte a învățaturii, căci nu trebuie să ne mărginim doar la aceste obiective, fără a mai nădăjdui spre nimic altceva, căci fiind și așa cu mult mai slabi decît s-ar crede, mai multă primejdie aducem învățaturii creștine prin slăbiciunea cuvîntului nostru, decît adăugînd mult prea puțina noastră vigoare pentru apărarea adevărului.

EPISTOLA 8

Către locuitorii din Cezareea, pentru a-și justifica retragerea¹

I

M-am întrebat adeseori cu ce v-am putut supăra și cum v-ați putut lăsa biruiți de smerenia mea, un om atît de mic și de neînsemnat, care poate că n-are nimic plăcut, în sfîrșit, de ce m-ați îndemnat, făcînd amintire de patria mea și de prietenie, ca și cum v-ați fi silit în dragoste pîrintească să mă aduceți la voi, pe mine, un transfug oarecare. Cît mă privește, eu recunosc că sînt un transfug, fapt pe care nu l-aș putea tăgădui, dar pricina o veți afla îndată dacă vreți. Am rămas atunci foarte mirat de un lucru neprevăzut, asemeni celor rămași încremeniți pe neașteptate de niște zvonuri neașteptate, așa încît nu mi-am mai

1. Epistola de față e cuprinsă numai în codicele *Parisinus Supp. gr. 1020* din sec. XI. Adresanții nu pot fi locuitorii Cezareii. Nici stilul nu pare a fi al Sfîntului Vasile. De aceea mulți cercetători o atribuie lui Evagrie Ponticul. R. Melcher, *Der achte Brief des Basilius ein Werk des Evagrius Ponticus*, Münster, 1923. Totuși îndeosebi pasajele privind apărarea divinității Duhului Sfînt sînt tratate în mod similar și în alte epistole ale Sf. Vasile.

putut stăpîni gîndurile și am luat-o la sănătoasa, adăpostindu-mă undeva departe de voi, dar de la o vreme parcă mi s-a furișat în suflet un dor după învățăturile cele dumnezeiești și după filozofia lor. Căci mă întrebam : cum mi-aș putea stăpîni păcatul care sălășluiește în mine ? cum mi-aș putea cîștiga și eu un Laban² care să mă ocrotească de prigoana lui Esau² și să mă deprindă în cea mai înaltă filozofie ? Dar întrucît, cu ajutorul lui Dumnezeu, mi-am atins pe cît a fost cu putință acest scop, prin faptul că am găsit acest «vas ales»⁴ și această fîntină adîncă, vreau să spun pe Grigorie⁵, gura lui Dumnezeu, mai lăsați-mi puțină vreme, vă cer și vă rog, nu pentru că aș fi îndrăgît viața de prin orașe, (căci nu uit că prin asemenea obișnuințe prinde în cursă cel rău pe oameni), ci pentru că mă gîndesc că întîlnirea cu cei sfinți este de cel mai mare folos. Din vorbirea, cît de modestă, despre sfintele învățături și din ascultarea lor cît mai deasă ne putem obișnui cît mai mult cu contemplarea, de care nu știu cum m-aș putea lipsi. După părerea mea iată cum stau lucrurile :

II

Dar, o ! dumnezeieștii mei și prea iubiții mei, păziți-vă de păstoria filistenilor⁶, ca nu cumva fără să băgați de seamă să vă astupe izvoarele și să vă tulbure curăția cunoștințelor privitoare la credință ! Iată ce pun ei mereu la inimă : să nu luminați cu ajutorul dumnezeieștilor Scripturi sufletele cele plăpînde și să nu strimbați adevărul cu ajutorul înțelepciunii din afară ! Cel care introduce în credința noastră noțiuni de felul lui «nenăscut» și «născut»⁷ și care învață dogmatizînd că Cel din veci a fost o vreme cînd El nu exista, ca Acela care există prin firea Lui și e mereu Tată, că Duhul Sfînt nu-i veșnic⁸, unul ca acela nu-i oare un fel de filistean ? Eu iubesc prea mult oile Patriarhului vostru⁹, pentru ca să bea din apa curată ce țîșnește spre viața de veci¹⁰ și să nu-și atragă asupra lor vestirea prorocului : «Pe Mine, Izvorul apei celei vii, M-au părăsit și și-au săpat fîntini sparte, care nu pot ține apă»¹¹, atunci cînd trebuiau să recunoască cum că Tatăl e Dumnezeu, Fiul e Dumnezeu și Duhul Sfînt e Dumnezeu, după cum ne-au

2. Unchiul lui Iacob.

3. Acest frate al lui Iacob îl urmărea pe acesta pentru că reușise să-i ia dreptul de întii născut.

4. *Fapte* 9, 15.

5. Grigorie de Nazianz.

6. Popor dușman al evreilor.

7. Temă frecventă în scrierile Sf. Vasile, mai ales în tratatul *Contra lui Eunomie*.

8. Teme curente în lupta anti-ariană.

9. Aluzie la Hristos, Păstorul cel bun (*Ioan* 10, 11).

10. *Ioan* 4, 19 ; *Ier.* 2, 13.

11. *Ier.* 2, 13.

învățat dumnezeieștile cuvinte și cei care au scos din ele cea mai înaltă înțelepciune. Iar celor care ne aruncă în față învinuirea că ne-am închinat la trei dumnezei să li se spună așa : noi recunoaștem numai un singur Dumnezeu, dar pe El nu-L înțelegem numeric, ci după fire. Într-adevăr, tot ceea ce se spune despre unul ca număr, acela nu-i nimic în realitate și nici simplu de la natură, pe când Dumnezeu e recunoscut de toți ca simplu și necompus. Așadar, Dumnezeu nu-i unul ca număr. Iar ceea ce spun, așa este. Spun, de pildă, că lumea este numericeste numai una, dar nu una prin fire, după cum nici simplă nu este, într-un fel cel puțin. Într-adevăr, noi o împărțim după elementele care o compun, în fier, apă, aer și pământ. La rîndul său și despre om se spune că-i unul numericeste. Căci zicem adeseori «un om». Dar, într-un anumit fel, acest om nu-i ceva simplu, întrucît e format din trup și din suflet. Tot așa și despre înger vom spune că-i unul ca număr, dar prin firea lui el nu-i nici unul și nici simplu, întrucît ne reprezentăm ipostasul îngerului ca fiind o ființă însoțită de sfințenie.

Or, dacă nimic din ceea ce este unul ca număr, nu-i unul prin fire, și dacă ceea ce este unul prin fire și simplu nu-i unul ca număr, și dacă zicem că Dumnezeu e unul prin fire, atunci cum ne pot ei atribui numărul pe cîtă vreme noi îl excludem cu totul din această fericită și spirituală natură? Într-adevăr, numărul ține de cantitate și cantitatea e adaos la firea corporală. Or noi am crezut dintotdeauna că Domnul este Creatorul trupurilor. Tocmai de aceea orice număr designează lucruri a căror soartă este să aibă o fire materială și delimitată ; faptul că ceva este unic e o caracteristică a substanței simple și de neînțeles. Așadar, cel care admite că Fiul lui Dumnezeu sau Duhul Sfînt sînt număr ori creatură, unul ca acela introduce în ei, fără să vrea, o fire materială și delimitată. Și numesc «delimitată» nu numai firea cupriasă într-un anumit spațiu, ci și pe cea înțeleasă de preștiința Celui care trebuia să-l aducă pe om din nimic la viață, lucru care poate fi ușor de înțeles chiar și prin știință. Deci orice ființă sfîntă, care are o fire delimitată și are o sfințenie dobîndită, poate fi bănuită că ar putea înclina spre rău. Însă Fiul și Duhul Sfînt sînt Ei Înșiși izvor de sfințenie, prin care orice făptură cugetătoare se poate sfinți pe măsura virtuții sale¹².

III

Or, potrivit învățaturii celei drepte, noi nu spunem nici că Fiul se aseamănă cu Tatăl¹³, nici că nu se aseamănă, căci atît primul cît și cel

12. A se vedea A. Grillmeier, *Lé Christ dans la tradition chrétienne*, Paris, 1965, p. 330 și urm.

13. Se cunosc variantele ereziei ariene : omiuisieni, omei, anomei. A se vedea *Istoria bisericească universală*, I, p. 234 și urm.

de-al doilea din acești termeni sînt deopotrivă de imposibili. Într-adevăr noțiunile «asemănător» ori «neasemănător» se atribuie unor calități. Recunoscînd identitatea naturii, noi admitem deoființimea, și pentru Dumnezeu nu admitem ideea de compus pentru că Cel Care, după ființă, este Dumnezeu și Tată, a născut pe Cel Care, după ființă, este Dumnezeu și Fiu. Acest fapt este cel care ne îngăduie să evidențiem consubstanțialitatea sau deoființimea. Într-adevăr, Cel Care, potrivit substanței sau ființei Sale, este Dumnezeu, Acela este deoființă cu Cel Care, după ființă, este Dumnezeu, întrucît și omul e numit uneori dumnezeu, de pildă : «Eu am zis : Dumnezeii sînteți»¹⁴. Chiar și demonul este numit dumnezeu, de pildă : «căci toți dumnezeii neamurilor sînt idoli»¹⁵. Însă aceia sînt numiți așa printr-un favor, pe cînd aceștia, printr-o minciună. Singur Dumnezeu este Dumnezeu după ființă sau după substanță. Iar cînd spun «singur» subliniez tocmai ființa lui Dumnezeu, substanța cea sfîntă și necreată. Într-adevăr cuvîntul «singur» se mai folosește și în legătură cu un om oarecare și în legătură cu firea luată în chip absolut și în general. Despre un om oarecare, cum am spune, de pildă, despre Pavel, care «a fost răpit singur pînă la al treilea cer și a auzit cuvinte de nespus, pe care nu-i slobod omului a le grăi»¹⁶. Despre fire în general, așa cum a spus Pavel : «Omul ca iarba»¹⁷. Aici nu se are în vedere un anume om, ci firea omenească în general. Căci, într-adevăr, orice om e trecător și muritor. Tot așa credem că au fost rostite tot în legătură cu firea : «Cel Care Singur are nemurirea»¹⁸ și «Unuia înțeleptului Dumnezeu»¹⁹ sau «Nimenea nu este bun decît unul Dumnezeu». Într-adevăr, cuvîntul «singur» denotă același lucru ca și «eu singur»²⁰. Și «El singur este Cel ce întinde cerurile»²¹. La fel «să te temi de Domnul Dumnezeul tău și numai Lui să-I slujești»²² și «nu este Dumnezeu în afară de Mine»²³. Cuvintele «unul» și «singur» sînt spuse de Dumnezeu în Scriptură nu pentru a-L deosebi de Fiul ori de Dubul Sfînt, ci împotriva celor care nu sînt dumnezeii și care nu sînt numiți așa decît în chip mincinos. De pildă : «și au lepădat de la ei pe dumnezeii cei străini și au început să slujească numai Domnului»²⁴. Și «au îndepărtat fiii lui Israel baalii și astartele și au început să slu-

14. Ps. 81, 6.

15. Ps. 95, 5.

16. II Cor. 12, 2—4.

17. Ps. 102, 15.

18. I Tim. 6, 16.

19. Rom. 16, 27.

20. Luca 18, 19.

21. Iov 9, 8.

22. Deut. 6, 13.

23. Deut. 30, 2.

24. Jud. 10, 16.

jească numai Domnulul»²⁵. Și iarăși, Pavel : «căci deși sînt unii numiți dumnezei, fie în aer, fie pe pămînt, totuși pentru noi este un singur Dumnezeu, Tatăl, din Care sînt toate, prin Care sînt toate»²⁶.

Dar noi ne întrebăm aici de ce, după ce a zis «un singur Dumnezeu», nu s-a mulțumit cu acest cuvînt (noi am spus că expresia «singur» și cuvîntul «unul» atunci cînd e vorba de Dumnezeu, arată natura) și de ce a adăugat cuvîntul «Tatăl», specificînd și «Hristos»? Eu bănuiesc că Pavel, vasul alegerii, a crezut că nu era destul să vestească numai că Fiul este Dumnezeu și Duhul Sfînt este Dumnezeu, ceea ce a arătat prin expresia «un Dumnezeu», dacă nu arăta prin adaosul «Tatăl de la Care vin toate», dacă n-ar fi designat prin mențiunea Domnului, Cuvîntul, Cel prin Care sînt toate și dacă prin adaosul «Iisus Hristos» n-ar fi descoperit întruparea, dacă n-ar fi pus sub ochi patima și dacă n-ar fi arătat cu claritate înfierea. Or expresiile «Iisus Hristos» ne descoperă tocmai astfel de idei. De aceea, înainte de patimă, Domnul a refuzat ca să fie anunțat ca Iisus Hristos și obligă pe ucenici să nu spună nimănui că El este tocmai Iisus Hristos²⁷. Într-adevăr, după ce și-a împlinit misiunea, adică după învierea din morți și după înălțarea la ceruri, abia atunci i s-a propus să dea ucenicilor încredințarea că El este cu adevărat Iisus Hristos. Acesta-i înțelesul pasajului următor : «să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat și pe Hristos pe Care L-ai trimis»²⁸. Și tot așa de la același apostol : «credeți în Dumnezeu, credeți și în Mine»²⁹. Pretutindeni cugetul nostru e asigurat prin Duhul Sfînt, ca nu cumva mergînd spre o realitate, să ne îndepărtăm de cealaltă, ca dedicîndu-ne teologiei să nu disprețuim planul dumnezeiesc al mîntuirii și pentru ca, în neîncrederea noastră, să nu ajungem la nelegiuire.

IV

Cuvintele Dumnezeieștii Scripturi, pe care dușmanii le mînuiesc, deformîndu-le după cugetul lor propriu, și pe care ni le pun în cîrcă spre pierderea mării Fiului Cel Unul-Născut, să le examinăm în același fel și, după putințele noastre, să le explicăm înțelesul. Și mai întii să ne legăm de expresia «Eu viez pentru Tatăl»³⁰. «Într-adevăr acest cuvînt e una din săgețile trimise spre cer de cei care se slujesc de ea

25. I Regi 7, 4.

26. I Cor. 8, 5—6.

27. Matei 16, 20.

28. Ioan, 17, 3.

29. Ioan 14, 1.

30. Ioan 6, 57.

Intr-un chip nevrednic. Dar aici textul nu are în vedere viața de dinaintea de veci, după cum cred eu (dintre toate ființele care sînt vii din pricina altcuiva, nimeni nu poate fi viu prin el însuși, după cum cel care a fost încălzit de altul nu poate fi el căldura însăși; or Domnul nostru a zis: «Eu sînt viața») ³¹, ci această viață care s-a petrecut în trup și în acest timp pe care L-a trăit din pricina Tatălui. Într-adevăr prin voința Lui a venit să Se sălășluiască în viața oamenilor; și n-a zis: «Eu am trăit din cauza Tatălui», ci «Eu trăiesc din cauza Tatălui», cu specificarea că acțiunea se petrece la timpul prezent. S-ar putea părea că ar vrea să vorbească și despre viața pe care o trăiește Hristos avînd în sine cuvîntul lui Dumnezeu.

Iar că acest lucru vrea să ni-l spună, vom arăta în cele ce urmează. «Și cel ce Mă mîncă pe Mine va trăi prin Mine» ³². Într-adevăr noi mîncăm Trupul Său și bem Sîngele Său făcîndu-ne participanți (prin întrupare și viață sensibilă) ai Cuvîntului și ai Întelepciunii. El a numit «trup» și «sînge» toată petrecerea Lui tainică și a descoperit învățătura alcătuită din cunoștințe practice, firește și teologice, care hrănește în același timp sufletul, pregătindu-l încă de pe acum la contemplarea realității. Probabil că acest lucru îl descoperă textul.

V

Dar iarăși «Tatăl este mai mare decît Mine» ³³. Făpturile cele nerecunoscătoare, neamurile diavolului, s-au servit și de acest text. Or, eu cred cu tărie că chiar aceste cuvînte arată că Fiul e deoființă cu Tatăl. Într-adevăr comparațiile știu că se fac din capul locului, între lucruri de aceeași natură. Zicem, de pildă, despre un înger că e mai mare decît alt înger, un om mai drept decît alt om, o pasăre mai rapidă decît altă pasăre. Dacă, deci, comparațiile se fac între lucruri din aceeași specie și dacă prin comparație Tatăl a fost mai mare decît Fiul, atunci Fiul e deoființă cu Tatăl.

Dar poate că mai e și altă idee ascunsă în acest text. Ce mirare ar fi dacă s-ar recunoaște că Tatăl e mai mare decît El, din moment ce El e Fiu și S-a făcut trup, întrucît a fost văzut inferior îngerilor ca mărime și oamenilor ca înfățișare? «Micșoratu-L-ai, spune Scriptura, pe Dînsul cu puțin față de îngeri» ³⁴. Și iarăși: «pe Cel ce, scurtă vreme, a fost pus mai prejos de îngeri» ³⁵. Și apoi «și L-am văzut pe El și n-avea

31. Ioan 11, 25.

32. Ioan 6, 57.

33. Ioan 14, 28

34. Ps. 8, 6.

35. Evr. 2, 9.

nici chip, nici frumusețe chipul Lui necinstit și mai sffrșit decît al tuturor oamenilor»³⁶. El a răbdat toate înjosirile din pricina marii Lui bunătăți față de lucrarea Sa, pentru ca să găsească oaia pierdută și s-o mîntuiască, să însănătoșeze și să mîntuiască pe omul coborît de la Ierusalim la Ierihon și care din pricina aceasta a căzut între tilhari³⁷. Nu cumva ereticul Îl va învinui și în legătură cu leagănul, prin care atunci cînd încă nu se slujea de puterea minții era hrănit de Cuvîntul și-L va osîndi oare din cauza sărăciei pentru că Fiul teslarului n-a avut nici măcar bucuria să aibă un pat? Acesta-i motivul că Fiul e mai mic decît Tatăl! El a murit pentru tine ca să te mîntuiască din pierzania morții și să te facă să ai parte de o viață cerească. Aceasta-i ca și cum ai învinui pe un doctor pentru că se apleacă spre suferințele bolnavilor luînd parte la mirosul greu al bolii, spre a vindeca pe cei încercați de suferințe.

VI

Din pricina ta El nu cunoaște nici ceasul și nici ziua judecării și totuși nimic nu scapă adevăratei Înțelepciuni, căci toate au fost făcute prin Ea. De altfel niciodată n-a fost om care să știe tot ce a făcut. Numai că El rînduiește în felul acesta lucrurile, din pricina neputințioșiei tale, pentru ca aceia care au greșit să nu cadă în deznădejde din pricina scurtimii sorocului, ca și cum n-ar mai rămîne timp pentru căință și pentru ca și cei care duc luptă grea împotriva puterii dușmane să nu plece de la locul lor din pricina lungimii timpului. De altfel nu-i cruță nici pe unii, nici pe alții prin ignoranța sa prefăcută: pentru unii prescurtează sorocul din cauza luptei lui viteze, pe cînd altuia îi rezervă un prilej de pocăință din pricina păcatelor lui. Oricum, după ce S-a socotit în Evanghelii cu cei care nu știu³⁸, din cauza — cum am zis — a slăbiciunii numărului mare, în Faptele Apostolilor, ca și cum El ar sta de vorbă cu cei desăvîrșiți, zice făcînd excepție cu El însuși: «nu este al vostru a ști anii sau vremile pe care Tatăl le-a pus în stăpînirea Sa»³⁹. Așadar să admitem că aceste vorbe, pe temeiul atacului de mai înainte, ar fi fost un răspuns cam prea scurt. De aceea trebuie cercetată cea mai înaltă însemnare a acestui text și bătut la poarta științei ca să văd în ce chip aș putea trezi pe stăpînul casei, care să dea piini duhovnicești celor care le cer, pentru că pe prieteni și pe frați ne grăbim să-i ospătăm.

36. *Isaia* 53, 2—3 (ed. 1914).

37. *Luca* 10, 30—34.

38. *Marcu* 13, 32.

39. *Fapte* 1, 7.

VII

Sfinții ucenici ai Mîntuitorului după ce au ajuns pînă dincolo de contemplare, atîta cît e ea cu putință la oameni, și după ce au fost curățiți prin cuvîntul lui Hristos, urmăresc sfîrșitul și sînt nerăbdători să cunoască fericirea din urmă, ceea ce Însuși Domnul nostru a spus, că nici îngerii și nici El nu știu. El numește «zi» înțelegerea deplină și exactă a planurilor lui Dumnezeu, iar «ceas» numește contemplarea a ceea ce este singur și unic, a cărui știință o atribuie numai singur Tatălui. Presupun deci că Dumnezeu aceea a zis că știe ce, de fapt, există, și aceea nu știe, ce nici nu există. Într-adevăr, Dumnezeu a zis că dreptatea și înțelepciunea o cunoaște, pentru că, prin natura Sa, El este însuși dreptatea și înțelepciunea, în schimb spune că nu cunoaște nedreptatea și răutatea, căci El, Dumnezeu Cel Care ne-a creat nu este nici nedreptate și nici răutate. Dacă, deci, se spune despre Dumnezeu că știe despre Sine că este ceea ce de fapt este, precum și că nu știe ceea ce nu este, și dacă Domnul nostru nu este — potrivit ideii de întrupare și unui învățămînt cît de sumar — ultimul bine ce s-ar putea dori, atunci Domnul nostru nu cunoaște sfîrșitul și nici fericirea cea mai de pe urmă. Căci se spune: «nici îngerii nu știu»⁴⁰, adică nici contemplarea care este în ei, nici temeiurile slujirii lor nu sînt ultimul bine ce s-ar putea dori. Într-adevăr, cunoașterea acestor lucruri este grosolană în comparație cu cea față către față. «Singur Tatăl știe», ni se spune, pentru că El e sfîrșitul și extrema dorință. Cînd nu mai cunoaștem pe Dumnezeu ca prin oglindă ori în ghicitură⁴¹, ci cînd ne vom împărtași din El direct și fără intermediar, atunci și noi vom ajunge la ultima țintă. Dar Domnul nostru încă este sfîrșitul și extrema fericire potrivit conceptului despre Cuvînt. Căci ce zice Evanghelia? «Și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi»⁴².

El numește «înviere» trecerea de la cunoașterea materială la cea nematerială, iar «ziua cea de apoi», cunoașterea după care nu mai este alta. Atunci cugetul nostru e îmboldit și ridicat la o înălțime fericită, cînd contemplează singura și unica fericire a Cuvîntului. Însă întrucît cugetarea noastră, care se îngroșase prin lipirea ei de pămînt, care-i amestecată cu noroi și neputincioasă de a se stabili pe o cunoaștere directă, din această pricină, fiind dusă parcă de mîna de frumusețile înrudite ale trupului său, se orientează după lucrările Creatorului și de acum învață să sesizeze cauzele după efecte pentru că — fiind de acum crescut puțin cît de puțin — să aibă cîndva puterea de a se apropia

40. *Marcu* 13, 32.

41. *I Cor.* 13, 12.

42. *Ioan* 6, 40.

direct chiar de Dumnezeu. Cred că în acest înțeles a fost rostit acel cuvânt «Tatăl mai mare decât Mine este»⁴³ precum și «nu este al Meu a da, ci se va da căroră s-a pregătit de către Tatăl Meu»⁴⁴. Într-adevăr și aici avem o mutare pe care Hristos o face din împărăția Lui spre Cel Care e Dumnezeu și Tată pentru că e pîrgă, iar nu sfîrșit, după o învățătură mai sumară, cum am spus și mai înainte, și care a fost spusă ca din partea noastră, iar nu ca din partea Fiului lui Dumnezeu însuși. Și ca să dovedească cum că așa stau lucrurile, la întrebarea apostolilor din Fapte «Doamne, oare în acest timp vei așeza Tu, la loc, împărăția lui Israel?», le răspunde: «nu este al vostru a ști anii sau vremurile pe care Tatăl le-a pus întru stăpînirea Sa»⁴⁵, cu alte cuvinte nu celor care s-au legat de trup și de sînge le e dată cunoașterea unei astfel de împărății. O astfel de contemplare Tatăl a pus-o în stăpînirea Sa proprie, prin «Stăpînire» înțelegînd pe cei aflați sub puterea Lui, iar «proprii» pe cei în care necunoașterea lucrurilor inferioare n-are nici o parte. Cît despre «anii și vremurile» să nu ți le închipui prea sensibil, ci ca pe niște intervale de cunoaștere aduse de soarele cel înțelegător.

Dar trebuie să ducem pînă la capăt această rugăciune a Stăpînului. Căci în realitate Iisus este Cel Care s-a rugat: «dă-le și lor să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una»⁴⁶. Întrucît Dumnezeu este unul, dacă vine în fiecare, atunci face din toți unul singur, atunci numărul piere prin sosirea unității. În cît mă privește, m-am apropiat de acest text ca un al doilea Esau. Da, dacă cineva poate vorbi mai bine sau dacă poate să răspundă mai creștinește la o astfel de întrebare, să spună și să răspundă, și Domnul îl va răsplăti în locul meu. Eu nu știu ce-i invidia, pentru că nu prin dorința de rivalitate, nici prin mărire deșartă am venit la acest examen al cuvintelor inspirate, ci din dorința de a fi folositor fraților, pentru ca să nu dăm impresia că vasele de pămînt, care cuprind comoara lui Dumnezeu, ar fi căzut pe mîna unor oameni cu inima de piatră, niște nețîlăți împrejur, care se într-armează doar cu o înțelepciune nebună.

VIII

Mai mult, potrivit Pildelor înțeleptului Solomon, cuvîntul a luat început după cum stă scris: «Domnul M-a zidit la începutul lucrărilor Lui»⁴⁷. Mai e numit început al căilor evanghelice, care ne duc spre împărăția cerurilor, nu prin niște creaturi după ființă, ci face drum

43. Ioan 14, 28.

44. Matei 20, 23.

45. Fapte 1, 6—7.

46. Ioan 17, 21.

47. Pilde 8, 22.

după planul dumnezelesc, căci cuvintele «a fi fost făcut» sau «a fi fost creat» au același înțeles. El a fost menit să fie cale, ușă, păstor, inger, oaie, mare preot și apostol : toate aceste numiri sînt date după o anumită considerație sau după alta. Și ce ar mai putea spune ereticul în legătură cu Dumnezeu Cel nesupus și care «S-a făcut păcat pentru noi» ? Căci într-adevăr așa scrie : «iar cînd toate vor fi supuse Lui, atunci și Fiul însuși se va supune Celui ce I-a supus Lui toate»⁴⁸. Nu te temi de Dumnezeu, omule, că din pricina ta El e numit «nesupus» ? Își însușește supunerea și din opoziția față de virtute e numit El însuși nesupus. Tot în acest înțeles a grăit într-o zi, pe cînd era prigonit : «Saule, Saule, pentru ce Mă prigonești ?»⁴⁹ pe vremea cînd acesta alerga spre Damasc cu gîndul să ducă legați pe ucenicii lui Hristos. Ba se mai numește și gol, dacă vreunul dintre frați e gol : «gol am fost și M-ați îmbrăcat»⁵⁰. Cînd cineva e în temniță, Se socoate El însuși întemnițat, căci El S-a încărcat cu neputințele noastre și a purtat slăbiciunile noastre. Iar una din aceste slăbiciuni este neascultarea : și pe ea a luat-o asupra Lui. De aceea greutățile care s-au ivit, Mîntuitorul Și le însușește, ia asupra Lui suferințele noastre în virtutea acestei comunități prin care petrece cu noi.

IX

Dar și vorbele «Fiul nu poate să facă nimic de la Sine»⁵¹ dușmanii Domnului le iau ca să încurce mințile celor care îi ascultă. După părerea mea și acest text ne dă să înțelegem tocmai faptul că Fiul este de aceeași Ființă cu Tatăl. Și de fapt, dacă fiecare făptură cugetătoare poate face ceva prin ea însăși pentru că are libertatea să se decidă pentru mai rău ori pentru mai bine, pe cînd Fiul nu poate face așa ceva, însemnează că El nu-i făptură. Or dacă nu-i făptură, urmează că-i deoființă cu Tatăl. Mai mult, nici o făptură nu poate face tot ce vrea. Or Fiul a făcut tot ce a vrut în cer și pe pămînt, așadar Fiul nu-i o făptură. Și mai mult, toate făpturile ori sînt alcătuite cu ajutorul contrariilor, ori sînt în stare să primească aceste contrarii. Or, Fiul e dreptatea însăși și e nematerial. Deci Fiul nu-i o creatură, iar dacă nu-i una dintre acelea, atunci e deoființă cu Tatăl.

X

Acest examen al textelor propuse, pe care l-am făcut, este destul cînd luăm în considerare puterile noastre. Ca să nu mai întîrziem, să

48. I Cor. 15, 28.

49. Fapte 9, 4.

50. Matei 25, 36.

51. Ioan 5, 29.

ne întorcem cuvîntul spre cel care se împotrivesc Duhului Sfînt, că să mîșcorăm în ei orice gînd trufaș care se ridică împotriva cunoașterii lui Dumnezeu. Tu zici că Duhul Sfînt e o creatură. Dar orice creatură e roabă a Creatorului ei. Scriptura spune : «toate sînt slujitoare Ție»⁵². Iar dacă e roabă, ea are și o sfințenie cîștigată și tot ce are o sfințenie cîștigată și tot cel ce are o sfințenie cîștigată e susceptibil de o înclinare spre rău. Or Duhul Sfînt care e sfînt prin ființa Lui e numit «izvor de sfințenie». Așadar, El nu-i o creatură, căci era deoființă cu Dumnezeu. Și spune-mi cum poți tu numi rob pe Cel Care prin Botez te scapă din robie ? Căci zice Scriptura : «Legea duhului vieții în Hristos Iisus m-a eliberat de legea păcatului»⁵³. De aceea tu nu vei mai îndrăzni să zici că Ființa Lui e supusă schimbării, dacă te uiți la natura puterii potrivnice, care a căzut ca un fulger din cer și a căzut de la viața cea adevărată pentru că avusese numai o sfințenie cîștigată, așa încît schimbarea a venit de la sine, ca un semn rău. De aceea atunci cînd s-a prăbușit din unitate și și-a pierdut vrednicia de înger ființa lui s-a schimbat în diavol, pentru că se stinsese și starea lui primordială și fericită și se aprinsese în el această putere vrăjmașă.

Iar dacă mai zice că Duhul Sfînt e creatură, prin aceasta vrea să ne dea să înțelegem că firea Lui e mărginită. Dar atunci cum ar mai sta în picioare acest cuvînt : «Duhul lui Dumnezeu umple lumea»⁵⁴ și altul «Unde mă voi duce de la Duhul Tău și de la fața Ta unde voi fugi ?»⁵⁵. Dar se pare că el nici nu mai recunoaște ceea ce e simplu după firea sa. Or, dacă Duhul Sfînt nu-i simplu, atunci e alcătuit din ființă și din sfințenie. Cea ce se prezintă în felul acesta aceea e compus. Și atunci cine va fi atît de nebun să spună că Duhul Sfînt e compus și nu e deoființă cu Tatăl și cu Fiul tocmai din pricina acestei simplități ?

XI

Dacă în acest cuvînt ni se cere să ne îndreptăm, să înaintăm spre probleme mai importante și să ni se ceară să le discutăm, atunci să privim de acum cît se poate mai mult spre puterea dumnezeiască a Duhului Sfînt. În Sfînta Scriptură am aflat trei creațiuni anumite : una și cea dintîi e aducerea din neființă la ființă ; a doua e schimbarea din mai rău în mai bine, iar a treia este învierea din morți. Or, în aceste creațiuni mereu vei afla pe Duhul Sfînt colaborator al Tatălui și al Fiului. Ce zice David despre ceruri, cînd acestea au fost chemate la viață ? «Cu cuvîntul Domnului cerurile s-au întărit și cu duhul gurii Lui toată pu-

52. Ps. 118, 91.

53. Rom. 8, 2.

54. Inj. Sol. 1, 7.

55. Ps. 138. 7.

terea lor»⁵⁶. Iar omul se știe că a fost creat din nou prin Botez: «dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă»⁵⁷. Și: «mergînd învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfintului Duh»⁵⁸. Vezi, așadar, că și aici Duhul Sfînt e de față împreună cu Tatăl și cu Fiul.

Și ce vei mai spune despre învierea din morți, odată ce noi vom fi dispărut și ne vom fi întors în pămîntul din care am fost luați? Căci «pămînt» sîntem numiți și în el vom merge, întrucît «va trimite Duhul Său și se vor zidi și va înnoi fața pămîntului»⁵⁹. Iar ceea ce Pavel a numit înviere, David a numit înnoire. Să ascultăm din nou pe cel care a fost răpit pînă la al treilea cer. Ce zice el? «Voi sînteți templu al Duhului Sfînt, Care este în voi»⁶⁰. Însă orice templu este templu al lui Dumnezeu, iar dacă noi sîntem templu al Duhului Sfînt, urmează că Duhul Sfînt este Dumnezeu. Într-adevăr, «Ziditorul a toate este Dumnezeu»⁶¹. Or, dacă sîntem templu al Duhului Sfînt pe motivul că Lui ne închinăm și sălășluiește în noi, vom recunoaște că El e Dumnezeu. «Domnului Dumnezeului tău să te închini și Lui singur să-I slujești»⁶². Iar dacă nu admitem cuvîntul «Dumnezeu», atunci să ne învețe ce vrea să însemneze acest cuvînt. El s-a numit Dumnezeu tocmai pentru că El a așezat și pentru că vede de toate lucrurile. Or, dacă e numit Dumnezeu pentru că a așezat și privește spre toate lucrurile și dacă Duhul cunoaște tot ce este de la Dumnezeu, după cum și duhul care este în noi, cunoaște ce e al nostru, atunci Duhul Sfînt e Dumnezeu. Mai mult, dacă «Sabia Duhului este cuvîntul lui Dumnezeu»⁶³, atunci urmează că Duhul Sfînt este Dumnezeu. Într-adevăr, sabia se ține de Cel după care e numit și cuvîntul. Iar dacă e numit și «dreapta Tatălui», «dreapta Domnului m-a înălțat, dreapta Domnului a făcut putere»⁶⁴ și «Mîna Ta cea dreaptă, Doamne, pe vrăjmași i-a sfărîmat»⁶⁵ și dacă Duhul Sfînt e degetul lui Dumnezeu, potrivit cuvîntului: «iar dacă Eu cu degetul lui Dumnezeu scot pe demoni»⁶⁶ sau, ceea ce scrie în altă Evangheliie, «Eu cu Duhul lui Dumnezeu scot pe demoni»⁶⁷, atunci Duhul Sfînt este de aceeași ființă cu Tatăl și cu Fiul.

56. Ps. 32, 6.

57. II Cor. 5, 17.

58. Matei 28, 19.

59. Ps. 103, 31.

60. I Cor. 6, 19.

61. Evr. 3, 4.

62. Matei 4, 10.

63. Efes. 6, 17.

64. Ps. 117, 16.

65. Ieș. 15, 6.

66. Luca 11, 20.

67. Matei 12, 28.

EPISTOLA 9

Către Maxim Filozoful

361/362

I

Intr-adevăr cuvintele sînt un fel de icoane ale sufletului. Așa te-am recunoscut și pe tine, cu ajutorul scrisorii, recunoscînd, cum se spune, leul după ghiare ¹, și m-am bucurat cînd am aflat că nu te arăți cu lenevie față de «cel dintii și cel mai mare din bunuri : iubirea față de Dumnezeu și iubirea față de aproapele» ². Ca semn al celei de-a doua, socot prietenia ce mi-o arăți, iar pentru cea dintii, rîvna pe care o ai pentru dobîndirea cunoștinței celei dumnezeiești. Că totul se cuprinde în aceste două feluri de iubiri e un lucru cunoscut de orice ucenic al lui Hristos.

II

Scrierile lui Dionisie ³, pe care le cauți, au ajuns pînă la noi și încă în număr mare ; în schimb, acum nu le am la dispoziție, de aceea n-am putut să ți le trimit. Cît despre mine, iată ce cred despre ele : nu toate scrierile acestui bărbat sînt de admirat, iar unele sînt de-a dreptul de condamnat. Această nelegiuire care se răspîndește acum pretutindeni, cu alte cuvinte cea a neasemănării, este, după cît pot ști, cea dintii care a pus în oameni semințele acestei faimoase nelegiuiri a anomeilor. Iar pricina răspîndirii ei cred că nu stă atît în rătăcirea cugetării, cît mai ales în dorința hotărîtă cu care Dionisie a vrut să combată pe Sabeliu ⁴. Pe el l-aș compara cu un grădinar care vrea să îndrepte un pom tînr crescut strîmb și pe care-l răsucește în mod silit în partea opusă, dar răsucindu-l prea tare, pomul se îndepărtează de creșterea lui firească și crește în sens contrar. Cam așa ceva cred că s-a întîmplat și cu acest om : în lupta sa necruțătoare, pe care a dus-o împotriva libianului Sabeliu, Dionisie s-a dus fără voie în răul opus tocmai din dorul exagerat de a-l cinsti mai mult. I-ar fi fost destul să arate că Tatăl și Fiul nu sînt o singură persoană și în felul acesta ar fi cîștigat biruința împotriva blasfemiatorului ; dar acest om, vrînd să cîștige o biruință și

1. Lucian de Samosata, *Heromotim* sau *Despre secte*, 34.

2. *Matci* 22, 38.

3. Elev al lui Origen, Dionisie cel Mare a fost arhiepiscop al Alexandriei între anii 248—264.

4. Sabellu, eretic antitrinitar notoriu, care confunda persoanele Treimii.

mai strălucitoare și mai deplină, nu admite numai o deosebire între ipostase, ci și o diferență de substanță, de grade în putere și o inegalitate de mărime. Și astfel, în urma acestei greșeli, el a ajuns să schimbe un rău cu alt rău, îndepărtându-se de justetea credinței. Și tot din pricina aceasta el se contrazice adeseori în scrierile sale : o dată înlătură termenul «deoființă», din pricina celui care-l folosise în chip greșit, ca să arate că nu acceptă trei ipostase, altă dată îl admite, atunci când scrie omonimului ⁵ său, luându-i apărarea. Mai mult, chiar și când e vorba de Duhul Sfânt, el a evitat expresiile care se potrivesc foarte puțin unui om care trăiește după Duh și prin care a privat Divinitatea de o cinstire care I se cuvine, coborînd-O întru cîtva și punînd-O în rîndul făpturilor create și menite doar slujirii. Acesta-i așadar omul.

III

Cît despre mine, dacă ar trebui să-mi spun și eu părerea, accept expresia «asemănător ca ființă» dacă se pun înaintea lor și cuvintele «cu totul», dacă e înțeleasă ca «de o ființă», desigur în înțelesul sănătos al acestei expresii «de o ființă». Așa au cugetat și Părinții de la Niceea atunci cînd, numînd pe Fiul Cel Unul-Născut «Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat» și recunoscîndu-l și alte însușiri de acest fel, la urmă I-au adăugat și expresia «de o ființă». După cum nu-i cu puțină ca cineva să-și închipuie c-ar exista vreo deosebire între lumină și lumină, între adevăr și adevăr, tot așa nu se poate concepe deosebire între ființa Celui Unul-Născut și între cea a Tatălui, din Care S-a născut. Dacă înțelege cineva lucrurile în acest fel, atunci și eu accept expresia așa cum am spus. Dar dacă nu înțelege să lege cuvîntul «cu totul» de «asemănător ca ființă», cum au procedat și cei din Constantinopol ⁶, atunci mă îndoiesc asupra acestei expresii, întrucît socot că prin ea se micșorează mărimea care trebuie recunoscută Fiului Cel Unul-Născut. Și de fapt noi obișnuim să întrebuițăm adeseori termenul «asemănător» chiar și pentru imaginile mai puțin clare și mai îndepărtate de originalele lor. Or eu folosesc cuvîntul «de o ființă» tocmai pentru că prin el nu se mai poate ajunge la vreun înțeles bănuitor sau înșelător. Dar de ce nu vrei să ne faci o vizită Tu însuți, dragul meu, pentru ca să stăm de vorbă personal despre aceste lucruri și să nu lăsăm pe seama unor litere neînsuflețite lucruri de o valoare atît

5. Dionisie al Romei (258—268), care încă scrisese împotriva lui Sabeliu.

6. E vorba de sinodul din 360 condus de partida omeilor, care susțineau doar o «asemănare» generală a persoanelor treimice.

de mare, cu atât mai mult cu cât nici nu m-am hotărât să fac cunoscute în public aceste păreri ale mele? Dar să nu-mi spui și Tu ceea ce ți-a spus și Diogene lui Alexandru cel Mare⁷, că adică tot atât de departe e drumul de la Tine pînă aici, cât și de aici pînă la Tine! Pentru că din pricina suferinței puțin lipsește ca să nu fii ținut mereu în același loc, ca și cum aș fi un copac ținut de rădăcinile lui, ca să nu mai spun și aceea că socot că trăirea retrasă este una din cele mai mari binefaceri. În schimb tu, după cât mi se spune, ești sănătos, și ca unul care ai ajuns să fii și un fel de cetățean al lumii întregi, dreptatea ar impune ca Tu să vii aici, așa cum te-ai duce tocmai în țara ta. Și dacă într-adevăr un om activ ca tine e familiarizat cu popoarele și cu orașele, unde-ți arăți prin pilda proprie faptele care îndeamnă la virtute, în schimb pentru contemplare și pentru lucrări duhovnicești, prin care ne legăm de Dumnezeu, gîndește cât de prețios ajutor ne este liniștea! Or în retragerea noastră, noi cultivăm tocmai această bogată și nesfîrșită liniște⁸, desigur în unire cu Cel care ne-a hărăzit-o, cu Dumnezeu. Și dacă trebuie neapărat să ne arătăm cât mai respectuoși față de cei mai mari și să fim disprețuiți ca unii care sîntem aplecați pînă la pămînt, scrie-ne cel puțin Tu și alte scrisori, că prin aceasta ne faci și mai mare bucurie.

EPISTOLA 10

Unei Văduve

Scrisă în timpul retragerii

Iată ce șiretlic folosesc cei care vor să prindă porumbei: după ce au prins unul, îl îmblinzesc pînă într-atîta, încît pasărea vine și se așază în palma omului și se hrănește de acolo. Atunci i se ung aripile cu ulei bine mirositor și apoi i se dă drumul să zboare liber spre stolul celorlalți porumbei. Buna mireasmă a acestui ulei face întreg acest stol sălbatic proprietate a stăpînului porumbelului celui îmblinzit, întrucît se lasă și ele atrase de cel care miroase bine și astfel intră și ele în colivie.

De ce credeți că mi-am început scrisoarea tocmai cu această istorioară? Pentru că prinzînd pe fiul tău Dionisie, cel numit altădată Diomide¹, și ungîndu-i cu parfum dumnezeiesc aripile sufletului lui l-am

7. Diogene Laertios, *Viața*.

8. P. Hristu, (*Op. cit.*, III, 376) identifică credem, greșit, pe acest Maxim Filozoful cu Maxim Clinicul, prieten al Sf. Vasile și al Sf. Grigorie Teologul, dar care a jucat un rol funest în viața Sf. Ioan Hrisostomul.

1. Cunoscut erou din ciclul troian, rege în Argos.

Irimis cuvioşiei Tale, pentru ca şi Tu să-ţi iei zborul şi să ajungi la cuibul pe care l-a pregătit cel despre care ți-am vorbit. Dacă voi ajunge să văd aceste lucruri atîta vreme cît mai sînt încă în viaţă, dacă-mi va fi dat să Te văd pe cuvioşia Ta înălţată într-o viaţă şi mai îmbunătăţită, atunci aş rămîne profund îndatorat Bunului Dumnezeu pentru astfel de binefaceri ².

EPISTOLA 11

Fără adresă, unui prieten

Scrisă în retragere

După ce am petrecut cu darul lui Dumnezeu ziua cea sfîntă, împreună cu fiii noştri, şi am prăznuit o adevărată sărbătoare închinată Domnului, în semn de copleşitoare dragoste faţă de El, i-am trimis mai departe, deplin sănătoşi — Ilustrităţii Tale, rugînd pe Iubitorul de oameni Dumnezeu, să le hărăzească un înger de pace, ocrotitor şi însoţitor de drum şi să Te găsească deplin sănătos şi într-o stare de pace desăvîrşită, aşa încît ori unde Te vei afla, slujind Domnului şi aducîndu-I mulţumiri, să ne bucuri cîtă vreme vom mai fi în lumea aceasta prin cele ce ne vor fi date să le auzim despre Tine.

Şi dacă Bunul Dumnezeu îţi va ajuta să scapi cît mai repede de îngrijorările prin care treci acum, Te rog să nu socoteşti altceva mai preţios decît petrecerea Ta la noi. Pentru că nu cred că vei găsi oameni care să-ţi arate atîta dragoste şi atîta preţuire ca noi. Drept aceea în timpul cît durează această despărţire învredniceşte-ne de mîngierea scrisorilor Tale la orice prilej care ți se iveşte ¹.

2. O altă ficţiune literară, prin care autorul ştia şi să mîngie şi să sugereze cu fineţe retragerea spre monahism sau spre opera de caritate.

Editorul epistolelor Sfîntului Grigorie de Nyssa, G. Pasquali (*Gregorii Nysseni Epistulae*, ediţie altera, în colecţia «Gregorii Nysseni», Opera, vol. VIII, pars II, Leiden, 1959) observă că acelaşi text este întîlnit şi în epistola 21 a Sf. Grigorie de Nyssa, adresată lui Avlavios, de aceea contestă paternitatea Sfîntului Vasile asupra acestei epistole (p. LXVIII—LXX şi pag. 73). Avlavios pare a fi fost sofist (Gr. Naz. *Epist.* 233), hirotonit mai tîrziu episcop de Niceea. Varianta din Grigorie de Nyssa are Diogene în loc de Dionisie. A se vedea şi I. Opelt (*Die duftgesalbte Taube als Lockvogel*, în «Jahrbuch für Antike und Christentum», Münster, W. 1958, p. 109—111), care tăgăduieşte şi el paternitatea Sfîntului Vasile asupra acestei epistole.

1. Încă un model de atragere discretă spre strădaniile călugăreşti. Sf. Vasile a găzduit la mînăstire pentru cîteva zile pe fiii unui prieten (în scrisoare îi numeşte «fiii noştri»), iar acum invită pe tatăl lor să treacă pe la mînăstire. P. von der Muehli, (*Basiliius u. der letzte Brief Epikurs*, în «Museum Helveticum», 1955, 47—49) află că începutul epist. 11 aminteşte pe Epicur.

EPISTOLA 12

Către Olimpiu¹
(362—364)

Scrisă între anii 362—364

Dacă pînă nu demult abia-mi scriai cîte ceva, acum văd că nu mai scrii deloc, căci zgîrcenia ta la scris pare a face așa de mare progres, încît cu timpul pare a se transforma într-un mutism deplin. Întoarce-te mai bine la obiceiurile dinainte și nu-ți voi mai reproșa nici dacă-mi scrii laconic, cum făceau spartanii. Dimpotrivă, oricît de scurte ar fi scrisorile ce-mi vei trimite, ele vor fi mărturia unei mari afecțiuni, pe care o voi prețui în mod deosebit, numai să-mi scrii.

EPISTOLA 13

Către Olimpiu

Scrisă în vremea retragerii la Annisa, prin a. 361

După cum toate produsele își au un anotimp al lor: florile primăvara, grînele vara și poamele toamna, tot așa un fel de produs al iernii pot fi scrisorile¹.

EPISTOLA 14

Către prietenul Grigorie (de Nazianz)

Scrisă în anul 360

I

Fratele meu Grigorie îmi scrisese de multă vreme că vrea să mă viziteze¹, adăugînd că și tu ai fi luat aceeași hotărîre, dar știindu-te greu de convins, ca unul care deseori m-am înșelat și fiind, pe drept și peste măsură de ocupat, n-am mai putut să te aștept, căci a trebuit să mă duc în Pont, unde, într-o bună zi, dacă Dumnezeu va vrea-o, voi pune capăt drumețiilor mele. Căci după ce cu mare greutate a trebuit să re-

1. Același Olimpiu, care copleșise altădată pe Sf. Vasile cu daruri (*Epist.* 4), era acum ocupat peste măsură cu agricultura. El îi va rămîne atașat sufletește și mai tîrziu, interesîndu-se mereu de activitatea Sfîntului (cf. *Epist.* 131, 211), care, cu o deosebită atenție, știa să-l țină apropiat de sufletul lui.

1. Epistola nr. 13 este poate cea mai scurtă din cîte ne-a lăsat Sfîntul Vasile.
1. E vorba de Grigorie de Nyssa.

nunț la deșartele speranțe pe care mi le pusesem în tine, sau, ca să precizez și mai mult, după ce am renunțat la visuri (căci am admis pe cel care a spus că speranțele sînt visuri ale oamenilor treji), am plecat în Pont, ca să-mi fac o așezare potrivită pentru toată viața². Acolo mi-a arătat Dumnezeu un loc care se potrivește cu felul meu de viață, ajungînd astfel să văd în realitate în fața ochilor mei ceea ce de multe ori mă obișnuisem să plănuiesc în gînd în clipele de răgaz și de odihnă.

II

Există acolo un munte înalt, acoperit de o pădure deasă și udată în partea nordică de ape răcoroase și limpezi. La poalele lui se întinde o cîmpie lină, adăpată de apele care se preling din munte. O pădure, care a crescut parcă de la sine jur împrejurul acestei cîmpii, bogată în arbori variați și de toate speciile, înconjură cîmpia ca un zid. Nici insula nimfei Calipso, pe care Homer o lauda³, parcă mai mult decît pe celelalte, pentru frumusețea ei, nu se poate compara cu acest loc. Dar puțin lipsește acestui loc ca să fie cu adevărat ca o insulă, pentru că din toate părțile este mărginit. Căci de-o parte și de alta se cascadează două prăpăstii adînci, iar în față un torent mare de apă țîșnește dintr-o stîncă, formînd apoi el însuși un zid continuu și greu de trecut. Muntele se întinde de-a lungul celei de-a patra laturi, împreunîndu-se cu alte două prăpăstii prin niște stînci masive în formă de semilună, neîngăduînd astfel trecerea nici din spate. Există, așadar, o singură intrare, acolo unde ne-am făcut sălașul. Propriu-zis, locuința noastră e în spate, într-un alt defileu de care se sprijină coama principală a unui masiv muntos, de unde poți avea în față toată întinderea cîmpiei și de unde poți vedea chiar și valurile rîulețului care o înconjoară. Cred că nici privești pe la Amfipolis, nu te încîntă mai mult decît aceasta, căci prin cursul lui leneș, Strymonul se bălăucește, ajungînd chiar să nu mai semene cu un fluviu, pe cînd acest rîu al nostru, avînd curgerea cea mai rapidă din cîte cunosc, se rostogolește ca un sălbatic din pricina stîncilor care-l gîtuiesc, încît, la un moment dat, se aruncă furtunos într-o

2. Dezamăgit că și episcopul Dianios al Cezareii Capadochiei semnase o formulă ariană, Sfîntul Vasile (care între timp fusese hirotonit diacon) se retrage la Annisa, în Pont. Aici făgăduiseră cei doi Grigorie (de Nyssa și de Nazianz) că vor veni și ei. Fostul coleg de la Atena îi declarase în scris (*Epist.* 53 Migne, P. G. 37, 102) că va îmbrățișa aceeași viață de retragere minăstirească. Dar el tot amîna acest pas. Uneori propunea (ep. 98) ca loc de retragere o prăpastie de lângă Nazianz. Sf. Vasile descria cu entuziasm regiunea Annisei. Fragmentar, descrierea e cuprinsă și în *Vechile înduelli ale vieții monahale*, Mănăstirea Dobrușa, 1929, p. 242.

3. Homer, *Odiseea*, I, 51.

4. Strymon (= Struma) izvorăște din masivul Vitoșa de lângă Sofia și se varsă în golful Orfani din Marea Egee.

adîncă bulboană, fapt care nu numai că produce o priveliște excepțional de plăcută atît pentru mine cît și pentru orice privitor, dar în același timp și satură din destul pe toți din jur prin mulțimea nesfîrșită de pești care se adună în văltoarele lui.

Să-ți mai pomenesc și de văzduhul înmiresmat al ținutului și de aerul răcoros de pe valea rîului? Sînt destui care rămîn fermecați de mulțimea florilor ori de ciripitul încîntător al păsărelelor. Eu însă n-am vreme să mă gîndesc la așa ceva. Admirația cea mai mare, pe care aș putea-o aduce locurilor acestora, este aceea că fiind în stare să ofere tot felul de bunuri folositoare vieții, locurile acestea ne dau roadele cele mai plăcute din cîte pot exista, și anume: liniștea, această nu numai pentru că aici ești departe de zgomotul orașelor, ci mai ales pentru că ele nu lasă pe nici un călător să treacă pe aici, în afară de cei care vin și ne ajută la vînat. Căci să nu uit! în afară de alte bunătăți, ținutul acesta este și foarte bogat în animale sălbatice, nu atît în lupi sau urși — Doamne ferește! — cît mai ales în cirezi întregi de cerbi și căprioare, sau iepuri, care-și află aici din destul hrana, și tot felul de alte asemenea animale⁵.

Înțelegi, dar, în ce primejdie ar fi căzut prostul de mine, dacă aș fi acceptat să schimb acest loc cu Tiberina, care-i una din văgăunile și prăpăstiile⁶ cele mai adînci ale lumii.

Să nu iei în nume de rău că abia apuc să ajung în acele minunate ținuturi ale Pontului! După ce a aflat insulele Echinadelor Ionice nici Alcmeon nu și-a mai continuat drumeteile⁷.

EPISTOLA 15

Către Arcadie, Comitele vistleriei împărătești¹

Scrisă în anul 360

Dîndu-mi prilej de a scrie Ilustrității Tale, m-am bucurat de un serviciu mai mare decît cel pe care l-au primit cetățenii metropolei noastre.

5. Știm și din *Viața sîntei Macrina* (trad. T. Bodogae, Sibiu, 1947, p. 18—21) că hrana cîștigată aici se făcea (ca și pe vremea bunicilor lor) prin vînătoare.

6. Acolo, lângă Arianz, pe proprietatea lui, invitasă Sf. Grigorie de Nazianz pe Vasile, spre a trăi în retragere.

7. Alcmeon din Argos a fost urmărit de furii pentru că a omorît pe tatăl său la îndemnul mamei sale, după cum ne spune tragedia *Cei șapte contra Tebei*.

1. «Începînd de la Constantin cel Mare, conducerea sectorului financiar al împărăției bizantine era în mîna așa numitului «comes rerum privatarum» (aceasta bineînțeles raportat la procesul de centralizare crescîndă a puterii împăratului, G. Ostrogoski, *Geschichte des byz. Staates*, München, 1963, art. cit., p. 31). În felul acesta înțelegem tonul curtenitor al acestei epistole.

Căci bunătatea Ta, de pe urma căreia ei au primit de la mine această scrisoare, le-a fost evidențiată încă înainte ca eu să Vă fi scris, datorită blindeții cu care ne-ați obișnuit și pe care firea a sădit-o în atitudinea Ilustrității Tale față de toți.

Cît despre mine, eu am socotit a fi de cel mai mare folos prilejul de a putea saluta în Tine o cinste nemaiîntîlnită, de aceea rugăm pe Bunul Dumnezeu să înaintezi cît mai mult în a le fi pe plac, ca strălucirea care te înconjoară să sporească și să crească în așa fel, încît și noi să rămînem fermecați de ea și să gustăm și noi din bucuria celor miluiți. În sfîrșit, să primim cîndva pe cei care ți-au înmînat scrisoarea, preamărind și ei alături de toți oamenii bunătatea Ta, fără să uităm vreodată că mijlocirea mea pe lângă cinstea Ta nemaivăzută nu le-a fost nici lor fără folos.

EPISTOLA 16

Impotriva ereticului Eunomiu ¹

Cel care afirmă că cunoașterea lucrurilor e posibilă, va fi urmat oricum o anumită cale pentru a-și îndruma cugetarea spre cunoașterea acestor realități, și numai după ce se va fi deprins să pătrundă în adîncime toate lucrurile de mică importanță, abia atunci se va fi putut ridica pînă la această imaginație comprehensivă care e mai presus decît orice judecată.

Să spună, deci, cel care se laudă că a priceput știința ultimelor realități, să ne explice cum e alcătuită ființa celei mai mici dintre viețuitoarele pe care le vedem cu ochiul liber, să ne spună, așadar, cum e alcătuită ființa unei furnici, dacă viața ei se menține prin răsufare și prin respirare, dacă trupșorul său e divizat prin oase, dacă pe ramificațiile ei sînt fixați nervi și ligamente, dacă poziția nervilor e dictată de un înveliș de mușchi și de glande; dacă măduva se întinde împreună cu articulațiile spatelui începînd din creștetul capului și pînă la coadă; dacă prin învelișul membranei nervoase dă ea putere motrică membranelor care se mișcă; dacă există și în furnică ficat, iar deasupra lui un vas cu bilă; dacă există rinichi și inimă, artere, vene, piele, pereți; dacă e animal ori dacă are peri, dacă merge pe un singur picior ori dacă are picioare în formă de degete; cît timp trăiește și în ce chip se înmulțește, cît timp durează gestația puiului, de ce nu toate furnicile

1. Aici n-avem propriu-zis o epistolă, ci e capitolul X din tratatul Sf. Grigorie de Nyssa *Contra lui Eunomie*, Migne, P.G. XIV, 828. Nu se știe cum a putut intra acest capitol al Sf. Grigorie între manuscrisele cuprinzînd textul epistolelor Sf. Vasile.

umblă pe jos și nu toate au aripi, de ce unele fac parte din viețuitoarele care umblă pe jos, pe când altele zboară prin văzduh. Cel care se laudă că ar cunoaște toate să ne explice mai întâi firea furnicii și abia după aceea să discute despre natura puterii dumnezeiești, care depășește orice înțelegere. Dar dacă tu n-ai înțeles nici măcar alcătuirea unei biete furnici, cum te poți lăuda că poți cuprinde în mintea ta puterea cea neînțeleasă a lui Dumnezeu ?

EPISTOLA 17

Către Origen ¹

Scrisă între anii 361—363

Chiar numai auzindu-ți cuvintele, retore Origen, mă farmeci, iar când îți citesc și scrisul, trezești în sufletul meu bucurii și mai vii. Multe mulțumiri trebuie să aduc Bunului Dumnezeu, Care n-a îngăduit să se întunece adevărul creștin în urma trădării venite oarecum chiar din cercurile cele mai înalte ale Imperiului, și Care, prin mijlocirea scrierilor tale, a apărât deplin învățătura cea adevărată. Aceia într-adevăr, ca niște cucute, niște măselarițe, ori ca alte buruieni otrăvitoare, după ce au înflorit, în scurtă vreme, se vor vesteji, pe când Tie drept răsplată pentru cuvântul rostit îți va hărăzi Domnul ca numele Lui să înflorească și să rămână tot timpul proaspăt. Drept aceea să rînduiască Dumnezeu fericire deplină casei Tale și să reverse binecuvîntarea Lui asupra copiilor copiilor Tăi ! Iar pentru acești prunci, strălucitoare mostre ale bunătății Tale, care mi-au făcut totdeauna multă plăcere și pe care i-am îmbrățișat cu drag, mă voi ruga ca Domnul să reverse asupra lor tot ceea ce părintele lor însuși cere în rugăciunile lui.

EPISTOLA 18

Către Macarie și Ioan ¹

Scrisă sub Iulian (361—363)

Pentru țărani truda plugăriei nu-i ceva nou, după cum nici pentru marinari furtuna nu-i ceva neașteptat, tot așa nici pentru negustori su-

1. Retor și prieten cu Sf. Vasile, acest Origen a apărât în scris pe creștini, îmbărbătindu-i pe vremea lui Iulian Apostatul. Pentru aceasta Sfintul Vasile îl felicită și-i binecuvîntă strădanile.

1. Nu știm din altă parte cine au fost aceste două persoane. Unii cred că au făcut parte dintre monahi. Un lucru este sigur, ei au fost prigonii pe vremea împăratului Iulian Apostatul pentru credința lor. Sf. Vasile îi încurajează în credința lor.

dorile verii nu-s ceva nemaifintlnit și desigur nici pentru cei ce au ales să trăiască în chip evlavios, tristețea clipei de față nu-i ceva neprețuit. La fiecare din îndeletnicirile arătate se întilnește o oboseală specifică și cunoscută : nimeni nu-și alege vreuna din aceste îndeletniciri numai de dragul ei, ci pentru ca să se desfăteze astfel de binefacerile așteptate. Nădejile care țin și mențin în alcătuirea lor toată viața omului îl încurajează pe acesta împotriva greutăților din fiecare etapă. Desigur că există și oameni care se obolesc numai pentru soarta roadelor pământului și care s-au văzut cu totul înșelați în nădejile lor ; unii ca aceștia n-au cunoscut cu adevărat plăcerea decît în închipuire. Căci tocmai cei care au văzut faptele corespunzînd așteptării lor au avut nevoie apoi de o nouă nădejde, pentru că cea dintîi s-a scurs și s-a mistuit repede.

De aceea numai cei care au răbdat oboseala de dragul pietății și al credinței, numai lor minciuna n-a putut să le nimicească nădejile, iar sfîrșitul nu le-a întinat strădaniile pentru că, sigură și statornică, împărăția cerurilor numai pe ei i-a primit.

Drept aceea nu vă lăsați tulburați de calomniile mincinoase, nici nu vă speriați de amenințările puternicilor zilei ! Rîsetele și batjocurile casnicilor voștri să nu vă întristeze, cu atît mai puțin osîndele aduse de oameni, care dau să se înțeleagă că se îngrijorează de voi ori se prefac, încurajîndu-vă atîta vreme cît învățătura adevărului va fi apărată de noi.

Dreapta judecată să biruie și să roage pe Învățătorul credinței, Domnul nostru Iisus Hristos, ca să ne stea într-ajutor ! Îndurată de dragul Lui, suferința e o plăcere, iar moartea un cîștig².

EPISTOLA 19

Către Prietenul Grigorie¹

Scrisă cam prin anul 365

Alaltăieri-ți-am primit epistola și ți-am recunoscut-o îndată, nu atît după caracterele ei grafice, cît mai ales după stilul în care a fost redactată. Ai scris doar cîteva cuvinte, dar ele spun mult. Nu ți-am răspuns de îndată pentru că plecasem de acasă, iar cel care mi-o adusesese abia a ajuns s-o predea cuiva din colaboratorii mei și repede a și șters-o. Acum însă rog pe fratele Petru² să-ți transmită felicitările mele, pe de-o

2. Filip. 1, 21.

1. de Nazianz.

2. Viitorul episcop de Sebasta.

parte, pentru că ți-ai făcut datoria de a-mi trimite salutări, iar pe de alta, pentru că mi-ai dat ocazia să-ți scriu și eu o a doua scrisoare. De bună seamă că redactarea unor astfel de scrisori laconice, cum sînt cele care-mi vin de la tine, nu produce prea mare oboseală la citit³.

EPISTOLA 20

Către sofistul Leonțiu

Scrisă la sfîrșitul anului 364 și începutul anului 365

E drept că și eu îți scriu rar, dar scrisorile Tale sînt mult mai rare decît ale mele, și aceasta se întîmplă aproape totdeauna cînd vin la noi mulți din oamenii de pe la Voi. Dacă ai încredința fiecăruia din aceștia cite o scrisoare, nimic nu m-ar împiedica să am senzația că mă aflu cu Tine și că Te-aș surprinde cu mine, atît de continuu este numărul celor sosiți de la voi la noi. Și atunci, de ce nu scrii? Se știe doar că un sofist¹ n-are alt lucru decît să scrie. Mai mult, pretextînd că ți-e lene să pui mîna la scris, nu ți se va cere nici să scrii, pentru că un altul îți poate lua locul la masa de scris. Nu va fi atunci nevoie nici de limba Ta, pentru că atunci cînd ea nu vorbește, va face acest lucru careva din cel apropiat ai tăi. Iar dacă nimeni din ei nu-i de față, atunci poți sta de vorbă cu tine însuși, dar în nici un caz nu vei tăcea, căci ești doar în același timp și sofist și atic², după cum nici privighetorile nu mai tac, din clipa în care primăvara le tot îndeamnă să cînte.

Pentru mine multiplele ocupații în care mă aflu ar putea servi ca un fel de scuze pentru întîrzierile scrisorilor, iar pentru că am pierdut eleganța stilului, în urma deseii întrebunțări a limbajului popular, e fi-

3. Se poate observa dojana fină față de «datoria» cu greu împlinită de prietenul de la care se aștepta, desigur, nu numai la scrisoare, ci să vină personal alături de el, la Annisa, în retragerea duhovnicească, așa cum promisese.

1. Cuvîntul «sofist» n-a avut la început nimic peiorativ, dimpotrivă, el se atribuia unui om priceput, în special unui profesor de filozofie ori de retorică. Sofiștii au apărut către mijlocul secolului V î.d.Hr. Înainte tinerii primeau doar o învățătură elementară de la un grămătic (scris, citit și socotit), apoi de la un paidotrib (care era un fel de profesor de gimnastică) și de la un horeg (care preda muzica). Sofiștii au fost, așa-zicînd, primii profesori de învățămînt superior. Ei plecau mereu în turnee, de unde aduceau idei noi, dar și cîștigau mult. Cf. *Enciclopedia civ. grec.*, p. 519. N. Balcă, *Istoria filozofiei antice*, vol. I, București, 1982, p. 82 ș.u.

În epistola 21 i se spune Leonțiu, altă dată e numit Iulian, desigur o confuzie a copistilor. Deși de acum Sf. Vasile era preot, totuși el găsește o adevărată plăcere să folosească limbajul retorilor și al sofistilor, dar nu în sensul că s-ar fi «uitat peste umăr la alții» (cum ni se spune în *Viața Sf. Macrina*, p. 17), dar totuși cu sentimentul unui om superior (*Epist.* 223). Cit despre curierii atît de deși — de care se amintește la începutul epistolei — se știe că altădată ei lipseau cu totul ori erau greu de găsit.

2. Caracteristicile aticismului erau: delicatetea, măsura, eleganța, puritatea stilului. Sfîntul Vasile le avea pe toate, cum se va vedea din textul lor. Cf. *Epist.* 337—338.

resc să nu îndrăznesc să mă adresez unui sofist ca tine, care, dacă aude ceva nevrednic de înțelepciunea lui, se tulbură și nu rabdă.

E adevărat că, în ce Te privește, Tu folosești orice ocazie spre a-ți face auzit glasul în public, pentru că, din câte cunosc, nimeni nu vorbește o grecească atît de aleasă ca tine. Încît n-ar fi nici o scuză pentru tine dacă taci.

Dar să vorbim despre altceva.

Ți-am trimis lucrarea scrisă de mine contra lui Eunomiu. Ai putea-o socoti drept încercare copilărească, ori ceva mai serios decît așa, — te las să judeci singur. Căci dacă în ce te privește Tu n-ai nevoie să mai fii îndoctrinat, sper cel puțin să-ți folosească drept armă potrivită împotriva certăreților pe care-i vei întîlni. Și spun asta nu ca și cum m-aș încrede prea mult în lucrarea mea, ci pentru că știu bine că ești dibaci și capabil să te orientezi repede în astfel de probleme dacă ai la îndemîină cîteva puncte de mîncare. Dacă-ți vor părea mai nereușite decît te-ai fi așteptat în vreun punct oarecare, să nu stai la îndoială să mi le semnalezi. Căci mai ales prin aceea se deosebește prietenul de lingușitor: unul vorbește numai ce știe că place, pe cînd celălalt nu ezită să spună și cuvinte care supără.

EPISTOLA 21

Către sofistul Leonțiu

Scrisă pe la 364—365

Se pare că bunul Iulian vrea să tragă un profit din starea generală a lucrurilor, exploatînd situația în scopurile sale proprii. I s-au adus pînă acum reclamații și a fost osîndit cu tărie, dar mai ales în zilele noastre toți îl copleșesc cu acuzații. Astăzi, însă, nu-i vorba atît de restanțe în contribuții, cît mai ales de scrisori. Propriu-zis, nu prea știu eu cum a ajuns el debitor, pentru că el totdeauna trimitea și primea. Dar se pare că și la Tine a ajuns în deosebită cinste acea faimoasă «împătrită pedeapsă» (pentru cei restanțieri la impozite). De fapt nici pitagoreicii¹ înșiși n-au cinstit atît de mult numărul «împătrit» pe cît îl cinstesc azi collectorii de impozite. Cred totuși că ar fi fost mai firesc ca, în calitate de sofist și înzestrat cu un atît de mare talent oratoric, să fi

1. La pitagorei multiplii cifrei «patru» constituiau ceva sfînt. Diog. Laerțiu *a.c.* VII: 7, p. 397—398. Dar nu trebuie uitați nici zapcii care încasau dările, cerînd adeseori plata împătrită a dărilor. Se folosea în acest scop chiar și teroarea, cum relatează pe la anii 300 scriitorul creștin Lactanțiu. Autorul mustră astfel cu delicatețe pe prieten.

fost și Tu pus la sechestru de mine, pentru a-mi plăti «impătrit» cu scrisorile tale. Să nu crezi cumva că așa fi supărat scriindu-ți așa. Mi-ai face chiar bucurie criticându-mă, pentru că sînt sigur că între oamenii buni tot ce se lucrează produce plăcere, așa că pînă și supărările și mîniile sînt un fel de distracție. De multe ori ești mai bucuros văzînd pe cineva supărîndu-se decît să stai pe lîngă altul care te copleșește numai cu complimente. Așa că, să nu încetezi vreodată de a face re-proșuri ! Scrisorile, iată cine vor fi acuzatorii noștri, și nici un cuvînt nu-mi poate fi mai prețios și nici nu-mi poate face mai multă plăcere.

EPISTOLA 22

Despre desăvirșirea vieții călugărești ¹

Scrisă în anul 364

I

Din multele lucruri pe care ni le arată Scriptura cea inspirată ca trebuind îndeplinite de cei hotărîți a bineplăcea lui Dumnezeu am socotit că e nevoie acum să însemnez într-o scurtă listă numai pe acelea care au fost semnalate deocamdată între voi, iar mărturia pentru fiecare problemă fiind ușor de găsit, voi lăsa s-o descopere cei obișnuiți cu citirea Scripturii și care vor putea apoi s-o amintească și altora. Iată-le :

că creștinul trebuie să cugete lucruri vrednice de chemarea cerească și să ducă viață «vrednică de Evanghelia lui Hristos» ² ;

că nu-i voie ca creștinul să aibă mintea împrăștiată și nici să se lase atras de vreun lucru departe de amintirea lui Hristos, de vrerile și de judecățile Lui ;

că, întrucît e superior întru toate celor care s-au îndreptățit după lege, creștinul n-are voie nici să jure ³ și nici să mintă ;

că nu trebuie să defaime nici să hulească ⁴, nici să bată, nici să se răz bune, nici să răsplătească răul cu rău ⁵ și nici să se mînie ⁶ ;

1. La data cînd scria aceste rînduri Sfîntul Vasile era preot în Cezareea. Aici se cuprind pe scurt principiile generale ale marelui ierarh în legătură cu organizarea vieții călugărești, despre care a tratat mai amănunțit în *Regulele pe scurt și pe larg*. N-am putut avea la îndemînă studiul lui I. Lazzati, *Aristotele perdute*, Milan, 1938. În parte, epistola 22 e reprodusă și în volumul *Vechile rîndueli ale vieții monahale*, p. 258—262.

2. *Fillp.* 1, 29 ; *Luca* 12, 29.

3. *Matel* 5, 34.

4. *Tit* 3, 2 ; *I Tim.* 1, 13 ; *II Tim.* 2, 24.

5. *Rom.* 12, 19 ; 17.

6. *Matel* 5, 22.

că trebuie să fie răbdător ⁷, orice ar fi să pătimească, și să certe în chip cuviincios pe cel care îl nedreptățește ⁸, nu însă din dorința de răzbunare, ci ca să îndrepteze pe fratele său după porunca Domnului ⁹ ;

că nu trebuie să spună nimic împotriva unui frate absent, cu scopul de a-l defăima, lucru care în fond e calomnie chiar dacă sînt adevărate cele spuse ¹⁰ ;

că trebuie să ne întoarcem cu dezgust de la cel care vorbește cu răutate despre un frate ¹¹ ;

că nu trebuie să grăiești lucruri ușuratec ¹² ;

că nu trebuie să rîzi, nici să-ți placă să se spună glume ¹³ ;

că nu se cade să spui deșertăciuni îngăduind vorbăria goală, care nu folosește nimic nici celor care ascultă ¹⁴, nici trebuințelor zilnice ale omului, dar nu sînt plăcute nici lui Dumnezeu. Chiar și cei ce lucrează, să se îngrijească pe cît se poate să lucreze în liniște, spunînd vorbe bune celor care au ajuns să le fie încredințați, să folosească cu bună rînduială învățătura de zidire a credinței, ca nu cumva să se supere Duhul Sfînt al lui Dumnezeu ¹⁵.

că nu trebuie ca cineva, care vine în urma altora, să-și ia curajul să se apropie de unul dintre frați sau să-i vorbească, înainte ca aceia care au fost însărcinați să vegheze la buna orînduială să cerceteze cum îi place lui Dumnezeu spre folosul obștesc al tuturor ;

nu trebuie să ne robim vinului ¹⁶ și nici să fim pofticioși după mîncăruri cu carne ¹⁷, pe scurt spus să nu căutăm plăcere nici în mîncare și nici în băutură, căci cel ce se luptă duhovnicește este cumpătat în toate.

Din cîte ne-au fost date fiecăruia spre folosul nostru nimeni n-ar trebui să socoată că ar fi ceva al lui propriu ¹⁸ și nici să-l depoziteze, în schimb trebuie s-avem grijă de toate, ca nimic să/nu se disprețuiască din ceea ce se va fi putut arunca sau pune de o parte, fiind atenți și convinși că e avutul lui Dumnezeu.

7. Iacov 5, 8.

8. Tit 2, 15.

9. Matei 18, 15.

10. II Cor. 12, 20 ; I Petru 2, 1.

11. I Petru 3, 16—17 ; Iacov 4, 11.

12. Efes. 5, 4.

13. Luca 6, 21 ; Iacov 4, 9.

14. Efes. 4, 29.

15. Efes. 4, 30 ; I Tim. 1, 4.

16. Tit 2, 3.

17. Rom. 14, 21.

18. Fapte 4, 32.

Nimeni nu are voie să se facă stăpîn pe sine însuși, ci în așa fel să cugete și să lucreze, ca și cum am fi fost predați de Dumnezeu în robie fraților de aceeași credință¹⁹ și, în general, fiecare să rămînă în rîndul cetei lui²⁰.

II

Nu trebuie să murmurăm²¹ și nici să oftăm pentru că ne-ar lipsi cele necesare, dar nu trebuie nici să ne plîngem că ne obosește munca, pentru că în fiecare caz judecata o fac cei încredințați cu autoritatea co-respuzătoare.

Nu se cade să se audă strigăte, nici să ai vreo atitudine ori vreun gest în care să se resimtă pornirea sau distracția unui cuget, care nu mai are conștiința deplină că Dumnezeu e de față²².

Intonarea glasului nu trebuie să se facă mai mult decît e nevoie.

Nu trebuie să răspundem ori să-i facem cuiva ceva în ciudă ori cu dispreț, ci în orice împrejurare să se arate altora măsură și respect²³.

Nu trebuie să se facă semn cu ochiul în chip viclean, nici nu trebuie avută altă atitudine sau gest care ar putea întrista ori batjocori pe frate²⁴.

Nu trebuie să cauți să te îmbraci numai decît cu haine mai frumoase ori să umbli numai în încălțăminte frumoasă, așa ceva denotă ușurătate²⁵.

Nu trebuie să cheltuiesti mai mult decît e necesar, nici să faci lux, așa ceva înseamnă abuz.

Nu trebuie să umbli după onoruri ori s-aștepti să ți se dea întietate²⁶.

Fiecare trebuie să cinstească pe altul mai mult decît pe sine însuși²⁷. N-ai voie să fii nesupus²⁸.

N-ai voie să mănînci dacă nu muncești²⁹, ci chiar și cînd ești ocupat cu una din lucrările a cărei execuție ai vrea să fie desăvîrșită, și în astfel de cazuri trebuie, pentru mărirea lui Hristos, să te sforțezi să lucrezi după puterile tale³⁰.

19. I Cor. 9, 19.

20. I Cor. 15, 23.

21. I Cor. 10, 10.

22. Efes. 4, 31.

23. Rom. 12, 10; I Petru 2, 17.

24. Rom. 14, 10.

25. În general, Sfîntul Vasile recomandă simplitate în traiul monahilor. A se vedea epistola 2.

26. Marcu, 9, 35.

27. Filip. 2, 3.

28. Tit 1, 10.

29. II Tes. 3, 10.

30. I Tes. 4, 11.

Fiecare trebuie să-și isprăvească lucrarea sa cu înțelegere și siguranță așa cum au aprobat-o mai marii săi, chiar și când e vorba de mincare ori de băutură, cu convingerea că totul trebuie făcut pentru mărirea lui Dumnezeu ³¹.

Nu trebuie să treci de la un lucru la altul fără aprobarea celor puși de regulament în problemele respective, afară de cazul când ai fost chemat neapărat pe neașteptate de o nevoie oarecare în fața ajutorului cuiva căruia îi lipsesc puterile.

Fiecare e dator să stea la locul unde a fost rânduit, fără să treacă peste granițele lui, dacă ar vrea să înceapă lucruri care nu i-au fost încredințate, afară doar de cazul că cei cărora li s-a încredințat această grijă socot că cineva ar putea avea nevoie de ajutor.

Nimeni nu are voie să fie aflat că umbă dintr-un atelier într-altul.

Nimeni n-are voie să facă ceva din duh de gelozie sau de rivalitate.

III

Nu trebuie să invidiezi buna faimă a altuia ³², nici să te bucuri de metehnele altcuiva.

În dragostea de Hristos trebuie să ne mîhnim și să ne întristăm de neajunsurile fratelui, precum și să ne bucurăm de izbînzile lui ³³.

Nu trebuie să rămînem nepăsători față de cei care greșesc ³⁴ și nici să-i aprobăm tăcînd.

Cînd cerți pe cineva fă-o cu toată dragostea ³⁵, minat fiind de teama față de Dumnezeu și cu gîndul de a schimba pe cel care a greșit ³⁶.

În caz că cineva e acuzat nu-i voie ca de față fiind acuzatul sau alții să contrazică acuzatorul, ci, dacă unuia i s-ar părea că acuza e nedreaptă, acela să se adreseze în particular acuzatorului și să-l convingă ori să se lase convins.

Trebuie ca fiecare, pe cît îl ajută puterile, să potolească pe cel care are ceva împotriva lui.

Nu trebuie să porți ură pe cel care ți-a greșit și care vrea să se pocăiască, ci să-l ierți din inimă ³⁷.

31. I Cor. 10, 31.

32. I Cor. 13, 6.

33. I Cor. 12, 26

34. I Tim. 5, 20.

35. II Tim. 4, 2.

36. Iacov 5, 20.

37. II Cor. 2, 7.

Trebuie ca acela care zice că se cătește de păcat nu numai să fie pătruns de remușcări față de ceea ce a greșit, ci și să facă fapte vrednice de pocăință ³⁸.

Dacă cel care a fost pedepsit pentru primele greșeli și a fost socotit vrednic de iertare greșește din nou, acela își pregătește o judecată de mînie mai grea decît cea dintîi ³⁹.

Trebuie ca omul care și după prima și după a doua pedeapsă stăruie în păcatul său, să fie semnalat superiorului său; în caz că observă că se rușinează s-audă de muștrările mai multora. Dacă nici așa nu vrea să se îndepărteze, să fie scos ca o sminteală și să fie socotit «ca un păgîn și vameș» ⁴⁰ pentru siguranța celor care observă cu rîvnă ascultarea, potrivit celor scrise: «cînd cad aceia, dreptii se umplu de frică» ⁴¹. Dar pe un astfel de om trebuie să-l și deplîngem, întrucît e un mădular rupt din trupul nostru.

Nu trebuie ca soarele să apună peste mînia fratelui ⁴², ca nu cumva să vină noaptea și să ne despartă pe unul de altul și să fie acest lucru pentru ziua judecării o acuză de neînlăturat.

Nu trebuie să așteptăm un anumiț prilej ca să ne îndreptăm, pentru că nu sîntem siguri pe ziua de mîine ⁴³, întrucît mulți din cei care-și făcuseră astfel de planuri n-au mai trăit pînă a doua zi.

Nu trebuie să te lași înșelat de ghiftuirea pîntecului din care provin vedenii de noapte.

Nu trebuie să ne apucăm de vreun lucru de care nu sîntem în stare și nici să trecem marginile necesarului, după cum spune Apostolul: «avînd hrană și îmbrăcăminte, cu acestea vom fi îndestulați» ⁴⁴, pentru că belșugul care depășește strictul necesar seamănă a lăcomie, iar lăcomia e ca un fel de închinare la idoli ⁴⁵.

Nu trebuie să fim iubitori de arginți și nici să strîngem ca să cum-părăm lucruri nefolositoare și de care n-avem nevoie ⁴⁶.

Cel care vrea să se apropie de Dumnezeu trebuie să îmbrățișeze sărăcia sub toate aspectele ei și să aibă gîndul ațintit spre frica de Dumnezeu după spusa Scripturii: «străpunge cu frica Ta trupul meu, că de judecățile Tale m-am temut» ⁴⁷.

38. Luca 3, 8.

39. I Cor. 10, 26.

40. Matei 18, 16—17.

41. Pilde 29, 16 (ed. 1914).

42. Efes. 4, 26.

43. Matei 24, 44; Luca 12, 40.

44. I Tim. 6, 8.

45. Col. 3, 5.

46. Marcu 10, 23; Luca 18, 24.

47. Ps. 118, 120.

Să vă dea Dumnezeu să primiți cele spuse cu deplină convingere și să arătați pentru slava lui Dumnezeu roade vrednice de Duh cu buna voință a lui Dumnezeu și cu ajutorul Domnului nostru Iisus Hristos. Amin ⁴⁸.

EPISTOLA 23

Recomandări unui călugăr ¹

Scrisă în timp ce era numai preot în Cesareea

Un om oarecare osîndind — cum zice el — deșertăciunea vieții acesteia, convins că plăcerile veacului își găsesc încă de aici de pe pământ pieirea, întrucît ele nu pregătesc decît o hrană a focului veșnic și că de altfel și trecerea lor este repede, a venit să mă caute, vrînd să se despartă de această viață nefericită și vrednică de plîns, să se lase de plăcerile cărnii și să intre de acum înainte în calea care duce la locașurile Domnului. Dacă s-a lăsat condus în chip firesc de dorința după o viațuire cu adevărat fericită și dacă a dobîndit în sufletul său dragostea cea bună și de laudă, iubind pe Dumnezeu «din toată inima, cu toată puterea și din tot cugetul» ², atunci mai trebuie să i se arate din partea cuvioșiei Tale și greutățile și asprimile «căii celei strîmte și înguste» ³ și să se întărească el însuși în nădejdea bunătăților pe care nu le vede acum, ci pe care făgăduințele Domnului le țin pe seama celor care vor fi vrednici de ele.

Drept aceea, scriindu-ți aceste rînduri, rog incomparabila Ta desăvîrșire, cea în Hristos, ca ea să prindă forme și în acel om, aducîndu-i-se la îndeplinire ruperea de viața lumească, dacă se poate fără să faci pomenire de mine, ci numai din dorul ca să fie bine plăcut Domnului și să-și însușească elementele de bază ale credinței, așa cum au fost ele hotărîte de Sfinții Părinți și cum au fost alcătuite și în scris. Mai departe, să i se pună în fața ochilor tot ce se ține de aspra disciplină ascetică și așa să fie îndrumat în viață, apoi să ia asupra-și și legămîntul că va îndura greutățile luptei pentru credință și că va duce bucuros jugul blind al Domnului ⁴ și, în sfîrșit, că va viețui după pilda Celui Care

48. După cum se vede, epistola de față e o fundamentare scripturistică a pregătirii ascetice și călugărești preconizate de Sfîntul Vasile. Nu poți admira destul curăția sufletească și dăruirea totală, pe care le recomandă cu atîta căldură Sfîntul Vasile celor dornici după desăvîrșire.

1. Deși în adresă e vorba de un anumit călugăr, scrisoarea de față e un apel pentru toți călugării din Pont, și cuprinde sfaturi pentru cei care vor să devină călugări.

2. Luca 10, 27.

3. Matei 7, 13.

4. Matei 11, 29.

«bogat fiind, a sărăcit pentru noi»⁵ luînd asupra-și trup și avîntîndu-se potrivit țintei pe care o urmărea spre răsplata chemării de sus, ca să dobîndească bunapăcere a Domnului.

Eu l-am amînat pentru mai tîrziu, cu toată rîvna pe care o are de-a lua aici cununa dragostei celei după Dumnezeu, întrucît doream ca împreună cu Cuvioșia Ta să-l ungem în vederea unor astfel de lupte și să-i dăm ca dascăl pe unul dintre voi, tocmai pe cel pe care l-ar fi cerut el, ca să-l deprindă deplin și ca să facem din el, după dorința lui vie și fericită, un luptător încercat, în stare să rănească și să culce la pămînt pe căpetenia întunericului și, împreună cu el, și pe duhurile răutății, cu care avem de luptat, după cum ne spune Apostolul⁶. Cu alte cuvinte, ceea ce voisem să fac cu tine, dragostea ta în Hristos s-o aducă la îndeplinire și fără mine⁷.

EPISTOLA 24

Către Atanasie, tatăl episcopului Atanasie

Scrisă în anul 368

Ca viața omului să scape de calomniile, e unul din lucrurile cele mai grele, să nu spun din cele mai imposibile; eu cel puțin sînt convins de acest lucru și cred că nici bunătatea Ta nu se îndoiește de acest adevăr. Dar ca să nu-ți pese deloc nici de cei care cern prin sită mărunță lucrurile și nici de cei care, ca să ne facă necazuri, pîndesc orice greșeală a noastră, așa ceva e cu puțință mai ales celor care-și duc viața cu înțelepciune și al căror scop este numai trăirea virtuoasă.

Cît despre mine, să nu mă crezi atît de ușuratic și de credul, încît aș admite fără control observațiile răutăcioase ale primului venit¹. Căci mi-aduc aminte de porunca sfîntă, care ne cere să nu luăm aminte la orice zvon deșert². Și cu toate acestea, chiar și Tu, care practici oratoria³, spui că cele ce se văd sînt semne ale celor nevăzute. Or, iată care e modesta mea părere. (Să nu te superi din pricina aceasta, întrucît și eu mă exprim ca un dascăl, pentru că tocmai «pe cele slabe și nebune

5. II Cor. 8, 9.

6. Efes. 6, 12.

7. Epistola e reprodusă și în *Vechile rînduiri ale vieții monahale*, ed. cit., p. 255—256. Se vede că Sfîntul Vasile nu primea prea ușor pe oricine în monahism.

1. Bătrînul Atanasie, tatăl episcopului de Ancira, auzind că Sf. Vasile știe de unele calomnii în legătură cu felul cum și-a educat el copiii, cere sfîntului să-i spună de unde știe acest lucru. Sfîntul Vasile îi răspunde asigurîndu-l că nu Timotei horepiscopol ar fi cel care i-a spus așa ceva. În fond, nu vorbele contează, ci faptele, zice Sfîntul.

2. Ies. 23, 1.

3. Bătrînul Atanasie fusese retor, poate cunoscut cu Sfîntul Vasile din vremea studiilor.

ale lumii»⁴ le-a ales Dumnezeu și de ele se slujește, ca să facă parte de mîntuire celor ce o caută). Așadar ceea ce spun și ceea ce sfătuiesc aceasta e : să fim cu grijă în tot ce grăim și tot ce facem trebuie să-vîrșit cu atenție pentru ca, după porunca apostolească, să nu dăm nici o sminteală⁵ întru nimic. Căci eu cred, într-adevăr, că un bărbat a asudat mult pînă a ajuns să cunoască învățăturile creștine, încît să trezească vîlvă asupra mulțimilor și orașelor, căutînd să ajungă în virtute pe strămoși, încît viața lui să fie dată ca pildă de virtute.

De aceea îndrumările pe care vrei să le dai acum fiilor tăi nu trebuie să le prezinți în cuvinte, căci e multă vreme de cînd îi înveți, întrucît ești doar tatăl lor, așa încît nu trebuie să ai față de ei numai atenția firească, pe care o arată și viețuitoarele necuvîntătoare față de puii lor, după cum ai spus-o tu însuți și după cum o știm din experiență, ci ești dator să le arăți o dragoste și mai fierbinte, printr-o sfortare de voință liberă, cu atît mai mult cu cît îți vezi dotați copiii cu niște calități care-i fac vrednici de rugăciunile părinților. De altfel nu-i nevoie să încerci să mă convingi despre acest lucru : ajunge mărturia faptelor. Totuși nu va fi nepotrivit s-o punem și pe aceasta în interesul adevărului : nu fratele Timotei horepiscopul e cel care mi-a transmis aceste zvonuri, căci nici din grai viu și nici din ceea ce mi-a scris nu se vede să fi purtat astfel de povești lungi sau scurte despre tine și care să semene a fi calomnioase. De aceea dacă nu tăgăduiesc că aș fi auzit spunîndu-se ceva în acest sens, atunci pot spune cel puțin că nu Timotei este cel care a scornit împotriva Ta aceste calomnii. În orice caz, cînd le vom auzi, dacă nu facem altceva, vom face măcar ceea ce a făcut Alexandru (cel Mare, n.tr.) : vom ține una din cele două urechi astupate pentru cel pe care-l calomniază⁶.

EPISTOLA 25

Către Atanasie, episcopul Ancirei

Scrisă în anul 368

I

Cîțiva din cei care au venit de la Ancira ne-au spus — și sînt mulți aceștia, încît nu-i ușor nici să-i număr, în orice caz toți sînt de aceeași părere — că Tu, prea iubite frate, (nu știu cum s-o spun mai puțin grav) vorbești despre mine în cuvinte nu prea de laudă și nu în modul cuviin-

4. I Cor 1, 27.

5. II Cor 6, 3.

6. Plutarh, *Viețile paralele; Viața lui Alexandru* 42, 2 în trad. rom. vol. III, 401.

clos în care ne obișnuisem¹. Oricum, te informez că pe mine nu mă mai impresionează deloc purtările oamenilor, oricât de neașteptată ar fi schimbarea oricăroră dintre ei, pentru că am învățat de multă vreme să cunosc slăbiciunea firii omenești și nestatornicia ei. De aceea nu dau prea mult pe faptul că între noi au intervenit, într-un fel sau altul, unele neajunsuri, și în locul stimei, de care mă bucuram pînă acum, mi se adresează batjocuri și jigniri. Dar ceea ce din prima clipă mi-a părut straniu și monstruos a fost faptul că tocmai Tu ești cel care te-ai pornit atît de cumplit împotriva mea, încît nu numai că te-ai umplut de ură și de mînie, ci încă mă și ameninți, după cum m-au informat cîțiva din cei care te-au auzit!

Ca să-ți spun drept am ris din toată inima cînd am auzit de amenințările tale. Aș fi, într-adevăr, prea copilăros dacă m-aș teme de astfel de sperieturi. Dar ceea ce mi s-a părut îngrozitor și vrednic de toată îngrijorarea e faptul că integritatea ta morală, de care credeam că va fi și pentru alții un reazim în credință, iar pentru Biserică o mîngîiere, care va rodi ca o sămînță a unei vechi și adevărate iubiri (cum am cunoscut-o), a ajuns în ultima vreme să decadă atît de jos, încît la Tine calomniile lansate de orice trecător trag mai greu la cîntar decît o îndelungată și verificată prietenie, cum a fost cea pe care o aveam noi doi. Or acum vîd că fără nici un temei te lași pradă celor mai grele bănuieli și absurdități. Ce zic de bănuieli? Cine poartă mînie și e în stare să amenințe, cum mi se pare c-o faci Tu, acela dă dovadă de ură pornită din convingere clară și incontestabilă.

II

Dar, cum am mai spus-o, să punem vina pe vremurile grele de azi. Căci ce oboseală ar fi fost, minunatul, dacă ceea ce ai fi vrut să discuți numai cu mine ai fi spus-o într-o epistolă sau chiar să mă fi chemat pînă la tine? Și dacă, într-adevăr, ai vrut să-ți exprimi o părere proprie, iar mînia ta, greu de potolit, nu mai suferea amîinare, atunci puteai face uz, ca ajutor al gîndurilor tale, de trimiterea pînă la mine a unuia din cei mai devotați și mai discreți prieteni pe care îi ai. Acum însă căruia dintre cei care m-au vizitat, indiferent cu ce probleme, nu i-ai împuiat urechile cu învinuirea că eu aș scrie și aș născoci fel de fel de lucruri respingătoare? Pentru că chiar cei care repetă cuvînt cu cuvînt din spusese tale mărturisesc că acesta ți-e limbajul.

1. Fiu al unui episcop cu același nume (despre care s-a vorbit în epistola nr. 24), acest Atanasie acuza pe Sf. Vasile de lipsă de ortodoxie, motiv pentru care acesta-l cere socoteală, muștrîndu-l. Nu se știe precis de ce acuza Atanasie pe Sf. Vasile. Probabil pentru că recomanda primirea în comuniune a arienilor care doreau să revină la ortodoxia niceeană. Cf. *Ep.* 204.

Pe mine însă, cu toate că m-a chinat mult atitudinea aceasta, nimic nu mă poate scoate din nedumerirea creată. Ba am ajuns pînă acolo să cred următoarele : nu întimplător un eretic oarecare, ca să semneze prin înşelăciune numele meu pe vreo operă a lui, şi-a pătat ortodoxia şi te-a îndemnat să afirmi acel cuvînt ? Pentru că, de bună seamă, nu vei putea îndrăzni să spui că acea expresie jignitoare ai luat-o din scrierea mea îndreptată împotriva celor ce au avut curajul să spună că Fiul lui Dumnezeu n-are nici o asemănare fiinţială cu Dumnezeu-Tatăl², precum şi împotriva aceluia care hulesc pe Duhul Sfînt, spunînd că e făptură sau creatură. De aceea, ca unul care a dus înainte mari şi grele lupte pentru apărarea dreptei credinţe, m-ai scoate din încurcătură dacă mi-ai comunica, fără rezervă, care a fost motivul care te-a îndemnat să porţi atîta minie pe mine ?

EPISTOLA 26

Către Cezarie,
fratele lui Grigorie (de Nazianz)¹

Scrisă în anul 368

Se cuvine să mulţumim lui Dumnezeu, Care şi-a arătat minunile şi prin tine, pentru că te-a izbăvit de o astfel de moarte, spre bucuria atît a patriei, cît şi a noastră. Prin urmare, ceea ce rămîne de învăţat aici este să nu ne arătăm nemulţumitori şi nevrednici de această binefacere atît de mare, ci, dimpotrivă, trebuie ca, pe cît putem, să vestim tainele lui Dumnezeu şi să-I preamărim iubirea de oameni, pe care am cunoscut-o, pe care să ne-o exprimăm nu numai cu cuvinte, ci fiecare din noi să se convingă aşa ca şi tine acum, cînd vedem că Dumnezeu este cel ce săvîrşeşte minuni prin noi.

Te îndemnăm, dar, ca de acum încolo să serveşti şi mai mult lui Dumnezeu, sporindu-ţi într-una respectul faţă de El şi înaintînd astfel în desăvîrşire, încît să ajungi iconom înţelept² al vieţii, pe care ne-a

1. 2. Adeseori revine Sf. Vasile asupra acestei probleme. Tratatul *Contra lui Euzoniu* a fost scris încă prin anii, 364—365.

1. Cezarie, fratele Sf. Grigorie de Nazianz, făcuse studii temeinice de medicină în Alexandria, ajungînd medic al împăraţilor Constanţiu şi Iulian Apostatul. Pe vremea lui Valens a fost numit trezorier imperial în Niceea. Aici l-a surprins cutremurul din 10 oct. 368, care i-a distrus parte din agonisia lui. Văzînd în salvarea sa un gest al Providenţei, el s-a retras din serviciu, rămînînd «doctor fără de arginţi». A primit botezul în Nazianz, unde moare la începutul lui ian. 369. Înainte de a muri a lăsat prin testament toată averea săracilor. În afară de cuvintele de mîngiere adresate de Sfîntul Vasile în această epistolă şi în cea cu nr. 32, ştiri mai bogate despre el se păstrează de la fratele său, care i-a compus şi un panegiric.

2. Matei 25, 14—23.

Încredințat-o bunătatea lui Dumnezeu. Pentru că dacă tuturora ni s-a dat poruncă să ne înfățișăm pe noi lui Dumnezeu ca înviați din morți³, cu atât mai mult s-a dat aceluia care s-au ridicat de la porțile morții. Și această poruncă se poate împlini, cred eu, dacă ne vom hotări să avem totdeauna același cuget pe care l-am avut în timpul primejdiei.

Pentru că o astfel de împrejurare⁴ ne-a convins și mai mult de desertăciunea vieții omenești și de faptul că nimic din cele omenești nu sînt statornice sau durabile, întrucît se schimbă foarte ușor. Fără nici o îndoială că și în mine s-a produs o oarecare părere de rău pentru cele ce s-au întîmplat, și am făgăduit de repetate ori că dacă voi fi salvat voi sluji lui Dumnezeu și voi fi cît mai atent la mine însumi. Or dacă, într-adevăr, primejdia iminentă a morții mi-a provocat astfel de gînduri, cred că din clipa aceea și în sufletul tău se vor fi iscat astfel de socoteli, căci sîntem făcuți răspunzători pentru plata datoriei obligatorii.

Acestea mi-am luat îndrăzneală să le amintesc desăvîrșirii Tale, ca să exprim bucuria că te-ai împărtășit de darul lui Dumnezeu, pe de altă parte, ca o grijă pentru viitor. Stă la dispoziția Ta să primești cu bucurie și cu plăcere cuvintele mele, cum obișnuiai să faci cînd discutam împreună față către față.

EPISTOLA 27

Către Eusebiu, Episcopul Samosatelor¹

Scrisă în anul 368

Cînd cu ajutorul lui Dumnezeu și al rugăciunilor Tale păream că mă refac puțin, după boală și după ce-mi adunasem toate forțele să mă înzdrăvesc, iată că a dat iarna peste mine, închizîndu-mă în casă și obligîndu-mă să rămîn pe loc. Dar chiar dacă iarna ar fi mai ușoară de

3. Rom. 6, 13.

4. Aluzie la primejdia cutremurului din care a scăpat.

1. Eusebiu de Samosata (sau Arsamosata) fusese cunoscut de Sf. Vasile încă de prin anii 358—359, cînd ajunsese și în părțile Siriei, ca să se documenteze în legătură cu organizarea vieții mînăstirești. Se pare că Eusebiu l-ar fi și ajutat pe sfînt să urce pe scaunul Cezareii (Cf. ep. 47). Cei peste 200 km, care despărteau reședințele lor, nu l-au oprit a păstra cele mai strînse legături și mai tîrziu, așa încît, cu excepția epistolelor trimise lui Amfilohie de Iconium, cele mai multe epistole păstrate de la Sf. Vasile sînt cele adresate lui Eusebiu, care a fost ca un fel de duhovnic al Sf. Vasile. Om de o ortodoxie neclintită, Eusebiu a avut parte și de un exil de 4 ani (între anii 374—378) în Tracia, iar după moartea împăratului Valens, cînd s-a întors din exil, Eusebiu a murit, fiind omorît de niște fanatici. Epistola de față, redactată în anul 368, descrie asprimea iernii anatoliene, dar ne lasă să înțelegem că, fiind ocupat peste măsură cu seceta urmată de foamete (cînd a făcut minuni de ajutorare a celor infometați), n-a putut să-l cerceteze.

îndurat decât de obicei, totuși a fost destulă ca să-mi ia orice posibilitate nu numai de a mai călători pe toată durata ei, ci și de a risca să scot măcar nasul afară din cameră. Totuși pentru mine bucuria de a mă învrednici să stau în relații de corespondență cu Prea Sfinția Ta e un mare avantaj, și asta îmi dă putere încă de pe acum prin nădejdea răspunsurilor pe care mi le vei da. Dacă vremea ne-ar lăsa, dacă viața ne-ar hărăzi încă puțin timp liber și foamea nu m-ar împiedica să plec la drum, prin rugăciunile Tale repede aș împlini ceea ce dorim amândoi și, întâlnindu-te, la căminul nostru, vom putea atunci savura cu răgaz din marile comori ale înțelepciunii Tale.

EPISTOLA 28

Cuvînt de mîngîiere adresat Bisericii din Neocezarea¹

Scrisă în anul 368

I

Cele întimplute la voi cereau desigur să fiu și eu acolo, atît pentru a arăta împreună cu voi ultima cinstire răposatului episcop Musonios, cel atît de drag vouă, cît și pentru a exprima regretul pentru pierderea lui în împrejurări atît de apăsătoare și pentru a lua împreună cu voi hotărîrile necesare. Dar întrucît multe sînt cele care au împiedicat întîlnirea noastră, a rămas să luăm legătură prin scris, pentru a face față stării de azi a lucrurilor.

Desigur că n-aș putea cuprinde într-o singură epistolă minunatele calități ale răposatului, a cărui pierdere ireparabilă a dat peste noi, iar pe de altă parte, nu găsesc momentul potrivit să înșir multe din realizări, întrucît acum sufletele noastre sînt copleșite de durere. Căci care din faptele lui au putut fi de valoare atît de mică încît să o fi scăpat din memorie sau care să fi putut fi trecută cu vederea? Nu le putem numi pe toate și deodată, iar dacă am aminti pe cîteva numai, am greși față de adevăr.

A plecat dintre noi un om² care și-a întrecut în chip izbitor contemporanii prin toate bunele sale însușiri: bastion al patriei, podoabă

1. Pe lîngă *Viața sîntei Macrina*, scrisă de Sf. Grigorie de Nyssa, impresiionante evocări despre Neocezarea și Annisa ne dă Sfîntul Vasile în marile sale epistole 204, 207, 208, 210, 223. În epistola de față el mîngîie pe credincioșii din Neocezarea pentru pierderea vrednicului episcop Musonios.

2. Sf. Vasile compară pe Musonios cu Sf. Grigorie Taumaturgul, a cărui influență asupra Armeniei și Pontului a fost hotărîtoare.

a Bisericii, «stîlp și întărire a adevărului»³, temelie al credinței. În Hristos, siguranță pentru al săi, luptător neînfricat împotriva dușmanilor, paznic al așezămintelor părintești, dușman al inovațiilor, exprimînd prin înfățișarea sa vechiul chip al Bisericii și modelînd, parcă după o icoană sfîntă, vechea rînduială a Bisericii în așa măsură încît cei care au trăit cu el să creadă că au trăit împreună cu părinții de mai bine de acum 200 de ani, care străluceau pe atunci ca niște luceferi. Astfel, acest om n-a suferit nici dacă ar fi venit de la el și nici de la alții vreo născocire nouă în problemele credinței, ci, după cuvîntul binecuvîntat al lui Moise, a știut să scoată din adîncul inimii sale comoara cea mai bună, înfățișîndu-ne «vechiul ca nou și noul ca vechi»⁴.

În întrunirile cu cei de aceeași chemare nu s-a socotit vrednic de locul cel dintîi după vîrstă, în schimb îi întrecea pe toți prin bătrînețea înțelepciunii sale, unde cu toții apreciau că el era pe locul cel dintîi. Nimeni nu va pune în discuție la ce folosea această comportare a lui, dacă va arunca privirile spre voi. Căci, într-adevăr, voi sînteți singurii din cîți cunosc sau dintre foarte puținii care, în mijlocul unei astfel de furtuni și al unui astfel de uragan, ați dus viață liniștită tocmai datorită direcției sănătoase date de acest înțelept cîrmaci. Voi n-ați fost atinși nici de amețeala furtunilor eretice, în stare să aducă ușor catastrofa și naufragierea sufletelor care ușor își pierd cumpătul. Și dă, Doamne, ca acești creștini să nu fie niciodată atinși, căci Tu ai fost Cel ce ai dat de mult robului tău Grigorie (Taumaturgul, n.tr.), cel care de la început a pus bazele acestei Biserici, darul unei liniști atît de îndelungate! Și aceasta să nu vă părăsească nici în vremurile de astăzi și să nu plîngeți ori să lăsați pradă durerii această tradiție, dînd astfel prilej dușmanilor, care vă pîndesc, să-și împlinească scopul. Iar dacă sîntem oricum nevoiți acum să plîngem — fapt pe care nu-l recomand, pentru ca să nu ne asemănăm prin aceasta celor ce n-au nădejde⁵ —, dacă credeți de bine, atunci adunîndu-vă parcă într-un cor funebru, sub bagheta noului vostru conducător⁶, plîngeți fără bocete, armonios, împreună cu el, cele întîmplute.

II

Cu toate că omul pe care-l deplîngem n-a ajuns pînă la adînci bătrîneți, totuși dacă se are în vedere timpul în care a condus Biserica

3. I Tim. 3, 15.

4. Lev. 26, 10.

5. I Tes. 4, 13.

6. Să fi bănuît sfîntul că în loc să fie ales un urmaș vrednic de premergătorul său, va fi ales tocmai un bătrîn înăcrit și înrăit, Atarvie, care, deși rudă cu Sf. Vasile, totuși va face jocul armenilor?

voastră, atunci el n-a avut viață chiar atât de scurtă. Cu trupul n-a cultivat decât relații strict necesare, pentru a arăta cât e de mare puterea lui sufletească în mijlocul suferințelor. Poate că-mi veți da dreptate că pentru el timpul va aduce cu sine un spor de simpatie și un adaos de iubire, în loc să fie prilej de scîrbă, și veți simți astfel și mai mult golul lăsat, convingîndu-vă înșivă, cu cât veți gusta mai mult din binefacerile pe care le-a lăsat el, că pentru oamenii credincioși pînă și umbra unui simplu muritor își are vrednicia ei.

Și ar fi de dorit ca să fie chiar mulți dintre voi care nutresc această părere, căci eu nu spun că trebuie să disprețuim pe om, ci vă dau sfat chiar să deplîngeți pe răposat, dar după cuviință. Așa încît din tot ceea ce s-ar putea spune despre doliul omenesc, nimic nu-mi scapă. Doar că acum nu trebuie să mai auzim limba care asurzeste urechile ca un ocean; în schimb adîncurile inimii, pe care nimeni nu le putuse înțelege pînă atunci, zboară și se pierd ca un vis, în măsura cel puțin în care această inimă s-ar adresa exclusiv oamenilor trupești⁷. Cine a fost în stare ca el să prevadă viitorul? Cine a avut un caracter atât de statornic și de ferm ca el, în stare să pătrundă în același timp lucrurile mai repede decât fulgerul?

Sărmană cetate, Neocezarea, care de atîtea ori ai fost încercată de tot felul de calamități⁸, dar care niciodată n-ai fost ca acum atât de păgubită pînă în măduvă! Acum ți s-a veștejit cea mai falnică po-doabă: Biserica a amuțit, adunările sînt în doliu, sfîntul sinedriu își deplînge căpetenia, tainicele cuvinte ale Scripturii își așteaptă exege-tul, copiii pe părintele lor, bătrînii pe cel de o vîrstă cu ei, marii dregă-tori pe conducătorul lor, poporul pe întîistătătorul, cei nevoiași pe hrăni-torul lor; toți îl cheamă cu cele mai dragi nume și fiecare-și exprimă în durerea proprie regretul lui personal.

Dar cum de se lasă răpit cuvîntul meu de duiosia lacrimilor? Oare n-ar fi mai bine să ne înțelegem și să ne recîștigăm stăpînirea de sine? Să nu privim mai bine spre Părintele nostru al tuturor, Care după ce a îngăduit fiecăruia dintre sfinții Săi să-și slujească propria generație, i-a rechemat la Sine pe fiecare la timpul potrivit? Acum ar fi momentul să vă aduceți aminte de vorbele pe care vi le adresa, cînd în cadrul sluj-belor nu înceta să vă facă atenți⁹: «păziți-vă de cîini! Păziți-vă de lu-crătorii cei răi, căci sînt mulți cîini». Și ce zic cîini? mai mult decât

7. Se observă aici o oarecare incoerență în gîndirea autorului, cf. Y. Courtonne, a.c. I, p. 68.

8. Neocezarea fusese distrusă în anul 344 de un cutremur.

9. Filip. 3, 2; Fapte 20, 29.

atît sînt «lupi răpitori», care-și ascund viclenia sub blană de oaie, sfîșiiind turma lui Hristos de pretutindeni. Să ne ferim, dar, de ei, punîndu-ne sub paza unui păstor treaz! E de datoria voastră să vă cereți acum un păstor bun, ferindu-vă inimile curate de orice ceartă și de orice pizmă. E lucrarea Domnului să vi-l rînduie, El Care, începînd de la Grigorie, marele ocrotitor al Bisericii voastre, și pînă la răposatul Musonios, v-a rînduit pe toți păstorii, unul după altul, așa cum ai pune în ordine una lîngă alta pietrele prețioase, ca pe un dar minunat al prea frumoasei Sale Biserici. De aceea să nu ne pierdem nădejdea că nu vom mai primi păstori! Domnul Își cunoaște pe ai Săi și ne poate da pe unii la care nici nu ne așteptam.

III

Voiam de mult să pun capăt cuvîntului meu, dar durerea inimii nu mi-a îngăduit-o. Vă conjur, deci, în numele Părinților, al dreptei credințe și în numele răposatului, să vă înălțați sufletește. Fiecare să facă din ceea ce-i strădanie generală problema sa personală și să fie încredințat că participă el cel dintîi la succesul ori la eșecul de obște. Nu faceți cum fac mulți din cei ce lasă în seama vecinului grija de interesele comunității, pentru ca pe urmă, din pricină că n-a dat aproape nici o însemnătate lucrurilor importante, să ajungeți, fără nici o îndoială, uneltele propriei voastre nenorociri din pricina neglijenței voastre.

Primiți, dar, cu drag sfaturi, fie c-o faceți din simpatie că vă vin de la un vecin, fie din comuniune de sentimente față de oameni care au aceleași cuvinte, fie — și în acest caz e cel mai adevărat — pentru că vor să asculte de legea dragostei și să se ferească de primejdia tăcerii și a nepăsării. S-aveți convingerea că sinteți mîndria noastră, așa cum și noi sîntem lauda voastră la ziua Domnului, încît după ce veți primi pe noul vostru păstor, ori să fim și noi mai strîns uniți cu voi, prin legătura dragostei, ori dacă nu, atunci să știți că mergem spre dezbinare totală. Să dea Dumnezeu să nu se întîmple așa ceva și cu ajutorul Lui cred că nu se va întîmpla, iar cu aceasta n-aș vrea să mai spun nici un cuvînt nesocotit.

În schimb vreau să știți că chiar dacă din pricina unor anumite idei preconcepute n-am ajuns, cum mi-a confirmat-o el însuși, să colaborez mai strîns cu răposatul la pacificarea Bisericilor, totuși iau martor pe Dumnezeu și pe cei care au trecut prin aceleași încercări ca mine, că niciodată n-am uitat să mă pun de acord cu răposatul în problemele de doctrină și să-l chem totdeauna părtaş la lupte împotriva ereticilor.

EPISTOLA 29

Către Biserica din Ancira

Scrisă în anul 368, încep. anului 369

Uluirea provocată de tristă veste a nenorocirii întâmplată¹ m-a silit să păstrez tăcere multă vreme. După ce mi-am mai revenit întrucîtva din mutismul pe care l-am îndurat, asemeni celor ale căror urechi au fost zdruncinate de o puternică descărcare de trăsnet, mă văd silit acum să gem din pricina celor întâmplate și să vă trimit, printre lacrimi, această epistolă nu ca să vă consolez — căci ce cuvinte ar putea vindeca asemenea unui doctor o durere atît de mare? — ci ca să vă arăt, pe această cale, în măsura în care pot, cît de mult mi-a îndurerat inima această întâmplare. Aș avea nevoie acum de tînguirea unui Ieremia și a altora dintre acei fericiți bărbați, care au dat glas plînsului cu prilejul unor astfel de nenorociri. A căzut un om care într-adevăr s-a dovedit «știlp și temelie adevărului»², sau mai bine spus, el însuși a fost răpit de la noi, mutîndu-se la viața cea prea fericită. În schimb, nu mică este primejdia de a vedea căzînd deodată cu el un mare număr³, acum cînd acest sprijin le-a fost luat, și astfel uriciunile sufletești ale unora din ei să se facă văzute. Închisă e acum gura care grăise îndrăzneț și drept și de pe a căror buze au zburat multe valuri de cuvinte cu har pentru zidirea sufletească a fraților. Plecat-au sfaturile unei minți care viețuia cu adevărat în Dumnezeu.

Oh! de cîte ori (învinuindu-mă pe mine însumi) mi-a venit în minte să mă supăr pe acest om pentru că, fiind stăpînit în întregime de dorul de a pleca dintre noi și de «a fi cu Hristos»⁴, a dorit «mai curînd să rămînă în trup» de dragul nostru! Cui îi vom mai încredința de acum grijile Bisericii? Pe cine să luăm pârtaș la supărări, pe cine pârtaș la bucurii? Oh! singurătate cu adevărat înfricoșătoare și tristă! Cît de mult ne asemănăm cu pelicanul din pustie!⁵ Dar de bună seamă că membrii Bisericii, care fuseseră pînă acum uniți între ei într-o singură simțire și într-o comuniune strînsă sub îndrumarea aceluia conducător ca și cum ar fi fost doar un singur suflet, sînt păziți și pe mai departe statornic prin legătura păcii, trăind toți în aceeași atmosferă duhovni-

1. Moartea episcopului lor, Atanasie, care a avut loc în anul 368.

2. *I Tim.* 3, 15.

3. Deși fusese ales de o partidă de semiarieni, în sinodul din Constantinopol ținut în a. 360, totuși Atanasie a ținut eparhia în unitate și Sf. Vasile îl respecta. În epistola sa marele ierarh îi mingie, cerîndu-le să rămînă uniți. A se vedea și epistolele 24—25.

4. *Filip.* 1, 23.

5. *Ps.* 101, 5.

cească, așa încît, cu ajutorul lui Dumnezeu, ei vor fi mereu păziți ca să rămînă nezguduite și hotărîte faptele celui suflet sfînt, fapte și hotăriri pe care le săvîrșise pentru Bisericile lui Dumnezeu. E de la sine înțeles că nu-i mică nici lupta care trebuie dusă pentru a împiedica unele certuri și neînțelegeri, cum au fost cele ivite cu prilejul alegerii celui răposat, și astfel să se zădărnicească tot ce s-a ridicat cu atîta trudă.

EPISTOLA 30

Către Eusebiu, Episcopul Samosatelor

Scrisă în anul 368/369

Dacă aș fi descris pe rînd, una după alta, toate cauzele care m-au reținut aici pînă acum, oricît de mult aș scrie cuvioșiei Tale, ar fi trebuit să compun istorii nesfîrșite și lungi. Las deoparte îmbolnăvirile care s-au ținut lanț, asprimea iernilor, precum și presiunea ocupațiilor, pentru că toate acestea sînt lucruri cunoscute și pentru că au fost aduse la cunoștință încă de mai înainte Desăvîrșirii Tale¹. Acuma însă, mi-am pierdut și acea ultimă mîngîiere pe care am mai avut-o în viață, pe mama, și încă din pricina păcatelor mele. Și să nu-mi iei în rîs faptul că mă plîng, încă la vîrsta mea, c-am rămas orfan, și să mă ierți că n-am puterea să îndur ușor despărțirea de un suflet, ca și care cu greu aș găsi altul, căci nu văd altul cu care să se poată asemăna².

Acum iar a dat boala peste mine, iar m-am întins în pat, simțindu-mă ca și cînd aș avea ultima putere și așteptîndu-mi parcă în orice clipă sfîrșitul inevitabil.

Situația Bisericilor este și ea cam așa cum se simte organismul meu, și nu văd de nicăieri vreo nădejde de mai bine, întrucît treburile merg tot mai prost. Nu de mult Neocezareea și Ancira au hotărît și au reușit să-și pună urmași după episcopii plecați (din viață, n.tr.)³. Pînă în clipa de față Bisericile lor stau liniștite. E adevărat că nici cei care au complotat n-au reușit pînă acum să facă vreo greutate pe potriva cugetului și a răutății lor, fapt pe care eu îl atribui intervențiilor Tale în folosul Bisericilor. De aceea nici să nu obosești rugîndu-te și mijlocind pentru Biserici ajutorul lui Dumnezeu. Transmiteți calde salutări celor ce s-au învrednicit să slujească împreună cu Cuvioșia Ta.

1. A se vedea epistola 27, prima pe care Sf. Vasile o trimisese lui Eusebiu.

2. Scriind această epistolă plină de emoție Sf. Vasile avea 40 de ani.

3. Musoniu și Atanasie, despre care ni se vorbește în epistolele 28 și 29.

EPISTOLA 31

Către Episcopul Evsevona

Scrisă în anul 368

Foametea încă nu s-a sfârșit și de aceea rămânerea mea în oraș e necesară atât la împărțirea proviziilor, cât și pentru mângâierea celor sinistrați¹. Pentru aceea n-aș putea să stau mai mult într-ajutor respectabilului frate Ipatie, pe care nu întâmplător obișnuiesc să-l numesc «frate», ci din pricina rudeniei firești care există între noi, întrucît sîntem din același sînge.

De unde provine cauza neputinței lui nu poate fi necunoscut vredniciei Tale. Mă întristează însă faptul că pentru el s-a exclus orice nădejde de ușurare întrucît cei care au darul medicinei nu permit aplicarea, în cazul lui, a unui tratament obișnuit. De aceea face apel iarăși la ajutorul propriilor voastre rugăciuni. Te rugăm, așadar, să-i arăți ocrotirea obișnuită, atât pe temeiul dragostei pe care o ai față de cei suferinzi, cât și pe temeiul mijlocirii mele proprii pentru el. Dacă se poate mai cheamă lîngă Tine și alți frați evlavioși, în așa fel încît toate aceste rugăciuni să se săvîrșească în fața Ta, iar dacă acest lucru nu se poate, atunci fă-mi plăcerea și împărtășește această dorință, măcar în scris, fraților de care am pomenit.

EPISTOLA 32

Către Magistratul Sofronie¹

Scrisă în anul 369

I

Are și el parte de binefacerile timpului în care trăim, prea iubitul nostru frate în Hristos, episcopul Grigorie². Suferă într-adevăr și el

1. Întrucît foametea din anul 368 nu se sfârșise încă, Sfîntul Vasile se scuză că nu poate pleca din oraș să cerceteze pe clericul Ipatie, care-i este chiar rudă de sînge. În schimb, înțelegînd că boala lui Ipatie lasă puține șanse de vindecare, Sfîntul Vasile recomandă asistență duhovnicească prin rugăciuni, la care e bine să fie chemați și alți credincioși.

1. Sofronie, destinatarul acestei epistole, era un fost coleg de școală al Sfinților Vasile și Grigorie, de aceea nu ne mirăm că adresate celui dintîi ni s-au păstrat 6 epistole, iar celuiilalt 4 (epistolele: nr. 21, 29, 37 și 39). Notăm că era originar din Cezareea Capadochiei. Nu știm cită vreme și-a putut menține postul de prefect al capitalei (corespunzător celui de «praefectus Urbi» de la Roma), creat doar în anul 359; cf. L. Bréhier, *Les institutions byzantines*, Paris, 1970, p. 86. După cum știm din epist. 26, Cezarie, fratele Sf. Grigorie de Nazianz, lăsase prin testament toată averea pentru săraci. Acum apar «creditori» prea mulți. Se cere intervenția lui Sofronie, atât din partea Sf. Grigorie (epist. 29), cât și a Sf. Vasile.

2. Pe atunci Grigorie de Nazianz nu fusese încă hirotonisit episcop. Aici pare a fi intervenit vreun copist atribuindu-i pe nedrept acest titlu.

ca și toți ceilalți, injurii venite una după alta ca din senin. Oameni care nu se tem de Dumnezeu și care mai sînt poate în același timp și mițați de patimi mari, îl năpăstuiesc spunînd, chipurile, că atît timp cît a fost în viață, doctorul Chezarie ar fi luat bani de la ei.

Pentru Grigorie nu-i mare lucru pierderea banilor, pentru că a învățat de multă vreme să-i disprețuiască, ci îl supără altceva! Grigorie și tatăl său (episcopul de Nazianz, n.tr.) n-au ajuns să ia decît foarte puține din lucrurile mortului, pentru că ele încăpuseră pe mîinile oamenilor lui de serviciu și a unora a căror purtare nu se deosebește de cea a unor slugi. Atît unii cît și ceilalți și-au împărțit între ei tot ce a fost mai de valoare, nemaiăsînd adevăraților moștenitori decît foarte puține lucruri. Aceștia, convinși că puținul ce le-a rămas nu mai era îngreuiat de nici o ipotecă, au împărțit repede totul la săraci, atît pentru că așa credeau ei, cît și pentru că aceasta fusese și dorința răposatului, intrucît în clipa în care își dăduse sfirșitul Cezarie³ scrisese: «vreau ca tot ce rămîne după mine să fie împărțit la săraci», lucru pe care executorii testamentului l-au și făcut. Numai că acum se află de o parte sărăcia călugărului creștin, iar de cealaltă, afacerea bănească a negustorului.

În această situație m-am gîndit să prezint problema înaintea distinselor Tale bunăvoințe, pentru ca să cinstești pe acest om, pe care-l cunoști de atîta vreme, și ca să preamărești pe Dumnezeu Cel Ce primește de bune toate cîte se fac de către robii Lui, dar preamărindu-ne în acest fel și pe noi înșine, care ne numărăm între prietenii tăi.

Te rog, dar, să spui și comitelui Tezaurului⁴ cele ce trebuie scrise despre Grigorie, iar pe de altă parte, găsește în marea Ta înțelepciune un mijloc de a-l scăpa de acești indivizi obraznici și de aceste încurcături insuportabile.

II

Mai întii, nu există nimeni din cei ce-l cunosc pe Grigorie, care să-l bănuiască în stare de acea necinste și să creadă că de dragul banilor el s-ar preta la asemenea lucruri⁵. De aici și posibilitatea de a proba cînstea lui. El e în stare să dăruiască bucuros statului tot ce a mai rămas din bunurile fratelui său Cezarie, mai întii, pentru ca acestea să se păstreze mai sigur, iar în al doilea rînd, pentru ca avocatul Tezaurului să trateze cu reclamanții și să le ceară dovezi, intrucît acești oameni ai noștri sînt incapabili de asemenea tîrguri murdare. E ușor

3. El a murit la începutul anului 369.

4. Echivalent cu Ministrul de Finanțe.

5. Fire de poet, intelectual fin și cu viață de sfînt, Grigorie era cu totul străin de orice combinații bănești, cu atît mai puțin de afaceri dubioase.

pentru înțelepciunea Ta să te convingi că în măsura în care a fost posibil, nimeni nu a plecat fără să fi primit din ce a cerut, dar pe de altă parte, fiecare a luat din ce a vrut, ba cei mai mulți regretau că n-au cerut mai mult de la început. Așa se și explică înmulțirea calomniatorilor; luîndu-se unul după altul, fiecare din ei veneau cu noi și noi pretenții, acuzîndu-se că n-au luat destul.

Drept aceea, rugăm pe Serenitatea Ta să pui capăt acestor uneltiri, să le zăgăzuești, cum se zăgăzuește un torent, și să curmi desfășurarea răului. Știi singur cum să rezolvi problema, fără să aștepti să te învățăm noi, căci necunoscînd aproape nimic din experiența vieții, habar n-avem cum ar fi cu cale să fim scoși din cauză. Să ne fii așadar și sfetnic și patron, găsind singur, cu înțelepciunea Ta, și modul salvării⁶.

EPISTOLA 33

Către Aburgios¹

Scrisă în anul 369

Cine e în stare ca tine să prețuiască o veche prietenie, să respecte virtutea și să se întristeze dimpreună cu cei aflați în suferință? Drept aceea, întrucît prea iubitul nostru frate întru Hristos, episcopul Grigorie (de Nazianz), a dat peste niște încurcături de nesuferit și cu totul contrare caracterului lui, am crezut că cel mai bun lucru este să apelăm la patronajul Tău și să găsim la Tine o cale să scăpăm din necazuri. Într-adevăr, e o insuportabilă nenorocire să trebuiască să se trateze negustorește cu un om care din fire și prin dispoziții e cu totul străin de așa ceva, și să vrei să ceri bani de la el, sărac cum e, să-l tîrăști prin tribunale și să cauți să cîștigi acolo, pentru el, bunăvoința opiniei publice, după ce el de mult se decisese să-și petreacă toată viața în liniștea minăstirii. Așadar fie că crezi că e mai bine să vorbești cu comitele Trezoriei (ministrul de finanțe, n.tr.), fie că preferi să te adresezi altora, noi lăsăm problema în seama înțelepciunii Tale.

6. Se știe că Grigorie de Nazianz a intervenit atît la Sofronie, cît și la alți demnitari pentru rezolvarea acestor probleme (*Epist.* 24).

1. Aburgios, strateg al Bizanțului, era got de origine, iar mama lui, capadociană. Și lui i s-a adresat Sf. Vasile în repetate rînduri, între altele și în rezolvarea încurcăturilor legate de moștenirea lăsată de Chesarie (*Epist.* 32). Tot lui îi mai sînt adresate și epistolele nr. 75, 147, 198 și 304. Uneori el avea misiunea de a aproviziona armata, alteori pe cea de a trata cu triburi străine (cf. P. Hristu, a.c., II, 231).

EPISTOLA 34

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă în anul 360 ori la începutul lui 370

Cum aş putea să nu vorbesc despre situația prezentă a Bisericii, iar dacă nu pot îndura așa ceva, atunci cum aş putea găsi temeieri sigure care să explice evenimentele, încît glasul meu să nu semene numai cu o tînguire, ci de-a dreptul cu un bocet, care să constituie pe deplin o mărturie despre gravitatea situației? Ne-a părăsit și Tarsul¹. Și ceea ce-i mai grav nu-i numai atîta, cu toate că și aceasta e ceva de nesuportat; există ceva și mai rău decît aceasta, și anume faptul că un oraș atît de mare, cu o poziție atît de favorabilă, încît prin Tars se face legătura atît cu cei din Isauria, cît și cu capadochienii și cu sirienii, a fost dat pieirii ca urmare a nebuniei unuia sau a doi oameni, în timp ce Tu te afli acum în lipsuri, stai de vorbă și vă uitați unul la altul. De aceea socot că cel mai bun mijloc ar fi să ne însușim metoda doctorilor (vezi la cite exemple ne duc suferințele care dau peste noi). Doctorii, cînd văd că mărimea suferinței devine insuportabilă, recurg la potolirea durerilor prin medicamente. De aceea să ne rugăm și noi ca să aflăm vreun calmant și pentru sufletele noastre, ca să nu ne apuce dureri de nesuferit.

Dar oricum, cu toate că ne aflăm într-o astfel de mizerie, avem totuși o mîngîiere, aceea de a ridica privirile spre blîndețea și bună-tatea Ta și să potolim astfel tristețea sufletului prin privirea și amintirea Ta². Căci așa cum se întîmplă cu ochii: atunci cînd vreodată privim obiecte foarte strălucitoare, ochii se odihnesc dacă se întorc din nou spre culoarea albastră sau verde; tot așa și în sufletele noastre amintirea blîndeții și a ordinii e ca un fel de atingere plăcută, care îndepărtează orice senzație dureroasă, mai ales cînd ținem seamă că Tu ți-ai făcut toată datoria cîtă era de așteptat de la tine. Prin faptele Tale ai dovedit, pe de-o parte, că nu s-a pierdut nimic din pricina ta, dacă judecăm bine lucrurile, iar pe de altă parte, ți-ai cîștigat de la Dumnezeu o mare răsplată prin rîvna Ta spre bine.

1. După moartea episcopului Silvan, credincioșii din Tarsul Ciliciei n-au reușit să se mențină unitari, așa încît arienii profită și reușesc să aleagă pe un candidat de-al lor. Totuși mulți credincioși din Tars vor păstra legătură cu Sf. Vasile. A se vedea, între altele, *epistolele* 113, 114, 244 etc.

2. Cînd scria aceste rînduri, Sf. Vasile era numai preot. Prietenia lui cu Eusebiu a durat toată viața. Se știe că Eusebiu a fost pentru Sf. Vasile nu numai confidentul cel mai bun, ci și omul care va sfîrși ca martir pentru statornicia sa de caracter. A se vedea *cpist.* 48, 95, 98, 100, 127, 145, 162, 198, dar mai ales 237, 239 și 268.

Fie ca Domnul să te țină pentru noi și pentru Bisericile Lui, spre binele vieții și spre îndreptarea noastră și să mă învrednicești iarăși de favorul de a te reîntâlni.

EPISTOLA 35

Fără adresă, pentru Leonțiu¹

Înainte de episcopat

Ți-am scris în legătură cu multe probleme care mă interesau, dar să știi că-ți voi scrie și despre mai multe. Nu-i cu puțință să nu mai existe oameni săraci, dar nu-i cu puțință nici ca să refuzăm să-i ajutăm. Și totuși nu există om care să-mi fie mai apropiat, nici care să fie mai în stare să mă consoleze prin toate favorurile, cum este prea stimatul frate Leonțiu. Folosește-te de casa lui ca și cum m-ai găsi în ea pe mine însumi, desigur nu în această sărăcie în care mă aflu acum cu Dumnezeu, ci căpătuit cu o oarecare îndestulare și cu moșii la țară. Se vede, într-adevăr, că Tu nu m-ai săraci, ci mi-ai păstra neatînse averile de acum sau mi-ai spori și mai mult îndestularea. Acest lucru te rugăm să-l faci la casa de care vorbesc, cea a omului acestuia. Răsplata pentru toate aceste fapte bune va fi cea pe care o dau de obicei: o rugăciune adresată lui Dumnezeu Cel sfânt pentru oboseala pe care ți-o dai, omule desăvârșit, care preîntâmpini cererile oamenilor ajunși în lipsuri.

EPISTOLA 36

Fără adresă, pentru cerere de ajutor

Înainte de episcopat

Preotul din acest sat e cunoscut cred, de multă vreme Ilustrității Tale, pentru că a crescut deodată cu mine¹. Ce ar trebui, dar, să spun mai mult, ca să-ți trezesc bunătatea și să ajungi să-i fii binevoitor și să-i vii într-ajutor în greutățile pe care le are? Dacă-i drept că mă iubești, după cum știu într-adevăr că mă iubești, e sigur că vei dovedi atîta înțelegere ca să ușurezi din toată puterea pe cei pe care îi socot

1. Fost coleg de studii din vremea tinereții, așa cum ne arată și epistolele nr. 20—21, Leonțiu era acum creștin, dar practica retorică mai departe. Într-un stil plin de curtoazie, Sf. Vasile îi cere să vină într-ajutor unui oarecare tinăr, care se vede că avea neplăceri cu impozitele.

1. O nouă cerere de intervenție adresată unui înalt demnitar financiar. De astă dată e vorba de familia doicii care a alăptat chiar pe Sf. Vasile și căreia i-au fost impuse impozite prea mari

ca și cum ar fi vorba de mine însumi. Și ce cer în fond? Să rămână acest preot cu vechea impunere de impozit. Într-adevăr, el nu se dă înapoi de la nici o oboseală ca să ne stea într-ajutor și să ne îngăduie să trăim, pentru că, după cum știi, noi n-avem nici o avere personală și ne mulțumim doar cu ofrande de-ale prietenilor și ale rudelor noastre. Socoate casa acestui frate ca și cum ar fi casa mea sau mai curînd a Ta, iar pentru binefacerea ce i-o vei arăta Dumnezeu îți va da Ție, casei tale și întregii tale familii, să-ți păstrezi toate înlesnirile Lui. Să știi că țin foarte mult ca acest om să nu sufere nici o păgubire nici măcar din pricina acestei echivalențe (a impozitului? n. tr.).

EPISTOLA 37

Fără adresă. Pentru un fost coleg de școală¹

Înainte de episcopat

Să știi că nu mă prea încîntă mulțimea scrisorilor! Silit și pentru că nu mai pot îndura stingherirea celor care mă caută mereu, îmi vine uneori să strig. Cu toate acestea scriu, neputîndu-mi închipui alt mod de a mă scăpa de ei decît acela de a le preda scrisori pe care le cer cu fiecare prilej. De aceea mi-e teamă că fiind mulți curieri, nu cumva fratele acesta să fie socotit doar un oarecine. Mărturisesc că în țara mea am mulți prieteni și rude și că din pricina acestei chemări, în care ne-a așezat Dumnezeu, am fost pus în rîndul părinților. Dar acesta fiind singurul fiu al doicii care m-a hrănit și pe mine, Te rog ca acea casă, în care am fost crescut, să rămînă scutită de dări, pentru ca nu cumva prezența Ta, care de altfel s-a dovedit binefăcătoare pentru toți, să fie pentru el o pricină de supărare. Și pentru că și acum sînt hrănit tot în aceeași casă, pentru că n-am nici o altă avere personală, ci mă mulțumesc cu mici daruri de la cei care-mi sînt dragi, îți cer să cruți această casă în care am fost crescut, pentru ca în felul acesta să aibă și ei din ce trăi. Pentru aceasta să dea Dumnezeu să Te învrednicești de odihna cea veșnică! Vreau totodată ca vrednicia Ta să cunoască cel mai curat adevăr: cei mai mulți dintre robii acestui om au venit la noi, acesta e prețul cu care părinții au plătit-o pe doica mea. Și acest preț nu-i un simplu dar, ci-i un uzufruct viager. De aceea dacă s-ar întîmpla vreun necaz, s-ar putea ca ei să fie trimiși înapoi, și atunci eu însumi voi fi supus pe altă cale la impozite și la executori.

1. Probabil că-i vorba de preotul Dorotei, despre care probabil că s-a vorbit și în epistola 36, și care era singurul fiu al doicii care alăptase pe Sf. Vasile. Intervenția privește scutire de impozite.

EPISTOLA 38

Către fratele Grigorie, despre deosebirea dintre
ființă și ipostas¹.

Scrisă prin anii 369—370

I

Întrucît în dogmele noastre tainice mulți nu fac nici o deosebire între ființă, care e comună, și între ideea despre ipostase sau persoane, care sînt diferite, din pricină că le confundă una cu cealaltă, gîndindu-se c-ar fi indiferent dacă spui ființă ori persoană (de unde se și întîmplă că unii din cei care admit astfel de lucruri, fără să le cerceteze, vorbesc de un singur ipostas, atunci cînd vorbesc de o singură ființă, și invers, pe temeiul aceleiași aprobări, cei care acceptă cele trei ipostase cugetă că au drept și ei să vorbească de împărțirea ființei după același număr), în urma acestui fapt pentru ca să nu ți se întîmple același lucru, am făcut pentru tine un scurt extras rezumativ al problemei. Iată, spre a le explica în cîteva cuvinte, care e înțelesul acestor termeni :

II

Dintre toate numirile întrebuițate numeric pentru mai multe lucruri diferite, unele au o însemnare întrucîtva mai generală, de pildă cuvîntul «om». Cel care a folosit-o, arătînd cu ajutorul acestui cuvînt ființa comună, prin acest cuvînt el n-a deosebit de ceilalți pe un om anumit, cel care ar fi recunoscut propriu-zis prin această numire. Căci într-adevăr Petru nu-i mai «om» decît Andrei, decît Ioan ori decît Iacob. Deci ceea ce s-a specificat în mod generic, referindu-se la toate ființele

1. Editorii maurini observă că această epistolă apare în toți codicii manuscrisi care cuprind epistolele Sfîntului Vasile. Ei își întemeiază părerile lor și pe faptul că epistola a fost citată și de actele sinodului IV ecumenic (Mansi, *Conc. Coll.* 7, 464). Bardenhewer crede însă că această citare se referă la epist. 125. Mai nou însă au apărut o serie de studii care neagă paternitatea Sf. Vasile, atribuind-o fratelui său, Grigorie, între altele pe motivul că termenii *οὐσία* și *ὑπόστασις* au fost utilizați mai ales de Sf. Grigorie (A. Cavallin, *Studien zu den Briefen des hl. Basilios*, Lund, 1944, iar mai recent R. Hübner, *Gregor v. Nyssa als Verfasser der sog. Epist. 38 des Basilios*, în «Epektasis», J. Daniélou, Paris, 1971, pag. 462—490). Cercetătorii sînt împărțiți. Harnack susține uneori pe Vasile, alteori pe Grigorie ca autor. Se știe că terminologia dogmatică nu era încă stabilită definitiv. Dar faptic, Sf. Vasile, susține și în epist. 214, 3—4 idei similare cu cele de aici, folosind în loc de *ὑπόστασις* termenul *πρόσωπα* pentru cele trei persoane treimice. Oricum ar sta lucrurile, «epistola 38 e capitală pentru toată analiza teologică a capadochienilor», zice A. Grillmeier, *Le Christ dans la tradition chrétienne*, Paris, 1973, p. 331. Chiar dacă epistola vorbește adeseori de «comunitatea de substanță» în loc de «ființă», totuși ea e clar opusă «proprietăților deosebitoare», deci persoanelor sau, cu alte cuvinte, «ipostasul este suma însușirilor specifice fiecărei persoane», dovadă că prin această epistolă s-a adus o serioasă contribuție la precizarea dogmei hristologice.

clasate sub acest nume, trebuie să se împartă într-o subdiviziune care ne ajută să cunoaştem nu pe «om» în general, ci special pe Petru sau pe Ioan. În acelaşi timp, celelalte numiri au o valoare demonstrativă mai deosebită, datorită căreia nu comunitatea naturii se are în vedere în ceea ce s-a specificat, ci o însuşire deosebitoare a unui obiect oarecare, însuşire pe care dacă o judecăm în ea însăşi, n-are nimic comun cu ceea ce-i de aceeaşi natură, de pildă cu Pavel ori cu Timotei. O astfel de numire nu se mai raportează la comunitatea de natură, ci deosebind de semnificaţia colectivă o noţiune clară a unor anumite obiecte definite, o prezintă cu ajutorul numelor. Când, aşadar, doi oameni sau chiar mai mulţi sînt luaţi împreună, de pildă Pavel, Silvan şi Timotei, şi căutăm o definiţie a fiinţei umane, atunci nu vom mai da o definiţie specială pentru Pavel, alta pentru Silvan şi alta pentru Timotei, ci termenii care ne vor ajuta să identificăm pe Pavel se vor potrivi şi pentru ceilalţi, care sînt între ei de aceeaşi fiinţă², pentru că sînt specificaţi prin aceeaşi definiţie a substanţei. În schimb, după ce ne-am lămurit asupra însuşirilor comune, voi căuta să iau în considerare însuşirile specifice, prin care se deosebeşte unul de celălalt, definiţia potrivită pentru a cunoaşte un lucru, oricare ar fi el, nu se va mai potrivi deplin cu cea dată de oricare alta, chiar dacă se întîmplă ca să aibă cu ea cîteva puncte comune³.

III

Susţinem aşadar următorul lucru : ceea ce-i specificat într-un chip propriu e arătat prin cuvîntul «ipostas». Într-adevăr, cînd spui «om» îţi intră în ureche — prin specificarea nedefinită a acestui cuvînt — o idee cam împrăştiată, astfel încît dacă natura e indicată cu ajutorul acestei numiri, ceea ce se subînţelege şi care-i indicat propriu-zis prin numele său nu-i specificat. Dimpotrivă, cînd spui Pavel, atunci arăţi tocmai fiinţa indicată prin acest nume. Acesta-i ipostasul : nu noţiunea nedefinită a substanţei, care nu găseşte nici o stabilitate în urma comunităţii lucrului specificat, ci acea noţiune care delimitează şi defineşte ceea ce-i comun şi nehotărît într-un anume obiect determinat cu ajutorul însuşirilor sale proprii. E un procedeu asemănător cu cel pe care Scriptura obişnuieşte să-l întrebuiţeze în multe locuri, în special în istoria lui Iov. Întrucît ea trebuia să descrie suferinţele lui, a amintit mai întîi ceea ce avea comun şi cu ceilalţi, şi a zis «om» ; apoi

2. În text : ὁμοούσιοι.

3. Cu aceste ultime cuvinte autorul pregăteşte pe cititor asupra miezului temei tratate : pe de o parte, fiinţa comună tuturor celor trei persoane trinitare, iar pe de altă parte, persoana sau ipostasul fiecăreia.

îndată l-a deosebit prin ceea ce avea specific, adăugînd cuvîntul «oarecare»⁴. Descrierea substanței sale, care în ochii Scripturii nu avea nici un folos pentru scopul propus în istorisirea sa, l-a trecut cu vederea, pe cînd pe acest cuvînt «oarecare» îl caracterizează cu ajutorul unor semne particulare, arătînd locul, însușirile caracterului și tot ce s-a putut aduna din afară și care trebuia să deosebească acest personaj și să-l depărteze de însemnarea comună, pentru ca descrierea celui despre care ne informa istoria să fie clară în toate privințele grație numelui, locului, însușirilor sufletești proprii, precum și însușirilor exterioare pe care le putem lega de persoana respectivă. Dacă ea ne-ar fi dat o definiție a substanței sau a ființei nu s-ar fi făcut nici o specificare despre ceea ce s-a spus privitor la persoană. Ar fi fost vorba de aceeași definiție și pentru Baldad de Sanchita, Sofar din Mineea și ceilalți de care se face pomenire.

Așadar principiul deosebirii, pe care ai recunoscut-o, în cazul nostru, dintre ființă și ipostas, dacă-l transpui ca să-l aplici la dogmele divine nu te vei înșela. Tot ce gîndirea ta îți poate sugera în legătură cu modul de existență al Tatălui (și e cu neputință ca mintea să se bazeze pe vreo idee subordonată din cauza convingerii pe care o avem că această existență e mai presus decît orice cugetare) vei putea s-o cugeți atît despre Fiul, cît și despre Duhul Sfînt. Într-adevăr noțiunea de «necreat» și de «neînțeles» e unică și-i aceeași atît pentru Tatăl și pentru Fiul, cît și pentru Duhul Sfînt, pentru că nu-i adevărat că unul ar fi mai de neînțeles și mai necreat și că altul ar fi mai puțin. Și întrucît în Sfînta Treime deosebirea dintre persoane se face ținînd seama de notele proprii ale fiecăreia din ele, tot așa stau lucrurile și cînd considerăm ceea ce e comun tuturor celor trei persoane, de pildă cînd vorbesc de o ființă necreată sau care e mai presus de orice înțelegere, sau orice altceva asemănător nu o vom concepe global pentru ca să deosebim ceea ce-i particular; vom căuta numai semnele care ne vor îngădui să distingem clar și fără confuzie noțiunea despre fiecare persoană de cea a persoanelor considerate global.

IV

Iată și modul în care mi se pare potrivit să căutăm principiul acestei deosebiri. Tot ce primim ca bun din partea puterii dumnezeiești zicem că-i lucrarea acestui har care lucrează totul în toți, cum zice apostolul: «și toate acestea le lucrează unul și același Duh, împărțind fiecăruia deosebit, după cum voiește»⁵.

4. Iov 1, 1: «Era odată un om pe care-l chema Iov».

5. I Cor. 12, 11.

Întrebându-ne dacă bunurile care urmează a fi împărtășite celor vrednici provin numai de la Duhul Sfînt, sîntem îndemnați în același timp de Sfînta Scriptură să credem că autorul și cauza împărțirii bunurilor pe care Duhul le lucrează în noi este numai Dumnezeu Fiul cel Unul-Născut. Căci «toate prin El s-au făcut»⁶ și «prin El sînt așezate toate»⁷, după cum ne-a învățat însăși Sfînta Scriptură. Și iarăși, ori de cîte ori ne ridicăm pînă la această idee, duși fiind de mîna unui inspirat de sus, înțelegem că toate lucrurile au fost aduse la viață din nimic, dar că ele nu de fiecare dată vin de la aceeași putere fără început, ci mai presus de toate există o Putere care subzistă fără să fi fost născută vreodată, fiind fără început și Care-i cauza cauzei a tot ce există. Căci într-adevăr, din Tatăl se naște Fiul, prin Care au fost făcute toate și de Care e subînțeles inseparabil și Duhul Sfînt, căci nu poți ajunge să te gîndești la Fiul fără să fi fost mai întîi luminat de Duhul. Deci întrucît Duhul Sfînt, din Care izvorăște asupra creației orice împărțire de bunuri, e în strînsă legătură pe de o parte cu Fiul, cu Care Îl și concepem în chip imediat, dar pe de altă parte e strîns legat și de Tatăl (Care e cauza Lui, căci din El purcede) judecînd-o după ipostas, însușirea proprie a Duhului Îl situează în urma Fiului și împreună cu Fiul, dar ființa Și-a luat-o prin purcedere de la Tatăl. Căci Fiul e Cel care face cunoscut și pe Duhul Cel purcezător din Tatăl, ca unul Care fiind singur născut în chip unic a ieșit strălucind ca o lumină din Lumina cea nenăscută⁸, așa încît potrivit acestei însușiri distinctive El nu se confundă nici cu Tatăl, nici cu Duhul Sfînt, ci se recunoaște singur după însușirea de care am vorbit.

Cît despre Dumnezeu Cel peste toate⁹, singurul Care are ca semn distinctiv și întrucîtva privilegiat al ipostasului Său pe acela de a fi Tată și de a nu subzista prin efectul nici unei cauze și ca atare, datorită acestei însușiri, este și El cunoscut într-un chip cu totul deosebit. Din pricina aceasta, în comunitatea de substanță declarăm că nu se împacă și nu se transmit semnele distinctive care se întîlnesc în Sfînta Treime și prin care se încheagă particularitatea persoanelor care ne-au fost transmise în credință: fiecare persoană e înțeleasă în chip diferit, datorită semnelor distinctive particulare, în așa fel încît cu ajutorul acestor însușiri, de care am amintit, se poate descoperi ceea ce separă ipostasele între ele. Pentru faptul că Dumnezeirea e nesfîrșită, neînțeleasă, necreată, nemărginită de nimic și pentru toate atributele de același fel,

6. Ioan 1, 3.

7. Col. 1, 17.

8. «Lumină din Lumină», cum se spusese la Sinodul I ecumenic.

9. Expresie des întîlnită și la Origen.

nu există nici o diferență între ființa cea dătătoare de viață (mă gîndesc la cea a Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfînt), ci putem considera că între ele există un fel de comunitate continuă și indivizibilă. Iar observațiile care ne ajută să înțelegem măreția uneia sau alteia dintre persoanele pe care credința le admite în Sfînta Treime ne vor îngădui să mai observăm că nu-i nici o deosebire pentru Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt atunci cînd căutăm să-I vedem mărirea¹⁰, fără ca să existe între Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt nici un interval unde cugetul ar înainta în gol. Într-adevăr nu-i nimic care să se introducă între cele trei persoane, nici altceva care ar subzista alături de ființa dumnezeiască și care să se poată împărți în chip intim prin interpunerea vreunui element străin, nici vreun interval fără consistență care să producă o absență în armonia intimă a substanței divine și care să strice armonia prin intercalarea vidului. Ci cînd ne gîndim la Tatăl, atunci Îl concepem în El însuși, cuprinzînd în același timp și pe Fiul prin reflexie, iar cînd Îl concepem pe Acesta, atunci nu ne despărțim nici de Duhul Sfînt, ci în chip logic și deodată, potrivit ființei, și-o reprezînți în ea însăși, concepută în așa fel încît să fie numai una credința în cele trei persoane. Cînd zicem doar Duhul, prin această mărturisire înțelegem în același timp pe Cel al cărui Duh este. Și fiindcă Acesta e Duhul lui Hristos, El vine de la Dumnezeu, cum zice Pavel¹¹: căci după cum atunci cînd prinzi una din marginile unui stejar, automat tragi și pe cealaltă, tot așa cînd tragi Duh, cum zice prorocul¹², prin El tragi în același timp și pe Fiul, și pe Tatăl. Dacă înțelegi cu adevărat pe Fiul, Îl vei vedea din amîndouă părțile, El va aduce, pe de-o parte, pe Tatăl și din cealaltă pe Duhul Său propriu. Într-adevăr, Cel Care e mereu în Tatăl, Acela nu va putea fi rupt de Tatăl și nu va fi niciodată despărțit de Duhul Său, Care lucrează totul în toți. Și tot așa, dacă primești pe Tatăl, prin puterea Lui primești în același timp și pe Fiul și pe Duhul, pentru că nu-i cu putință în nici un fel să-ți închipui o întrerupere sau o împărțire în așa fel încît Fiul să fie cugetat fără Tatăl sau ca Duhul să fie despărțit de Fiul, ci concepi în același timp în Ei o comunitate și o deosebire negrăită și cumva neînțeleasă, fără ca deosebirea ipostaselor să rupă continuitatea ființei, fără ca această comunitate de substanță să elimine particularitatea semnelor distinctive. Și să nu te miri dacă zicem că Același e în același timp și unit și despărțit, căci de fapt concepem, ca într-o ghicitură, un fel de despărțire unită și o unire des-

10. După cum se poate observa și din alte epistole, Sfîntul Vasile folosește expresii și imagini originale, plastice și pline de nuanțe.

11. Rom. 8, 9.

12. Ps. 118, 13 (ed. 1914).

părțită. Dacă nu ascultăm această cuvîntare în duh de dispută ori în scop de calomnie, atunci se poate găsi ceva similar chiar și în obiicele noastre sensibile.

V

Primește cuvintele mele ca pe o pildă și ca pe o umbră¹³ a realității, nu ca realitatea însăși a lucrurilor, căci nu-i posibil să vezi adaptîndu-se perfect, ceea ce am amintit în aceste exemple, la scopul pentru care s-au folosit ele. Cum vom putea spune, dar, că ceea ce este în același timp și despărțit și împreunat poate fi dedus din analogia lucrurilor care aparțin simțurilor noastre? Desigur că ai contemplat, uneori, primăvara strălucirea curcubeului, acel arc de pe cer, pe care limbajul zilnic l-a numit iris. Cunoscătorii în materie spun că el se formează de fiecare dată cînd o anumită umiditate s-a unit și s-a amestecat cu aerul, cînd puterea vîntului strînge și schimbă în ploaie umezeala din văzduh, care se îngroașă și se face ca un nor. Iată cum se spune că se face curcubeul. Cînd razele soarelui au pătruns oblic în partea îndesată și opacă a norilor care acoperă văzduhul și după ce au imprimat direct cercul lor într-un nor oarecare, atunci se întîmplă ca lumina să se întoarcă așa zicînd și să revină spre ea însăși, pentru că strălucirea lui se reflectă din partea umedă și strălucitoare pe fața opusă.

Intrucît stihiile firii sînt prezente în vibrațiile luminoase ale razelor solare în așa-fel încît căzînd pe o suprafață netedă ele se reflectă acolo, iar, pe de altă parte, figura pe care o descriu este rotundă, imprimîndu-se prin mijlocirea acelor raze pe partea umedă și netedă a văzduhului, urmează că și văzduhul învecinat cu norul e cuprins de luciirea luminoasă după formarea cercului solar¹⁴. Or, în sinea ei, această lucire e în același timp și continuă și împărțită, căci avînd într-un fel multe culori și multe aspecte, ea se amestecă cu ea însăși în chip nevăzut prin florile variate ale culorii ei, răpînd ochilor, fără ca să observe nimeni, întîlnirea unora cu altele, a părților a căror culoare e diferită, în așa fel încît n-ai putea descoperi vreo regiune intermediară între albastru și roșu, cea care amestecă prin ea însăși și care desparte diversitatea acestor culori sau cea care se află între roșu și purpuriu sau între această culoare și cea galbuie a chihlimbarului. Lucirile multicolore și variate ale acestor raze, cînd le vezi clipind de departe, răpesc ochilor posibilitatea de a distinge modul cum s-au unit unele cu altele, așa încît nu te lasă să spui pînă unde merge roșul sau verdele din

13. *Evr.* 10, 1.

14. Nu putem acuza pe Sfîntul Vasile pentru descrierea nu tocmai științifică a modului cum se produce curcubeul.

curcubeu și de unde încep să nu mai fie aceste culori pe care le vezi în această luminație înflorită și strălucitoare.

După cum, dar, în pilda noastră deosebim clar diferențele culorilor fără însă să se poată sesiza cu simțurile unde se desparte una de alta, tot așa ai putea privi, prin analogie, și dogmele creștine, pe de o parte, însușirile ipostaselor, întocmai ca oricare din florile care apar în curcubeu, strălucesc în fiecare din persoanele pe care credința le admite în Sfînta Treime; pe de altă parte, cît privește felul în care ni se prezintă ființa, nu poți face nici o deosebire între ele, în schimb în comunitatea de substanță însușirile distinctive strălucesc în fiecare persoană. Potrivit pildei amintite, și acolo unde ființa care răspîndește acea strălucire multicoloră era numai una: cea reflectată de razele solare, dar floarea care se vedea avea mai multe aspecte. Așadar, chiar și prin creație, mintea ne învață să nu ne lăsăm tulburați fără motiv de judecățile asupra dogmei, atunci cînd — aplecați asupra acestei probleme dificile — sîntem duși de vîrtej înaintea asentimentului ce trebuie dat ideilor pe care le exprimăm. După cum pentru obiectele văzute de ochii noștri experiența s-a dovedit totdeauna mai bună decît explicarea rațională a cauzelor, tot așa și pentru dogmele care ne depășesc, credința e mai bună decît perceperea prin raționamente, atunci cînd învață atît despre ceea ce-i separat într-o persoană, cît și atunci cînd vorbim despre ceva unit în aceeași ființă. Întrucît, dar, am vorbit pe de o parte de ceva comun în Sfînta Treime, iar pe de altă parte, și de ceva care e specific sau particular, mintea ne spune că ceea ce-i comun se referă la ființă, pe cînd ipostasul sau persoana e semnul propriu a ceea ce-i specific sau particular ¹⁵.

VI

Dar s-ar putea crede că învățătura pe care am expus-o în legătură cu ipostasul sau persoana nu s-ar împăca cu ceea ce cugeta apostolul, atunci cînd scria despre Fiul că e «strălucirea slavei și chipul ființei lui Dumnezeu» ¹⁶. Or, dacă am învățat că ipostasul e suma însușirilor specifice fiecărei persoane și dacă admitem că în Tatăl există ceva care e socotit în chip particular și prin care e recunoscut numai El singur, tot așa avem aceeași credință și cînd vorbim despre Fiul cel Unul-Născut, atunci de ce în acest pasaj numele ipostasului e atribuit de Scriptură numai Tatălui și de ce zice ea că Fiul este chipul

15. Formulare clară: ființa e ceea ce-i comun în Sfînta Treime, ipostasul e ceea ce-i particular sau specific persoanelor Sfîntei Treimi.

16. Evr. 1, 3. Aici Sf. Vasile construiește o argumentare fără sens, întrucît în Epist. către Evrei e vorba nu de persoana Tatălui, ci de ființa divinității.

Ființei Sale caracterizat prin semne specifice, iar nu prin cele ale Tatălui ? Dacă ipostasul este semnul particular al fiecărei persoane și dacă admitem că proprietatea specifică Tatălui este nașterea pe când Fiul este descris prin proprietățile specifice ale Tatălui, atunci nu mai rămâne Tatălui ca însușire principală decât să se spună despre El că-i nenăscut desigur dacă existența Fiului Cel Unul-Născut s-a caracterizat tocmai prin însușirea specifică a Tatălui.

VII

Or nu, eu spun că vorbirea apostolului vizează aici un alt scop, și tocmai pentru că apostolul își fixase privirea asupra acestuia, de aceea s-a servit de aceste cuvinte : «strălucirea slavei și chip al ființei». Dacă-ți faci din acest scop o idee exactă, atunci nu vei întâlni nimic potrivit la cele ce am zis, ci vei vedea că vorbirea lui a fost condusă de un gând cu totul deosebit. Cuvântul apostolului nu s-a făcut ca să deosebești persoanele unele de altele prin notele lor specifice, ci pentru ca să înțelegi realitatea ca pe o continuitate, și intimitatea legăturilor Fiului cu Tatăl. Așa cum n-a spus : «El, Care fiind mărirea Tatălui» (dar totuși e Adevărul) și a lăsat deoparte acest lucru, fiind un lucru admis, tot așa vrînd să ne învețe să nu ne gândim la o altă formă de mărire pentru Tatăl și alta pentru Fiul, el a definit mărirea Fiului Cel Unul-Născut ca strălucire a mării Tatălui însuși și îndeamnă cugetarea să împreune pe Fiul cu Tatăl după pilda luminii. Într-adevăr, după cum strălucirea vine de la flacăra fără ca lucrarea ei să se producă în urma flăcării, ci flacăra lucește în același timp în care strălucște și lumina, tot așa vrea și apostolul ca Fiul să fie conceput ca venind din Tatăl fără ca vreo întindere sau vreun interval să despartă pe Cel Unul-Născut de existența Tatălui, vrînd astfel ca deodată cu cauza să fie conceput și Cel Care provine din ea.

În același fel, ca și cum ar interpreta cugetarea de adineaori, el mai adaugă : «și chipul ființei» și cu ajutorul exemplelor scoase din trupuri, el ne duce de mîna și la cunoașterea lucrurilor nevăzute. Într-adevăr, trupul se cuprinde cumva și în chip, dar altul este înțelesul chipului și altul cel al trupului, iar definiția ce s-ar da uneia din aceste două cuvinte nu s-ar potrivi cu cea a celeilalte ; totuși, cu toate că mintea poate face deosebire între chip și între trup, ființa nu admite această deosebire, ci le concepe împreună, unul cu altul. Așa crede apostolul că ar trebui să cugetăm. Cu toate că doctrina credinței învață că deosebirea dintre ipostase e clară și distinctă, totuși ea nu ne arată că Fiul Cel Unul-Născut ar fi mai puțin unit cu Tatăl și prin cuvintele rostite constituie un trup împreună cu El și aceasta nu pentru că Cel

Unul-Născut n-ar fi El însuși ipostas aparte, ci pentru că nu admite nici un intermediar în unirea Lui cu Tatăl. Iată cum, dacă privim atent cu ochii sufletului caracterul Fiului Cel Unul-Născut, ajungem și la înțelegerea ipostasului Tatălui, nu că însușirile avute în vedere s-ar schimba ori s-ar contopi ca și cum am presupune fie în Tatăl calitatea de născut, fie în Fiul pe cea de nenăscut, pentru că nu-i posibil dacă îi despărțim pe unul de celălalt s-o concepă singură și prin ea însăși însușirea care rămîne. De fapt, e cu neputință ca pronunțînd numele Fiului să nu ajungi să înțelegi și pe Tatăl, căci prin relație această numire desemnează în același timp și pe Tatăl.

VIII

Așadar, întrucît «Cel ce a văzut pe Fiul vede și pe Tatăl»¹⁷, cum zice Mintuitorul în Evanghelie, pentru acest motiv apostolul zice că Fiul Cel Unul-Născut este chipul ființei Tatălui. Iar ca să se facă și mai ușor de înțeles acest gînd, voi mai lua și alte expresii ale apostolului, în care ne spune că El e «chipul lui Dumnezeu Celui nevăzut»¹⁸ și tot așa și chipul bunătății Lui, nu pentru că chipul e diferit de modelul Lui, atunci cînd avem în vedere caracterul Lui nevăzut ori atotbun, ci pentru ca să se dovedească cum că El este același lucru ca și modelul, chiar dacă El este altceva. Nici nu ni s-ar fi păstrat noțiunea chipului dacă el n-ar cuprinde în el și asemănarea expresă și neschimbabilă. Deci dacă înțelegem frumusețea chipului ajungem în același timp și la înțelegerea modelului, iar dacă concepem rațional cam ce poate fi făptura Fiului, atunci implicit deducem și pecetea ființei paterne: prin Acela Îl vedem pe Acesta. Aceasta nu-i ca și cum am vedea în chipul conturat calitatea de nenăscut a Tatălui (în realitate aceasta ar fi exact același lucru, nu ceva diferit), ci ai recunoaște Bunătatea nenăscută în Bunătatea născută. După cum, adică, uitîndu-se cineva într-o oglindă curată ar vedea reflectîndu-se în ea contururile acelei ființe și ar recunoaște astfel chipul celui reprezentat acolo, tot astfel dacă cunoaștem pe Fiul recunoaștem în inima Lui și pecetea persoanei paterne prin cunoașterea Fiului. Într-adevăr, tot ce aparține Tatălui le putem vedea oglindite în Fiul, întrucît Fiul rămîne întreg în Tatăl, și în același timp El are pe Tatăl întreg în Sine însuși¹⁹. De aceea ipostasul Fiului e într-un fel făptura și înfățișarea care ar permite recunoașterea Tatălui, iar ipostasul Tatălui e recunoscut sub forma Fiului, deși atributele pe care le știm în Ei rămîn spre deosebirea netă a ipostasurilor.

17. Ioan 14, 9.

18. Ioan 1, 15.

19. Ioan 14, 11.

EPISTOLA 39

Iulian către Vasile /

Proverbul spune : «Tu nu vei declara război», la care eu aş adăuga aceste cuvinte din comedie : «O ! ce vestitor al unor cuvinte de aur !». El bine, arată-te prin fapte şi grăbeşte-te să vii la mine, căci vei veni **asa** cum merge un prieten la alt prieten. Ocupațiile obşteşti şi nesfârşite ale conducerii par — e adevărat — povară pentru cei care şi le îndeplinesc ca pe un lucru de puţină importanţă, dar pentru cei care le înţeleg **asa** cum se cuvine sînt convins că ele îşi au rostul lor bine judecat şi în stare de a aduce cele mai bune rezultate. De aceea îmi pot lua un răgaz ca să mă pot şi odihni, dar fără să neglijez nimic din datoriile mele. Legăturile pe care le avem unii cu alţii nu-s însoţite de profăcătorii specifice curţilor împărăteşti, de care cred că te-ai izbit şi tu destul pînă acum, şi care pun în laudele pe care le inspiră o ură atît de mare cum n-ai dori-o nici celor mai răi duşmani, ci — întrucît cu înţelegerea cuvenită ne mai îndreptăm unii altora greşelile şi ne mai aruncăm cîte o dojană de fiecare dată cînd trebuie —, nu arătăm unii altora mai puţină dragoste decît ţin laolaltă prietenii cei mai uniţi. Pe această cale, lăsînd la o parte invidia, pot munci serios chiar şi în vremea concediului, după cum şi cînd am revenit la muncă pot ocoli oboseala, dar şi să dorm fără teamă, întrucît e lucru firesc că odată trezit, eu nu-s mai treaz pentru mine decît pentru toţi ceilalţi.

Poate că-ţi par vorbe goale şi fleacuri cele cu care te-am obosit sub imperiul unui sentiment uşuratic (mă aprob pe mine însumi ca un al doilea Astidamas), dar toate acestea le-am scris numai ca să te conving că prezenţa ta va fi folositoare pentru noi, pentru că va fi aceea a unui om iscusit, care nu va lăsa să piardă ceva din această ocazie favorabilă. Grăbeşte-te, dar, cum ţi-am spus, ca să te poţi folosi şi de trăsura imperială. După ce vei fi petrecut cu mine atîta vreme cît îţi va plăcea, vei merge escortat, în mod cuviincios, de oamenii mei acolo unde vei voi.

EPISTOLA 40

Iulian către Vasile

Numai ca să-ţi dovedesc seninătatea şi bunătatea sădite în mine încă din copilărie, am adus pînă acum în puterea mea pe toţi care lo-

1. Nici unul dintre cercetătorii serioşi nu socot autentică această epistolă. De altfel în nici unul din codicii care cuprind epistolele Sfîntului Vasile ea nu e cuprinsă. Textul a fost reprodus după colecţia Migne. Persoana căreia îi este adresată această epistolă nu este Sfîntul Vasile cel Mare.

cuiesc sub soare. Iată, dar, că toate neamurile barbare pînă la țărnu-
rile Oceanului au venit să-mi aducă daruri. Și tot așa și sagadarii¹, pe
care i-a hrănit ținutul Dunării, acești oameni cu diferite înfățișări fru-
moase (:) cu forme pure, dar care n-au aspect omenesc, ci au un exte-
rior sălbatic, pînă și ei se rostogolesc la picioarele mele și-mi fâgă-
duiesc că vor face tot ce va fi pe placul domniei mele². Și nu mă mul-
țumesc numai cu atîta, ci trebuie să ajung cît mai repede și în Persia,
să înfrîng și pe Sapor, acel nepot al lui Darius, silindu-l să-mi plătească
bir, iar deodată cu ei va trebui să pustiesc și ținuturile inzilor și ale
saracenilor, obligîndu-i să mă recunoască stăpîn și să-mi plătească și
ei tribut. Iar Tu, cu înțelepciunea Ta te ții că ai întrecut și puterea lor,
căci de cînd ai spus că te-ai îmbrăcat în evlavie, ți-ai luat obrăznicia
să răspîndești zvonul că eu m-am făcut nevrednic de Imperiul Roman.
Te faci că nu știi? Doar e lucru cunoscut că eu sînt urmașul prea pu-
ternicului împărat Constans.

Dar cu toate că asemenea lucruri mi-au fost spuse despre tine,
totuși nu mă depărtez nici acum de sentimentele de prietenie față de
tine, acelea pe care tu și cu mine, încă de pe atunci cînd eram tineri,
le-am împărtășit unul față de celălalt. Și iată că acum în blîndețea su-
fletului meu îți poruncesc ca să-mi trimiți 1000 de livre de aur, cu
ocazia trecerii mele prin Cezareea, întrucît sînt nevoit să plec pentru
războiul cu perșii.

Așadar, despre aurul de care am vorbit să faci socoteala, pune
suma pe cîntar și trimite-mi-o prin unul din credincioșii tăi cei mai
aproiați, firește după ce vei fi sigilat sacii cu inelul tău. Deci, deși
sîntem în întîrziere, va veni o zi cu mai multă blîndețe pentru Tine în
urma sumelor trimise, căci sînt gata să nimicesc cu totul capitala îm-
părăției³, răsturnînd operele de artă ridicate acolo, zidind în acel loc
temple și altare și silind pe locuitorii ei să dea ascultare împăratului
romanilor și să nu se mai ridice altele.

1. Poate sadagerii, trib barbar din Scitia Minor, de care pomenește Iordanes, *Fontes Historiae Daco-Romanae*, II, 429.

2. Nici un cercetător nu a admis autenticitatea epistolei acesteia și a celei următoare. Ele figurează totuși în multe din manuscrisele care cuprind epistolele Sf. Vasile, probabil ca «exerciții de școală» ale unor copști care au vrut să pună în lumină atît aspectul religios al celor doi reprezentanți tipici ai creștinismului și păgînismului, dar și al modelului de scris epistolar antic. De fapt ambele epistole sînt lipsite cu totul de valoare literară. Dar ceea ce repugnă mai mult sînt nepotrivirile și contradicțiile interne ale epistolelor. O dată se vorbește de «obraznicia» Sf. Vasile, altă dată de «bunătatea» lui Iulian. Și apoi suma imensă de aur, de unde s-o dea Vasile?

3. În text orașul Cezarului.

EPISTOLA 41

Vasile către Iulian

I

De astă dată sînt mici isprăvile soartei și cu totul deplorabile faptele de vitejie pe care le-ai dus nu împotriva mea, ci împotriva ta însuși. Încît mă privește, mă cutremur ori de cîte ori mă gîndesc cum ai îmbrăcat purpura împărătească și cum capul tău cel necinstit se împodobește cu coroană, podoabă care, nefiind însoțită de bunătate, schimbă chemarea împărătească nu în onoare, ci în necinste ¹.

De altfel nimeni n-a judecat vreodată lucrurile în mod mai ridicol decît o faci Tu : după ce te-ai ridicat și ai ajuns la cea mai înaltă demnitate, unde diavolii, care disprețuiesc și urăsc binele, te-au dus la atîta nesăbuintă, încît să te crezi superior nu numai oricărui fapturi, te semețești acum să te ridici chiar și împotriva lui Dumnezeu, ba mai ai acum curajul să înfrunți și Biserica, maica noastră, a tuturor, prin aceea că-mi pui în vedere, mie celui mai neînsemnat dintre oameni, să-ți trimit nu mai puțin de 1000 de livre de aur. Povara acestui aur, oricît de grea ar fi ea, nu mi-a încremenit însă cugetul, ci m-a făcut doar să vărs lacrimi amare pentru pierderea ta ². Mă gîndeam într-adevăr la timpul cînd învătăm amîndoi literatura frumoasă și cum parcurgeam împreună Scriptura cea inspirată de Dumnezeu ³ : pe atunci nimic nu-ți scăpa, dar azi nu mai ai nici o măsură, pentru că o mîndrie bolnăvicioasă a pus stăpînire pe Tine. Știi bine că niciodată eu n-am suferit de pofta nesătulă după bogății, și iată că azi îmi ceri să-ți trimit 1000 de livre de aur ! Poate vei binevoi să mă cruți, prea bunule, pentru că eu atîtea rezerve de hrană am, încît dacă am sta să le consumăm, atunci nici nouă nu ne ajung. La noi măiestria bucătarilor nu mai are de lucru, cuțitul lor n-a mai dat prin carne de mult. Cele mai bune bucate sînt la noi ciorbele cu zarzavaturi alternate cu o pîine foarte ordinară și cu cîteva înghițituri de vin slab, pentru ca nu cumva, speriate de lăcomie, simțurile să se pună în lucrare într-o dorință de nepotolit ⁴.

1. Cu atît mai puțin se pot împăca insultele grosolane din această epistolă cu măsura și eleganța, de care știm că dădea totdeauna dovadă Sf. Vasile.

2. Un răspuns demn de cugetarea Sfintului Vasile.

3. Să fi fost doar un simplu artificiu literar pentru a încurca mai mult conștiința Apostatului, ori vor fi parcurs cei doi într-adevăr împreună și citirea Scripturilor Sfinte pe cînd se aflau în Atena ? Nu se poate ști.

4. Despre austeritatea recomandată de Sfîntul Vasile în cercurile monahale de la Antiohia a se vedea aici și mai sus, *Epist. 22*.

II

Lausus, vestitul Tău tribun, cel pe care soarta l-a rînduit să se pună în slujba unor lucrări serioase, mi-a făcut cunoscut că o femeie oarecare a pătruns la Luminăția Ta pentru că-și pierduse un fiu care a murit otrăvit cu carne de pește, fapt pentru care Tu ai dat un decret ca să nu mai existe pești nicăieri, iar unde se vor mai găsi, să fie nimiciiți toți, iar în felul acesta n-ar mai fi rămas în viață decît cei folosiți la «lupta» împotriva fiarelor răufăcătoare. Acest decret chiar dacă l-ai dat pe dreptate, mi-a părut lucru ciudat. Într-adevăr se știe că un asemenea gest provoacă risul: Tu încerci să vindeci cu niște leacuri neînsemnate cele mai grele dureri care pot provoca răni. Pentru că ai îndrăznit să înfrunți pe Dumnezeu, în zadar te arăți că porți grijă de văduve și de orfani⁵. Gestul cel dintîi e nebun și primejdios, cel de al doilea denotă pe un om milos și cuminte. Dacă mie îmi vine greu să dau lecții și să mă împotrivesc unui împărat, pentru că eu sînt doar un simplu particular, cu atît mai greu va fi pentru Tine cînd vei ajunge să dai socoteală înaintea lui Dumnezeu. Căci pe cine ai putea găsi ca mijlocitor între Dumnezeu și om? Ceea ce ai citit, se vede că n-ai înțeles, căci dacă ai fi înțeles, desigur că n-ai fi condamnat⁶.

EPISTOLA 42

Către Hilon, ucenicul său¹

Scrisă înainte de episcopat

I

Am să mă fac pentru tine, adevăratul meu frate, pricinuitor al lucrării de mîntuire, dacă vei primi cu bucurie sfat de la mine pentru ceea ce ți se cuvine să faci, cu deosebire pentru cele la care însuți m-ai

5. Ce rost are aici episodul cu peștii? Pentru promovarea sănătății publice amenințate de un caz de intoxicare era oare potrivit să se evoce pretenția împăratului cu cele 1000 livre de aur? O oarecare noimă are, desigur, punerea în cîntar a celor două teze, a împăratului și a Sfîntului Vasile, dar problema e stufos prezentată. Desigur scrisoarea e apocrifă.

6. Aluzie la decizia lui Iulian: «am citit și am condamnat», cu care osîndea orice rînduială creștină.

1. Dintre manuscrisele care cuprind epistolele Sfîntului Vasile această scrisoare s-a păstrat numai în codicele *Parisimus* 967 din sec. XIV, pe care benedictinii maurini nu-l cunoșteau atunci cînd au publicat textul care a fost reprodus și în colecția Migne. Unii cercetători o atribuie Sf. Nil de Ancira (sec. V). Așa Migne, *P.G.* 29 LIV. C. Holl, *Amphilochius von Ikonium*, Tübingen, 1904, p. 14. În românește epistola a circulat adeseori. Așa în «*Vasile cel Mare și Grigorie Bogoslavul: Cuvinte*», București, 1926, p. 110—112, apoi *Vechile rîndueli ale vieții monahale*. Mănăstirea Dobrușa, 1929, p. 263—270.

rugat să te sfătuiască. Căci pentru a se încumeta să purceadă la viață singuratică mulți vor fi îndrăznit, dar poate că puțini sînt cei care s-au și nevoit s-o ducă la îndeplinire așa cum se cuvine. Oricum, pentru ca să ajungi la o astfel de îndeplinire nu-i destul numai s-o fi plănuit, ci abia sîrșitul îți poate da deplin cîștigul nevoițelor. De aceea nu-i de așteptat nici un folos de la cei ce nu se grăbesc spre ținta rînduită, care mărginesc doar la început toată viețuirea monahicească, dar ce este mai de rîs, este faptul că ei leapădă chiar hotărîrea luată, lucru pentru care necreștinii îi învinuiesc de lipsă de bărbăție și de statornicie². Despre unii ca aceștia zice Domnul : «Cine dintre voi vrînd să zidească un turn nu stă mai întîi și-și face socoteala cheltuielii, cu ce să-l isprăvească ? Ca nu cumva punîndu-i temelie și neputînd să-l termine, toți cei care vor vedea să înceapă a-l lua în rîs, zicînd : Acest om a început să zidească, dar n-a putut isprăvi»³.

Drept aceea după un astfel de început se cade să urmeze și sîr-guința de a înainta în bine. Pavel, acel prea viteaz luptător, nevrînd ca noi să rămînem doar la faptele noastre bune din trecut, ci ca în fiecare zi să înaintăm cu spor în drumul nostru spre bine, zice : «uitînd ceea ce sînt în urma mea și tinzînd la cele dinainte, alerg la țintă, la răsplata dumnezeieștii chemări de sus»⁴.

Așa este toată viața omenească : ea nu se îndestulează cu cele trecute, ci se hrănește mai puțin din trecut, cît mai ales din viitor⁵. Căci ce folosește omului sațiul pe care pîntecul lui l-a cunoscut ieri, dacă astăzi, flămînzînd din nou, nu găsește hrană pentru a se sătura ?

Tot așa nici sufletul n-are nici un folos după fapta bună de ieri dacă în ziua de azi el s-a lăsat de lucrarea dreptății. Căci zice Scriptura : «Cum te voi afla, așa te voi judeca»⁶.

II

Deșartă este, dar, osteneala celui drept și neosîndit ca și obiceiul păcătoșului, dacă după ele urmează o schimbare : pentru acela, dacă se trece de la mai bine la mai rău, pentru acesta, de la mai rău spre mai bine. Putem asculta acest adevăr și de la Iezechiil, care ne învață ca și cum ar fi de față însuși Domnul, cînd zice : «chiar și dreptul dacă

2. E firească zeflemeaua cu care păgînii priveau această «omorîre a mădularelor care sînt pe pămînt», Col. 3, 5, pe care o preconizau monahii.

3. Luca 24, 28—30.

4. Filip. 3, 13—14.

5. În fond, oricare creștin (nu numai călugărul) va fi judecat după starea sufletescă din clipa morții, dovadă că tilharul de pe cruce a putut fi primit în rai în ultimul ceas al vieții. Luca 23, 43.

6. Luca 19, 22.

se va abate de la calea sa și se va purta cu nedreptate ; toate faptele lui bune nu se vor pomeni și pentru nelegiuirea sa, pe care a făcut-o, va muri în păcat»⁷. Același lucru îl spune și pentru păcătos : «cel nelegiuit dacă se întoarce de la nelegiuirea sa și face judecată și dreptate, își întoarce sufletul său la viață»⁸. Unde au rămas atâtea osteneli ale lui Moise, sluga Domnului, când împotrivirea sa de o clipă⁹ l-a oprit de la intrarea în pământul făgăduinței ? Ce s-a ales de mergerea lui Ghehazi la Eliseu¹⁰, când din pricina iubirii de argint și-a atras asupra-și lepra ? Ce folos a avut Solomon din atîta noian de înțelepciune¹¹ și ce a cîștigat din aceea că și-a îndreptat întii cugetul spre Dumnezeu, dacă mai tîrziu patima lui nebunească după femei¹² l-a făcut să cadă în idolatrie ? Dar nici pe dreptul David rătăcirea cea de o clipă nu l-a lăsat neosîndit din pricina greșelii lui față de femeia lui Urie¹³. Pentru cel care vrea să ducă o viață după Dumnezeu ar fi destul să pomenim căderea lui Iuda de la bine la rău : după ce atîția ani a fost ucenic al lui Hristos, el a vîndut pe un preț de nimic pe Domnul, iar pentru aceasta și-a agonisit spînzurare. Așadar acest lucru să-ți fie ție bine cunoscut, frate, că nu cel care începe bine este desăvîrșit, ci cel care sfîrșește bine, acesta este bine încredințat și plăcut înaintea lui Dumnezeu. De aceea, frate, «nu da somn ochilor tăi, nici dormitare genelor tale, ca să te mîntuiești ca o căprioară din cursa vîntătorului și ca o pasăre din lațul lui»¹⁴. Gîndește-te, dar, că ai să treci printre curse și să umbli pe vîrfurile unui zid înalt, de unde nu fără primejdie poate cădea oricine. Așadar nu te avînta prea devreme spre culmile nevoinței, nu te încrede orbește în tine însuși, pentru că nefiind încă destul de iscusit, să nu cazi de la înălțimea nevoinței. Că mai bine este să înaintezi în bine puțin cîte puțin¹⁵. Să te lepezi, dar, încetul cu încetul, de plăcerile vieții, stîrbind din tine orice obișnuință rea, pentru ca nu cumva răscolindu-ți toate plăcerile vieții deodată, să atragi asupra-ți mulțime de ispite. Ci după ce vei fi biruit de tot plăcerea unei patimi, să te poți întrarma împotriva alteia și astfel cu timpul vei birui toate plăcerile. Căci numele plăcerii este unul singur, însă lucrările ei sînt diferite și de multe feluri.

7. Iez. 18, 24.

8. Iez. 18, 27.

9. Num. 20, 3.

10. IV Regi 5, 21—27.

11. III Regi 4, 29.

12. III Regi 11, 1.

13. II Regi 11, 24.

14. Pilde 6, 4—5 ; Ps. 131, 4—5.

15. Dacă «și geniul e o îndelungă răbdare», cum se spune adeseori, procesul înaintării în virtute este o «spectază» continuă (Grigorie de Nyssa, «Viața lui Moise» și «Omilia 6 la Cîntarea Cîntărilor»).

De aceea, frate, să fii mai înțil răbdător la orice ispite. Căci prin cîte feluri de ispite nu-l încercat cel credincios : pagube lumești, învînării, minciuni, nesupunerii, clevetiri, prigoniri ? Prin acestea și prin altele de felul lor e pus la încercare cel credincios.

În al doilea rînd să petreci în liniște, înfrînat la vorbă, neîndărătnic, neiuibitor de mărire deșartă ; nu le răstălmăci pe toate, ci iubește credincioșia ; nu fi vorbă lungă, ci treaz și scurt la cuvînt, gata oricînd a învăța tu de la alții, iar nu de a învăța tu pe alții. Nu umbla după știri din viața lumească, pentru că din așa ceva nu vei avea nici un folos, după cum spune psalmistul : ¹⁶ «să nu grăiască gura mea lucruri omeneste». Căci cel căruia-i place să grăiască bucuros despre treburile oamenilor păcătoși, acela repede trezește în sine poftă spre plăceri. Mai curînd fii dornic să cunoști viața oamenilor drepecți, căci aceasta îți va fi de mare folos.

Să nu dorești să te arăți în lume înconjurînd satele și casele oamenilor ¹⁷, ci ocolește astfel de prilejuri ca pe niște curse ale sufletelor. Iar dacă cineva, pentru multă evlavie, te-ar pofti să intri în casa lui, unul ca acesta să învețe a urma credința sutașului, care atunci cînd Iisus se silea spre el pentru vindecare, îl oprea, zicînd : «Doamne, nu sînt vrednic să intri sub acoperămîntul meu, ci zi numai cu cuvîntul și se va vindeca sluga mea». Iar cînd Domnul a zis : «Du-te, fie ție după cum ai crezut», sluga lui s-a vindecat în ceasul acela» ¹⁸.

Dar aceasta să-ți fie știut, frate, că nu prin venirea lui Hristos, ci prin credința celui ce a știut s-a vindecat bolnavul de dureri. Tot așa și acum : dacă te rogi din locul în care te afli și dacă bolnavul crede că prin rugăciunile tale va fi ajutat, i se vor împlini toate după dorința lui.

III

Mai mult decît pe Domnul să nu iubești pe semenii și pe casnicii tăi, după cum este scris : ¹⁹ «Cel ce iubește pe tata sau pe mama sau pe frați mai mult decît pe Mine nu este vrednic de Mine». Și ce crezi că vrea să spună porunca Domnului ? Nimic altceva decît ceea ce s-a zis în alt loc : «cel ce nu-și poartă crucea sa și nu vine după Mine nu

16. Ps. 16, 4.

17. Poate că în felul în care pune drept țintă a vieții monahale fuga de lume să poată găsi un argument serios împotriva autenticității acestei epistole, căci Sfîntul Vasile chiar dacă vorbește de o dăruire totală în monahism (cf. ep. 2, 7, 22 etc.), totuși el vede «cetățenia» călugărului nu în pustie, ci aproape de comuniunea cu oamenii. Desigur și el este împotriva celor vagabonzi — «girovagilor». Milas, *Canioane*, I, 2, comentariu la can. 4 al Sin. IV ecum.

18. *Matel* 8, 8 ; 13.

19. *Matel* 10, 37.

poate să fie ucenicul Meu»²⁰. Dacă față de rudele tale după trup tu ai murit împreună cu Hristos, de ce mai vrei să petreci iarăși împreună cu dîsele? Și dacă ceea ce tu ai stricat de dragul lui Hristos vrei să le zidești din nou pentru rudeniile tale, călcător de lege te faci. De aceea să nu te retragi din locul tău de dragul rudelor tale, căci dacă vei părăsi acest loc s-ar putea să te retragi și tu din viața pe care o duci²¹.

Nu dori după locuri cu lume multă, nici nu îndrăgi satele sau orașele, ci iubește singurătatea, rămîi de-a pururea în tine însuși²², nu lăsa mintea să se împrăstie, rugăciunea și cîntarea de psalmi să-ți fie preocuparea neîncetată. Nu uita nici citirile, în primul rînd cele din Noul Testament, pentru că din Vechiul Testament adeseori ne putem vătăma, nu pentru că s-ar afla acolo scrieri vătămătoare, ci pentru că judecata celor care s-ar putea rătăci este neputincioasă. «Toată Scriptura este insufletă de Dumnezeu și de folos spre învățătură»²³. Toate piinile sînt hrănitoare, dar pentru cei bolnavi ele pot fi păgubitoare, de aceea nici în Vechiul Testament nu se cuprinde nimic spurcat, dar dacă totuși cineva crede că acolo s-ar găsi ceva necurat, acela să nu uite că doar după mintea lui se poate vorbi de necurăție acolo. «Toate să le încercați, țineți ce este bun. Feriți-vă de orice înfățișare a răului»²⁴, căci «toate îmi sînt îngăduite, dar nu toate îmi sînt de folos»²⁵.

Să nu fii, așadar, pentru cei ce te întîlnesc prilej de poticnire, ci să fii vesel, iubitor de frați, plăcut, smerit la minte, să nu calci porunca de a fi primitor de străini prin aceea că le gătești bucate scumpe, ci îndestulează-te cu cît se găsește, neluînd de la nimeni mai mult decît cele de trebuință fără să iei nimic pentru viața călugărească, dar mai virtuos fugi de aur, ca de un vrăjmaș al sufletului, tată al păcatului și slujitor al diavolului. Nu cumva vrînd să ajuți pe săraci să te faci vinovat și iubitor de avuții, iar dacă cineva îți va aduce bani pentru săraci și dacă cunoști cine sînt cei mai lipsiți, atunci sfătuieste pe cel care a adus banii să se ducă el însuși să-i dea nevoiașilor, ca nu cumva primind tu banii să-ți pîngărești cugetul²⁶.

20. Luca 14, 27.

21. Luca 9, 59—62.

22. Nu împrăștierea, ci rămînerea în sine e una din virtuțile cele mai îndrăgite de monahii răsăriteni, începînd de la Ioan Casian și Evagrie Ponticul pînă la Simeon Noul Teolog și Grigorie Palama (Viller-Rohner, *Azese u. Mystik in der Väterzeit*, Freiburg, B. 1939, p. 122 ș.u.

23. II Tim. 3, 16.

24. I Tes. 5, 21.

25. I Cor. 6, 12.

26. Părinții veacului IV osîndesc aspru arghirofilia și mai ales pe cămătari. Așa se face că Sfinții Vasile, cei doi Grigorie (de Nazianz și de Nyssa) ca și Ioan Gură de Aur ne-au dat cele mai avîntate cuvîntări despre aceste probleme. Idealul întîlnit la toți este comuniunea perfectă din epoca apostolică; *Fapte* 2, 44—46 și 4, 34—35.

IV

Fugi de plăceri, iubește înfrînarea, deprinde-ți trupul cu osteneți, iar sufletul obișnuiește-l să se împotrivească ispitelor. Socotind că despărțirea sufletului de trup aduce izbăvirea de toate relele, așteaptă desfătarea bunătăților celor veșnice, de care s-au împărțășit toți sfinții. Cumpănind acestea tot timpul, pune în fața nălucirii diavolești cugetul cel temător de Dumnezeu, lăsînd acestuia dreptul ca la lăsarea cîntarului el să tragă mai mult. Și cu deosebire cînd un gînd viclean se va răzvrăti în tine, zicînd: «Ce folos ai tu că-ți petreci viața în aceste locuri retrase? Ce dobîndă ai că te-ai depărtat de împreună-viețuirea cu oamenii? Au nu știi că aceia care au fost așezați de Dumnezeu ca episcopi ai Bisericilor lui Dumnezeu, trăiesc de obicei împreună cu oamenii și săvîrșesc neîncetat întrunirile și prăznuirile cele duhovnicești²⁷, de la care cei ce sînt de față trag mare folos? Căci acolo se dezvăluie tainele pildelor pe care le istorisesc învățăturile apostolice, tîlcuirea poveștelor evanghelice, învățarea științei dumnezeiești, întîlnirile cu frații duhovnicești, care, îngăduindu-le să le vadă fața, aduc mare folos celor cu care se întîlnesc. Iar tu te-ai înstrăinat de bunătăți atît de mari rămînînd aici și sălbătîcindu-te ca fiarele. Doar vezi ce singurătate mare și ce pustiire aproape neomenească e aici! Nu găsești aici nici o brumă de învățămînt, ești despărțit de ceilalți frați, în cuget e o mare nepăsare pentru ținerea poruncii lui Dumnezeu».

Deci, cînd acest gînd viclean, răzvrătîndu-se în tine, vrea să te abată din cale cu aceste momeli și cu altele asemenea lor, atunci în gîndul cel bun să pui în fața acestora iscusința adevărată și să zici: «Pentru că-mi spui ce bine e în lume, tocmai de aceea m-am mutat aici, pentru că m-am judecat pe sine-mi că sînt nevrednic de acele bunătăți ale lumii. Că într-adevăr în lume sînt amestecate cele rele cu cele bune, dar mai mult covîrșesc cele rele. Mergînd eu într-o zi la întîlnirile cele duhovnicești abia am găsit pe un frate, care părea că e temător de Dumnezeu, dar care în firea lui era stăpînit de diavolul, și am auzit de la el cuvinte fermecătoare și alcătuite meșteșugit, parcă anume ca să înșele pe cei pe care îi vedea. După el am mai întîlnit o sumedenie de furi, de tîlhari și de asupritori; am văzut și chipul schimonosit al celor ce se îmbătaseră și sîngerările celor care au avut de suferit. Am văzut

27. Ce păcat că nu ni se descrie modul în care se desfășurau aceste întruniri! A se observa însă și insinuările ispititorului!

apoi și frumusețea femellor, care mi-a pus la încercare curăția. E drept că de desfrinare am scăpat, dar în cugetul inimii totuși mi-am întinat fecioria. Am auzit și multe învățături bune și folositoare sufletului, însă la nici unul din dascăli n-am găsit fapta bună care să se fi potrivit cu cuvintele lor. După aceea am auzit nenumărate cîntece îmbrăcate în versuri dezmierdătoare. Așa am auzit alăuta răsunînd plăcut, baterea din palme a celor ce jucau, glasurile celor ce spuneau pozne, în sfîrșit, am auzit multe prostii și năzbîtii precum și strigătele unei mulțimi întregi. Am văzut lacrimile celor jefuiți, durerile celor ce erau duși în robie, plînsetele celor dați la cazne. Toate acestea le-am văzut și iată nu era o adunare duhovnicească, ci era o mare înviforată și răzvrătită de furtuna care amenința să-i acopere pe toți cu valurile ei».

«Spune-mi atunci, o gînd rău și duh al dezmierdărilor trecătoare și al mării deșarte, ce folos am eu să văd și să aud toate acestea, dacă nu pot s-ajut pe nimeni din cei asupriți, nici să apăr pe cei slabi sau să îndrept pe cei greșiți, ci mai curînd pot să-mi gătesc mie însumi pieirea? Că după cum puțină apă curată se împrăștie și e prăfuită de vînt, tot așa și faptele bune, pe care credem că le săvîrșim în viața aceasta, se pierd în noianul faptelor rele²⁸. Că la veselie și la bucurii pînă și cîntecele celor ce petrec în lume se înfig în noi ca niște bolduri, ca să întunece curăția cîntărilor de psalmi, iar vaelele și țipetele celor ce li se face strîmbătate vin tot de la cei din neamul lor, parcă anume ca să pună la încercare răbdarea săracilor.

V

Atunci ce cîștig eu din viața aceasta dacă îmi tulbur numai sufletul? Iată de ce mă mut la munți ca o pasăre, cum spune psalmistul «ca o pasăre m-am izbăvit de cursa vînătorilor»²⁹. Iată dar, «socoteala mea sucită», de ce petrec eu în pustia în care a petrecut și Domnul. Aici e stejarul din Mamvri³⁰, aici scara ce duce la cer și cetele îngerilor care s-au arătat lui Iacob³¹. Aici e pustia în care poporul curățindu-se a căpătat Legea³², și astfel intrînd în pămîntul făgăduinței a văzut pe Domnul. Aici e Muntele Carmilului, pe care sălășluindu-se Ilie s-a fă-

28. Multe lucruri neplăcute se întîlneau în veacul IV și cu ocazia pelerinajelor, după cum ne informează cunoscuta epistolă a II-a a Sfîntului Grigorie de Nyssa. (*Epistulae*, ed. I. Pasquali, Leiden, 1959, p. 13—19).

29. *Ps.* 123, 7.

30. *Fac.* 18, 1—33.

31. *Fac.* 28, 12.

32. *Ieș.* 19, 1—25.

cut plăcut Domnulul³³. Aici e valea în care ducându-se Ezdra a găsit, după porunca Domnului, cărțile cele însuflete de Dumnezeu³⁴. Aici este pustia în care, hrănindu-se cu lăcuste, fericitul Ioan a propovăduit oamenilor pocăința³⁵. Aici este Muntele Măslinilor, pe care S-a suit Hristot ca să Se roage și ne-a învățat și pe noi să ne rugăm³⁶. Aici aflăm pe Hristos cel iubitor de pustie. Căci zice : «unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu sînt și Eu în mijlocul lor»³⁷. Aici e calea cea strîmtă și îngustă care duce la viață³⁸. Aici sînt dascălii și proorocii care «au rătăcit prin pustie și în munți și în peșteri și în crăpăturile pămîntului»³⁹. Aici sînt apostolii și evangheliștii și viața călugărilor încetățeniți în pustie⁴⁰.

«Iată, dar, ce am primit eu de bună voie, ca să dobîndesc cele făgăduite mucenicilor lui Hristos și tuturor celorlalți sfinți, ca și eu să pot zice în chip nemincinos : «pentru cuvintele buzelor Tale eu am păzit căi aspre»⁴¹. Că știu că iubitorul de Dumnezeu Avraam a ascultat glasul lui Dumnezeu și s-a mutat în pustie, știu de Isaac cel asuprit, de patriarhul Iacob cel care mult a pribegit, de Iosif cel neprihănit și vîndut, de cei trei tineri păzitori ai curăției, care s-au luptat împotriva focului, de Daniil, cel aruncat în groapa leilor, de îndrăznețul la vorbă Ieremia, care a fost osîndit și aruncat într-o groapă cu noroi, de Isaia, văzătorul tainelor celor ascunse care a fost tăiat cu fierăstrăul, de Israel, care a fost dus în robie, de Ioan, cel care a înfruntat preacurvia și a fost tăiat de sabie, precum și de mucenicii lui Hristos, cei care au fost uciși⁴².

«Și pentru ce să mai lungesc cuvîntul, cînd și Însuși Mîntuitorul S-a răstignit pentru noi, pentru ca prin moartea Lui să ne dea viață și pentru ca pe toți să-i îndemne și să-i atragă la răbdare? Către El mă grăbesc și către Tatăl și către Duhul Sfînt. Pentru aceasta mă ne-

33. *III Regi* 18, 42.

34. *I Izdra* 10, 3.

35. *Marcu* 1, 6.

36. *Luca* 22, 39—40.

37. *Matei* 18, 20.

38. *Matei* 7, 13.

39. *Evr.* 11, 38.

40. Ca și arhidiaconul Ștefan (*Fapte* 6—7) dar cu referire mai ales la iubitorii de singurătate, autorul acestei epistole face o amănunțită istorisire a poporului evreu de la Avraam pînă la Hristos.

41. *Ps.* 16, 4.

42. Firește atît cei aleși ai Domnului cît și cei ce au ales slujirea călugărească nu pot uita că ea e jertfă și suferință. *Matei* 23, 34.

voiesc ca să mă fac plăcut Lui, ca unul care mă socotesc nevrednic de bunătățile lumii. De altfel nici eu nu sînt pentru lume, nici lumea pentru mine».

Acestea, așadar, socotindu-le în sine-ți, împlinește-le cu silință precum ți s-au spus, luptă-te pentru adevăr pînă la moarte, căci și despre Hristos s-a zis : «ascultător făcîndu-Se pînă la moarte»⁴³. Dar și apostolul zice : «luați seama, fraților, să nu fie cumva, la vreunul din voi, o inimă vicleană a necredinței, ca să vă depărteze de la Dumnezeu cel viu»⁴⁴. Ci îndemnați-vă și zidiți-vă unul pe altul pînă ce putem să zicem : «astăzi», căci cuvîntul acesta, «astăzi»⁴⁵ însemnează tot timpul vieții noastre. Deci, dacă așa vei petrece, frate, și pe tine te vei mîntui și pe noi ne vei bucura și pe Domnul în veci de veci îl vei slăvi. Amin.

EPISTOLA 43

Mustrare către tineri¹

Înainte de episcopat

Ca unul care duci viață singuratică și ca om credincios și iubitor de evlavie, deprinde-te odată și bagă-ți în urechi rînduielele evanghelice, strunirea deplină a trupului, smerenia cugetului, curăția gîndirii, stingerea mîniei ! Oricît vei fi de copleșit de treburi, fă-ți și mai multă vreme pentru Domnul ; chiar dacă te-a jefuit cineva, nu-l purta prin judecăți ; de te urăște cineva, tu răspunde-i cu iubire ; dacă ești prigonit, rabdă ; dacă ești defăimat, roagă-te ; fii mort păcatului, răstignește-te împreună cu Hristos ; aruncă-ți toată povara grijilor pe spatele Mîntuitorului, pentru ca să te afli și tu printre miile de îngeri, adunările celor întii născuți², tronurile apostolilor, scaunele de cinste ale proorocilor, toiegele patriarhilor, cununile mucenicilor, laudele dreptilor. Să dorești și tu să te numeri împreună cu cei drepți, în Hristos Iisus, Domnul nostru. Lui fie mărirea în vecii vecilor. Amin.

43. *Filip.* 2, 8.

44. *Evr.* 3, 12.

45. *I Tes.* 5, 11 ; *Evr.* 3, 12—13.

1. Fragmentul acesta nu-i întîlnit în nici un manuscris care cuprinde epistolele Sfîntului Vasile. El a fost strîns de călugării maurini în ediția pe care o reproduce și colecția Migne. Autenticitatea ei e discutabilă. În orice caz, ea nu-i propriu-zis epistolă, ci pare mai curînd o omilie trunchiată. Probabil a fost vorba de mai mulți «tineri» ; or aici se folosește mereu singularul.

2. «întii născuții», adică creștinii. Expresia «adunările, celor întii născuți» o întîlnim în *Epistola către Evrei* 12, 22—23.

EPISTOLA 44

Către un călugăr care a căzut ¹

I

Nu-ți trimitem salutări, pentru că nu se cuvine să saluți pe cei nelegiuți. Păstrez încă o îndoială și nu-mi intră la inimă o astfel de monstruoasă, o faptă atât de urită, o fărădelege atât de mare, pe care ai făcut-o, dacă peste tot a fost cu puțință o astfel de faptă cum o știm de acum cu toții. Mă întreb, într-adevăr, cum s-a putut călca în picioare o înțelepciune atât de mare, cum a putut fi uitată o rânduială atât de exactă, cum te-a putut cuprinde o orbire atât de neașteptată, încît, fără să te mai gîndești la nimic, ți-ai putut pierde cumpătul într-un chip atât de cumplit? Căci nu mai încape nici o îndoială că ți-ai aruncat sufletul într-o adevărată prăpastie și, după cum îi auzi pe toți cei ce vorbesc de această neleguire, tu te-ai pus parcă în fruntea tuturor. Ai lăsat de o parte credința, ai uitat de lupta cea bună. Nu-ți poți închipui ce supărare mare mi-ai făcut! Ce preot nu se va plînge auzind o astfel de veste? Ce slujitor al Bisericii nu se va bate în piept de durere? Care dintre mireni nu se va întrista? Ce schimnic nu se va tîngui? S-ar putea ca chiar și soarele să se întunece din pricina căderii tale, căci pînă și țăriile cerului s-au zguduit auzind cum ai ajuns de te-ai pierdut. Chiar și pietrele nesimțitoare au plîns din pricina nebulniei tale, poate că și dușmanii au vărsat lacrimi din pricina neleguirii tale, care a întrecut orice măsură. O! ce grea împietrire! O! ce cruzime înspăimîntătoare! Nu ți-e frică nici de Dumnezeu și n-ai nici rușine de oameni, nu ți-a păsat de prietenie, te-ai înecat dintr-o dată, te-ai dezgolit dintr-o dată. Și acum iată-mă din nou supărat din pricina ta, nenorocitul! Tu, care spuneai la toți că te silești să prinzi împărăția ² (cerurilor, n.tr.), iată acum ai căzut din această împărăție! Tu, care voiai să inspiri tuturor frica de care vorbește învățătura creștină, iată că nu ai dat dovadă de această frică nici măcar pînă în fața ochilor tăi! Tu, care te laudai cu sărăcia, te-ai făcut acum de rușine săvîrșind jaf! Tu, care vorbeai în cuvîntările tale despre pedeapsa lui Dumnezeu, ți-ai atras însuși o astfel de pedeapsă! Cum să mă mai plîng din pricina ta? Cum voi putea să îndur această supărare ce mi-ai fă-

1. Textul acestei epistole s-a păstrat numai în doi codici grecești: *Parisimus gr.* 967 din sec. XIV și *Parisimus Suppl. gr.* 1021 din sec. XIII. Recent el a fost comparat cu cel redat de călugării maurini și care a fost apoi tipărit și în colecția Migne. Unii cercetători se pronunță împotriva autenticității lui. Astfel, A. Cavallin, *Studien zu den Briefen des hl. Bas.*, Lund, 1944.

2. *Matci* 11, 12.

cut? Nu știi cum a căzut luceafărul cel ce se scoală de dimineață³ și care a fost aruncat la pământ? Tuturor oamenilor le vor țiu amîndouă urechile cînd vor auzi de această ispravă a ta. Cum a fost cu puțință ca nazarineanul⁴ cel mai strălucitor decît aurul să se facă mai negru decît funinginea? Cum a fost cu puțință ca neamul cel de cinste al Sionului să ajungă un vas netrebnic⁵ și de necinste? Cel pe care-l pomeneau Sfintele Scripturi fiind cîntat în toate glasurile și-a văzut azi cum îi piere pomenirea cu răsunset mare. Cel care avea o minte ageră a pierit repede. Cel care avea o cugetare cuprinzătoare a săvîrșit un păcat cu multe ascunzișuri. Într-adevăr, cei care își dădeau seama că se ajutorează cu învățăturile tale au suferit o mare pagubă prin pierderea ta. Cei care ciuleau urechile să-ți asculte predicile și le-au astupat acum cînd a venit zvonul despre pierderea ta. Cît despre mine, nu mă mai opresc din plîns, fața mi s-a posomorît, m-au părăsit toate puterile, în loc de pîine parcă mînc cenușă și punîndu-mi un sac pe răni nu mai prididesc adresîndu-ți laude sau mai bine zis alcătuiindu-ți cuvînt de înmormîntare, fără să cer nici să mă mîngîie cineva, nici să mă ușureze, pentru că mîngîierea mi-a ocolit privirea ochilor și pentru că pe ei nu poți pune nici bandaj, nici legături. Aceasta-mi este rana cea dureroasă. De unde-mi va veni vindecarea?

II

Drept aceea, dacă ți-a mai rămas vreo nădejde de mîntuire, dacă te mai gîndești cît de puțin la Dumnezeu, dacă te mai dorești cît de cît după bunurile ce vor să vină, dacă mai păstrezi ceva din frica de pedepse care îi așteaptă pe cei nepocăiți, atunci întoarce-te din nou la viața de înfrînări, înalță-ți privirile spre cer, revino în sine-ți, scutură-ți amorțeala simțurilor, lasă-te de patimi, scutură-te de amețeala care te-a cuprins, ridică-te împotriva celui care te-a doborît⁶. Adună-ți toate puterile și ridică-te de jos. Adu-ți aminte de Păstorul cel bun, Care te va însoți și te va ridica. Și de te-ar ține cel rău de amîndouă mîinile sau chiar de te-ar prinde și de urechi, tu saltă-te și fugi din preajma celui ce te-a rănit. Adu-ți aminte de ceea ce stă scris:⁷ «au doară cel ce cade nu se mai scoală? sau cel ce se abate nu se întoarce? Or, cel ce a fost bătut iată că poate fi îngrijit, cel atacat de fiare le poate îmblînzi, cel care mărturisește nu-i respins. Într-adevăr.

3. *Isaia* 14, 12.

4. Ucenicul lui Hristos sau creștinul.

5. *Plîng. Ier.* 4, 2; *II Tim.* 2, 20.

6. Împotriva diavolului.

7. *Ier.* 8, 4 (ediția 1914).

«Domnul nu vrea moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu»⁸. Nu fi nepăsător la gândul că ai căzut și că de acum ai rămas în prăpastia relelor. A venit vremea să te ridici, ai avut destulă vreme și de îndelungă răbdare, e vremea să te vindeci, vremea să te îndrepti. Ai alunecat? Trezește-te! Ai păcătuțit? Ușurează-te! Nu mai umbra pe calea păcătoșilor⁹, ci sari afară din ea! După ce te vei fi întors și-ți vei fi plins păcatele, atunci vei fi mîntuit, căci sănătatea ne-o dă truda, iar mîntuirea, sudorile¹⁰.

Să bagi de seamă ca vrînd să-ți ții legămîntul încheiat cu alți oameni să nu calci legămîntele față de Dumnezeu, pe care tu ți le-ai luat de față fiind mulți martori. Nu sta, dar, la îndoială că, din pricina unor socoteli omeneste, să uiți să vii la mine. Eu îmi voi primi mortul, îl voi jeli, îl voi îngriji, voi plînge cu amar pentru loviturile suferite de fiica neamului meu¹¹. Toți te vor primi, toți vor fi alături de tine în suferințele tale. Nu te lăsa abătut, adu-ți aminte de zilele de altădată. Există mîntuire, există îndreptare. Ai încredere, nu deznădăjdui. Nu există lege care să osîndească la moarte, ci o iertare care amîna pedepsirea, care așteaptă îndreptarea. Ușile nu s-au închis încă, mirele așteaptă¹², nu păcatul e stăpîn. Începe lupta din nou, nu mai sta la îndoială, fie-ți milă de tine însuși și de noi toți în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia fie mărirea și puterea acum și în vecii vecilor. Amin¹³.

EPISTOLA 45

Către un călugăr care a căzut¹

Data scrierii necunoscută

I

O teamă îndoită a cuprins cutele cugetului meu din pricina simțămîntelor pe care le nutresc față de tine. În primul rînd mă cople-

8. Iez. 18, 32.

9. Ps. 1, 1.

10. Idee centrală în viața duhovnicească a monahismului răsăritean. Macarie Egipteanul, *Omiliile duhovnicești*, 5, trad. rom. C. Iordăchescu, ed. II. Chișinău, 1932, p. 32 ș.u.

11. Ier. 11, 1.

12. Matei 25, 1—12.

13. Nici stilul, nici încheierea nu sînt cele obișnuite în epistolele Sfîntului Vasile. Poate nici ușurința cu care e reprimat păcătosul.

1. Textul acestei epistole a fost tradus și în românește și a circulat și prin mînistirile noastre. A se vedea codicele manuscris nr. 1552 f. 139—140 de pe la finele sec. XVIII, «a Sfîntului Vasile trimiteret pentru un călugăr căzut». Nu se știe unde va fi trăit și ce va fi greșit acest monah. Sfîntul Vasile va fi adunat în sufletul său destule experiențe, în călătoriile de informare prin Orient, înainte de a înființa așezămintele sale călugărești. Dar experiența sa a crescut mereu și în timpul pastorației.

şeşte o stare de scribă lipsită de milă, care mă duce pînă la răutate ; în al doilea rînd, dimpotrivă, dacă aş vrea să privesc lucrurile mai cu milă, starea aceasta m-ar sili să mă schimb în chip nedrept pînă a mă arăta prea îngăduitor faţă de păcat. Aşa se face că pe cînd mă pregăteam să compun epistola aceasta am ajuns ca, pe de-o parte, în urma unor anumite considerente, să-mi fac mai sprintenă mîna care-mi fusese amortită pînă atunci ; pe de altă parte, faţa care-mi era nedumerită în urma încurcăturii în care tu m-ai pus, n-am avut puterea s-o schimb deloc : atît de tare mă copleşise ruşinea, din pricina greşelii tale, încît trăsăturile gurii mi s-au slăbănogit dintr-o dată, iar buzele au început să tremure.

Vai ! Ce să scriu sau ce să gîndesc, cînd stau crucit şi îmi aduc aminte că prima parte a vieţii tale era stăpînită de atîta mîndrie şi cînd bogăţia curgea gîrlă tîrîndu-se cu fală în jurul tău ? Mă cutremur ! Pe atunci roiau în urma ta o mulţime de linguşitori, era voluptatea cu plăcerile ei scurte, însoţite de primejdii evidente şi de nedreptăţi acoperite ! O dată temeri inspirate de slujbaşii tribunalelor aruncau în vînt idei de mîntuire, altă dată zgomotul afacerilor publice îţi tulbura căminul şi nenorocirile care se ţineau lanţ te opreau să te adresezi spre Cel Care era singurul în stare să te ajute ; cu timpul, încet-încet, ai început să-ţi dai seama că Mîntuitorul era Cel Care, în folosul tău, te pune la încercare, sperîindu-te cu cîte-o suferinţă, dar Care te scăpa şi te ocrotea pe tine, care, de altfel, te bucurai de El în ceasuri de linişte, aşa încît de la un timp ai început să-ţi schimbi purtarea şi să trăieşti mai înţelept, dispreţuind belşugul plin de primejdii şi de nesocotiri ale casei tale, pînă chiar a soţiei tale ².

Întors în întregime spre cer ai început de acum să străbaţi satele şi oraşele întocmai ca un străin şi ca un călător, te-ai grăbit s-ajungi şi la Ierusalim, unde eu însumi, rămas împreună cu tine, te-am felicitat pentru aceste isprăvi vrednice de un atlet, cînd, postînd săptămîni în şir, stăteai de vorbă cu Dumnezeu, ferindu-te (tocmai ca să te poţi retrage) de la contactul cu prea multă lume, aşa încît prin linişte şi singurătate ai scăpat de zgomotul oraşelor. Fără milă îţi înţepai trupul acoperindu-l cu un sac aspru, cu o cingătoare zgrunţuroasă îţi strîngeai rinichii şi astfel cu răbdare îţi striveai oasele. Folosind hrană tot mai puţină, coastele ţi s-au înmuiat, spre şira spinării, n-ai vrut să te mai încingi nici măcar cu o panglicuţă moale şi, strîngîndu-ţi pîntecele ca

2. Avem aici iarăşi un pasaj caracteristic scrisului Sfîntului Vasile, care adeseori leagă laolaltă, fără conjuncţie, cîte două sau trei fraze. Pe de altă parte, ca sub patrafir, de unde la început aveai impresia că ni se prezintă ca şi în prima parte a epistolei nr. 44 o viaţă condamnabilă, în cele următoare se insistă asupra unui aspect cu totul de altă natură. E impresionantă această mortificare.

Într-o ventuză, te sforțai să te lipești de regiunile rinichilor; apoi golindu-ți carnea de toată grăsimea ei ai zvîntat curajos canalele așezate sub stomac, iar prin abstenențe, strîngîndu-ți stomacul în aceste îndoituri, ai făcut din regiunile costale o ieșitură care acoperea părțile buricului. În chipul acesta, reducînd la minimum întreg organismul, dădeai slavă lui Dumnezeu, mîngîindu-ți barba udată de rîuri de lacrimi.

Dar la ce-mi folosește să înșir toate amănuntele acestea? Adu-ți aminte cîte guri sfinte ai atras spre tine pentru cîte o sărutare, cîte trupuri sfințite ai îmbrățișat, cîți oameni ți-au strîns mîinile cu căldură pentru că le vedeau curate, iar ca să te cinstească, mulți slujitori ai Domnului au alergat să-ți îmbrățișeze genunchii.

II

Și cu ce scop amintesc toate acestea? O acuză de adulter zvonită din mulțime a zburat mai repede decît săgeata și mi-a rănit auzul înfigîndu-și cu putere acul ei ascuțit tocmai în inima mea. Ce uneltire atît de meșteșugită a celui rău te-a putut duce la o cădere atît de nenorocită? Ce mreajă întortocheată a diavolului te-a putut cuprinde, punînd dintr-o dată cap multelor tale îndeletniciri? Pînă unde nu se dusese vestea despre lucrările tale? Și ar fi oare lucru drept să nu dai crezare acestor zvonuri? Și cum s-ar putea ca ceea ce e evident să nu lase totuși să acceptăm ca vrednic de crezare ceea ce pînă atunci rămăsese ascuns; dacă-i adevărat că tu ai închis în jurăminte înfricoșătoare sufletele care-și găsiseră scăpare la Dumnezeu, cîtă vreme se știe că ceea ce-i mai mult decît «da» sau «nu»³ a fost atribuit numai diavolului? Și astfel, drept chezășie te-ai folosit de un jurămint fals⁴ și în același timp prin necinstea pe care ai adus-o și vieții sihăstrești ai făcut să se răsfrîngă rușinea pînă la apostoli și la Mîntuitorul însuși! Ai făcut de rîs mîndria fecioriei, ți-ai bătut joc de votul cumpătării. Noi înșine ne-am transformat într-un teatru de prizonieri: iudeii și păgînii rîd în comediile lor de noi. Ai împărțit cinstea călugărilor în două cete: pe cei mai conștiincioși i-a dus la spaimă și la lașitate, făcîndu-i să se mai și mire de puterea diavolului; din cei căldicei tu ai făcut oameni care se iau la întrecere cu desfrînații. Ai nimicit pe cît ți-a stat în putere mîndria lui Hristos, Care a zis: «Îndrăzniți, Eu am biruit lumea». Pentru patria ta tu ai umplut pînă sus vasul necinstei. Ai îm-

3. Matei 5, 37.

4. Se miră și editorul acestei epistole cum de nu dă Sfîntul Vasile precizări mai clare în legătură cu natura jurămîntului făcut de călugăr față de celelalte suflete: Y Courtonne, *op. cit.*, I, p. 114.

plinit într-adevăr ceea ce se spune în cartea Pildelor : «ca un cerb rănit cu săgeata la ficat»⁵.

Și ce-i de făcut acum ? Fortăreața principală a vieții n-a căzut cu atîta, frate ; lecurile care pot însănătoși din nou nu și-au pierdut puterea, n-a fost zăvorîtă încă cetatea de adăpost. De aceea nu te situa mai jos decît toate răutățile, nu te duce cu gîndul pînă la a te face ucigaș ! Domnul știe cum să ridice pe cei care au căzut. Nu fugi de parte, ci întoarce-te iar spre mine. Reia-ți din nou lucrările din tinerețe și nimicește prin fapte virtuozitate voluptatea cea lipicioasă care se tîrăște pe jos. Îndreaptă-ți privirile spre ziua sfîrșitului, cea atît de apropiată de viața noastră, înțelege cum au ajuns de acum fiii lui Israel și păgînii să fie duși spre închinarea ce se cuvine lui Dumnezeu și nu te îndepărta cu totul de Mîntuitorul lumii. Nu te lăsa să ți se potrivească această hotărîre înfricoșătoare : «Nu vă cunosc pe voi»⁶.

EPISTOLA 46

Către o fecioară care a căzut¹

Data scrierii nu e cunoscută

I

E vremea să strigăm și noi, ca și proorocul, și să zicem : «Cine va da capului meu apă și ochilor mei izvoare de lacrimi, ca să plîng ziua și noaptea pe cei loviți ai fiicei poporului meu ?»². Cu toate că o tăcere adîncă le înăbușă, cu toate că au adormit, năucite pentru totdeauna de o lovitură îngrozitoare, și deși rana lor mortală le-a eliminat de acum pînă și sentimentul răului în care au dat, totuși noi nu trebuie să lăsăm să treacă fără lacrimi o cădere atît de nenorocită. Dacă Ie-

5. *Pilde* 7, 23 (după ediția din 1914).

6. *Luca* 13, 27. Bunătatea lui Dumnezeu și nădejdea creștină biruiesc pînă la sfîrșit. Desigur că tocmai acest adevăr va fi atras conștiințele multora asupra acestui caz de întoarcere a unui suflet la Dumnezeu. Ca unul care ne-a lăsat aproape 100 de canoane privind pocăința, Sfîntul Vasile ne-a dat și aici o descriere impresionantă privitoare la problematica pastorației creștine de totdeauna.

1. Epistola aceasta ni s-a păstrat în doi codici *Mediceus* 4 și 14 din Florența din sec. XI și *Coislianus* 237 din Paris din sec. XI, care cuprind aproape toate epistolele Sfîntului Vasile. După ce epistola anterioară ne-a descris soarta unui «călugăr care a căzut», aici ni se prezintă soarta unei fecioare căzute în păcat și a cărei reprimire în rîndul credincioșilor, ca un profund duhovnic ce era, Sfîntul Vasile o descrie într-un limbaj de o rară pătrundere psihologică și cu un retorism impresionant. Pentru autenticitatea ei vorbește și faptul că încă în primii ani ai sec. V Rufin a tradus-o în latinește, Migne, *P.L.* 31, 1785—1790.

2. *Ier.* 9, 1.

remia socotea vrednici de nesfârșite plînsete pe cei ale căror trupuri fuseseră rănite în luptă, ce s-ar putea spune despre o atît de mare nenorocire sufletească ? «Răniții tăi, ne spune Scriptura, nu sînt răniți de sabie și n-au murit în luptă»³. Boldul morții adevărate și căderea gravă, pe acestea le deplîng și săgețile aprinse ale diavolului care au pîrjolit în chip sălbatic atît sufletul, cît și trupul. Desigur că legile lui Dumnezeu⁴ ar provoca mari plînsete dacă ar vedea pe pămînt o astfel de fărădelege, întrucît ele au oprit mereu săvîrșirea ei, atunci cînd strigau : «să nu dorești femeia aproapelui tău»⁵ ca și repetarea ei de către Evanghelie : «oricine se uită la femeie, poftind-o, a și săvîrșit adulter cu ea în inima lui»⁶.

Oh, cît se întristează aceste legi cînd văd cum însăși mireasa Stăpînului săvîrșește adulter fără nici o teamă ! Nici măcar în cugetele sfinților nu mai găsești pe careva care să nu ofteze ; Finees cel rîvnitor⁷, pentru că nu-i era îngăduit să ia în mîini arma, a trebuit ca pentru desfrînarea la care s-a dat să sufere pedeapsă trupească ; în schimb Ioan Botezătorul, pentru că nu a putut ocoli porunca dată de sus, ci a trebuit — ca și altădată în pustie — să alerge să ocărăscă pe cel care călca legea și, deși știa că va trebui să sufere, a ales mai curînd pedeapsa capitală decît să nu vorbească cu toată îndrăzneala. Acest lucru e cu atît mai adevărat cînd e vorba de cei drepți. Căci ca și în cazul fericitului Abel, care, deși mort cum este, parcă tot mai vorbește încă, tot așa și azi strigă și vociferează un Ioan mai mare decît cel de altădată în legătură cu Irodiada : «nu ți se cuvine s-o ai de soție»⁸. Dar, chiar dacă, potrivit necesității firești, trupul lui Ioan ar fi trebuit să accepte limita fixată de Dumnezeu, chiar și dacă limba lui ar fi tăcut, «cuvîntul lui Dumnezeu totuși nu se leagă»⁹. Dacă acest om și-a păstrat vorbirea lui îndrăzneată pînă la moarte, întrucît vedea nesocotită căsătoria unui soț de robie¹⁰, care ar fi fost simțămintele cînd ar fi văzut o astfel de necinstire adusă locașului sfînt al Stăpînului ?

3. *Isaia* 22, 2.

4. Y. Courtonne, (*op. cit.*, I, 116) vede aici o personificare sau prosopopee a legilor ca la Platon (*Criton*, ed. C. Noica, I, 79), desigur în locul legilor figurînd Hristos.

5. *Deut.* 5, 21.

6. *Matei* 5, 28.

7. *Num.* 25, 6—8 ; *I Regi* 2, 25.

8. *Matei* 14, 4.

9. *II Tim.* 2, 9.

10. În înțelesul de rob al lui Hristos, gîndindu-ne că dacă creștinismul n-a putut aduce prin lege desființarea sclaviei, el a făcut-o pe altă cale, mult mai eficientă.

II

Dar tu, tu ai călcat în picioare jugul acestei dumnezeiești comunități și ai fugit din camera curată a Împăratului Celui adevărat ¹¹, căzînd cu rușine în acest necinstit și nelegiuit desfriu, iar pentru că nu mai știi cum să scapi din această mistuitoare învinuire și pentru că nu ai alt mijloc de scăpare și altă dibăcie ca să-ți ascunzi păcatul tău îngrozitor, tu pășești totuși cutezătoare. Și deoarece ca și orice nelegiuit căzut în adînci răutăți, care se zbate să se arate nepăsător, tăgăduiești pînă și legămîntul încheiat cu Mirele ceresc, strigînd că nu ești fecioară și că n-ai făcut niciodată o astfel de făgăduință, iată îți aduc aminte că nenumărate sînt zăloagele fecioriei pe care tu le-ai primit, numeroase sînt și cele pe care tu însăși le-ai arătat. Adu-ți aminte ¹² de frumoasa mărturisire pe care ai făcut-o înaintea lui Dumnezeu, în fața îngerilor și a oamenilor! Adu-ți aminte de distinsa mulțime a celor prezenți, de sfințitele cete ale fecioarelor, de întîlnirea Stăpînului cu Biserica cea sfîntă a credincioșilor. Adu-ți aminte și de bătrîna ta bunică în Hristos, a cărei virtute, abia ieșită din tinerețe, ajunsese la cel mai înalt grad, de mama ta care se lua la întrecere cu ea întru Domnul și care, prin munci întrucîtva străine și neobișnuite, se silea să înlăture puterea obișnuinței; tot așa și de sora ta, care le imita și ea în așa măsură încît să le întrecă în multe lucrări, încît, datorită întietății fecioriei, întrecea și cele mai frumoase fapte ale bunicilor, care, atît prin cuvintele ei, cît și prin viața ei, fără să se teamă de oboseală, te chema la aceleași lupte, pentru sora ei, gîndea ea.

Adu-ți aminte de toate acestea, de ceata îngerilor care însoțea pe Domnul, de viața duhovnicească în trup și de cetățenia cerească de pe pămînt. Adu-ți aminte de zilele liniștite, de nopțile luminate, de cîntările sfinte, de psalmodiile armonioase, de sfințele rugăciuni, de somnul liniștit, de mesele cumpătate, de mersul tău feciorelnic ¹³. Unde este ținuta serioasă pe care o aveai, unde e acea curăție a moravurilor, acea îmbrăcăminte simplă, care se potrivea atît de bine unei fecioare, acea frumoasă și pudică roșeață și acea nobilă paliditate, acea floare a abstenenței și a vegherii care strălucea cu mai mult farmec decît cele mai frumoase culori? De cîte ori nu vei fi vărsat tu lacrimi cînd te rugai să-ți păstreze fecioria nepătată? Cîte scrisori n-ai

11. Și în Vechiul Testament «poporul ales» era privit adeseori ca fiind logodnica lui Iehova. Despre personificarea din Cîntarea Cîntărilor nu mai vorbim.

12. Incep aici aceleași perioade obișnuite în scrisul Sfintului Vasile. Repetarea: «adu-ți aminte» duce pe cititor mai întii în trecut, pentru a face apoi comparație cu prezentul apăsător. Sînt pasaje cu adevărat emoționante.

13. Idee similară și în epist. 204.

scris tu sfinților, cerându-le să se roage pentru tine, nu ca să ajungi la o căsătorie omenească, și cu atât mai puțin la această josnică desfrinare, ci ca să nu te mai desparti de Domnul Iisus? Cite daruri n-ai primit tu de la Mire? Ce să mai vorbesc de onorurile pe care, tot din pricina Lui, ți le-au hărăzit sfinții Lui? viața dusă împreună cu fecioarele? ieșirile împreună cu ele? salutări din partea fecioarelor? laudele adresate fecioriei tale? binecuvântările fecioarești? scrisori scrise unei fecioare oarecare? Dar pentru că ai primit cea mai mică adiere de vînt, care lucrează acum în fiii neascultării¹⁴, tu te-ai lepădat de tot, iar acest bine prețios, pe care trebuia să-l păstrezi cu orice preț, iată acum l-ai schimbat pe ceva plăcut și de scurtă durată, care-ți unge pentru moment gîtlejul cu o plăcere, pe care mai tîrziu o vei afla mai amară decît fierea.

III

În fața unei astfel de nenorociri, cine n-ar spune plîngînd: «Cum a ajuns ca o desfrînată cetatea cea credincioasă»¹⁵ a Sionului? Cum nu va spune Însuși Domnul unuia din cei care umblă acum cu duhul lui Ieremia¹⁶: «ați auzit ce lucruri peste măsură de uricioase a făcut fecioara lui Israel?». «Și te voi logodi pe tine mie întru dreptate și întru judecată și întru milă și întru îndurări», cum i-am făgăduit prin proorocul Osea¹⁷. Dar ea s-a îndrăgostit de niște străini și, pe cînd încă trăiam eu, soțul ei, ea se comportă ca o adulteră și nu se teme să se dea altui bărbat. Și ce ar spune cel care conducea pe cea logodită, dumnezeiescul și fericitul Pavel, atât cel vechi, cît și cel nou¹⁸, datorită învățaturii căruia ai lăsat și tu casa părintească pentru ca să te unești cu Domnul? Oare n-ar spune oricare din ei în urma unei nenorociri atât de mari: «frica de care m-am temut a venit asupra mea și de ce m-am speriat, aceea m-a întimpinat»¹⁹ și «Eu te-am logodit unui simplu bărbat, ca să te înfățișez lui Hristos fecioară neprihănită?»²⁰. Mereu mă temeam că într-un fel sau altul, așa cum a amăgit șarpele pe Eva, prin viclenia lui, să nu ți se spurce într-o zi și cugetele tale²¹. Iată de ce mă sileam prin nenumărate eforturi să stăpînesc tulburările patimilor tale și prin nenumărate griji și vegheri să păzesc mireasa Domnului. Mereu îți descriam cu amănunte viața femeii nemăritate și-ți explicam că singură

14. Efes. 2, 2.

15. Isaia 1, 21.

16. Ier. 18, 12.

17. Osea 2, 19—20.

18. Să fie o aluzie la Pavel eremitul pe care-l compară cu Pavel apostolul?

19. Iov 3, 25.

20. II Cor. 11, 2.

21. II Cor. 11, 3.

ea, femeia nemăritată, poate purta grijă de lucrurile Stăpînului, ca să fie sfîntă cu trupul și cu duhul²², îți arătăm vrednicia fecioriei și, nămintu-te templu al lui Dumnezeu, îți dădeam parcă aripi ridicîndu-te spre Iisus prin focul dorinței; în sfîrșit, prin teama de primejdie, îți veneam într-ajutor ca să te împiedic să cazi, zicînd «de va strica cineva templul lui Dumnezeu, îl va strica Dumnezeu pe el»²³.

Mai adăugăm și siguranța rugăciunilor în nădejdea că trupul tău, sufletul tău și mintea ta ar putea fi încă păstrate neatînse și nepîngărite în vederea venirii Domnului nostru Iisus Hristos. Dar nu, în zadar m-am oboșit: acest rău pentru tine și amar pentru mine a fost sfîrșitul tuturor acestor dulci strădanii, așa încît n-am avut încotro și a trebuit să plîng tocmai din pricina celei pentru care ar fi trebuit să mă bucur.

Iată, așadar, că te-ai lăsat amăgită de șarpe mai cumplit decît Eva. Și nu numai cugetul ți s-a întunecat, ci și trupul ți s-a tulburat. Ceea ce-l face pe acest trup să tremure, chiar dacă aș ezita s-o spun și dacă nu pot tăcea (parcă mi s-a aprins un foc în oase, slăbesc din toate și nu mă pot ține pe picioare), e faptul că ai luat mădularele lui Hristos ca să faci din ele mădulare ale unei desfrînte²⁴. Aici e răul cel mare și care întrece orice comparație. El a adus în viața oamenilor o cutezanță neobișnuită: «Treceți în ostroavele Hetimului și vedeți, și în Chidar trimiteti și socotiți foarte și vedeți de s-au făcut unele ca acestea. De și-au schimbat vreun popor dumnezeii săi, deși aceia nu sînt dumnezei»²⁵. Or, fecioara și-a schimbat mărirea pe o rușine. Cercul a rămas încremenit, iar pămîntul a fost cuprins de un cutremur și mai înfricoșat. Nu mai poți sta la îndoială, ca să nu zici împreună cu Domnul: «două lucruri rele a făcut poporul Meu: M-a părăsit pe Mine, Mirele cel adevărat și sfînt al sufletelor curate, și s-a dat în mîna unui desfrînat nelegiuit și nedrept, care strică și trup și suflet. Așa s-a despărțit și ea de Dumnezeu Mintuitorul ei, făcînd mădularele ei roabe ale necurăției și fărădelegii»²⁶. Pe Mine M-a uitat și s-a dus la iubitul ei²⁷.

IV

Mai bine ar fi fost pentru el ca moara învîrtită de un măgar să-i fi fost pusă lui de gît și să-l fi așuncat în mare decît să smintească pe o fecioară a Stăpînului²⁸. Ce rob nerușinat ar ajunge pînă la atîta nebu-

22. *I Cor.* 7, 34.

23. *I Cor.* 3, 17.

24. *I Cor.* 6, 15.

25. *Ier.* 2, 10—11 (ed. 1914).

26. *Ier.* 2, 13; *Rom.* 6, 19 (citație liberă).

27. *Osea* 2, 13.

28. *Matci* 18, 6; *Luca* 17, 2.

nie, încît să se urce pe patul stăpînului său ? Ce tâlhar s-ar lăsa dus de o prostie atît de mare, încît să pună mîna pe darurile aduse lui Dumnezeu, nu a unor obiecte nefînsuflețite, ci de niște trupuri vii în care sălășluiește un suflet făcut după chipul lui Dumnezeu ? De cine s-a mai auzit altădată spunîndu-se ca tocmai în mijlocul unui oraș și în plină amiază să fi avut îndrăzneala să deseneze formele unor porci necurați pe chipul unui împărat ? Dacă cineva necinștește căsătoria unui bărbat ar putea fi omorît fără milă în prezența a doi-trei martori. Cu o pedepsă oare de cîte ori mai mare crezi că va fi judecat cel care va fi călcat la picioarele Fiului lui Dumnezeu pîngărindu-I mireasa, care se unise cu El prin făgăduințe²⁹, batjocorind duhul fecioriei ? Numai că ea a fost cea care l-a dorit, zice el, nu fără voia ei m-am atins de ea. Fiind lipsită de rușine, cea desfrînată s-a înnebunit după frumusețea lui Iosif, însă nebunia unei nerușinate n-a putut birui virtutea acestui bărbat nevinovat și, cu toate că a pus mîinile pe el, totuși nu l-a putut sili la nelegiuire. — Or, în cazul acesteia ea a fost cea care l-a hotărît, pentru că nu mai era fecioară, și dacă el n-ar fi vrut, ea totuși s-ar fi pîngărit cu altul. — Mai trebuia, zice Scriptura, ca Fiul Omului să fie vîndut, dar vai acelui om prin care este vîndut ; sminteala trebuie să vină, dar vai omului aceuia prin care vine sminteala³⁰.

V

Și atunci «oare cel ce cade nu se mai scoală, iar cel ce rătăcește drumul nu se mai întoarce ?»³¹. De ce s-a îndepărtat fecioara într-un chip atît de nerușinat, ea care auzise pe Hristos, Mirele ei, zicînd prin gura lui Ieremia : «După ce a făcut toate acestea i-am zis : întoarce-te la Mine ! dar nu s-a întors»³². «Au doară nu mai este balsam în Galaad ? Au doară nu mai este acolo doctor ? De ce, dar, nu se vindecă fiica poporului Meu ?»³³. Desigur că în Sfînta Scriptură vei mai găsi mult ajutor împotriva răului tău, multe leacuri care să ducă de la pieire la mulțumire ; tainele care înconjoară moartea și învierea, cuvintele despre judecata cea înfricoșătoare și pedepsele veșnice, învățăturile despre pocăință și despre iertarea păcatelor, tot atîtea pilde despre îndreptare ; drahma, oaia, fiul care și-a mîncat averile cu femeile desfrîmate, care era pierdut și s-a aflat, mort și a înviat³⁴.

29. *Evr.* 10, 28—29.

30. *Marcu* 14, 21 ; *Matei* 18, 7.

31. *Ier.* 8, 4.

32. *Ier.* 3, 7.

33. *Ier.* 8, 22.

34. *Luca* 15, 4—7 ; 9—10 ; 11—32.

Să folosim aceste pilde ca ajutor împotriva răului nostru și prin ele să ne vindecăm și sufletul. Închipuie-ți judecata din urmă, căci tu nu vei fi singura care vei trăi veșnic : groaza, înăbușirea, ceasul morții, sentința dumnezeiască gata să se pronunțe, îngerii care aleargă, sufletul în tot mediul acesta tulburat îngrozitor, măcinat tot timpul de biciul unei conștiințe a păcatului și care se întoarce cu jale spre lucrurile de pe pământ și cu necesitatea neînduplecată a acestui drum lung³⁵. Închipuie-ți în cugetul tău icoana ultimului deznodământ al vieții universale, când Fiul lui Dumnezeu va veni întru mărire cu sfinții Săi îngeri, căci «va veni și nu va tăcea»³⁶, iar când va veni, va veni să judece viii și morții, să dea fiecăruia după faptele lui ; când trâmbița de pe celălalt tărâm va scoate un sunet puternic și îngrozitor și va trezi pe cei ce dorm de la începutul veacurilor ; o vor lua înainte cei ce au făcut binele, pentru învierea vieții, iar cei ce au făcut rele, spre învierea osîndirii³⁷. Adu-ți aminte de vedenia dumnezeiască a lui Daniel, cum ne înfățișează el judecata : «am privit, zice el, pînă cînd au fost așezate scaune și S-a așezat Cel vechi de zile ; Îmbrăcămintea Lui era albă ca zăpada, iar părul capului Său, curat ca lîna ; tronul Său, flăcări de foc, roțile Lui, foc arzător, un rîu de foc se vărsa și ieșea din el : mii de mii Îi slujeau și miriade de miriade stăteau înaintea Lui ! Judecătorul S-a așezat, iar cărțile au fost deschise»³⁸. Binele ca și răul, ceea ce-i vădit ca și ceea ce-i ascuns, faptele ca și gîndurile și cărțile, toate se descoperă dintr-o dată cu claritate ca să se audă de toți, îngeri și oameni. În această descoperire ce se alege de cei care au trăit în răutăți ? Unde se va ascunde acest suflet care se va arăta, într-o clipită, plin de rușine privirilor atîtor spectatori ? Cu ce fel de trup vei suferi aceste nesfîrșite lovituri de bici, acolo unde e un foc ce nu se stinge, un vierme răzbunător, care nu moare, prăpăstii adînci, întunecate și înfricoșătoare, plîsete amare, urlete de durere nemaiauzite, gemete și scrișniri de dinți, iar relele nu mai au sfîrșit ? De acestea nu te poți mîntui nici după moarte și nu există nici o născocire sau vicleșug care să ajute pe cineva să scape de aceste nemiloase pedepse.

VI

Și totuși acum e posibilă o fugă. Și cîtă vreme e posibilă, s-o descoperim, din căderea noastră, și să nu ne pierdem orice nădejde despre noi

35. Descrierea fricii prin care trece în ceasul morții celei păcătoase precum și a înfricoșătoarei judecăți constituie una din paginile cele mai emoționante ale scrisurii Sfîntului Vasile.

36. Ps. 49, 3.

37. Ioan 5, 29.

38. Daniel, 7, 9—10.

din clipa în care știm cum să ne ferim de răutăți. Iisus Hristos a venit în lume tocmai ca să mîntuiască pe cei păcătoși : «Veniți să ne închinăm și să cădem în genunchi înaintea Lui și să plîngem înaintea Domnului» ³⁹. Căci cînd ne cheamă la întoarcere, cuvîntul strigă, bubuie. O cale a mîntuirii totuși există dacă o dorim. Moartea și-a înghițit prada, pentru că ea a fost cea mai tare, dar, să știi bine, Dumnezeu a șters toate lacrimile de pe fața tuturor celor ce se pocăiesc. Domnul este credincios întru toate cuvintele Sale. El nu minte atunci cînd zice : «De vor fi păcatele voastre cum e cîrmizul, ca zăpada le voi albi, și de vor fi ca purpura, ca lîna albă le voi face» ⁴⁰. Marele Doctor al sufletelor e gata să vindece și răul tău. Cuvintele Lui ne-au spus-o gura Lui, izvor de dulceață și de mîntuire, atunci cînd a zis : «nu cei sănătoși au nevoie de doctor, ci cei bolnavi, că n-am venit să chem pe cei drepecți, ci pe cei păcătoși la pocăință» ⁴¹. Mîntuitorul vrea să te curățească de rana ta cea dureroasă și să arate lumina după întuneric, Păstorul cel bun te caută, după ce a lăsat oile care nu se rătăciseră. Dacă tu te redai pe tine ție-ți, El nu va mai sta la îndoială și acest Prieten al oamenilor ⁴² nu se va da înapoi de a te lua pe umerii Lui, fericit că a găsit oaia cea pierdută. Tatăl stă și așteaptă întoarcerea ta din rătăcire. Vino numai, iar pe cînd încă vei fi departe, El va alerga și se va arunca pe grumajii tăi și, cu o strîngere prietenească, va îmbrățișa ceea ce căința curățase deja ! El va îmbrăca în haina dintii un suflet care s-a dezbrăcat de omul cel vechi și de faptele lui, va pune un inel în mîinile care se spălaseră de sîngele morții și va încălța picioarele care se întorceau acum de pe calea cea rea de dragul chemării la Evanghelia păcii. Va înștiința pe ai Săi, îngeri și oameni, că aceasta e ziua bucuriei și a veseliei, prăznuind în tot felul mîntuirea ta. Căci zice : «Adevărat zic vouă : va fi mai multă bucurie pentru un păcătos care se întoarce» ⁴³. Iar dacă vreunul din cei care se cred în picioare se va plînge că te-a primit prea repede, acest bun Păstor va răspunde în locul tău și va zice : «trebuie însă să ne bucurăm și să ne veselim pentru că această fiică a mea moartă a fost și a înviat, pierdută a fost și s-a aflat» ⁴⁴.

39. Ps. 94, 6.

40. Isaia 1, 18.

41. Matei 9, 12—13.

42. De reținut cum știe Sfîntul Vasile să arate apropierea lui Dumnezeu față de om. Nu degeaba el este între cei mai umaniști părinți ai Bisericii. Filantropia subliniată de el rar și-a găsit o exprimare mai deplină și mai înălțătoare ca în rugăciunea pe care ne-a lăsat-o în Liturghia sa în timpul Axionului.

43. Luca 15, 7.

44. Luca 15, 32.

II

SCRISORI DIN TIMPUL EPISCOPATULUI

EPISTOLA 47

Către prietenul Grigorie ¹

«Cine-mi va da mie aripi ca de porumbel?»² sau cum s-ar putea înnoi bătrîneţea mea, ca să pot trece peste întinderea care mă desparte de Tine, prea iubite, ca să-mi astîmpăr dorul şi să istorisesc supărările sufletului şi să regăsesc prin Tine o mîngîiere oarecare în necazurile mele? Într-adevăr, după moartea fericitului episcop Eusebiu o mare teamă m-a copleşit. Cei care pîndeau altădată Biserica metropolei noastre şi voiau s-o umple de neghinele eretice nu voiau ei oare să prindă acum un prilej de a smulge prin învăţăturile lor tulburătoare credinţa care fusese semănată cu multă oboseală în sufletele oamenilor şi să destrame unitatea acestei Biserici? Tocmai acest lucru l-au făcut în multe Biserici³. Or, cînd au sosit scrisorile clerului, care ne rugau să nu trecem peste voia lor tocmai într-o clipă atît de grea, am privit în jurul meu şi mi-am adus aminte de dragostea Ta, de credinţa Ta dreaptă şi de rîvna pe care ai depus-o totdeauna pentru Biserică. Iată de ce am trimis pe prea iubitul Eustaţie, diaconul nostru, să facă apel la înţelepciunea Ta, pentru ca la toate însărcinările grele pe care le-a împlinit în folosul Bisericilor să mai adauge şi pe cea de azi: să-mi liniştească bătrîneţea întîlnindu-se cu ea şi să învieze credinţa dreptei Biserici, dîndu-i împreună cu mine (dacă, bineînţeles, voi fi socotit vrednic să particip şi eu la această acţiune sănătoasă) un păstor după voia Domnului⁴; care să fie în stare să îndrepteze poporul său. Eu am în faţa ochilor un bărbat,

1. Potrivit părerii călugărilor maurini, care au editat epistolele Sfîntului Vasile, autorul epistolei acesteia e Grigorie de Nazianz senior, care cere episcopului Eusebiu de Samosata să sprijine candidatura Sfîntului Vasile la scaunul episcopal din Cezareea Capadochiei.

2. Ps. 54, 7.

3. E vorba de arieni, care încercaseră să pună şi în Cezareea un episcop arian, aşa cum făcuseră în aproape toate celelalte centre mai importante.

4. Acest păstor e tocmai Sfîntul Vasile, care avea pe atunci 40 de ani. Cel care vorbea de bătrîneţe era tatăl Sfîntului Grigorie de Nazianz.

care nu-l necunoscut nici Prea Sfinției Tale : dacă sintem socotiți vrednici de a-L dobîndi, vom fi cîștigat o mare siguranță în fața lui Dumnezeu și vom săvîrși cea mai mare binefacere pentru poporul care ne-a chemat. Dar, Te rog de o mie de ori, lasă la o parte orice șovăială.

EPISTOLA 48

Către Eusebiu, Episcop de Samosata

Scrisă în anul 370 (371)

Abia am reușit să aflu un curier care să meargă în direcția Sfinției Tale, întrucît aici oamenii se înspăimîntă de iarnă atît de mult, încît nu îndrăznesc nici măcar să-și scoată nasul din camera lor. De fapt atît de mult ne-au înecat ninsorile în iarna aceasta, încît după două luni parcă abia azi ne-am trezit din culcușurile noastre, atît de adînc ne-am vîrit în sălașurile noastre¹. În orice caz, să mă ierți, căci cunoști și neîndrăzneala mea tipică, și mișcarea greoaie a capadochienilor, pentru că nu ți-am scris mai devreme și n-am adus la cunoștința vredniciei Tale noutățile privitoare la situația Bisericii din Antiohia, care s-a mucegăit și a degerat de tot, spre a nu-ți mai spune și altele, despre care cred că vei fi auzit de mult, cum e firesc². Întrucît însă nu cred că va fi un lucru obositor pentru Tine nici dacă ți-aș spune lucruri cunoscute, ți-am trimis epistolele pe care le-a adus curierul meu. Atît despre aceasta.

Cei din Constantinopol au de multă vreme ca episcop pe Demofil³, după cum îți vor fi comunicat verbal curierii noștri și după cum sigur va fi aflat Cuvioșia Ta. Ceva urme de ortodoxie și de evlavie se zvonesc despre el, așa am înțeles de la toți care vin de pe acolo, așa încît chiar și părțile dezbinatate ale Bisericii din capitală se vor reuni și (sperăm că, n.tr.), unii din episcopii vecini vor primi unirea.

Ai mei⁴ nu s-au arătat a fi peste așteptări, pentru că într-una din vizitele pe care mi-au făcut-o după plecarea ta au spus și au făcut multe lucruri urîte. Ce mai calea-valea, pînă la urmă au plecat asigurîndu-mă că s-au despărțit de mine. Acum, numai singur Dumnezeu știe dacă situația s-ar mai putea îmbunătăți și dacă răutățile vor mai înceta.

1. Vestită era asprimea iernilor capadochiene. Sf. Vasile face adeseori aceste constatări.

2. Episcopul Meletie de Antiohia revenise de curînd din cel de-al doilea surghiun.

3. Arian moderat, urcat în anul 370 de împăratul Valens, fără voia poporului, pe scaunul patriarhal din Constantinopol, Demofil va fi depus în anul 380 de împăratul Teodosie cel Mare pentru că nu acceptase crezul niceian.

4. O mică partidă de semi-arieni din Capadochia, pe care Sf. Vasile a știut totuși să-l țină la respect. După cum reiese din această epistolă (și din altele), Sf. Vasile căuta cu rivnă readucerea la comuniune a arienilor moderați.

Restul Bisericii, cu ajutorul lui Dumnezeu, se ține bine și se roagă deodată cu venirea primăverii să Te vadă din nou pe meleagurile noastre și să se refîntînească prin buna Ta propovădanie. Cît privește starea organismului meu, ea nu-i mai bună decît m-a obișnuit să fie.

EPISTOLA 49

Către episcopul Arcadie ¹

Scrisă în anul 370

Am mulțumit Dumnezeului celui sfînt că am primit epistola Cuvioșiei Tale, și mă rog și eu să fiu vrednic de nădejdea pe care v-o puneți în mine. Pentru cîntea pe care mi-o arătați în numele lui Iisus Hristos, doresc și eu ca pentru această cinste să luați răsplată. Îndesebi îmi exprim mulțumirea pentru că, angajîndu-vă să dați dovadă de adevărat creștin, ridicați casă în cîntea numelui lui Hristos, pentru că într-adevăr «ați iubit buna cuviință a casei Domnului»², cum spune Scriptura. Astfel v-ați pregătit sălaș ceresc gătit spre odihnă pe seama celor ce iubesc numele lui Hristos.

Dacă voi putea să descopăr moaște ale martirilor, atunci mă voi bucura, întrucît doresc și eu să contribui la rîvna Cuvioșiei Tale, pentru că dacă «întru pomenire veșnică va fi dreptul»³, atunci poate că și eu voi fi părtaș pomenirii celei bune, care dorim să Vi se dăruiască de la Bunul Dumnezeu.

EPISTOLA 50

Către episcopul Inochentie ¹

(Scrisă la începutul episcopatului)

În cine s-ar cădea să se încreadă cei fricoși și cine ar putea trezi pe cei somnoroși, dacă nu în Tine, care ești o întrupare a credincioșiei față de Dumnezeu, ca unul care mi-ai dat o nouă dovadă de desăvîr-

1. Nu se știe unde-și avea scaunul acest episcop, căruia îi mulțumește pentru urările făcute cu ocazia alegerii într-un episcop, promițîndu-i totodată că-i va comunica dacă a aflat moaște de martiri.

2. Ps. 25, 8.

3. Ps. 111, 6.

1. Nu cunoaștem pe cine și unde păstora acest episcop. Să fie una și aceeași persoană cu cea din epistola 81 și care cerea să i se asigure o bună succesiune la scaunul episcopal? În epistola de față se amintește totuși că Inochentie scrisese înainte ierarhului nostru, pentru care-i mulțumește acum.

J. Wittig (*Studien zur Gesch. des Papsts Innozenz I und der Papstwahlen des 5. Jht.* «Thol. Quartalschrift Tüb. 1902, 388—439»), crede că epist. 50 și 81 au fost scrise de Sf. Ioan Hrisostom papii Inochentie I (401—417).

șire în toate și care ai primit să te cobori pînă la smerenia mea, ca un adevărat ucenic al Celui Care a spus: «Eu sînt în mijlocul vostru»², nu ca un oaspete, ci «ca unul ce slujește?». Ai binevoit să-mi dai din bucuria Ta duhovnicească, să-mi întărești sufletul cu o prețioasă scri-soare, și, ca să zicem așa, să strîngi în brațele mării Tale micimea mea de copil. Roagă-te, dar, — cer acest lucru de la buna Ta inimă — să mă învrednicesc a gusta din ajutorul unui om mare ca Tine și să primesc grai și înțelepciune, ca să îndrăznesc să răspund unui om ca Tine, care ești condus de Duhul Sfînt, iar întrucît am înțeles că ești prietenul Lui și că Tu Îl preamărești într-adevăr, sînt adînc mulțumitor pentru dragostea Ta statornică și nezgduită față de Dumnezeu. Mă rog dar ca partea mea să fie alături de închinătorii cei adevărați, printre care sînt convins că se află și desăvîrșirea Ta: Cer acest lucru marelui și adevăratului Episcop, care a umplut toată lumea cu minunile Lui, Domnului.

EPISTOLA 51

Către episcopul Bosforiu

[Scrisă în anul 370 (?)]

:

Cît crezi că m-am tulburat sufletește cînd am auzit de calomnia cu care mă învinuiau unii din cei care nu se tem de Judecătorul, Care «va pierde pe toți cei ce grăiesc minciuni?»¹. Aproape întreaga noapte n-am putut închide ochii, după spusele iubirii Tale, într-atîta mi-a atins tristețe inima. De fapt, zice Solomon, «mîndria înjosește pe om»² și nimeni nu-i atît de nesimțit să nu-l doară sufletul și să nu se plece pînă la pămînt cînd aude din guri ușuratece minciuni și bîrfeli. Iar toate trebuie să le trecem cu vederea și să așteptăm, lăsînd răzbunarea în grija lui Dumnezeu, Care nu ne va trece cu vederea, întrucît «cine grăiește de rău pe cel sărac minie pe Cel ce l-a făcut pe el»³.

De altfel cei care scornesc astfel de blasfemii urite împotriva mea nu-ți fac impresia c-ar mai crede în Dumnezeu, Care a spus că va trebui să dăm seama în ziua judecării pînă și de orice cuvînt deșert pe care-l rostim⁴. Spune-mi, dar, am vorbit eu vreodată de rău pe fericitul episcop Dianios?⁵ Căci așa sînt învinuit. Unde și cînd? Cine mai

2. Luca, 22, 27.

1. Ps. 5, 7.

2. Pilde 29, 23. Sf. Vasile adeseori se plînge de calomniile colegilor.

3. Pilde 14, 32.

4. Matei 12, 36.

5. Episcop al Cezareii Capadociei, care a botezat pe Sf. Vasile. El a murit în anul 362. După el a urmat Dionisie, antecesorul Sfintului Vasile.

era de față acolo ? În ce împrejurări ? Verbal sau și în scris ? Luându-mă după altul ori încumetându-mă însumi la o astfel de îndrăzneală ? Vai ! cu câtă nerușinare și cu câtă ușurătate vorbesc acești oameni ! Cit de mult calcă ei în picioare judecățile lui Dumnezeu ! Afară dacă nu cumva — adăugînd după închipuirea lor și această tragedie — voi fi fost cumva nebun și atunci nu voi fi știut nici ce grăiesc. Or, după cîte îmi pot da seama, nu știu să fi făcut ori să fi spus așa ceva, și nici nu aveam de gînd s-o fac. În schimb, ceea ce știu sigur e faptul că încă din vîrsta copilăriei am nutrit dragoste față de el și mă uitam la el ca la un om minunat, cu înfățișare venerabilă, generos și evlavios în comportare. După ce am ajuns la vîrsta discreției, l-am cunoscut și după calitățile lui psihice și am avut bucuria de a-i cunoaște și anturajul, observîndu-i și nevinovăția și noblețea manierelor, precum și celelalte însușiri pozitive ale unui om, cum sînt bunătatea, mărinimia și blîndețea, chiar jivialitatea și calmul împreunate cu condescendență și seriozitate : după toate aceste virtuți, pe care le-am cunoscut la el, eu îl număram între cei mai aleși și mai virtuoși oameni.

II

Dar spre sfîrșitul vieții — nu voi ascunde adevărul — m-am îndurerat nespuse de mult, împreună cu alți compatrioți de ai mei, temători de Dumnezeu, pentru că a subscris mărturisirea de credință cerută de cei din Constantinopol, conduși de episcopul Gheorghe⁶. Apoi ca unul care privea cu blîndețe și cu îngăduință pe toți, ca un părinte îndurător ce era, căzut într-o boală din care va și muri, m-a chemat într-o bună zi și mi-a spus : «mi-e martor Dumnezeu că deși am consimțit, semnînd textul din Constantinopol, dar nicicum nu m-am gîndit să aduc vreo știrbire credinței expuse de Sfinții Părinți de la Niceea și că nici acum n-am pe inimă altceva decît ceea ce s-a statornicit de la început, și mă rog, mai ales, să nu fiu scos din ceata acelor fericîți episcopi ai celor 318, care au vestit întregii lumi învățătura cea adevărată». Și m-a rugat să înlătur orice îndoială, să refacem comuniunea și să punem capăt supărării.

Acestea au fost legăturile mele cu el. Dacă spune cineva că m-aș fi făcut vinovat față de el defăimîndu-l, să n-o spună slugarnic și pe ascuns, ci să aducă lucrurile la iveală, avînd curajul să mă învinuiască deschis⁷.

6. Gheorghe Capadochianul a fost pus cu sila de împăratul Constantin arhiepiscop în Alexandria. Aici e vorba de formularul semi-arian de la Rimini (359), care anula credința niceană, dar despre care Dianios nu-și dăduse seama că ar cuprinde o erezie, de aceea s-a căit, așa cum ne va spune aici însuși Sf. Vasile.

7. Desigur, cei care-l acuzaseră pe Sf. Vasile de defăimarea binefăcătorului său au făcut acest gest din invidie.

EPISTOLA 52

Unor călugărițe

Scrisă la începutul episcopatului

I

Pe cât m-a întristat mai înainte o veste dureroasă care a ajuns la urechile mele, pe atât de mult m-a bucurat episcopul prea iubit al lui Dumnezeu, fratele Bosforius¹, cu cele mai bune știri pe care mi le-a dat despre cuvinoșiile voastre. El mi-a spus că, har Domnului, toate aceste zvonuri erau doar scornituri ale unor oameni care nu cunoșteau bine adevărul în legătură cu voi. A mai spus, apoi, că a descoperit chiar și între voi niște calomnii îndreptate tot împotriva mea și care sînt atât de nelegiuite cum numai aceia le pot spune care nu se gîndesc că vor da socoteală înaintea Judecătorului la ziua dreptei răsplătiri chiar și pentru fiecare vorbă spusă în deșert.

Dar am adus mulțumiri Domnului pentru că n-am vrut să mă supăr de o știre tot atât de vătămătoare, de astă dată, la adresa voastră², care desigur că a fost pusă la cale tot de calomnia unor oameni, dar că apoi v-ați schimbat și voi părerile nedrepte, pe care le aveați despre mine, în urma asigurărilor pe care vi le-a dat însuși acest frate al vostru. Căci atunci cînd și-a exprimat înaintea voastră părerile, el a arătat că și ale mele erau la fel.

Intr-adevăr, felul în care se crede e același, atât la voi, cit și la noi, și aceasta pentru că sîntem moștenitorii acelorași Părinți, care au vestit odinioară, la Niceea, marea învățătură a crezului creștin. Dar dacă din dogmele acestea nici una nu pune greutăți în calea înțelegerii, în schimb cuvîntul «de o ființă» a fost rău primit de către unii, și mai sînt și azi din aceia care nu vor să-l primească. Pentru aceasta, pe bună dreptate, i-ai putea și osîndi, dar i-ai putea judeca și cu îngăduință. Pentru că a nu urma pe Sfinții Părinți și a nu acorda graiului lor mai multă autoritate decît îți spune propria ta părere, e o atitudine vrednică de condamnat, întrucît e plină de înfumurare; dar și a socoti acest cuvînt ca suspect numai pentru că a fost respins de alții, o astfel de atitudine s-ar părea că te scoate întrucîtva din învinuirea precedentă. E drept că episcopii care s-au întrunit să judece pe Pavel de Samo-

1. Episcop de Colonea, despre care s-a vorbit în epistola 51.

2. Atît din epistola 51, cit și din cea de față, reiese că Sf. Vasile nu avea o părere prea bună despre ținuta morală și teologică a călugărițelor. Trecînd peste unele cuvinte calomnioase la adresa sa, de care se făcuseră vinovate călugărițele, Sfîntul le explică adevăratul înțeles al cuvîntului «de o ființă».

sata³ au atacat această expresie socotind-o neclară. Ei ziceau că termenul «de o ființă» ne duce cu gândul în același timp atât la ființă, cât și la ceea ce provine din ființă, așa încît, odată împărțită, ființa dă numirea «de o ființă» și celor în care a fost împărțită. O asemenea concepție poate avea o noimă într-o oarecare măsură atunci cînd vorbim de bronz și de monedele confecționate din bronz, dar în Dumnezeu-Tatăl și în Dumnezeu-Fiul substanța sau ființa nu-i mai bătrînă decît Ei înșiși, așa încît persoanele divine nu pot fi socotite una mai mare decît cealaltă, căci ar fi mai mult decît nelegiuire să cugeți sau să spui despre Dumnezeu așa ceva.

Într-adevăr, ce ar putea fi mai vechi sau mai bătrîn decît Cel născut? Printr-o astfel de blasfemie nimicești însăși credința în Tatăl și în Fiul, căci sînt frați cei care-și iau începutul dintr-o singură ființă.

II

Și întrucît existau și atunci⁴ unii care ziceau că Fiul a fost adus din neființă la ființă, pentru a elimina această impietate, Părinții au adăugat termenul «de o ființă». Într-adevăr, unirea Fiului cu Tatăl e veșnică și continuă. Chiar și cuvintele anterioare arată că aceasta era credința acestor oameni. După ce au spus «Lumină din Lumină» și după ce au mărturisit că Fiul e «născut, iar nu făcut» din substanța ori din ființa Tatălui, ei au adăugat la aceste declarații cuvîntul «de o ființă», vrînd să arate prin aceasta că explicarea care s-ar da cuvîntului «Lumină» pentru Tatăl s-ar potrivi și Fiului. Căci între o lumină adevărată și altă lumină adevărată nu există nici o deosebire. De aceea, întrucît Tatăl e o lumină fără început, iar Fiul e o lumină născută, cu alte cuvinte, întrucît și unul e lumină și celălalt e lumină, Părinții anume au spus «de o ființă» pentru ca să se vadă că și unul și celălalt se bucură de aceeași demnitate a firii, și nu s-a spus «de o ființă», ca să se arate că cele două persoane sînt între ele ca frații, cum au gîndit unii, ci deoarece cauza și ceea ce își ia începutul din ea, sînt de aceeași fire, cu alte cuvinte sînt «de o ființă».

III

Același termen corectează și rătăcirea lui Sabelie⁵, întrucît aceasta desființează identitatea ipostasului și introduce și noțiunea de persoană

3. Eretic antitrinitar, osîndit în mai multe sinoade între 264—270, pentru că, în rătăcirea lui, el susținea că Fiul și Duhul Sfînt nu sînt persoane dumnezeiești, ci niște creaturi ale Tatălui.

4. În vremea Sinodului de la Niceea.

5. Eretic antitrinitar modalist (sec. III), care tăgăduia existența personală a Fiului și a Duhului Sfînt. Pentru el, Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt sînt moduri diferite ale unuia și aceleiași persoane, care, acționînd, acționează o dată ca Creator (= Tatăl), altă dată ca Mîntuitor (= Fiul) și altă dată ca Sfințitor (= Duhul Sfînt).

complexă. Căci deoființimea nu-i ceva ce se referă la sine însuși, ci e o raportare a unei realități către altă realitate. Prin urmare el precizează bine și după cuviință deosebirea dintre ipostase și evidențiază neschimbabilitatea firii. Când învățăm deci că Fiul este din ființa Tatălui, și anume că e născut, iar nu făcut, atunci nu trebuie să ne ducem cu gândul la niște înțelesuri trupești ale fenomenelor naturale. Căci ființa Tatălui nu a fost împărțită, așa încît de la Tatăl să treacă să ajungă și la Fiul, și nici nu se naște printr-un fel de scurgere sau prin producere, așa cum se întâmplă cu pomii care rodesc, ci chipul nașterii dumnezeiești nu se poate explica și nici înțelege de cugetarea omenească. E un semn de cugetare nedemnă și senzuală să asemeni lucrurile veșnice cu cele stricăcioase și trecătoare și să crezi că Dumnezeu se naște așa cum se nasc ființele trupești, cită vreme în vederea dreptei credințe trebuie să cugetăm cu totul altfel, gîndindu-ne că numai ființele muritoare se comportă așa, pe cînd în cazul lui Dumnezeu, Cel nemuritor, lucrurile stau cu totul altfel. Așadar, nici nu trebuie să tăgăduim nașterea dumnezeiască, dar cînd contemplăm pe Dumnezeu nu trebuie nici să ne întiaăm cugetul cu noțiuni materiale.

IV

În același timp și Duhul Sfînt e socotit a fi de aceeași mîrire și cîinste alături de Tatăl și de Fiul, pentru că și El întrece orice făptură, fiind rînduit de Domnul, așa cum am fost învățați de Evanghelia Lui, unde se spune: «Mergînd botezați în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh»⁶. De aceea, cine pune pe Duhul înaintea Fiului, ori cine crede că El e mai bătrîn decît Tatăl, un astfel de om se împotrivește poruncii date de Dumnezeu și se îndepărtează de credința cea sănătoasă, întrucît nu respectă felul de cinstire pe care l-a primit, ci scornește el însuși un grai nou, ca să fie pe placul oamenilor. Căci dacă socotim că Duhul e superior lui Dumnezeu, atunci El nu mai e de la Dumnezeu, în timp ce în Scriptură se vorbește de «Duhul cel de la Dumnezeu»⁷. Or, dacă El este «de la Dumnezeu», atunci cum ar putea fi El mai bătrîn decît Cel de la Care Și-a primit ființa? Și ce nebulie mai poate fi și aceea, cînd nefiind decît un singur «nenăscut», să spună că e altă ființă superioară Celui nenăscut? Or Duhul Sfînt nu-i nici înaintea Fiului cel Unul-Născut, întrucît nu există nici un mijlocitor între Fiul și între Tatăl. Pe de altă parte, dacă Duhul nu-i «de la Dumnezeu» și dacă a venit prin Hristos, atunci El nici nu există din capul locului. De aceea, această înnoire privitoare la rangul Lui, însemnează, nici mai

6. Matei 28, 19.

7. I Cor. 2, 12.

mult, nici mai puțin, decât nimicirea existenței Sale însăși, o tăgăduire a întregii noastre credințe. Așadar, e un lucru cu totul nelegiuit și să cobori pe Duhul Sfânt pînă la măsura făpturii, dar greșit este și să-L pui mai presus decât Fiul ori mai prejos decât Tatăl, atît ca timp, cît și ca rang⁸.

Acestea sînt, în legătură cu ceea ce m-am gîndit să spun, lămuririle pe care cuvioșiile voastre le doreau, iar dacă Domnul ne va ajuta să ne întîlnim cîndva, atunci voi putea spune mai multe, ori voi afla poate și de la voi vreo informație în plus, la problemele care ne preocupă⁹.

EPISTOLA 53

Către horepiscopi¹

Scrisă la începutul episcopatului

I

Ciudată e împrejurarea care m-a făcut să vă scriu, fie și numai pentru că a dat naștere la bănuiele și vorbării dar, îndeosebi, pentru că mi-a umplut sufletul de durere, întrucît pînă acum așa ceva nici nu părea de crezut! De aceea tot ce vă scriu în această privință să fie socotit ca un leac pentru cel care-și dă seama că a greșit, ca o măsură preventivă pentru cel care n-a greșit și ca un protest pentru cel nepăsător, de care de altfel n-aș dori să se găsească nici unul dintre voi.

În fond despre ce credeți că vă vorbesc? Se zvonește că unii dintre voi primesc bani de la cei hirotoniți, ascunzînd acest lucru sub masca evlaviei². Și acesta e un rău și mai mare, căci cînd săvîrșești un rău

8. Ca și în tratatul *Despre Duhul Sfânt* Sfîntul Vasile a adus o contribuție majoră la formularea învățăturii despre divinitatea celei de a treia persoane din Sfînta Treime, tocmai prin formula simplă de a crede precum ne botezăm și de a ne boteza așa cum credem.

9. Fără să jignească, Sfîntul Vasile ține să precizeze cu o ironie fină eventualele «noi informații» dogmatice pe care i le-ar putea sugera aceste călugărițe.

1. Despre horepiscopi ne vorbesc can. 13 Ancira, 8 și 10 Antiohia, 15 Neocezarea. Dar și can. 2, sin. IV ec., can. 14 sin. VII ec. După N. Milaș (*Dreptul bis. Oriental*, București, 1915, p. 326). La început puteau și hirotoni preoți la țară, cu timpul supravegheau numai pe parohii de la țară, neputînd hirotoni. Pe urmă, simpli locuitori, apoi au dispărut cu totul. Milaș, *Canoanele*, II, 1, p. 17.

2. Primirea banilor pentru împărtășirea celor sfînte, în primul rînd a hirotoniei, a fost stigmatizată pentru prima oară de Sfinții Apostoli, cînd au combătut pe Simon Magul, care voia să cumpere cu bani darul lui Dumnezeu. De aici numele «simonie», după numele lui. Simonia a mai fost condamnată de can. 29 apost., de can. 2 al sin. Calcedon, de can. 90 al Sfîntului Vasile etc. Sfîntul Vasile combate și el acest păcat. Notăm că în sec. IV nici horepiscopii (arhieriei de la țară) și nici cei de la oraș n-aveau salariu.

căruia te silești să-i dai înfățișarea de bine sau de vrednicie, atunci îți atragi o pedeapsă dublă : faci ceva ce nu se cade, iar ca să desăvârșești așa ceva ai, cum s-ar spune, drept complice, binele. Dacă așa stau lucrurile, să nu se mai întâmple de acum încolo astfel de fapte, iar păcătosul să se îndrepteze, căci celui ce primește răsplata trebuie să-i spui ceea ce Apostolii au spus celui care voia să dea bani ca să-și cumpere participare la Duhul Sfânt : «Banii tăi să fie cu tine spre pierzare» ! ³. Într-adevăr, e mai ușor păcatul celui care vrea să cumpere din ignoranță darul lui Dumnezeu, decât păcatul celui care-l vinde. Căci există și vindere, iar dacă tu vinzi ceea ce ai primit ca dar, vei fi lipsit de iertare, ca și cum te-ai fi vândut pe tine însuși lui Satan.

Prin simonie tu introduci mica ta negustorie în lucrurile duhovnicești și în Biserică, în care am primit în gaj Trupul și Sângele lui Hristos. Iar acestea n-ar trebui să se întâmple ! Am să vă spun și de ce șiretenie se folosesc acești oameni : ei își închipuie că nu păcătuiesc pentru că nu primesc arginții înainte de a primi taina hirotoniei, pe care n-o primesc decât mai târziu. Or, a «primi» însemnează tot a primi, oricând ar avea loc această primire.

II

Vă rog deci să vă lipsiți de acest venit sau mai curînd de acest drum care duce la iad și să nu vă întinați mîinile cu astfel de cîștiguri, pentru ca să vă puteți învrednici de a săvîrși Sfintele Taine. Iertați-mă, pentru că la început nu credeam, dar după aceea am crezut că trebuie să ameninț. Dacă după ce va primi scrisoarea mea va săvîrși vreunul asemenea fapte, acela va trebui să fie îndepărtat de la altarele de aici și să-și caute alt loc unde să cumpere și să vîndă darul lui Dumnezeu. Căci noi și Bisericile lui Dumnezeu n-avem asemenea obiceiuri. Numai din cauza lăcomiei se produc astfel de lucruri. Or lăcomia este rădăcina tuturor relelor și se cheamă «închinare la idoli» ⁴.

Pentru cîtiva arginți să nu prețuiți idolii mai mult decât pe Hristos ! Nu mai urmați pilda lui Iuda, trădînd din nou, pentru cîtiva arginți, pe Cel Care S-a răstignit o singură dată pentru noi, pentru că atît cîmpurile, cît și mîinile celor care primesc astfel de roade, se vor numi Hacheldama ⁵.

3. Fapte 8, 20.

4. Col. 3, 5.

5. Matei 27, 8 : preț de sânge, cu care Iuda și-a agonisit osînda. Scrisoarea 53 a circulat și în românește prin mînăstiri. Așa în volumul Sfîntului Ioan Gură de Aur : *Cuvînte*, București, 1829, p. 133—135 (B.R.V. II, 1074 ; 1121) etc.

EPISTOLA 54

Către horepiscopi

Scrisă la începutul episcopatului

Foarte mult mă întristează faptul că deja de acum canoanele Părinților au ajuns să fie trecute cu vederea, iar orice bună rînduială și disciplină să fie alungate din Biserici, ba mi-e teamă că, încetul pe încetul, nepăsarea își va face drum și treburile Bisericii vor ajunge într-o totală zăpăceală.

Potrivit unei tradiții încetățenite de mult, nimeni nu putea ajunge slujitor al Bisericii decît după o foarte amănunțită cercetare. Întreaga lor viață era aspru controlată, dacă nu cumva erau clevetitori, bețivi, certăreți, dacă își înfrînau patimile tinereților, încît să poată ajunge la o viață de cit mai multă sfințenie, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu ¹.

Rezultatul acestei cercetări, pe care o făceau preoții și diaconii care locuiau în apropierea candidaților ², îl raportau horepiscopilor care, după ce luau și avizul unor martori de încredere, îl comunicau episcopului, după care, în sfîrșit, treceau pe slujitor în rîndul celor vrednici de preoție.

Acum văd că întii și întii ați trecut peste noi și, fără măcar să consimțiți să fiu și eu înștiințat, v-ați luat asupra voastră toată răspunderea. După aceea, în urma neglijenței în această problemă, ați dat voie preoților și diaconilor să introducă în Biserică pe toți nevrednicii pe care-i doreau ei, fără să le mai controleze viața, mînați doar de un sentiment pe care-l explică înrudirea sau alt motiv de simpatie ³. De aceea cu toate că poți număra în fiecare tîrg mulți slujitori, totuși nu-i nici unul din ei să fie vrednic să se apropie de altar, după cum recunoașteți voi înși-vă, așa încît vă lipsesc și oamenii din care să puteți alege pe cei mai buni.

Deci, deoarece văd că răul a ajuns de nevindecat, mai ales pentru că cei mai mulți, de teama de a nu fi înrolați ca soldați, se înghesuie să intre în preoție, m-am hotărît din nou să cer neapărat reintroducerea canoanelor Părinților, și vă poruncesc să-mi trimiteți lista slujitorilor din fiecare sat, indicînd pentru fiecare de cine a fost îndrumat și care le este viața. Dar să aveți și la voi această listă, ca să se poată face comparația între acestea și între cele pe care mi le-ați trimis, așa încît să

1. Evr. 12, 14.

2. Aici se are în vedere clerul inferior, îndeosebi citeții și ipodiamonii.

3. Om al disciplinei, Sf. Vasile nu putea tolera scăderea nivelului moral al slujitorilor Bisericii.

nu fie îngăduit nimănu să înscrie, în chip necorect, pe cine nu se cade. Prin urmare, după primul an al indicțiunii⁴, dacă există de aceia care au fost introduși de preoți după prima promovare, aceia să fie scoși afară, în rîndul mirenilor. Cercetarea situației lor să fie în întregime refăcută de noi, și dacă sînt vrednici, votul vostru să-i admită. Curățiți în întregime Biserica, scoțînd din sînul ei pe cei nevrednici, iar în viitor cercetați pe cei care sînt vrednici și numai pe ei să-i primiți. Dar nu-i înscrieți înainte de a-mi fi relatat sau să luați la cunoștință că va fi socotit laic cel care va fi admis fără avizul meu⁵.

EPISTOLA 55

Preotului Grigorie¹

Scrisă la începutul episcopatului

Ți-am citit scrisoarea cu toată răbdarea și m-am mirat de ce, în loc să-ți aperi cauza prin fapte, scurt și ușor, ai ales mai bine o atitudine de condamnat, încercînd să vindeci, prin cuvîntări lungi, niște rele de nevindecat. Nu eu am fost cel dintîi și singurul care să hotărîsc, Grigorie, că femeile n-au voie să conviețuiască sub același acoperămint cu bărbații. Citește canonul aprobat de Sfinții noștri Părinți la Sinodul din Niceea, care oprește hotărît ca episcopii să ducă viață comună cu femeile². De aceea, dacă cineva care a făcut legămint că va duce viață virtuoasă, iar în schimb el trăiește ca și oamenii căsătoriți, acela ne dă să înțelegem că, dacă urmărește cinstea care cuprinde în sine și fecioria, totuși nu se ferește de a viețui în necinste.

Ar trebui dar, cu atît mai ușor, să ascuți de cererea mea și să te rupi de orice plăcere trupească. Nu cred, într-adevăr, ca un bărbat de 70 de ani să locuiască în chip pătimaș cu o femeie, iar dacă am hotărît ceea ce am hotărît, aceasta nu-i pentru că s-ar fi săvîrșit într-adevăr

4. Indicțiunea era o perioadă de 15 ani, introdusă pentru prima oară, în Imperiul Bizantin, la 3 sept. 312, de către Constantin cel Mare, iar pe linie bisericească, pentru durata păstoririi Sfîntului Vasile, primul an începea la data de 1 sept. 372 și se încheia la 31 aug. 374.

5. Nu degeaba spunea despre Sfîntul Vasile un teolog de acum cîteva decenii, că el a fost în primul rînd un bărbat cu harul conducerii, al disciplinei (P. Allard, *Basile*, «Dict. de Théol. cath. 2, 445).

1. Altă meteahnă, din vremea aceea, a unor clerici era cohabitarea cu femeii sub același acoperămint (feminae subintroductae), lucruri care provocau sminteală în rîndurile credincioșilor. Preotul Grigorie a protestat, spunînd că a menținut femeia numai pentru ca să-l îngrijească la bătrînețe. (El avea 70 de ani, după unele manuscrise, doar 65 de ani). Totuși, Sf. Vasile a cerut îndepărtarea femeii.

2. Can. 3 de la Niceea, reluat și de canoanele 5 trulan și 22—23 de la sin. VII ecumenic.

vreo faptă rușinoasă, ci pentru că am învățat de la Apostoli să nu dăm fratelui prilej de poticnire sau de sminteală³.

Știm că dacă unii se poartă într-un chip ireproșabil într-o astfel de împrejurare, alții în schimb vor găsi și într-o astfel de purtare prilej de păcat. Iată de ce am hotărât, potrivit poruncii date de Sfinții Părinți, să te desparți de această femeiușcă.

Și atunci de ce mai învinuiești pe horepiscop și mai pomenești și de o veche dușmănie? De ce îmi bagi de vină că urechile mele ar fi puse numai s-asculte calomni în loc să te învinuiești însuși că nu poți îndura să te lipsești de tovărășia acestei femei? Alungă-o de la tine și trimite-o la mînăstire! Locul ei să fie la un loc cu fecioarele și lasă-te slujit de bărbați «pentru ca din pricina voastră numele lui Dumnezeu să nu fie hulit între neamuri»⁴. Cîtă vreme, însă, te încapăținezi să nu faci așa, oricîte mii de lucruri ai putea scrie, ele nu-ți vor ajuta la nimic: vei muri în munci și vei da seama înaintea Domnului despre nepăsarea ta. Iar dacă fără să te fi îndreptat vei persista să mai slujești la altar, vei fi afurisit de tot poporul, iar cei care te vor acoperi vor fi excomunicați de întreagă Biserica.

EPISTOLA 56

Lui Pergamios¹

Epistolă scrisă la începutul episcopatului

Din fire sînt înclinat să uit și la aceasta se mai adaugă și o mulțime de treburi care se răsfrîng și asupra firii mele bolnăvicioase. De aceea, cu toate că nu-mi aduc aminte să fi primit de la Domnia Ta vreo scrisoare, sînt convins totuși că mi-ai scris, fapt pentru care nu cred că ai fi putut spune minciuni. Dar dacă atunci n-am răspuns, nu eu voi fi fost de vină, ci cel care nu mi-a cerut să-i răspund. Acum însă pleacă de la mine această scrisoare care cuprinde și o scuză pentru trecut, dar, în același timp, ea transmite și un prilej pentru o a doua epistolă. Drept aceea și cînd îmi vei scrie, să nu ai sentimentul că ai început un nou curs de scrisori, ci că te plătești de ceea ce ești dator pentru scrisoarea de față. Pentru că, cu toate că epistola mea ar fi un răspuns la o scrisoare anterioară, întrucît ea întrece măsura cu mult mai mult decît dublă, va sluji totuși ca răspuns și la cea dintîi scrisoare.

3. Rom. 14, 13.

4. Rom. 2, 24.

1. Prin subtilități sofistice, dar elegant combinate, Sfîntul Vasile scrie probabil unui fost coleg de școală, îndemnîndu-l prietenește la corespondență regulată.

Vezi la ce sofisticări ne silește lenea ? Dar tu, Excelență, să nu mai formulezi în fraze scurte acuzații mari, față de care nu există alteloc mai rele, întrucît uitarea prietenilor și disprețul bazat pe putere le întrece pe toate celelalte la un loc. Într-adevăr, dacă nu ne iubim unii pe alții, cu toată porunca Mintuitorului, noi nu mai avem altă însușire după care ne-ar cunoaște cineva², iar dacă sîntem plini de înfumurare, de cugetare deșartă și de trufie, atunci mintea ni se întunecă și nu mai scăpăm de sub osînda diavolului. De aceea, dacă te-ai folosit de acele cuvinte, întrucît aveai astfel de păreri despre mine, roagă-te să mă las de răutatea pe care ai băgat-o de seamă în purtările mele, iar dacă limba Ta a ajuns, poate fără să-și fi dat seama, la astfel de cuvinte, să ne mîngliem unul pe celălalt și să rugăm bunătatea Ta să aducă mărturia faptelor.

Și să știi bine acest lucru : necazul de acum mi-a slujit drept prilej pentru a ne face mai smeriți. Oricum, numai atunci te voi uita cînd nu vom mai vrea să ne cunoaștem. De aceea să nu lași vreodată ca ocupațiile Tale să devină prilej de suferință și de obișnuință rea.

EPISTOLA 57

Către Meletie, episcopul Antiohiei¹

Scrisă în toamna anului 371

Dacă Cuvioșia Ta ar putea să-și dea seama cam cît de mare e bucuria ce-mi face ori de cîte ori îmi scrii, atunci sigur că n-ai lăsa să treacă nici un prilej să nu-mi trimiți vreo epistolă, ba le vei și provoca, înțelegînd astfel de prilejuri, întrucît știi ce răsplată pregătește Atotbunul Dumnezeu pentru astfel de cazuri de întărire sufletească a celor întristați. Aici toate sînt pline de suferințe, așa încît singurul refugiu din astfel de nepăsări este gîndul la Prea Cuvioșia Ta, pe care contactul cu epistolele Tale, pline de multă înțelepciune și har, îl fac totuși vii. De aceea, ori de cîte ori pun mîna pe o epistolă de a Ta, mă uit

2. Ioan 13, 35.

1. În calitatea lui de arhiepiscop, Vasile primea și trimitea scrisori tuturor, chiar și celor care nu se bucurau că le-a venit un superior tînăr. Dar el ținea contact cu aproape toți ierarhii timpului, fie din Răsărit, fie din Apus. Întrucît schisma din Antiohia dura de aproape 30 de ani, e lucru firesc ca legăturile Sf. Vasile cu acest scaun să fie din cele mai statornice. Aceasta e prima epistolă adresată episcopului Meletie, care petrecea în exil în ținuturile muntoase ale Armeniei Mici, deci oarecum în apropiere de provincia Pont, unde a copilărit Sf. Vasile.

mai întâi cât e de lungă : ea-mi este cu atât mai dragă cu cât trece peste mărimea obișnuită a epistolelor. Apoi, pe măsură ce încep să o citesc mă bucur de fiecare cuvânt pe care-l întâlnesc ; în schimb, cu cât mă apropiu de sfârșitul ei, mă întristez. Iată câtă desfătare gust chiar și numai din cititul epistolelor Tale ! Și aceasta pentru că bunătatea care se desprinde din inima Ta e mereu prisositoare.

Iar dacă mă voi învrednici, prin rugăciunile Tale, ca atîta vreme cât voi trăi pe pămînt să ne și întîlnim vreodată față către față, ca să iau prin viu grai hrană folositoare din învățăturile Tale, atât pentru viața aceasta, cât și pentru cea viitoare, acest lucru îl voi prețui ca pe cel mai mare dintre bunuri și-l voi socoti ca semn al bunăvoinței lui Dumnezeu față de mine. Și am și realiza această dorință dacă ne-am comporta între noi ca frați adevărați și iubitori.

Și ca să nu mai consemnez și în scris aceste propuneri, iată le-am spus verbal fratelui Teofrast, ca să le relateze el cu de-amănuntul Cuvioșiei Tale.

EPISTOLA 58

Către fratele Grigorie (de Nyssa)

Scrisă în anul 371

Oare în ce chip să mă bat cu tine prin scrisori ? Cum să le atribui numai naivității tale ? Spune-mi, cine cade de trei ori una după alta în aceleași curse ? Cine cade de trei ori în aceeași plasă ? Nici o ființă lipsită de minte nu poate face așa ceva ! Tu ai compus o primă scrisoare și tu singur mi-ai prezentat-o ca și cum ea ar fi fost scrisă de prea veneratul episcop, unchiul nostru comun¹, inducîndu-mă astfel în eroare pentru motive pe care eu nu le înțeleg. Am primit-o, totuși, ca pe o scrisoare a episcopului, deși adusă de tine. De altfel, de ce n-aș fi primit-o ? Am arătat-o mai multora dintre prietenii mei, fiind copleșit de bucurie, și mulțumeam pentru asta lui Dumnezeu. Înșelăciunea a fost descoperită abia în clipa cînd episcopul însuși mi-a spus cu gura lui că nu el a scris-o, fapt care ne-a făcut pe amîndoi să ne înroșim de rușine. Aș fi preferat să se deschidă atunci pămîntul și să mă înghită, așa acoperit de necinstea minciunii și de necinstea înșelăciunii.

Mai tîrziu mi s-a adus și a doua scrisoare trimisă, chipurile, de același episcop, de astădată prin intermediul slujitorului tău Asterios.

1. Cu numele tot Grigorie.

Dar nici aceasta n-o trimisese unchiul, pentru că el însuși a protestat în fața Prea Sfințitului Antim², cum mi-a confirmat-o el însuși.

După aceea a sosit și a treia scrisoare pe care mi-a adus-o un al treilea, Adamantios.

Cum ar trebui privite scrisorile trimise de tine și de ai tăi? Aș fi dorit să am inimă de piatră, ca să nu-mi mai amintesc nici de cele trecute, dar nici să simt prezentul, pentru ca, cu ochii în pământ, să îndur toate loviturile ca un dobitoc. Ce fel de minte slabă poate fi aceea care, după prima și după a doua greșală, îi dă drumul tot necontrolat și la a treia?

Dacă am scris așa, am făcut-o cu scopul de a te muștra pentru naivitatea ta³, care, după cum judec eu, se va fi potrivit poate cu creștinii simpli din alte împrejurări, dar în timpurile de față nicidecum; de aceea, cel puțin pe viitor, să te ferești de a mai face așa ceva, iar pe mine să mă cruți pentru că trebuie să ți-o spun deschis — în astfel de corespondențe faci impresia unui slujitor, care nu-i vrednic de nici o încredere. Așadar, oricine ar fi fost autorii scrisorilor, fiecăruia li s-a răspuns după cuviință.

Deci, fie că m-ai pus tu din nou la încercare, fie că ai primit de fiecare dată epistola de la episcop și mi-ai trimis-o, răspunsul îl ai acum. În orice caz, tu ar trebui să ai alte preocupări în vremurile acestea, pentru că tu ești fratele meu, care nu poate uita legăturile firești dintre noi și care nu poți vedea în mine un dușman: într-adevăr, noi am intrat într-o viață care ne macină trupul și ne chinuie sufletul în așa măsură încât întrece puterile noastre. Și pentru că și tu ai intrat în același fel de luptă, va trebui de aici înainte să-mi stai și tu într-ajutor și să participi altfel la problemele noastre bisericesti⁴. Scriptura spune doar că «În nenorociri prietenul ți-e ca un frate»⁵.

Iar dacă într-adevăr prea sfinții episcopi acceptă o întrevvedere cu mine, atunci să-mi fixeze un loc și un timp precis și să-mi trimită oameni care să mă invite. Dar după cum nu evit să merg să mă întâlnesc cu unchiul nostru, tot așa dacă invitația nu se face după procedura cuvenită, nu voi accepta să merg.

2. Episcop de Tiana, un om foarte ambițios, care va cauza multe supărări Sfintului Vasile. A se vedea de pildă epistola nr. 121.

3. Naivitatea stratagemii Sfintului Grigorie a ajutat totuși la împăcarea unchiului său cu fratele Vasile, cum reiese din următoarele două epistole.

4. Se știe că în același an (371) au fost hirotoniți, oarecum cu sila, cei doi Grigorie (de Nyssa și de Nazianz) ca să stea și mai mult în ajutor Sfintului Vasile în lupta împotriva arienilor.

5. Pilde 17, 17.

EPISTOLA 59

Către unchiul Grigorle

Scrisă cam în anul 371

«Am tăcut, dar oare veșnic voi tot tăcea și voi răbda»¹ și pe mai departe să se întărească împotriva mea pedeapsa insuportabilă a tăcerii, fără ca eu să scriu și dumneata să mi te adresezi? Întrucît am stăruit pînă acuma în această întunecată hotărîre, cred că mi se potrivesc și mie de acum cuvintele proorocului: «Răbdat-am ca femeia care așteaptă să nască»². Tot timpul am dorit ori întîlnire, ori discuție, dar se vede că, din pricina păcatelor mele, de nimic nu m-am învrednicit. Într-adevăr, nu-mi pot închipui care să fie pricina întîmplărilor la care sîntem martori, decît că rămîn convins să ispășesc vechile păcate izvorîte din despărțirea de dragostea Ta. Și dacă pot folosi acest cuvînt «despărțire», cînd vorbesc de tine, în înțelesul în care e cu putință să te desparți de cineva ca de un prim venit, atunci cu atît mai mult doare acest cuvînt cînd mă gîndesc la noi, căci Tu mi-ai fost de la început ca un al doilea tată.

Dar acum păcatul, care mă acoperă ca un nor gros, m-a făcut să nu mai înțeleg din toate acestea nimic, pentru că ținînd seama că, în afară de supărarea pe care ne-o facem unul altuia, noi nu cîștigăm de aici nimic, atunci cum să nu atribui stările de față propriilor mele slăbiciuni? Și dacă păcatele mele sînt cauza celor întîmplăte, fie ca din clipa aceasta să înceteze amărăciunea mea; și dacă în această privință s-a urzit și un complot, atunci iată că el și-a dat roadele din plin față de ce s-a plănuț, căci nu de scurtă durată³ a fost această pierdere. De aceea fiindcă nu mai puteam răbda, iată că am ridicat eu cel dintîi glasul, rugîndu-te să-ți aduci aminte și de mine și de Tine, Tu care, mai mult decît o rudenie oarecare, tot timpul mi-ai fost ca un protector și care iubește de acum acest oraș oarecum și pentru mine, în loc să te înstrăinezi de el din pricina mea.

II

Or, «dacă este vreo mîngîiere în Hristos, de este vreo părășie a duhului, dacă e vreo voire bună a dragostei, atunci împlinește-mi rugămintea»⁴: pune capăt întristării și dă-mi de acum încolo temei de bucu-

1. *Isaia* 42, 14.2. *Isaia* 42, 14.3. P. Hristu (*op. cit.*, I, 93) crede că supărarea dintre unchi și nepot va fi durat doar cîteva luni. În schimb, cu alt unchi, Atarvios, episcop în Neocezarea, relațiile vor rămîne aprinse toată viața, oricîtă strădanie va depune Sfîntul Vasile. (*Cf. ep. 204, 207, 210. Pînă la urmă acest bătrîn înrăit va trece la erezia sabeliană.*)4. *Fillip.* 2, 1—2.

rie, îndrumându-ne Tu însuși pe toți, iar nu mergînd pe urmele altuia care a greșit! Pentru că prin nimic nu se manifestă adevărata fire a omului atît de mult ca prin strădaniile lui de pace și de blîndețe. S-ar cădea, dar, ca prin calitățile pe care le ai să atragi și pe alții spre tine însuși și să îngădui să vină în juru-ți toți cei ce vor să le dai din bună-tatea firii Tale un fel de miros de bună mireasmă. Căci chiar dacă și acum se mai simte o oarecare împotrivire, nu peste mult se vor vedea și roadele păcii. Dar atîta vreme cît, din pricina dezbinării dintre noi, vor avea loc defăimări, de bună seamă că bănuielile vor crește și se vor înmulți fără încetare.

De aceea, dacă nu-i frumos ca ceilalți să mă ignoreze, atunci cu atît mai puțin frăția Ta. Și dacă greșim într-o privință oarecare, ne putem îndrepta dacă ne vom fi atras reciproc atenția. Dar așa ceva nu-i cu putință pînă nu ne întîlnim. În schimb, dacă nu am făcut nici un rău, atunci de ce sînt încă urgisit? Iată ce aș spune pentru a mă apăra.

III

Căci ce anume ar putea spune despre ele însele Bisericile care n-au nici ele nici un cîștig de pe urma dezbinărilor noastre, mai bine să nu vorbim. Eu nu întrebunțez acest limbaj ca să mîhnesc și mai mult, ci ca să pun capăt mîhnirii. Dar inteligenței Tale nu numai că nu ți-a trecut nimic neobservat, ci ai putea afla în cuget posibilitatea de a spune altora lucruri și mai mari și mai deosebite decît ne-am putea noi închipui, pentru că ai prevăzut pierderile acestea care au căzut pentru Biserici și știu că te întristezi mai mult decît noi, ca unul care ai fost învățat de Domnul să nu disprețuiești nici măcar lucrurile cele mai mărunte. Or, astăzi pericolul nu se mărginește numai la un om sau la doi, ci orașe și popoare întregi au ajuns să pătimească de pe urma supărărilor dintre oameni. Ce este nevoie să popularizăm zvonul că aș fi surghiunit dincolo de granițele țării? ⁵ Ar fi mai bine să dai dovadă de mărinimie și să lași pe seama altuia pofta de ceartă, ba, dacă s-ar putea, să le-o scoți chiar din suflet și să te ridici însuși deasupra oricăror supărări. Răzbuirea e o însușire a oricărui om ajuns la mînie, dar ca să ajungi să-ți înfrînezi și mînia proprie, așa ceva ține numai de Tine și de cei care ți se aseamănă prin virtute. Numai aceea n-aș spune-o, anume că cel ce se supără pe mine, acela aruncă mînia asupra unui om care nu ne-a făcut nici un rău.

5. Între altele, unchiul și cei din jurul lui popularizaseră zvonul că — în amenințările prefectului Modestos — Vasile e surghiunit peste graniță. (!)

Așadar, fie prin prezența Ta fizică, fie prin scrisoare, prin invitația de a te vedea aici sau în orice fel vei voi-o, mîngîie-mi sufletul. Dorința mea este să te arăți în Biserică, pentru ca să mă ușurezi și pe mine și poporul prin predicile Tale înălțătoare. Dacă așa ceva e cu putință, atunci cu atît mai bine ; iar dacă hotărăști altceva, voi primi și aceasta numai să-mi faci bucuria să mă încunoștiințezi ce ai hotărît.

EPISTOLA 60

Către unchiul Grigorie

Scrisă în anul 371

Și pînă acum era o plăcere cînd îmi vedeam fratele. De ce ar fi altfel, din moment ce e fratele meu, și încă ce frate ? Acum de curînd, cînd m-a cercetat, m-am bucurat tot așa de mult, fără să-mi fi scăzut afecțiunea față de el. O ! de nu s-ar mai întîmpla niciodată să ajung să-mi uit de rude și să mă lupt cu cei apropiați ai mei ! În schimb, în suferințele mele trupești, pe lîngă care se adaugă și destule dureri sufletești, am privit ca o mîngîiere prezența acestui om, iar scrisoarea, pe care mi-a adus-o din partea Prea Sfinției Tale, m-a umplut de bucurie¹. Căci de mult timp doream să vină numai și numai pentru că nu voiam să se mărească și mai mult istoria întunecată a vrajbei dintre două rude apropiate, vrajbă przită spre bucuria vrăjmașilor noștri, spre supărarea prietenilor și mai ales a lui Dumnezeu, în timp ce Domnul ne-a cerut să ne iubim între noi, ca semn că sîntem ucenicii Lui². De aceea, răspunzîndu-ți, mă simt îndatorat să te rog să înalți rugăciuni pentru noi, iar pe viitor să porți grijă de mine ca de o rudă apropiată ce-ți sînt.

Cît despre evenimentele care se petrec acum și pe care din pricina neștiinței mele nu le pot înțelege, m-am hotărît să socot ca adevărat cam ceea ce vei binevoi să-mi înfățișezi.

Dar ar trebui să rînduim să ne întîlnim într-un loc anumit și la o dată precisă, pentru a rîndui și restul problemelor. Așa încît dacă vei vrea într-adevăr să cobori pînă la nevrednicia mea să-mi împărtășești vreo vorbă în acest sens, fie numai mie, fie și în prezența altora, voi asculta, pentru că m-am hotărît, odată pentru totdeauna, să te servesc

1. Epistola nr. 60 confirmă primirea unui răspuns de împăcare din partea unchiului. Sf. Vasile recunoaște totodată că a fost prea dur față de fratele lui. În alte două epistole (nr. 170, 171), nu va mai vorbi despre «naivitatea», ci despre «nevino-văția» Sfîntului Grigorie.

2. Ioan 13, 35.

cu dragoste și să fac în toate privințele ceea ce îmi vei scrie, spre mărirea lui Dumnezeu.

Cît despre Prea Cucernicul fratele meu, eu n-am vrut să-l silesc să-mi spună nimic prin viu grai, pentru că pînă în clipa aceea vorba lui n-a fost confirmată de faptă³.

EPISTOLA 61

Către Atanasie,
episcopul Alexandriei

Scrisă în anul 371

Am citit epistola Cuvioșiei Tale, în care exprimi supărarea pentru atitudinea acestui bărbat fatal, guvernatorul Libiei¹. Și am deplîns chiar și patria noastră, care e mama și educatoarea unor astfel de nenorociri, dar am deplîns și vecina noastră Libia, care gustă și ea din relele noastre deosebite, ca una căreia i-a fost hărăzit acum un bărbat cu suflet de fiară, care se traduce prin cruzime și desfrîinare. Așa era și înțelepciunea despre care se spune la Ecclesiast: «vai ție, cetate, al cărei împărat este tînăr — și ceea ce e și mai rău — boierii tăi nu mănîncă de seara»², ci se întind la desfrîu pînă spre amiază, atacînd nebunește și pe soțiile altora mai grosolan decît dobitoacele. Pe un astfel de om îl așteaptă biciul dreptului judecător, ca să-l măsoare cu aceeași măsură cu care a asuprit el pe sfinții Lui.

Din epistola Cuvioșiei Tale s-a făcut cunoscut și în Biserica noastră că toți va trebui să ne ferim de acel om și să nu avem comun cu el nici foc, nici apă și nici adăpost, dacă o osîndă comună și unanimă ar mai putea fi de vreun folos unor oameni atît de bolnavi sufletește. Ca să se vadă caracterul lui nelegiuit e destul să se citească în toate ținuturile epistola Ta. În orice caz eu nu mă voi lăsa să nu le-o arăt tuturor, atît rudelor, cît și străinilor. Oricum, chiar dacă pedepsele nu-l ating curînd, ca pe Faraon, cîndva, mai tîrziu, tot îi va veni o grea și dureroasă pedeapsă.

3. Aluzie la stratagema «falselor» scrisori.

1. Aceasta e prima dintre scrisorile trimise «Părintelui Ortodoxiei», Sfintului Atanasie cel Mare, pe care Sfintul Vasile voia să-l cîștige pentru planul lui general de combatere a arianismului. Din epistolă se desprinde curajul deosebit al Sf. Vasile, demn de modul în care va înfrunta pe prefectul Modestos. Tonul și mai îndrăzneț al scrisorii provine și din faptul că guvernatorul Libiei, care se dovedește a fi și el un aprig sprijinitor al arienilor, era de origine tocmai din Capadochia.

2. *EccI.* 10, 16 (ed. 1914).

EPISTOLA 62

Către Biserica din Parnassos

Scrisă în anul 371

Urmind vechiului obicei, care s-a încetățenit în urma unei îndelungate aplicări, și dovedindu-vă dragoste întru Dumnezeu, pe care v-o așezăm ca pe o dovadă de rod al Duhului, cercetăm pe Cuvioșii Voastre, cu această scrisoare, luând parte cu voi împreună la mîhnirea care v-a lovit și în îngrijorarea pentru lucrurile care vă stau în față.

Cît despre cele care Vă mîhnesc, zicem numai atîta că e un prilej de a lua seama la poruncile Apostolului și «să nu vă întristăm, ca și cei ce n-au nădejde»¹, dar nici să nu arătăm nesimțire pentru tot ce se întîmplă, ci, dimpotrivă, și noi să luăm parte la pierderea care s-a abătut asupra-ne, să nu ne clătinăm din pricina tristeții, ci să fericim pe păstor pentru sfîrșitul pe care l-a avut, părăsind viața la bătrînețe înaintată și plecînd să se odihnească în cea mai înaltă cinste pe care o poate da Dumnezeu.

Încolo, n-avem decît să vă sfătuiam că se cade ca, lăsînd la o parte orice întristare, să dobîndiți stăpînire de sine și să luați asupra Voastră grija de treburile Bisericii, încît Bunul Dumnezeu să poarte de grijă de turma Lui și să vă dea păstor după dorința Lui, ca să Vă pască cu înțelepciune².

EPISTOLA 63

Către guvernatorul Neocezarei¹

Scrisă în anul 371

«Pe bărbatul înțelept, dacă ar locui într-o țară îndepărtată și chiar dacă ochii mei nu l-ar vedea niciodată, tot prieten l-aș socoti», așa spunea tragedianul Euripide. Iată de ce, dacă zicem că sîntem prieteni și cunoscuți unul cu altul, cu toate că încă nu știu să ne fi întîlnit față către față, pentru a mă fi bucurat să cunosc pe un dregător de atît de

1. I Tes. 4, 13.

2. Așezat pe malul rîului Halis, orașul Parnassos (din eparhia Capadochiei) și-a pierdut păstorul, pentru care Sf. Vasile îi mîngîie, îndrumîndu-i să fie cu grijă să-și aleagă un episcop ortodox, opunîndu-se arienilor care fac presiuni ca să-și pună unul de al lor. Bănuielile ierarhului s-au împlinit în persoana lui Ipsis, care, după scurt timp, în a. 373 a fost detronat tot de arieni, fiind înlocuit cu Ecdicos.

1. Fără să lingusească, dar cu multă eleganță la scris, precum și cu multă condescendență față de mai-marii zilei, Sf. Vasile prezintă în epistola aceasta un model al genului. Reprezentînd drept motto un vers din Euripide (*Fragmente*, ed. Nauck, nr. 902), în legătură cu prietenul care, chiar dacă e departe (la Neocezarea), tot prieten rămîne, ierarhul nostru felicită pe noul guvernator cu ocazia instalării lui.

mare prestigiu, Te rog să nu socoți aceste cuvinte ale mele drept lingușire. Avem oricum ca mijlocitor al prieteniei noastre renumele, care proclamă cu glas tare vredniciile Domniei Tale înaintea tuturor oamenilor. Oricum, după ce am ajuns să cunosc pe prea vrednicul Elpidios², aveam credința că Te cunosc tot așa de bine și pe Dumneata și mă simt cucerit cu totul, ca și când Te-aș fi vizitat de multe ori și ca și când o lungă experiență a vieții m-ar fi ajutat să-ți cunosc de mult calitățile excepționale pe care le ai. Omul amintit — Elpidios — n-a încetat să-ți descrie, una câte una, calitățile cu care ești împodobit: mărinimia sufletului, distincția sentimentelor, blindețea manierelor, experiența vieții, judecata pătrunzătoare, seriozitatea gândirii, voioșia temperată, puterea cuvântului și toate pe care le-a enumerat când a stat de vorbă cu mine, dar pe care eu nu le pot înșira fără să lungesc peste măsură textul epistolei. Oricum, am putea oare să nu avem drag un astfel de om? Cum m-aș putea opri să nu-mi arăt prin strigăte de bucurie emoția sufletului meu? Primește, dar, prea onorate domn, salutul ce ți se înfățișează ca o expresie a unei prietenii adevărate și sincere, căci felul meu de a fi e departe de orice lingușire slugarnică. Înscris numele meu între prieteni, iar prin scrisori mai dese fă-mă să-ți cunosc și ființa, mîngîindu-mă chiar și pentru că nu Te avem față către față.

EPISTOLA 64

Către Hesichios¹

Scrisă în anul 371

Multe erau, încă de la început, cele care mă legau de vrednicia Ta, îndeosebi dragostea noastră comună față de învățătura care a fost răspîndită în mai multe locuri de către cei care o știu din experiență, precum și vechea noastră prietenie cu acel minunat bărbat care este Terențiu. Dar când a sosit cel care este în toate privințele cel mai bun și care-i cel mai vrednic de titlul de prieten, prea cinstitul frate Elpidios, și când a descris amănunțit toate calitățile Tale nobile (pentru că în-

2. Fost guvernator în Neocezareea, Elpidios a fost transferat ca asesor al lui Theraios în capitala Capadochiei.

1. Hesihios, fost coleg de școală al Sfîntului Vasile, ajuns acum mare dregător împărătesc, era atît de mult apreciat chiar și de o rudă a împăratului (comitele Terențiu, adeseori pomenit în aceste scrisori (ep. 99, 105, 214, 215, 216) și de guvernatorul adjunct al Capadochiei, Elpidios (ep. 63, 78, 231), încît e invitat să cultive corespondență prietenească. E într-adevăr uimitor ce tact și cită deschidere sufletească a dovedit acest ierarh pînă și în cercurile cele mai neașteptate ale societății contemporane lui.

tr-adevăr e și cel mai capabil de a deosebi virtutea omului și s-o caracterizeze prin cuvinte), el a aprins în mine o dorință atât de mare față de Domnia Ta, încît îmi exprim dorința de a Te vedea cîndva în vechiul nostru cămin, pentru ca să ne desfătăm de calitățile Tale, nu numai prin auzite, ci și prin cunoaștere personală.

EPISTOLA 65

Către Atarvios ¹

anul 371

Care va fi sfîrșitul tăcerii, dacă eu, provocîndu-mă, la vechimea vîrstei, aștept să începi Tu cel dintîi cu salutările, pe cînd dragostea Ta dorește să stăruie și mai multă vreme într-o decizie păgubitoare de a nu intra în comuniune ?

Încît mă privește, socotind că atunci cînd e vorba de iubire o înfrîngere valorează cît o biruință, mărturisesc că în această luptă a Ta eu recunosc că ai dreptate să crezi că m-ai biruit, așa încît încep să scriu eu cel dintîi, pentru că știu că «dragostea toate le nădăjduiește, toate le rabdă», «nu caută ale sale» și pentru aceasta «niciodată nu cade» ². Căci cel ce se pleacă din dragoste înaintea aproapelui, acela nu e deloc de disprețuit. Așa încît și Tu, arătînd de acum înainte prima roadă a Duhului : iubirea, să înlături tonul posomorît al oamenilor mînioși, pe care-l arăți față de mine, prin tăcerea Ta, și să-ți sădești în inimă veselie și pace față de frații tăi de aceeași credință, precum și silință și grijă pentru buna păstrare a Bisericilor Domnului. Căci trebuie știut că dacă nu preluăm asupra noastră lupta pentru Biserică, la fel cu cea pe care o au cei care se împotrivesc învățaturii ortodoxe, ca să-i doborîm și să-i nimicim cu totul pe vrăjmași, nici o piedică nu va mai sta în calea pieirii adevărului după ce acesta va fi biruit de cei răi. De aceea, să ne angajăm și noi să-i osîndim cumva, întrucît nici noi n-am arătat o grijă sporită pentru unirea Bisericilor cu toată silința și neîntîrzierea, pentru buna înțelegere dintre noi și pentru împăcarea voințelor fiecăroră.

Te rog, așadar, să-ți îndepărtezi din suflet orice gînd că n-ar mai fi nevoie să mai păstrăm comuniune cu alții.

1. Această ciudată persoană, Atarvios, episcop al Neocezareii, era rudenie cu Sf. Vasile, dar va face mult sînge rău marelui arhiepiscop, care voia să împace pe ortodocși cu arienii (A se vedea epistolele 59 și 60). În realitate Atarvios se va arăta dușmănos pînă la capăt (vezi epistolele 204, 207, 210 etc.). Oricîtă bunăvoință îi arăta nepotul, unchiul nu voia să cedeze.

2. I Cor. 13, 5; 7; 8.

Ca să te rupă pe Tine însuși de legătura cu frații nu-i o însușire a omului care trăiește după principiul dragostei și care zice că împlinește porunca lui Hristos. Buna Ta intenție să nu uite și aceea că nenorocirea războiului ne dă tîrcoale și-și va putea face uneori apariția și la noi, dacă împreună cu alții nu ne vom împotrivi atacurilor lui și nu vom găsi și noi oameni care să ia parte la durerea noastră, pentru că în vremea veseliei noastre ne-am adus și noi partea de contribuție la ajutoarea celor nedreptățiți.

EPISTOLA 66

Către Atanasie, episcop al Alexandriei

Scrisă în anul 371

I

Nu cred că există cineva, pe care să-l doară atît de mult ca pe Cuvioșia Ta situația plină de tulburări în care se află Biserica creștină, pentru că, făcînd comparație între ceea ce a fost altădată și ceea ce este acum, singură Frăția Ta poți aprecia cît e de profundă schimbarea care s-a produs, așa încît să poți trage concluzia că dacă lucrurile se vor înrăutăți și mai mult, atunci în scurtă vreme nimic nu va mai putea opri Biserica să se transforme în așezămînt cu totul străin de chemarea ei¹. Am stat adeseori și m-am gîndit așa: Dacă mie mi se pare că trebuie merg atît de mizerabil, oare ce fel de păreri își va fi făcut unul care cunoaște din proprie experiență buna rînduială de altădată și armonia dintre Biserică în privința problemelor de credință?

Și fiindcă tocmai Prea Sfinția Ta a fost atins în chipul cel mai greu de lovirile acestea, cred că și partea cea mai mare de ajutor pentru îmbunătățirea situației Bisericii tot de la înțelepciunea Ta trebuie s-o așteptăm.

1. Se știe că în sinodul ținut în Alexandria în anul 362 s-a stabilit o formulă de împăcare între episcopii creștini, în sensul formulei «o ființă în trei ipostaze» și că, chiar dacă nu se recunoaște formal expresia «de o ființă», e primit în comună oricine acceptă divinitatea lui Hristos. Tot așa se știe că la început episcopul Meletie al Antiohiei semnase o formulă semiariană, dar că pe urmă a revenit la credința niceană. Din păcate, între timp, în Antiohia s-a creat o schismă care va dura de peste 30 de ani. A fost o mare durere faptul că Sf. Atanasie, marele campion al ortodoxiei, intervenind în problema Antiohiei n-a reușit să obțină nici un rezultat. Sf. Vasile preia și el ștafeta de la Sf. Atanasie căutînd să ajute la lichidarea schismei antiohiene. Era firesc să spună că cel mai greu e faptul că s-au dezbinat ierarhii Bisericii. Epistolele 66—69 au mai fost traduse și de Pr. N. Petrescu (Mitropolia Banatului, 1979, p. 636—642).

În ce mă privește, după câte mă ajută puterea minții de a înțelege lucrurile, eu am ajuns de multă vreme la concluzia că pentru Bisericile noastre singura scăpare ar fi dacă și episcopii apuseni² ar fi de aceeași părere cu noi. Dacă ar arăta măcar atita înțelegere față de altarele noastre cită au dovedit-o măcar citorva din cei ce au răspîndit învățături eretice în Apus, cred că ne-ar fi de mare folos tuturor, în primul rînd, pentru că cei de la cîrma statului țin seama de părerile celor mulți, iar în al doilea rînd, că mulțimile ne vor urma în acest caz fără ezitare.

Și cine oare ar fi mai potrivit să ducă la îndeplinire acest lucru dacă nu înțelepciunea Prea Sfinției Tale? Cine altul ar putea pătrunde lucrurile mai adînc și să ne spună ce ar fi de făcut? Cine ar fi mai destoinic să pună lucrurile în acțiune? A mai arătat cineva înțelegere atît de mare față de durerile fraților? Cine-i mai respectat în întreg Apusul decît căruntețile Prea Sfinției Tale? Mai lasă încă o dată drept moștenire nouă celor muritori amintirea nobilului suflet pe care-l ai, Prea Sfințite! Împodobește cu încă una din miile de lupte, pe care le-ai dat pentru apărarea dreptei credințe! Trimite la episcopii apuseni cîțiva delegați încercați din Biserica Prea Sfinției Tale, descrie-le stările apăsătoare de la noi, propune-le vreo cale de scăpare, fii un nou Samuil pentru mîntuirea Bisericilor creștine, împărtășește soarta popoarelor năpăstuite, oferă-le condiții demne de pacificare, imploră harul lui Dumnezeu, doar, doar, se va îndura să trimită Bisericii un semn de pace. Știu că scrisorile mele nu pot fi în stare să-ți dea ultimul sfat pentru o cauză atît de măreață. Dar, pe de altă parte, mai știu că nici nu ai nevoie de altcineva care să te îmbărbăteze, după cum nici luptătorii cei mai curajoși nu așteaptă aplauzele copiilor. Căci nu ne gîndim să dăm lecții unui neștiutor, ci vrem doar să-ți împintenim rîvna ca să pui lucrurile în mișcare.

II

De altfel, și în celelalte probleme ale Orientului îți va fi de mare folos să colaborezi cu mai mulți, iar în această privință va trebui să aștepti pe cei din Apus. Dar în primul rînd e limpede că reglementarea situației din Biserica Antiohiei atîrnă tot de puterea de evlavie a Prea Sfinției Tale: în măsura în care vei reuși să tratezi pe unii cu îngăduință, iar pe alții să-i îndemni la liniște, în aceeași măsură vei reuși ca pînă la urmă să readuci prin bună înțelegere vigoarea de altă dată a Bisericii. Căci știi mai bine decît oricare altul că, după pilda celor mai înțelepți doctori, cînd e vorba de a aduce vindecarea, atunci trebuie să începi

2. Planul Sf. Vasile ținea într-acolo ca prin mijlocirea Sf. Atanasie să se recunoască în Antiohia, ca episcop canonic, Meletie, eliminîndu-se Paulin care era recunoscut de apuseni.

mai întâi de la mădularele de primă importanță. Or, dintre Bisericile lumii, care alta ar fi mai însemnată decît cea a Antiohiei ? Îndată ce în această biserică se va fi reintrodus buna înțelegere, nimic nu va mai putea împiedica Biserica, odată ce capul ei s-a însănătoșit, să ajungă la însănătoșirea întregului ei trup. Numai că, într-adevăr, metehnele din Biserica Antiohiei au nevoie de toată înțelepciunea și înțelegerea evanghelică a Prea Sfinției Tale, pentru că ea-i dezbinată nu numai din pricina ereticilor, ci e măcinată și de alte grupări creștine³. Iar reunificarea acestor partide și stringerea lor din nou într-un corp compact o poate face numai Acela care prin puterea Lui neînțeleasă poate face să crească din nou nervi și carne chiar și pe niște oase uscate⁴. Într-adevăr, mari lucruri săvîrșește Dumnezeu prin cei care sînt vrednici de El.

Nădăjduim, așadar, că și aici rezolvarea unor probleme atît de grele cade tot în sarcina genialității Tale, liniștind poporul tulburat și alungînd dihononia dezbinării dintre ei prin aducerea tuturor la dragoste frățească și prin reintronarea disciplinei bisericești.

EPISTOLA 67

Către Atanasie,
episcopul Alexandriei

Scrisă în anul 371

În scrisoarea trecută am crezut că-i suficient dacă spun Prea Sfinției Tale că toată acea parte din poporul Antiohiei, care a păstrat încă învățătura ortodoxă, trebuie să fie îndrumată la unire și înțelegere, urmînd astfel ca toți cei care au fost pînă acum despărțiți să caute să se unească laolaltă și să recunoască de singur conducător pe prea iubitul nostru episcop Meletie¹. În acest scop, întrucît și diaconul nostru Dorotei² — care fusese utilizat în acest sens atît ca sol către apuseni, cît și către Meletie — mi-a cerut să-mi expun și eu cît mai deschis punctul meu de vedere în această problemă ; am socotit necesar să subliniez că în întreg Răsăritul³, Meletie este persoana cea mai bine văzută, cu

3. În toate cele șase epistole adresate Sfîntului Atanasie (nr. 61, 66, 67, 69, 80, 82) ca și în alte două (nr. 132 și 266) trimise urmașilor Sfîntului Atanasie, care închidea ochii la 3 mai 373, Sfîntul Vasile urmărise același scop : de a obține unanimitatea episcopilor răsăriteni și apuseni pentru rezolvarea schismei antiohiene.

4. Iez. 37, 8.

1. În epistola 66 Sfîntul Vasile a precizat planul de lucru al punerii de acord a episcopilor răsăriteni și apuseni, în legătură cu schisma Antiohiei.

2. Din epistola 66 reiese că presbiterul Dorotei s-a înfățișat înaintea Sfîntului Atanasie și i-a cerut să vină la Antiohia să acționeze în acest sens. Dorotei era antiohian și a făcut servicii de legătură atît cu Atanasie, cît și cu papa Damasus.

3. Adică Asia Mică, Siria și Palestina.

care mă aflu în comuniune și doresc în tot chipul să-l văd conducînd treburile Bisericii lui Dumnezeu din Antiohia, pentru că este ireproșabil în credință⁴, iar în conduita lui morală nimeni nu i se poate asemăna. De aceea putem spune că el este de fapt un fel de întîistătător al întregului trup al Bisericii, pe cînd celelalte grupări sînt doar niște mădule rupte din acest trup.

De aceea e nevoie și, în același timp, de dorit, în toate privințele, să unim în jurul acestui bărbat pe toți ceilalți, așa cum pîraiele mici se adună în rîuri mari. Pentru celelalte tabere, să se procedeze cu tactul necesar pentru ca să poată fi cîștigați și ei, și astfel să se înfrățească tot poporul în chipul în care va găsi de folos înțelepciunea Ta în urma cunoscutei experiențe și rîvne de care ai dat de atîtea ori dovadă.

Desigur nu va scăpa neîntrecutei Tale înțelepciuni nici faptul că și apusenii de aceeași credință acceptă aceleași păreri, după cum mărturisește și epistola pe care ne-a adus-o fericitul Silvan⁵.

EPISTOLA 68

Către Meletie,
episcopul Antiohiei

anul 371

Am voit, pînă acum, să rețin pe lingă mine pe preaevlaviosul frate Dorotei, subdiaconul, pentru ca trimițîndu-l abia după ce vom fi isprăvit lucrarea noastră, să facem cunoscut prin el, în amănunțime, Cuvioșiei Tale rezultatul lucrărilor. Întrucît le-am tot amînat de pe o zi pe alta, s-a pierdut multă vreme iar acum nemaiavînd altă ieșire din încurcătură, mi-a venit o idee despre ce anume ar fi de făcut și am trimis pe numitul bărbat să caute pe Cuvioșia Ta și să-ți raporteze verbal totul, prezentînd și părerea mea, așa încît dacă ideile noastre vor părea folositoare, să se pună repede în lucrare de Cuvioșia Ta¹.

Vorbînd cît mai pe scurt, la noi s-a încetățenit părerea ca fratele Dorotei să meargă pînă la Roma, ca să îndemne pe unii din Italia să ne viziteze, venînd pe mare, aceasta ca să nu se întilnească cu cei care eventual i-ar fi putut împiedica. Pentru că am înțeles că cei puternici

4. Dușmanii lui au contestat ortodoxia lui Meletie.

5. Din păcate nu s-a fructificat acest gînd de a fi recunoscut Meletie titular, și Paulin să rămînă doar onorific. Apusenii au susținut mereu pe Paulin.

1. Rezolvarea schismei din Antiohia a fost unul din planurile cele mai statornice ale activității marelui ierarh capadochian. Se gîndea la convocarea unui sinod general, ori măcar la aducerea la unison, prin corespondență, a părerilor celor mai importanți ierarhi contemporani. Acest plan reiese clar din această epistolă. Tot pentru acest plan s-a adresat el și Sfîntului Atanasie de Alexandria, Sfîntului Eusebiu de Samosata, episcopilor apuseni, inclusiv papei din Roma.

de pe lângă Curtea împărătească nu vor și nu pot să cîștige interesul împăratului pentru cei exilați², ci socot că ar fi un cîștig să nu vină aceștia, ca nu cumva să se producă ceva mai rău pentru Biserici. Dacă, așadar, părerea aceasta pare a fi socotită folositoare și de înțelepciuniunea Ta, V-aș ruga să întocmești epistole și să redactați memoriile în legătură cu care probleme și cu cine anume să discute. Iar ca să aibă valoare epistolele să introduceți oricum și numele aderenților voștri, chiar dacă aceștia nu sînt de față.

Aici aceste lucruri nu sînt încă sigure, pentru că a venit și un oarecare Evipios, dar acesta încă nu și-a dat pe față părerile. În orice caz amenință cu întrunirea aderenților atît din Tetrapolia Armeniei, cît și din Cilicia³.

EPISTOLA 69

Către Atanasie, episcopul Alexandriei

Scrisă în toamna anului 371

I

Părerea pe care o am de multă vreme despre Prea Sfinția Ta se confirmă cu fiecare zi, ba pot spune că prestigiul ei crește tot mai mult, după cum o dovedesc ultimele fapte. Căci în vreme ce majoritatea episcopilor se mulțumesc să poarte de grijă doar de problemele lor, Prea Sfinția Ta nu Te declari mulțumit numai cu atîta, ci porți grijă și de toate celelalte Biserici, îndeosebi de cele pentru care Te-a încredințat Bunul Dumnezeu. Căci iată, nu pierzi nici o ocazie de a discuta, de a îndemna, de a trimite scrisori care să aducă noi propuneri. Așa se face că am primit și noi deunăzi pe Prea Cucernicul frate Petru, trimis de obștea clerului de la Voi, ale cărui planuri le-am aflat de bune, ca unele care țintesc — potrivit îndrumărilor ce le-ai dat — la împăcarea grupărilor contrare.

Intrucît aș vrea să vin și eu cu unele propuneri privitoare la această acțiune, am crezut că cel mai potrivit lucru ar fi ca toate Bisericile să recurgă la sfaturile înțelepte ale Prea Sfinției Tale și să fii conducătorul nostru al tuturor, sfetnic și îndrumător la toate. În acest înțeles am trimis, iată a treia oară, la Prea Sfinția Ta pe fratele Dorotei¹, diacon, provenit din Biserica Prea Sfințitului Meletie, căci e om

2. Împăratul Valens (364—378), pătimaș arian, nu aproba eliberarea episcopilor ortodocși exilați.

3. Planul acestora era să contracareze inițiativele Sf. Vasile.

1. Scrisă în continuare cu epistola 67, Sfîntul Vasile ține să precizeze că preotul Dorotei a fost trimis de trei ori pînă acum, rugîndu-l pe Sf. Atanasie să mijlocească pe lângă episcopii apuseni pentru ridicarea schismei din Antiohia.

plin de rîvnă sfîntă pentru dreapta credință și plin de dorința de a **vedea** iarăși pacea în Bisericile noastre, pentru ca, urmînd sfaturile Prea Sfinției Tale, (pe care singur ești în stare să le dai, atît în virtutea vîrstei, cît și a bogatei experiențe și a darului de conducere primit de la **Duhul Sfînt** în măsură mai mare decît oricare altul) să se pună în **aplicare** planul comun de acțiune.

Sînt convins că-l vei primi pe acest sol cu bucurie și-l vei vedea **cu dragoste**, întărindu-l cu puterea rugăciunilor Tale și prevăzîndu-l cu **scrisori** de drum, ba poate îi vei da și cîțiva însoțitori dibaci, care să-l **călăuzească** pe drumuri sigure. Am mai găsit de cuviință, totodată, să **înștiințăm** și pe episcopul Romei, ca să acorde atenție cauzei noastre și să-și exprime și punctul său de vedere, trimițîndu-ne, în acest sens, și o delegație cu o hotărîre generală sinodală, cu alte cuvinte să ia el în **mîini** problema și să aleagă oamenii în stare să suporte greutățile **drumului**, distinși în blîndețe și în statornicie de caracter, spre a putea **îndrepta** pe aceia dintre ai noștri care s-au rătăcit. Dar totodată ei vor **trebui** să aibă atîta dibăcie la cuvînt și atîta putere de convingere cît și întreg dosarul celor discutate la sinodul semiarian de la Rimini², **pentru** ca să se poată anula ceea ce s-a făcut acolo prin silă. Bine ar fi ca acei delegați să călătorească pe mare, fără ca să facă zgomot și **fără** ca să prindă de veste dușmanii păcii.

II

Cîțiva dintre episcopii fruntași de la noi cer un lucru de folos, **anume** ca apusenii să osîndească și ei erezia lui Marcel (de Ancira, **n.tr.**)³, ca primejdioasă, stricătoare și străină de credința cea sănătoasă. **Pînă** acum, în toate scrisorile pe care le trimit, ei au blestemat doar numele urgisitului Arie, pe care nu s-au obosit să-l scoată din Biserică, **pe** cînd împotriva lui Marcel (care afișează o erezie tocmai contrară, **hulind** însăși existența divină, a «unuia născut Fiul lui Dumnezeu «și folosind greșit expresia «Cuvîntul»), se pare că apusenii n-au exprimat încă nici o critică.

Într-adevăr Marcel crede că sub titlul de «Cel Unul-Născut» s-a **dat** nume Cuvîntului, Care a venit în lume ca o necesitate «la **plinirea** vremii», dar Care apoi S-a întors din nou în locașurile de

2. La Sinodul din Rimini din anul 359 au luat parte numai episcopi ortodocși din **Apus**. Dar fiindcă n-au putut fi de față marii susținători ai crezului nicean, pe care **împăratul** Constanțiu îi surghiunise, cînd delegații Bisericilor orientale au ajuns la Constantinopol au fost forțați să accepte deciziile partidei semiariene așa cum au **fost** ele formulate la sinodul din Nike (în Tracia). Presiunile împăratului au silit pe **ceilalți** participanți de la Rimini să semneze și ei formula semi-ariană.

3. Se știe că Marcel de Ancira a fost la început un mare admirator al crezului **din** Niceea. Mai tîrziu el a căzut în rătăcirea extremă, sabeliană, ca și ucenicul său Fotin de Sirmium.

unde ieșise, aceasta pentru că «El n-a existat nici înainte de ieșirea din ființa Tatălui și nu există nici după reîntoarcerea Lui acolo. O dovadă despre această învățătură nebună sînt cărțile pe care le-a lăsat și din care se păstrează cîteva și la noi. Pe față se pare, însă, că Marcel n-a fost osîndit, cu toate că persistă vina că l-au primit în comuniunea Bisericii, poate pentru că la început nu cunoșteau starea de fapt a lucrurilor. Situația de azi cere, însă, ca apusenii să treacă și pe Marcel la locul cuvenit⁴, pentru ca cei nevinovați, care n-au prilejul, dar care vor să poată trece de partea Prea Sfinției Tale și care șovăiesc în credință, să vadă limpede cu toții că, de acum încolo, îi recunoaștem ca fiind de o credință cu noi, căci nu luptăm orbecăind ca noaptea, cînd nu se pot deosebi prietenii de dușmani. Vă rugăm, așadar, să trimiteți pe diaconul amintit cu prima ocazie, pentru ca măcar anul viitor să se realizeze măcar o parte din ceea ce dorim.

Lucrul pe care-l cunoști, fără ca să ți-l mai spunem, și de care Te rugăm să te îngrijești este acesta : cînd, cu vrerea lui Dumnezeu, vor veni delegații din Apus să nu îngădui să se mai continue dezbinarea Bisericii, ci să aduni laolaltă, pe toate căile, pe toți cei de o credință, pentru ca să nu se fărâmițeze și mai mult poporul nostru cel credincios. Căci trebuie să privim fără ezitare ca totul să treacă pe planul al doilea față de ținta pacificării, prima grijă trebuind s-o avem față de Biserica din Antiohia, a cărei grupare ortodoxă să nu slăbească și mai tare, dezbinîndu-se și pe motive personale. Te rog, dar, să porți de grijă de toate acestea și să pui toți factorii în mișcare pentru ca, pînă la sfîrșit, să se întroneze iarăși pacea în Biserici.

EPISTOLA 70

Fără adresă, despre un sinod¹

Scrisă în anul 371

Înnoirea legilor dragostei și ale păcii de altădată propovăduite de Sf. Părinți, acest dar ceresc și mîntuitor, pe care ni l-a lăsat Hristos, dar care s-a veștejit în ultimul timp, iată un lucru pe atît de necesar și folositor despre care știm bine că va plăcea și inimii Tale atît de iubitoare de Hristos.

4. În duplicitatea cu care s-au arătat și prin amestecul necanonice în Antiohia (unde au hirotonit pe Paulin în locul Sf. Meletie), iată acum o altă duplicitate a episcopului Romei și a celor apuseni : faptul că deși eretic, Marcel de Ancira era socotit de ei ca ortodox.

1. Deși în manuscris epistola n-are destinat, totuși locul precum și conținutul legat de persoana lui Atanasie și de ideea de mijloci prin intermediul episcopilor apuseni pentru clarificarea schismei din Antiohia, ne duc cu gîndul spre papa Damasus, căruia i s-a cerut și în epist. 69 convocarea unui sinod în acest sens.

Intr-adevăr, ce-ar fi mai plăcut decât să vezi uniți în același trup al lui Hristos oamenii pe care-i despart atât de mari distanțe geografice, care, însă, colaborează între ei în înțelegere prin lucrarea dragostei? Prea Cinstite Părinte, aproape întreg Orientul (și prin Orient înțeleg ținuturile din Egipt pînă în Iliric), e bîntuit și zguduit de o puternică furtună din pricina ereziei semănate altădată de acel dușman al adevărului, care a fost Arie, dar care iarăși se ridică acum fără rușine din rădăcinile lui amare și produce niște roade catastrofale. De acum erezia a ajuns să domine, pentru că din aproape toate eparhiile reprezentanții de seamă ai dreptei credințe au fost alungați din Biserici prin denunțuri și amenințări, iar la putere au ajuns acum cei care terorizează conștiințele creștinilor de rînd. Singura scăpare din aceste nenorociri o vedem în vizita binevoitoare a Prea Sfinției Tale.

Totdeauna în trecut ne-a mîngîiat dragostea Voastră deosebită și sufletele noastre s-au reconfortat pentru o vreme prin știrea plină de bucurie că ne veți vizita. Dar în clipa cînd am pierdut această speranță, nemaiavînd răbdare, am ajuns la ideea de a Vă cere, prin această scrisoare, să ne veniți în ajutor și să trimiteți încoace pe unii din cei care au aceleași vederi ca și noi, fie pentru ca să împace pe cei dezbinați, fie ca să readucă la împăcare Bisericile lui Dumnezeu, fie cel puțin a identifica mai precis pe autorii tulburărilor, pentru ca pe viitor să știți și Voi cu cine e bine să stați în comuniune.

Încolo, noi nu cerem absolut nimic nou, ci numai ceea ce era obișnuit și la fericiții iubitori de Dumnezeu de altădată, cît și la Voi. Căci știm din tradiție, informîndu-ne de la părinții pe care i-am întreat atît oral, cît și prin scrisoarea care se păstrează încă la noi, că Dionisie, acest prea fericit episcop, care se distingea la Voi prin dreapta credință și prin alte virtuți, ținea contact prin scrisori cu Biserica Cezareei², mîngîia prin scrisori pe părinții noștri și trimitea oameni să răscumpere cu bani pe frații noștri³ ajunși în robie. Or acum împrejurările sînt și mai grele și mai întunecate, așa că ne cer o înțelegere și mai mare. În fond, noi nu deplîngem distrugerea unor construcții pămîntești, ci căderea în robie a Bisericilor. Nu mai e vorba de o robie trupească, ci ceea ce vedem zilnic împlinindu-se de cei ce luptă pentru biruința ereziei e o adevărată robire a sufletelor. De aceea dacă nu Vă veți ridica încă de acum ca să ne veniți într-ajutor, în scurtă vreme nu veți mai afla pe nimeni cui să-i întindeți mîna, pentru că toți vor ajunge să fie dominați de eretici.

2. Dionisie, episcopul Romei, a păstorit între anii 258—268. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, VII, 25.

3. E vorba de pustiirile făcute de goți și de sciți. Sozomen, *Ist. bis.*, II, 6.

EPISTOLA 71

Către Prietenul Grigorie (de Nazianz)

Scrisă în anul 371

I

Am primit scrisorile Cuvioșiei Tale prin intermediul prea cucernicului frate Elinios, care mi-a istorisit cu de-amănuntul și sincer tot ce mi-ai dat să înțeleg și cred că nu-i greu să ghicești starea sufletească ce m-a cuprins auzind de toate acestea¹. Dar, întrucît dragostea ce-ți port o socot a fi ceva mult mai mare decît orice supărare, am primit tot ce mi s-a adus la cunoștință în modul în care se cuvenea să mă rog Bunului Dumnezeu, ca nici în restul zilelor și ceasurilor vieții mele să nu-mi scadă prețuirea pe care ți-o păstram și pînă acum, întrucît nu știu să-ți fi greșit cu nimic, nici puțin, nici mai mult.

Iar dacă unul sau altul se va fi mîndrit cu aceea că abia de curînd a început să țină rînduielile vieții creștine, venirea lui alături de mine i-ar aduce o mărire oarecare, închipuindu-și lucruri pe care nu le-a putut auzi și tălmăcind fapte pe care nu le-a înțeles, lucru care nu-i de mirare. Dimpotrivă e de mirare și straniu lucru că-i dau ascultare pînă și cei mai de încredere dintre voi, fraților, și, după cît se pare, nu numai că ascultă astfel de lucruri, ci încep² să le și urmeze. Dacă un astfel de om a ajuns să fie luat drept dascăl, iar eu sînt jertfa băității de joc, însemnează că vremile tulburi prin care trecem ne-au învățat să le întîmpinăm toate cu răbdare. Căci din pricina păcatelor noastre ne-am obișnuit de multă vreme cu ticăloșii mai rele și decît aceasta. Dar dacă eu n-am adus pînă acum nici o mărturie în legătură cu concepția mea despre Dumnezeu³, atunci n-o să răspund nimic nici de astă dată. Pentru că pe cei pe care nu i-a putut convinge atitudinea mea de atîta amar de vreme, cum ar putea-o face oare o scurtă scrisoare de-a mea? Căci purtarea mea de atîta vreme e destulă mărturie, pe cînd cele spuse de calomniatorii mei nu trebuie privite decît ca flecăreli. Oricum, însă,

1. Cînd scria această epistolă Sf. Vasile era pus la grea încercare. Provincia Capadochia era scindată în două și sprijinirea episcopilor arieni se făcea pe față. El însuși era amenințat cu exilul și cu confiscarea avutului.

2. Nu ni se dă numele. Se pare că cel vizat e Eustațiu de Sebasta.

3. Pare a fi o aluzie la învățătura despre divinitatea Duhului Sfînt, pe care o tăgăduiau macedonienii. Sfîntul Vasile se exprimase despre ea în chip «*iconomicos*», cerînd să se adopte formula uzitată la Botez. E drept că în lucrarea sa *Despre Duhul Sfînt*, Sf. Vasile nu folosește expresia «de o ființă», dar în două locuri din tratatul *Contra lui Eunomiu* (III, 4; III, 5) el folosește atributul «divin».

dacă am îngăduit gurilor neînfrinate și inimilor nesimțite să spună ce vor și am plecat cu plăcere urechile să le ascultăm, atunci nu numai noi am fi cei care ne-am potrivii lor, ci și alții s-ar lua după noi ⁴.

II

Pricina acestor lucruri stă în ceea ce de multă vreme te-am prevenit. Acum sînt dezamăgit și tac pentru ca să nu fac tulburare și mai mare. Pentru că dacă noi am fi trăit împreună în spiritul vechii înțelegeri și în conformitate cu răspunderea pe care ne-am asumat-o față de sfînta Biserică, atunci n-am fi dat nici un prilej pentru astfel de birfeli.

Iar Tu dacă crezi, lasă-i pe oamenii aceștia în treaba lor și fă-mi plăcerea și vino să lucrăm împreună în lupta care ne așteaptă spre a face de rușine pe dușmanul care s-a întrarmat împotriva noastră. Chiar și numai arătîndu-te, le vei stăvili acestora avîntul și vei împrăști pe cei care s-au legat să răstoarne liniștea împărăției, căci din darul pe care ți l-a dat Dumnezeu, le vei arăta că Tu ești conducătorul luptătorilor noștri ⁵, închizînd orice gură nelegiuită care grăiește fărădelege împotriva lui Dumnezeu. Dacă acest lucru se va întîmpla, atunci fapele vor arăta cine te va urma pe drumul cel bun și cine ezită și trădează, în chip viclean, învățătura cea adevărată. Iar dacă interesele Bisericii sînt trădate, atunci puțin mă interesează să mai conving prin vorbe pe oamenii care mă prețuiesc atît cît ar putea prețui cei ce n-au învățat nici odată să se măsoare cu ei înșiși.

De altfel, cu ajutorul lui Dumnezeu, în scurtă vreme, calomniile vor fi date pe față prin mărturia faptelor, din clipa în care simt că vom avea să suferim încercări și mai grele ⁶ pentru cuvîntul adevărului. Iar dacă acest lucru nu va avea loc, atunci tot vom ajunge să fim alungați din Biserică și din patrie. Dacă nimic din toate acestea nu se va întîmpla, atunci judecata lui Hristos nu este departe. De aceea dacă dorești să ne întîlnim în interesul Bisericilor, sînt gata să-ți ies întru întîmpinare pînă acolo unde dorești, iar dacă ceri să combat calomniile, apoi la așa ceva n-am vreme să răspund.

4. Acuzele ar putea să se refere și la Sf. Grigorie.

5. Îl vor fi durut pe Sf. Vasile cuvintele de refuz rostite de Sf. Grigorie cu ocazia hirotonirii «silnice» pentru Sasima «n-am să iau armura» (epist. 48, Migne, P.G. 37, 100), totuși insistența Sf. Vasile își va da roadele, mai tîrziu.

6. Presimțire avută de Sf. Vasile în legătură cu amenințările lui Modestos. Totuși trebuie observat că nici împăratul n-a îndrăznit să meargă prea departe în legătură cu soarta Sfîntului Vasile.

EPISTOLA 72

Către Hesichios ¹

Scrisă în anul 371

Cunosc dragostea pe care o ai față de mine și râvna de a face bine. De aceea, trebuind să liniștesc pe prea doritul meu fiu Calistene, m-am gândit că dacă ți-aș împărtăși și Ție grijile mele, mi-aș duce și eu mai ușor la îndeplinire treburile mele. Acest om a ajuns la supărare cu prea învățatul Eustochios și supărarea lui pare că a venit pe bună dreptate. Invinovățește pe slugile acestui Eustochios că s-au purtat cu el cu prea mare obrăznicie și chiar nebunește. Îi cerem drept aceea să pună capăt supărării, să înceteze cearta și să ierte, mulțumindu-se cu frica pe care a produs-o asupra acestor nesocotiți și chiar și asupra stăpînilor.

În felul acesta va cîștiga două lucruri: față de oameni un nume bun, iar față de Dumnezeu se va face bine plăcut. Chiar și Tu dacă ai ceva legături prietenești cu acest om care-i acesta, iar celor pe care-i cunoști în oraș, în stare să-l aducă la tăcere, împărtășește-le și lor această grijă a mea, spunîndu-le că și colaborarea mea îmi va face mare bucurie.

Trimite înapoi pe diacon după ce-și va fi îndeplinit lucrarea pentru care a fost trimis. Cînd oamenii se refugiază la mine mă copleșește rușinea că nu le voi putea fi întru nimic de folos.

EPISTOLA 73

Către Calistene ¹

Scrisă în anul 371

I

Am dat slavă lui Dumnezeu cînd am avut norocul să citesc scrisoarea vredniciei Tale, mai întii pentru că mi-a venit o salutare din partea unui bărbat care ține să mă cinstească (și eu dau mare importanță legăturilor cu personalitățile cele mai de văză), iar în al doilea rînd, pentru frumoasele amintiri care ne leagă pe unul de celălalt. Și

1. Scrisoare tipică de împăciuire. Hesichios ne este cunoscut și din epistola 64. A se vedea și ep. 73.

1. E vorba de împăciuirea amintită în ep. 72. Slugile lui Eustochios se vede că s-au ridicat cu injurii împotriva lui Calistene. Scena se va fi petrecut pe șoseaua din apropiere de Sasima. Oamenii trebuiau pedepsiți, pentru că nu mai voiau să continue lucrul. Se pare că și Calistene va fi avut vină în calitatea lui de antreprenor sau constructor de șantier. În aceste împrejurări se face apel la bunele oficii ale Sfintului Vasile, care căuta să convingă pe Calistene să-i ierte.

drept semn al acestor amintiri e însăși scrisoarea primită. Abia am luat-o în mână că i-am și înțeles sensul, de aceea am admirat chipul în care, după părerea tuturor, îmi inspirai un respect pe care nu-l arătam decît părinților. Faptul că un om aprins de mînie și pornit să se răz-bune față de cei care s-au ridicat împotriva lui, ajunge să renunțe aproape cu totul la măsuri drastice, numai ca să mă facă pe mine arbitru al acestui diferend, iată ce mi-a dat prilejul să mă bucur de comportarea lui ca a unui adevărat fiu duhovnicesc. În fața mea, în fața unui ase-menea gest nu îmi rămîne altceva de făcut decît să te felicit și să-ți urez numai bine.

Dea Domnul să fii cel mai îndrăgit de prieteni, cel mai de temut de dușmani, cinstit de toți, încît și cei care și-au uitat cum să se comporte față de Tine, cunoscîndu-ți bunătatea, să regrete că au greșit față de un om ca Tine.

II

Dar întrucît ai poruncit ca slugile să fie aduse la locul unde se dovediseră neascultători față de tine, am pretenția să știu ce scop își propune aici bunătatea Ta. Dacă te vei prezenta și Tu însuți în persoană și dacă vei dicta însuți pedeapsa pentru ceea ce au îndrăznit ei să facă, desigur că ei se vor prezenta. Pentru că ce altceva ar putea face dacă așa ai judecat? Dar în acest caz nu știu ce mulțumire am avea din partea Ta, dacă nici atîta putere n-avem ca să scutim pe acești oameni de la pedeapsă. Iar dacă vei fi reținut de alte treburi la șantierele șoselelor și nu vei putea veni personal, cine va fi acolo ca să primească pe oameni? Și cine e vorba să pronunțe pedeapsa în locul Tău? Dacă peste tot ai hotărît ca ei să se prezinte în fața Ta, poruncește ca ei să fie duși pînă la Sasima² și acolo să-ți arăți blîndețea sufletului și mărinimia.

Întrucît, așadar, îți arăți încă o dată puterea ta asupra oamenilor care te-au provocat și, după ce vei fi arătat prin aceasta că demnitatea nu trebuie să fie disprețuită, lasă-i teferi, cum te-am rugat în scrisoarea trecută, făcîndu-mi și mie o bucurie, iar Tu luînd de la Dumnezeu răsplata pentru cîte faci.

III

Spun acest lucru nu pentru că așa trebuie să se aranjeze lucrurile, ci pentru că rămîn îndatorat și supus în fața mîniei Tale. Nu cumva o parte din furia Ta să nu se mistuie și, după cum la ochii care suferă de

2. Sasima, cea atît de disprețuită de Sfîntul Grigorie de Nazianz, era destul de departe de Cezareea. Faptul e semnificativ pentru prestigiul de care se bucura Sfîntul Vasile pînă și într-un ținut atît de îndepărtat.

inflamație par dureroase pînă și leacurile cele mai ușoare, tot așa și cuvîntul meu s-ar putea mai curînd să te tulbure, decît să te potolească. Or tocmai rezolvarea cea mai cinstită e singura care ți-ar putea aduce și cea mai mare faimă și care ar fi îndeajuns pentru prieteni și pentru cei de o vîrstă cu noi³, aceasta fiind și răzbunarea cea mai potrivită. În orice caz, chiar dacă te-ai jurat să-i pedepsești după lege, nici pedeapsa pe care am da-o noi n-ar fi cu nimic mai puțin onorabilă decît legile care se aplică în viața oamenilor. Ei ar putea deci fi pedepsiți aici după legile noastre, unde și tu ai încă nădejde de mîntuire, scăpînd astfel de necesitatea de care te-a legat jurămîntul și dîndu-le o pedeapsă în proporție cu faptele lor.

Dar vād că scrisoarea mea iarăși se lungeste. Străduindu-mă din toate puterile ca să te conving, nu mă pot da înapoi trecînd cu vederea una din ideile care-mi trec prin minte, de teama ca nu cumva pedeapsa să fie fără rezultat, pentru că nu te-aș fi lămurit deplin. Dar Tu, cel mai cinstit dintre oameni, adevărată doică a Bisericii, întărește-mi nădejdea pe care le-am pus în Tine, convinge-i pe toți de blîndețea și de bunătatea Ta. Scrie și soldatului să plece de la mine⁴ îndată, căci pînă acum n-a scăpat nici un prilej de a mă supăra și înjura, pentru că mai curînd nu vrea să te supere pe tine, decît să mă aibă pe mine bine, rudenie și adevărați prieteni.

EPISTOLA 74

Către Martinian

Scrisă în anul 371

I

Cît aș da să ne putem întilni cîndva și să fim împreună cîtva timp, să mă desfățez de toate calitățile de care dai dovadă! Dacă e un mare semn de cultură pentru cineva, să fi văzut multe orașe și să fi cunoscut modul de cugetare al multor oameni, cred că acela ar fi și mai repede răsplătit de o astfel de plăcere dacă ar ajunge să poată sta de vorbă cu un om ca tine¹. Căci ce lucru ar fi mai mare : să vezi pe rînd unul după

3. Eustochios, Calistene și poate și Sf. Vasile nu mai erau, se vede, atît de tineri. Ei se cunoșteau mai demult.

4. Să fi avut Calistene o pază militară pe durata lucrărilor de șantier? Posibil.

1. Profesor de retorică, cunoscut de Sf. Vasile, probabil, încă din tinerețe, Martinian se bucura de mare trecere în cercurile conducătoare ale capitalei Imperiului Bizantin, cum deducem din aluziile la scrierile homerice și din pierderea prestigiului Cezareii ca oraș al culturii. În această epistolă i se cere să oprească dezmembrarea provinciei Capadochiei. Același obiect îl au și următoarele două epistole (nr. 75—76).

altul, mulți oameni ², ori să vezi numai pe unul, dar care a adunat în el experiența lumii întregi ? Mai mult, aş putea spune chiar că din cunoașterea binelui și din descoperirea pe scurt și fără de răutate a virtuții obținem mai repede mărturii de superioritate, fie că e vorba de o faptă bună, de un cuvânt demn de ținut minte sau de rînduiei politice concepute de oameni mai dotați decît alții. Or, toate acestea se află ca într-un depozit în comoara sufletului Tău. Așa încît aş dori să te ascult nu numai un singur an, ca Alcinoas ³ pe Ulise, ci o viață întreagă, chiar dacă ea nu mi-e prea fericită.

Dar, în definitiv, de ce scriu acum, cînd trebuia să mă aflu lîngă Tine ? Pentru că Patria mea întristată mă constrînge să merg după ea. Căci nu cred, Prea Bunule, că nu știi cît a avut ea de suferit : ca pe un nou Penteu al Tebei ⁴ menadele furioase sau demonii înșiși au sfîșiat-o în bucăți. O dezbină și o ciopîrțesc ca niște doctori slabi, care îmbolnăvesc și mai rău bolnavul prin ignoranța lor. Iar pentru că suferă de pe urma acestor dezbinări, Patria trebuie tratată ca un bolnav. Concedă-ți-mă tot presează, prin scrisori, să mă întorc repede, nu ca și cum ar crede că în felul acesta le-aș ușura singurătatea, ci ca să nu fiu acuzat de dezertare de la datorie. Căci știi că cei aflați în suferință ușor înclină spre speranță, dar sînt și ușurei la defăimare, osîndind ceea ce nu li s-a putut împlini.

II

De fapt tocmai pentru acest motiv aş vrea să Te întîlnesc și să-mi spun părerea, mai bine-zis, să Te rog să găsești vreo soluție îndrăzneată și vrednică de inteligența Ta, să nu rămîi nepăsător față de patria noastră atît de îngenunchiată azi, ci să Te arăți la Curte și să le spui deschis să nu creadă că au două provincii în loc de una. Într-adevăr ei n-au adăugat dintr-o altă țară teritoriu ca să facă o nouă provincie, ci au făcut ca omul care are un cal sau un bou, pe care îi taie în două, crezînd că astfel are doi cai sau doi boi, căci acum nu numai că n-are doi, ci a nimic și singura vietate pe care o avea. Spune, dar, dregătorilor celor mari, să nu «înmulțească» și imperiul în felul acesta, pentru că puterea nu constă în număr, ci în fapte. Căci credem că unii fac acest lucru poate din necunoașterea adevărului, alții pentru a nu cădea asupra-le cu vorbe grele, iar alții, pentru că nu le pasă ; cu un cuvînt toți privesc fără atenție la ceea ce se întîmplă. Dacă ai putea intra la împărat ar fi cel mai bine și mai indicat. Dacă însă acest lucru ți-ar fi peste mîină, fie

2. *Odiseea*, T. 3.

3. Rege al Feacilor, Homer, *Odiseea* VI, 12.

4. Rege al Tebei dat de Dionisos pe mina menadelor sau a bacantelor furioase care l-au sfîșiat de viu. (*Enciclop. civil. gr.*, p. 342).

că n-ar fi potrivit momentul sau ar fi la mijloc vârsta, care, cum zici Tu, adesea însoțește lenevia, atunci să nu-ți fie greu măcar să scrii.

Iar dacă Te vei hotărî să fii patriei în ajutor, prin scris, atunci să fii atent mai întâi să nu lași la o parte nimic din ceea ce-ți stă în putere, iar prin aceea că ți-e milă de Patrie vei aduce mare mîngîiere și celor apăsați. O, dacă ai putea să fii de față ca să poți vedea cu ochii proprii situația tragică a patriei! Atunci te-ar impresiona măcar aparența clară și ai scoate și tu vreo vorbă, care s-ar potrivi atît cu noblețea Ta, cît și cu dărîmarea orașului. Nu dezminți încrederea ce mi-am pus-o în intervenție! De ce n-avem un Simonide sau pe un alt poet, care să se priceapă să deplîngă dezolarea în toată gravitatea ei? Ce zic de Simonide? De Eshile trebuia să vorbesc sau de altul⁵, care să reușească să descrie cu tărie și să deplîngă toată nenorocirea noastră.

III

Căci acele întruniri, cuvîntări și discuții ale oamenilor celebri din agoraua noastră, și tot ceea ce a făcut altă dată vestit orașul nostru, ne-au părăsit. De acum tot mai rar se vor putea vedea plimbîndu-se prin oraș vreun om cult sau mare orator, așa cum era cazul altădată la Atena, unde nu apăreau cetățeni certați cu omenia sau cu mîinile necurate. În locul lor a intrat ignoranța ca la sciți sau la masageți⁶. Nu se mai aude azi decît un singur strigăt, acela al agenților de dări⁷, precum și al celor biciuiți de ei. Porticele halelor ređau acum și de-o parte și de alta ecoul lor lugubru, oftînd parcă de tristețea vremurilor de azi.

Gimnaziile închise și nopțile neiluminate nu ne îngăduie să ne mai gîndim la altceva decît la frica de viață. Căci nu-i mic pericolul ca îndată după retragerea de pe străzi a dregătorilor, totul să se prăbușească, parcă ar fi un cutremur general. Ce cuvîntare ar fi în stare să descrie această nenorocire? Unii au pornit-o la fugă, o parte din consilieri (și nu cei mai slabi) au preferat exilul pe viață decît să meargă la Podanda. Cînd vorbesc de Podanda mă gîndesc la o localitate pe care lacedemonienii o numesc Keades⁸, sau la o prăpastie a naturii, cum poate ai mai

5. Simonide din Keos, mort pe la anul 468 î.d.Hr., a fost unul din marii poeți lirici.

Despre Eshile († 455 î.d.Hr.), unul din cei mai mari poeți tragici ai grecilor, nu găsim necesar să mai vorbim aici.

6. Popoare nomade din sudul Rusiei, vestite mai mult prin vitejie, decît prin cultură (*Enciclop. civil. gr.*, p. 482).

7. Aspect tipic al fiscalismului bizantin apăsător. Se pare că tocmai el a dus la scindarea în două a Capadochiei.

8. Keades era temnița sau prăpastia subterană unde erau aruncați criminalii (Plutarh, *Viețile paralele, Agesilau* 19, trad. N. Barbu, București, 1969, vol. IV, pag. 200).

văzut undeva în lume, o localitate de iad caronian⁹, iscodită vrînd-nevrînd pentru a designa aceste paragini, care exală un aer nesănătos. Gîndește-te oricum la ceva asemănător pentru Podanda. O treime din slujbași fug acum cu femeile și cu copiii. O a doua treime sînt duși spre Podanda¹⁰ ca niște arestați, pe cînd cei mai mulți din ei, foști fruntași ai orașului, oferă prietenilor lor o priveliște de plîns, împlinind dorința dușmanilor, ca și cum ar fi dat peste noi un blestem greu. Desigur, cea de a treia parte a rămas pe loc, dar nenorociții aceștia incapabili de a suporta plecarea colegilor lor și convinși în același timp că sînt prea slabi pentru a putea face față necesităților, au ajuns pînă la a refuza chiar să mai trăiască.

Această situație Te rog să o faci cunoscută tuturor prin grai viu și cu legitima franchețe pe care ți-o îmbie viața. Avertizează-i că dacă lucrurile nu se vor schimba, nu vor mai avea pe nimeni cui să le dovedească umanitatea. Vei fi astfel util binelui comun sau vei face măcar ca Solon care, neputînd apăra libertatea concetățenilor, pentru că cetățuia era deja ocupată, a luat armura și s-a așezat în fața porții ca să arate prin atitudinea lui că nu aprobă ceea ce s-a întîmplat¹¹.

Totuși e ceva ce știm sigur (chiar dacă aceasta nu-i și părerea Ta), că pentru bunăvoința și cuminența Ta vei primi cele mai mari laude cînd se va vedea că lucrurile s-au petrecut așa cum le-ai prezis.

EPISTOLA 75

Către Aburgios

Scrisă în anul 371

Oricît de multe ar fi calitățile, care înalță caracterul Tău peste al altora, nici una dintre ele nu-i atît de deosebită ca iubirea pe care o ai față de Patrie sau de locul unde te-ai născut. Să știi că prin ea îți plătești datoria față de cea care te-a făcut să fii atît de mare¹, încît faima Ta a ajuns să fie cunoscută de toată lumea. Dar Patria care te-a născut și te-a crescut² a ajuns azi într-o stare atît de deplorabilă, ca în vechile povestiri, încît nici unul din cei care au cunoscut-o altă dată foarte bine și care ar veni acum în ea n-ar mai recunoaște-o, atît de pe neașteptate s-a schimbat într-o pustietate. Dintre slujbașii publici mulți au fost în-

9. A se vedea și epist. 14. Charon era luntrașul care trecea pe morți în infern.

10. Prima capitală a noii provincii Capadochia secunda a fost Podanda. Ulterior, ea s-a mutat la Tiana.

11. Plutarh, *Viețile paralele, viața lui Solon*, 42.

1. Pentru omul antic «Patria» era locul unde au trăit părinții (τὰ πατρία).

2. Ἡ οἰκουμένην — toată lumea locuită.

depărtați încă de mai înainte, iar acum de curînd aproape toți au fost duși într-un sat cu numele Podanda (un fel de mama zmeului). Despărțiți între ei prin această transferare, cei ce au rămas pe loc au căzut într-un fel de deznădejde extremă, într-o descurajare atît de mare, încît de-acum orașul nu mai are decît cîțiva locuitori și ținutul întreg a devenit un fel de singurătate îngrozitoare³. Spectacol lamentabil pentru prietenii noștri, dar care a ajuns multă bucurie și voie bună pentru dușmani, care de multă vreme unelteau la căderea noastră.

Cine să ne mai întindă acum o mîină de ajutor ? Cine să mai verse, dar, vreo lacrimă de durere, dacă nu inima Ta blîndă, Tu care împărtașești pînă și suferințele unui oraș străin, ca să nu mai vorbim de ale lui⁴ în care te-ai născut ? Așadar, dacă mai poți face ceva, arat-o acum pentru noi, în necazul care ne apasă ! Ai doar de la Dumnezeu mare trecere în fața celor mari : Nici o clipă nu Te-a uitat, ci Ți-a dat multe dovezi de bunăvoință. E nevoie doar să te hotărăști să pui la inimă toată grija pentru noi și să faci uz de toată autoritatea, pe care o ai, spre a veni în ajutorul concetățenilor Tăi.

EPISTOLA 76

Către Sofronie Magistrul

Scrisă în anul 371

Mărimea nenorocirilor care s-au abătut dintr-odată asupra Patriei noastre m-ar fi obligat să mă înfățișez eu însumi la Curtea împărătească pentru ca să istorisesc în fața Excelenței Tale și a altora, care au o influență deosebită în treburile politice, tristețea care a pus stăpînire peste orașul nostru. Întrucît însă greaua mea suferință trupească și grijile Bisericii mă țin pe loc, mă grăbesc să fac cunoscute prin scris plîngerile mele înaintea mărinimiei Tale. Mărturisesc că nici o corabie, amenințată

3. Lumea veche nu cunoștea libertatea individuală. Dacă erai într-un serviciu statul nu te întreba de interese familiale. Ca individ, nu puteai alege decît ascultarea (Y. Courtonne, *St. Basile, Lettres I*, p. 176). Deși Sf. Vasile nu spune cine a făcut scindarea, se știe că acest lucru l-a decis împăratul Valens.

4. Precizare clară privind locul de naștere și deci «patriotismul» lui Aburgios.

1. Sofronie Magistrul era unul din cei mai înalți dregători împărătești (magister officiorum) căruia îi era încredințată toată administrația imperiului (G. Ostrogorski *op. cit.*, p. 39), dar și unul din cei mai apropiați ai Sf. Vasile (ep. 76, 96, 177, 180, 192, 272).

În scrisoarea aceasta se cere să intervină împotriva scindării în două a provinciei Capadochiei.

în mijlocul mării de vânturi năpraznice, n-a dispărut vreodată atât de neașteptat, nici un oraș nimicim de cutremur și înghițit sub ape n-a ajuns să-și piardă urma atât de deplorabil, cum s-a întâmplat cu această pierdere subită în care a dat orașul nostru, înghițit de această nouă orînduire de stat. Din tot ce am avut înainte a rămas acum doar o poveste. Dregătorii obștești au plecat, întreagă mulțimea locuitorilor, descurajați de fuga autorităților superioare, părăsesc orașul ca să rătăcească pe la țară. Nu mai găsești nimic pe piață. Orașul care mai înainte se fălea cu bărbății lui învățați și cu multe altele, care fac să înflorească orașele, în care oamenii trăiau fără frică, a ajuns acum o priveliște de plîns.

Singura mîngiere în aceste nenorociri, cum se întîmplă în astfel de cazuri, ar fi să ne plîngem necazurile în fața Excelenței Tale și să Te rugăm, dacă ți-e cu putință, să dai o mîină de ajutor orașului care a înge-nunchiat. Chipul în care ai putea interveni în aceste necazuri nu sînt eu în măsură să ți-l arăt, dar numai de Tine depinde să ne poți veni în ajutor datorită înțelegerii Tale, folosindu-te de ceea ce vei găsi de cuviință, prin puterea pe care Dumnezeu ți-a dăruit-o.

EPISTOLA 77

Fără adresă, în legătură cu Terasios¹

Scrisă în anul 371

Iată una din binefacerile de care m-a învrednicit marea dregătorie a bunului Terasios: e vorba de prezența continuă a Luminăției Tale la noi. Dar am pierdut această binefacere deodată cu pierderea lui. Întrucît cele ce ne-au fost dăruite de el sînt vii și statornice în suflete, datorită reciprocității amintirilor, cu toate că sîntem despărțiți, ne scriem adeseori și comunicăm unul altuia ceea ce socotim că-i de trebuință, mai ales cînd iarna ne-a făcut drept dar acest armistițiu. Sperăm că nici Tu nu te vei depărta de un om atât de admirabil, care e Terasios, și că vei considera că este bine să împărtășești cu acest om astfel de griji și nu vei pierde nici un prilej care-ți va îngădui să vezi pe prietenii tăi și să fii văzut de ei. Aș avea multe de spus și despre multe lucruri, dar le las pentru o întîlnire viitoare, întrucît cred că nu-i fără primejdie să încredințezi slovelor lucruri de acest fel.

1. Terasios era guvernatorul împărațesc al provinciei Capadochiei. Epistola e de altfel adresată lui Elpidios, adjunctul lui Terasios (Ep. 63—64). Tema scrisorii e voalat vizibilă: aceeași scindare a temei Capadochiei. Deocamdată, ierarhul nu cere nimic, ci adresează cuvinte alese de curtuozie.

EPISTOLA 78

Fără adresă pentru Elpidios

Scrisă în anul 371

N-am uitat că porți un interes atât de mare prea stimatului nostru însoțitor Elpidios, și nici că prin înțelegerea Ta deosebită ai dat prefectului prilej ca să-și arate omenia față de noi. Acum, prin această scrisoare, Te rugăm să ne faci bucuria deplină și să ceri prefectului ca, printr-un ordin special, să pună în fruntea Patriei noastre pe acest om, care a luat asupra-și grija, aproape întreagă, a tuturor treburilor obștești. Și vei găsi multe și bune temeuri ca să le sugerezi prefectului, prin care să poată determina pe Elpidios să rămână mai departe în țara noastră. Care anume e situația și ce se cere unui om ca să îndrepteze bine treburile obștești, desigur că nu ai nevoie să ți-o spunem noi, căci, datorită inteligenței Tale, Tu însuți o știi foarte bine.

EPISTOLA 79

Către Eustațiu, episcop de Sevasta

Scrisă în anul 371

Și mai înainte de a-ți primi epistola cunoșteam oboseala ce ți-o dai pentru orice suflet și în chip deosebit pentru smerenia mea, care m-am avîntat în lupta aceasta.

În clipa cînd scrisoarea mi-a fost predată de mîna prea Cucernicului Eleusinos, am avut senzația că Te am cu adevărat în fața mea, de aceea am dat slavă lui Dumnezeu că mi-a hărăzit un astfel de ocrotitor și de împreună-luptător spre într-ajutorare duhovnicească în lupta pentru dreapta credință. Și știe neîntrecuta Ta evlavie că pînă acum am avut cîteva atacuri împotriva mea din partea unor mari dregători, unii din ei deosebit de cumpliți, pentru că eparhul (sau prefectul Capitalei — n.tr.) și cu șambelanul Palatului¹ s-au declarat că sprijină pe vrăjmașii noștri, dar pînă în clipa de față orice atac s-a oprit pe loc, din mila lui Dumnezeu, Care m-a socotit vrednic de ajutorul Duhului, Care ne întărește în slăbiciuni.

1. Aceeași problemă ca și în epistola precedentă: scindarea provinciei Capadochia. E impresionant atașamentul exprimat la adresa lui Elpidios.

1. Aici Sf. Vasile amintește de cele două lupte principale pe care le-a avut de dus cu doi din cei mai puternici reprezentanți ai administrației centralizate bizantine, și anume cu Modestos, prefectul pretorului (un fel de Prim-Ministru), și cu Demostene, magistrul Palatului. G. Ostrogorski, *Geschichte des byz. Staates*, ed. III, München, 1963, p. 30—31. E celebră scena avută cu cel dintîi, despre care ne informează Sf. Grigorie Teologul (*Oraț. XLIII*).

Această epistolă e o dovadă că în anul 371 relațiile dintre Vasile și Eustațiu erau încă bune.

EPISTOLA 80

Către Atanasie, episcopul Alexandriei

Scrisă pe la începutul anului 371

Pe măsură ce situația Bisericii devine tot mai de plîns, tot mai des gîndul meu și al tuturor se îndreaptă spre desăvîrșirea Ta, pentru că avem încredințarea că singura mîngiere care ne-a mai rămas e ajutorul pe care Prea Sfinția Ta ni-l poți oferi. Într-adevăr, toți cîți Te cunoaștem mult-puțin, din auzite ori din întîlniri personale, cu toții avem credința că numai Prea Sfinția Ta ne mai poate mîntui de furtuna care s-a abătut asupra noastră, atît prin puterea rugăciunilor Tale, cît și prin îndrumările și ajutorul de a ieși din răul în care ne zbatem ¹.

Drept aceea Te rugăm să nu încetezi a face rugăciuni pentru sufletele noastre și a ne ridica moralul prin scrisori. De-ai ști cîtă nevoie avem de amîndouă, n-ai lăsa să treacă nici o ocazie fără să ne scrii! Dacă ne-am putea învrednici de rodul rugăciunilor Tale și am ajunge să Te și vedem la față și să gustăm astfel și mai mult din darurile Tale, adăugînd la istoria vieții noastre și pe acela de a ne întîlni cu marele și cu adevărat apostolicescul Tău suflet, am crede că însăși bunătatea lui Dumnezeu ne răsplătește și ne mîngie de toate asupririle prin care trecem.

EPISTOLA 81

Către episcopul Inochentie ¹

Scrisă în anul 372

Pe cît de mult mi-am adus aminte de dragostea Ta, cînd ți-am primit scrisoarea, pe atît de mult m-am întristat cînd m-ai copleșit cu greutatea grijilor care întrec puterile mele. Căci cum am putea face față, de la o distanță atît de mare, la o administrare atît de grea? Și cîtă vreme Te are Biserica, ea se bizuie pe Tine ca pe temelie ei; în schimb dacă Domnul va rîndui altceva în legătură cu viața Ta, pe cine aș putea trimite, dintre cei de-o seamă cu Tine, ca să poată purta grijă de frații de acolo?

1. Prin felul în care e redactată, e ușor de înțeles de ce majoritatea cercetătorilor socot, pe bună dreptate, că această epistolă a fost trimisă înaintea celor de sub numărul 66, 67 și 69.

1. Curioasă cerere a făcut acest Inocențiu aflat într-o eparhie îndepărtată de cea a Capadochiei, dar nu sub jurisdicția ei. Știindu-se bătrîn, Inocențiu cere lui Vasile să trimită un administrator (un fel de episcop vicar), care să-i și rămînă mai tîrziu urmaș, căci, zice el, aș fi liniștit să închid ochii, cunoscîndu-l. Sf. Vasile îi propune un nepot al fostului episcop Hermoghen de Cazareea, cel care a dat citire simbolului credinței în sinodul I de la Niceea. A se vedea și notele de la epistola 50.

Aceasta e ceea ce ai cerut și ai procedat bine și înțelept când ai spus prin epistolă că vrei să vezi, cât timp vei mai trăi, pe cel ales de Tine ca să conducă mai târziu turma Domnului, așa cum l-a dorit și fericitul Moise și l-a și văzut².

Intrucît eparhia Ta este întinsă și importantă și activitatea Ta e cunoscută de mulți și «vremurile sînt rele»³, și fiind nevoie de un păstor destoinic, în stare să facă față furtunilor și vijeliilor neîncetate care bîntuie în Biserică, n-am găsit că ar fi bine ca să acționez fără temei serios în cazul de față, mai ales când mi-am adus aminte de cîte ai scris: că s-ar putea ca în fața lui Dumnezeu Tu să devii potrivnicul meu și să mă învinuiești că n-aș fi fost destul de săritor față de Biserică.

De aceea, pentru ca să nu ajung în contradicere cu Tine, dar mai ales pentru ca să găsesc părtaș al apărării mele în fața lui Hristos, aruncîndu-mi privirile asupra corpului preoțesc al cetății, am ales «vasul» cel mai de preț, pe odrasla fericitului Hermoghen, care a transcris marile și inatacabilul simbol al credinței, la acel mare sinod (din Niceea, n. tr.).

El e de mulți ani preot al Bisericii, statornic în caracter, cunoscător al rînduieiilor canonice, corect în ale credinței, trăiește pînă acum în cumpătare și asceză, și cu toate că rîvna pentru o viață aspră i-a măcinat de-a binele trupul, este totuși sărac și n-are nici un venit pe lumea aceasta, încît n-are bani nici pentru pîine, ci-și asigură cele ale trupului prin lucrări manuale pe care le face laolaltă cu frații cu care trăiește împreună. Acesta este bărbatul pe care doream să ți-l trimit.

Dacă un astfel de om îți poate fi de folos, iar nu vreunul mai tînăr, potrivit pentru muncă de curier, să te slujească doar la nevoile traiului, hotărăște-te să-mi scrii repede, iar cu primul prilej să-ți trimit acest om, care-i alesul lui Dumnezeu și potrivit pentru slujire, respectuos cu cei pe care-i înfîlnește și destoinic să mustre cu blîndețe pe cei cu idei greșite.

Pe acesta l-aș putea trimite chiar acum, dar, întrucît tu mi-ai luat-o înainte, cerînd un anumit om, care și în alte privințe este bun și devotat, dar stă cu mult înapoi față de bărbatul de care am amintit adineaori, am voit să-ți fac cunoscută părerea mea, pentru ca, în caz că-ți trebuie omul de care am vorbit, ori să trimiți pe careva dintre frați ca să-l ia în primire cam în vremea postului, ori să-mi scrii, în caz că nu ai pe cineva potrivit să îndure oboseala drumului pînă la noi.

2. Pe Iisus Navi (Iosua).

3. *Efes.* 5, 16.

EPISTOLA 82

Către Atanasie, episcopul Alexandriei

Scrisă la sfârșitul anului 371, sau la începutul lui 372

Cînd îmi îndrept privirile spre evenimentele de azi și cînd cercetez greutățile prin care orice pas înainte e oprit, ca și cum ni s-ar pune bețe în roate, ajung la totală deznădejde. Cînd însă mă întorc iarăși și privesc spre înțelepciunea Ta și mă gîndesc că pe Tine te-a rînduit Domnul să fii doctor al bolilor prin care trec Bisericile, atunci prind din nou curaj și, din deznădejdea în care căzusem, mă îndrept iarăși cu nădejde spre zile mai bune. Întreagă Biserica e dezmembrată, lucru care de altfel nici înțelepciunii Tale nu-i necunoscut. Tu vezi în toate chipurile, ca de sus, dintr-un turn de veghe, cu mintea Ta pătrunzătoare, ceea ce se întîmplă în fiecare loc, ca și cum în același spațiu ar pluti mai multe corăbii purtate și izbite de puterea vînturilor, una împotriva celeilalte, așa încît naufragiul este iminent, atît din pricini exterioare, datorită vînturilor care agită cu putere marea, cît și din tulburarea care cuprinde pe navigatorii care se întîlnesc și se ciocnesc unul de altul. E destul să-mi opresc cuvîntul asupra acestei imagini, întrucît nici înțelepciunea Ta nu cere mai mult și nici împrejurările nu ne îngăduie să grăim mai deschis. Și ce cîrmaci poate fi la înălțimea acestor împrejurări? Cine e oare atît de vrednic de încredere, încît să trezească pe Domnul¹, pentru ca Acesta să certe vînturile și marea? Cine altul decît cel care încă din tinerețe a luat parte la lupta pentru dreapta credință?

Întrucît, dar, acum între noi tot ce înseamnă credință sănătoasă, e sincer înclinat și legat de credința în unitate și în pace cu toți cei care au aceleași simțiri, mi-am luat îndrăzneala să vin și să mă adresez indulgenței Tale să ne trimiți tuturora una și aceeași scrisoare și să ne sfătuiești ce anume să facem. Căci toți vrem ca de la Tine să se facă începutul întrunirilor care să restabilească intercomuniunea Bisericilor².

Iar întrucît poate amintirea evenimentelor din trecut ar putea să-ți pară bănuitoare, fă următorul lucru, părinte prea iubite de Dumnezeu: trimite episcopilor scrisori, fie prin vreun om de încredere de la ei, fie prin fratele Dorotei, diaconul nostru; odată ce le voi fi primit, eu nu le

1. Luca 8, 24.

2. Sf. Vasile îl imploră pe Sf. Atanasie să înceapă de la el inițiativa de a se face «începutul întrunirilor sinodale ca să se restabilească intercomuniunea Bisericilor». Diaconul Dorotei venise proaspăt de la Roma și era pregătit să meargă din nou cu mesajele acestea. Impresionant este modul în care Sf. Vasile roagă pe Sf. Atanasie să-l dezlege de această misiune de împăcare a Bisericilor, dacă el nu primește inițiativa.

Vom vedea în celelalte epistole către Apuseni, cît de nepăsători s-au arătat aceștia (Ep. 90, 91, 92 etc.).

voi da înainte de a avea răspunsurile episcopilor ; dacă nu aş face eu acest lucru, atunci «vinovat să fiu faţă de tine toate zilele vieţii mele»³. Desigur că acest cuvînt n-a trebuit să inspire mai multă frică celui care l-a spus mai întîi tatălui său, decît mi-ar inspira mie, care ți-o spun ție, părintele meu duhovnicesc.

Și dacă nicicum nu vrei să faci ce te-am rugat, dezleagă-mă de greșeala în care aş putea cădea, prin rîvna slujbei mele, căci nu am venit cu viclenie și nu cu meșteșugire, ci din dragostea pentru pace și pentru unire frățească a celor care avem aceleași simțăminte pentru Domnul, luînd asupra-mi această solie și această mijlocire.

EPISTOLA 83

Către un cenzor sau agent fiscal¹

Scrisă în anul 372

N-am avut decît foarte puține legături cu Domnia Ta, iar întîlnirea noastră personală a fost de scurtă durată ; dar cunoștința pe care o am din auzite și prin care m-am apropiat de mulți din bărbații mai de vază, nu-i lipsită de importanță și nici nu este de disprețuit. Și chiar dacă după zvonuri ai vreo bănuială față de mine, Tu singur știi mai bine. În orice caz, părerea pe care mi-am făcut-o eu despre Tine este aceea pe care am descris-o adineauri.

Dar pentru că Dumnezeu te-a chemat la o slujbă, în care se poate da dovadă de iubire față de oameni și prin care se poate ridica Patria noastră, care s-a pustiit de tot, cred potrivit să dau bunătații Tale sfatul ca, în nădejdea răsplății dumnezeiești, să binevoiești a Te arăta desul de omenos, ca să Te poți arăta vrednic de o faimă nemuritoare și să moștenești odihnă veșnică, pentru că le vei fi ușurat sarcinile celor care au fost apăsați².

Iar pentru că și eu am o moșie oarecare în ținutul Hamanenilor, Te rog să o ocrotești ca și cum ar fi a Ta. Nu te mira că socot ca și cum ar fi ale mele cele ale prietenilor mei, întrucît am învățat să pun alături de alte virtuți și prietenia, aducîndu-mi aminte de cel care a spus cu înțelepciune³ că «prietenul e ca un al doilea eu». Moșia aceasta, care apar-

3. *Fac.* 43, 9. Acest cuvînt greu a fost rostit de Iuda, feciorul mai mare al lui Iacob, cînd i-a cerut să-l ducă și pe Veniamin în Egipt.

1. Scrisoarea cuprinde un apel al Sfîntului Vasile, adresat noului conducător al serviciului financiar al provinciei «Capadochia prima», de a se arăta înțelegător în problemele fiscale.

2. Abuzurile multor agenți fiscali constituiau o adevărată plagă a vremii. A se vedea cele spuse în epistola 110.

3. Aristotel, *Etica nicomahică*, IX, 4. 9.

ține prietenului meu, o încredințez vredniciei Tale, ca și cum ar fi a mea, și Te rog să ții seamă de greutatea pe care le-a cunoscut această casă și, în schimbul anilor tercuți, să le dai mîngîiere pentru viitor și să le faci plăcută locuința lor acolo, care și așa e trecătoare și a fost părăsită din pricina multelor dări la care a fost impusă. De altfel, mă voi strădui să mă și întîlnesc personal cu distinsa Ta persoană, cînd vom discuta mai pe larg despre fiecare problemă.

EPISTOLA 84

Către Guvernator¹

Scrisă în anul 372

I

Ceea ce am de gînd să scriu e aproape de necrezut, dar de dragul adevărului o voi spune : cu toată dorința ce o aveam de a mă întîlni cît mai curînd posibil cu bunătatea Ta, acum cînd mi s-a ivit acest prilej de a-ți scrie, nu m-am grăbit să folosesc acest noroc, ci am stat la îndoială și m-am retras. Această ciudățenie constă în faptul că, ceea ce am dorit să se întîmple, îndată ce mi s-a oferit, n-am mai primit-o. Iar pricina e că mi-e rușine să par că aș scrie nu din prietenie curată, ci ca să mă folosesc de fiecare dată de o nevoie oarecare.

Dar peste cugetarea mea s-a făcut stăpîn gîndul (pentru care și vreau să iei și Tu seama și să nu crezi că noi punem la cale întîlniri în scopuri negustorești, iar nu prietenești) că trebuie să fie o oarecare deosebire între felul cum se adresează cineva către autorități și între felul în care tratăm cu particularii. Pentru că nu-i drept să discutăm în același fel cu un medic, cum am discuta cu oricare prim venit și de bună seamă nici cu un înalt dregător la fel ca și cu un particular, ci va trebui să ne folosim și de iscusința unuia, ca și de puterea brațelor celuiilalt. Căci după cum cei ce umblă în soare sînt urmași oricum și de umbra lor, chiar și dacă ei n-ar vrea-o, tot așa și întîlnirile cu marii dregători sînt însoțite de un fel de ușurare și de ajutorare pentru cei nevoiași.

Așadar, cel dintîi scop al compunerii acestei scrisori se îndeplinește tocmai prin salutările pe care le transmit Excelenței Tale. Acest lucru și trebuie văzut ca primul temei serios, chiar dacă nu ar mai fi nici un alt motiv de a scrie. Primește, deci, salutările mele, prea bunele, și fie ca

1. Felicitîndu-l cu ocazia intrării în slujbă (probabil e vorba de Ilie, de care ne informează epistola 94), Sf. Vasile prezintă un interesant caz despre felul în care se făceau abuzuri de către organele financiare. Îl roagă să intervină.

toată viața Ta să poți fi de folos pentru toți, urcînd din treaptă în treaptă și ajutorînd de fiecare dată pe alții cu puterea pe care o ai. E un obicei de al meu să procedez așa, iar pe de altă parte, și Tu te simți dator să ajuți cu ceva pe cei lipsiți de cea mai mică destoinicie în conducere.

II

După aceste urări, primește și rugămîntea mea pentru acest nenorocit bătrîn, pe care un decret împărătesc l-a desărcinat din slujbă, sau mai degrabă pentru omul căruia însași bătrînețea lui îi acordase în prezența împăratului scutirea de dări. Și Tu însuși ai confirmat acest drept dat de sus din respect pentru fire și din înțelepciune pentru interesele Statului, cred, de teamă, ca nu cumva să se calce legile publice de către un om a cărui minte s-a slăbit din pricina bătrîneții.

Dar cum de ți-a scăpat, prea minunatul, și cum de l-ai readus pe altă cale pe bătrîn iarăși în locul lui de muncă ? Atunci cînd ai poruncit ca nepotul lui, care n-are încă nici patru ani, să fie cooptat în Consiliul de impunere al dărilor, ce altceva ai făcut decît să readuci iarăși, din ordin, în serviciu public, pe bătrîn prin mijlocirea nepotului ? Acum te rugăm să-ți fie milă de aceste două vîrste și să-i scutești pe amîndoi, gîndindu-te la temeiurile pentru care amîndoi sînt de plîns : unul nu și-a văzut și nu și-a cunoscut părinții și numai prin mîini străine a intrat în această viață, orfan de tată și de mamă, încă din leagăn ; celălalt a rămas multă vreme în viață, pe care n-a cruțat-o nici un fel de nenorocire. Lui i-a fost dat să-și vadă moartea prematură a singurului său fiu, apoi și-a văzut casa fără moștenitori, iar de acum înainte, dacă nu găsești o rezolvare vrednică de umanismul Tău, va vedea ceea ce l-a consolată², din lipsă de copii, aceasta va fi pentru el prilej pentru nenumărate rele ! Presupun că nu acest mic prunc va ajunge să facă parte dintre senatorii care vor strînge mîine dările ori vor plăti soldaților solda³ și nici nu va fi nevoie ca tocmai perii albi ai acestui nenorocit moșneag să fie din nou necinstiți. Dă-i, deci, iertare, potrivit legilor și potrivit firii : poruncește să se îngăduie aceluia să rămînă la el pînă cînd va împlini vîrsta majoratului, iar acesta să-și aștepte moartea în pat. Să continue alții astfel de servicii și să ia asupra lor astfel de obligații ! Desigur că nu-ți stă în fire să disprețuiești pe cei nenorociți, nici să faci caz de legi sau să rezisti la cererile prietenilor, chiar dacă te afli în mediul treburilor în care te înconjoară oamenii.

2. «Consolarea» o constituie tocmai nepotul.

3. Administrația Imperiului Bizantin prevedea ca în fiecare localitate să se constituie un Consiliu de Impunere (βουλῆ), care să ajute, între altele, la strîngerea dărilor și la plata soldaților (cf. *Epist.* 88).

EPISTOLA 85

Că nu se cade să te juri¹

Scrisă în anul 372

Nu încetăm să protestăm în toate întrunirile și îndeosebi în întilnirile particulare să vorbim despre aceeași problemă pentru ca la strângerea dărilor publice slujbașii financiari să nu mai ceară țăranilor să depună și jurământ.

În legătură cu acest lucru trebuie să protestăm și în scris, atât înaintea lui Dumnezeu, cât și în fața oamenilor, căci se cade să încetăm odată de a mai duce la moarte sufletele oamenilor, să căutăm un alt chip de a rezolva lucrurile și astfel să lăsăm oamenii să-și păzească sufletele întregi. Îți scriu aceste lucruri nu pentru că ai avea nevoie să fii încurajat prin cuvinte (căci ai deprins de acasă temeurile temerii de Dumnezeu), ci pentru ca toți cei care depind de Tine să învețe de la Tine, să nu mai supere pe Cel Sfânt, și pentru ca în urma unei rele obișnuințe, să nu mai privească cu nepăsare lucrurile sfinte.

Într-adevăr, ei nu câștigă nimic din faptul că cer oamenilor să se jure, iar pe deasupra mai și sădesc în suflete un rău sigur. Pe măsură ce oamenii s-au obișnuit să jure strîmb, ei nu se mai grăbesc să fie iertați, gîndindu-se că au în jurământ o armă înșelătoare și un prilej de amîinare. Deci fie că Domnul pedepsește pe loc jurământul fals, și atunci încasatorii dărilor n-ar mai avea pe nimeni să răspundă în justiție pentru că datornicii ar pieri din pricina osîndeii lor. Fie, după cum am spus adineauri, în mărinimia Lui, Domnul Se arată îndurător față de cei care, cunoscînd din experiență ce înseamnă răbdarea Lui, ajung să disprețuiască bunătatea Lui. De aceea să nu calce fără nici un folos legea și să nu ațîțe împotriva lor înșiși mînia dumnezeiască. Am spus ce mi se cădea ca preot ; cei care nu vor să asculte, vor vedea.

EPISTOLA 86

Către Guvernator¹

Scrisă în anul 372

Știu că cea mai mare și cea dintîi grijă a vredniciei Tale este să aperi în tot chipul dreptatea. În rîndul al doilea, îți cunosc și dorința de

1. Un alt gen de abuz făcut de organele fiscului, de astă dată uzînd și de jurământul fals. A se vedea și cele prevăzute de canoanele 80—81 ale Sfîntului Vasile, cele privitoare la jurământul fals.

1. Amîndouă aceste epistole (86 și 87) au ca obiect restituirea unor pagube suferite de preotul Dorotei.

a face bine prietenilor și de a ocroti pe cei care caută scăpare la mărnimia Ta. Acestea sînt și motivele care ne-au îndreptat spre Tine, pentru că și cauza pe care o apărăm e dreaptă, iar mie mi-ar fi și plăcută, ca unuia pe care ai binevoit să-l numeri între prieteni și la fel și celor care-și găsesc ajutor la bunătatea Ta, pentru cele ce au avut de suferit. Grîul, din care prea doritul nostru frate Dorotei avea destul pentru trai, a fost furat la Berisos de unul din cei cărora li se încredințase administrarea bunurilor obștești, fie că au venit ei înșiși la această faptă oprită, fie că alții i-au îndemnat s-o facă. De altfel, în nici o privință, fapta lor nu poate fi socotită condamnabilă, căci de ce ar fi mai puțin rău cel rău de la sine decît cel care se pune în slujba răutății altora? Pentru cei care au suferit-o, paguba e aceeași. Totuși eu cer ca omului nostru să i se dea înapoi grîul de către cei care l-au luat și să nu le fie îngăduit să pună vina pe alții pentru îndrăzneala lor. Prețul pe care trebuie să-l dai fericirii de a scăpa de mizeria lipsei de grîu e cel cu care vom prețui binefacerea, pe care o vom primi de la vrednicia Ta, dacă bineînțeles vei binevoi să ni-l dai.

EPISTOLA 87

Fără adresă, despre aceeași problemă

M-am mirat cum a fost cu puțință să i se facă o pagubă atît de mare preotului nostru, încît să i se răpească singurul lui mijloc de trai și aceasta sub guvernarea Ta. Și ceea ce e și mai îngrozitor e faptul că cei care s-au încumetat să săvîrșească acest fapt pun vina acțiunii lor pe porunca Ta, care nu numai că n-ar fi trebuit să-l îngăduie, ci să împiedice cu toată puterea să se întîmple asemenea lucru împotriva oricui, și mai ales împotriva preoților noștri, iar dintre ei, împotriva tuturor celor care au aceleași idei cu noi și care pășesc pe același drum al credinței ca noi.

Dacă, așadar, ai vrea să-mi redai liniștea, fă în așa fel încît lucrurile să se îndrepteze fără întîrziere.

Cu Dumnezeu poți da cui vei vrea și aceste reparații, ba chiar și mai mari. Am scris și conducătorului patriei noastre, pentru ca în cazul în care nu vor să se respecte legea, ei să fie siliți s-o facă prin hotărîrea Tribunalului.

EPISTOLA 88

Fără adresă, în legătură
cu un încasator de dări¹

Scrisă în anul 372

Greutatea strîngerii aurului pentru confecționarea hainelor militare o cunoaște prea cinstia Ta mai bine decît oricine, iar în sărăcia mea n-am nici un alt martor decît pe Tine care, datorită marii iubiri ce o arăți oamenilor, ai dovedit și pentru mine înțelegere, arătîndu-mi tot ajutorul posibil, fără ca vreodată să-ți schimbi blîndețea liniștitoare a atitudinilor de teama amenințărilor celor puternici.

Întrucît, dar, din întreaga sumă ne mai rămîne doar o cantitate mică de aur și întrucît pe acesta trebuie să-l strîngem printr-o contribuție la plata căreia am făcut apel la întreg orașul, rog blîndețea Ta să amîne planul acestei operații pînă ce vom fi înștiințat și pe cei care locuiesc în afara orașului, pentru că, după cum bine știi, cei mai mulți din dregători lucrează la țară. Dacă, deci, se îngăduie ca din aurul strîns să se trimită cu atîtea livre mai puțin (adică tocmai atîta cît trebuie plătit), te rugăm să ne faci cunoscut, urmînd ca restul să-l trimitem mai firziu. Dacă, dimpotrivă, e absolut necesar ca întreaga sumă să se verse deodată în trezorerie, măcar scadența să fie amînată, așa cum am amînit înaintea.

EPISTOLA 89

Către episcopul Meletie

La Paștile anului 372

I

Atunci cînd Bunul Dumnezeu îmi îmbie prilejuri de a trimite salutări cucerniciei Tale, îmi alină o puternică dorință. Căci El e martor și știe cît de mult doresc să văd persoana Frăției Tale și cît de mult mă desfătează învățătura ta bună și ziditoare de suflete. Și acum, prin prea cuviosul și prea vrednicul frate Dorotei, subdiaconul, care vine la Frăția Ta, Te rog mai întîi să mă pomenești în rugăciunile Tale, ca să nu fiu piedică în popor și nici să stau împotriva rugăciunilor Tale, pentru a dobîndi milostivirea lui Dumnezeu.

1. O impunere tipică făcută locuitorilor din provinciile orientale : să cumpere haine pentru soldați. În celelalte provincii îmbrăcămintea o dădea imperiul. În cererea alăturată se cere o amînare a plății. A se vedea și epistolele 84, 110 etc.

În al doilea rând îți aduc aminte că trebuie să redactezi o expunere de credință cu toate cele necesare¹ pentru fratele de care am amintit, iar dacă este nevoie să o și trimiți în Apus, pentru că situația o cere neapărat, iar pe de altă parte, le voi trimite și eu scrisori prin curierul nostru. În orice caz să lași să se înțeleagă că scrisorile pleacă și de la Tine însuși². În urma întâlnirii cu Sabin, diaconul trimis de ei, eu am trimis scrisori către cei din Iliria și către episcopii Italiei și Galiei, iar în mod special și către unii care mi se adresează personal³. E de la sine înțeles că ar fi bine să trimiți și tu vreun delegat care să ducă o nouă scrisoare din partea conducerii sinodale, pe care să ceri să ți se redacteze.

II

În legătură cu venerabilul episcop Atanasie, aduc aminte marii Tale înțelepciuni, care de obicei cunoaște bine lucrurile, că este cu neputință ca scrisorile mele să poată fi predate și ca să se realizeze ceva din cele care sînt necesare⁴ dacă nu s-ar primi și din partea Frăției Tale vreo confirmare despre acest lucru, căci Tu ai vrut încă de atunci să intri în comuniune cu el⁵.

Căci, se spune, el s-a străduit mult ca să se unească cu noi și a făcut tot ce a fost cu putință din partea lui, dar s-a întristat că a trebuit să plece fără să fi putut restabili comuniunea, iar astăzi nădejtile ce se mai pun în el sînt foarte slabe⁶.

Cum merg treburile în Răsărit desigur că nu va fi scăpat atenției Cuvioșiei Tale și-ți va istorisi verbal și amănunțit fratele de care am mai amintit. Te rog deci să-l trimiți îndată după Paști pentru că așteaptă și răspunsurile din Samosata.

Trimite-l deci, întrucît i-ai lăudat bunăvoința, și întărește-l și cu rugăciuni.

1. A se vedea ep. 92 care într-adevăr a fost redactată de Sf. Meletie și pe care o expediază apoi Sfîntul Vasile.

2. Decî Sf. Vasile amintește Sfîntului Meletie că pentru rezolvarea schismei din Antiohia era necesar ca el însuși să redacteze o mărturisire de credință și s-o trimită în Apus, probabil însoțită și de un memoriu că regretă vechea simpatie pro-ariană.

3. În categoria aceasta intră epistolele 90, 91, 197, 242, 243, 263.

4. A se vedea epistolele 66, 67 și 69.

5. Despre încercarea Sf. Atanasie pentru stingerea schismei din Antiohia Sf. Vasile va spune mai tîrziu în epistola 258, capitolul 3: «prea fericitul Atanasie venind tocmai din Alexandria dorea fierbinte să intre în comuniune cu Meletie, dar, din greșeala unor răi sfetnici, unirea lor a fost amînată pe o dată mai tîrzie. Ce bine ar fi fost dacă nu s-ar fi procedat așa!».

6. La 2 mai 373 Sf. Atanasie va muri.

EPISTOLA 90

Către Prea Sfinții frați și părinți ai Apusului ¹

Înaintea Paștilor anului 372

I

Bunul Dumnezeu, Care nu lasă niciodată supărările neînsoțite de mîngîieri, ne-a făcut parte și nouă acum de o mare bucurie prin scrisorile pe care Prea Cinstitul Părinte Atanasie le-a primit de la dreptcredincioșia Voastră și pe care ni le-a transmis și nouă ca pe o mărturie a credinței celei sănătoase și ca pe o dovadă a nezdruccinatei uniri și simțiri care domnește la Voi, fapt care caracterizează pe păstorii care calcă pe urmele părinților și care păstoresc cu bună știință poporul lui Dumnezeu. Toate acestea ne-au bucurat atît de mult, încît au pus capăt tristeții noastre și au picurat în sufletele noastre puțină bucurie în întunecata stare de lucruri în care sîntem acum.

Domnul ne-a sporit mîngîierea prin preaevlaviosul nostru frate și diacon Sabin, care ne-a hrănit inimile prin relatări amănunțite despre situația de la Voi, iar de ceea ce s-a putut convinge despre felul cum stăm noi vă va aduce la cunoștință și Vouă, încît, în primul rînd, să vă întreceți împreună cu noi în rugăciune fierbinte și stăruitoare către Dumnezeu, iar în al doilea rînd, să nu vă dați înapoi de a aduce Bisericii strîmtorate mîngîierea pe care o puteți. Pentru că aici toate s-au slăbănogit, prea cinstiți frați, și, în urma loviturilor neîncetate ale vrăjmașilor, Biserica stă să se scufunde ca o corabie izbită și dintr-o parte și din alta de valurile potrivnice ale mării înfuriate, afară poate dacă bunătatea lui Dumnezeu nu ne va cerceta.

După cum, dar, pacea și unirea din Biserica Voastră le socotim ca și cum ar fi și ale noastre, tot așa Vă rugăm să arătați și voi înțelegere față de dezbinările de la noi și să nu vă depărtați de noi pe motivul distanțării geografice dintre noi, ci, dimpotrivă, întrucît sîntem uniți prin legătura Duhului, să ne primiți în armonia unui singur trup.

1. Oricît de cald a fost apelul Sfîntului Vasile, Apusul s-a arătat neînțelegător. E drept că diaconul Sabin a sosit cu o întîrziere de cîteva luni, dar reprezentanții celor două Biserici vorbeau, se vede, limbaș diferit. Apusul n-a întreprins nimic în sensul celor cerute cu un an înainte în epistola nr. 70, în ciuda celor relatate între timp de Sfîntul Atanasie al Alexandriei, care dădea Răsăritului nădejdi că Apusul totuși va răspunde solicitărilor răsăritene. Sfîntul Vasile e tot mai deprimat că discuțiile sterile seamănă «mai mult a tehnică decît a teologhisire». În multe locuri credincioșii din Răsărit au trebuit să plece din Bisericiile lor și să se roage prin pustii. La urmă Sf. Vasile face un fierbinte apel pentru statornicirea unei învățături corecte despre Sfînta Treime în sensul în care se va exprima în epistola-tratat *Despre Duhul Sfînt*, adresată lui Amfilohiu de Iconium. Deși această epistolă e adresată în general Bisericii, ea pare a fi fost înmînată totuși papii Damasus.

II

Suferințele noastre sînt cunoscute chiar dacă nu le înfățișăm acum, pentru că de mult timp s-au făcut cunoscute în toată lumea. Dogmele Sfinților Părinți sînt disprețuite, tradițiile apostolice nu mai sînt băgate în seamă; în locul lor stăruie acum în Biserici scornituri noi, oamenii au devenit tehnicieni ai cuvîntului omenesc; în loc să teologhisească despre Dumnezeu, înțelepciunea lumească a ajuns să conducă după ce a dat deoparte bunul nume al Crucii. Păstorii sînt surghiuniți, în locul lor sînt aduși lupi răpitori, care sfîșie turma lui Hristos; casele de rugăciuni sînt goale acum, în schimb pustuirile sînt pline de oameni care plîng. Bătrînii lăcrimează cînd compară vremurile de altădată cu cele de acum, tinerii sînt și mai de plîns, căci nu-și dau seama ce au pierdut.

Desigur că și numai înșirarea acestor fapte poate provoca compătimirea în cei care știu ce este dragostea lui Hristos, dar în comparație cu realitatea adevărată cuvintele sînt prea slabe. De aceea «dacă mai este în voi vreo mîngîiere a dragostei, cu orice împărtășire a Duhului, cu orice milostivire și îndurare»², atunci hotărîți-vă să ne veniți în ajutor! Aprindeți-vă de rîvnă pentru dreapta credință și scăpați-ne din această furtună!³ Să răsune și la noi iarăși acea propovăduire bună a Sfinților Părinți, care dărîmă erezia nelegiuită a lui Arie și care zidește Bisericile în învățătura cea sănătoasă, în care Fiul e mărturisit ca fiind de o ființă cu Tatăl, iar Duhul împreună mărit și închinat cu aceeași cinste! În felul acesta să ni se dăruiască și nouă, prin rugăciunile Voastre, prin împreună-lucrarea Voastră, libertatea pentru cuvîntul adevărului și bucuria de a mărturisi adevărul în Dumnezeiasca și Mîntuitoarea Treime.

De altfel numitul împreună-slujitor vă va face cunoscută mai pe larg starea de lucruri de la noi. Ne-am dat și noi consimțămîntul la tot ce ați hotărît canoniceste, aderînd și noi la rîvna Voastră pentru ortodoxie.

EPISTOLA 91

Către Valerian, episcopul Iliriei¹

Scrisă în anul 372

Mulțumită se cuvine Domnului, Care mi-a dat ocazia să văd în Frăția Ta un rod al vechii iubiri dintre noi. Deși Te afli trupește la o distanță

2. Filip. 2, 1.

3. Greu s-ar putea justifica lipsa de înțelegere a episcopilor apuseni față de această vibrantă și disperată cerere după ajutor.

1. Valerian, arhiepiscopul Aquileii, era un ortodox convins, care a știut să se înconjoare de creștini instruiți, între ei numărîndu-se și Fer. Ieronim.

atit de mare, totuși te-ai unit cu noi prin scris, îmbrățișându-ne cu dragoste duhovnicească și sfântă, sădind în inima noastră o iubire nespūsă. Căci am cunoscut acum, prin experiență, ce însemnează cuvintele înțeleptului : «precum e apa rece pentru un trup însetat, așa e vestea cea bună dintr-o țară îndepărtată»².

Căci, prea cinstite frate, în ținuturile noastre există o mare foamete după dragoste. Iar pricina ne-o spune Evanghelia : «Deodată cu înmulțirea păcatului s-a răcit iubirea multora»³. Tocmai de aceea scrisoarea ce mi-ai trimis-o mi s-a părut foarte prețioasă și-ți răspund prin același prea evlavios frate și împreună-slujitor Sabin, prin care Te și înștiințăm și Te rugăm să veghezi în rugăciuni pentru noi, pentru ca Bunul Dumnezeu să dea cîndva pace și liniște în treburile noastre bisericești și să certe vînturile și marea înfuriate, ca să scăpăm de furtuna și de tulburarea care a dat peste noi, căci altfel ne amenință pieirea.

Între timp, în marea Sa milostivire față de vremurile grele de azi, Domnul ne-a făcut bucuria să auzim că Voi trăiți în înțelegere și unire și că la Voi învățătura creștină se vestește nestingherită⁴. Căci (dacă cumva nu va înceta curgerea vremii, ci vor mai rămîne și alte zile pentru viața omenirii), prin împreună-lucrarea Voastră odată și odată va trebui să se înnoiască credința și în Răsărit și astfel, la vremea cuvenită, să-i aduceți un fel de răsplată pentru toate bunurile pe care le-ați luat de la el. Într-adevăr, partea sănătoasă de la noi, unde se mai ocrotește credința Părinților, s-a istovit îndeajuns, pentru că diavolul a zguduit-o prin multe și felurite atacuri, pe care le uneltește și le pune la cale cum vrea.

Dea Domnul ca prin rugăciunile voastre, care iubiți pe Domnul, să se stingă erezia cea rea și înșelătoare a rătăcirii lui Arie și să strălucească din nou credința cea dreaptă a Părinților care s-au adunat la Niceea, pentru ca felul de închinare adusă fericitei Treimi să se facă potrivit săvîrșirii Botezului celui mîntuitor⁵.

2. *Pilde* 25, 25.

3. *Matei* 24, 12.

4. Se știe că, spre deosebire de orientarea pro-ariană a împăratului Valens, Apusul s-a bucurat de regimul mai pașnic al lui Valentinian I (364—375). De fapt, arienii ajunseseră într-o vreme dominanți și în Sirmium și chiar în nordul Italiei, inclusiv în Aquileea, dar pînă la 381 arienii au fost înfrinți. N-am putut avea la îndemînă studiul lui M. Tadin : *La lettre 91 de S. Basile a-t-elle été adressé a l'évêque d'Aquilee Valerin*, în «Recherches de Science Religieuse», Paris, 1950, p. 450—468. El tăgăduiește acest fapt.

5. Aceeași idee din tratatul *Despre Duhul Sfînt*.

EPISTOLA 92

Către episcopii Italiei și Galiei¹

Scrisă în anul 372

I

«De Dumnezeu iubitorilor și sfinților frați împreună slujitori din Italia și Galia și iubiților lor episcopi cei de aceeași simțire cu noi, salutare întru Domnul de la episcopii Meletie (de Antiohia, n.tr.), Eusebiu (de Samosata), Vasile (de Cezareea), Bassus, Grigorie de Nazianz (senior), Pelagiu (de Laodiceea), Pavel, Antim (de Tiana), Teodot (de Nicopole), Vitus (de Cara, în Mesopotamia), Avraam (de Urima, în Siria), Iovin, Zeno (de Tir), Teodoret, Marcian, Baruh, Avraam (de Batria, Siria), Libaniu, Talasiu, Iosif, Bosthus, Athreus, Teodot, Eustațiu (de Sebasta), Barsumas, Ion, Cosroe, Isac, Marsex, Maris, Grigorie și Dafnus».

Pentru inimile îndurerate aduce adeseori oarecare mîngiere chiar și numai un oftat ieșit dintr-un piept înțelegător, după cum o lacrimă a cuiva fîți alină durerile cele mai adînci. Nouă nu ni se oferă însă spre mîngiere numai un oftat sau o lacrimă, pentru a Vă putea descrie suferințele noastre, ci pentru noi înfloreste o nădejde mai bună, anume faptul că, după ce Vă vom înfățișa tristește împrejurări în care trăim, poate vom reuși să vă hotărîm să ne luați apărarea pe care de atîta vreme o așteaptă de la Voi Bisericele Răsăritului, dar de care încă nu ne-am învrednicit pentru că Domnul, Care cîrmuiește cu înțelepciune toate rosturile noastre, se vede că a găsit de bine, după chibzuiala cea neînțeleasă a dreptății Sale, ca să mai fim încă multă vreme puși la încercare prin suferințe.

Pentru că știm, cinstiți frați, că nu vă e deloc necunoscută situația noastră, întrucît vestea despre ea a ajuns pînă la marginile pămîntului și nu sînteți nici Voi atît de nepăsători față de frații de aceeași credință, deoarece sînteți ucenicii apostolului, care ne învață că iubirea de aproapele e «plinire a legii»². Numai că, după cum am spus, rîvna voastră a fost oprită de judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu, Care se vede că a trimis aceste năpaste peste noi cam după măsura păcatelor noastre.

1. Deși redactată în numele a 32 de episcopi răsăriteni, între care și a Sfintului Vasile, totuși unii cercetători recentî cred că această epistolă a fost compusă de Sf. Meletie al Antiohiei. În sprijinul acestei idei, să se vadă epistola 129. Cf. W.-A. Jurgens, *A Letter of Meletius of Antiochia*, în «Now Rev. Theol.», Tournai, 1960, p. 251—260. În modestia lui, autorul ei crede că ezitarea episcopilor se va datora tot «păcatelor noastre». În descrierea dramatică a situației, nu se vorbește numai de artunism, ci de o adevărată criză a ierarhiei bisericești.

2. Rom. 13, 8.

De astă dată însă Vă cerem ca măcar în ceasul acesta să vă ridicați cu tărie pentru adevăr și cu înțelegere pentru noi, pentru ca tot ce a scăpat pînă acum urechilor Voastre să le înțelegeți de acum mai bine de la cucernicul și împreună-slujitorul nostru Sabin, care Vă va putea istorisi și tot ce se află în scrisoare. Și prin el vă conjurăm să vă îndurați și să vă milostiviți, lăsînd la o parte orice ezitare, și să vă aprindeți de rîvnă iubitoare pentru noi neuitîndu-vă nici la lungimea drumului, nici la interesele de acasă sau la alte considerente de ordin omenesc.

II

Primejdia nu amenință azi numai o singură Biserică, numărul celor lovite de această furtună nu se reduce doar la două sau trei, ci năpasta acestei rătăcirii își întinde pustiirile sale cam de la granițele Iliriei și pînă la Tebaida Egiptului. Sămînța ei rea a fost aruncată mai întîi de Arie, cel de tristă amintire, iar pentru că s-au găsit mulți dintre noi care au cultivat cu rîvnă această nelegiuire, erezia a prins rădăcini adînci și dă acum roade distrugătoare. Învățătura dreaptă e răstălmăcită, așezămintele Bisericii călcate în picioare. Trufia oamenilor, care nu mai au frică de Dumnezeu, urcă în primele rînduri, afișîndu-și înțietatea în chip simțit cu prețul multor nelegiuiri, încît cel ce se defaimă mai tare e socotit ca cel mai vrednic de a ajunge păstor. Demnitatea preoțească a dispărut, lipsesc păstorii care să îndrume cu înțelepciune turma lui Hristos, în vreme ce vînătorii de măriri folosesc banii bolnavilor numai pentru interesul lor propriu și pentru cadouri. A slăbit asprimea canoanelor, în locul ei a crescut libertatea de a păcătui. Căci cei ce au ajuns la conducere prin strădaniile prea pămîntești își arată mulțumirea față de ei prin aceea că îngăduie celor păcătoși tot ceea ce știu că le face plăcere. Nu mai există o judecată dreaptă, fiecare umblă după poftele inimii, răutatea nu mai are măsură, poporul nu mai cunoaște lege, mai-marii Bisericii nu mai au curajul să vorbească. Cei ce și-au dobîndit scaunul episcopal prin intervenții sînt sclavii celor ce i-au ajutat să parvină. Pentru unii chiar și apărarea ortodoxiei e născocită ca armă de războire reciprocă, căci sub masca luptei pentru ortodoxie ei își ascund dușmăniile personale. Alții, în schimb, — ca să nu-i învinuim de cele mai nerușinate fapte — ațîță popoarele și se urăsc nebunește între ei, pentru ca să-și ascundă, de fapt, sub această ură răutățile lor. Așa se și explică de ce este atît de neîmpăcată această luptă, pentru că cei ce au urzit această calamitate se tem ca nu cumva pacea generală să dea pe față nerușinările lor ascunse.

Am ajuns de rîsul păgînilor, cei slabi în credință șovăie, credința e indolelnică. Ignoranța pune stăpînire pe suflete, pentru că cei ce schimonosesc credința din răutate dau a se înțelege că ei spun adevărul. Curile celor drepti au amuțit, limba clevetitorilor nu mai cunoaște frîu, cele sfinte sînt profanate, cei mai sănătoși la cap dintre mireni fug de biserică, văzînd în ele tot atîtea școli ale nelegiuirii și, în pustietăți, printre suspine și lacrimi, înalță spre ceruri inimile lor întrebătoare către Dumnezeu. De bună seamă că și pînă la Voi va fi ajuns știrea despre ceea ce se întîmplă în cele mai multe orașe de la noi, anume că poporul, adică femeile, copiii și bătrînii, se duc dincolo de zidurile orașului, sub cerul liber, și acolo își fac rugăciunile singuri, îndurînd cu multă răbdare orice intemperii ale vremii, numai să ceară în liniște și evlavie ajutorul lui Dumnezeu.

III

Cum am putea deplînge, dar, această calamitate? Ce izvor de lacrimi ar ajunge pentru misterele atît de mari? De acum, cîtă vreme mai stau încă în picioare cîțiva din cei buni, cîtă vreme mai este vreo urmă din vechea stare de pace și de bună înțelegere, înainte ca Bisericile să naufragieze de tot, grăbiți-vă spre noi, veniți repede, căci asta v-o cerem: prea iubiți frați, întindeți mîna de ajutor celor îngenunchiați! Să se înduioșeze de noi dragostea Voastră de frate, puteți vărsa chiar lacrimi de compătimire! Nu îngăduiți ca jumătate pămîntul să fie înghițit de rătăcire, nu lăsați să se stingă credința în cei de la care a pornit mai întîi.

Ce va trebui să faceți ca să ne veniți în ajutor și cum va trebui să vă arătați dragostea față de cei aflați la strîmtorare, aceasta n-aveți nevoie s-o aflați de la noi, Însuși Duhul Sfînt v-o va spune-o. Se cere, însă, urgență ca să salvăm pe cei ce au mai rămas și se cere prezența cît mai multor frați, încît, numărul celor ce vor veni aici să formeze un sinod la care nu numai vrednicia celor trimiși, ci și numărul lor să creeze încrederea necesară că se vor restabili iară treburile³. Ei ar putea reînnoi crezul stabilit de părinții de la Niceea ca să readucă unirea între toți creștinii.

Căci în realitate acesta-i lucrul cel mai de plîns: că și partea care se pare că a mai rămas sănătoasă e dezbinată în sînul ei⁴, încît mi se pare că au dat și peste noi aceleași nenorociri care au dat peste Ierusalim în momentul cînd era asediat de împăratul Vespasian. Căci atunci,

3. Sfîntul Vasile vedea salvarea Bisericii numai prin convocarea unui sinod ecumenic. Din păcate el nu a mai prins sinodul II ecumenic.

4. Aluzia la situația Bisericii din Antiohia e evidentă aici.

pe de o parte, orașul era împresurat din afară de dușmani, iar pe de altă parte, în interior era măcinat de răscoala concetățenilor. La noi, în afară de lupta deschisă, dusă deeretici, mai este una, care a izbucnit între cei ce păreau ortodocși. Și eu cred că aceasta a dus Bisericele la cel din urmă grad de istovire. De aceea și avem mare nevoie de sprijinul Vostru pentru ca mărturisitorii credinței apostolice să înlăture schismele scornite și pe viitor să le supună autorității Bisericii.

Și astfel, recîstigîndu-și vлага, trupul lui Hristos să se întregască iarăși în toate mădularele lui și să nu fericim numai binele pe care-l vedem la alții, așa cum o facem acum, ci să ne străduim ca și Bisericele noastre să-și recapete vechiul renume de «dreptcredincioasă».

Căci de fapt merită să fie socotită drept cea mai mare fericire darul ce s-a dat de Dumnezeu de a deosebi ce-i fals de ceea ce-i drept și curat, precum și de a vesti fără rezerve credința Sfinților Părinți, această credință pe care și noi am primit-o și o ținem mai departe pentru că poartă în ea pecete apostolică, aprobînd-o și pe ea ca și pe celelalte învățături de credință stabilite canoniceste în scrisoarea noastră sinodală⁵.

EPISTOLA 93

Către patriciana Chesaria, în legătură cu comuniunea cu Sfintele Taine

Scrisă în anul 372

Desigur că împărtășirea zilnică¹ și hotărîrea de a primi zilnic sfîntul Trup și Sînge al lui Hristos e un lucru bun și folositor, căci El însuși o spune limpede «cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu are viață veșnică»². Cine se îndoiește că participarea continuă la viață n-ar fi același lucru cu a trăi pe mai multe planuri?

Cu toate acestea noi ne împărtășim numai de patru ori pe săptămînă: duminica, miercurea, vinerea și sîmbăta, precum și în alte zile cînd se face pomenirea vreunui sfînt deosebit.

Faptul că în vremurile persecuției unii erau nevoiți, în lipsa preotului sau a liturgului, să ia cu mîinile lor Împărtășania, e de prisos să

5. Sfîntul Vasile se gîndește aici la formula ortodoxă de la Niceea, dar și la epistola pe care a trimis-o episcopilor sub nr. 125.

1. În legătură cu împărtășirea deasă (de 4 ori pe săptămînă) ni se relatează un caz tipic: credincioșii simpli pot lua cu ei acasă Sf. Împărtășanie și se pot cumineca ei înșiși cînd vor.

Pentru această problemă a se vedea și E. Braniște, *Liturgica specială*, București, 1982, p. 35.

2. Ioan 6, 54.

mai spunem că nu constituie nici o greșeală, pentru că altădată practica aceasta era întărită de o lungă obișnuință confirmată de faptele înseși. Toți călugării care locuiesc în pustie, unde nu se găsește preot, păstrează cuminecătura acasă la ei și o iau cu mâna lor proprie. La Alexandria și în Egipt, chiar și fiecare laic are în mod obișnuit împărțania la el acasă și se împărțășește singur când voiește. Din clipa când preotul a săvârșit jertfa și a împărțit-o, cel care a primit-o odată ca întreg, dacă participă la ea zilnic, trebuie să creadă pe bună dreptate că la parte la ea și o primește din mâinile celui care i-a dat-o. Într-adevăr, în Biserică preotul dă partea care i se cere, cel care o primește o păstrează cu toată libertatea și o duce la gură cu mâna lui proprie. Aceasta vrea să spună că primește de la preot o singură părticică sau mai multe părticele dintr-odată.

EPISTOLA 94

Către Ilie, guvernatorul provinciei Capadochia ¹

Scrisă în anul 372

Intenționam de mult să Te vizitez, măcar pentru a nu fi pus în inferioritate față de calomniatorii mei, pentru motivul că trăiesc prea distant, dar întrucît în ultimul timp boala m-a supărat mai rău decît de obicei, am fost nevoit să recurg la calea scrisului.

Ultima dată cînd Te-am întilnit, prea minunate, primul meu gînd a fost să stau de vorbă cu Luminăția Ta despre toate afacerile curente, iar la urmă să discutăm și despre situația Bisericii, pentru a nu da prilej la acuze nedrepte. Dar am renunțat atunci, crezînd că aș fi părut indiscret dacă aș fi arătat un zel atît de exagerat și oarecum egoist, provocînd griji inutile unui om care și așa e peste măsură de copleșit cu o mulțime de treburi. Dar în același timp trebuie să spun drept că

1. Despre acest personaj nu avem alte știri decît cele pe care ni le oferă epistolele cu nr. 94 și 98. Din prima epistolă deducem că Ilie a fost pus, între altele, ca să-l supravegheze special pe Sf. Vasile. Cu toate amenințările împăratului Valens și ale prefectului Modestos, totuși, impresionat de planul mare al construcțiilor «Vasiladei», precum și de hrănirea infometaiților de pe urma secetei și foametei din anul 368, i-au dat mînă liberă. În schimb, se știe că l-au subminat, dezmembrînd în două provincia Capadochia și urmărindu-l de aproape în activitatea lui filantropică. Epistola de față lasă să se întrevadă că s-ar fi făcut și denunțuri scrise împotriva Sfîntului. Cu o deferență deosebită, dar și cu o demnitate rar întilnită, Sfîntul Vasile justifică importanța umanitaristă și culturală a acțiunilor sale. Ascultînd probabil și de statul Sfîntului de a imita pilda împăratului Alexandru Macedon de a-și astupa o ureche cînd i se raporta vreo calomnie, Ilie își pierde postul, poate și din pricină că nu ar fi fost destul de vigilent. Așa se explică de ce Sfîntul Vasile intervine pe lângă magistrul Sofronie în favoarea acestui dregător «care a făcut pentru provincia Capadochia doar în cîțiva ani ceea ce alții n-au reușit să facă în mulți ani» (Epist. 96).

mi-a fost teamă că prin discuțiile noastre în contradictoriu aş putea ajunge într-o zi să-ți spun ceva ce ar jigni un suflet care, după evlavia lui curată față de Dumnezeu, va trebui să se învrednicească de cea mai deplină răsplată a virtuții.

Într-adevăr, dacă Te-aș încărca cu toate problemele noastre, ți-aș lăsa prea puțin timp pentru afacerile publice și aş face ca și cel care încarcă peste măsură cu marfă pe un cîrmaci care conduce pentru prima oară un vapor nou în timp de furtună, tocmai cînd ar fi trebuit să suprime o parte din încărcătură și să-l ușureze cît mai mult posibil. De aceea, cred că văzînd ce bogat program de construcții ne-am propus, marele nostru suveran ne-a îngăduit să ne administrăm noi înșine Bisericile noastre.

Căci aş vrea să întreb pe cei care sîcîie mereu urechile Tale loiale : ce greșim noi față de Stat, sau ce fel de interes obștesc, mic sau mare, se nesocotește dacă noi ne administrăm singuri Bisericile ? Afară, poate, de cazul că ar putea spune cineva că aducem prejudicii statului atunci cînd ridicăm Dumnezeului nostru cîte un lăcaș de rugăciune mai spațios, cu cîteva locuințe în jurul lui, din care una mai arătoasă rezervată episcopului, iar celelalte mai modeste pentru slujbașii bisericești din subordine, așa cum se petrec lucrurile, de altfel, și în viața de stat.

Pe cine nedreptățim noi oare cînd construim hotelurile și azilurile pentru străinii care vin pe la noi în trecere și care au vreo suferință de tîmăduit ? Sau, în sfîrșit, cînd facem așezăminte trebuitoare ușurării lor, cu infirmieri, doctori, animale pentru povară, cu personal auxiliar ? Căci a fost nevoie, într-adevăr, să mai prevedem aici și multe feluri de meserii și ateliere necesare vieții, precum și tot ceea ce mintea omenescă a putut născoci pentru menținerea unei vieți onorabile. În fine și alte spații pentru diferite munci manuale ; lucruri care în totalitatea lor sînt o adevărată podoabă pentru orașul nostru și un temei de mîndrie pentru guvernatorul nostru, căci și asupra lui se revarsă buna faimă a acestor lucrări.

Dar dacă ai fost pus de sus anume ca să ne îndrumi, nu însemnează că numai Tu singur ești în stare, grație puterii inteligenței Tale, să reinnoiești lucruri pe care timpul le-a ruinat și să așezi oamenii în ținuturi nelocuite, într-un cuvînt să transformi deșerturile în orașe. Deci cu cei ce-și dau concursul la aceste opere ce ar fi oare mai rezonabil să faci : să-i alungi și să-i ocărăști ori să-i cinstești și să-i tratezi cu atenție ? Și apoi, să nu crezi prea bunule domn, că noi ne mărginim doar la vorbe ; am pornit deja la lucru, materialele sînt deja procurate.

Iată, dar, cuvîntul de apărare pe care-l adresăm guvernatorului nostru. Cît privește răspunsul pe care trebuie să ți-l dau în calitate de

creștin și de prieten, grijuliu de reputația mea în fața plîngerilor pîrșilor mei, pentru moment cred că n-ar trebui să-l dau aici, pentru că ar depăși lungimea unei scrisori și nici n-ar fi indicat să-l încredințez unor litere fără viață. Iar ca nu cumva pînă ne vom revedea din nou să Te lași înșelat de calomniile unora și astfel să le retragi o parte din bunăvoința Ta, fă ce făcea Alexandru cel Mare ².

Căci se spune că acela, în timp ce i se prezentau calomniile asupra unuia din prietenii săi, a întins o ureche spre calomniatori, iar pe cealaltă a astupat-o cu podul palmei, arătînd astfel că dacă vrei să judeci drept nu trebuie să te predai în întregime și dintr-o dată celor care te-au văzut prima oară, ci să păstrezi spre apărare, pentru cei care nu sînt atunci de față, cel puțin jumătate din puterea ta auditivă.

EPISTOLA 95

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă în mai 372

Epistola aceasta am adresat-o Cuvioșiei Tale mai de mult în legătură cu alte probleme, cu care ocazie mi-am propus să Te și întîlnesc, dar planurile de atunci n-au reușit, așa încît ea n-a ajuns în mîinile Cuvioșiei Tale. În realitate, răposatul diacon Teofrast a ridicat epistola de la mine, dar între timp, pe cînd fusesem nevoit să plec neapărat într-o călătorie oficială, omul n-a predat-o Cuvioșiei Tale pentru că s-a îmbolnăvit rău și a murit.

De aceea mă simt îndatorat să-ți scriu din nou și nu pot să trag nici un folos din această epistolă, întrucît limitele de timp care mi s-au fixat sînt mult prea reduse. Căci prea sfințiii episcopi Meletie și Teodot ¹ ne-au cerut să le facem o vizită, socotind această întîlnire ca un semn de dragoste, vrînd totodată să se discute și despre o îndreptare a lucrurilor care ne întristează acum atît de mult ² și propunînd ca dată a întîlnirii mijlocul lunii viitoare, Iunie, iar ca localitate, satul Fargamus ³, cunoscut după vestiții lui mucenici ⁴ și după întîlnirile numeroase care au loc acolo în fiecare an.

2. Plutarh, *Viețile paralele*, Alexandru, 42.

1. Episcop de Nicopole (Armenia Mică).

2. Pentru rezolvarea cazului dureros al schismei din Antiohia Sf. Vasile propusese o întîlnire în trei: Meletie, Teodot din Nicopole și Sf. Vasile. Din păcate întîlnirea n-a putut avea loc din pricina atitudinii schimbătoare a celui mai nestatornic dintre contemporanii Sf. Vasile, Eustațiu de Sebasta, care urma să ia parte și el la întîlnirea fixată. Faptul a supărat mult pe Sf. Vasile. A se vedea epistola 99.

3. Fargamus, oraș în Armenia Mică.

4. Cf. ep. 14; 34; 158, 240.

Întrucît, după întoarcerea mea am aflat de moartea răposatului diacon și am dedus că epistola a rămas aici, neatinsă, n-am mai avut li-niște, deoarece mai rămăseseră 33 de zile pînă la termenul fixat pentru întîlnire, așa că am expediat în grabă aceste epistole prea cuviosului Eustație, colaboratorului meu, ca el să le transmită Cuvioșiei Tale și tot prin el să mi se expedieze cît mai degrabă și răspunsurile. Și dacă este cu putință și dacă-ți face plăcere poți să vii acolo unde mă vei întîlni și pe mine; dacă nu, cu voia lui Dumnezeu, vom plăti altădată datoria întîlnirii de anul trecut, dacă bineînțeles pentru păcatele noastre nu ne va surprinde iarăși vreo piedică, urmînd ca întîlnirea cu episcopii aceia s-o amînăm pentru o altă dată.

EPISTOLA 96

Către Magistrul Sofronios ¹

Scrisă în anul 372

Cine-i oare atît de bun patriot încît să-și iubească orașul și să-și cinstească Patria care l-a născut și l-a crescut întocmai ca pe părinții săi, așa cum o face Excelența Ta, care te rogi pentru înaintarea întregului oraș în general precum și a fiecărui cetățean în special, și care nu Te mulțumești numai să te rogi, ci mai confirmi puterea rugăciunilor și prin acțiuni personale? Într-adevăr, mare este puterea pe care o ai de la Dumnezeu, și să ți-o țină vreme mai îndelungată, așa după cum ești! Cu toate acestea, pe vremea conducerii Tale, Patria s-a îmbogățit numai în vis, căci cel de la care ai preluat-o ² a fost un om (spun cei care cunosc mai adînc istoria ținuturilor noastre), cum n-a mai fost altul pe scaunul de guvernator, dar acum slujba i-a fost luată de răutatea unora, care s-au folosit de caracterul lui prea liberal, care nu știa ce-i lauda, pentru ca să-i declare război și să spună împotriva lui tot felul de calomnii, înșelînd astfel urechile Excelenței Tale. Iată de ce întreg orașul, pînă la unu, s-a întristat cînd le-a fost luat guvernatorul, pentru că era singurul care ar mai fi fost în stare să ridice orașul nostru din starea în care a ajuns îngenunchiat ³, fiind un scrupulos paznic al dreptății, prevenitor cu victimele nedreptății, necruțător față de

1. În această epistolă, Sfîntul Vasile intervine pentru readucerea guvernatorului Ilie, căzut în dizgrație. Vezi comentarul la epist. nr. 94.

2. Guvernatorul Ilie.

3. Cf. epistolele 74, 75 și 76.

cel ce calcă legea, același atât pentru săraci, cât și pentru bogați și, mai mult decât orice, omul care se silea să aducă viața creștină la cinstea ei.

Am trecut sub tăcere faptul că el era persoana cea mai integră din cîte cunosc și care nu ierta pe nimeni, dacă ar fi călcat legea, și aceasta am făcut-o pentru că astfel de merite sînt lucruri mărunte față de celelalte virtuți ale lui.

La drept vorbind, mărturia pe care o aduc acum este tardivă, după cum fac și cei ce cîntă singuri ca să se încurajeze pe ei înșiși, dar cu asta nu mai îmbunătățesc situația cu nimic. Dar nu-i fără importanță faptul că marele Tău suflet își amintește de acest om și că păstrezi pentru el recunoștință ca pentru un binefăcător al patriei, iar dacă unul din cei ce s-au supărat că n-au fost preferați dreptății s-ar lega de Ilie, pe care și Tu îl aperi și-l protejezi, atunci să le arăți tuturor că Tu l-ai avut de prieten. Iar drept dovadă că l-ai avut în familiaritatea Ta e buna mărturie pe care ai adus-o despre el și despre experiența lui în administrație, experiență care n-a mai fost întrecută de alții de atunci încoace. Într-adevăr, ceea ce altul n-ar fi făcut în răstimp de mai mulți ani, el a adus la îndeplinire într-un timp scurt. De aceea noi vom primi destulă favoare și consolare pentru cele întîmplate dacă îl recomanzi împăratului și dacă oprești calomniile împotriva lui.

Și să mai știi că aceste cuvinte Patria este cea care ți le adresează prin glasul meu și spune că voința tuturor este ca să se reverse asupra acestui om un dram de fericire prin mijlocirea Excelenței Tale.

EPIȘTOLA 97

Către sfatul orașului Tiana ¹

Scrisă în anul 372

Dumnezeu, Care descoperă adîncurile și dă pe față dorințele inimilor, a dat și celor smeriți putere să înțeleagă și uneltirile cele greșite de explicat pentru unii. Căci nimic nu ne-a scăpat și nici n-a rămas ceva ascuns din tot ce s-a săvîrșit. Noi, însă, n-avem ochi și urechi

1. Tiana devenise capitala provinciei Capadochia Secunda în urma scindării din a. 371. Ambițiosul episcop Antim devenit de acum mitropolit al Tianei s-a purtat rău față de Sf. Vasile, atunci cînd va hirotoni necanonic pe Faust (semiarian), episcopul Satalelor (cf. epist. 126). Sf. Vasile a dovedit multă răbdare față de el, așa încît relațiile dintre ei vor fi de atunci înainte prietenești (ep. 122, 128, 210 etc.). În această epistolă Sfintul se adresează direct Sfatului orașenesc din Tiana, îndemnîndu-i să păzească unitatea credinței întru legătura păcii.

pentru altceva decât pentru pacea lui Dumnezeu, pentru toate cîte ne duc spre ea. Iar dacă alții sînt puternici și mari și se încred numai în ei înșiși, firește că noi, care nu sîntem nimic și nu sîntem vrednici de nimic, nu ne vom face despre noi o astfel de părere, încît să credem că am putea consolida situația dacă am trăi în izolare, pentru că știm sigur că avem nevoie de ajutorul fiecăruia dintre frați mai mult decât are nevoie o mîna de alta.

De altfel, chiar din clipa în care ne-a zidit cu trup, Domnul ne-a arătat cît este de necesară oamenilor comuniunea. Cînd mă gîndesc că un mădular nu-i în stare să se ajutoreze cîtă vreme e despărțit de celălalt, atunci cum să cred că în treburile vieții eu mă voi mulțumi numai cu serviciile prestate de mine însumi? Nici un picior nu poate umbla singur dacă nu se sprijină pe celălalt; nici un ochi nu poate vedea limpede dacă nu stă în legătură cu celălalt, dacă nu se fixează împreună cu celălalt asupra obiectivelor văzute. Auzul e și el mai clar cînd percepe vocea cu amîndouă timpanele urechilor, iar pipăitul e mai sigur și el cînd se face cu degetele unite. În general, nimic din cîte vedem împlinindu-se atît în lumea firii, cît și în a celor făcute cu voie liberă, nu se realizează fără participarea celorlalte. Chiar și rugăciunea, atunci cînd nu are mai mulți părtași e cu mult mai slabă decât cea săvîrșită împreună cu alții, căci și Domnul ne-a făgăduit că va fi de față în mijlocul a doi sau trei credincioși, acolo unde aceștia cheamă numele Lui în același gînd².

Însăși iconomia mîntuirii a luat-o asupra Sa Domnul, ca să împace cu sîngele crucii Lui cele pămîntești cu cele cerești³.

Pentru toate acestea să dorim ca zilele cîte vom mai fi în viață să fim pe pace și să cerem ca și la sfîrșit, cînd vom închide ochii, lucrul să se săvîrșească tot în pace. Pentru această pace m-am hotărît să nu cruț nici o oboseală, să nu spun sau să fac ceva nevrednic, să nu mă sperii de lungimea călătoriilor, să nu mă dau înapoi de la nici o oboseală, numai pentru ca să mă învrednicesc și eu să am răsplata făcătorului de pace⁴. Și dacă va veni cineva după mine pe acest drum, urmîndu-mă ca pe un conducător, aceasta va fi pentru mine cel mai bun și mai drag lucru. În schimb, dacă o va apuca pe drum contrar, să se știe că eu nici atunci nu-mi voi schimba hotărîrea. La ziua răsplății fiecare va ajunge să-și recunoască singur roadele faptelor proprii.

2. Matei 18, 20.

3. Col. 1, 20.

4. Matei 5, 9

EPISTOLA 98

Către Euseblu, episcop de Samosata ¹

Scrisă în anul 373

I

Eram tare nerăbdător să vizitez orașul Nicopole, dar după ce am primit scrisoarea, în care Prea Sfinția Ta spuneai că nu vei veni, am renunțat cu părere de rău. Mi-am adus aminte, e drept, și de starea sănătății mele total șubreziță. Dar mi-a venit în minte totodată și faptul că cei care mă chemaseră ² au făcut-o doar ca să-și împace sufletul, întrucît după ce că ne făcuseră invitația doar în treacăt, prin colectorul de dări Helenios din Nazianz, ei n-au mai binevoit să trimită măcar un curier care să-mi confirme această invitație. Și apoi, întrucît le sînt cam suspect din pricina păcatelor mele, m-am temut să nu le tulbur bucuria întîlnirii. Dacă aș fi știut că este de față și noblețea Ta, eu nu m-aș fi dat înapoi să pornesc la drum și pentru probleme mai grele, dar singur nu mă văd în stare să privesc în față nici probleme din cele mai mici și, gîndindu-mă că scopul întrunirii era rezolvarea unor probleme de înalt interes bisericesc, am lăsat să treacă timpul și am amînat întîlnirea pentru o dată mai liniștită și mai lipsită de tulburări, preferînd să vin la Nicopole să discutăm aceste probleme bisericești și cu de Dumnezeu iubitul episcop Meletie, dacă el ar refuza să se ducă la Samosata. Dacă n-ai fi refuzat, ne-am fi repezit toți, cu condiția să ne fiți amîndoi îndrumători, atît el însuși, prin răspunsul pe care ni-l va trimite (căci îi scrisesem), cît și Prea Sfinția Ta.

II

Ar fi trebuit să ne întîlnim între timp și cu episcopii din Capadochia Secunda, dar aceștia, după ce au luat numele altei eparhii, repede și-au închipuit că pentru noi ei au devenit «oameni ai altei națiuni și ai altei rase», întrucît n-au mai vrut să mai știe de mine, n-au mai luat nici o legătură cu mine și nici n-au mai stat mult de vorbă cu mine. Ar fi fost de așteptat și o întîlnire cu preavenerabilul episcop Eustație, lucru pe care l-am făcut eu. Dar întrucît mulți strigau împotriva lui că ar fi falsificat într-o măsură oarecare credința, am intrat în discuție cu el

1. Potrivit celor spuse în epistola 95, trebuia să aibă loc în Nicopolea Armeniei o întîlnire între Vasile, Meletie al Antiohiei și Teodot al Nicopolei. Sf. Vasile descrie eșuarea întîlnirii. Totodată trebuia să se întîlnească și cu Eusebiu, dar acesta n-a putut veni.

2. Teodot, episcopul Nicopolei.

și am constatat că, slavă Domnului, el urmează cu înțelepciune linia ortodoxă.

Scrisorile episcopilor n-au ajuns la Prea Sfinția Ta, cred că din pricina celor care trebuiau s-o trimită și pe a mea, dar poate și din vina mea, căci din cauza multor treburi se vede că mi-a scăpat din vedere.

Cît despre fratele nostru Grigorie, aș fi dorit și eu să-i încredințez administrarea unei episcopii potrivite cu firea lui. Asta ar însemna întreaga Biserică de sub soare concentrată în una singură³, dar cum așa ceva nu-i cu puțință, atunci să fie făcut episcop, dar nu ca să fie cinstit după scaun, ci ca scaunul să fie cinstit după el. Căci, însușirea omului mare nu se măsoară după promovarea la scară ridicată, ci ține mai curînd de ridicarea celor mici prin puterile proprii. Ce-i de făcut cu Psalmatios care, cu toate avertismentele fraților lui, se află tot în solda lui Maxim⁴, în exerciții? Și totuși ei nici acum nu ezită să-i scrie, căci, din pricina slabei lor sănătăți și a multelor treburi, ei nu-l pot vizita.

Dar să știi, de Dumnezeu iubitule, că starea lucrărilor mele pastorale cere imperios prezența Ta aici și va fi nevoie să-ți mai pui la încercare încă o dată cinstita Ta bătrînețe, ca să vii în sprijinul Capadochiei, care s-a șubrezit de acum și e gata să se prăbușească⁵.

EPISTOLA 99

Către Comitele Terențiu¹

Scrisă în anul 372

I

Cu toate că m-am sîrguit cu toată rivna să dau ascultare, cel puțin în parte, ordinului împăărătesc, precum și scrisorii prietenești a Domniei

3. E vorba de Sf. Grigorie de Nazianz. Merită subliniată aprecierea Sf. Vasile despre vrednicia Sf. Grigorie. Pe de altă parte, pare că Eusebiu este cel care i-a sosit Sfîntului Vasile că episcopia de Sasima nu-i potrivită pentru un om ca Grigorie.

4. Maxim a urmat lui Ilie ca guvernator al Capadochiei. Din descrierea pe care i-o face Sf. Vasile aici, el părea puțin prietenos față de ortodocși, dar mai tîrziu s-a schimbat și el devenind prieten al lor.

5. Cu toată «șubrezenia» ei, Capadochia n-a fost silită să dea episcopi exilați, cum a fost cazul cu Eusebiu.

1. Terențiu, general și comite bizantin, comanda în anul 372 în Georgia o armată de 12 legiuni de soldați. Era un om de o rară cultură — cum reiese din epist. 64 —, dar și de adînci convingeri religioase. Două fete ale lui erau diaconite în Samosata, cum deducem din epist. 105. În același timp, însă, Terențiu era supus politicii duse de împăratul Valens, de sprijinire a arianismului. Se pare că el a fost cel dintîi (poate înainte de prefectul Modestos) care a încercat să intimideze pe Sf. Vasile prin amenințări. Nu va fi fost nici străin de scindarea provinciei Capadochia. În schimb, epistolele următoare ne dovedesc din plin că departe de a se fi lăsat în-

Tale², ale căror motive și hotărâri sigur că sînt pline de intenții și de sentimente bune, totuși nu mi-a fost dat să-mi duc zelul pînă la capăt. Prima cauză și cea mai adevărată sînt păcatele mele, care-mi stau pretutindeni în cale și-mi împiedică împlinirea oricărui demers. A doua e înstrăinarea și lipsa de colaborare tot mai pronunțată, pe care mi-o arată episcopul sufragan Teodot.

Intr-adevăr, nu știu ce să se fi întimplat cu Prea Sfințitul frate Teodot, care-mi făgăduise, nu de mult, că mă va ajuta în toate, și care se grăbise să mă ducă de la Gitasa³ la Nicopole, dar cînd m-a văzut sosit acolo l-a apucat așa o frică și groază de păcatele mele, încît n-a mai vrut să mă primească nici la slujbele de dimineață, nici la cele de seară! Să zicem că va fi procedat cu dreptate față de un păcătos ca mine, dar o astfel de hotărîre a lui nu s-a dovedit deloc a fi folositoare împăcării Bisericii noastre. Ca motiv al acestei atitudini a fost acuzația că aș fi acceptat să intru în comuniune cu episcopul Eustațiu⁴. Or, iată ce am făcut eu în această privință :

II

Cînd am fost invitat să particip la întrunirea convocată de fratele Teodot, lucru pe care nu-l puteam refuza, căci eram animat de toată dragostea, am crezut potrivit să intru mai întîi în contact cu pomenitul frate Eustațiu, pentru a nu lăsa să se dovedească deșartă și fără folos întrunirea noastră. I-am arătat acestuia toate acuzațiile doctrinale de care amintea fratele Teodot, precum și altele, și l-am rugat să ne spună dacă de acum înainte urmează credința cea dreaptă, pentru ca să păstrăm și pe mai departe comuniunea cu el, iar în caz că învățătura lui consună cu a noastră, atunci se știe că-l vom trata în consecință. Am discutat mai mult laolaltă și am pierdut toată ziua ocupîndu-mă numai de aceste lucruri, iar la venirea serii, ne-am despărțit fără a fi ajuns la nici o înțelegere. A doua zi, începînd din ședința de dimineață, am reluat discuțiile în aceeași problemă. Acum sosise și fratele Pimeniu,

îmîdat, Sf. Vasile va cîștiga pe cei doi demnitari și va stabili relații bune cu ei și cu alții.

Probabil că datorită lui Terențiu s-a obținut de la împărat aprobarea ca hironomia și instalarea episcopilor din Armenia Mică — nu de mult intrată în administrație bizantină — să fie făcută de Sf. Vasile împreună cu Teodot, episcopul Nicopole. Epistola 99 cuprinde răspunsul hotărît al Sfințului că n-a fost posibilă colaborarea cu Teodot din pricină că acesta n-a vrut să colaboreze cu Eustațiu de Sebasta, cel mai cunoscut episcop al regiunii, dar care înclinase spre arianism. Astfel cele două zile petrecute în Satala au fost cu eșec.

2. Deci Terențiu va fi pus la cale decizia imperială (despre Armenia Mică).

3. Gitasa era o localitate retrasă, unde își petrecuse Sf. Meletie «exilul» său.

4. Mai mult de o jumătate de zi s-au purtat discuții, cînd a fost vorba să se confirme și în scris înțelegerea, Eustațiu și Teodot au negat totul. Poate să fi fost și Sf. Vasile prea idealist, prea pretențios. Nu se știe.

preot din Sebasta, care a apărat cu ardoare poziția opusă. Încet, încet, m-am dezvinovățit de acuzele pe care mi le adusesese⁵ și am reușit să-i conving în așa măsură de dreptatea atitudinii mele, încît cu ajutorul lui Dumnezeu nu se mai putea descoperi între noi nici cel mai mic dezacord.

Pe la ora nouă ne-am ridicat să facem rugăciunea, să dăm mulțumire lui Dumnezeu pentru că am ajuns să cugetăm la fel și să grăim la fel. Mai trebuia să primesc de la acest om doar o mărturisire scrisă, pentru ca să vadă și vrăjmașii lui că s-a supus cu adevărat, lucru care ar fi fost o mărturie clară și pentru ceilalți. Dar pentru a fi și mai siguri, am vrut să am o întrevedere cu Teodot și cu frații din jurul lui, spre a primi în scris și de la ei o mărturisire de credință, ca s-o prezentăm celui de care a fost vorba, pentru a obține un dublu rezultat: pe de o parte, să biruie dreapta credință, iar pe de alta, să fie și ei mulțumiți că propunerile lor au fost acceptate și satisfăcuți că nu mai există împotriva lor nici un motiv de contestație. Dar încă înainte de a ajunge să pricepem de ce trebuia să ne consfătuim și ce rezultat ar ieși de aici, episcopul Teodot a socotit că n-ar mai trebui să fim invitați și noi. Așa că m-am întors înapoi de la jumătatea drumului, descurajat că se zădărnickeră oboselile depuse pentru pacificarea Bisericii.

III

Așadar, fiind nevoit să fac drumul în Armenia, ca unul care cunoșteam caracterul ciudat al aceluia om și întrucît am vrut să dau socoteală prin mărturie sigură și de atitudinea mea și în același timp să mulțumesc și pe acel om, am plecat la Gitasa, locul unde petrecea de Dumnezeu iubitul Meletie, și unde ne-am întîlnit din nou cu omul în cauză, cu Teodot. Dacă aș fi fost acuzat de ce stau în comuniune cu Eustațiu, aș fi anunțat rezultatul întîlnirii, cu care ocazie l-aș fi adus să împărtășesc toate convingerile mele, dar întrucît Teodot spusese că Eustațiu tăgăduise, după ce ne părăsise, declarînd el însuși ucenicilor săi că în realitate nu se pusese de acord cu mine în privința nici unui punct de credință, eu i-am răspuns — spune-mi, preaminunatul, n-am făcut oare lucrul cel mai just și mai sigur? — că în ce mă privește eram convins, sprijinindu-mă pe statornicia de care a dat dovadă totdeauna acest om, că nu se lasă totdeauna prea ușor atras în atitudini contrare și că dacă admite odată ceva, el nu o face pentru a tăgădui ce-a spus înainte⁶.

5. Atît Teodot, cît și Pimeniu, ar fi vrut să împace pe Sf. Vasile cu Eustațiu. Poate că și pretențiile Sf. Vasile vor fi fost prea mari.

6. Eustațiu era un fel de «ἀμφαλλάξ», un om care-și schimbase mereu părerile.

El e un om care fuge de minciună ca de ceva groaznic, chiar și atunci când e vorba de problemele cele mai neînsemnate, că-i departe de a se opune adevărului, mai ales când e vorba de lucruri atât de importante și al căror ecou e atât de general. Dacă totuși s-ar întâmpla ca aluziile Tale repetate să fie întemeiate, ar trebui să-i prezinți formularul scris, care să conțină expunerea întreagă a credinței ortodoxe. Dacă voi vedea acest consimțământ al lui confirmat de iscălitura lui, eu voi rămâne în comuniune cu el, dar dacă voi simți că se retrage, voi renunța la contactul cu el. Întrucât aceste condiții au fost aprobate de episcopul Meletie și de confratele Diodor, preotul care a fost de față, la întâlnire, prea respectatul frate Teodot și-a dat și el consimțământul rugându-mă să cobor la Nicopole să-i vizitez Biserica și să-l iau ca însoțitor pînă la Satala, despărțindu-se de noi la Gitasa.

Dar cum am ajuns la Nicopole⁷, uitînd și vorbele pe care le auzise de la mine și de făgăduielile pe care mi le-a făcut, m-a copleșit cu tot felul de batjocuri și fel de fel de semne de dispreț, cum am relatat mai sus, și s-a despărțit de mine.

IV

Cum aș fi fost, dar, în stare, prea stimată, să duc la îndeplinire sarcina propusă și să așez episcopi în Armenia⁸, din clipa în care cel ce împărtășește aceleași răspunderi se poartă cu mine în felul acesta? Și totuși cu ajutorul lui nădăjduiam că voi găsi oamenii care-mi trebuie, pentru că în eparhia lui sînt destui oameni evlavioși și înțelepți, care vorbesc limba localnicilor și care cunosc multe alte însușiri deosebite ale acestor popoare. Și cu toate că știu numele acestora, totuși nu-i voi divulga pentru a nu primejdui, cel puțin pentru alte vremuri, situația din Armenia. Și acum, după ce am venit pînă la Satala cu sănătatea mea atât de șubrezită, totuși cred că datorită ajutorului lui Dumnezeu am rînduit bine lucrurile, împăcînd pe episcopii din Armenia și dîndu-le îndrumările cuvenite, ca să lase la o parte neînțelegerile vechi și să vină din nou la rîvna adevărată a casei Domnului. Le-am lăsat și regulamente în legătură cu călcarea rînduielilor în Armenia și le-am spus cum să lucreze pentru a-și vedea de menirea lor. Am primit și o cerere a Bisericii din Satala, în care mă rugau să le dau un episcop. Totodată m-am mai ocupat și de calomniile îndreptate contra fratelui Ciril, episcopul Armeniei, și am aflat, cu ajutorul lui Dumnezeu, că

7. Atît Nicopole cît și Satala erau situate în Armenia Mică, dar sediul mitropolitan era la Satala.

8. Încă o mărturie despre respectul recunoscut Sfintului Vasile chiar și dincolo de granițele arhiepiscopiei lui.

aceste calomnii erau nefundate și erau pornite numai din defăimarea rivalilor lui, cum mi-au mărturisit-o chiar ei înșiși. Cred că într-o măsură oarecare am contribuit la apropierea lui de poporul din Satala, în așa chip ca aceștia să nu se mai ferească de a veni în comuniune cu el.

Astfel de lucruri se pare că nu sînt de prea mare importanță, dar dacă nu putem face mai mult, cauza provine din neînțelegerile care ne despart pe unii de alții în urma vicleniilor diavolului. Ar fi trebuit să nu vă spun aceste lucruri, ca să nu fac impresia că dau în vileag și propriile mele rușini, dar pentru că nu era alt mijloc de a mă apăra față de Luminăția Ta⁹ am găsit necesar să spun tot adevărul și să istorisesc amănunțit tot ce s-a petrecut.

EPISTOLA 100

Către Eusebie, episcopul Samosatelor¹

Scrisă în anul 372

Mă uitam la scrisoarea Ta prea iubită, pe cînd mă aflam în ținutul vecin al Armeniei, cu plăcerea cu care navigatorii zăresc de pe vapor scînteind în depărtare, la orizont, o lumină salvatoare, mai ales cînd se întimplă să fie învăluiți de furia vîntului sălbatic. Într-adevăr dacă scrisoarea înțelepciunii Tale e prin ea însăși fermecătoare și mîngîitoare, însemnează că împrejurările i-au sporit și mai mult farmecul. Ce anume a fost și cît de mult m-am întristat, nu ți-aș putea spune, căci m-am hotărît ferm să uit supărările, dar, în schimb, diaconul nostru împreună-slujitor, care-ți aduce această scrisoare, ți le va istorisi pe toate.

Sănătatea mi s-a șubrezit de tot, încît nu pot întreprinde, fără să-mi cauzeze dureri, nici cele mai mici mișcări. Dar aș vrea, dacă s-ar putea, cu ajutorul rugăciunilor Tale, să-mi împlinesc măcar acum vechea mea dorință, cu toate că acest drum mi-a făcut atîtea neajunsuri: treburile Bisericii noastre au fost prea mult timp neglijate! Dacă atîta vreme cît mai trăiesc, Dumnezeu mă mai găsește vrednic să ne mai vedem o dată, Prea Sfințite, în Biserica noastră, voi avea într-adevăr bună nădejde de a nu fi lipsit cu totul de darul lui Dumnezeu. Și dacă această vizită va putea avea loc, aș avea dorința ca ea să se facă în timpul hramului, cînd ne adunăm în

9. Se vede că fusese acuzat și în scris.

1. Scrisă din Satala Armeniei în august 372, după eșecul provocat de Teodot (cf. epist. 99), Sf. Vasile dorea să-și revadă prietenul cu ocazia hramului Sf. mucenic Eupsihie (7 sept.).

fiecare an la pomenirea Fericitului mucenic Eupsihie², la o dată destul de apropiată, anume la 7 septembrie. Pentru că în afară de altele, e vorba atunci și de o bogată desfășurare a unor lucrări vrednice de soliditatea Ta și care impun și colaborarea Ta, atât pentru a hirotoni episcopi noi, cât și pentru a delibera și a examina ceea ce plănuiește contra noastră naivitatea lui Grigorie (de Nyssa), care a convocat și sinoade în Ancira și care nu lasă ocazia de a lucra fără să mă întrebe³.

EPISTOLA 101

De mîngiere¹

Scrisă în anul 372

Ar fi fost de dorit ca prima scrisoare pe care ți-o trimit să aibă o temă mai de bucurie. În ce mă privește, așa aș dori-o, pentru că vreau ca toți cîți și-au pus în gînd să urmeze viața evlavioasă să pășească zi de zi tot spre mai bine. Dar întrucît Domnul, Care îndrumă totdeauna viața noastră, după înțelepciunea Lui cea negrăită, spre folosul nostru sufletesc, a rînduit să aibă loc și altfel de întîmplări, care ți-au adus multe dureri, m-a îndrumat cu iubire, ca pe unul care sînt legat de tine prin dragostea cea întru Dumnezeu, și cum am aflat de la frații noștri despre întîmplarea care a dat peste tine, am socotit de cuviință să-ți adresez un cuvînt de întărire și de mîngiere.

Dacă ar fi fost cu puțință să vin prin părțile unde ai ajuns și-ți ai reședința, aș fi făcut-o cu toată bucuria. Dar pentru că boala trupească și mulțimea treburilor care mă absorb au făcut ca și drumul pe care l-am întreprins să provoace mare pagubă Bisericii noastre, am hotărît să-ți fac o vizită măcar prin scrisoare, aducîndu-ți aminte că întristările nu vin fără rost peste robii lui Dumnezeu, Care ne îndrumă viața ca să ne încerce dragostea adevărată față de El, Creatorul nostru. După cum pe luptători nevoînțele alergării îi duc la răsplăți, tot așa și pe noi creștinii încercarea ispitelor ne îndrumă spre desăvîrșire, dacă primim cele rînduite de Dumnezeu cu răbdarea cuvenită și cu toată bucuria. Toate sînt îndrumate de bunătatea lui Dumnezeu. Nimic din cele ce se întîmplă nu trebuie să le primim cu întristare, chiar dacă ele ne-ar provoca pentru un timp vreo neplăcere. Pentru că și dacă n-am cunoaște motivele pentru care tot ce se întîmplă în viața noastră sînt

2. Martirizat recent sub Iulian Apostatul, Sfintul Eupsihie e amintit și în epistolele 142, 176, 200, 252. Despre el Sozomen, *Ist. bis.*, Migne, P.G. 67, 1248—1249.

3. Despre «lipsa de experiență» a Sf. Grigorie de Nyssa, cf. epist. 58, 225, 231.

1. Fără să indice nici un nume, Sf. Vasile vrea să mîngie pe cei din Neocézarea și Nicopole, fiind zdrobit sufletește din cauza episcopului Eustațiu de Sebasta (epist. 99), care n-a acceptat să intre în comuniune cu el.

văzute de Dumnezeu ca bune, totuși să fim convinși că oricum totul e în folosul nostru, fie ca răsplată pentru răbdare, fie pentru un suflet care ni s-a răpit: dacă ne-am lăsa copleșiți de răutatea care sălășluiește în lume, am ajunge să fim stăpîniți de păcat. Dacă nădejdea creștinilor s-ar mărgini numai la viața de pe pămînt, desigur că s-ar crede că despărțirea timpurie a sufletului de trup ar fi ceva îngrozitor, dar dacă desfacerea sufletului de legăturile trupului e numai un început al adevăratei vieți, pentru cei ce trăiesc după Dumnezeu, atunci de ce să ne întristăm ca și cei ce n-au nădejde? ² Primește, așadar, cuvîntul meu de mîngîiere ca să nu cazi în suferințe, ci să dovedești că ești deasupra lor și că le-ai biruit deja.

EPISTOLA 102

Către cetățenii din Satala

Scrisă în anul 372

Mișcat de cererile Voastre și ale întregului popor, am primit să port grijă de Biserica voastră și am făgăduit înaintea lui Dumnezeu să nu trec cu vederea nimic din ceea ce stă în puterea mea să fac. De aceea m-am silit, cum este scris, să port de grijă de voi ca «de lumina ochilor» ¹, căci atît de deosebită e dragostea ce Vă port, încît ea nu m-a lăsat să-mi aduc aminte de nimic, nici de rude și nici măcar de legăturile obișnuite pe care le aveam cu acest om ² încă de cînd era copil. Dimpotrivă, uitînd de toate temeurile personale, care ar putea îndreptăți legăturile mele cu el, fără să țin seamă nici de multele re-grete ale poporului de unde vine și care se vede acum lipsit de conducătorul lui, nici de lacrimile tuturor rudelor lui și neținînd seamă nici de supărarea căruntei sale mame, care mai suflă numai datorită îngrijirii date de el, în ciuda tuturor acestor motive luate laolaltă, oricît de mari și de numeroase ar fi ele, n-am avut decît un singur scop: să împodobesc Biserica voastră cu un conducător bun și să-i stau într-ajutor, pentru că de acum e îngenunchiată din pricină că a fost multă vreme lipsită de un îndrumător și pentru că acum are nevoie de îndrumare spre o direcție sigură și hotărîtă, ca să se ridice din nou ³.

2. I Tes. 4, 13.

1. Zah. 2, 12.

2. Pimeniu.

3. Satala era capitala provinciei Armenia Mică. În anul 372 cînd Sf. Vasile a vizitat Satala i-au ieșit înainte reprezentanții localității, cerîndu-i să le dea episcop. Întrucît era singur (căci nu l-a însoțit și Teodot, episcopul Nicopolei), nu li s-a putut împlini cererea. Acum îi anunță că situația s-a schimbat și că le-a ales ca păstor pe Pimeniu, prieten și rudă a sa (ep. 99). A se vedea și ep. 122.

Acestea sînt cele ce voiam să vi le spun din partea mea ; cît despre voi, vă cer ca purtarea voastră să nu fie sub așteptările nădăjduite și nici mai prejos decît făgăduielile pe care le-am dat acestui om, că, adică, l-am trimis la rude și la prieteni. Prin urmare, fiecare dintre voi trebuie să o ia înaintea celorlalți, prin zelul și iubirea față de acest om. Prețind, așadar, să arătați aceeași bună întrecere și printr-o deosebită purtare de grijă să-i mîngiați inima, făcîndu-l să uite o patrie, să uite rudele și un popor atît de dependent de conducerea lui pe cît e un prunc legat de sînul mamei lui. Din partea lui v-am trimis nu de mult pe Nicias, de aceea să ajungă cunoscute de toți cele împlinite, pentru ca să prăznuiți mai devreme bucuria și să aduceți mulțumiri Domnului, Care a binevoit să vi se îplinească dorința.

EPISTOLA 103

Către credincioșii din Satala

A dat Domnul să se îplinească cererile poporului Său și, prin mijlocirea smereniei mele, le-a dat un păstor vrednic de numele Lui¹, care nu negustorește prin cuvinte, cum fac cei mai mulți, și care și mai mult, pentru mine, care iubesc curățenia învățaturii și care am primit să viețuiesc după poruncile Domnului, e în stare să se facă iubit mai presus decît orice graniță, în numele Domnului. El l-a umplut de darurile Sale cele duhovnicești.

EPISTOLA 104

Către prefectul Modestos¹

Scrisă în anul 372

Fie și numai faptul că scriu unui bărbat atît de însemnat, chiar atunci cînd nu e cazul unui prilej special, e un lucru care aduce o cinste în plus celor care înțeleg însemnătatea acestei îndrăzneli, pentru că legăturile cu oamenii care întrec cu totul pe cei obișnuiți, consti-

1. Pimeniu de la cuvîntul grec ποιμήν — păstor. Epistola de față trebuie pusă în legătură cu cea de sub nr. 102. Aceea e adresată conducătorilor, respectiv deputaților orașului Satala ; aceasta e adresată poporului.

1. Acesta e Modestos, celebrul «prefect al pretoriului», care a amenințat pe Sf. Vasile, dar care apoi s-a arătat prietenos cu marele ierarh, dovadă că avem aici nu mai puțin de 6 epistole privind relațiile prietenești dintre cei doi. În această epistolă Sf. Vasile cere scutire de dări pentru cler, așa cum hotărîse încă împăratul Constantin cel Mare.

tuie cea mai mare distincție pentru cei care sînt vrednici de aceasta. Ca unul care lupt pentru o întreagă patrie, mă văd silit să înfățișez această întîmpinare Excelenței Tale, pe care-l implor s-o primească cu blîndețe, așa cum îi este caracterul, și să-și întindă mîna spre patria noastră, care e de acum ingenunchiată cu totul². Iată și pricina pentru care prezînt această rugăminte.

Pe cei care își închină viața lor slujirii lui Dumnezeu, pe preoți și pe diaconi, vechea legiuire financiară îi scutea de impozit. Or acum, cei care vin să facă recensămîntul (pentru plata impozitelor, n.tr.), ca și cum n-ar fi primit nici o poruncă în acest sens de la Excelența Ta, i-a înscris și pe ei, cu excepția poate doar a cîtorva, care și așa erau scutiți din motive de vîrstă. Cer, dar, ca măcar acest favor să ni se mențină ca un semn al bunăvoinței Tale, care să-Ți poată păstra de acum înainte tot timpul o bună amintire. Aprobă, dar, ca sfinții slujitori să fie tratați după vechea legislație fiscală și scutirea să nu fie legată de persoana celor înscriși acum (căci atunci scutirea ar putea trece și la urmași, or nu totdeauna se întîmplă ca aceia să fie vrednici de preoție), ci ca după modul obișnuit în registrele de dare, să se dea, pe față, clericilor o scutire generală, așa încît întîistătorii Bisericii să poată acorda scutire de impozite celor care profesază preoția în orice localitate³. Hotărîrea aceasta va asigura mărimii Tale mărire netrecătoare în urma acestor fapte bune, obligînd pe mulți să se roage pentru casa împărătească, dînd statului și un mare cîștig pentru că noi nu acordăm scutire clericilor fără să facem deosebire, ci pe rînd tuturor celor care sînt în serviciu, lucru pe care-l facem în mod liber, în administrația noastră, după cum poate vedea oricine vrea să-l cunoască.

EPISTOLA 105

Unor diaconițe, filcele comitelui Terențiu¹

Scrisă în anul 372

Cînd am vizitat Samosata, am nădărduit că voi întîlni pe Excelența Ta, iar cînd am constatat că n-am reușit, am răbdat cu greu această

2. Aluzie la dezmembrarea în două a provinciei capadochiene.

3. Sf. Vasile cere să se dea această scutire în mina episcopului, care poate să controleze pe clericii din subordine. Scutirea a intrat și în legislația de Stat. Cf. *Cod. Theod. lib. VI, Tit. II*.

1. În anul 372 Sf. Vasile vizitase Siria și sperase să întîlnească și pe comitele Terențiu, dar nu s-a putut, de aceea trimite scrisoare măcar fiicelor lui (calde sprijinoare ale activității filantropice a sfințului, dar și rivnitoare în ale credinței ortodoxe), făcîndu-le și un rezumat al credinței trinitare. A se vedea și epistola 99.

plordere, căci îmi făceam tot felul de planuri, adică dacă ar fi mai ușor să mă apropii eu de ținutul D-voastră ori ar fi mai de dorit să vizitezi Domnia Ta patria noastră. Dar acestea rămân la voia lui Dumnezeu.

Pentru moment, întrucît am aflat că fiul meu duhovnicesc Sofronie merge spre Voi, i-am încredințat cu plăcere această epistolă, care Vă aduce salutări și exprimă gîndul că nu uit, cu ajutorul Domnului, să Vă pomenesc și să aduc mulțumiri Domnului pentru că sînteți un bun vlăstar, dintr-o bună rădăcină, care dă roade bune, fiind într-adevăr ca niște crini înconjurați de spini. Dar cu toate că sînteți împresurate de atîta răutate a unor oameni care sînt în stare să schilodească învățătura cea adevărată, totuși nu vă lăsați duse în ispită și nu părăsiți mărturisirea credinței apostolice, ca să îmbrățișați inovațiile ajunse acum la putere. Cum să fie o astfel de purtare nevrednică de cea mai mare recunoștință a lui Dumnezeu și cum să nu atragă ea, pe bună dreptate, laudele cele mai mari?

Credeți în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfînt. Nu trădați această comoră! În Tatăl, Care e începutul a toate; în Fiul, Cel Unul-Născut; născut din Tatăl, Dumnezeu adevărat, desăvîrșit din Cel desăvîrșit; Icoana cea vie, Care reflectă în El pe Tatăl întreg; în Duhul Sfînt, Care-și are existența din Tatăl, fiind izvorul sfințeniei, Putere dată-toare de viață, Har care desăvîrșește, prin Care omul e înfiat și ceea ce era muritor devine nemuritor, unit cu Tatăl și cu Fiul în toate, în mărire și în veșnicie, în putere și în împărăție, în stăpînire și în dumnezeire, cum mărturisește și tradiția Sfîntului Botez.

Iar cîți spun că ar fi făptură ori Fiul ori Dușul sau care înjosesc cu totul pe Duhul, coborîndu-L la rang de slujitor și de rob, aceia sînt departe de adevăr și trebuie să evităm orice legătură cu ei și să ne ferim de convorbiri cu ei, ca de ceva care strică sufletelor. Și dacă ar fi să ne întîlnim cîndva, Vă vom desfășura mai pe larg problemele legate de credință, pentru ca să puteți recunoaște, prin dovezi scoase din Scriptură, atît puterea adevărului, cît și slăbiciunea ereziei.

EPISTOLA 106

Unui soldat¹

Scrisă în anul 372

Oricît de multe ar fi cele pentru care ar trebui să mulțumim lui Dumnezeu și de care a găsit de cuviință să ne învrednicească în decursul

1. Se dau sfaturi pentru «lupta cea dreaptă» în înțelesul celor din Epistola către Efezeni 6, 10—17.

vietii, am judecat că cel mai bine dintre toate acestea este cunoașterea vredniciei Tale, pe care mi-a hărăzit-o Domnul. Am ajuns astfel să cunosc un om care ne arată că și în viața de soldat se poate dobîndi desăvîrșirea dragostei de Dumnezeu și că semnul ei deosebit nu se vede în bogăția hainei cu care ești îmbrăcat, ci în starea sufletească a creștinului. Eram mînat de cea mai vie dorință atunci cînd voiam să-l întîlnesc; iar de fiecare dată cînd mi-l aduc aminte mă bucur în chip deosebit.

Poartă-te, dar, bărbătește, fii tare și silește-te mereu să nutrești și să-ți dezvolți dragostea față de Dumnezeu, pentru ca și tu, la rîndul tău, să fii cel căruia îi dă daruri din ce în ce mai bogate. Să-ți aduci aminte de mine. N-am nevoie de nici o altă dovadă ca să fiu sigur că nu mă uii, întrucît am mărturia faptelor.

EPISTOLA 107

Către Iulita ¹

Scrisă în anul 372

Tare m-am întristat cînd am înțeles, din scrisoarea nobleței Tale, că te împresoară din nou aceleași necazuri. Ce să faci cu oameni de un caracter atît de nestatornic, care vorbesc o dată într-un fel, altă dată într-altul și care nu rămîn la angajamentele pe care și le-au luat? Dacă, după făgăduielile luate în fața mea și a fostului prefect, omul e de părere și acum că el n-ar fi zis nimic, cu toate că ziua scadenței se apropie, după părerea mea un astfel de om pare a fi pierdut cu totul orice rușine. Cu toate acestea i-am scris din nou, certîndu-l, și i-am adus aminte de făgăduielile făcute.

I-am scris și lui Heladios, prietenul prefectului, pentru ca prin el să afle situația și prefectul însuși. Într-adevăr, nici eu n-am crezut că-mi va fi îngăduit să merg atît de departe cu un astfel de judecător, pentru că nu-i scrisesem niciodată într-o problemă particulară, ba m-am temut că mă va respinge, pentru că, după cum știi, oamenii de rang mare sînt tare sensibili în astfel de situații. Dacă totuși va fi vorba să primim vreun răspuns favorabil, va trebuie să-i mulțumim lui Heladios, căci e om bun și cu sentimente prietenești față de mine, temător de Dumnezeu și cu un curaj de neînchipuit față de prefect. Mare e Dumnezeu, El să facă să treci peste toată supărarea, desigur cu condiția să nădăjduim și noi în El cu inimă deschisă și sinceră.

1. După cum se vede și din epistola 109, Sf. Vasile comunică acestei văduve că a intervenit chiar la primul ministru (prefectul pretoriului) pentru a-i veni în ajutor în nedreptatea ce i se face.

EPISTOLA 108

Către tutorele moștenitorilor Iulitel

Scrisă în anul 372

M-am mirat auzind că tu ai uitat acele frumoase făgăduințe, vrednice de mărinimia Ta, și că adresezi acum acestei surori o pretenție din cele năpraznice și de nesuferit. Ce trebuie să-mi închipui după aceste zgomote nu pot spune. Într-adevăr, cei cu care ai lucrat mărturisesc — o știu chiar de la Tine — despre marea Ta generozitate, și-mi aduc aminte și de făgăduințele pe care le-ai făcut în fața mea și a acestui om : tu ai spus că pui o amănare foarte scurtă, dar pe urmă ai consimțit la una mai lungă, pentru că ai vrut să te supui asprimii legii și să acorzi o ușurare acestei văduve, silită să piardă din casă dintr-odată o sumă atât de mare de bani. Care-i de fapt pricina din care s-a hotărît o astfel de schimbare, nu-mi pot închipui. Totuși, oricare ar fi ea, îți cer să-ți aduci aminte de vechea Ta generozitate, să mai îndrepti privirile spre Domnul din cer, Care răsplătește bunele gânduri, și să-i dai aminarea pe care ai făgăduit-o încă de la început, pentru ca ea să-și poată vinde bunurile și să-și plătească datoria. E limpede că-mi aduc aminte și de următoarea făgăduință pe care ai mai făcut-o : dacă ai primi aurul, pentru care te-ai înțeles, ai da femeii de care-i vorba toate actele de care se făcuse învoiala și care fuseseră întocmite înaintea autorităților, precum și cele care fuseseră scrise în particular.

Te rog, deci, fă-ne cinstea și fă-ți în fața Domnului o faptă de laudă ! Îți vei aduce aminte de făgăduințele făcute ¹, vei recunoaște că nu ești decît om și că și tu trebuie să aștepti clipele cînd vei avea nevoie, la timpul Tău, de ajutorul lui Dumnezeu. Nu te lipsi de el din pricina asprimii Tale de acum, ci atrage asupra-ți toate milostiyirile lui Dumnezeu, arătînd față de cei întristați o bunătate și o dreptate deplină.

EPISTOLA 109

Către comitele Heladios ¹.

Scrisă în anul 372

Nu vreau nicicum să fiu spre greutate bunătății Tale, din pricina mărimii puterii cu care ai fost înscăunat, ca nu cumva să pară că aș în-

1. În fața unui mare demnitar Sf. Vasile cere sprijin pentru o văduvă : să i se facă ușurări la plata impozitelor. A se vedea și epistolele 74, 75, 76.

1. Dregător cunoscut de Sf. Vasile (ep. 107, 109, 281), Heladios e rugat să ajute pe o femeie văduvă într-un proces de moștenire. N-am putut avea la îndemînă studiul lui A. Cavallin : *Zum Verhältnis zwischen regierendem Verb und Participle conjunctum*, în revista «Eranos», Göteborg, 1946, p. 280—292.

trece măsura și aş abuză de prietenia Domniei Tale. Totuși temeieri puternice nu mă lasă să nu vorbesc.

Așadar, această soră, rudă a mea, mîhnită din pricina văduviei și îngrijorată de averea unui copil orfan, cînd am văzut-o copleșită de obligații apăsătoare, care trec peste puterile ei, mi-a fost milă, m-am întristat în sufletul meu și m-am grăbit să-ți adresez rugămîntea ca, dacă-ți stă în putere, să binevoiești să stai într-ajutor omului trimis de dînsa. Întrucît plătise pînă acum cu banii ei ceea ce făgăduise, potrivit sfatului meu, în calitate de supraviețuitoare, ar urma de acum să fie eliberată de orice nedreptate care s-ar mai putea ivi. Ea a făgăduit într-adevăr, în condiția aceasta, că după ce va fi plătit capitalul, îi vor fi remise ei dobînzile. Dar în clipa de față, cei care se ocupă de această moștenire încearcă să scoată, pe lîngă capital, și dobînzile. Ca om care știi că Dumnezeu socotește banii văduvelor și ai orfanilor ca banii Săi proprii, grăbește-te să-ți pui rîvna în slujba acestei cauze, în nădejdea răsplătii date de Domnul nostru însuși. Cred, într-adevăr, că dacă îngăduința prea minunatului prefect află că deja capitalul a fost achitat, s-ar milostivi și de celelalte necazuri ale acestei case, ca una care a fost total ingenunchiată și care nu mai are putere să se împotrivescă jignirilor și amenințărilor venite din afară. Te rog, deci, iartă neoesitățile care m-a făcut să te supăr și ajută să se reglementeze această afacere, atîta cît îți îngăduie puterea ce Ți s-a dat. Căci ești săritor și bun în felul Tău de a lucra, întrucît în numele binelui angajezi avantajele pe care le-ai primit.

EPISTOLA 110

Către prefectul Modestos ¹

Scrisă în anul 372

Pe cită cinste și intimitate ne arăți, cînd te cobori pînă la noi, printr-un aer familiar, pe atîta și încă mai mult să-ți sporească Bunul Dum-

1. Modestos era «prefect al pretoriului», ceea ce corespunde într-un fel prim-ministrului de azi. Pe cum ne istorisește Sf. Grigorie Teologul, Modestos a fost cel care a însoțit pe împăratul Valens în Cezareea în anul 370, care a îndrăznit să amenințe pe ierarh cu exilul. Dar chiar în anul următor, cînd împăratul a venit a doua oară în Cezareea și cînd a semnat hotărîrea de a scinda în două provincia Capadochiei, n-a îndrăznit să semneze edictul de exilare. Mai mult, se pare că tocmai Modestos ar fi fost cel care ar fi intervenit la împărat să nu-l exileze, căci, după cum spusesese cu ocazia primului drum, nici un alt episcop nu i-a răspuns atît de curajos ca Sfîntul Vasile. Din clipele acelea Modestos devine unul din admiratorii sfîntului. Din cele șase epistole, din cîte s-au păstrat de la Sfîntul Vasile către Modestos (nr. 104, 106, 110, 279, 280, 281), cea de față este o intervenție pentru reducerea impozitelor unor locuitori din regiunea de graniță a munților Taurus. Vasile spune că însuși Modestos i-a dat voie să scrie. După cum se știe, aici, pe Eufratul superior, pe lîngă Me-

nezeu faima și bunul nume pe întreagă viața Ta ! Ca unul care de mult doream să-ți scriu și să mă bucur de prețuirea Ta, am fost reținut de respectul față de înaltul rang pe care-l ocupi și m-am temut să nu se creadă că aș abuza de franchețea cu care m-ai tratat.

Acum, însă, două motive m-au împins să-mi iau îndrăzneala : întâi îngăduința de a-ți scrie, pe care am primit-o de la mărinimia Ta cea neasemuită, iar în al doilea rând, durerea celor ce se află în deznădejde. Și dacă rugăciunile celor mici au vreo trecere în urechile celor tari, atunci îngăduie, prea minunatule, să te rugăm să acorzi, în Duhul adevăratei iubiri de oameni, izbăvirea unei regiuni agricole nenorocite, reducând la o cotă acceptabilă obligațiile pe care le au de susținut pentru întreținerea armatei locuitorii din regiunile de la graniță, din munții Taurus, ca să nu fie ruinați de tot și pentru ca serviciile lor să fie încă multă vreme spre folosul obștesc, lucru despre care, sîntem convinși, se interesează cel mai mult un mare filantrop așa cum e Domnia Ta.

EPISTOLA 111

Către prefectul Modestos ¹

Scrisă în anul 372

În alte împrejurări n-aș fi îndrăznit să tulbur pe Excelența Ta, căci mă știu aprecia eu însumi și cunosc și posibilitățile mele ; dar cînd am văzut pe acest prieten copleșit de greutate, pentru că a fost chemat să apară înaintea judecății, mi-am luat îndrăzneala să-i dau această scrisoare, ca s-o arate sub formă de cerere și să dobîndească o bunăvoință oarecare. Oricum, cu toate că nu-s vrednic de nici o considerație, modestia crede că chiar și numai singură își poate lua dreptul de a înduioșa pe cel mai înțelegător dintre dregători și să mă ierte, pentru că dacă nici o greșeală n-a fost săvîrșită de acest om, atunci să fie salvat grație adevărului însuși, iar dacă a greșit, să-i fie iertată greșeala din pricina mea, a celui care scriu această rugămintă. În ce stare stau lucrurile aici, cine le știe mai bine decît Tine ? Tu vezi slăbiciunile de care se face vinovat fiecare și tu conduci totul prin neasemuita purtare de grijă de care dai dovadă.

litena, a fost granița răsăriteană a Imperiului Bizantin, dar tot de aici au pornit și nemulțumirile paulicienilor și bogomililor. H. Ahrweiler, *La frontière et les frontières de Byzance en Orient*, în «Raportele Congresului XIV de studii bizantine», București, 1971, vol. II, p. 7. Intervenția sa e cu atît mai semnificativă cu cît în vremurile acelea cel care nu putea plăti impozitele la timp era obligat să plătească ulterior suma împărit. A se vedea și epistola 21.

1. O intervenție, de astădată tocmai în favorul fostului prefect Modestos, acum dizgrațiat. Sf. Vasile declară că stă chezaș pentru bunătatea lui.

EPISTOLA 112

Către Guvernatorul Andronic¹

Scrisă în anul 372

I

Dacă aş fi atât de sănătos încît să fiu în stare să iau asupra mea cu uşurinţă greutăţile călătoriei şi să îndur asprimile iernii, n-aş fi scris, ci aş fi venit să caut eu însumi pe mărinimia Ta, şi aceasta din două motive : mai întîi, ca să plătesc o datorie făcută printr-o veche făgăduinţă (ştiu că promisesem să mă duc la Sebasta şi să mă bucur de desăvîrşirea Ta ; e bine ce ai făcut, dar eu am ratat întîlnirea pentru că am sosit cu ceva mai tîrziu decît Excelenţa Ta), apoi, pentru ca să mă plătesc personal de solia pe care eu însumi mă temeam s-o trimit, pentru că mă simţeam prea mic pentru a dobîndi o favoare atât de mare. Mă mai gîndeam, totodată, că prin exprimarea în scris, nimeni n-ar reuşi să convingă în nici o privinţă pe nici un dregător sau poate nici chiar pe vreun particular atât de bine ca atunci cînd ar fi fost el de faţă şi s-ar putea respinge unele învinuiri, pentru altele s-ar putea cere îngăduinţă, iar pentru altele s-ar putea cere chiar iertare. Or, nimic din toate acestea nu s-ar putea rezolva prin scris. La toate aceste temeuri n-aveam pe nimeni pe care să-l pun în faţă decît pe Tine, căpetenie împărătească ce eşti : va fi destul să-ţi fac cunoscută părerea pe care o am despre problema respectivă, aşa încît restul va rămîne în seama Ta. Or, aşa ceva nici nu am mai stat la îndoială să fac.

II

Iată dar şi calea pe care o apuc, în vreme ce nu vreau, parcă de frică, să descopăr cauza care mă face să-ţi ţin această cuvîntare. Acest Domiţian e un prieten apropiat, datorită unor vechi raporturi familiale, aşa încît nu fac nici o deosebire între el şi un frate. Dar, în fond, de ce n-aş spune adevărul ? Căci, de altfel, atunci cînd am aflat pricina pentru care a îndurat aceste suferinţe, am spus că şi el merita să fie pedepsit. Într-adevăr, nu există om care după ce a comis o greşeală mică sau mare să scape de pedeapsă ! Dar fiindcă am văzut pe acest nenorocit tremurînd de frică pentru greşala făcută şi ştiînd că mîntuirea lui depinde de Tine, m-am gîndit că-i destulă atîta pedeapsă, de aceea te rog să te arăţi faţă de el, şi mărinimos şi înţelegător. Ca să reduci din

1. Ca şi în epistolele 72—73, aşa şi aici se face intervenţia cerîndu-se uşurare la judecarea unei «infracţiuni» serioase. Se dau două citate din «Istoriile» lui Herodot care militează pentru iertare şi împăcare.

putere pe cei care se împotrivesc e o însușire a unui om și a unui conducător ; dar ca să fii bun și blînd cu cei întristați e o faptă de om care întrece pe toți prin măreție sufletească și blîndețe. De aceea ai putea, dacă vrei, să-ți arăți, prin aceeași faptă, mărinimia, fie ca să te răzbuni, fie ca să salvezi după voia Ta. Să fie pentru Domițian destulă pedeapsă această frică de pedeapsă la care se așteaptă, și pe care-și dă seama că ar merita-o ; Te rugăm să nu mai adaugi și Tu altă pedeapsă. Gîndește-te : printre cei care au trăit mai înainte au existat mulți oameni care au greșit față de stăpînii lor, dar urmașilor lor nu li s-a transmis nici măcar numele, în schimb numele celor care și-au stăpînit mînia și care, prin filozofie, s-au ridicat cu mult deasupra mulțimii, au rămas nemuritoare pentru toți oamenii. Să adăugăm dar și această însușire la istorisirile în care se va vorbi despre Tine ! Ajută pe cei care vrem să-ți preamărim isprăvile ca acestea să întrecă pîldele de bunătate cîntate de cei vechi. Astfel, se spune că Cresus și-a retras mînia față de cel care i-a ucis fiul, care se predase el însuși spre a fi pedepsit², pe cînd Cirus cel Mare, după ce a cîștigat biruința asupra lui Cresus, a făcut din el un prieten³. Te vom număra printre acești oameni vestiți și pe cît ne va sta în putere vom face cunoscute aceste fapte, bineînțeles dacă nu cumva vom fi socotiți că vom fi niște vestitori prea neînsemnați pentru un om atît de mare.

III

La toate acestea mai trebuie spus și aceea că pe cei care săvîrșesc vreo nedreptate oarecare fi pedepsim nu pentru cele deja întîmplate, (căci prin ce s-ar putea opri oare să nu se împlinească ceea ce s-a întîmplat ?), ci pentru ca să se facă ei înșiși mai buni în viitor, ori pentru ca să servească drept exemplu pentru alții, ca să-i facă mai buni. Or în cazul de față s-ar putea spune că nimeni n-ar invoca nici una, nici cealaltă, căci Domițian își va aduce aminte despre acest necaz chiar și după moarte, dar și ceilalți cred că sînt aproape morți numai cînd se uită la el. De aceea, dacă am adăuga la această pedeapsă orice lucru cît de mic, s-ar părea că ni s-ar potoli mînia ; or aș putea spune că mult ar trebui ca așa ceva să fie adevărat, și n-aș mai face nici o aluzie dacă n-aș fi înțeles dreptatea spusei sfinte că-i «mai fericit a da decît a lua»⁴. Și mărinimia atitudinii Tale nu se va vesti doar înaintea cîtorva, căci toți capadocienii vor vedea ceea ce se va întîmpla, iar eu le-aș dori să socoată această măreție sufletească în rîndul calităților pe care le ai deja de mult.

2. Herodot, *Istoriei*, I, XLV, trad. rom. Ad. Piatkovski, București, 1963, p. 33.

3. *Idem*, I, LXXXVIII, p. 56.

4. *Fapte* 20, 35.

Mi-e teamă să mă opresc din scris, căci cred că aş fi păgubit dacă aş lăsa ceva neamintit. Doar un singur lucru aş mai adăuga : Domițian are scrisori de la mulți care-i cer achitarea, dar a considerat-o pe cea primită de la mine mai prețioasă decât toate pentru că a înțeles, nu știu cum, că eu aş avea o oarecare crezare din partea Excelenței Tale. Deci ca să nu se înșele nici el în nădejdele pe care și le-a pus în mine și ca să putem scoate de aici o oarecare prestanță în fața cetățenilor noștri, îngăduie, Excelență, tuturor să te roage și ei. În orice caz Tu n-ai socotit lucrurile omeneste a fi de mai puțină valoare decât oricare din filozofii din trecut și știi ce comoară a fost pusă deoparte, de multă vreme, pentru oricine ajută pe cei nevoiași.

EPISTOLA 113

Către preoții din orașul Tars

Scrisă în anul 372

Mare bucurie am simțit în Domnul, când mi-a fost dat să întilnesc pe acest trimis al vostru, pentru că prin prezența lui m-a mîngîiat în multele mele supărări și pentru că prin el mi-a fost dat să gust mărturia limpede a dragostei ce-mi purtați ¹. Iar bucuria adusă de un singur om mi-a dat să înțeleg rîvna pentru adevăr a voastră a tuturor. La timpul său el vă va transmite ceea ce am discutat împreună, dar pînă atunci am să vă fac și eu cunoscut un lucru, iar acela este următorul : Vremurile de azi sînt foarte pornite spre surparea Bisericii, lucru de care m-am convins de multă vreme. Lucrarea de zidire a Bisericii, o îndreptare a greșelilor, de ajutorare a celor năpăstuiți și de apărare a fraților cu credință sănătoasă — toate acestea au dispărut cu totul. Nici de vindecarea celor ce pătinesc de boli și nici de purtarea de grijă față de cei amenințați de molimi nu se mai aude nimic. Ca să folosesc o comparație, poate cam îndrăzneată, situația Bisericii de azi seamănă cu aceea a unei haine vechi, care e gata să se sfîșie la prima întrebuintare, fără nădejdea de a putea fi readusă la vechea ei menire. Or, în astfel de împrejurări trebuie să depunem multă rîvnă și multă sîrguință ca să mai putem aduce o îmbunătățire cît de mică Bisericii. Cel mai bun lucru care ar trebui făcut este reunificarea bisericuțelor care s-au dezbinat una de alta de atîta vreme. Și această unire s-ar putea face numai dacă vom dovedi răbdare

1. Între supărările de care vorbește Sfîntul Vasile este desigur dezmembrarea provinciei Capadochia, despre care ne vorbesc multe din epistolele sale.

față de cei neajutorați și dacă vom acționa în așa fel încît să nu mai provocăm noi zguduirii sufletești ².

Intrucît, dar, s-au deschis multe guri grăind împotriva Duhului Sfînt și s-au ascuțit multe limbi hulind împotriva Lui, Vă rugăm ca, în măsura în care vă stă în putere, să micșorați cît mai mult numărul acestor hulitori, primind în comuniune pe cei care nu socotesc că Duhul Sfînt e o creatură, pentru ca în felul acesta ori să se micșoreze numărul lor și să se întoarcă rușinați la adevăr, ori, dacă totuși mai stăruie în rătăcire, să-și regăsească credința cînd vor vedea cît de puțini au mai rămas. Deocamdată să nu le cerem nimic mai mult, ci să propunem fraților care vor să se unească cu noi să recunoască simbolul stabilit la sinodul din Niceea, iar dacă primesc acest lucru, să le cerem doar atîta : să nu spună despre Duhul Sfînt că ar fi o creatură. Mai mult decît atîta Vă rugăm să nu le cereți, pentru că sînt convinși că în urma contactelor îndelungate și a strădaniilor pașnice orice ar mai fi nevoie, pentru clarificarea lucrurilor, ne-o va dărui Dumnezeu, Care «toate le lucrează spre binele celor ce-L iubesc pe El» ³.

EPISTOLA 114

Către Chiriac din Tars și către credincioșii săi

Scrisă în anul 372

Dacă știm ce lucru mare e bunul păcii, atunci ce să mai zicem de «fiii păcii»? Intrucît, așadar, acest mare lucru atît de minunat și de vrednic de urmat cu rîvnă de toți cei care iubesc pe Domnul e în primejdie de a fi redus doar la un simplu nume, pentru că nedreptatea s-a înmulțit pe urma «răcirii dragostei» ¹ în cei mai mulți, mă gîndesc că acei care slujesc Domnului cu toată adevăritatea și sinceritatea să aibă drept singurul scop al strădaniei lor aducerea la unitate a Bisericilor care s-au dezbinat între ele în atîtea părți și în atîtea feluri ². Dacă aș porni să fac acest lucru numai eu singur, de bună seamă că aș putea fi învinuit că mă amestec unde nu se cuvine. Căci nimic nu-i atît de propriu unui creș-

2. Surparea Bisericii din Tars supără pe Sf. Vasile încă din anul 369, cînd după moartea episcopului ortodox Silvan partida ariană a reușit, cu ajutorul mai-marilor zilei, să-și aleagă un episcop al lor. De aceea, ca și în alte episcopii, Sf. Vasile îndeamnă pe preoții din Tars să rămîină statornici în credință. Aceeași temă e tratată și în epistola 114.

3. Rom. 8, 28.

1. Matei 24, 12.

2. Evr. 1, 1.

tin decît să facă pace, fapt pentru care Domnul ne-a și făgăduit cea mai mare răsplată³.

Or, întîlnindu-mă cu frații de la Voi, am văzut cît de mult prețuiesc ei dragostea față de ceilalți confrați ai lor și cît de mult vă iubesc, dar cu atît mai mare sînt dragostea lor față de Hristos și atenția lor față de dreapta credință. Și am mai văzut că-și dau multă silință să dobîndească și acest îndoft cîștig : să nu fie despărțiți de dragostea Voastră, și să nu trădeze credința cea sănătoasă. Iată deci, după ce am înțeles bunele lor intenții, m-am hotărit să scriu Cucerniciilor Voastre, ca să vă rog cu toată dragostea să stați cu adevărat uniți și gata de-a lua parte la toate grijile Bisericii⁴. Am mers pînă acolo încît m-am pus chezaș pe lîngă ei că veți păstra dreapta credință, și i-am asigurat că, prin ajutorul lui Dumnezeu și prin rîvna ce-o aveți pentru adevăr, sînteți gata să înfrunțați totul chiar și dacă va trebui să suferiți pentru învățătura cea dreaptă ! Or, după convingerea mea, iată care sînt condițiile care vă stau în cale și care sînt destule ca să vă dea asigurare înaintea fraților de care am vorbit : să primiți mărturisirea de credință stabilită de Părinții noștri întruniți la Niceea, să nu eliminați din ea nici un cuvînt și să știți că cei 318 Părinți, care s-au întîlnit acolo fără duh de ceartă, n-au vorbit fără lucrarea Duhului Sfînt. Să mai adăugați pe lîngă această mărturisire de credință că nu trebuie să numim pe Duhul Sfînt creatură și nici să nu primim în comuniune pe cei care-L numesc așa. Ca Biserica lui Dumnezeu să fie curată, trebuie să nu aibă în ea nici o neghină. Dacă milostenia Voastră ține aceste propuneri, care sînt în stare să le dea deplină siguranță și ei sînt gata să dovedească supunerea pe care o doriți, stau eu chezaș pentru frați, că vă vor arăta o totală și neîntrecută rînduială, dacă desăvîrșirea Voastră stă gata să le ofere acest singur lucru, pe care vor să-l dobîndească.

EPISTOLA 115

Către eretica Simplicia¹

Scrisă prin anul 372

Desigur că numai din nesocotință ajung oamenii să urască pe cei mai buni și să iubească pe cei mai răi. Iată de ce-mi stăpînesc și eu limba

3. De «fiii lui Dumnezeu» (Matei 5, 9).

4. Ca și în epistola 113, așa și aici se insistă pentru pacificare, adăugînd pe lîngă hotărîrea sinodului din Alexandria din anul 362, care recomanda*nu numai formula «o ființă» și «trei ipostaze», ci și primirea în comuniune a celor care afirmau dumnezeirea Fiului (chiar dacă nu admiteau termenul «de-o ființă») și despre Duhul Sfînt că nu-i creatură.

1. Ca un adevărat retor, Sf. Vasile deplînge aici lipsa de caracter, care devenise una din bolile veacului. Simplicia va fi încercat să-și spele vreun păcat trimițînd bani Sf. Vasile. Acesta îi răspunde după cuviință. Migne, P.G. 32, 529, nota 89.

și înăbuș în tăcere insultele pe care le primesc. Eu, însă, voi aștepta pe Judecătorul Cel de sus, Care știe cum să pedepsească, la sfârșit, toată răutatea. De ar cheltui bani mai mulți decât nisipul mării, sufletul suferă când se calcă în picioare dreptatea. Căci de fiecare dată cere Dumnezeu jertfa, dar nu pentru că ar avea nevoie de ea, ci pentru că jertfa prețioasă și bine primită este cea adusă de bună voie. Însă când cineva se înjosește călcând legea, atunci Dumnezeu socotește că rugăciunile aceluia s-au făcut cu nepăsare. Adu-ți aminte, omule, de ziua din urmă, dar pe mine te rog să nu mă dăscălești. Despre lucrurile acestea știu mai multe decât tine și nu sînt nici înăbușit de spini lăuntrici, nici nu amestec un dram de bine cu de zece ori atîta răutate. Ai ațîțat împotriva mea șopîrle, broaște rîioase și alte vietăți primăvăratice, care de care mai mîrșave. Va veni însă o pasăre de sus și le va sfîșia. Despre astfel de lucruri eu știu că trebuie să dau socoteală, dar nu cum gîndești Tu, ci cum știe să judece Dumnezeu. Dacă trebuie și martori, nu robii vor fi cei care se vor înștiința, nici neamul nelegiuit și nenorocit al eunucilor, acest soi de vietăți nici feminine, nici masculine, veșnic înnebuniți după femei și invidioși, care se vînd pentru un salariu derizoriu, nestatornici, nici dispuși să mai împartă, veșnic gata să primească orice, veșnic nesătui, care plîng pentru o cină pierdută, gata să se mînie, îmbolnăviți după bani, cruzi, afemeiați, robi ai pîntecelui. Și ce să mai zic ? Încă de la naștere o astfel de ființă e condamnată să fie pusă în fiare. Cum ar avea o cugetare dreaptă cei ale căror picioare pășesc strîmb ? E drept că acești indivizi trăiesc în curăție, dar fără răsplată, din cauza lanțurilor pe care le poartă ; în schimb sînt nebuni după dragoste neîmpărtășită din pricina unui organism pocit. Deci nu ei se vor ridica să vină ca martori la judecată, ci ochi ai oamenilor drepti și priviri ale unui om desăvîrșit, oameni care nu ascultă de altceva decât de pornirile conștiinței.

EPISTOLA 116

Către Firminos ¹

Scrisă în anul 372

Scrisorile Tale sînt rare și mai sînt și scurte, fie din lenea de a scrie, fie poate din sfatul de o alunga urîtul care provine din prea mare belșug, ori pentru că vrei să te obișnuiești să vorbești scurt. Toți, pentru mine acestea nu-s destule, și chiar dacă ar fi cît de

1. Firminos începuse viață ascetică, dar apoi îmbrățișă milităria. Poate că la intervenția altor părinți, Sf. Vasile descrie în culori nă prea frumoase armata, spre a-l îndemna pe acest tînăr să revină.

multe, ele sînt mult mai puține decît dorința mea, întrucît vreau să știu totul despre tine : cum o duci cu sănătatea, cum merge deprinderea ascetică, dacă stăruii în primele hotărîri ori dacă te-ai oprit la un nou plan, schimbîndu-ți părerea după împrejurări. Dacă ai rămas același, nu voi cere un număr prea mare de scrisori ; mi-ar fi de ajuns doar cîteva vorbe, de pildă «sînt sănătos, o duc bine». Dar întrucît am aflat lucruri care m-ar face să roșesc dacă le-aș spune (că tu ai părăsit rînduiețile fericirilor strămoși ca să dezertezi la bunicul tău după tată și ca să te pregătești să devii Bretanis în loc de Firminos), doresc să aud răspuns tocmai la aceste întrebări și să înțeleg pricinile care te-au adus să-ți angajezi viața pe această cale. Întrucît tu însuși ai păstrat tăcerea, pentru că-ți era rușine ce-ai hotărît, te rugăm să nu iei o asemenea hotărîre, care te face să roșești, și dacă vreun plan ți-a trecut prin gînd, alungă-l și revino-ți, iar după ce vei fi spus pentru totdeauna adio armatei, armelor și mizeriilor de pe cîmp, să te întorci iar în patrie, convins că-i destul, pentru siguranța vieții și pentru o faimă deplină, să-ți conduci orașul tot așa de bine cum au făcut-o strămoșii Tăi. Pentru tine acest lucru nu va fi greu să se îndeplinească, lucru de care sînt convins dacă judec și talentele tale, și micul număr de rivali. Deci, fie că această hotărîre nu va fi fost luată de la început, fie că ea va fi fost luată și apoi respinsă, fă-mă să știu cît mai repede. Dar dacă, Doamne ferește !, stăruie aceleași planuri, această nenorocire să vină ea de la sine ! Atunci nu mai am nevoie de nici o scrisoare.

EPISTOLA 117

Fără adresă, despre asceză¹

Scrisă în anul 372

Mă gîndesc că și din alte motive sînt îndatorat Cinstei Tale, dar mai ales acum neliniștea în care sîntem ne face neapărat răspunzători de sarcinile pe care ni le pun obligațiile de serviciu, fapt pe care-l văd și primii veniți, cu atît mai mult tu, pe care atîtea lucruri te leagă de noi. Nu cred însă că-i indicat să reînvii trecutul, pentru că s-ar putea spune poate că eu am fost pentru tine pricina unor neplăceri prin încăpățînarea de a te depărta de practicarea credinței, singura care duce la mîntuire. Acesta este și motivul pentru care am ajuns la astfel de nedumeriri.

1. Scrisoarea de față o adresează Firminos lui Vasile drept răspuns pentru epistola 116. Altfel mersul ideilor din această epistolă nu pare a urma mersul cu care ne-a obișnuit Sfîntul Vasile.

Dar întrucît faptele s-au petrecut, este nevoie de un avertisment care trebuie să ne împiedice să cădem a doua oară în aceleași greșeli. Cît despre urmări, eu țin cu totul ca a Ta cuvioșie să fie pe deplin convinsă că, dacă va vrea Dumnezeu, ele se vor ivi foarte ușor, întrucît lucrul e firesc și n-are nimic intolerabil, iar numeroșii noștri prieteni de la Curte stau gata să ne ajute. De aceea vom alcătui o nouă cerere după modelul biletului înmînat vicarului². Dacă ea nu suferă nici o întîrziere, vom fi curînd trimiși acasă, și astfel, datorită acestei scrisori, vom pune capăt temerii Tale. De altfel sînt convins că în astfel de împrejurări voința noastră e mai tare decît poruncile împăratului. Dacă o arătăm neschimbabilă și nezguduită în rezoluția vieții desăvîrșite, apărarea fecioriei va fi de neînvins și de nebiruit datorită ajutorului dumnezeiesc. Pe fratele pe care ni l-ai încredințat l-am văzut cu plăcere, îl socotim ca pe unul din rudele mele și dorim ca el să fie vrednic de Dumnezeu și de mărturia ta.

EPISTOLA 118

Către Iovin, episcop de Perrhes¹

Scrisă la sfîrșitul anului 372 sau la începutul anului 373

Te socotesc încărcat cu o datorie onorabilă : ți-am făcut un împrumut, dragostea, și trebuie s-o iau cu dobîndă, întrucît nici Domnul nostru nu renunță la acest soi de dobînzii. Plătește, deci, scumpe suflete, acum cînd te întorci din nou în patria noastră. Ea va fi desigur capitalul ; dar care va fi dobînda ? Să fii tu acest om care vine lîngă noi, care cu atîta ne întreci pe noi, cu cît părinții sînt mai buni decît copiii lor.

EPISTOLA 119

Către Eustațiu, episcop de Sebasta¹

Scrisă la sfîrșitul lui 372 sau la începutul lui 373

Iată că mă adresez iubirii Tale și prin mijlocirea prea iubitului, distinsului și prea evlaviosului frate Petru, rugîndu-te, ca și alte dăți, să mă

2. Locțiitorul guvernatorului.

1. Printr-un delicat proces de substituie, Sf. Vasile prezintă obligația de a scrie ca un capital și o dobîndă, de care episcopul Iovin de Perrhes se face dator dacă nu știe să le folosească cum trebuie.

1. De multă vreme defăimările aduse de Eustațiu Sfîntului Vasile au umplut paginile acestei corespondențe. Din scrisoarea de față reiese și alt mijloc : Eustațiu trimise Sfîntului doi monahi care să fie propuși colaboratori apropiați, Vasile și Sofronie. Faptele au dovedit că ei erau niște agenți ai lui Eustațiu. Sf. Vasile răspunde că tentativa n-a reușit. Nu ni se spune în ce a constatat ea.

ai și de astădată în rugăciunile Tale, ca să mă dezbar de unele obișnuințe urite și păgubitoare și să ajung cândva vrednic de numele lui Hristos. Oricum, chiar dacă nu o spui, Tu totuși vei sta de vorbă cu mine despre problemele noastre, informându-mă amănunțit despre tot ce se petrece, pentru ca să nu dai ascultare în chip necontrolat zvonurilor rele despre noi, care cred că vin de la cei care, fără teamă de Dumnezeu și fără rușine de oameni, s-au pornit cu obraznicie împotriva noastră. Ce fel de atitudine ne-a arătat acest «nobil Vasile», pe care l-am primit din partea cuvioșiei Tale ca ocrotitor al vieții mele mă rușinez chiar și numai să o spun, dar vei ști-o cu de-amănuntul când fratele nostru te va informa. Și nu spun acest lucru ca să mă răzbun pe el (rog pe Dumnezeu să nu-l pedepsească pentru felul cum s-a purtat), ci îmi iau hotărârea în interesul nostru, pentru ca dragostea pe care mi-o arăți să fie sigură, pentru că mă tem să n-o zguduie prin mulțimea ponegririlor pe care le scornesc unii, pentru ca să-și acopere nereușita. Oricât de mult ne-ar învinui, vioiciunea cugetului Tău să-i descoasă și să-i întrebe dacă au avut curajul să ne învinuiască pe față sau dacă au cerut doar îndreptarea greșelii pe care ne-o pun acum în cârcă, ori dacă pur și simplu au vrut să-și arate ura față de noi. Cu toate că-și îmbrăcaseră gândurile într-o formă plăcută și în cuvinte drăgăstoase, ei ascundeau în suflet un noian adânc de viclenie și de amărăciune, așa cum a dovedit-o rușinoasa lor tăcere.

Ce situație ridicolă arătam noi, în această privință, celor care în acest nenorocit oraș se scîrbesc tot mai mult din pricina așa-zisei «drepte credințe» și care spun că masca smereniei e folosită doar drept pretext ca să inspire încredere și ca o prefăcătorie pentru a înșela în orice fel, chiar și dacă noi n-o exteriorizăm, o știe prea bine mintea Ta cea înțeleaptă. Și anume, nici o îndeletnicire nu-i atât de bănuită de păcat așa cum e îmbrățișarea unei vieți ascetice. Iar cum s-ar putea remedia această stare de lucruri rămîne în grija frăției Tale s-o pătrunzi. Învinuirile urzite împotriva noastră de Sofronios nu-s o prevestire că lucrurile s-ar îndrepta, ci un început de dezbinare și de separare și mîi mare, dînd pe față un adînc proces de răcire a dragostei dintre noi. Cer, așadar, milostivirii Tale să-l oprească în drumul lui fatal și să-ți dai toată silința, prin dragostea care emană din Tine, să strîngi laolaltă ceea ce se dezbină, iar nu să adîncești și mai mult dezbinarea de către cei care au pornit spre neunire ².

2. Ca în nici o altă epistolă, cuvintele de la sfîrșitul acestei scrisori ne duc cu gîndul la un plan al vrăjmașilor Sfîntului Vasile de a-l dezbara și pe Eustațiu de legăturile lor strînse. Desigur că tentativa lor n-a reușit.

EPISTOLA 120

Către Meletie, episcopul Antiohiei¹

Scrisă în anul 373

Am primit o epistolă de la episcopul Eusebiu cel prea iubit de Dumnezeu, în care cere din nou să scriem Apusenilor în legătură cu unele probleme bisericesti. A vrut să fie scrisă de mîna mea și semnată de toți cei din comuniunea noastră. Întrucît, însă, n-am găsit modul cum trebuia să scriu în legătură cu ceea ce poruncea, am trimis credincioșiei Tale doar un memoriu, pentru ca, după ce-l vei fi citit și după ce vei fi ascultat și ceea ce îți va fi spus și prea doritul nostru preot Simplicios, să binevoiești a-l completa Tu însuși, în această privință, după cum vei găsi de cuviință, eu fiind gata să aprob ceea ce scrii, și să-l trimit îndată celor din comuniunea noastră, pentru ca avînd odată semnăturile tuturor, să poată porni la drum cel ce va urma să plece la episcopii din Apus². Poruncește, dar, să ni se facă cunoscut ceea ce mintea Ta va fi hotărît pentru ca să nu rămînem neinformați despre ceea ce vei fi cugetat.

În legătură cu cele scornite sau puse deja la cale în Antiohia împotriva noastră, același frate ți le va spune, dacă nu cumva zvonul evenimentelor o va lua înaintea celor petrecute deja. Căci trebuie să ne așteptăm ca amenințările să se realizeze cît de curînd, întrucît vreau să știi că fratele Antim³ a hirotonit ca episcop pe Faust (cel care e împreună cu Papas³), fără ca să fi cerut voturile altora, și l-a instalat în locul prea veneratului frate Ciril, așa încît el a și îndeplinit deja dezbinarea în Armenia. Și pentru ca să nu se spună minciuni împotriva noastră și pentru ca să nu fim învinuiți noi de neorînduiri care s-au întîmplat, și-am adus la cunoștință aceste fapte. Desigur că Tu vei binevoi să le faci cunoscute și altora. Cred că mulți se vor întrista din pricina acestei neorînduiri.

1. Eusebiu de Samosata făcuse o schiță care prezenta în rezumat situația Bisericilor terorizate de arianism. Memoriul trebuia să poarte semnătura lui Meletie. Între timp Sf. Vasile scrisese Apusenilor trei epistole: 70, 90, 92, dar Apusenii nu trimiseseșă nici un delegat care să sprijine pe ortodocși. Sf. Vasile se arăta exasperat.

2. Această epistolă menită să fie trimisă Apusenilor este diferită de cea de sub nr. 92. Ea pare că n-a fost expediată înainte de anul 376 din cauză că Apusenii susțin pe Paulin în locul lui Meletie pe scaunul Antiohiei.

3. Probabil se face aluzie la Eustațiu, care era poreclit așa ca unul ce promovase din tinerețe viața monahală.

EPISTOLA 121

Către Teodot, episcop de Nicopole¹

Scrisă în anul 372

Iarna e aspră și atât de multă zăpadă s-a depus încît nu te poți mîngia ușor nici prin scrisori. Știu că acesta-i motivul pentru care și cuvioșiei Tale i-am trimis puține scrisori și pentru care și eu am primit puține. Dar întrucît prea iubitul frate și preot Sanctisim s-a angajat să plece în călătorie pînă prin ținuturile Tale, prin el te salut și pe Frăția Ta și te rog să faci rugăciuni și pentru mine, dar să dai ascultare și fratelui pomenit înainte, ca să afli de la el în ce stare stau problemele Bisericii și să arăți pe cît se poate o rîvnă cît mai fierbinte pentru aceste probleme.

Știi că Faust a venit la noi aducînd scrisori de la «papa», prin care se pretinde ca el să fie făcut episcop. Deoarece am cerut mărturia de la cuvioșia Ta și de la alți episcopi, el nevrînd să mai stea în legătură cu noi, a trecut la Antim și, luînd hirotonie de la acesta, fără să se fi făcut nici măcar amintire despre mine, s-a întors².

EPISTOLA 122

Către Pimenios, episcopul Satalelor

Scrisă în anul 373

E drept că ai cerut să-ți trîmit scrisori de la episcopii din Armenia¹, cînd urmau să treacă prin orașul tău unii din participanții la sinodul de acolo. Cunoști acum și pricina pentru care nu le-am trimis. Pentru că ți-am spus adevărul, cred că mă vei ierta; dacă însă aceia au ascuns scrisorile, după cum socot, atunci îți spun eu cauza.

Antim² cel atât de generos în toate, care de multă vreme făcuse pace cu mine, abia a găsit prilejul să-și pună în aplicare mărirea lui deșartă și să-mi facă necaz, a hirotonit (prin abuz) numai cu mîinile lui,

1. Epistola e în legătură cu cea de sub nr. 120. Discută două probleme: 1) preotul Sanctisim, care a călătorit și în Apus, face o călătorie de informare și prin Armenia Mică spre a putea referi în Apus; 2) hirotonirea necanonică a lui Faust de către Antim al Tianei (cf. 120 și 122).

2. Sub acest «papa» sau «ava», cum numeau răsăritenii pe conducătorii unor minăstiri, credem că trebuie înțeles Eustațiu de Sebasta.

1. E vorba de Armenia Mică.

2. Ambițiosul episcop Antim de Tiana, care a acceptat (ori a provocat?) dezmembrarea în două a Arhiepiscopiei Cezareii, a fost unul din ghimpzii cei mai dureroși puși în coasta Sf. Vasile. A se vedea epistolele 120, 121, 122.

fără să mai aștepte și votul altuia dintre voi, pe Faust³, bătându-și astfel joc de atenta mea purtare de grijă în astfel de probleme. Întrucît el a călcat o veche rînduială, disprețuindu-vă și pe voi, de la care eu așteptam să găsesc o mărturie, el a săvîrșit o faptă care nu știu dacă poate fi plăcută înaintea lui Dumnezeu, întristîndu-mă. Din pricina tuturor acestor motive n-am mai trimis nici o epistolă nici unuia dintre episcopii din Armenia, inclusiv cucerniciei Tale. Dar nici pe Faust nu l-am primit în comuniune, protestînd deschis și spunînd că dacă nu aduce și de la voi epistolă irenică, voi rămîne pentru totdeauna străin de el și voi căuta să conving și pe ceilalți, care sînt de aceeași părere cu mine să-l considere și ei la fel.

Dacă crezi totuși că cele întîmplate se mai pot îndrepta, grăbește-te și trimite-i și tu lui Faust epistolă în acest sens, dacă crezi că viața lui se mai poate îndrepta, și îndeamnă și pe alții să facă la fel⁴. Dacă însă lucrurile nu se mai pot îndrepta, înștiințează-mă și pe mine, ca să nu-mi mai fac nicicum de lucru cu el chiar dacă — după cum au arătat — el este cel care a făcut primii pași ca să se rupă de comuniunea cu mine și să treacă la Antim, disprețuindu-ne și pe mine, și această Biserică, socotindu-mă nevrednic de iubirea lor.

EPISTOLA 123

Către monahul Urbikios¹

Scrisă în anul 373

Era vorba să mă vizitezi — și planul era pe cale de a se realiza — ca să mă «astîmperi cu vîrful degetului, căci mă chinuiesc în văpaia aceasta»². Ce s-a întîmplat între timp? Oare păcatele mele s-au pus împotriva în așa fel încît ți-am împiedicat avîntul și astfel am rămas să îndur pe mai departe dureri atît de insuportabile? Într-adevăr, după cum dintre valuri, unul coboară, altul se ridică, pe cînd un al treilea se frînge înnegrindu-se din pricina izbiturilor, tot așa și din patimile noastre ome-

3. Faust, pe care Antim l-a hirotonit necanonic, fusese colaborator al lui Eustatie de Sebasta. El ceruse mai întîi Sfîntului Vasile să-l hirotonească, dar acesta n-a vrut s-o facă pînă n-are și voturile episcopilor din jur, Teodot de Nicopole, Pimenios din Satala și alții. Atunci Faust s-a dus la Antim care l-a hirotonit.

4. Cu alte cuvinte, de dragul păcii, Sfîntul Vasile ar fi făcut și acest pogorămînt, să-l recunoască lui Faust canonicitatea.

1. Numele lui Urbikios îl mai întîlnim și în epistola 362, deși nu se poate spune că ar fi una și aceeași persoană. Ca în cele mai multe epistole, Sfîntul Vasile îi cere lui Urbikios sfatul în grelele frămîntări prin care trecea (mai ales intrigile lui Eustatie), dovadă că acest personaj îi era veche cunoștință.

2. Luca 16, 24.

nești unele s-au oprit, altele sînt în curs de desfășurare, pe cînd altele se formează din nou, încît, după cît s-ar părea, ar exista o singură scăpare din răutăți : ori să ne facem cu timpul una cu ele, ori să ne smulgem din calea celor ce ne urmăresc ³.

De aceea vino odată pe la mine, oricît de greu ar fi lucrul acesta, fie ca să mă consolezi, ori să-mi dai vreun sfat, fie să mai stai cîtva timp cu mine, oricum să mă liniștesc chiar și numai văzîndu-Te. Iar ceea ce este mai important, este să te rogi și iarăși să te rogi, pentru ca să nu mă copleșească gîndurile rele, ci să-mi arunc mai bucuros ancora nădejzii în Dumnezeu, pentru ca să nu fiu numărat cu slugile cele netreb-nice, care numai cînd le face bine îl binecuvîntă, dar cînd le mai trimite cîte-o supărare nu vor să-L cinstească. Să te rogi, deci, pentru mine, pentru ca să trag folos și din suferințe, încrezîndu-ne în Domnul, îndeosebi atunci avem mai multă nevoie de El.

EPISTOLA 124

Către Teodor

Scrisă în anul 373

Se spune că acei ce se lasă stăpîniți de patima iubirii, atunci cînd dintr-o necesitate de neînlăturat sînt nevoiți să se despartă de cei iubiți, dacă privesc spre chipul persoanei iubite își mai potolesc simțămintele, liniștindu-se numai dacă privesc doar cu ochii portretul ființei iubite. N-aș putea spune dacă acest lucru e adevărat sau nu. Cu toate acestea, ceea ce mi se întîmplă mie atunci cînd mă gîndesc la bunătatea Ta, nu e departe de cele spuse.

Intrucît, așadar, simțămîntul pe care mi-l trezește sufletul tău curat și bun este, așa-zicînd, tot un fel de dragoste (doar că pentru ca s-o gustăm mai mult decît orice alt bun pe care-l dorim nu-i lucru ușor din pricina împotrivirii păcatelor noastre), am socotit că cea mai reușită icoană a bunătății Tale ar fi prezența Ta în fața prea iubiților noștri frați. Dar și dacă mi s-ar întîmpla să-ți întîlnesc ființa fără anturajul lor, chiar și atunci aș crede că, văzîndu-Te pe Tine, i-aș vedea și pe ei. Spun acest lucru pentru că măsura dragostei e atît de mare în oricare din voi, încît fiecare din voi v-ați recunoaște unul pe altul după rîvna de a vă întrece unul pe altul.

De aceea am mulțumit lui Dumnezeu și doresc, dacă-mi va fi dat s-o mai duc o bucată de vreme, ca această viață să-mi fie și mai plă-

3. Imagine des folosită de Sf. Vasile (cf. ep. 70, 92 etc.).

cută prin ajutorul Tău, întrucît deocamdată îmi văd viața ca pe ceva neplăcut și nedorit, atîta vreme cît sînt despărțit de cei dragi ai mei. Pentru că, după părerea mea, nu-i cu puțință ca cineva să fie prea voios cînd e despărțit de cei care-l au drag cu adevărat ¹.

EPISTOLA 125

Copia mărturisirii de credință ¹

Scrisă în anul 373

I

Cei care s-au declarat înainte pentru o altă mărturisire de credință, dar care doresc acum să treacă la comuniunea cu cei drept-credincioși, precum și cei care abia acum doresc să fie instruiți în învățătura cea adevărată, trebuie să fie lămurii în credința care fusese redactată de Sfinții Părinți în sinodul convocat odinioară la Niceea. Acest lucru le-ar fi de folos și celor bănuși de a se fi împotrivit învățăturii celei sănătoase și care-și ascund convingerile lor eretice sub subterfugii cu aspect de adevăr. Și pentru aceștia ar fi indicată numita mărturisire de credință. Căci ori se vor lecu de boala lor ascunsă, ori, dacă și-o vor ascunde și mai adînc își vor lua asupra-și judecata înșelăciunii, în timp ce pe noi ne ușurează de răspundere la ziua judecării, cînd «Domnul va lumina cele ascunse ale întunericului și va vădi sfaturile inimilor» ².

Cu alte cuvinte, așa trebuie să-i primim din momentul în care mărturisesc că au crezut în sensul cuvintelor stabilite de Părinții noștri de la Niceea și după înțelesul sănătos cuprins în cuvinte. Căci există și din aceia care chiar și în această mărturisire de credință falsifică învățătura adevărului, explicînd sensul cuvintelor din ea după propriile lor opinii. Oare nu așa a îndrăznit să spună și Marcel ³, care susținea, în chip hulitor, despre persoana Domnului nostru Iisus Hristos că El ar

1. Finețea și eleganța cu care se exprimă aici Sf. Vasile, sentimentul iubirii care leagă pe membrii unei comunități de viațuire duhovnicească ne duce cu gîndul la un nucleu monastic de pe valea Irisului, al cărui îndrumător va fi fost tocmai acest Teodor, despre care nu știm alte amănunte, dar pe care fostul lor dascăl, ajuns acum episcop, ține să-i păstreze în dragostea lui.

1. Aplicînd hotărîrea sinodului din anul 362 de la Alexandria care recunoștea în Dumnezeu «o singură ființă, dar trei ipostasuri», Sfîntul Vasile și alții au decis prevederea ca să primească în rîndurile lor pe oricare dintre arienii care doresc să se întoarcă la comuniunea cu Biserica, chiar dacă nu acceptă formula «de o ființă», fiind destul să recunoască despre Fiul că e Dumnezeu adevărat.

2. I Cor. 4, 5.

3. La început mare apărător al crezului niceean, Marcel de Ancira a căzut apoi în rătăcirea antitrinitară a sabellenilor.

fi simplu «cuvînt» folosit doar ca pretext pentru a interpreta greșit expresia «de aceeași ființă»? Tot așa «unii din urgisita sectă a lui Sabelius» Libianul cred că «persoana» și «ființa» sînt unul și același lucru și de aici iau dovezi pentru susținerea blasfemiilor lor, pentru că în Mărturisire este scris: «dacă, însă, cineva zice că Fiul e dintr-o altă ființă sau ipostază, pe acela îl exclude din rîndurile ei Biserica universală». În realitate, acolo Părinții n-au înțeles sub ființă și ipostază unul și același lucru. Dacă amîndouă aceste cuvinte ar avea același înțeles, de ce ar mai fi fost nevoie de amîndouă? Or, e limpede că Părinții, întrucît unii tăgăduiau că Fiul ar fi din ființa Tatălui, iar ceilalți afirmau contrariul, că n-ar fi de aceeași ființă, ci dintr-o altă ipostază, pe amîndouă părerile le-au respins, ca fiind contrare adevărului Bisericii. Căci, spuneau ei, acolo unde și-au exprimat părerea că Fiul e de o ființă cu Tatăl, acolo nu s-au mai adăugat și cuvintele «din ipostasul Lui». Aceasta s-a făcut pentru combaterea părerii greșite, și cuprinde în sine o lămurire a învățăturii despre mîntuire. De aceea trebuie să mărturisim că Fiul e de aceeași ființă cu Tatăl, după cum este scris acolo.

Tot așa mai trebuie mărturisit că Tatăl este persoană proprie, Fiul persoană proprie și Duhul Sfînt persoană proprie, după cum au mărturisit clar acest lucru Sfinții Părinți; căci prin cuvîntul «lumină din lumină» ei au arătat limpede și deslușit că una e lumina care naște și alta e lumina născută, și totuși avem lumină și într-un caz și în celălalt caz, deși ființa e numai una și aceeași. Dar să reproducem și mărturisirea de credință care a fost redactată la Niceea.

«Credem într-unul Dumnezeu, Tatăl atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pămîntului, al tuturor celor văzute și nevăzute. Și într-unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, născut ca Unul-Născut din Tatăl, adică din ființa Tatălui, Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, cel de o ființă cu Tatăl, prin Carele toate s-au făcut, cele din cer și cele de pe pămînt. Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire S-a pogorît din ceruri, S-a întrupat, S-a făcut om, a pătimit și a înviat a treia zi, S-a suit la ceruri și iarăși va să vie să judece viii și morții. Și întru Duhul Sfînt⁴. Iar pe cei ce zic: era un timp cînd Fiul nu era și că înainte de a se naște nu era și că din cele ce nu erau S-a făcut, sau care spun că e din altă ipostază sau ființă, sau că Fiul lui Dumnezeu e schimbător ori neschimbător, pe aceștia Biserica Catolică și Apostolică îi anatematizează».

4. Eretic din sec. III, susținînd antitrinitarismul modalist.

II

Întrucît, dar, celelalte au fost acum destul de limpede și de corect hotărîte, parte prin îndreptarea a ceea ce fusese denaturat, parte prin prevenirea a ceea ce se credea că s-ar putea întîmpla, pe cîtă vreme învățătura despre Duhul Sfînt a fost atinsă numai în treacăt, fără ca să se fi învrednicit de vreo explicare mai amănunțită, întrucît pe atunci nu se iscase nici o discuție în legătură cu ea, ci ea s-a cimentat în inimile credincioșilor în mod firesc și fără viclenie, însă a crescut mult sămînța rea a blasfemiei, pe care o răspîndise înainte Arie, urzitorul ereziei și apoi a fost alimentată de nelegiuirile lui aderenți spre paguba Bisericii, încît s-a ajuns la o adevărată defăimare a Duhului Sfînt ; pentru toate acestea e necesar să se precizeze aceasta și împotriva celor care nici pe ei nu se cruță și nici nu-și dau seama de inevitabila amenințare pe care Domnul nostru a hotărît-o împotriva hulitorilor Duhului Sfînt, anume că trebuie afurisiți cei ce zic că Duhul Sfînt ar fi o creatură⁵ și care nu mărturisesc că după natură Duhul e Sfînt întocmai cum și Tatăl e Sfînt, după natură, și Fiul la fel, ci-L privează de sfințenie naturală.

O dovadă despre adevărul acestei învățături este că nu trebuie să îndepărtăm pe Duhul nici de Tatăl și nici de Fiul, întrucît trebuie să ne botezăm așa cum am fost învățați și să credem așa cum ne-am botezat și să ne închinăm așa cum am primit credință — în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfînt, iar de comuniunea cu cei care numesc pe Duhul Sfînt creatură să ne ferim, socotindu-i adevărați hulitori de Dumnezeu ; — de aceea se face cunoscut în chip nestrămutat — pentru că împotriva defăimătorilor e necesar să se facă această precizare — că noi nu numim pe Duhul Sfînt nici «nenăscut», întrucît cunoaștem numai un singur «Nenăscut» și un singur început al tuturor lucrurilor, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos ; dar nici «născut» nu-L numim pe Duhul Sfînt, pentru că am învățat din tradiția credinței că numai Fiul este Cel Unul-Născut ; dar am mai învățat că Duhul adevărului de la Tatăl purcede și mărturisim că fără să fi fost creat, Duhul e și El din Dumnezeu.

Mai excomunicăm totodată și pe cei ce numesc pe Duhul Sfînt ființă slujitoare, coborîndu-L prin această expresie în rîndul creaturilor. Căci Sfînta Scriptură este aceea care ne-a învățat că duhurile slujitoare

5. Aici se face aluzie la învățătura despre divinitatea persoanei a Treia din Sfînta Treime, pe care Sfîntul Vasile o expune în tratatul *Despre Duhul Sfînt*, precum și în mai multe epistole : 151, 200, 231, 233, 236 etc.

sînt creaturi, atunci cînd a spus «oare nu sînt toți duhuri slujitoare, trimiși ca să slujească?»⁶.

Iar din pricina celor care rătălesc orice și care nu țin învățătura lăsată de Evanghelie este necesar să mai precizăm că trebuie să fugim și de aceia care părăsesc rînduiala lăsată de Domnul și pun fie pe Fiul înaintea Tatălui, fie pe Duhul Sfînt înaintea Fiului, atacînd deschis dreapta credință. Căci datori sîntem să păstrăm neatinsă și nesmintită rînduiala pe care am primit-o chiar din gura Mîntuitorului, atunci cînd a zis: «mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh»⁷.

EPISTOLA 126

Către Atarvios¹

Scrisă în anul 373

M-am dus pînă la Nicopole cu nădejdea că voi liniști tulburările iscate acolo și voi îndrepta iarăși abaterile de la rînduielile canonice ale Bisericilor acelorora, dar m-am supărat peste măsură pentru că nu te-am întîlnit, întrucît, după cum am aflat, ai plecat în grabă, tocmai în toiul sinodului pe care chiar Prea Sfinția Ta l-ai convocat.

Drept aceea am fost silit să recurg la scrisoare, prin care îți aduc aminte că ești dator să vii pînă aici ca să-mi aduci măcar cît de puțină mîngîiere în întristarea ce mi-ai făcut-o și care m-a copleșit de moarte cînd am auzit că-n mijlocul Bisericii te-ai încumetat la niște lucruri de care n-am mai auzit niciodată pînă acum.

Dar oricît de supărătoare și de rea ar fi această comportare, o trec cu vederea, pentru că s-a îndreptat împotriva unui om care, lăsînd pe seama lui Dumnezeu răzbunarea pentru toată jignirea ce i-ai adus-o, dorește pacea din toată inima, pentru ca să nu fie din pricina lui nici un prejudiciu în poporul lui Dumnezeu.

6. *Evr.* 1, 14. Semnătura lui Eustațiu episcopul. Eu episcopul Eustațiu am citit acestea în fața ta, Vasile, am luat cunoștință de ele și am aprobat împreună cu tine ceea ce era scris mai sus. Am semnat în prezența fraților, a lui Fronton al nostru, a horepiscopului Sever și a altor clerici.

7. *Matei* 28, 19.

1. Acest Atarvios, episcopul Neocezareii, era rudă cu Sf. Vasile. Nu se cunoaște motivul pentru care nu voia să păstreze legături de comuniune cu ceilalți colegi ai săi, după cum aflăm din epist. 69 scrisă cu 2 ani înainte. În scrisoarea 126 e dojenit din nou că n-a voit să dea față cu superiorul său (Sf. Vasile), dispărînd tocmai în timpul ședințelor. Vina lui de căpetenie constă în faptul că n-a vrut să dea declarație că osîndește rătăcirea lui Sabelie și a lui Marcel de Ancira. Se știe că nici mai tîrziu (epist. 204, 207, 210) el nu părăsise vechile erezii.

Intrucît unul din cinstiții și credincioșii noștri confrăți m-a înștiințat că tu răspîndești inovații în ale credinței și predici lucruri potrivnice adevăratei învățături, ceea ce m-a îndurerat și m-a neliniștit peste măsură, gîndindu-mă că pe lîngă miile de răni pe care le-a suferit Biserica de la dușmanii adevărului Evangheliei mai răsare acum încă un rău, prin reînvierea vechii rătăcirii a aceluia dușman al Bisericii, care a fost Sabelie (pentru că frații m-au informat că cele spuse se apropie de învățatura aceluia), pentru aceea ți-am scris să nu întirzii să vii pînă la mine, făcînd o mică plimbare pînă aici, și după ce îmi vei fi dat asigurarea, pe care o doresc, de a-mi potoli supărarea ce mi-ai făcut, să aduci iarăși mîngîiere în Bisericile lui Dumnezeu, care au rămas coplesite în chip insuportabil și grav după toate cele întîmplate și cîte s-au zvonit sau au fost grăite de tine.

EPISTOLA 127

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă în anul 373

Preamilostivul Dumnezeu, Care știe să alterneze tristețile cu bucurii și care știe să mîngîie astfel pe cei smeriți, ca să nu fie coplesii peste măsură de supărări, al căror rost nu l-ar înțelege, mi-a trimis o mîngîiere tot atît de mare ca și tulburarea care a dat peste mine la Nicopole¹, poate anume ca să-mi confirme sosirea la vreme a prea iubitului episcop Iovin. Cît de binevenită a fost sosirea lui, să ne-o spună el însuși. Nu voi vorbi numai despre acest lucru, ca să nu fac prea lungă epistola și ca să nu se pară că prin amintirea unei greșeli² învinuiesc pe cei care din pricina schimbării intervenite au ajuns atît de îndrăgiți de mine.

În schimb, mă rog să dea Bunul Dumnezeu să te arăți pe meleagurile noastre, ca să te îmbrățișez pe Cuvioșia Ta și să-ți istorisesc în toate amănuntele vremurile de azi. Faptul că probăm cu dovezi răutățile care ne-au întristat, aduce de obicei oarecare ușurare istorisindu-ți-le.

Dar oricum, pentru cîte a făcut acest iubit episcop³, cu devotament deplin în dragostea pe care mi-o poartă, dar mai ales pentru statornicia

1. Venit la Nicopole, Sf. Vasile trebuia să cerceteze cazul hirotonirii necanonice a lui Faust ca episcop al Satalelor, pe care-l hirotonise episcopul semi-arian Antim de Tiana. A se vedea epist. 123. La întoarcere l-a vizitat episcopul ortodox Iovin de la Perrhes.

2. Probabil se face aici aluzie la formula omiană de la Rimini din anul 359, prin care Fiul se recunoaște a fi «asemănător cu Tatăl întru toate». *Istoria bisericească*, vol. I, p. 239.

3. Iovin.

lui în respectarea întocmai a canoanelor, adresează-i laude, aducînd mulțumire lui Dumnezeu, întrucît comportarea ta a dovedit noblețea de caracter a Prea Sfinției Tale.

EPISTOLA 128

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă la începutul anului 373

I

Desigur că pentru pacificarea Bisericii lui Dumnezeu eu n-am fost încă în stare să-mi dau tot concursul prin fapte deosebite, dar mărturisesc în inima mea că urmăresc acest lucru atît de mult încît mi-aș da bucuros și viața numai să pot stinge văpaia acestui rău pe care ni l-a aprins diavolul. Și dacă nu acesta mi-ar fi fost cuvîntul în tot timpul, cu dorința de a apropia (sufletește, n.tr.) pe cei din Colonea ¹, așa să n-am eu parte de pace în viața mea! Eu caut, însă, adevărata pace, anume aceea pe care ne-a lăsat-o Însuși Domnul ². Ceea ce am cerut să mi se dea în mîină drept confirmare e o garanție pentru omul care nu dorește nimic altceva decît pacea cea adevărată, chiar dacă unii certați cu dreptatea și cu adevărul tălmăcesc altfel lucrurile. Și aceia n-au decît să folosească limba după cum vor, pentru că o dată și o dată totuși se vor căi pentru cuvintele lor ³.

II

Pe Cuvioșia Ta te rog să-ți aduci aminte de propunerile de la început și să nu te rătăcești primind niște răspunsuri străine de întrebările puse, acceptînd drept concluzii valabile născocirile unor oameni care, fiind lipsiți de capacitatea de a exprima părerile lor, desfigurează adevărul mai rău decît oricine. Eu am formulat propuneri în cuvinte simple ⁴, limpezi și ușor de înțeles. (Căci nu greșim, n.n.) dacă vom ex-

1. Oraș în Armenia.

2. Rar întîlnim în toată corespondența Sf. Vasile cuvinte de o sinceritate atît de puternică, dar și de amară ca în ep. 126, 127, 128, în care ni se vorbește despre rachiunile și greutățile pe care i le fac tocmai rudenia sa, episcopul Atarvios de Neocezarea, precum și episcopul Eustațiu de Sebasta, care, prin atitudinea lor nestatornică dar și ascunsă, dau adeseori cîștig de cauză arienilor. A se vedea ep. 65, 204, 207, 210. Formula de credință ortodoxă de sub ep. nr. 125 a fost semnată pînă și de Eustațiu de Sebasta, alt ierarh care a dat mult de lucru Sf. Vasile, dar de Atarvie nu.

2. Ioan 14, 27.

3. Aderenții lui Eustațiu.

4. E vorba de actul din epistola 125.

clude din comuniune pe toți cei care nu primesc credința Sinodului de la Niceea și dacă vom refuza să mai stăm în legătură cu cei care afirmă că Duhul Sfânt este făptură.

Or, în loc să răspundă cuvînt cu cuvînt la întrebările trimise de Tine, acela îmi recită un fel de rapsodii. Și n-a făcut acest lucru dintr-o naivitate a cugetului, cum ar fi putut să-și închipuie cineva, și nici pentru că nu și-ar fi dat seama de urmări, ci se gîndește poate că, refuzînd propunerile noastre, se ridică pe sine în fața poporului, pe cînd dacă s-ar fi învoit cu noi s-ar fi îndepărtat de calea mijlocie, decît care n-a văzut pînă acum nimic mai de cinste.

Deci să nu ne ademenească pe noi cu apucături sofistice și să nu răspundă împreună cu toți ceilalți care sînt de părerea lui, ci să ne trimită un cuvînt scurt, drept răspuns la întrebări, ori să mărturisească deschis că renunță să mai stea în comuniune cu dușmanii credinței. Dacă-l vei convinge să facă așa și-mi vei trimite răspunsuri drepte și așa cum le cer, atunci voi declara că eu sînt cel care am greșit în toate și că iau asupra mea toată vina. Atunci mi-a cerut să dau dovadă de smerenie. Întrucît însă el nu dă nici un semn de schimbare, iartă-mă, preaiubite părinte, că nu pot să mă prezint la altarul Domnului cu fățarnicie. Pentru că dacă nici de acest lucru nu mă tem, atunci pentru ce pricină m-aș îndepărta de Evipiu⁵ care-i atîta de capabil în cuvînt și de înaintat în vîrstă, iar pe deasupra și-a dobîndit atîtea îndreptățiri la prietenia cu noi? Dacă în împrejurarea respectivă am procedat bine și după cum o cerea adevărul, atunci ar fi desigur ridicol ca tocmai prin mijlocirea unor persoane atît de deștepte și de talentate să apărem uniți cu oameni care au aceleași păreri ca el, ca Evipiu.

III

Dar, pe lîngă acestea nu socot că-i drept să ne înstrăinăm cu totul de cei care nu primesc credința (niceeană n.tr.), ci cred că este folositor să avem oarecare grijă față de oamenii aceștia, potrivit vechilor rînduiri ale dragostei, și să le scriem epistole din partea conducerii noastre obștești, stabilind cu ei contacte, trimițîndu-le îndemnuri de încurajare și arătîndu-le că aceasta-i adevărata credință a Părinților. Și dacă-i vom convinge, atunci să ne unim cu ei în aceeași comuniune; dacă însă nu vom reuși, atunci să ne mulțumim cu aceea că ne respectăm unii pe alții, așa cum sîntem, alungînd din comportarea noastră orice ambiguitate și îmbrățișînd o viețuire evanghelică și lipsită de viclenie, așa cum au trăit cei dintîi ucenici ai Cuvîntului Dumnezeuiesc, căci, după

5. Episcop arian notoriu, de care se mai amintește și în epistola 68.

cum se spune, «inima și sufletul mulțimii celor ce au crezut era una»⁶. Dacă s-ar lăsa convinși de tine, ar fi lucrul cel mai bun ; dacă nu, atunci să cunoașteți măcar cine sînt cei care caută vrajbă și să încetați de acum înainte de a ne mai scrie despre iubire reciprocă.

EPISTOLA 129

Către Meletie, episcopul Antiohiei

Scrisă la sfîrșitul anului 373 sau la începutul anului 374

I

Mi-am dat seama că urechile Prea Sfinției Tale vor rămîne nedumerite auzind că am fost învinuit de apolinarism¹. Pîna acum n-am știut nici eu că ar exista în acest sens și mărturii, dar, în urma unor cercetări, cei din Sebasta le-au descoperit, le-au strîns la un loc și pun în circulație un text pe baza căruia mă învinuiesc și pe mine că aș avea aceleași concepții și aceleași idei ca și Apolinarie. Drept aceea, spun ei, trebuie să admitem mai întîi că peste tot (la Vasile n.tr.) e vorba de o compunere identică cu a lui (Apolinarie n.tr.) ; ce-i mai important este că ea e plină de învățăturile străine ale aceluia, deoarece altfel el n-ar fi putut spune același lucru și pentru al doilea și chiar al treilea motiv. Pentru că, după cum spune Scriptura, Cel care este în primul rînd Tată, Acela este în al doilea rînd și Fiu, iar în al treilea rînd și Duh. Și tot așa Cel Care este în primul rînd Duh², Același este în al doilea rînd și Fiu, întrucît Domn este și Duhul, iar în al treilea rînd Tatăl, întrucît desigur și Duhul este Dumnezeu³. Și pe cît se poate exprima forțat inexprimabilul, Tatăl este pentru El însuși Fiu, iar Fiul poate fi pentru El însuși Tată. Același lucru se poate spune și despre Duhul, întrucît Treimea este un singur Dumnezeu.

Îată șoapte mult trîmbițate, de care nu-mi vine să cred că sînt opera celor care le-au pus în circulație, cu toate că socotind după calomnia pe care au pornit-o împotriva mea, nu socot c-ar mai exista ceva pe care să n-aibă curajul să nu-l facă.

Într-adevăr, scriind unora dintre confrați, după ce și-au afirmat dușmănia împotriva mea, ei au ținut să adauge și pe cele amintite adi-

6. *Fapte* 4, 32.

1. Aderenții lui Eustațiu de Sebasta au răspîndit texte conținînd opere scrise de ereticul Apolinarie, subliniind, în același timp, că Vasile ar fi îmbrățișat astfel de rătăcirii.

2. *II Cor.* 3, 17.

3. *Ioan* 4, 24.

neauri. Le-au numit, e drept, învățăături eretice, dar n-au dat pe față cine este autorul lor, lăsînd să se creadă, de către cei mai mulți, că eu aș fi cel care le-a scris⁴. După cîte m-am putut convinge inventivitatea lor n-a ajuns decît pînă la compunerea scrierilor, de aceea, dorind să resping calomnia pe care au pus-o la cale împotriva mea și să arăt tuturor că eu n-am nici o legătură cu cei care spun astfel de lucruri, m-am văzut nevoit să pomenesc numele, pe acel bărbat⁵, care se apropie de impietatea lui Sabeliu. Cam atîta despre tema aceasta.

II

Dar a venit cineva de la Curtea împărătească, făcînd cunoscut că după prima campanie de prigoniri pornită de ocîrmuitor⁶, de care s-au bucurat peste măsură cei care au pornit calomniile împotriva mea, s-a încetățenit și o altă hotărîre : ca să nu mai fim dați fără temei pe seama acuzatorilor și nici să fim lăsați la discreția lor, cum se hotărîse la început, ci să se amîne treburile pînă astăzi. Dacă aceste măsuri se mențin ori dacă se vor hotărî altele mai umanitare, le voi face cunoscute Prea Sfinției Tale. Dacă însă vor rămîne în vigoare cele de la început, nu voi uita să Vi le descopăr și pe acelea.

III

Oricum, fratele Sanctissim se află de mult în preajma Voastră și cele dorite de el V-au fost comunicate. În caz de va fi nevoie de o epistolă adresată Apusenilor, dă-ți silința și compune-o și apoi trimite-mi-o, ca să mă îngrijesc să fie iscălită de toți cei care avem aceeași credință și să avem pregătite dinainte aceste iscălituri puse pe o hîrtie separată, pe care s-o putem apoi lega de cea care vine de la prea iubitul nostru preot Sanctissim⁷. În ceea ce mă privește pe mine, întrucît n-am aflat încă nimic deosebit de amintit, n-am socotit necesar să mai scriu altceva fraților din Apus. Propriu-zis cele ce trebuie scrise acestora au fost scrise mai de mult, așa încît cele ce sînt de prisos

4. Ca și în epistolele 130, 207, 210 etc. Sf. Vasile declară că el a osîndit totdeauna erezia lui Apolinarie. Pentru epistola colegială, de salutări tineresti pe care el recunoaște că a trimis-o lui Apolinarie cu aproape 20 de ani înainte, lucrurile stau altfel.

5. Apolinarie.

6. Împăratul Valens. Se vede că «prima campanie» de prigoane a fost mult mai complexă : scena cu prefectul Modest, dezmembrarea provinciei Capadochia, calomniile de filo-apolinarism etc.

7. Strîngerea celor 40—50 semnături de pe extinsa eparhie a Sf. Vasile n-a fost lucru ușor într-o vreme de prigoană dusă de autoritățile filoariene. Despre ele ni se vorbește și în epist. 92, 120, 125.

n-are rost să le scriem. Și apoi, oare nu e ridicol să-i tulburăm de mai multe ori cu aceeași problemă ?

Mi s-a părut, în schimb, că există o temă nefolosită și indicată pentru o nouă scrisoare, iar aceasta este următoarea : să-i rugăm să nu fie primiți în chip pripit în comuniune cei care merg acolo din Răsărit, ci numai cei pe care îi aleg și-i recunosc de la început fiecare dintre partide⁸, pe ceilalți să-i primească numai pe temeiul mărturiei comunităților, și să nu se alăture cu nimeni altul care nu semnează această mărturisire de credință drept dovadă a ortodoxiei lui, pentru că atunci se vor da de gol că stau în legătură cu vrăjmașii noștri, care, când e vorba doar de cuvinte, adeseori spun aceleași lucruri, în schimb se războiesc între ei ca unii din cei mai mari dușmani. Așadar pentru ca să nu prindă și mai mult curaj erezia și prin astfel de formule false să poată fi induși în eroare ortodoxii, care și așa sînt greșit orientați unii față de alții, trebuie să fie rugați ca primirea în comuniune să se facă cu grijă, numai cu aprobarea personală a celor prezenți și către care au fost îndreptate în scris aceste documente după rînduiala Bisericii.

EPISTOLA 130

Către Teodoret, episcopul Nicopolei¹

Scrisă în anul 373(4)

I

Bine și pe bună dreptate m-ai pedepsit, prea cinstite și cu adevărat prea dorite frate, pentru că de cînd m-am despărțit de Cuvioșia Ta, ducînd aceleași formule de credință adresate lui Eustațiu, n-am mai vorbit cu el nimic despre acest subiect nici pe scurt, nici pe larg. Din păcate eu am trecut cu vederea acțiunile lui, nu pentru că nu erau vrednice să le amintesc, ci pentru că faima despre el se răspîndise la toți oamenii și nimeni nu avea nevoie de învățăături de la mine ca să priceapă intențiile omului acestuia, întrucît el însuși s-a îngrijit de acest lucru, așa încît în toate colțurile lumii a trimis scrisori, pe care le-a compus împotriva mea, ca și cum s-ar fi temut că n-ar avea destui martori despre părerea lui.

8. Să ne gîndim la situația jalnică a atîtor fracțiuni din Biserica Antiohiei.

1. E de mirare cum de scrie Sf. Vasile atît de curtenitor lui Teodot de Nicopole, care potrivit epist. 99 nici măcar nu voia să comunice cu el. Obiectul principal al scrisorii este purtarea scandaloasă a episcopului Eustațiu de Sebasta (prietenul lui Teodot), care hirotonea a doua oară, batjocorind canoanele, pe unii episcopi.

Tot el este și cel care s-a retras din comuniunea cu mine, intrucît nu-i părea firesc să vină la întîlnire cu mine în locul rînduit, nici pe ucenicii săi nu i-a dus după cum făgăduise. Dimpotrivă, împreună cu Teofil Cilicianul² mă înfiera în întruniri publice cu blasfemii goale și deschise, ca și cum aş fi inspirat în sufletul poporului diferite învățături ale lui Apolinarie. Desigur că ar fi fost îndeajuns chiar și numai acestea, ca să rupă legăturile mele cu el. Mai mult, atunci cînd a venit în Cilicia și a întîlnit pe un oarecare Ghelasie, care prezenta un simbol de credință, pe care numai Arie sau oricare din ucenicii adevărați ai lui Arie ar fi putut să-l alcătuiască, atunci m-am convins deplin despre necesitatea despărțirii de el, înțelegînd că nici etiopianul nu și-ar schimba vreodată pielea, nici leopardul petele și nici cel crescut în învățături arțăgoase n-ar putea să scuture răul ereziei³.

II

Pe lîngă aceste acțiuni răutăcioase a mai adăugat și alta, anume că a scris împotriva mea ; mai mult, a alcătuit cuvîntări extinse pline de tot soiul de batjocuri și de calomnii. Pînă acum nu le-am dat nici un răspuns, căci am fost învățați de apostol să nu ne răzbunăm singuri, ci să lăsăm loc mîniei lui Dumnezeu⁴, iar pentru că am înțeles cît de adîncă a fost prefăcătoria cu care s-a comportat față de mine în tot timpul, am rămas fără grai din pricina nedumeririi.

Chiar dacă nimic nu s-ar fi întîmplat în urma celor amintite, cui nu i-ar fi provocat groază și aversiune ultima îndrăzneală a omului acestuia ? După cum aud (dacă-i adevărat zvonul și dacă n-a fost născocit din răutate), el nu s-a dat înapoi să hirotonească a doua oară pe unii clerici⁵, faptă pe care nu cred c-a săvîrșit-o cineva pînă azi, nici măcar ereticii. Cum e cu putință să îndurăm cu resemnare astfel de lucruri și să credem că rătăcirile lui se mai pot vindeca ? Nu vă lăsați duși de cuvinte mincinoase și nu vă încredeți în bănuielile bărbaților ușuratici în a lua de bune toate, căci mi se pare că noi judecăm cu nepăsare astfel de fapte. Trebuie să știi, prea doritul și prea cinstitule, că nu-mi aduc aminte să fi dat peste sufletul meu vreodată o situație atît de plină de jale ca acum, cînd am auzit de o astfel de stricare a așezămintelor bisericești. Ci roagă-te ca să ne dea Domnul să nu să-

2. Prieten cu Eustațiu, episcopul Teofil din Ierapolea Ciliciei a fost unul din cei trei episcopi (Eustațiu și Silvan din Tars) care au călătorit pînă la Roma în 365 pentru a-și aduce un certificat de ortodoxie niceeană, spre a fi primit de credincioși în eparhie. Poate de aici și ura față de Sf. Vasile.

3. Exprimare prin proverbe.

4. Rom. 12, 19.

5. Arienii și donatiștii au practicat și astfel de metode.

vîrșim nimic în stare de furie, ci să avem dragoste, care «nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale»⁶.

Căci vezi cum oamenii care n-o au trec dincolo de măsura ome-nească, se poartă cu necuviință în viață, îndrăznind să săvîrșescă fapte de soiul cărora nu existau în trecut.

EPISTOLA 131

Către Olimpiu¹

Scrisă în anul 373

I

Într-adevăr auzirea unor fapte neașteptate e în stare să provoace omului țiuitul ambelor urechi, lucru care mi s-a întîmplat acum. Bîrfe-lile conținute în aceste scrisori care circulă împotriva mea au picat în niște urechi de acum foarte obișnuite, pentru că am primit, nu de mult, epistola care se potrivea tocmai cu păcatele mele, cu toate că nu mă așteptam s-o văd scrisă de cei care mi-au trimis-o. Și mai ales textul celei de a doua scrisori mi-a părut a cuprinde în ea atîta patimă încît o întuneca pe cea dintîi.

Cum să nu-mi fi pierdut cumpătul cînd am dat peste epistola prea evlaviosului Dazina plină de o mulțime de injurii la adresa mea, de în-vinuirii de neiertat și de cuvinte de revoltă, ca și cum m-ar fi găsit «în sfaturile celor mai necredincioși»² dintre vrăjmașii Biserici? Și îndată, ca să arate adevărul acestor bîrfeli răutăcioase îndreptate împotriva mea, au adus niște «dovezi» scrise, scoase dintr-o scrisoare compusă nu știu de cine. Am recunoscut, mărturisesc, unele fragmente ca scrise de Apolinarie de Laodiceea, nu pentru că eu aș fi citit ceva din lucrările lui, ci pentru că le-am auzit relatate de alții. Dar am descoperit că fu-seseră așezate acolo și alte părți, pe care nici nu le-am citit vreodată și nici n-am auzit spunîndu-se așa ceva de către alții: despre adevărul celor spuse am pe cineva martor în cer. Atunci cum e cu puțință ca cei care se întorc cu scîrbă de la minciună și care au învățat că iu-birea e împlinirea legii³ și cei care mărturisesc că «poartă slăbiciunile

6. I Cor. 13, 5.

1. Cetățean bogat din Neocezareea, bun prieten cu Sf. Vasile, căruia îi descrie cît adevăr se cuprinde în calomniile lui Eustațiu, care acuza pe Sf. Vasile că ar fi primit ideile lui Apolinarie pentru faptul că în tinerețe sfîntul scrisese aceluia o singură epistolă colegială, dar încolo ideile și cărțile ereticului niciodată nu le-a aprobat.

2. Ps. 1, 1.

3. Rom. 13, 8.

celor neputincioși»⁴, să accepte să mă atace cu aceste calomnii și să mă osîndească pentru ceea ce alții au scris? În zadar judec și mă tot gîndesc în mine însumi, eu nu-mi pot închipui cauza, așa cum am spus-o de la început, eu nu mă pot gîndi că amărăciunea pricinuită de aceste răutăți să fie o parte din pedepsele date pentru greșelile mele.

II

Într-adevăr, am început să simt o durere în suflet văzînd că «s-a împuținat adevărul la fiii oamenilor»⁵, dar apoi m-am temut de mine însumi să mai adaug și alt păcat la cele de mai înainte și să încerc să urăsc pe oameni, pentru că-mi dădeam seama că nu mai există bună credință la nimeni, dacă cei în care-mi pusesem încrederea, pentru lucrurile cele mai importante, s-au arătat într-o formă atît de dușmănoasă față de mine și de adevărul însuși. Să știi, frate, Tu și orice prieten al adevărului, că aceste scrieri nici nu-mi aparțin, nici nu le aprob și nici nu au fost alcătuite cu știrea mea.

Iar dacă am trimis cîndva, mai demult, o epistolă lui Apolinarie, sau altceva cu acest nume, pentru așa ceva nu trebuie să fiu osîndit. Eu nu osîndesc pe nimeni care s-a dezbinat trecînd la erezie, pentru că are legături de prietenie cu aceia — știți cine sînt acești oameni fără să le mai pomenesc numele — pentru că fiecare va muri în păcatele lui.

Am răspuns acest lucru în legătură cu volumul care mi-a fost trimis ca să cunoști și tu însuși adevărul și ca să spui adevărul curat și altora care nu vor să-l socoată drept neadevăr. Dacă ar trebui să mă apăr de fiecare dintre învinuirile aduse, o voi face cu ajutorul lui Dumnezeu. Noi, frate Olimpiu, nu spunem nici că există trei Dumnezei și nici nu cultivăm nici o legătură cu Apolinarie.

EPISTOLA 132

Către Avramios, episcop de Batnas¹

Scrisă în anul 373

Tot timpul cît a trecut din toamnă pînă acum n-am știut în ce loc te afli. M-am convins că toate zvonurile erau contradictorii: unii spu-

4. Rom. 15, 1.

5. Ps. 11, 1.

1. Scrisoare prietenească; cunoștința cu acest episcop din Siria va fi făcut-o într-una din călătoriile făcute încă înainte de episcopat (ori numai în 372?).

neau despre Cuvioșia Ta că te-ai fi așezat în Samosata, alții la țară, iar alții spuneau că te-ar fi văzut lângă Batnas. Iată de ce nu ți-am scris regulat. Acum aflînd că petreci în Antiohia, în casa preaveneratului comite Saturnin, m-am grăbit să încredințez această epistolă prea doritului și prea evlaviosului preot Sanctisim, prin care trimit salutări dragostei Tale. Te rog ca oriunde te vei afla să-ți aduci aminte mai întîi de Dumnezeu, iar în al doilea rînd și de mine, pe care te-ai hotărît să mă iubești încă de la început și să mă numeri între prietenii tăi cei mai apropiați.

EPISTOLA 133

Către Petru, episcopul Alexandriei ¹

Scrisă în anul 373

Dacă ochii devin soli ai prieteniei trupești, pe care o întărește trăirea în aceeași casă și care se realizează în urma unor relații îndelungate, în schimb adevărata dragoste e un dar al Duhului Sfînt, care unește laolaltă pînă și cele depărtate spațial, ajutîndu-i pe cei dragi să se cunoască nu prin cine știe ce însușiri trupești, ci prin calități sufletești. Așa a lucrat și între noi Harul Domnului, îngăduindu-ne să ne vedem cu ochii sufletului și să ne îmbrățișăm cu dragoste adevărată, să ne apropiem între noi și să ne unim, așa-zicînd, prin comuniunea credinței. Pentru că sînt convîns că fiind urmaș al unui bărbat atît de mare ² și avînd norocul să petreci împreună cu el timp mai îndelungat, umbli cu același duh și pășești potrivit acelorași învățături ale dreptei credințe.

Pentru aceea salutăm pe Cuvioșia Ta și dorim să urmezi, deodată cu toate celelalte, și cu bunăvoința pe care acel bărbat ne-o arăta, și să ne trimiți cît mai des știri despre preocupările Tale și să porți de grijă de comunitățile de pretutindenea cu aceeași dragoste și bunăvoință cum a arătat-o prea fericitul Atanasie față de toți cei care iubesc cu adevărat pe Dumnezeu.

1. Acest personaj pare a fi identic cu cel pomenit în epistola 69 și pe care declara în 371 că l-a primit cu mare bucurie, deși din epistola prezentă reiese că nu l-a văzut nicicînd.

2. Ca Sf. Atanasie cel Mare, pe care Sf. Vasile i-l dă ca model de urmat noului său urmaș. Cu cîteva săptămîni înainte de a fi scris această epistolă murise Sf. Atanasie.

EPISTOLA 134

Către presbiterul Peonios

Scrisă în anul 373

Cită bucurie mi-ai făcut cu scrisoarea Ta și-ai putut da seama singur, așa cum reiese din ce mi-ai scris, curățenia inimii din care au ieșit aceste cuvinte acoperindu-se întru totul, cred, cu epistola trimisă. Căci după cum apa râului ne duce cu gândul la izvorul de unde pleacă, tot așa și felul cuvintelor cu care mi te-ai adresat caracterizează inima din care ele au ieșit, încît mărturisesc că am încercat un sentiment straniu și cu totul ieșit din comun. Pentru că de cîte ori îți citeam scrisoarea, după ce o luam în mînă și citeam noutățile de care-mi scriai, nu mă bucuram, pe cît mă întristam, gîndindu-mă cît de mare era pierderea provocată de tăcerea ta ¹.

Dar din momentul în care ai început să-mi scrii, să nu te oprești să faci acest lucru și în viitor. Pentru că așa faci mai mare mîngiere și bucurie decît cei care trimit sume fabuloase celor care nu se mai satură de bani. Să știi că nu se află cu mine momentan nici un caligraf și nici un tahigraf. Pentru că, dintre cei pe care-i aflasem deprinzînd această îndeletnicire, unii s-au întors la vechiul lor fel de trai și la meseriile lor, pe cînd alții au refuzat să mai scrie, epuizați fiind de boli îndelungate.

EPISTOLA 135

Lui Diodor, preot din Antiohia ¹

Scrisă în anul 373

Am citit cărțile pe care mi le-ai trimis. Cea de a doua mi-a făcut plăcere deosebită, nu numai din pricina scurtimii ei, lucru firesc la un om mai leneș și mai obosit în toate, ci în același timp și pentru că e

1. Compusă laconic, dar elegant, epistola de față are meritul, între altele, că amintește de «caligrafii» și «tahigrafii» (= stenografii), de care s-a folosit și Sf. Vasile. Poate se datorită acestui fapt epistolele sale s-au păstrat și au cîștigat faimă atît de mare.

1. Epistola de față a fost scrisă pentru a evidenția atît ca fond, cît și ca formă, moștenirea culturii clasice, dar și a celei creștine deopotrivă. Nu prea se cunosc în istoria literelor veacurilor creștine multe mărturii colegiale de preocupări literare prezentate atît de obiectiv și de elegant ca cea de față. Valoarea ei e cu atît mai mare cu cît, se știe, din opera lui Diodor de Tars ni s-a păstrat foarte puțin. Păcat că nu știm ce anume conțineau cele două lucrări care sînt apreciate aici. Pe cea mai scurtă a reținut-o pentru a o multiplica prin copiere. Face, într-adevăr, cînte amîndurora sublinierea Sf. Vasile că nici unul din ei «nu scriu atît ca să impresioneze prin mulțimea cunoștințelor, cît mai ales ca să zidească sufletește». Scrisoarea dă dovadă încă o dată de adîncile cunoștințe ale autorului în domeniile oratoriei și filozofiei antice. Se știe că în anul 373, cînd se redacta această epistolă, Diodor era

stufoasă în idei, iar combaterea ereziilor și răspunsurile convenite sînt lîmpede expuse. În același timp și simplitatea expresiilor și lipsa unui limbaj meșteșugit mi s-au părut foarte potrivite cu ceea ce se așteaptă de la un creștin care scrie nu atît ca să impresioneze prin știință, cît mai ales spre folosul de obște. Prima carte, în care vigoarea ideilor e aceeași în ce privește tratarea problemelor, dar e încărcată de expresii mai bombastice, de figuri de stil mai variate și de farmecul tipic dialogurilor, mi-a făcut impresia că cere mai mult timp, dacă ai vrea să o pătrunzi pînă la capăt, precum și un apreciabil efort de gîndire pentru cel ce ar vrea să înțeleagă ideile și să le rețină în memorie. Pentru că chiar dacă obiecțiile și problemele folosite aici în expunere par a introduce în lucrare o vioiciune obișnuită dialogului, totuși prin oprirea și întîrzierea pe care o produc întrerup continuitatea gîndirii și reduc din puterea discursivă a cuvîntului.

Oricum, agerimea minții Tale știe un lucru, anume că pînă și filozofii păgîni care au scris dialoguri, ca Aristotel și Teofrast, au intrat imediat în temă, pentru că erau convinși că lor le lipsește avîntul dialogurilor platonice². Or, cu puterea cuvîntului său, Platon folosește în același timp amîndouă aceste mijloace: combate atît părerile adversarului, dar îl și demască pe acesta, trădînd cînd îndrăzneală sau nerușinare ca Trasimah, cînd sprinteneala gîndirii sau frivolitatea lui Hippias ori lăudăroșenia sau aroganța lui Protagora. Cînd însă introduce în dialoguri personaje nedeterminate, Platon se folosește de ei numai spre a urmări claritatea argumentării, fără să mai scoată nimic altceva de la ei în legătură cu tema. Așa a procedat el în «Legile» sale.

II

De aceea și noi, care nu ne lăsăm antrenați la scris din dorul după măriri deșarte, ci doar cu intenția de a lăsa fraților noștri sfaturi de zidire sufletească, dacă e nevoie să ne referim la cîte un personaj cunoscut tuturor pentru caracterul lui arogant, trebuie să amintim prin cuvîntare cîteva fapte cunoscute din viața aceluia, bineînțeles în măsura în care ni se îngăduie să lăsăm la o parte faptele și să judecăm pe oameni. Dacă însă materialul astfel introdus în dialog are în vedere personaje nehotărîte, atunci atacurile împotriva lor frîng continuitatea

simplicu preot. El se apropiase de Sf. Vasile în timpul prigoanelor ariene, cînd s-a refugiat la Antiohia. El va ajunge episcop de Tars numai după moartea lui Valens (378). Numele lui era celebru (ep. 160). La Antiohia el contează ca întemeietor al celebrei școli catehetice, care va număra între elevii săi și pe Sf. Ioan Gură de Aur.

2. Merită subliniată afirmația Sf. Vasile că deși Aristotel și Teofrast ne-au lăsat dialoguri, totuși nici ei și nici alții nu-l ajung pe Platon în compunerea și seriozitatea lui.

și nu duc la nici un efect. Am spus cele de mai sus ca să se înțeleagă că rodul muncii pe care l-ai trimis n-a apucat în mâinile unui lingșitor, ci ți-ai împărtășit strădaniile tale unuia din cei mai autentici frați ai tăi. Și am spus aceasta nu pentru ca să corectez cele ce ai scris, ci pentru ca să fim cu grijă față de lucrările viitoare. Căci oricum, un om care are o astfel de capacitate și dovedește atita râvnă pentru scris nu se va sătura nicicum de scris, mai ales că și cei care îi oferă teme literare nu se vor da înapoi să-l îndemne spre această îndeletnicire.

Mă voi mulțumi, deci, să citesc cărțile Tale, căci în ce privește posibilitatea mea de a scrie ea e foarte departe — de ce n-aș spune-o? — atât din pricina slabei mele sănătăți, cât și a lipsei de răgaz pe care mi-o lasă obligațiile mele. Ți-am înapoiat acum, printr-un citeț, prima lucrare, cea mai voluminoasă, căci am trecut peste ea așa cum mi-a fost cu putință. Pe cea de a doua am păstrat-o pentru că vreau s-o dau s-o copieze³, cu toate că pînă acum n-am reușit încă să găsesc vreun tahigraf. Iată pînă unde a ajuns criza din Capadochia, a cărei situație era altădată atât de invidiată!

EPISTOLA 136

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă în anul 373

I

În ce stare m-a aflat bunul Iosakes ți-o va istorisi mai bine el însuși, cu toate că n-are limbă destul de mlădioasă pentru a vesti în chip tragic suferințele care m-au copleșit, atât de gravă era boala mea. Se pare că acest lucru era cunoscut de toți care mă știau cât de cât. Într-adevăr, chiar dacă la arătare înfățișarea nu spune, totuși eram într-o stare mai gravă decît cei aflați în disperare pentru viața lor, așa încît oricînd ușor ar putea să-și dea seama în ce hal de sfirșeală mă găseam. Și totuși trebuia — iartă-mi febra care mă face să înfrumusețez puțin lucrurile¹ —, întrucît boala e starea mea firească, schimbarea acestei

3. În modestă lui, Sf. Vasile spune că n-a avut vreme să scrie opere temeinice. E drept că după ce a ajuns episcop l-au copleșit problemele administrative. Dar ceea ce a scris pînă la anul 370 sînt lucrări de mîna întîi. Dintre cele două scrieri de care aminteste aici, cea despre care spune că vrea s-o copieze este tratatul «Despre Duhul Sfînt». Cf. ep. 150. Despre lipsa tahigrafilor se plînge el în multe epistole.

1. Pînă și în situațiile cele mai puțin plăcute (de boală ori chiar de amărăciune față de duplicitățile ori lipsa de caracter ale unora dintre episcopii care i-au făcut multe neplăceri), Sf. Vasile nu uită să facă haz cu un umor și o finețe de exprimare rar întîlnită. Desigur că și din această deschidere sufletească deosebit de caldă reiese o dată mai mult frumusețea caracterului lui.

stări să mă ducă la cea mai deplină sănătate. Dar întrucît biciul Domnului este cel care-mi sporește durerea, prin ceea ce se adăugă potrivit vinei mele, iată că, cu timpul, o boală s-a legat de altă boală în așa măsură încît urmarea acestui fapt să devină ceva firesc și pentru un copil, pentru că oricum îmbrăcămintea aceasta a trupului totuși va dispărea o dată, dacă nu cumva iubirea lui Dumnezeu, arătată cu mărinimie în urma căinței mele, va aduce și acum, ca de atîtea ori pînă acum, o oarecare rezolvare și ieșire din nenorocirile mele de nesuferit. Aceasta va avea loc după cum îi place Lui și după cum mi-o voi hotări și eu.

II

În privința problemelor Bisericii, se pare că ele merg spre pierzare și au fost trădate întrucît, din pricina propriei noastre siguranțe, am uitat de interesele aproapelui, pentru că n-am putut pricepe că dacă binele general suferă, se duce pe copcă și binele particular². Ce nevoie mai e să spun acest lucru unui om ca Tine, care încă de multă vreme ai prevăzut fiecare din aceste fapte, ai protestat împotriva lor și le-ai precizat, ridicîndu-te cel dintîi și ridicînd și pe alții împotriva lor, scriind și gîndind? Ce n-ai făcut și ce cuvinte nu le-ai adresat? Acestea mi le aduc aminte ori de cîte ori se întîmplă cîte ceva, dar nu ne-am folosit întru nimic din ele.

Iar acum, dacă păcatele nu mă împiedicau, — mai întîi mi-a înfîrziat două luni prea evlaviosul și prea iubitul nostru frate Eustație ipodiatonul, care căzuse într-o boală cumplită, și am așteptat refacerea sănătății lui din zi în zi; în al doilea rînd toți cei vii împreună cu mine am mai slăbit, despre aceștia, cîte le-am uitat, și le va istorisi fratele Iosakes; în sfîrșit m-am molipsit și eu de această boală — repet, dacă nu s-ar fi întîmplat toate acestea, aș fi venit la timp la vrednicia Ta, nu ca să aduc vreun folos problemelor obștești, ci ca să dobîndesc și eu un cîștig din întîlnirea cu Tine. Hotărîsem, de altfel, să rămîn în afara hărțuielilor din sînul Bisericii, întrucît nu eram deloc pus la adăpost de uelțirile vrăjmașilor. Mîna cea tare a lui Dumnezeu să te salveze pentru toată lumea, căci ne ești un străjer viteaz al credinței și ocrotitor neadormit al Bisericii, de aceea fie ca înainte de plecarea din viața aceasta să ne învrednicească să ne mai întîlnim spre folosul sufletelor noastre.

2. Mereu aceeași nepăsare condamabilă față de interesele superioare ale Bisericii, chiar dacă în modul ei de exprimare Sf. Vasile se vede pe sine însuși cel mai vinovat.

EPISTOLA 137

Către guvernatorul Antipatros¹

Scrisă în anul 373

Pare că tocmai acum simt cel mai viu paguba pe care mi-o aduce boala : un bărbat atât de important conduce țara noastră, iar eu sînt silit să lipsesc din pricina îngrijirilor pe care trebuie să le dau trupului ! De o lună întregă urmez tratament cu ape termale, dar nu am nici un rezultat din el. Se pare că lucrez degeaba în pustie, sau provoc altora rîsul din pricină că nu cunosc proverbul care spune că morților nu le mai ajută căldura la nimic.

De aceea, cu toată starea în care mă aflu, vreau să las totul și să caut pe Excelența Ta pentru a mă desfăta de calitățile bune pe care le ai și să orînduiesc cum se cuvine, cu ajutorul dreptății Tale, problemele casei mele. Într-adevăr, casa mea proprie e tocmai casa prea veneratei mame Paladia, cu care nu numai că sînt unit prin legături de rudenie, ci dreptarul caracterului ei a fost pentru mine ca o a doua mamă. Întrucît, dar, s-a iscat un zgomot în legătură cu casa ei, cerem mărini-miei Tale să amîne puțin ancheta și să aștepte sosirea mea, nu ca să se calce legile (căci mai curînd aș vrea să mor de o mie de ori decît să cer așa ceva unui judecător prieten cu legile și cu dreptatea), ci ca să aflî prin viu grai ceea ce nu se cade să spun în scris.

În chipul acesta nici Tu însuși nu te vei îndepărta de adevăr și nici eu nu voi provoca nici o neplăcere. Întrucît, dar, persoana respectivă e în siguranță și sub paza miliției, să mi se acorde această favoare, care n-are în ea nimic de condamnat.

EPISTOLA 138

Către Eusebie, episcopul Samosatelor

(aprilie—mai 373)

I

Ce crezi, prin ce stări sufletești am trecut cînd am primit scrisoarea Prea Sfinției Tale ? Cînd mă gîndesc la sentimentele exprimate în această epistolă aș fi în stare să zbor pînă în Siria, dar pe de altă parte îmi dau seama de neputința mea trupească de pe urma căreia stau țin-tuit la pat, simt nu numai că nu pot zbura, dar nici să mă întorc în pat

1. După un răstimp de tratament termal pentru boala lui, Sf. Vasile intervine de astă dată pentru niște rude ale bătrînei Paladia.

nu sînt în stare. Căci acum cînd a sosit aici iubitul și preavrednicul nostru diacon Elpidios, intru în a cincizecea zi de cînd bolesc în pat. Sînt tare istovit de febră, care, din pricina deshidratării și a înfășurării ca într-o meșă aprinsă a îmbătrînitului și uscatului meu trup, a provocat o epuizantă și lungă astenie.

Apoi vechea mea suferință, acest ficat nenorocit, slăbit și mai mult după gripă, m-a oprit de la orice alimentație, alungîndu-mi și somnul din ochi și ținîndu-mă între viață și moarte, lăsînd doar atîta vlagă în mine cît să simt amărăciunea crizelor mele dureroase ¹.

De aceea am urmat și cură de ape termale naturale, precum și un tratament radical, dar boala a fost mai tare. Căci cine s-a obișnuit cu o boală ca aceasta o suportă mai ușor, dar dacă ea îl surprinde pe neașteptate, atunci nimeni n-are puterea diamantului ca să-i poată rezista. Chinuit de multă vreme de ea, pe mine niciodată nu m-a supărat boala ca acum, m-a împiedicat să iau parte la întîlnirea cu un om atît de iubit ca Tine. La ce bucurie a trebuit să renunț, numai eu știu, cu toate că anul trecut numai cu virful degetului am putut gusta din mierea prea dulce a Bisericii voastre.

II

Ar mai fi fost necesar să mă întîlnesc cu Prea Sfinția Ta și pentru alte treburi oficiale : să mai facem schimburi de păreri și de informații, pentru că aici nu mi-a fost cu puțință să aflu dragoste adevărată ; chiar dacă se întîmplă să-ți găsești pe cineva drag nici unul nu se apropie nici pe departe de marea Ta înțelepciune și de bogata Ta experiență ce ai dobîndit în toate problemele bisericesti și în felul în care îți spui punctul de vedere în problemele la ordinea zilei.

Nu găsesc necesar să mai amintesc în scris și de alte lucruri ². Iată, poate, ce ar trebui să mai precizăm : prezbiterul Evagrie, fiul lui Pompean din Antiohia, care plecase mai demult în Apus împreună cu acel fericit bărbat Eusebiu de Vercelli, s-a întors de curînd de la Roma ³, și cere de la noi o scrisoare în care să se răspundă cuvînt cu cuvînt la ceea ce ne-au scris apusenii. Propriu-zis el a adus înapoi propunerile noastre, pentru că, spune el, ele n-au plăcut minților celor mai scrupuloase de acolo și că ar trebui ca o delegație, compusă din oameni

1. Despre suferințele sale ne vorbește adeseori Sfîntul Vasile. Unii cred că cel mai grav îl va fi supărat ficatul (să fie vorba de malarie?). P. Hristu, *acv.* I, 266.

2. Discreția trebuie păstrată chiar și față de curieri, cf. ep. 137.

3. Între problemele care-l preocupau mai mult pe Sfîntul Vasile era cea a schismei din Antiohia, pentru lichidarea căreia propusese chiar convocarea unui sinod ecumenic (cf. ep. 90, 92). Apusenii nu l-au ajutat. Dar nici răsăritenii nu aveau emi-sari destoinici. Evagrie stătuse în Apus zece ani !

demni de încredere, să fie trimisă cât mai curînd acolo, pentru ca și apusenii să aibă apoi o bună ocazie să ne viziteze.

După ce s-au convins ce rană ascunsă cuprinde rătăcirea lui Eustațiu, prietenii noștri din Sebasta ne cer acum să le stăm într-ajutor în problemele bisericesti.

Orașul Iconium din Pisidia, odinioară al doilea după capitală⁴, actualmente totuși în fruntea unei provincii formate din bucăți diferite, a devenit și el eparhie aparte. Ei ne cheamă să-i vizităm, pentru ca să le designăm episcop, căci Faustin a decedat.

Ca să știu, dar, dacă nu trebuie să evit hirotoniile din afara jurisdicției mele și ce fel de răspuns să dau credincioșilor din Sebasta și, în fine, ce atitudine să iau față de propunerile lui Evagrie, aș fi avut nevoie să mă documentez printr-o întîlnire personală cu Prea Sfinția Ta, dar a trebuit să renunț și la această plăcere din pricina stării proaste a sănătății mele. Dacă poți găsi vreun om care să poată veni urgent pînă aici, fă-mi plăcerea și-mi trimite răspuns la toate aceste nedumeriri. Dacă nu, roagă-te lui Dumnezeu să-mi vină în minte ce anume trebuie făcut.

Rînduiește să se pomenească și despre noi la sinod. Roagă-te și Prea Sfinția Ta pentru mine, cere-o și poporului s-o facă, pentru ca în zilele și ceasurile cîte mi le mai hărăzește Dumnezeu pe pămînt să mă învrednicesc a-I sluji cu cît mai multă cuviință.

EPISTOLA 139

Către locuitorii din Alexandria

Scrisă în anul 373

I

Am auzit de multă vreme vorbindu-se despre prigoanele care au bîntuit în Alexandria și în restul Egiptului¹, iar sufletul meu a fost impresionat, după cum era și firesc, căci mi-am dat seama că aici era vorba de o meșteșugire a unui război diabolic. Căci cînd diavolul vedea că în vremea persecuțiilor înscenate de păgîni Bisericele se înmulțeau și mai mult și devenau mai înfloritoare, își schimba planul și nu mai

4. Care era la Antiohia. În Iconium după moartea lui Faustin a urmat un semi-arian, Ioan, iar după el, Amfilohie, confidentul Sfîntului Vasile.

1. Nici n-a apucat bine să se așeze țărîna de pe mormîntul Sf. Atanasie (mort la 2 mai 373) că arienii lui Valens caută să spargă și această ultimă citadelă a ortodoxiei, care a fost Biserica Alexandriei, pe care o apărase cu cele 5 exiluri ale sale marele Atanasie (Fliche-Martin, *Hist. de l'Eglise*, III, 263). Acesta e motivul care îndeamnă pe Sf. Vasile să încurajeze pe alexandrini cu epistola aceasta.

lupta pe față, ci ne întindea capcane tainice, ascunzînd planul urît al vrăjmașilor sub numele pe care-l au pretutindeni, ca să suferim și noi aceleași lucruri ca și părinții noștri, fără ca noi să fi părut că suferim pentru Hristos, pentru că de acum și prigonitorii noștri aveau nume de creștin². Multă vreme m-am gîndit la aceste lucruri, izbit de uluire la vestea celor petrecute. Într-adevăr mi-au țiuît amîndouă urechile cînd am auzit de nerușinata și urficioasa erezie a prigonitorilor voștri, cînd am auzit că nu respectau nici vîrsta, nici muncile vieții călugărești, nici prietenia dintre popoare; mergeau pînă acolo încît chinuiau trupurile, necinstindu-le, trimiteau în surghiun oamenii și jefuiau de toate bunurile pe cei pe care nu i-au găsit, fără teamă de condamnarea oamenilor, fără să se gîndească la groaznica pedeapsă a Dreptului Judecător! Aceste știri m-au înmărmurit și puțin a lipsit să nu-mi ies din fire. Dar la aceste gînduri s-a mai adăugat încă unul: nu cumva Domnul a părăsit cu totul Biserica? Nu cumva prin aceste grozăvii își făceau intrarea în ceașul din urmă și apostazia, ca să se descopere, în sfîrșit, cel nelegiuit, fiul pierzării, vrăjmașul care se ridică împotriva a tot ce se numește Dumnezeu³ sau altceva vrednic de cinstire?

II

Totuși, dacă această încercare e trecătoare, îndurați-o, voi buni luptători ai lui Hristos, și chiar dacă lucrurile sînt menite pierzării să nu ne descurajăm în fața evenimentelor actuale, ci să așteptăm din cer «nădejdea și arătarea Marelui Dumnezeu și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos»⁴. Și dacă-i adevărat că toate acestea se vor desființa⁵, iar chipul acestei lumi se va schimba, ce trebuie să fie atît de uimitor că și noi, care sîntem o parte din făptură, vom gusta din suferințele obștești și vom fi sortiți durerilor proporționate puterilor noastre, pe care ni le rînduiește Dreptul Judecător? Într-adevăr, El nu îngăduie «să fim ispitiți mai mult decît putem»⁶, ba ne rezervă și calea de a ieși din ea, pentru ca să putem s-o îndurăm. Ceea ce vă așteaptă, fraților, sînt cununile mucenicilor, ceata mărturisitorilor, care stau gata să vă întindă mîinile și să vă primească în rîndul lor. Aduceți-vă aminte de sfinții de altădată: nici unii n-au fost socotiți vrednici de cununile răbdării pentru că au trăit în plăceri sau pentru că s-au pus în slujba lingușirilor, ci toți au fost supuși pîrjolului marilor patimi și au adus dovezile vred-

2. Numele de creștini.

3. *II Tes.* 2, 3, 4

4. *Tit* 2, 13.

5. *II Petru* 3, 11

6. *I Cor.* 10, 13.

niciei lor. Unii au primit proba batjocurilor și a biciuirilor, alții au fost tăiați cu fierăstrăul, alții au murit tăiați de sabie⁷. Fericit cine a fost socotit vrednic să sufere pentru Hristos! Mai fericit și cel care a încercat și mai mari suferințe pentru că «pățimirile vremii de acum nu sînt vrednice de mărirea care ni se va descoperi»⁸.

III

Dacă aș putea aș veni și eu la voi, pentru că nu pun preț pe nimic mai mult ca pe întîlnirea cu voi, ca să văd pe luptătorii lui Hristos, să vă îmbrățișez și să iau parte la rugăciunile voastre și la darurile dumnezeiești de care v-ați împărtășit; dar întrucît am un trup măcinat de o boală cronică, încît nu pot nici măcar să mă ridic din pat, și întrucît mulți sînt puși să ne pîndească și, asemenea unor lupi răpitori, pîdesc momentul cînd vor putea să sfîșie turma lui Hristos, vin să vă vizitez prin această scrisoare. Vă rog, mai întîi de toate, să faceți pentru mine rugăciuni stăruitoare ca să fiu considerat vrednic, cel puțin în zilele și ceasurile cîte mi-au mai rămas, să slujesc Domnului după Evanghelia Împărăției, în al doilea rînd, să-mi iertați slăbiciunea și încetineala apăsătoare a scrisorii. Abia dacă am putut afla un bărbat care să ne poată îndeplini dorința, vorbesc despre fiul nostru, călugărul Eugeniu. Prin mijlocirea lui vă mai rog o dată să faceți rugăciuni pentru mine și pentru întreaga Biserică și să ne răspundeți, înștiințîndu-ne despre stările de lucruri de la voi, pentru ca fiind lămurit privitor la acest lucru, să fim și noi într-o stare sufletească mai bună.

EPISTOLA 140

Către Biserica din Antiohia¹

I

Cine-mi va da mie aripi de porumbel, ca să zbor pînă la voi și să mă odihnesc², și astfel să-mi astîmpăr dorul de a mă întîlni cu dra-

7. *Evr.* 11, 37.

8. *Rom.* 8, 18.

1. Ce lungă a fost așteptarea ortodocșilor din Antiohia și de cită răbdare au trebuit să dea ei dovadă! Dacă au fost grele zilele prin care au trecut, în sec. IV, comunitățile din Alexandria și Constantinopol din pricina presiunii ariene, în schimb, la Antiohia, situația a fost și mai grea, atît pînă la anul 360, cînd a ajuns arhiepiscop Meletie, cit și după această dată, întrucît s-a adîncit așa-numita «schismă din Antiohia», care a durat, cu întreruperi, aproape 40 de ani, cînd două (și de la un timp trei) partide se măcinau între ele. Meletie a fost nevoit să se refugieze în Armenia, în localitatea Gitasa, unde a stat în cele mai strînse legături cu Sf. Vasile, care a

gostea Voastră ? Din nefericire îmi lipsesc nu numai aripile, ci și puterea trupului mi s-a slăbănogit în urma bolii îndelungate, iar acum m-au zdrobit cu totul și supărările care nu se mai termină. Căci cine poate avea un suflet tare ca diamantul sau ce obraz ar fi atât de gros și de nesimțit încît să nu audă din toate părțile geamătul mulțimilor intonat ca un plîns unison și uniform și să nu se îmbolnăvească de supărare, să nu se gîrbovească pînă la pămînt, măcinîndu-se cu totul în urma atîtor griji împovărătoare ? Dar Dumnezeu Sfîntul să ne dea putere să scăpăm din aceste încurcături fără ieșire și să ne hărăzească ușurare după atîtea munci ! De aceea aș dori ca și voi să aveți parte de mîngiere, și, întăriți de bucuria acestei nădejdi, să treceți mai ușor peste necazurile și suferințele de acum. Pentru că dacă ne plătim datoria pentru păcate, atunci loviturile pe care le-am primit pînă acum par a fi destule pentru a în-lătura de la noi de acum înainte mînia lui Dumnezeu, iar dacă vom fi fost chemați ca prin aceste încercări să ne luptăm pentru creștinătate, atunci Domnul, Care judecă valoarea acestei lupte, nu va îngădui să fim încercați peste puterile noastre, iar pentru suferințele de pînă acum ne va răsplăti cu cununa răbdării și a nădejdi în El. Să nu slăbim, așa-dar, curajul luptei noastre pentru credință, nici să ne facem zadarnice chinurile pe care le-am răbdat pînă acum ! Căci nu după un singur act de curaj și nici după vreo suferință scurtă se poate vedea cît e de mare puterea sufletului, ci Domnul, Care ne pune la încercare inimile, vrea ca să primim răsplata dreptății numai după ispitiri îndelungate și pline de răbdare.

Să ne păstrăm, dar, statornicia cugetului, să ne întărim și mai mult temelial credinței în Hristos și atunci nu va întîrzia nici ajutorul. Cum zice Apostolul, «va veni și nu va întîrzia»³ sau cum se spune în Legea veche «așteaptă întristare peste întristare, nădejde peste nădejde, încă puțin și te voi izbăvi»⁴. Iată așa știe să mîngie Duhul Sfînt pe fiii Săi prin făgăduința celor viitoare. Pentru că într-adevăr, după întristare vine nădejde, iar ceea ce nădăjduim e foarte aproape de noi. Și chiar dacă am vorbi de timpul cît durează viața unui om, va trebui să spunem că e vorba de un răstimp mult prea scurt în comparație cu viața cea fără de sfîrșit, pe care ne-o asigură nădejdea noastră.

Luptat în toate chipurile ca să-l reaseze pe tron, dar lucrurile nu s-au putut îndrepta decît după moartea lui Valens, cînd Sf. Vasile nu mai trăia. În această scri-soare Sf. Vasile se adresează direct comunității, date fiind stările descrise mai sus. Meletie lipsea din Antiohia de 8 ani. Sf. Vasile îi mîngie și îi consolează: «aju-torul va veni, nu va zăbovi!». Îi roagă să țină neștirbit crezul niceean. Poate de grija exactității acestui crez va fi ezitat și el să completeze mai devreme învătura despre Duhul Sfînt. Cf. Y. Courtonne, a.c. II, 61—62, note.

2. Ps. 54, 76.

3. Evr. 10, 37.

4. Isaia 28, 10.

II

Cît despre mărturisirea de credință, noi nu vrem să primim alta mai nouă, așa cum au încercat să ne prezinte alții, dar nici nu îndrăz-nim să compunem alta ieșită din mintea noastră, ci numai ceea ce ne-au învățat Sfinții Părinți, numai pe aceea o popularizăm printre cei care ne întrebă⁵. Căci ea s-a încetățenit la noi de atunci de cînd Sfinții Părinți ai Bisericii au redactat-o în scris cu ocazia întrunirii sinodului de la Niceea și credem că aceeași mărturisire o aveți pe buze și voi, iar pentru a nu cădea din vina leneviei, iată noi o reproducem aici cuvînt cu cuvînt :

«Cred într-unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul tuturor celor nevăzute și al celor văzute. Și într-unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut din Tatăl, adică din ființa Tatălui, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, de o ființă cu Tatăl, prin Carele toate s-au făcut, atît cele din cer, cît și cele de pe pămînt. Carele pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire S-a pogorît din ceruri, S-a întrupat, făcîndu-Se om, a pățimit și a înviat în a treia zi, S-a înălțat la cer și iarăși va să vie să judece viii și morții. Și întru Duhul Sfînt.

Iar cei ce spun că a fost un timp cînd Fiul nu era și că nu exista înainte de a se fi născut (cu trup n.tr.), pentru că s-a făcut din neființă, ei bine, pe acești oameni care susțin că Fiul e fie de altă ipostază, fie din altă substanță (decît Tatăl), Fiul fiind deci supus schimbării sau alterării, pe toți aceștia Biserica catolică și apostolică îi dă anatemei».

Iată, așadar, ce trebuie să credem (noi creștinii). Întrucît învățătura despre Duhul Sfînt nu s-a precizat pentru că pe atunci încă nu ieșiseră la iveală pnevmatomahii (luptătorii contra Duhului Sfînt, n.tr.), Părinții n-au vorbit nimic despre nevoia de a anatematiza pe cei ce spun că Duhul Sfînt ține de firea zidită și slujitoare. Or, în Dumnezeiasca și Fericită Treime n-a existat absolut nimic din lumea celor zidite.

EPISTOLA 141

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă în vara lui 373

I

Am primit deja două scrisori de la divina și desăvîrșita Ta înțelepciune. Cea dintîi descria plastic cu cîtă nerăbdare am fost așteptat de

5. A se vedea și actul de sub nr. 125.

către poporul de sub jurisdicția Prea Sfinției Tale și câtă amărăciune am provocat prin neparticiparea la acel prea sfânt sinod. A doua, de fapt anterioară dacă o apreciem după scris, dar care mi-a fost înmînată mai tirziu, cuprindea îndemnul vrednic de Tine, dar necesar și mie, ca să nu neglijez Bisericile lui Dumnezeu și să las puțin câte puțin pe seama dușmanilor conducerea treburilor, fapt care ar face să crească autoritatea lor, iar a noastră să scadă. Cred că am răspuns la fiecare în parte.

Totuși, întrucît nu sînt sigur că cei cărora le-a fost încredințată slujba transmiterii corespondenței au păstrat răspunsurile mele, aș vrea să mă apăr personal de amîndouă aceste probleme. Privitor la absența mea consemnez un motiv foarte adevărat, a cărui justificare cred că va fi ajuns și la Prea Sfinția Ta : am fost reținut de o boală a cărei gravitate m-a coborît pînă aproape de porțile morții. Chiar și acum cînd scriu această scrisoare scriu copleșit de urmările acestei boli, care sînt atît de grele încît ar ajunge unuia să spună că asemenea încercări sînt foarte greu de suportat.

II

Să știi că nu din neglijența mea au fost trădate interesele Bisericii în favorul adversarilor ! În această privință aș vrea ca Prea Sfinția Ta să știi că fie din lene, fie în urma unei atitudini încă îndoielnice și lipsite de loialitate față de mine, sau chiar din cauza împotrivirii pe care sinodul o face faptelor bune, episcopii cu care stau în comuniune nu vor să mă ajute.

În aparență cei mai mulți sîntem uniți unii cu alții, ceea ce a făcut de pildă și bunul episcop Bosporius din Coloneea. În realitate, însă, episcopii nu-mi dau nici un ajutor în problemele de cea mai stringentă necesitate. Poate și această descurajare, mai mult decît altceva, mă împiedică să-mi recîștig puterile, pentru că în continuu crizele reînvie în urma supărărilor mele tot mai mari. Ce-aș putea face singur, cîtă vreme canoanele, știi bine, nu dau unuia singur răspunderi de așa mare importanță ? Și totuși, ce metodă n-am încercat ? La ce judecată n-am făcut apel fie prin scris, fie prin întrevederile avute ? Doar au venit pînă în oraș la zvonul că aș fi murit. Întrucît, însă, Dumnezeu a hotărît să mă afle încă viu, le-am adresat cuvintele pe care le meritau. M-au respectat cît am fost de față și au făgăduit tot ce se cădea, dar din clipa în care am plecat din mijlocul lor s-au grăbit să revină la vechile lor păreri. Se vede că am parte și eu de acea stare de lucruri cînd simt limpede

că Domnul mă părăsește, pentru că dragostea s-a răcit și fărâdeleaga s-a înmulțit, cum zice Scriptura ¹.

Să dea Dumnezeu să prisosească măcar rugile Tale atit de puternice pe lângă El! Atunci, într-adevăr, vom putea fi și noi de ceva folos în aceste greutăți, ori măcar să ne ocolească osinda, dacă nu putem să ne împlinim scopul strădaniilor.

EPISTOLA 142

Către un contabil al prefecturii

Scrisă în anul 373

Am strâns pe toți frații noștri horepiscopi, în ziua de pomenire a fericitului Eupsihios ¹, ca să le fac cunoștință cu Dumneata. Întrucît însă ai lipsit, trebuie să-i înfățișez prin scris desăvîrșirii Tale. Cunoaște, dar, pe acest frate, vrednic de încrederea înțelepciunii Tale, întrucît e temător de Dumnezeu. Pentru cele ce va informa buna ta voință în legătură cu cei nevoiași, binevoiește și crede-l ca pe un om care spune adevărul, iar Tu dăruiește celor săraci ajutorul de care ești în stare. Te rog totodată, să vizitezi un azil de săraci, din ținutul învecinat, și să-l scutești cu totul de dări ² (hotărîre care a plăcut mult colegului tău : să scutești de sarcini obștești mica proprietate a săracilor).

EPISTOLA 143

Unui alt contabil

Scrisă în 373

Dacă ar fi cu putință să vin personal la Domnia Ta ¹, aș face eu însumi un raport complet despre temele pe care voiesc să le discutăm și aș lua apărarea săracilor. Dar întrucît starea rea a sănătății și ocupațiile mele mă împiedică, trimit pe acest frate horepiscop în locul meu și Te rog să-i dai atenția sinceră și să-l folosești ca sfetnic : să fii convins că-i în stare, om înțelept și prieten al adevărului ce este, să dea

1. Matei 24, 12. Neputînd participa nici la serbările de hram din Samosata, nici la primul sinod din Antiohia, Sf. Vasile declară că nu numai boala grea l-a oprit, ci mai ales dezbinarea dintre colegii săi, lipsa lor de entuziasm, invidia lor. Să fi fost în parte și o lipsă de tact a Sfintului? Poate.

1. Eupsihios era comemorat la data de 7 sept. Murise sub Iulian Apostatul (cf. ep. 100).

2. Se intervine pentru scutirea de dări a unui azil.

1. Numai în această singură epistolă Sfintul Vasile folosește trei formule diferite de politețe, τιμωτης, τελειότης și φρόνησις.

sfaturi despre problemele ce se ivesc. Dacă binevoiești, Te rog să vizitezi căminul de săraci pe care-l conduce, și am convingerea că nu-l vei ocoli, căci nici Tu nu ești necunoscător al acestei lucrări; și după cum mi-a spus cineva, Tu însuși întreții unul din azilele din Amasia² din venitul pe care ți l-a dat Dumnezeu, iar când vei vedea acest așezământ, îi vei da tot ce-i va lipsi. Și confratele tău³ mi-a făgăduit bunăvoință pentru azilele de săraci. Îți spun acest lucru nu pentru ca și Tu să-l imiți (căci în chip firesc Tu trebuie să fii pentru alții o pildă în bine), ci pentru ca să știi că și alții ne-au dăruit în această privință semne de onoare.

EPISTOLA 144

Unui inspector regional¹

Scrisă în anul 373

Sînt convins că îl cunoști pe acest om pe care l-am întilnit în oraș. Totuși ți-l prezint și-l recomand, prin această scrisoare, ca pe unul care-ți va fi de folos în multe lucruri pe care le ai la inimă, datorită înțelepciunii și evlaviei cu care poate propune ce trebuie făcut. Pentru ceea ce mi-ai vorbit la ureche e momentul să vorbești deschis acum, după ce fratele de care ți-am vorbit îți va face un referat despre situația săracilor.

EPISTOLA 145

Către Eusebiu, episcop de Samosata¹

Scrisă în august 373

Cunosc nenumăratele oboseli pe care le înduri în folosul Bisericii lui Dumnezeu, după cum nu mi-au rămas neștiute nici multele treburi pe care le ai, iar toate acestea nu le faci la întâmplare, ci pentru că știi că așa-I place lui Dumnezeu. Sînt neliniștit și din pricina «vecinului» care v-a fost pus în cîrcă, încît fiecare din voi, ca să nu se vadă

2. Din nou scutire pentru un azil din Amasia.

3. Σύντροφος = doică. Ar fi vorba deci de fiul doicii care l-a hrănit și pe Sf. Vasile (P. Hristu, a.c. II, 331).

1. Subiect similar cu cele două anterioare. Chiar și din puținele știri care se dau aici se poate admira pînă unde s-a întins activitatea filantropică a Sfintului Vasile.

1. În anul 372 Sf. Vasile vizitase pe prietenul său Eusebiu de Samosata, care-i făgăduise că-i va întoarce vizita în anul viitor. Pretextînd prezența unui înalt demnitar imperial, Eusebiu se scuză, fapt relatat într-un limbaj de ușoară ironie de către Sf. Vasile. Nu se știe cum s-au petrecut lucrurile, dar la scurtă vreme după anul 373 împăratul Valens — care venise să viziteze Siria (deci și Samosata) — va semna decretul de surghiunire în Tracia a lui Eusebiu, cum ne arată epistolele 162, 183, 198, 239, 268. Deci «vecinul» era împăratul însuși.

cu celălalt, sînteți, asemenea unui pui de pasăre încremenit de frica uliului și care n-are voie să se îndepărteze de cuibul lui. Nimic din acestea nu rămîne ascuns. Dar dorința e un sentiment atît de puternic încît e în stare să se facă stăpîn pe cel care o are, putînd nădăjdui lucruri neprobabile și putînd săvîrși fapte neașteptate. Mai ales nădejdea, pe care ne-o punem în Domnul, e mai puternică decît toate. Căci ea nu-i doar o simplă poftă nesocotită, ci puterea credinței este cea care mă face să sper că o punte peste cele de netrecut se va întinde și că vei trece cu ușurință peste toate piedicile numai ca să vezi pe cea mai iubită dintre Biserici și, desigur, ca să fii văzut și tu de ea. Acesta va fi pentru ea cel mai prețios dintre toate bunurile: să privească fața Ta și să-ți asculte glasul².

În acest sens nu cumva să le slăbești nădejdea, pentru că anul trecut, cînd mă întorceam din Siria, am adus acea promisiune pe care am luat-o de la Tine, iar cînd a auzit, pe ce culme crezi că am urcat Biserica prin acele făgăduințe? Să nu amîni cu o altă ocazie vizitarea ei, prea minunatul! Pentru că s-ar putea s-o vezi și altă dată, dar atunci nu împreună cu mine, întrucît boala mă presează să mă retrag grabnic din această viață dureroasă.

EPISTOLA 146

Către Antioh¹

Scrisă în anul 373

N-am să te învinuiesc nici de lene și nici de lipsă de grijă pentru că ai rămas mut atunci cînd s-a ivit prilejul de a scrie. Salutul pe care mi l-ai trimis prin această mină atît de prețioasă îl socotesc mai de preț decît multe alte scrisori. Drept răspuns te salut și eu și te îndemn să te legi fierbinte să-ți mîntuiești sufletul, stăpînind prin cugetare toate patimile cărnii și păzind mereu gîndurile la Dumnezeu în casa sufletului tău ca într-un fel de templu sfînt. La fiecare lucrare și la fiecare vorbă să ai înaintea ochilor tribunalul lui Hristos, pentru ca lucrările tale, una cîte una, fiind legate de acest amănunțit și îngrozitor examen, să-ți aducă mărire în ziua răsplății, cînd vei fi considerat vrednic de laudă în fața întregii creaturi. Dacă acest mare om² ar primi să facă drum pînă la noi, n-ar fi un mic cîștig să te vedem și pe Tine împreună cu el în țara noastră.

2. Nu era lucru ușor să parcurgi peste 250 km pentru o asemenea vizită.

1. E vorba de un nepot al lui Eusebiu de Samosata. Lui i se adresează și ep. 168.

2. Eusebiu, unchiul lui Antioh.

EPISTOLA 147.

Către Aburglos ¹

Scrisă în anul 373

Pînă acum credeam că e un simplu mit istorisirea lui Homer, cînd citeam partea a II-a în care se povesteau suferințele lui Odiseu. Dar cele ce mi se păreau pînă acum un simplu basm, de necrezut, m-am învățat să le consider cu totul verosimile cînd am auzit, de nenorocirea neașteptată care a dat peste Maxim, cel vrednic în toate privințele.

Intr-adevăr și Maxim era căpetenia unei națiuni cu totul apreciabile, cel puțin tot atît cît s-a dovedit și Ulise, generalul chefalienilor. Și după cum Ulise, care adunase mari bogății, s-a întors acasă cu mîna goală, tot așa și pe acesta nenorocirea l-a adus în așa stare încît a trebuit să se arate în fața compatrioților săi în zdrențe străine. Poate că aceste mizerii cumplite le-a primit Ulise din pricină că a îndrjit pe Listrigoni și pentru că a căzut sub apăsarea Scilei, care, sub înfățișare de femeie, avea o cruzime și o ferocitate de ciine.

După ce, așadar, abia a putut scăpa cu greu de această inevitabilă furtună, Maxim te roagă, prin mijlocirea mea, să-ți aduci aminte că-i din același neam cu mine și, întristat cum e firesc să fii pentru necazuri atît de nemeritate, să nu ascunzi situația lui sub vălul tăcerii, ci s-o faci cunoscută oamenilor de la conducere. El cere să i se dea un ajutor oarecare împotriva calomniei pornite împotriva lui, și dacă acest ajutor nu vine, să fie măcar demascată intenția celui care l-a insultat. Ar fi, astfel, o consolare suficientă pentru un om care a căzut victimă unei nedreptăți, dacă ar vedea osîndită în fața lumii răutatea celor ce au complotat contra lui.

EPISTOLA 148

Către Traian ¹

Scrisă în anul 373

Multă mîngiere aduce celor întristați chiar și numai faptul că poți și tu să le plîngi durerile, cu atît mai mult atunci cînd găsești bărbați

1. Fostul guvernator al Capadochiei, Maxim, căzuse în dizgrație, de aceea Sf. Vasile roagă pe generalul Aburglos să intervină pentru el ca să fie reabilitat măcar din punct de vedere moral. Să fi fost pricina căderii lui calomniile stîrnite de relațiile lui Maxim cu o femeie, la care se face aluzie prin cuvîntul «Scila»? (P. Hristu, a.c., II, 228). Nu se știe.

1. O nouă intervenție pentru același guvernator Maxim, de care ne vorbise epistola 98. Acum cînd a căzut și el în dizgrație și cînd a pierdut tot ce avusese, Sf. Vasile intervine către actualul guvernator, Traian. Cf. și ep. 147.

în stare să simtă alături de ei durerile, datorită sentimentelor lor nobile. Așa e și cazul prea veneratului frate Maxim, fost conducător al patriei noastre: după ce a suferit ca nimeni altul, fiind golit de tot avutul moștenit de la tatăl său precum și de tot ce agonisise în decursul alergăturilor sale încoace și încolo, după ce a îndurat nesfârșite suferințe, îmbolnăvindu-se, fără să-și fi putut apăra și drepturile sale cetățenești pentru care se zbate și ultimul cetățean liber, după ce, dar, a pățimit altfa, mi s-a plîns de toate aceste dureri și mi-a cerut să-ți înfățișez și eu pe scurt toată această epopee de Iliadă care l-a copleșit.

Iar eu, întrucît n-am găsit altă cale să-i înlătur nici una din aceste nenorociri, i-am făcut bucuros plăcerea de a aduce la cunoștința Excelenței Tale cîteva din cele pe care le-am auzit istorisindu-se despre el. Faptele care s-au petrecut merg pînă acolo încît dovedesc răutatea vinovatului, ne conving că victima face parte din ceța celor vrednici de milă, întrucît chiar și numai faptul că a fost năpăstuit atît de greu e un semn că a fost rînduit de Dumnezeu la astfel de încercări.

Dar pentru Maxim e destulă mîngîiere, pentru toate nenorocirile cîte au dat peste el, faptul că Tu îl privești cu un ochi binevoitor și că se îndreaptă și peste el o rază din bunătatea Ta, de care se împărtășesc alțiia alții. Toți sintem convinși că influența Ta va fi armă hotărîtoare în fața judecării. Iar cel mai îndreptățit între toți este aducătorul acestei scrisori, care a cerut-o cu gîndul că va fi de folos. O! dacă l-am putea vedea și pe el vestind, împreună cu alțiia alții, din toată puterea glasului său laude la adresa Excelenței Tale!

EPISTOLA 149

Către Traian¹

Scrisă în anul 373

Ai putut vedea și Tu priveliștea nenorocită care a dat peste Maxim, acest om socotit altădată între cei mai bine văzuți, iar astăzi dintre cei mai nefericiți, după ce fusese înainte tocmai în fruntea patriei noastre, mai bine n-ar fi fost! Mă gîndesc că mulți se vor scribi de conducerea popoarelor dacă dregătoriile ei cele mai de frunte sfîrșesc în chipul acesta. Ce nevoie am avea să istorisim amănunțit tot ce am văzut și am auzit unui om care, prin marea sa pricepere, e în stare să ghicească ce a mai rămas nespus din faptele care au avut loc? Nu mi se va părea fără rost să spun că deși învinuirile aduse acestui om înainte de sosirea

1. O nouă revenire la aceeași problemă ca și precedenta.

Ta aici sînt multe și grele, totuși cele cunoscute după venirea Ta s-au dovedit a fi și ele pildă de mare omenie și cinste! În orice caz, s-a exagerat foarte mult în calomnierea, în păgubirea și în purtarea urită față de el prin măsurile pe care vicarul le-a scornit împotriva lui.

Mai nou, acest vicar² a venit cu o întreață trupă să-și completeze nelegiuirile. Dacă nu-ți pui deasupra osînditului mîna Ta ocrotitoare, este de prisos să-ți cer să fii binevoitor. Totuși, vrînd să ajut pe acest om, rog bunătatea Ta să adauge la harul meu ceva din rîvna firească spre bine, pentru ca folosul rugămîntii făcute pentru acest om să apară cu claritate.

EPISTOLA 150

Către Amfilohiu, ca din partea lui Heraclide¹

Scrisă în anul 373

I

Îmi aduc aminte despre ce vorbeam odată împreună și n-am uitat nici ce-am zis eu nici ce-am auzit spunînd luminăția Ta, cu toate că acum lucrurile lumești nu mă mai atrag. Cu toate că inima mea e și astăzi aceeași și nu m-am rupt cu totul de omul vechi, cel puțin în afară și în ce privește îndepărtarea de lucrurile veacului, totuși cred că de acum m-am ridicat oarecum la calea viețuirii în Hristos. Stau de vorbă cu mine însumi întocmai ca și cei care, plănuiind să pornească cu vaporul pe mare, caută să scruteze semnele vremii. Navigatorii au nevoie de vînt prielnic pentru drum, pe cînd eu, de cineva care să mă îndrume și să mă treacă singur prin valurile amare ale vieții.

După cîte socot, aș avea nevoie mai întîi de un frîu să-mi înfrîneze îmboldirile tinereții, iar în al doilea rînd de niște pintenii², care să mă îmboldească pe drumul pietății. Iar cea care mi le dă pe amîndouă e mintea, care uneori îmi cercetează lipsa de disciplină, alteori îmi îmboldește trîndăvia sufletului. Mai am nevoie, apoi, și de alte leacuri care să-mi spele necurăția izvorită din nepăsare. Pentru că Tu știi într-adevăr că noi care ne obișnuirăm de multă vreme cu viața lumească

2. Cf. ep. 225.

1. Heraclide era prietenul lui Amfilohiu, viitorul episcop de Iconium. Terminaseră aceeași școală și profesau retorica pînă ce într-o bună zi s-au hotărît amîndoi să se călugărească și să urmeze calea Sfinților Vasile și Grigorie Teologul. Între timp Heraclide vizitează pe Sf. Vasile și se entuziasmează de lucrarea lui, rămînînd în Cezareea. Amfilohiu acuză pe Sf. Vasile că i-a «sedus» prietenul. Epistola de față constituie răspunsul Sf. Vasile, dar «ca din partea lui Heraclide». Ea e o pledoarie pentru un creștinism al faptei.

2. Diogene Laertios, a.c., IV, 6, trad. rom. p. 235. Legenda spune că deși bătrîn, Platon s-a dus o dată la o prăvălie să cumpere frîu și pintenii; frîul pentru cel mai ager dintre elevi (Aristotel) și pintenii pentru cel mai încet în cugetare (Xenocrate).

de la bara avocătească nu prea sîntem zgîrciți la vorbe și nu prea punem nici o pază asupra închipuirilor, care se stîrnesc în cugetul nostru sub influența celui rău. Pe de altă parte, cădem pradă trufiei și nu ne dăm înapoi de a ne vedea pe noi înșine ca fiind între cei mai buni. Impotriva acestor lipsuri cred că am nevoie de un dascăl bun și experimentat. Dar și mai mult, am nevoie de curățenia ochilor sufletești, pentru ca fiind eliberat de orice meteahnă provenită din ignoranță, să pot scruta frumusețea măririi dumnezeiești, ceea ce nu pot crede c-ar fi rodul unei strădanii mărunte, dar nici c-ar fi un lucru lipsit de importanță.

Știu sigur că acestea sînt lucruri pe care le vede și luminăția Ta și la fel dorește să existe și cineva care să mă ajute în aceste strădanii, iar dacă într-o bună zi Dumnezeu îmi va ajuta să Te întîlnesc e limpede că voi învăța mai multe despre cele de care trebuie să mă îngrijesc. În momentul de față, din pricina ignoranței mele, nici măcar nu-mi dau seama cîte-mi lipsesc. Cu toate acestea nu m-am pocăit de la bun început, dar nici nu șovăiesc să pășesc spre ținta unei vieți mai înduhovnicite. Pentru aceea s-ar putea ca Tu să fi fost îngrijorat din pricina mea, nu cumva întorcîndu-mă cîndva înapoi, să ajung și eu stană de piatră, cum s-a întîmplat de mult cu o femeie oarecare³. E drept că slujbașii statului mă urmăresc așa cum caută agenții pe dezertor; de fapt, însă, sufletul meu este cel care mă presează, mărturisindu-și sieși ceea ce am amintit.

II

Întrucît ai pomenit de vechile planuri și pentru că ai declarat că te-ai făcut însuți pîrișul tău, m-ai făcut să rîd cu toată amărăciunea în care mă aflu; se vede că tot mai ești încă retor și nu te lași de în-deletnicirea aceasta⁴. În ce mă privește, văd că, așa neștiutor cum sînt (dacă nu mă depărtez cu totul de adevăr), nu există decît o singură cale care duce la Dumnezeu: cea pe care o bătătoresc împreună toți cei ce merg spre El, rînduindu-și viața în duhul aceluiași cuget. Căci unde m-aș putea duce, Doamne, ca să pot trăi departe de Tine, să nu trăiesc cu Tine și să nu-ți slujesc Ție, după ce lîngă Tine ne-am găsit amîndoi mîntuirea? Trupurile noastre vor putea fi despărțite unul de altul, dar ochiul lui Dumnezeu tot laolaltă ne vede pe amîndoi, dacă, bineînțeles, viața mea e vrednică să fie văzută de ochii lui Dumnezeu. Căci am citit undeva în Psalmi: «Ochii Domnului spre cei drepți»⁵. Dorîesc însumi

3. *Fac.* 19, 26.

4. Are dreptate Y. Courtonne (*a.c.* II, 73) că acuza adusă lui Amfilohie poate fi întoarsă lui Heraclide ca un compliment.

5. *Ps.* 33, 14.

să viețuiesc și trupește alături de Tine și de toți cei ce și-au exprimat aceleași preferințe ca Tine, și să petrec zi și noapte îndoindu-mi genunchii înaintea Tatălui nostru, Care este în ceruri, împreună cu Tine și cu oricine din cei ce se închină cum trebuie lui Dumnezeu. Căci știu că rugăciunea în comun aduce mare folos sufletului⁶. De fiecare dată când sînt aruncat undeva într-un colțișor al sufletului meu și gem, întrucît pretutindeni mă însoțește acuza că sînt un mincinos, nu mai am putere să mă birui în fața învinuirilor Tale, iar din clipa aceea mă osîndesc eu însumi că sînt un mincinos care revine la vechile obiceiuri ale omului care nu spune adevărul.

III

Fiind venit lîngă Cezareea casă cunosc starea de lucruri de aici și neputîndu-mă abține să nu intru în oraș, m-am refugiat în azilul săracilor⁷ din apropiere, ca să mă conving de ceea ce voiam să cunosc. Fiindcă după obiceiul lui, prea iubitul episcop al lui Dumnezeu se afla atunci acolo, i-am expus toate problemele de care mi-ai vorbit Domnia Ta. Cîte sînt cele la care mi-a răspuns el însuși, pe care nu mi-a fost cu putință să le țin minte, trec cu mult peste mărimea unei scrisori. Dar dacă aș încerca o prescurtare a celor spuse de el, atunci adevărata măsură a sărăciei s-ar mărgini, zice el, la o singură haină, despre care aducea destule mărturii din Evanghelie. Una era scoasă din cuvîntul lui Ioan Botezătorul : «Cel ce are două haine să dea și celui ce n-are»⁸. Alta era porunca dată de Mîntuitorul ucenicilor de a nu avea două haine⁹. La acestea mai adăuga încă una : «Dacă vrei să fii desăvîrșit, du-te, vinde-ți averea și dă-o săracilor»¹⁰. Tot așa ne-a dat El și pilda cu mărgăritarul¹¹, unde se spune că neguțătorul care a aflat acest mărgăritar s-a dus să-și vîndă tot ce avea ca să-l cumpere. Pe lîngă acestea am mai adăugat și aceea că nu trebuie să-și încredințeze cineva lui împărțirea averilor, ci celui căruia i s-a încredințat administrarea bunurilor săracilor. Confirmarea acestei practici o scotea din Faptele Apostolilor. Într-adevăr, pe vremea acelora, credincioșii își vindeau averile, aduceau prețul și-l depuneau la picioarele apostolilor, iar ei le împărțeau tuturor, după cum avea nevoie fiecare¹². El mai spunea că trebuie să ai experiență ca să faci deosebire între cel aflat cu adevărat în nevoi și cel ce cerșește din lăcomie¹³. Cine dă unui nenorocit dă lui Dumnezeu, dar

6. Un adevăr pe care Sf. Vasile îl afirmă adeseori, cf. epist. 97, 207 etc.

7. A se vedea rugăciunea din timpul Axionului la Liturghia Sf. Vasile.

8. Luca 3, 11.

9. Matei 10, 10 ; Marcu 6, 9 ; Luca 9, 3.

10. Matei 19, 21 ; Marcu 10, 21 ; Luca 18, 22.

11. Matei 13, 45.

12. Fapte 4, 34—35.

13. Didahia celor 12 Apostoli 13, 2 (P. S. B. 1, 31).

cine dă unui vagabond, acela aruncă banii la ciini, pe care nerușinarea îl poate face respingător, dar pe care lipsa nu-l face vrednic de milă.

IV

Despre felul în care trebuie să trăim zi de zi, puține a avut de spus, cînd ne gîndim la importanța mare a problemei. De altfel, aș dori să le vezi și tu însuși, căci n-ar fi un lucru înțelept din partea mea să micșorez cumva expunerea exactă a învățăturilor lui. Aș dori să-l vizităm cîndva împreună, pentru ca, pe lângă ceea ce păstrez pînă acum în memorie, mintea Ta să mai afle și altele noi, care ți-ar lipsi. Îndeosebi mi-aduc aminte de următorul cuvînt, din mulțimea celor pe care le-am auzit : învățătura despre felul în care trebuie să trăiască creștinul n-are nevoie atît de mult de cuvinte, cît mai ales de pilda zilnică. Știu că dacă n-ai fi reținut de nevoia de a îngriji de bătrînețea tatălui tău, n-ai fi pus nimic altceva înaintea dorului de a te întîlni cu episcopul, și nu m-ai fi sfătuit să-l părăsesc și să rătăcesc prin singurătate¹⁴. E drept că ne așteaptă peșterile și stîncile, pe cînd ajutoarele care ne vin de la oameni nu rămîn cu noi de-a pururi. De aceea, dacă accepți să-ți dau un sfat, convinge-l pe tatăl tău să-ți îngăduie să te îndepărtezi de el pentru un timp, și să găsești pe acest om care cunoaște multe lucruri datorită experienței altora, dar și datorită înțelepciunii lui proprii și care e în stare să învețe mult pe cei ce vin să-l vadă.

EPISTOLA 151

Către Eustatie, mare medic¹

Scrisă în anul 373

Dacă scrisorile ne aduc vreun folos oarecare, atunci să nu oprim nici o clipă trimiterea lor, ci să ne îndemnăm cît mai des la scris. Căci mie îmi place să citesc epistolele oamenilor înțelepți și care iubesc pe Dumnezeu, însă ca să știu dacă și Tu găsești la mine ceva ce te-ar putea interesa, singur tu o poți spune, care mă citești. Așadar, dacă n-aș fi prins de prea multe ocupații n-aș renunța la plăcerea de a scrie foarte des, căci se spune că și apa izvoarelor se face mai bună pe mă-

14. Încă o mărturie că Sf. Vasile nu voia retragerea în pustie, ci comuniune și filantropie.

1. Unui mare medic, poate fost coleg, Sf. Vasile îi face aici o comparație între creștinism și medicină, ajungînd la concluzia că cel dintîi va înțelege că idealul lui este să cinstească mai mult decît orice pe Doctorul sufletelor și al trupurilor. A se vedea și ep. 189.

sură ce se scoate mai des din ea. Oricum, se pare că recomandările Tale doctoricești sînt de prisos, întrucît nu eu sînt cel care cer intervenția bisturiului, ci numai cei care au căzut și care nu pot fi ajutorați altfel². Căci, așa cum spune zicala stoicilor «deoarece evenimentele nu vin cum le dorim, trebuie să le dorim așa cum vin». Cît despre mine, eu nu cred că trebuie să-mi schimb părerile după cum o cer evenimentele, dar nici nu sînt împotrivă ca cineva să săvîrșească fără voie anumite acțiuni necesare. Voi, medicii, nu vreți să ardeți rana unui bolnav, nici nu vreți să-i pricinuiți altă suferință, cu toate acestea și voi trebuie să vă resemnați adeseori, plecîndu-vă în fața grelelor cerințe ale bolii. Nici corăbierii nu aruncă bucuroși o parte din încărcătură, dar ca să înlătore scufundarea ei acceptă s-o arunce, pentru că decît să moară, mai bine alege viața dusă în sărăcie. Gîndește-te, deci, că și noi îndurăm greu și cu multe plîngeri despărțirea de cei duși departe de noi, dar totuși o îndurăm, întrucît pentru cei care iubesc adevărul nimic nu-i mai plăcut decît să ai pe Dumnezeu și nădejdea în El.

EPISTOLA 152

Către generalul Victor¹

Scrisă în anul 373

Dacă n-aș scrie cuiva aș putea fi învinuit de lene sau de uitare, dar cum să te uit pe Tine, al cărui nume e pomenit de toți oamenii? Și cum să mă lenevesc față de Tine, care te ridici prin mărimea slujbei peste aproape toți oamenii din Imperiu? Și totuși cauza tăcerii nu e greu de ghicit: mă temeam să nu stingheresc pe un om atît de important. Dar pentru că la celelalte virtuți ale Tale ai adăugat și pe aceea: ca nu numai să primești scrisori trimise de mine, ci și să cauți care din ele au fost lăsate deoparte, iată îți scriu de astă dată cu încredere și rog de mai înainte pe Bunul Dumnezeu să Te răsplătească cu aceeași cinste pe care mi-o nutrești și Tu. Căci ai fost mai harnic decît mine în rugăciunile pentru Biserică atunci cînd ai săvîrșit tot ceea ce am cerut. În ceea ce faci nu dorești să fii plăcut oamenilor, ci lui Dumnezeu, Care te-a cinstit, Care ți-a hărăzit bunuri în viața aceasta și-ți va dărui și altele în viața de dincolo, pentru că ai umblat pe calea adevărului, păstrîndu-ți cugetul în dreptatea credinței de la început pînă la sfîrșit.

2. Aluzie la sentința «doctorului» Eustațiu (de Sebasta), al cărui sfat de a folosi bisturiul pentru amputarea mădulelor bolnave din trupul Bisericii nu-i corect, întrucît el însuși s-a segregat, ieșind din comuniunea Bisericii. Dacă s-ar urma orbește sfatul lui Eustațiu s-ar putea ajunge chiar la sinucidere.

1. Probabil că e vorba de una și aceeași persoană pomenită și în epistola 153.

EPISTOLA 153

Către fostul consul Victor ¹

Scrisă în anul 373

De oricâte ori mi se întâmplă să citesc vreo scrisoare, prea vrednicule, tot de atâtea ori slăvesc pe Dumnezeu pentru că păstrezi vie amintirea mea și nu îngădui nici unei calomnii să micșoreze dragostea pe care ai vrut s-o cauți încă de la început cu cea mai dreaptă judecată sau în virtutea unei bune obișnuințe. Rugăm, așadar, pe Dumnezeu cel Sfânt să te păstreze în aceeași dispoziție față de mine și să mă învrednicești de cinstea de care dai dovadă și pe care mi-o arăți în scrisoare.

EPISTOLA 154

Către Asholios, călugăr și preot ¹

Scrisă în anul 373

Bine ai făcut și după legea dragostei duhovnicești ai procedat când ai început tu cel dintâi să scrii, dîndu-mi și mie pildă pentru o rîvnă egală ca să-ți răspund. Prietenia lumească are nevoie de ochi și de întîlniri, pentru ca din ele să se înfiripeze începutul apropierii, însă cei ce știu să iubească în duh n-au nevoie de trup drept sol al prieteniei, ci părtășia la aceeași credință este cea care duce la unirea spirituală a două ființe. Să mulțumim, așadar, Domnului, Care ne-a mîngîiat inimile, arătîndu-ne că dragostea nu s-a răcit încă în toți ², ci că mai sînt încă în lumea aceasta oameni care se dovedesc cu adevărat ucenici ai lui Hristos ³. Stările de lucruri de la voi mi s-au părut că se aseamănă cu stelele care lucesc în întunericul nopții, unele într-o parte a cerului, altele în cea-

1. Salutări prietenești.

1. Destinatarului acestei epistole i se dă în unele variante manuscrise calitatea de «călugăr și preot». După un an (374) Asholios e întîlnit în epistolele Sfîntului Vasile (nr. 164 și 165) cu atributul de episcop. Se vede că promovarea lui va fi avut loc în acest răstimp. Asholios era un personaj important, dovadă faptul că la 23 februarie anul 380 el va fi cel care va săvîrși Taina Sfîntului Botez asupra împăratului Teodosie cel Mare. Epistola de față îl seamănă cu un lucefar care luminează într-o noapte fără lună. Desigur comparația se adresa mai mult Bisericii conduse de el, decît lui personal. Dar faptul că el se arătase zelos față de linia ortodoxă niceeană, urmată cu atîta eroism de Sfîntul Atanasie cel Mare, după care se inspira și Sfîntul Vasile, în lupta pentru apărarea unității de credință, l-a cucerit pe Sfîntul Vasile, care-l laudă. Se știe că Sfîntul Atanasie a închis ochii la 2 mai 373. Textul epistolei noastre credem că are în vedere și cele spuse în epistolele 69 și 70, față de care epistola nr. 154 pare a fi un răspuns.

2. Matei, 24, 14, aceeași idee a răcirii dragostei dintre creștini, temă despre care scriitorul amintește adeseori în epistolele sale.

3. Ioan, 13, 35.

laltă parte și a căror strălucire încintă prin ea însăși, dar e cu atât mai îmbucurătoare cu cât nu o așteptai. Așa sîntei și voi, luceferi ai Bisericii, puțini, e drept, și ușor de numărat, în aceste vremuri sumbre prin care trecem, parcă ați luci într-o noapte fără lună, dar care, pe lângă farmecul înălțător al virtuții Voastre, mai aveți și darul de a fi foarte doriți, dar mai ales rar de găsit.

Scrisoarea ta mi-a făcut cunoscut îndeajuns sentimentele pe care le păstrezi pentru mine. Cu toate că-i scurtă ca număr de silabe, prin ținuta ei ortodoxă ea ne-a dat suficientă mărturie despre gîndurile pe care le nutrești. Faptul că ai venit și ai arătat rîvnă pentru prea fericitul Atanasie (al Alexandriei n. tr.) e o dovadă foarte limpede că ai vederi sănătoase în problemele bisericesti cele mai importante. Pentru bucuria pe care ne-a produs-o scrisoarea rămîn mult îndatorat prea vrednicului nostru fiu Eutimios⁴, pentru care mă voi ruga Duhului Sfînt să-i facă parte de tot ajutorul, iar pe Tine te îndemn să te unești cu noi în rugăciuni, ca să le putem face primirea cât mai curînd atât lui, cât și prea vrednicei lui soții, fiica noastră duhovnicească.

Îngăduie-mi totodată să te rog să nu stăvilești bucuria noastră încă de la începuturile ei, ci să ne scrii de fiecare dată cînd ți se va ivi vreo ocazie, făcînd astfel să crească bunele Tale sentimente față de persoana mea, prin repetarea deasă a scrisorilor, dar și pentru a ne face cunoscut dacă Bisericele de la voi trăiesc în unire. Cît despre cele de la noi, roagă-te să se facă și aici pace deplină cu ajutorul Celui Care a certat vîntul și marea⁵.

EPISTOLA 155

Fără adresă¹, pentru un dascăl al Gymnaziului (în fond
«Către Iunius Soranus, comandantul Scîției Mici»)

Scrisă în anul 373

Stau și mă gîndesc cum să răspund, ca să mă apăr de multele învinuiri care mi s-au adus prin această primă și singură epistolă, de care

4. Eufimie trăia în Tesalonic, dar el pare a fi (ca și soția sa) originar din Capadocchia (P. Hristu, a.c. II, 161).

5. Matei 8, 26. «Luceferii Bisericii» care luminează «în întunericul nopții... în aceste vremuri sumbre» sînt aluzii la persecuția lui Dioclețian.

1. Destinatarului nu i se indică numele. Unii copisti de mai tîrziu au adăugat Τῷ ἀλείπτῃ, adică «celui care l-a uns, antrenorului» («maitre de gymnase», Y. Courtonne, a.c. II, 97—98. Benseler, *Griech. Wörterbuchs.* v.). Cu alte cuvinte, celui care a promovat pe martirul despre care se vorbește la sfîrșitul epistolei. Din contextul întregii epistole reiese că destinatarul era o persoană binecunoscută Sfîntului Vasile, care cunoștea și pe un frate al său, pe o nepoată și pe mai mulți nepoți «care mă aveau tare drag, pe mine, casa noastră, pe slugi și chiar pe prietenii noștri». Majoritatea cercetătorilor recunosc aici pe Iunius Soranus, comitele Moesiei, Scîției și Pon-

m-a învrednicit Înălțimea Ta. Nu pentru că n-aș avea destule motive să mă justific, ci pentru că din mulțimea lor mi-e greu să-l aleg pe cel mai oportun, de unde apoi va și trebui să încep să-mi pregătesc îndreptarea. Dar poate că trebuie, mai bine, să răspund la fiecare pe rînd, luîndu-le în ordinea în care mi le-ai semnalat în scrisoare.

Pînă astăzi n-am ajuns încă să găsesc pe cineva care să plece spre Scitia; de altfel cei plecați din familia ta nici măcar nu m-au înștiințat, ca să-ți trimit salutări, cu toate că aveam de gînd să prind vreo ocazie să-ți exprim omagii. Ca să te uit în rugăciuni e cu neputință, mai curînd aș da uitării slujba la care m-a chemat Dumnezeu. Ca unul care, har Domnului, ești om credincios, îți aduci încă aminte de predicile din biserici și de rugăciunile pe care le facem pentru frații aflați în călătorie, pentru cei din serviciul militar, pentru cei care propovăduiesc cu îndrăzneală numele Domnului și pentru cei care aduc bune roade de viață duhovnicească, lucruri pe care desigur socotim că le cunoști în mare parte sau chiar deplin. De altfel cum aș putea să te uit cînd atîtea lucruri mă fac să-mi amintesc, de pildă, de o nepoată atît de distinsă, de nepoți, de o familie care ne iubește atît de mult, pe mine, casa noastră, pe slugile și pe prietenii noștri? Iar dintre toți aceștia, chiar și dacă n-aș vrea, cum să nu-mi amintesc de bunele maniere ale Domniei Tale? Cît privește pe fratele Domniei Tale, pot spune că nici el nu m-a supărat cu nimic, dar nici eu nu i-am spus nici o singură vorbă care să-l amărăscă. Arată-ți, dar, mîhnirea față de cei care ți-au povestit minciuni, dar pe mine și pe horepiscop scoate-ne de sub orice defăimare. Iar dacă ne intentează proces acel dascăl superior, îi stau la îndemîină tribunalele publice și legile statului. Așa că de acum încolo te rog să nu te mai plîngi de astfel de lucruri. Și oricîte fapte bune săvîrșești, să știi că ție-ți aduci comoară de preț, iar ușurarea pe care o aduci celor care suferă prigoană pentru numele Domnului, aceea ție ți-o vei pregăti pentru ziua răsplății. În orice caz, ai face un lucru bun dacă ai trimite în patrie osemintele martirilor, căci, după cum ai scris, prigoana de acolo creează și acum martiri Domnului.

tului, rudă apropiată a Sfintului Vasile. În acest sens se pronunță și editorii maurini ai operelor Sfintului Vasile, atunci cînd declară: «putem dovedi că această epistolă a fost adresată *«ducelui Scitiei Soranus»*, după cum ni se spune în *Vita sancti Basilii*, Migne, P. G. 32, 611. Comitele era un creștin care cunoștea de aproape toate serviciile bisericesti, cum reiese și din această epistolă. De aceea nu ne mirăm că el a fost cel care împreună cu episcopul Bretonian de Tomis vor fi neîndeplinit și dorința exprimată la finele epistolei de a trimite în Capadochia moaștele Sfintului martir Sava Gotul, martirizat cu un an înainte în riul Buzău și al cărui *Martiriu* a și însoțit moaștele, cum ne spune *Scrisoarea Bisericii din Scitia către Biserica din Capadochia*, Knopf-Krüger, *Ausgewählte Märtyrerakten*, ed. III, Tübingen, 1929, p. 119—124; în românește, însoțite de studiu, la Șt. Alexe, *1600 de ani de la moartea Sf. Sava Gotul*, în «B.O.R.», 1972, p. 557—568. A se vedea și epistolele 164 și 165. Cf. și «P. S. B.», 11, 311—328 (Pr. prof. I. Rămureanu).

EPISTOLA 156

Către preotul Evagrie ¹

Scrisă în anul 373

I

Eram atât de departe de a mă supăra pe lungimea scrisorii Tale, încît și aceste cîteva rînduri mi-au părut scurte în urma plăcerii pe care mi-a prilejuit-o citirea lor. Căci ce-i mai plăcut decît să auzi vorbe de pace, sau ce se potrivește mai bine unui slujitor dedicat lui Dumnezeu decît să discute despre astfel de lucruri ? Să-ți dea, dar, Domnul răsplata celor care se străduiesc pentru pace, ca unuia ale cărui gînduri sînt atât de înalte și care urmărești cu atîta rîvnă un lucru pe care-l socotim fericit !

Cît despre mine, să fii convins, prea cinstite, că din pricina alegeții pe care am făcut-o și a urării pe care o fac, de a vedea cîndva ziua cînd toți cei pe care părerile lor nu i-au despărțit de tot pe unii de alții se vor contopi în adunările noastre, eu nu voi lăsa nimănui întîietatea în rîvna depusă în acest sens. Căci așa fi, într-adevăr, cel mai ciudat dintre toți vameșii dacă m-aș declara mulțumit cu schismele și dezbinările Bisericii și dacă n-aș socoti ca unul din cele mai mari bunuri unirea mădularilor trupului lui Hristos. Și totuși, pe cît de mult persistă în mine această dorință, tot pe atât de mult, crede-mă, ne lipsește puterea de a o realiza. Căci nu-i ceva necunoscut deplinei Tale cugetări faptul că relele, care s-au întărit cu anii, au nevoie, mai întîi, de timp ca să se îndrepte, apoi de educație statornică și hotărîtă, dacă vrei să ajungi pînă în adîncul răului, în așa fel încît să curmi din rădăcină bolile și să înlături suferințele celor slăbănogi. Înțelegi, dar, ce vreau să spun și, dacă trebuie să vorbesc și mai limpede, nu mă tem în această privință de nimic.

II

Egoismul înrădăcinat în suflet, în urma unei lungi obișnuințe, nu-l poate smulge un singur om, nici printr-o singură scrisoare și nici într-un răstimp scurt. Căci e cu neputință să se înlătore cu totul bănuielile și frecuşurile izvorîte din contradicții, dacă o persoană vrednică de încredere nu luptă hotărît pentru pace. Dacă ar curge peste noi toate izvoarele Harului și dacă am fi în stare ca printr-un cuvînt, printr-o faptă ori prin daruri duhovnicești să influențăm pe cei care se urăsc între ei, totuși

1. Acest preot fusese trimis în misiune bisericească în Apus. Mai tîrziu el s-a răcit de Sf. Vasile, trecînd de partea lui Paulin în Antiohia. Notăm că Evagrie era originar din Antiohia. A se vedea și cele spuse în epistola 138.

ar fi nevoie de mult curaj pentru a începe o luptă de o atât de mare importanță. Dar, poate că nici în acest caz tu nu mi-ai da sfatul să pornesc singur lupta pentru o îmbunare a situației, întrucît din darul lui Dumnezeu acolo există episcop în grija căruia a fost încredințată răspunderea Bisericii². El nu poate veni acum aici din cauza iernii și nici mie nu mi-e ușor să pornesc la drum, mai bine-zis mi-e cu totul imposibil, nu numai pentru că mi-e trupul măcinat de o boală îndelungată, ci și pentru că trecerea peste munții Armeniei va deveni în scurtă vreme cu neputință chiar și pentru cei aflați în floarea vârstei. Desigur, nu mă voi da înapoi să-l informez în scris, numai că nu mă aștept ca scrisoarea mea să dea vreun rezultat deosebit, dacă ținem socoteală de cugetarea atentă a acestui om precum și de natura scrisorilor, pentru că ceea ce se spune doar verbal nu poate convinge cu precizie. Trebuie spuse multe cuvinte, la rîndu-ți să ascuți multe lucruri, să dai răspuns la multe întrebări și mai ales să fii hotărît în răspunsuri; or, nimic din toate acestea nu se poate rezolva prin scrisori, prin cuvinte goale și fără viață, aruncate doar pe hîrtie. Dar cu toate acestea, ți-am mai spus-o, nu voi sta la îndoială să scriu.

Să știi bine, frate cu adevărat prea evlavios și prea dorit, că din darul lui Dumnezeu nu sînt certat cu nimeni și nici nu am pe suflet conștiința că m-aș fi amestecat în vreun chip nedorit în învinuirile care apasă sau despre care se spune că ar apăsa pe capul cuiva. De aceea ar fi cazul să vă dați osteneala să vi se apropie, cugetul de cugetul meu în convingerea că dacă cineva nu-i pornit să facă rău cuiva, acela nu lasă să i se bage în cap idei preconcepute că ar învinui pe cineva. Numai de ar vrea Dumnezeu ca totul să se orînduiască după legile bisericesti și în bună ordine!

III

Prea doritul nostru fiu Dorotei diaconul m-a supărat, spunîndu-mi despre cuvioșia Ta că ți-ar fi fost frică să iei parte la întrunirea lor³. Desigur că nu despre astfel de lucruri aș fi discutat, după cîte îmi aduc aminte. Ca să trimit totuși oameni în Apus mi-e cu totul imposibil, pentru că n-am pe nimeni potrivit pentru această slujbă. Dar printre frații de la voi, dacă-și dă cineva silința cuvenită Bisericii, unul ca acela desigur că își va putea da seama la cine e vorba să meargă, în ce scop, de la cine va fi scrisoarea ce i se va încredința și care va fi această scri-

2. Sf. Vasile era de părere că adevăratul episcop al Antiohiei era numai Meletie.

3. În orice caz participanții la acea întrunire nu erau prea devotați lui Meletie. Se știe că încercările de a împăca partidele din Biserica Antiohiei au eșuat atât pe vremea Sf. Atanasie (ep. 92 etc.), cît și mai tîrziu (cf. ep. 138 etc.).

soare⁴. În zadar mă uit în jurul meu, căci nu văd pe nimeni. Mă rog să fiu socotit în rîndul celor șapte mii, care n-au plecat genunchiul înaintea lui Baal⁵. De altfel, cei care-și întind mîna azi peste toată lumea urmăresc același lucru poate și pentru viața mea. Totuși acesta nu va fi un temei pentru ca să-mi slăbesc rîvna cuvenită Bisericii și lui Dumnezeu.

EPISTOLA 157

Către Antioh¹

Scrisă în anul 373

Îți poți oare închipui ce dezamăgit am rămas că nu ne-am întîlnit vara aceasta? Cu toate că nici în anii trecuți întîlnirea noastră n-a fost atît de îndelungată, încît să ne săturăm de ea, totuși chiar și numai dorul de a fi întîlnit pe cineva drag, pe care l-ai visat, aduce în inimă o oarecare mîngiere. Tu însă, chiar dacă scrii, ești atît de comod, încît nici uitarea de a mă vizita n-ai putea s-o atribui altei cauze decît comodității față de călătoriile pe care le inspiră prietenia.

Dar să nu mai vorbim despre aceste lucruri. Să mă primești în rugăciunile Tale și să rogi pe Domnul să nu mă părăsească, și, după cum m-a scos din primejdiile prin care am trecut, așa să mă mîntuie și de altele care ar mai putea da peste mine, întru mărirea numelui Celui în Care ne-am pus nădejdea.

EPISTOLA 158

Către Antioh

Scrisă în anul 373

Intrucît și păcatele mele m-au oprit ca să nu pot împlini dorința ce-am avut-o cîndva, mă mîngîi măcar că îndulcesc această absență, scriindu-ți. Te îndemn să nu încetezi a-ți aduce aminte de mine în rugăciunile Tale pentru ca, dacă trăim, să mă învrednicesc a mă bucura de tine, iar dacă voi muri, să plec din această viață cu o nădejde tare, prin ajutorul rugăciunilor Tale. Îți recomand pe fratele amintit care îți va face rost de cămile¹.

4. Aluzie la multele planuri de a asocia și pe episcopii apuseni la opera de pacificare generală a Bisericii (ep. 70, 90, 92, 242, 243, 263).

5. *III Regi* 19, 18.

1. Despre acest personaj, căruia Sf. Vasile îi spune «prieten», prof. P. Hristu crede (Sf. Vasile, *Opere*, vol. 3, Tesalonic, 1973, p. 28, în l. greacă), că ar fi vorba de un nepot al episcopului Eusebiu de Samosata. A se vedea și ep. 146, 168.

1. Condițiile grele de călătorie din părțile Siriei explică necesitatea folosirii cămیلor. În alte epistole ni se vorbește de asini.

EPISTOLA 159

Către Eupaterios și către fiica lui ¹

Scrisă în anul 373

I

Cită bucurie mi-a adus scrisoarea Excelenței Tale reiese și din cele ce mi-ai scris însuși. Căci ce-ar fi mai plăcut pentru un om a cărui dorință este să stea de vorbă cu oameni temători de Dumnezeu și să se împărtășească din folosul de a sta în legătură cu ei, decît o astfel de scrisoare prin care se urmărește cunoașterea lui Dumnezeu? Căci dacă Hristos este viața noastră ², urmează că și vorba noastră trebuie să fie pusă în legătură cu Hristos, gîndul și întreață lucrarea noastră trebuie să depindă de poruncile Lui, iar sufletul nostru să reproducă chipul Lui. Mă bucur, deci, că mi se pun astfel de întrebări și felicit pe cei care mă întrebă. Ca să spun, într-un cuvînt, noi preferăm mărturisirea de credință a Părinților întruniți la Niceea față de oricare alta care a mai fost alcătuită după aceea, căci în ea Fiul e recunoscut de o ființă cu Tatăl și ca fiind de aceeași natură cu Cel ce L-a născut: Lumină din Lumină, Dumnezeu din Dumnezeu, Binele din Bine și toate celelalte însușiri asemănătoare care au fost recunoscute de acești sfinți Părinți și sînt mărturisite de noi care vrem să pășim pe urmele lor.

II

Cît privește întrebarea pe care o ridică acum cei care țin mereu să aducă înnoiri ³, cei vechi au trecut-o sub tăcere, pentru că ea era controversată și a rămas încă nelămurită; mă gîndesc la învățătura despre Duhul Sfînt. Voi mai adăuga lămuririle privitoare la această problemă așa cum ni le înfățișează Sfînta Scriptură, deoarece noi credem cum ne-am botezat și ne închinăm după cum credem. Așadar, așa cum ne-a fost dat să facem botezul în numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh, tot astfel facem și mărturisirea de credință după cum se face acest botez și cinstirea pe care o aducem e la fel cu această credință preamărind pe Duhul Sfînt împreună cu Tatăl și cu Fiul, pentru că credem că El nu-i străin de firea cea dumnezeiască. Ceea ce e depărtaț, ca și cum ar fi străin după fire nu s-ar putea împărtăși de aceeași cinstire. Cît despre

1. Sf. Vasile exprimă bucuria de a vedea oameni interesîndu-se despre problemele crezului ortodox. Îndeosebi formula niceeană este cea mai mult amintită. Dar despre Duhul Sfînt spunea într-o epistolă anterioară (140) că Părinții n-au hotărît, în sinodul de la Niceea, pentru că pînă atunci nu apăruseră pnevmatomahii care s-o conteste. Acum Sf. Vasile scrie în rezumat despre crezul niceean și despre Duhul Sfînt.

2. Col. 3, 4.

3. Pnevmatomahii.

cei care spun că Duhul Sfânt e creatură, ne o mai milă de ei decît de niște oameni care, din pricina acestui cuvînt, cad în greșeală de neiertat de a huli împotriva Duhului Sfînt. Că «creatura» e deosebită de Dumnezeu nu-i nevoie s-o mai spunem nici măcar pentru cei care abia s-au deprins să caute în Sfînta Scriptură. Făptura e roabă. Duhul ne face liberi ; făptura are nevoie să i se dea viață, Duhul e dătător de viață ; făptura simte nevoie să fie învățată, Duhul este tocmai Cel Care ne învață ; făptura e sfințită, Duhul sfințește. Chiar dacă vorbești despre îngeri, despre arhangheli și despre toate puterile cele mai presus de lume, totuși și ele își primesc sfințenia tot prin ajutorul Duhului Sfînt. Duhul are o sfințenie firească pe care n-a primit-o prin har, ci face parte din ființa Lui ; tocmai de aceea a și fost nevoie să I se dea un nume special. Ceea ce este sfînt din fire, așa cum Tatăl e sfînt din fire și cum Fiul este sfînt din fire, aceea nu acceptăm să fie rupt și desfăcut de Treimea cea dumnezeiască și fericită, și nu aprobăm nici pe cei care Îl numără în chip nesocotit alături de făpturi.

Aceste cuvinte spuse în rezumat sînt suficiente pentru creștini, căci cu semințele mici se va putea cultiva cea mai mare parte a credinței cu ajutorul ce-l va da Duhul. «Dă sfat celui înțelept și el se va face și mai înțelept»⁴. Cît despre învățatura întreață, voi pune-o mai tîrziu, ca s-o întărim prin citate din Sfînta Scriptură ca să lămurim pe cît se poate orice neclarități, să dăm cît mai multe dovezi și să întărim orice exprimare corectă a credinței. Acum să mă ierți pentru acest rezumat. N-aș fi scris toate acestea dacă nu m-aș fi gîndit că ar fi o pagubă mai mare dacă s-ar respinge cu totul decît s-o rezolvi deocamdată parțial.

EPIȘTOLA 160

Către Diodor¹

Scrisă în anul 373 (sau 374)

I

Mi-a sosit o epistolă sub semnătura lui Diodor, dar în realitate ea se potrivește mai curînd altuia, iar nu lui Diodor. Căci mi se pare că un glumeț oarecare s-a ascuns sub numele tău, vrînd să se facă mai crezut de auditorii lui². Acesta, așadar, fiind întrebat de cineva dacă se cuvine să

4. *Pilde*, 9, 9.

1. Mai întîi trebuie subliniat faptul că acest personaj nu are nici o legătură cu Diodor din Tars, prietenul Sfîntului Vasile, despre care se vorbește în epistola 135.

2. În al doilea rînd se pare că epistola de față a fost scrisă de Diodor însuși, dar Sfîntul Vasile se prefăce a nu crede așa ceva, cu scopul clar de a-l combate, dar fără să-l jighească.

la în căsătorie pe sora soției decedate, nu s-a speriat de întrebare, ci hotărându-se să răspundă liniștit s-a executat cu bunăvoință și cu mult curaj față de această dorință neînfrînată. Dacă aş avea la mine această epistolă, ți-aș trimite-o și ea ți-ar fi destul ca să te sprijine și pe tine și adevărul. Întrucît cel care mi-o arătase mi-a luat-o și a răspîndit-o ca pe un trofeu împotriva noastră, a celor care ne-am împotrivit de la început căsătoriei, spunînd că are mărturie scrisă pentru această îngăduință, de aceea îți scriu această epistolă, îndemnîndu-te să ne întoarcem cu brațe unite împotriva acelu text apocrif și să nu cruțăm nici o energie pentru ca cititorul nostru să nu fie indus în eroare ³.

II

Așadar, în primul rînd — și acest fapt constituie lucrul cel mai important — în astfel de cazuri există la noi o tradiție pe care putem s-o scoatem în evidență ca avînd putere de lege, întrucît astfel de rîndueli ne-au fost lăsate de niște oameni care au trăit viață de sfințenie. Iată ce spuneau ei : dacă un om stăpînit de patima desfrîului ar ajunge la un moment dat să cultive legături nelegiuite cu două surori, în acest caz nu trebuie să mai socotim că ar fi vorba de o căsătorie și nici autorității Bisericii nu-i putem cere să o recunoască, ci să se despartă unul de altul. De aceea, chiar dacă n-am mai avea nimic altceva de spus, ar fi îndeajuns obiceiul pentru a ne feri de o astfel de nelegiuire. Întrucît, însă, cel care a scris epistola a încercat să introducă în viață, cu ajutorul unei argumentări mincinoase, o atît de mare nelegiuire, sîntem nevoiți să nu uităm ajutorul pe care ni-l dă folosirea paragrafelor de legi, cu toate că, în cazuri din cele mai clare, bunul simț al fiecăruia are mai mare însemnătate decît logica.

III

Tu zici că este scris în cartea Leviticului : «Să nu iei de țiitoare pe sora femeii tale, ca să descoperi rușinea ei peste dînsa, încă fiind ea vie» ⁴, de unde ar reieși limpede că după moartea ei o poți lua. Or, împotriva unei astfel de interpretări aş spune, mai întii, că toate cîte se spun în Lege sînt spuse în legătură cu cei supuși Legii ⁵, iar dacă n-ar fi

3. Insistența cu care Diodor susține că s-ar putea aproba cununia cu sora soției decedate ne dă să înțelegem că el ar fi un cleric din jurul Cezareii Capadochiei. P. Hristu (a.c. III, 305) crede că el ar fi fost un horepiscop sau protopop din jurul acelei capitale. Epistola a circulat și în Biserica Română, în volumul *Cuvinte*, publicat în 1826 la București, fiind tradusă de mitrop. Grigorie : *Către un Diodor oarecarele*, BRV II, 1310.

4. Lev. 18, 18 (ed. 1914).

5. E vorba de legea mozaică.

așa ar însemna ca noi să fim siliți să ne tăiem și împrejur, să ținem și cinstirea sîmbetei și să ne ferim să mîncăm din cărnurile oprite de legea lui Moise. Noi nu ne vom pune sub jugul robiei acestei legi, dacă vom descoperi ceva ce servește plăcerilor. Dacă însă vreuna din poruncile Legii pare prea grea, vom căuta să ne bucurăm de libertatea cu care Hristos ne-a slobozit din legăturile Legii ⁶.

Am fost, dar, întreat dacă s-a prevăzut în Scriptură că cineva ar putea lua de soție pe sora soției sale. Am spus care este părerea mea, care e neîndoielnică și adevărată, anume că așa ceva nu se află scris. Ca să deducă, însă, cineva, din contextul cuvîntului, ceea ce a fost trecut sub tăcere, așa ceva s-ar fi căzut să-l spună legiuitorul, iar nu cel care se referă la textul legii, iar dacă lucrurile ar sta altfel, s-ar îngădui celui care ar dori așa ceva să îndrăznească să se apropie de sora soției sale chiar și cîtă vreme aceasta încă trăiește. Într-adevăr, același raționament se potrivește și în împrejurarea cînd, după cum este scris, «să nu o iei de țiitoare», nimic nu te-ar opri s-o iei în alt chip decît ca țiitoare. Cel care militează doar pentru ca să susțină pofta, acela va proclama și permisiunea de a trăi în concubinaj cu ambele surori. În schimb, dacă se înlătură pricina pentru care se oprește cohabitarea cu două surori, atunci ce te-ar opri să ai legături cu amîndouă? Vom spune, dar, că așa ceva nu s-a scris, dar nici ei nu pot spune că ar fi lămurit lucrurile după cum vor, întrucît concluzia logică ar putea justifica amîndouă felurile de împreunare ⁷.

Se pare însă că legiuitorul nu s-a gîndit la orice fel de nelegiuire, ci oprește în special pe cele răspîndite printre egipteni, de unde a venit poporul evreiesc, și printre cananei, printre care s-a mutat el după aceea. Textul respectiv ne spune: «De datinile egiptenilor, unde ați trăit, să nu vă țineți, nici de datinile pămîntului cananeilor, în care am să vă duc, să nu vă țineți și nici să nu umblați după obiceiurile lor» ⁸. De aceea e foarte probabil ca acest soi de păcate să nu se fi răspîndit pe atunci între păgîni, pentru aceea legiuitorul n-a fost nevoit să le atragă atenția să se ferească de ele, ci a crezut că, pentru a se feri de astfel de nelegiuiri, e destul să facă apel la obiceiul nescris. Dar cum poți închide ochii față de un păcat mai mic, în timp ce se interzice unul mai greu? Poate că s-or fi luat după exemplul patriarhului ⁹, încît mulți iubitori ai plăcerilor trupești vor fi conviețuit cu două surori.

6. Gal. 5, 1.

7. Atît cea de după moarte, cît și cea din timpul cît trăia încă soția legitimă.

8. Lev. 18, 3.

9. Se face referire la patriarhul Iacob, care avusese ca soții două surori, pe Lia și pe Rahila.

Și atunci noi ce-ar trebui să facem ? Să vestim cele spuse de litera Legii ori să căutăm cele ce au fost trecute sub tăcere ? Să luăm o pildă. În legi nu-i spus că tata și fiul n-au voie să aibă legături cu aceeași întreținută, dar în scrierile proorocilor așa ceva e privit ca cea mai grea nelegiuire. Pentru că se spune : «feciorul împreună cu tatăl său la aceeași desfrînată își află calea»¹⁰. Și cîte alte feluri de patimi necurate n-a mai născocit școala diavolilor, despre care Scriptura Dumnezeiască n-a vrut să vorbească tocmai ca să nu se mai întineze sfințenia ei cu atîtea numiri rușinoase, dezaprobîndu-le doar cu termenii generali ai necurăției ? Așa zice și sfîntul apostol Pavel : «desfrîu și orice necurăție nici să nu se pomenească între voi, cum se cuvine sfinților»¹¹, cuprinzînd sub noțiunea de «necurăție» și poftele bărbaților și ale femeilor unii față de alții, care nici măcar nu se pot exprima. De aceea trecerea sub tăcere nu însemnează numaidecît libertatea pentru orice fel de plăceri nesătule.

IV

Or eu spun că, chiar dacă această nelegiuire a fost trecut sub tăcere, totuși ea a fost interzisă cu asprime de legiutor, căci tot acolo se spune : «Nimeni să nu se apropie de vreo rudenie de sînge a sa, ca să-i descopere rușinea»¹², iar prin aceasta se oprește și acest soi de intimități. Într-adevăr, ce ar putea fi mai apropiat pentru un bărbat decît soția lui, parcă chiar mai mult și decît trupul lui propriu, încît ei nu mai sînt două trupuri, ci un singur trup ?¹³ În urma acestui fapt sora soției ajunge și ea înrudită cu bărbatul ei. După cum, dar, nu se cade s-o ia nici pe mama soției aceleia, pentru că nu-i îngăduit să le aibă nici pe mama soției și nici pe fiica ei, tot așa n-are voie s-o aibă nici pe sora soției, după cum n-o poate lua nici pe sora lui proprie. Și dimpotrivă, nu se îngăduie nici să locuiască soția împreună cu rudele soțului, pentru că drepturile amîndurora sînt comune.

Tuturor celor care discută problema căsătoriei eu le aduc aminte că, «chipul acestei lumi trece și vremea s-a scurtat»¹⁴, de aceea «și cei care au femei să fie ca și cum nu ar avea»¹⁵. Iar dacă cineva mi-ar aduce aminte de porunca «creșteți și vă înmulțiți»¹⁶, îmi vine să-i rîd în nas, pentru că nu poate face deosebire între vremurile la care se referă legiuirile. Căsătoria a doua este un leac împotriva desfrînării, iar nu pro-

10. *Amos* 2, 7.

11. *Efes.* 5, 3.

12. *Lev.* 18, 6.

13. *Matei* 19, 5; *Efes.* 5, 31.

14. *I Cor.* 7, 29, 31.

15. *I Cor.* 7, 21.

16. *Fac.* 9, 1.

vizie pentru desfrâu. «Dacă nu pot să se înfrinze, să se căsătorească»¹⁷, zice Scriptura, dar nu zice să calce în picioare căsnicia.

V

Cei care au sufletul orbit de patima necinstei nu respectă nici legea firii, care a făcut încă de la început deosebire între noțiunile de rudenie. În ce fel de rudenie vom încadra pe cei legați de o astfel de împreunare ? Vom spune oare că între ei sînt frați ori sînt veri ? Pentru că din pricina confuziei în care se complac îi putem numi și într-un fel și în celălalt. Nu prezenta, omule, pe mama vitregă drept mătușă, dar nici nu înarma cu gelozie nevindecabilă pe cea care ca mamă e chemată să îngrijească mîine-poimîine de copii. Ura mamelor vitrege e singurul lucru care provoacă dușmănie și după moarte, căci chiar dacă unii au trăit un timp în dușmănie, moartea pe toți îi împacă, în schimb mamele vitrege își pun în aplicare ura mai ales după moarte.

Concluzia pe care o scoatem din cele spuse este aceasta : dacă omul se zbate după o căsnicie legitimă, toată lumea îi este deschisă ; în schimb, dacă graba lui vine dintr-o patimă rea, cu atît mai mult va fi exclus din societatea oamenilor, pentru că scris este : «fiecare dintre voi să-și stăpînească vasul său în sfințenie și cinste, iar nu în patima poftei»¹⁸. Cu toate că aveam de gînd să spun mai multe, măsura la care mă obligă o epistolă mă oprește. Doresc, drept aceea, ca sfaturile mele să se dovedească mai puternice decît pofța, așa încît o nelegiuire de felul acesta să nu se încuibeze în ținuturile noastre, ci să rămînă doar în ungherul de pe unde își va fi ridicat nasul.

EPISTOLA 161

Lui Amfilohiu, cu ocazia hirotonirii ca episcop¹

Scrisă în anul 374

I

Binecuvîntat fie Dumnezeu, Care alege în fiecare neam pe cei plăcuți, Cel Care deosebește vasele alegerii și se folosește de ele pentru

17. I Cor. 7, 9.

18. I Tes. 4, 4—5. Se resimte în toată demonstrația din această epistolă aceeași concepție hotărîită cu care Sfîntul Vasile a apărut moralitatea acțiunilor omenești. Să se vadă mai pe larg în epistolele canonice 197, 199, 217.

1. Sfîntul Amfilohiu de Iconium era originar din Capadochia. Era văr cu Sfîntul Grigorie de Nazianz. Hirotonia sa a avut loc la cererea Sfîntului Vasile în anul 374. Cu ocazia aceasta Sfîntul Vasile îi trimite cuvinte de urare. Legătura dintre ei e confirmată și de cele 18 epistole, după cum vom vedea. Unele din ele sînt cu conținut canonic, altele dogmatic, cele mai multe, de confidentă și prietenie.

slujirea celor sfinte ! El este Cel Care și acum cînd tu căutai să scapi nu de persoana mea, ci de chemarea pe care aveai s-o primești prin mijlocirea mea (de episcopat, n.tr.), El este Cel ce te-a prins în cursa harului Său și te-a pus în inima Pisidiei. Acolo ești chemat să vinezi pe oameni și să duci de la întuneric spre lumină pe cei răpiți de diavolul, pentru ca să-i ajuți să-și dobîndească din nou viața și să intre iar în voia lui Dumnezeu. Să spui dar împreună cu psalmistul : «Doamne, unde mă voi duce de la Duhul Tău, și de la fața Ta unde voi fugi ?»². Căci astfel de minuni săvîrșește Iubitorul de oameni, Dumnezeuul nostru. S-au pierdut niște asine³, ca să fie găsit un rege în Israel⁴. Acesta însă fiind israelit a fost dat în Israel, pe cînd pe Tine nu te-a putut păstra patria care te-a hrănit și care te-a ridicat pînă la astfel de culme a virtuții, ci privește spre vecina ei ca să dobîndească și acolo cinste⁵. Dar pentru că toți cei ce nădăjduiesc în Hristos nu formează decît un singur popor, iar credincioșii lui Hristos sînt acum toți o singură Biserică (cu toate că aceasta ia diferite numiri după locul unde se află), și patria însăși e fericită și se bucură de ceea ce a rînduit Domnul : ea nu-i de părere că a «pierdut» un om, ci că printr-un om a cîștigat Biserica întregă. Să dea Domnul, fie că om fi, fie că n-om fi de față, să vedem împliniri bogate din lucrarea frăției Tale și să auzim de cît mai mult progres pe calea Evangheliei și de cît mai multă bună rînduială în Biserici !

II

Lucrează, așadar, bărbătește și fii tare, mergi în fruntea poporului care a fost încredințat dreptei Tale ! Și, ca un cîrmaci înțelept, pune stăpînire prin hotărîrile pe care le iei peste orice furtună adusă de vînturile ereziei, păzindu-ți corabia de primejdia scufundării în valurile sărate și amare ale învățăturii celei rătăcite, așteptînd cu răbdare pacea pe care o va face Domnul, atunci cînd va găsi un glas vrednic să-L trezească pentru a porunci vînturilor și mării să se oprească⁶.

Dacă vrei să mă vizitezi acum cînd, după o lungă boală, mă apropii grăbit de sfîrșitul de neînlăturat al plecării mele din cele de aici, atunci nu mai aștepta ocazii mai fericite, nici semne deosebite de la mine, căci știi că pentru o inimă de părinte orice prilej de a-și îmbrățișa un fiu iubit este bun și că dispoziția sufletească valorează mai mult decît orice

2. Ps. 138, 7. Deci «fuga de preoție» și mai ales de episcopat îi făcea pe unii să jure că nu se vor hirotoni.

3. Regi 3, 9.

4. Se pare că antecesorii lui la episcopia din Iconium au fost semiarieni.

5. Originar din Capadochia, el păstorește în eparhia vecină Pisidiei, cu capitala la Iconium.

6. Matci, 8, 26.

discurs. Nu te plînge gîndind că sarcina luată ar întrece puterile Tale! Nici chiar dacă ar trebui să duci singur această sarcină, ea tot nu ar fi prea greu de dus, căci Domnul îți ajută după cuvîntul Psalmistului: «Aruncă spre Domnul grija ta și El te va hrăni»⁷. Îngăduie să-ți adresez rugămîntea să veghezi în orice clipă și să nu te lași dus de obiceiurile, ci cu ajutorul lui Dumnezeu să le schimbi în bine toate cîte îți vor ieși în cale. Dumnezeu nu te-a trimis să te iei după alții, ci ca tu să conduci pe cei ce vor să se mîntuiască. Îți cer să te rogi și pentru mine, ca, dacă voi mai fi în viață, să fiu învrednicit să te văd în Biserica Ta, iar dacă-mi va fi dat să plec din ea mai iute, să Te văd acolo sus, lîngă Domnul, unde Biserica va fi ca o vie roditoare de fapte bune și tu ca un bun lucrător și iconom credincios, care dă la vreme roada grînelor sale⁸. Toți de aici Te îmbrățișează cu drag. Păzește-ți bunul nume pentru darurile duhului și ale înțelepciunii.

EPISTOLA 162

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă curînd după Paștile anului 374

Pînă și cea mai mică problemă produce și ezitarea de a scrie, dar și necesitatea de a reveni iar. Pentru că atunci cînd mă uit la datoria mea de a pleca la drum, iar pe de altă parte, cînd mă gîndesc la folosul înfîlnirii, îmi vine să disprețuiesc cu totul epistolele ca neputincioase, ele nefiind nici măcar umbră în comparație cu ceea ce este realitatea. Dar dacă socot că singura mîngîiere pentru cineva, care dorește să vadă și să audă pe bărbații cei mari și mai de frunte, este să salut pe un om atît de vrednic și să-l rog în toată legea să nu mă uite în rugăciunile lui, atunci desigur că nu mai judec că ar fi un lucru mărunt schimbul de scrisori.

Cît despre venirea mea acolo, nu vreau nici să-mi scot din suflet nădejdea, dar nici pe Cuvioșia Ta n-aș vrea să Te descurajez. Pentru că mi-e rușine că nu pot lăsa impresia că m-aș încrede atît de mult în rugăciunile Tale, încît, ori să mă facă din bătrîn iarăși tînăr, ori dacă așa ceva nu s-ar mai putea, atunci — dacă acest lucru ar mai fi de oarecare nevoie — măcar să mă mai înzdrăvenesc puțin după o slăbire cumplită în care am ajuns acum.

7. Ps. 54, 25.

8. Luca 12, 42. Nici eparhia Pisidiei nu era scutită de frămîntări ariene. În plus se simțea nevoia unor reforme canonice, după cum reiese din epistolele 188, 199, 217.

Nu-i ușor să tălmăcească cineva în scris pricina pentru care nu pot fi acum de față acolo. Nu mă împiedică numai slăbirea în care mă aflu acum, ci și faptul că niciodată pînă acum n-aș fi avut un temei atît de puternic pentru a descrie o suferință atît de complicată și de deosebită cum este cea de față. E destul să spun că din ziua de Paști și pînă acum febrele și diareele și spasmele inimii m-au năpădit unele după altele, nefngăduindu-mi să-mi ridic nici capul¹. Care-i starea mea actuală și-o va descrie în amănunte fratele Barah², chiar dacă n-o va putea face în toată intensitatea ei, dar oricum va justifica îndeajuns cauza lipsei mele. Sînt însă deplin convins că dacă mă aperi în rugăciunile Tale, atunci toate neajunsurile vor trece cu ușurință.

EPISTOLA 163

Către comitele Iovin¹

Scrisă în anul 374

Ți-am văzut sufletul în scrisoare. Căci, într-adevăr, nici un pictor nu poate prinde atît de exact trăsăturile trupului după cum poate descoperi cuvîntul tainele sufletului. Pentru mine s-au exteriorizat în cuvintele scrisorii Tale atît statornicia caracterului și adevărul cinstei, cit și nuanțele cugetului. De aici și marea mîngîiere pe care mi-a adus-o, cu toată depărtarea la care ne aflăm unul de altul. Drept aceea să nu uiți să te folosești de fiecare dată, cînd se ivește prilejul, de a scrie și de a-mi oferi cîte o compensație de la distanță, întrucît înrăutățirea sănătății nu-mi mai lasă de acum nădejde să mai putem sta de vorbă față către față. Cît de mult am slăbit îți va spune prea iubitul de Dumnezeu episcop Amfilohiu, care m-a văzut, întrucît a stat mai multă vreme cu mine, și-ți poate înfățișa în cuvinte ceea ce a văzut cu ochii lui. Dacă vreau să se cunoască aceste necazuri ale mele nu e pentru altceva, ci poate ca o scuză pentru viitor ca să nu dau prilej de a fi învinuit de lene, și că, din această cauză, n-aș vrea să Te vizitez. Doar că pentru astfel de

1. În multe alte epistole și-a descris Sfîntul Vasile sănătatea zdruncinată de boală, dar se pare că în nici una nu dă atîtea amănunte ca aici. E uimitor, totuși, cum a putut răzbi, măcinat de atîtea suferințe, să realizeze atîtea lucruri.

2. Curier.

1. Iovin era un nobil distins, purtînd titlu de comite, avînd o slujbă înaltă în administrația imperială, undeva prin părțile Anatoliei, unde era în bune relații cu episcopul Amfilohiu de Iconium, ucenicul și prietenul cel mai devotat al Sf. Vasile, despre care se amintește și în această epistolă. Se vede că Iovin era și el unul din sufletele pe care Sf. Vasile și le-a cîștigat și cu care corespundea adeseori prietenește, așa cum reiese și din această epistolă.

pierdere n-am avea nevoie atât de mult de apărare, cât mai ales de consolare. Căci dacă mi-ar fi fost cu puțință să mă întîlnesc cu credincioșia Ta, aș fi socotit această bucurie mult mai de preț decît ajutorările pe care mi le fac alții în rîvna lor.

EPISTOLA 164

Către Asholiu, episcopul Tesalonicului ¹

Scrisă în anul 374

I

Cît de mult a copleșit de bucurie inimile noastre scrisoarea cuviosiei Tale, nu o pot spune prea ușor, întrucît cuvîntul nu-i în stare s-o exprime cu tăria cu care ar trebui, dar ți-o poți imagina după frumusețea lucrurilor despre care ai scris. Cîte nu ne-a spus scrisoarea? Oare nu se vedea din ea dragostea față de Dumnezeu? Oare nu se cuprindea în ea o minunată descriere despre martiri, atunci cînd a expus atît de viu felul pătimirii lor, încît lucrurile păreau că s-ar petrece înaintea

1. Dintre diferitele variante manuscrise cuprinzînd textul epistolelor Sfîntului Vasile, unele atribuie destinatarului epistolei 164 calitatea de episcop de Tesalonic («lui Asholiu, episcop de Tesalonic»), altele nu-i dau nici o calitate (ci-i spun simplu «lui Asholios»), iar altele nu-i dau nici numele. În schimb, sînt și unele manuscrise care au în titlu pentru toate trei epistolele, 155, 164 și 165, «lui Asholios, episcop de Tesalonic». Ediția Migne se oprește la formula «lui Asholios, episcopul Tesalonicului». Același lucru îl face și Y. Courtonne cu deosebirea că nu poate identifica pe destinatarul epistolelor 155, 164 și 165 cu cel de la ep. 154, care are numai atributul «monah și preot». De fapt majoritatea acestor titluri și adrese au fost adăugate de copişti mult mai târziu, ele nu provin în orice caz de la Sfîntul Vasile. Cei mai mulți cercetători, în frunte cu J. Zeiller cred că adevăratul destinatar al acestei epistole a fost Bretonian, episcopul Tomisului. La trimiterea moaștelor spre Capadochia sarcina propriu-zisă a îndeplinirii acestor obligații era firesc să cadă în seama localnicilor: Iunius Soranus și episcopul de Tomis, Bretonian. Părerile cercetătorilor sînt împărțite (a se vedea Șt. Alexe, *op. cit.*, p. 562 ș.u.). Mai importante sînt însă cele comunicate de textul scrisorii.

După ce se descrie bucuria primirii «din ținuturile barbarilor, care locuiesc la nordul Dunării», a moaștelor martirului, Sf. Vasile spune că «cel care l-a uns pe altarul credinței (adică pe martirul Sava Gotul) va primi cununa dreptății pentru că a întărit un mare număr de creștini în lupta pentru dreapta credință», iar mai departe: «istorisirile tale, cuprind adevărate lupte atletice despre trupuri sfițecate pentru dreapta credință, despre furia barbară neluată în seamă de cei a căror inimă a rămas netulburată, despre muncirile de tot felul la care i-au pus chinătorii, precum și despre felul în care și-au sfițit martirii viața prin lemn și prin apă». Or tot așa, «prin lemn și prin apă», spune și martiriul Sf. Sava că i s-au sfițit și acestuia zilele, iar istorisirile și sublinierea că au fost mai mulți martiri ne duc cu gîndul la cineva din localnicii de la Dunăre. E drept că Sf. Vasile compară tăria credinței creștinilor de la Dunăre cu înrîncenarea luptelor fratricide dintre partidele ariene și creștine din Capadochia și din jur, unde nu mai pot înflori martiri pentru că «s-a răcit dragostea» între oameni și unde chiar și persecutorii își dau numele de creștin. Această constatare îl amărăște cu atît mai mult cu cît încă din veacul III martirii din patria noastră ca Eutihie și alții au dat și altora «semințe pentru viața creștină».

ochilor noștri ? Oare nu reies de aici chiar și stima și dragostea Ta pentru noi înșine ? Nu se cuprinde oare aici tot ce s-ar putea spune mai sublim ? Pentru aceea din clipa în care am luat în mână scrisoarea și am citit-o de mai multe ori, înțelegînd bogăția harului pe care Duhul Sfînt ni l-a dat, am avut impresia că ne-am afla în vremurile vechi, cînd infloreau Bisericile lui Dumnezeu fiindcă erau înrădăcinate în credință, în unire și în dragoste ca niște mădulare diferite care se potrivesc atît de desăvîrșit laolaltă încît parcă formează un singur trup. Cu cît erau mai apăsați creștinii, cu atît mai mult creștea și numărul lor și sîngele martirilor hrănea din belșug pe atleții tot mai numeroși ai dreptei credințe, pentru că cei care urmau pilda înaintașilor intrau în luptă întăriți de pilda celor dintii. În vremurile acelea creștinii trăiau în pace unii cu alții, în pacea pe care Domnul ne-a lăsat-o și din care nu ne-a mai rămas azi nici o fărîmă, atît de mult am alungat-o unii de la alții.

Cu toate acestea inimile noastre au revenit la fericirea de altădată, din clipa în care ne-a venit o scrisoare dintr-o țară îndepărtată, înflorită de frumusețea dragostei, ba ne-a sosit și martirul însuși² din ținuturile barbarilor, care locuiesc la nordul Dunării, vestind el însuși cît de curată este credința care domnește acolo. Cine ar putea să descrie bucuria pe care au încercat-o la această veste sufletele noastre ? Ce putere ne-am putea închipui că are cuvîntul care ar fi în stare să exprime limpede simțămîntele tainice ale inimilor noastre ? De bună seamă, cînd am văzut pe acest luptător (Sava Gotul, n.tr.), am fericit pe cel care l-a pregătit pentru luptă. El va dobîndi în fața Dreptului Judecător cununa dreptății pentru că a întărit un mare număr de creștini în lupta pentru dreapta credință.

II

Deoarece ne-ai adus aminte și de acel fericit bărbat, care a fost Eutihie, și pentru că ai pomenit și de Patria noastră, care dă și altora semînte pentru viața creștină, ne-ai făcut mare bucurie, amintindu-ne de trecut, dar totodată ne-ai și întristat cînd ne gîndim la ceea ce vedem azi. Într-adevăr, azi nici unul din noi nu ne mai apropiem de virtutea unui Eutihie. Sîntem atît de departe de a împlînzi pe barbari prin puterea Duhului și prin lucrarea darurilor Lui, încît și pe cei blînzi îi sălbăticește mulțimea păcatelor noastre. Căci, într-adevăr, pricina că s-a răspîndit așa de mult puterea ereticilor trebuie să ne-o atribuim nouă și păcatelor noastre. Și aproape că n-a rămas colț de lume care să fi scăpat de pîrjolul ereziei.

2. Sava Gotul, respectiv moaștele lui.

Iar istorisirile tale cuprind adevărate lupte atletice despre trupuri ciopîrțite pentru apărarea credinței, despre furia barbară neluată în seamă de cei a căror inimă a rămas netulburată, despre muncirile de tot felul la care i-au pus chinuitorii, despre felul în care și-au sfîrșit martirii viața, luptînd prin cruce și apă în ciuda oricăror bătăi ^{3a}.

Vrei să știi cum stau astăzi lucrurile? Mai întii dragostea dintre oameni s-a răcit ³, învățătura părinților se pustiește, alunecările de la credință sînt dese, gurile dreptcredincioșilor au fost reduse la tăcere, creștinii alungați de prin biserici ridică afară, în cîmp, mîinile către Mîntuitorul din cer. Și cu toate că chinurile sînt grele, nicăieri nu mai sînt mucenici, pentru că cei ce ne năpăstuiesc poartă același nume cu noi ⁴.

Pentru toate aceste motive să faci și tu rugăciuni către Dumnezeu și în rugăciunea pentru Biserică să cuprinzi și pe toți măriții luptători ai lui Hristos, pentru că dacă se mai îngăduie lumii să mai dăinuiască măcar cîteva clipe așa cum se mai află acum și dacă întreaga fire n-a căzut încă din rosturile ei, prăvălindu-se toate de la locul lor, să hărăzească Domnul pace Bisericilor Lui și să le aducă astfel iarăși la pacea de altădată.

EPISTOLA 165

Către Asholiu, episcopul Tesalonicului

Scrisă în anul 374

Bunul Dumnezeu ne-a împlinit o veche dorință atunci cînd ne-a învrednicit să primim scrisoarea credincioșiei Tale ¹. Desigur cea mai mare și mai fierbinte fericire ar fi fost să te vedem în carne și oase și să ne bucurăm de aproape de darurile Duhului care sălășluiesc întru Tine. Întrucît însă acest lucru nu-l îngăduie nici distanța mare, care ne desparte, nici împrejurările deosebite, care ne rețin pe amîndoi, vrednic

3. Matei 24, 12.

3a. «Prin cruce și prin apă» a sfîrșit ca martir Sf. Sava.

4. Arienii care persecută pe creștini au pretenția că ei sînt «adevărații creștini».

1. Termenul θεοσεβής nu se potrivește mireanului Iunius Soranus; în locul lui ar putea fi înțeles episcopul Bretanion de Tomis, care va fi redactat textul martiriului Sf. Sava și se va fi îngrijit, împreună cu comitele Iunius Soranus, de trimiterea moaștelor spre Capadochia. Însă insistența cu care scrisorile 164 și 165 subliniază adeseori legăturile destinatarului cu «patria» lui (Capadochia) de care se află acum la distanță mare, deși e odrasla ei, ne duce cu gîndul tot la «consingeanul» său (Migne, P.G. 32, 1524), la Iunius Soranus, căruia arhiepiscopul din Cezareea îi mulțumește pentru «Pirga trimisă din țara barbară vecină», și pe care declară că îl va cinsti după cuviință pentru că «a luptat pentru răspîndirea Evangheliei lui Hristos». Sf. Vasile a mai popularizat și în Capadochia cultul unor martiri, unii din ei (Eupsihie, Damas ș.a.) fiind martirizați doar de cîțiva ani (a se vedea ep. 142, 280, 241). Se știe că în scrisoarea anterioară (164) Sf. Vasile a cerut chiar pomenirea Sf. Sava în rugăciuni.

de o a doua dorință este să ne întâlnim sufletește, măcar prin scris, în dragostea lui Hristos.

Acest lucru l-am și trăit acum când am primit scrisoarea înțelepției Tale. Împărtășindu-mă din cele scrise, m-am îmbogățit mai mult decât de două ori. Pentru că, pe de o parte, am ajuns să privesc ca într-o oglindă în sufletul tău limpezit cu totul prin mijlocirea cuvintelor; pe de altă parte însă, bucuria mea a crescut nu numai pentru faptul că ești tocmai așa cum te prezintă mărturia tuturor, ci și pentru că bunele Tale însușiri constituie obiectul de respect al patriei noastre. Ca o mlădiță nobilă, care a ieșit dintr-o rădăcină aleasă, ai umplut pământul de dincolo de granițele țării noastre cu roade duhovnicești. De aceea, pe bună dreptate, tresaltă de bucurie patria noastră pentru odraslele ei, iar când desfășurăm luptele pentru credință ea preamărea pe Dumnezeu auzind că prin Tine se păstrează buna moștenire a Părinților.

Și cite nu ne-ai dăruit și acum? Patria care te-a născut Tu^{1a} ai cinstit-o cu un martir care a luptat recent în țara barbară vecină, trimițând, ca un agricultor recunoscător, pîrgă din roada celor care dăruiseră semințele. Unui atlet al lui Hristos într-adevăr i se cade să-i aducem daruri. E vorba de un martor al adevărului, care de curînd a fost împodobit cu cununa dreptății, pe care l-am și primit cu bucurie și am dat slavă lui Dumnezeu Cel Care a împlinit răspîndirea Evangheliei lui Hristos la toate neamurile. Te rugăm, așadar, să-ți aduci aminte în rugăciunile Tale și de noi care te iubim și să te rogi cu căldură pentru sufletele noastre, ca să ne învrednicească Dumnezeu să începem și noi cîndva a-L urma pe drumul poruncilor, pe care ni le-a dat spre mîntuire².

EPISTOLA 166

Către Eusebiu, episcop de Samosata¹

Scrisă în anul 374

Oricît de scump ne este în toate privințele și oricît l-am pune între cei mai sinceri prieteni, totuși preaveneratul nostru frate Eupraxios ni s-a arătat și mai de preț și mai sincer în urma sentimentelor pe care le manifestă față de Tine. Căci el s-a avîntat spre cuvioșia Ta, ca să

2. Regretăm că n-am putut utiliza lucrarea lui G. Pfeilschifter, *Klein neues Werk des Wulfila*, în «Veröffentlichungen aus dem Kirchenhist Seminar», 3, 1 München, 1907, p. 192—224.

1. Epistola aceasta, ca și cea următoare, nu aparține Sfîntului Vasile, ci lui Grigorie Teologul. Totuși unul din codicii vechi le înșiră între operele ierarhului nostru. În ele se exprimă bucuria de a putea răbda pentru a putea cîștiga mila lui Hristos.

folosim o vorbă a lui David, ca un cerb² care vrea să-și potolească setea arzîndă și de nesuferit la un izvor bun și limpede. Fericit este cel ce s-a învrednicit să se apropie de Tine! Dar și mai fericit este cel care, în urma suferințelor sale pentru Hristos și a asudărilor sale pentru adevăr, i-a pus o astfel de cunună, precum puțini din cei ce se tem de Domnul au putut dobîndi. Tu n-ai dovedit doar o virtute neverificată, ai navigat și ai îndrumat sufletele altora nu numai pe vreme senină, ci ai dovedit că ai fost pus la încercările ispitelor și te-ai arătat mai tare decît prigonitorii tăi prin vitejia cu care ai părăsit patria care te-a născut. Alții au parte de pămîntul strămoșesc, pe cînd eu m-am învrednicit de cetatea cea de sus; alții au și pus mina pe scaunul meu vlădicesc, eu însă am pe Hristos. Oh! ce tînguială fericită! Cîte nimicuri am disprețuit și cîte bunătăți am dobîndit! Am trecut prin foc și prin apă, dar am încredere că voi ieși să mă mai înviorez.

Într-adevăr Dumnezeu nu ne va părăsi pînă la sfîrșit și nici nu va privi cu nepăsare la prigoana îndurată pentru dreapta credință, ci, după mulțimea durerilor, mîngîierile Lui ne vor aduce bucurie. Iată ce credem și în ce nădăjduim. În schimb, tu, îți cer, roagă-te și pentru durerile mele și, de fiecare dată cînd se va ivi vreun prilej, nu sta la îndoială să mă binecuvîntezi cu cîte o scrisoare și să-mi întărești și mai mult încrederea, aducîndu-mi la cunoștință ce se petrece pe acolo. Asta să binevoiești s-o faci și acum.

EPISTOLA 167

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă în anul 374

Ne bucuri și cînd scrii și cînd îți aduci aminte de noi, dar, ceea ce-i și mai de preț, mai ales cînd ne binecuvîntezi prin scrisori. Cît despre mine, dacă sînt vrednic de suferințele și de lupta Ta pentru Hristos, doresc să văd pe cuvioșia Ta și să te iau model de răbdare în suferințe. Dar pentru că nu sînt vrednic de această fericire, prins fiind de multe trude și necazuri, fac doar ceea ce vine în rîndul al doilea, adică cinstesc desăvîrșirea Ta și îți cer să nu uiți să-ți aduci aminte de noi. Nu-i numai o laudă pentru mine că sînt socotit vrednic de scrisorile Tale, ci și o mîndrie în fața mulțimii și o podoabă faptul că însemnezi ceva față de un om atît de mare prin virtute și atît de legat de Dumnezeu printr-o iubire atît de mare încît s-o transmită și altora atît prin cuvinte, cît și prin pildă.

EPISTOLA 168

Către preotul Antioh
(aflat frățește în surghiun)

Scrisă în vara anului 374

Pe cât de mult deplîng Biserica pentru că a fost lipsită de îndrumarea unui astfel de păstor, pe atît de mult te fericesc că te-ai învrednicit să fii tu în această împrejurare împreună cu un bărbat care se luptă vitejește pentru credință¹, întrucît sînt convins că Domnul îți va da aceeași răsplată și Ție, care rabzi împreună cu el și-l sprijinești în rîvna lui. Și cât de mare e cîștigul de a te desfăta în liniște adîncă de prezența unui bărbat din învățătura căruia ai putut folosi atîtea, dar mai ales din experiența atîtor fapte?

De aceea cred că acum ai înțeles despre cine e vorba, căci în trecut și el avea gîndul împrăștiat spre multe probleme, iar tu n-ai considerat că este bine să te rupi de la treburile zilnice și să te dedici întreg fluxului duhovnicesc care se revarsă din inima curată a acestui om. Ci să dea Domnul ca în El să-ți afli mîngîierea și ca nici tu însuți să nu ai nevoie de mîngîierea altora. Și cred că acest lucru se va întîmpla după cum îți dorește inima, judecînd după presimțirea mea personală, pe care am dobîndit-o după scurta întîlnire pe care am avut-o cu tine², și după neîntrecuta învățătură a bunului dascăl a cărui legătură chiar și de o zi este de ajuns ca provizie pentru mîntuire.

EPISTOLA 169

Către Grigorie¹

Scrisă în anul 374

Te-ai angajat la lucru bun, distins și mărinimos : acela de a strînge laolaltă trupa prizonierilor de război a lui Glicherios cel Mîndru — așa era poreclit pînă acum — și să ascunzi pe cât se poate urîșenia noastră.

1. Preotul Antioh, nepot al episcopului Eusebiu de Samosata, a însoțit pe unchiul său în surghiunul acestuia în Tracia.

2. Probabil se face aluzie la faptul că ori în drum spre Tracia ar fi avut loc o vizită în Cezareea, ori mai probabil Sf. Vasile va fi făcut cunoștință cu Antioh în anul 372 cînd a vizitat Samosata.

1. Nu se știe sigur căruia din cei doi Grigorie (de Nazianz ori de Nyssa) îi este adresată această epistolă. P. Hristu (*op. cit.*, III, 14—15) crede că lui Grigorie de Nyssa. Unii din criticii mai noi nu recunosc paternitatea Sf. Vasile asupra epistolelor acestora (nr. 169—171), atribuindu-le Sf. Grigorie Teologul. A se vedea P. F. Fetwick, *A commentary of Gr. of Nyssa or the 38-th Letter of Basil of Cezareea*, in «Or. Chr. Per.» Roma, 1978, p. 32. La fel Anders Cavallin, *Studien zu den Briefen hl. Basilius*, Lund, 1944.

De aceea Cuvioşia Ta trebuie să ştii la ce mă refer şi să pui capăt necinstei. Glicherios, cel care a ajuns azi în ochii tăi atât de serios şi de modest, a fost hirotonit de mine ca diacon pe seama Bisericii din Vinesa, ca să ajute la serviciu preotului local şi să poarte de grijă de treburile Bisericii. Cu toate că în alte privinţe e arţăgos, în problemele de lucru manual el nu-i lipsit de talent. Când a fost instalat ca diacon a neglijat treburile aproape înainte de a le începe. Adunînd în jurul său, în mod abuziv şi cu forţa, cîteva fete de nimic, dintre care unele au venit la el de bunăvoie, — cunoşti superficialitatea tineretului în astfel de probleme, iar altele au fost aduse cu sila, s-a gîndit să ajungă conducător de turmă şi, luîndu-şi titlu şi înfăţişare de patriarh, a ajuns pe neaşteptate trufaş. Şi a urmat drumul nu cu gînd de supunere şi de evlavie, ci cu intenţia de a face din proorocie izvor de cîştig, ca şi cum oricine ar fi liber să-şi aleagă orice meserie, ajungînd astfel să răstoarne aproape întreaga viaţă a Bisericii şi bătîndu-şi joc de preotul său, un om vrednic de tot respectul atât prin comportare, cît şi după vîrstă, nesocotindu-mă în acelaşi timp şi pe mine, episcopul lui, şi umplînd mereu oraşul şi toată tagma preotească cu zgomote şi dezordini.

În sfîrşit, întrucît a fost muştrat destul de blînd de mine şi de horepiscop² ca să termine a ne mai face de rîs — după ce a îndemnat şi pe tineri spre aceeaşi nebunie — s-a gîndit la o faptă cu totul neruşinată şi neomenoasă. Luînd şi pe fete, pe cîte a putut, au aşteptat să se facă noapte şi au dispărut. O astfel de faptă e cu atât mai îngrozitoare cu cît ne gîndim la vremea în care a avut loc. S-a organizat şi o întrunire locală şi, cum era şi firesc, s-a adunat lume multă. La rîndul său tînărul şi-a adus cu el întreaga ceată, iar după ei şi alţii care i-au urmat, şi spre mai mare ruşine tinerii au început să danseze în faţa creştinilor, stîrnind rîsul celor desfrînaţi şi flecari. Nu s-a mulţumit cu atîta, deşi şi acest lucru e destul de grosolan, ci, după cîte sînt informat, şi pe părinţii fetelor, care nu mai puteau răbda pierderea fiicelor lor, pentru care lucru au vrut să aducă iarăşi acasă această turmă rătăcită, încît s-au aruncat chiar şi în genunchi în faţa fetelor, şi plîngînd le rugau să se reîntoarcă, lucru pentru care acest faimos tînăr, împreună cu gaşca lui, i-a luat şi pe ei în rîs în chip ordinar şi i-a repezit în chip necinstit.

Astfel de abuzuri nu trebuie tolerate de Cuvioşia Ta căci batjocura se răsfrînge asupra noastră, a tuturor. Înainte de toate să porunceşti ca Glicherios cu fetele respective să se întoarcă înapoi şi să vină cu

2. Tocmai «aceste reproşuri uşoare» şi tonul general al epistolei sînt un semn care se adaugă la altele pentru a ne împiedica să atribuim această misivă Sfîntului Vasile, care ar fi vorbit cu mai multă duritate faţă de astfel de extravagante, Y. Courtonne II, 105.

epistolă de recomandare de la Tine și atunci poate că li s-ar putea acorda oarecare îngăduință. Dacă el nu vine, atunci trimite măcar pe fete la mama lor, la Biserică. Dacă nici acest lucru nu-i cu putință, atunci măcar pe cele care doresc să se reîntoarcă să nu le lași să mai stea sub tirania acestuia, ci să le convingi să se întoarcă la noi, altfel ești martor înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor că aceste lucruri nu vor sfârși cu bine nici potrivit rînduieiilor Bisericii.

Cît despre Glicherios, cel mai bun lucru ar fi să se reîntoarcă din convingere și cu seriozitatea cuvenită; dacă n-o face, să fie îndepărtat neapărat din serviciul lui.

EPISTOLA 170

Către Glicherie¹

Scrisă în anul 374

Pină cînd vei mai sta în rătăcire, Glicherie? Pină cînd îți vei face mereu gînduri slabe? Pină cînd mă vei tot tulbura și vei arunca rușine peste întreaga tagmă a călugărilor? Revino-ți în fire cu încredere în Dumnezeu și în mine, care vreau să te dau drept pildă de răbdare. Dacă te-am pedepsit părintește, te vom și ierta. Procedăm cu tine în felul acesta întrucît mulți au intervenit pentru tine, iar mai mult decît oricare alții însuși tatăl tău, căruia îi respectăm bătrînețile și bunătatea. Dacă te tot îndepărtezi mereu de mine, căzînd cu totul din treapta ta, te vei despărți și de Dumnezeu, cu cîntecele și cu haina ta, cu tot, daruri de care te folosești nu ca să duci pe fetele tinere spre Dumnezeu ci spre prăpastie.

EPISTOLA 171

Către prietenul Grigorie

Scrisă în anul 374

Ți-am scris, nu de mult, despre Glicherie și despre fecioare. Încă nu s-au întors, ci lipsesc și-n clipa de față, nu știu de ce și cum. Desigur că nu te voi învinui ca și cum tu ai fi cel care faci acest lucru spre defăimarea mea, fie pentru că ai ceva împotriva mea, fie pentru că le ești drag altora.

1. Ierodiaconul Glicherie făcuse parte din Biserica localității Vinesa, de care ne vorbește epistola 169. În loc să se distingă prin slujire serioasă, întrucît era și călugăr, s-a împrietenit cu o ceată de fete tinere cu care executau cîntece, dansuri, excursii. Sf. Vasile îl ceartă cerîndu-i îndreptare.

Să se întoarcă, aşadar, fără să se teamă deloc ! Stai tu chezaş pentru el. Pentru că ne doare când mădularele sînt dezbinat de trup, oricît de măiestrit s-ar fi făcut această separare. Dacă lucrurile sînt judecate de pe altă latură, să cadă vina pe alţii, dar eu mă spăl pe miini.

EPISTOLA 172

Către episcopul Sofronie ¹

Scrisă în anul 374

Cît de mult m-a bucurat scrisoarea Ta nici nu-i nevoie să-ţi scriu. Îţi poţi închipui uşor acest lucru după faptele pe care le descrii şi care sînt atît de bune. Căci cel dintîi rod al Duhului este dragostea pe care ne-ai dovedit-o prin scrisoarea aceasta. Şi ce ar putea fi mai preţios pentru noi în starea actuală a lucrurilor cînd, din pricina înmulţirii nedreptăţilor, dragostea multora ² s-a răcit ? Nimic nu-i atît de rar azi ca înţelegerea creştinească dintre fraţi, ca un cuvînt paşnic ori ca o comuniune spirituală, pe care totuşi iată că am aflat-o la desăvîrşirea Ta, fapt pentru care sîntem datori să aducem o îndoită mulţumire lui Dumnezeu, Căruia I-am cerut să ne ajute să luăm parte şi la bucuria desăvîrşită care sălăşluieşte în Tine. Căci dacă epistolele sînt în stare de aşa ceva, cît de mare trebuie să fie bucuria conversaţiei directe ? Şi dacă atît de departe fiind, tu totuşi atragi şi atenţia altora, atunci de cîte n-ai fi tu vrednic cînd te vei arăta de aproape ? Ştii bine că dacă n-aş fi fost oprit de o mulţime nesfîrşită de treburi şi de nevoi inevitabile, care m-au ţintuit pe loc, m-aş fi grăbit să pornesc eu să te caut, desăvîrşitul ! Desigur marea piedică în calea mişcării e vechea mea boală, cu toate că parcă n-aş fi ţinut seamă nici de ea cînd mă gîndeam la folosul sufletească ce mă aştepta. Căci ca să fii vrednic să întilneşti un bărbat care are aceleaşi gînduri ca şi tine şi care cinsteşte credinţa Părinţilor, după cum o numeşte graiul fraţilor şi slujitorilor voştri, însemnează să te reîntorci la vechea fericire a Bisericii, într-o vreme cînd puţini erau cei care se îmbolnăviseră de patima discuţiilor şi a căutărilor şi cînd toţi erau în pace, fiind împlinitori hotărîţi ai poruncilor, aşa încît prin sincera şi nemeşteşugita lor mărturisire ei slujeau pe Domnul păzind credinţa neclătinată şi simplă, credinţa în Tatăl, Fiul şi Duhul Sfînt.

1. Nu ştim unde era scaunul episcopal al acestui Sofronie ; se pare, probabil, undeva mai departe de Capadochia. Totuşi pare un apropiat al Sf. Vasile, căci îi face confidenţe despre răcirea sufletească dintre slujitorii Bisericii.

2. Matei 24, 12.

EPISTOLA 173

Către Teodora «Canonica»¹

Scrisă prin anul 374

Pe mine mă pornește încet la scris faptul că nu-s convins că epistolele mele sînt înmîinate de fiecare dată iubirii Tale, ci că, din cauza lipsei de cinste a celor care le preiau, există multe alte persoane care le citesc înainte, mai ales astăzi cînd stările de lucruri sînt atît de tulburate în întreaga lume. Din pricina aceasta mă aștept la fel și fel de învinuiri și plîngeri necruțătoare împotriva scrisorilor mele atunci cînd ajung să mă conving că totuși unele din epistole sînt predate². În realitate, ori scriu ori tac, eu n-am decît o singură sarcină: să păstrez în inimă amintirea Ta. Să-ți ajute Dumnezeu să-ți urmezi drumul viețuirii Tale duhovnicești așa cum ți l-ai ales. De fapt, lupta pe care trebuie s-o duci nu-i deloc neînsemnată dacă-ți dai bine seama de făgăduința făcută și de ceea ce decurge din ea. Oricine poate alege o cale de viețuire potrivit Evangheliei, dar ca să urmărești împlinirea legii pînă în cele mai mici amănunte și să nu treci peste nimic din ce-i scris acolo, iată ceva ce n-a fost împlinit decît de un număr foarte mic din cei de care am luat cunoștință. Pentru așa ceva îți trebuie o limbă formată și un ochi îndrumat după dorința Evangheliei, să muncești cu mîinile tale spre a fi bine plăcut lui Dumnezeu, să-ți miști picioarele și să te slujești de fiecare dintre mădulare așa cum a rînduit de la început Creatorul; mai trebuie modestie în îmbrăcăminte, grijă în felul cum vorbești cu oamenii, simplitate în hrană, lipsă a tot ce-i de prisos în avere.

Cînd stai să le înșiri, toate acestea par lucruri mărunte; în schimb pentru realizarea lor m-am convins și eu că într-adevăr ți se cere să duci o luptă deosebită. Și mai trebuie să adaugi desăvîrșirea în smerenie, care ne apără de aducerile aminte de mîndria strămoșilor, care ne oprește (dacă natura ne-a dat ceva deosebit, fie pentru trup, fie pentru suflet), să ne lăudăm și să ne folosim de un pretext în felul cum ne judecă cei din afara mînăstirii, spre a nu ne înfumura și a ne umfla de laude deșarte.

Toate acestea stau în strînsă legătură cu viața evanghelică.

Tot așa stăm și cu statornicia în cumpătare, cu sîrguința la rugăciune, cu dragostea sinceră față de frați, cu deschiderea sufletească față

1. Teodora era una din colaboratoarele Bisericii mai ales pe tărîm pedagogic. Canonicele nu erau călugărițe, locuiau în grup, erau controlate de slujitorii Bisericii. Sf. Vasile le dă sfaturi cum să activeze.

2. Iarăși problema serviciului poștal de care se plînge Sf. Vasile în multe din epistolele sale. Serviciul era aproape inexistent. Se foloseau mai mult curierii ocazionali.

de cei oropsiți, cu smerenia cugetului, cu frângerea inimii, cu curăția credinței și cu păstrarea voioșiei pînă și în clipele de suferință. Și, pe deasupra, niciodată să nu ne părăsească gîndul la înfricoșata și neocolita judecată, spre care ne grăbim cu toții, cu toate că foarte puțini își aduc aminte de ea și prea puțin le pasă de felul în care și pe ce poartă vor ieși!

EPISTOLA 174

Către o văduvă

Scrisă cam prin 374

Cu toate că marea mea plăcere era să Vă scriu mereu, prea stimată Doamnă, totuși de fiecare dată m-am oprit pentru că nu voiam să provoc discuții din pricina oamenilor porniți cu dușmănie față de mine și care împing ura, după cum se spune, pînă acolo încît se dedau la anchete indiscrete, chiar numai dacă cineva primește vreo scrisoare de la mine¹. Întrucît ai procedat bine scriind D-ta cea dintîi și întrucît mi-ai scris tocmai ce trebuia, înștiințîndu-mă despre anumite probleme sufletești, am ajuns la rîndul meu să-ți răspund, împlinind astfel două lucruri deodată: pe de-o parte, ca să-mi plătesc datoria, iar pe de alta, ca să răspund la ceea ce mi-ai scris Domnia Ta.

Fericit e sufletul care zi și noapte n-are în gîndurile sale altă grijă decît de a ști cum, atunci în marea zi, cînd toate faptele vor sta în fața Judecătorului ca să dea socoteală de faptele lor, va putea să răspundă fără frică de viața lui. Și într-adevăr, cel care-și pune înaintea ochilor acea zi și acel ceas și care cugetă mereu la apărarea pe care o va face înaintea nemitarnicului Județ, acela ori nu va mai greși deloc, ori va săvîrși doar păcate ușoare, pentru că dacă i se întîmplă să greșească, acest lucru se întîmplă fără ca să existe la mijloc frica de Dumnezeu. La cei în care e trează așteptarea amenințărilor judecării teama care sălășluiește în ei nu le va da prilej să cadă în fapte sau gînduri nedorite.

Prin urmare adu-ți mereu aminte de Dumnezeu, să ai în inimă teama de El și cuprinde pe toți în comuniunea rugăciunilor. Într-adevăr de mare ajutor sînt cei care pot îmblînzi pe Dumnezeu prin rugăciunile

1. Într-adevăr, pornirea spre calomniere este unul din păcatele cele mai adeseori pomenite de Sf. Vasile, iar leacul împotriva ei — frica de judecata lui Dumnezeu — e tot atît de des subliniat.

lor ! Fă și Dumneata lucrul acesta fără încetare. Căci și în vremea cît trăim în trup rugăciunea ne este de mare folos, iar cînd plecăm de aici ea ne servește drept provizie pentru veacul ce va veni. Dar dacă această grijă e un lucru bun, în schimb descurajarea, lăsarea în voia sorții și pierderea nădejzii de mîntuire sînt cele care strică cel mai mult sufletului. Să ai, așadar, nădejde în bunătatea lui Dumnezeu și așteaptă ajutorul Lui, cunoscînd că dacă ne vom întoarce bine și sincer spre El nu numai că nu ne va respinge de tot, ci poate tocmai cînd vom pronunța cuvintele rugăciunii ne va spune : «Iată-Mă».

EPISTOLA 175

Către comitele Magninianos

Scrisă cam prin anul 374

Mi-ai scris nu de mult, Excelență, poruncindu-mi deschis, între altele, să scriu și despre credință. Admir rîvna pe care o arăți în această privință și rog pe Dumnezeu să rămi nedezmîntit legat de bine, iar prin deprinderea în știință și în fapte bune să ajungi la desăvîrșire. Întrucît, însă, nu vreau să las scrierea despre credință și nici să alcătuiesc alte mărturisiri de credință, nu vreau să-ți trimit ceea ce-mi ceri. De altfel cred că Vă vor fi împuiat urechile cu anumite instrucțiuni cei din jurul Dumneavoastră, ca unii care nu fac nimic altceva decît să mă calomnieze, ca și cum s-ar recomanda că n-au altă calitate decît să mă învinuiască pe nedrept de nelegiuirile cele mai rușinoase.

Pe aceștia trecutul îi vădește limpede cine sînt, iar o experiență mai dezvoltată îi va trăda și mai mult. Eu rog, însă, pe cei ce cred în Hristos să nu pună întrebări prea curioase dincolo de vechea credință¹, ci să declare doar că ne botezăm în credința în care credem și ne închinăm așa cum am fost botezați. Să ne ajungă dar că primim aceleași noțiuni, pe care le-am primit din Sfinta Scriptură și să ne ferim de orice înnoiri în acest sector. Dar nu în inventarea noțiunilor se cuprinde mîntuirea noastră, ci în mărturisirea curată despre Dumnezeu, în Care credem.

1. Din conținutul acestei epistole se deduce faptul că pînă și mirenii se pasionau de problemele dogmatice, lucru știut, altfel, de toți. Frumos e faptul că Sf. Vasile a știut să-i atragă și să-i lămurească. E ușor de înțeles că între problemele la care se face aluzie, la loc de frunte e mai ales deoștiințimea Fiului și a Duhului Sfînt cu Tatăl.

EPISTOLA 176

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă prin august 374

De-ăr da Dumnezeu cel Sfînt ca atunci cînd epistola mea va ajunge în mîinile Tale să Te găsească în deplină tărie trupească, ferit de orice greutăți și săvîrșind toate după cum ți-e dorința, dar nu să rămînă neîmplinită nici fîgăduința făcută mie de a fi de față, în orașul nostru, pentru ca să sporim și mai mult măreția praznicului de hram, care se ține în fiecare an în Biserica noastră în cinstea martirilor¹. Să fii sigur, prea cinstitul și prea iubitul meu, că, chiar dacă poporul nostru primește atunci mulți vizitatori, prezența nici unuia n-o dorește atît de viu cît dorește prezența Ta; atît e de puternic stimulentele de dragoste pe care l-ai lăsat în scurta petrecere în care ai mai fost la noi. De aceea, pentru ca să aducem cît mai multă slavă lui Dumnezeu, iar popoarele să se bucure și martirii să-și primească și pe această cale cinstea cuvenită, iar eu bătrînul² să mă bucur tot așa de mult de cinstea pe care se cade s-o arătăm unuia din fiii cei mai vrednici ai ținuturilor noastre, fă-ne neapărat bucuria de a te vedea aici și încă cu o zi înainte de ținerea sinodului, ca să mai stăm de vorbă pe îndelete și să ne mai mîngîiem unul pe altul prin împărtășirea bucuriilor noastre duhovnicești. Te rog să sosești mai devreme cu trei zile, ca prin prezența Ta să faci mai strălucită și aniversarea anuală a azilului pentru săraci³. Mă rog cu bucurie Domnului ca să te păzească sănătos și voios atît pentru mine, cît și pentru Biserica lui Dumnezeu.

EPISTOLA 177

Către magistrul Sofronios¹

Scrisă în anul 374

Nu-i ușor să înșir pe toți cei care, prin mijlocirea mea, au primit ajutoare de la Excelența Ta, căci sînt foarte numeroși cei care recu-

1. E vorba de pomenirea Sfîntului mucenic Eupsihie (7 sept.), mort sub Iulian Apostatul. Cu ocazia hramului se discutau și probleme bisericești. Despre Eupsihie ne mai vorbesc și alte epistole, de exemplu nr. 100.

2. Cînd scria această epistolă Sfîntul Vasile n-avea încă 45 de ani, de acea-cuvîntul «îmbătrînit» s-ar potrivi poate mai mult din pricina bolii lui care-i va fi stors vîlaga.

3. Înainte de hram se comemora și «Vasiliada».

1. Ca de atîtea ori altădată, Sf. Vasile cere și acum protecția acestui prefect al Capitalei, de data aceasta spre a face dreptate preotului Eusebiu, căzut pradă ca-tomniei.

nosc binefacerile primite din mîna Ta cea puternică, pe care Domnul ne-a dat-o ca aliată în aceste împrejurări critice. Dar cel mai drept dintre toți și pe care ți-l prezentăm acum prin scrisoarea noastră, prea veneratul nostru frate Eusebiu, a căzut pradă unei absurde calomnii, pe care numai dreptatea Ta poate s-o împrăstie.

De aceea Te rog să fii așa de bun față de acest om și să-l ocrotești ca și cum ai ocroti adevărul, făcîndu-i dreptate și asigurîndu-i condiții omenești, întrucît dispune și de un apărător important : că are dreptatea de partea lui, pe care o va dovedi limpede și fără a putea fi contrazis, afară poate dacă timpul actual nu-i va sta împotrivă.

EPISTOLA 178

Către Aburgios ¹

Scrisă în anul 374

Știu că am prezentat de multe ori pe numeroși oameni vredniciei Tale și că am făcut servicii importante celor asupriți în împrejurări din cele mai grele, dar după cîte știu nu ți-am trimis pînă acum un om care să-mi fie mai drag sau care să lupte pentru cele mai înalte scopuri decît pe prea doritul nostru fiu Eusebiu, care-ți înmînează această scrisoare de la mine.

În ce încurcătură a ajuns va istorisi el însuși, dacă i se va da prilejul. Dar ceea ce se potrivește să spun eu e următorul lucru : să nu fie nedreptățit acest om, și pentru că s-au ivit mulți oameni care au fost surprinși cu fapte din cele mai greu de explicat, să nu fie și el însuși atins de vreo bănuială care îi apasă pe cei mai mulți, ci să primească o judecată dreaptă și să se cerceteze toată viața lui. Atunci toată calomnia se va da în vileag și omul nostru, avînd cel mai bun dintre ocrotitori, va fi vestitorul principal al binefacerilor pe care le va primi de la blîndețea Ta.

1. Impresionantă e solitudinea marelui ierarh pentru cei necăjiți. Aburgios pare a fi fost din familie de goți, dar foarte binevoitor (la intervenții). Pare a fi rudă cu sfîntul. Cazul lui Eusebiu pare a fi același ca și în epistola 177.

EPISTOLA 179

Către Arinteos¹

Scrisă în anul 374

Că iubești libertatea și omenia ne-o dovedesc îndeajuns noblețea firii și faptul că ai un suflet deschis spre toți. De aceea îmi iau îndrăzneala să mijlocesc pentru un bărbat vestit în ce privește lungul șir al strămoșilor, vrednic de o mai mare cinste și respect pentru blindețea caracterului pe care-l are sădit în el, așa încît Te rugăm să-l sprijini la procesul pe care-l are, care din punct de vedere al adevărului nu prezintă greutăți, în schimb din pricina unei grave calomnii e destul de primejdios. Ar ajuta mult la salvarea omului faptul că ai spune un cuvînt bun pentru el, dovedindu-ne și de data aceasta nouă, prietenilor tăi, stima și bunăvoința cu care ne-ai obișnuit.

EPISTOLA 180

Magistrului Sofronie, pentru Eumathios²

Scrisă în anul 374

M-a durut sufletul cînd am aflat despre acest bărbat vrednic de stimă, care se află într-o situație nenorocită. Într-adevăr, om fiind și eu, cum să nu iau parte la durerea unui om liber, copleșit de greutăți nemeritate? Și tot întrebîndu-mă cum i-aș putea veni în ajutor, am înțeles că singurul mijloc de a-l scăpa de grijile care-l apasă ar fi să-l prezint Excelenței Tale. De acum încolo e grija Domniei Tale de a alerga pentru el cu rîvna (sîntem martori și noi) pe care ai arătat-o în folosul multora.

Cunoști problema lui din memoriul pe care l-a înaintat împăraților. Te rugăm să-l iei sub ocrotire și să-l mîngîi pe om cu tot ce poți. În felul acesta ajuți pe un creștin, pe un bărbat ales și pe un om care și-a cîștigat respect printr-o cultură deosebită. Dacă voi mai spune și aceea că prin facerea de bine arătată acestui om îmi faci și mie o bucurie, deși aici interesul meu este de puțină importanță și atunci Excelența Ta, ca unul care acceptă să dea însemnătate și dorințelor noastre, nu va fi făcut desigur puțin lucru.

1. Ca și Traian, Arinteos era ofițer superior care n-a aprobat politica de asuprire a ortodocșilor dusă de Valens. Moare în anul 378. Sf. Vasile îi exprimă compasiunea pentru moartea soției lui (ep. 269). Persoana pentru care i se cere intervenția pare a fi Eumathios (ep. 180).

2. A se vedea epistola anterioară. Eumathios pare a fi fost profesor de retorică, ajuns acum la necaz.

EPISTOLA 181

Către Otreios, Episcopul Melitinei ¹

Scrisă în anul 374

Știu că despărțirea de noi a prea iubitului episcop Eusebiu te-a impresionat mult, atât pe Frăția Ta cât și pe mine. Întrucât amîndoi avem nevoie de mîngiere, să ne încurajăm, așadar, unul pe altul. Tu să-mi scrii ce mai este nou prin Samosata, iar eu să-ți aduc la cunoștință cîte voi auzi întîmplător de prin Tracia. Pentru că în întristarea prezentă mare ușurare e să afli că poporul s-a răzvrătit la exilarea lui ², iar pentru bunătatea Ta să fii informat în ce stare se află părintele nostru al amîndurora ³.

Știrile de care am amintit nu le vom putea cuprinde acum în epistolă; le va da cel care le cunoaște și care ne va putea informa mai amănunțit despre starea în care l-a lăsat și cum suportă toate. Să te rogi, așadar, și pentru el și pentru mine, pentru ca Dumnezeu să dea cât mai curînd scăpare din astfel de nenorociri.

EPISTOLA 182

Către preotul Paulin

Scrisă în anul 374

Pe cât de mult ne întristăm cînd ne aducem aminte de pustiirea Bisericii ¹, pe atât de mult te fericim că te-ai angajat îndată într-o luptă atât de lungă, pe care să-ți ajute Dumnezeu s-o duci cu răbdare, ca să primești buna răsplată a unei credincioase slujiri și a unei viteze lupte duse pentru numele lui Hristos.

1. Otreios, episcop de Melitina (Armenia Mică), era o vrednică figură ortodoxă a vremii. El a jucat rol major la Sinodul II ecumenic, după cum informează Sf. Grigorie de Nyssa, Epistolele 10 și 18 (ed. Pașquali, Leiden, 1959, p. 39—40; 58—60). Faptul că Otreios a rămas impresionat de plecarea în exil a lui Eusebiu e o dovadă că se cunoșteau mai de demult. A se vedea și epistolele 166, 167 și 168.

2. Prețioasă mărturie de rezistență ortodoxă față de presiunea arienilor care vor fi ocupat și aici scaunul cu un candidat al lor.

3. Încă o dovadă că Sf. Vasile socotea pe Sf. Eusebiu ca duhovnic al său.

1. Aluzie la Eusebiu, episcopul Samosatei, trimis în surghiun în Tracia. Preotul Paulin pare a fi unul din cei care s-au angajat să însoțească în exil pe episcopul lor, de aceea Sf. Vasile îl felicită și-l încurajează.

EPISTOLA 183

Către cetățenii din Samosata ¹

Scrisă în anul 374

Cînd văd că cercetările și prigoanele s-au întins deja în toată lumea și că cele mai mari orașe din Siria trec prin grele încercări și în schimb nu-i nicăieri un senat care să se arate atît de încercat și de distins spre fapte bune, așa ca al vostru, care prin rîvna lui s-a învrednicit de o faimă atît de mare, mai că-mi vine să mă bucur de cele întîmplate. Pentru că dacă nu s-ar fi întîmplat acest fapt dureros n-ar fi apărut faima voastră. De aceea se pare că pentru cei ce caută virtutea, ceea ce-i cuptorul de aur, aceea e și prigoana pentru nădejdea în Dumnezeu.

Deci înainte, minunaților, aveți grijă ca la oboselile de pînă acum să mai adăugați altele tot atît de mari și să arătați că puneți pe o temelie mai întărită o clădire și mai măreață și să vă strîngeți iar în jurul păstorului vostru cînd va da Dumnezeu să se reîntoarcă la scaunul său, fiecare din voi povestindu-ne cîte-o faptă deosebită, pe care a săvîrșit-o pentru Biserica lui Dumnezeu, avînd de primit fiecare din voi după faptele sale, în ziua mare a Domnului, răsplată de la atotmilostivul Dumnezeu.

Dacă vă mai aduceți aminte de mine și vreți să-mi scrieți de cîte ori e cu putință, pe de-o parte veți face o faptă dreaptă, pentru că mă răsplătiți cu ceva de-al vostru, iar pe de altă parte, îmi veți face o mare bucurie, pentru că prin epistole îmi veți trimite și semne despre preadulcele vostru glas.

EPISTOLA 184

Către Eustațiu, episcop de Himeria ²

Scrisă în anul 374

Știu că-i lucru trist și apăsător să rămîni cineva orfan, pentru că în primul rînd n-are cine să-ți mai poarte de grijă. De aici am înțeles că dacă Prea Sfinția Ta nu scrii, însemnează că te-ai supărat din cauza evenimentelor, totodată fiind ocupat cu probleme mult mai grele: să

1. Robust cuvînt de încurajare adresat credincioșilor care-și deplîng părintele trimis în exil. Mîngîindu-i, Sfîntul Vasile le amintește că în curînd își vor primi din nou părintele.

2. O frumoasă scrisoare de îmbărbătare frățească trimisă unui coleg de apostolat, pe care Sf. Vasile îl roagă să-i scrie mai des, căci orice deschidere sufletească ușurează suferințele.

alergi mai mult pentru Turma lui Hristos din pricina vrăjmașilor care se ridică din toate părțile împotriva ei. Dar întrucît conversația cu cei de o credință cu noi constituie totdeauna o mîngiere în vreme de necaz, gîndește-te și scrie-mi de fiecare dată cînd e cu putință, ca în felul acesta să te calmezi pe Tine însuți, ca și cum ai sta de vorbă cu mine, iar în același timp să mă mîngii și pe mine cu propriile tale cuvinte. Același lucru mă voi strădui și eu să-l fac de fiecare dată cînd ocupațiile îmi îngăduie. Roagă-te și tu însuți și îndeamnă și pe frați să-și dea silința să îmblinzească pe Domnul, ca să ne arate cîndva o mîntuire din întristarea care ne învăluie.

EPISTOLA 185.

Către Teodot, episcop de Bereea ¹

Scrisă în anul 374 (?)

Știu că, chiar dacă nu-mi scrii, în inima Ta totuși nu s-a șters amintirea mea. Și deduc acest lucru nu din faptul că aș fi într-adevăr vrednic de a mă ține minte, ci din aceea că sufletul Tău dă dovadă de dragoste prisositoare. În orice caz, te rog să te folosești, pe cît e cu putință, de prilejurile care ți se oferă, ca să-mi mai trimiți cîte-o epistolă, pentru ca și eu să mă mai încurajez din tot ce aud despre tine și să am și eu prilej să-ți fac cunoscute gîndurile mele. Pentru că acesta-i rostul convorbirilor dintre oamenii care stau la o atît de mare distanță, ca măcar prin scrisori să stea în legătură. Să nu ne înstrăinăm unul de altul atît cît ne îngăduie împrejurările.

Să ne hărăzească Domnul și ocazia de a ne întilni față către față, pentru ca în felul acesta să crească și dragostea dintre noi, iar mulțumirea ce o datorăm Stăpînului nostru să sporească și mai tare.

EPISTOLA 186

Către guvernatorul Antipatros

Scrisă în anul 374

Cît de frumoasă e filosofia ! Între altele ea lasă pe cei care-o cultivă să se vindece cu puțină cheltuială, așa încît unul și același lucru slujește și ca hrană, și ajută și sănătății. Căci după ce Ți-ai pierdut pofta de mîncare, după cum am auzit de la cineva, Ți-o poți recîștiga prin

1. Atît 'el cît și credincioșii lui rămîn fideli liniei ortodoxe. Teodot semnează și epistola 92 adresată «Italienilor și Galilor».

varză acră. Înainte cu greu o suportam, atât din pricina proverbului, cât și pentru că-mi aducea aminte de surata mea, sărăcia; acum însă îmi pare că se schimbă atât părerile, cât și rîsul proverbului, văzînd că această legumă e o bună hrănitoare pentru tineret, dar care în același timp i-a redat și căpeteniei noastre puterea de altădată. De acum înainte voi șocoti că nimic nu poate sta alături de ea, nu numai lotusul lui Homer¹, dar nici vestita ambrozie oricît de minunată ar putea fi ea, încît să poată sătura ca ea atât de bine pe Olimpieni.

EPISTOLA 187

Antipatros către Vasile²

Scrisă în anul 374

«Dacă îmbuci de două ori din varză mori» — așa spunea o zicală. Dar eu, care m-am servit din ea de mai multe ori, cerîndu-mi astfel moartea de mai multe ori, totuși nu voi muri decît o singură dată. Dar tot la fel se întîmplă și dacă n-aș fi gustat din ea decît o singură dată. Or, dacă așa stau lucrurile, să nu te temi dacă vei mânca din aceste bucate gustoase, atât de nedrept hulite de zicala aceea.

EPISTOLA 188

Către Amfilohiu, despre canoane

Scrisă în anul 374

I

Scriptura ne spune că «cel ce nu știe, de va întreba de înțelepciune, înțelepciune i se va șocoti»³. Dar mi se pare că întrebarea unui înțelept e în stare să facă înțelept chiar și pe un nebun. Acest lucru mi se întîmplă și mie ori de cîte ori primesc scrisori de la un om harnic ca Tine. Într-adevăr mă fac mai știutor și mai înțelept decît aș fi eu însumi prin simplul fapt că mai pun întrebări, pentru că învăț multe lucruri pe care nu le știam, iar grija de a fi cît mai exact mă face să-mi devin dascăl mie însumi. Desigur că și în cazul de față, întrucît pînă acum

1. Homer, *Odiseea*, 4, 603.

2. Nostimă întîmplare a fost cea prin care, ca un filosof și doctor, Sf. Vasile vindecă cu varză acră lipsa poftei de mîncare a guvernatorului Capadochiei Antipatros, care l-a surprins tocmai la masă, unde ierarhul l-a imbiat să guste. Urmarea: după cîtva timp, guvernatorul cere din nou să i se servească din această hrană atât de hulină, dar care întrece mîncarea zeilor. De subliniat umorul Sfîntului.

3. *Pilde* 17, 28 (ed. 1914).

niciodată nu dădusem atenție la obiectul întrebărilor Tale, am fost nevoit să le examinez mai cu grijă și să-mi aduc aminte ceea ce auzisem de la cei mai în vîrstă și să aflu astfel, prin propria mea nesocotință, în ce măsură se apropie ele de cele ce mi s-au spus.

II

În privința «catarilor»² (sau a celor curați, n. tr.), despre care s-a vorbit mai înainte și de care îți aduci bine aminte, se cuvine a se proceda potrivit obiceiului din fiecare loc, deoarece cei care au luat atunci o hotărîre nu s-au putut pune toți de acord cînd a fost vorba de Botez. Botezul pepuzienilor³ mi se pare că n-are nici o valabilitate și m-am mirat cum de l-a trecut cu vederea Dionisie⁴ (cel Mare, n. tr.) care era un mare cunoscător al canoanelor. Într-adevăr, Botezul, pe care cei vechi hotărîseră să-l primim, e cel care nu se abate deloc de la credință, fapt pentru care pe unele le-au numit eresuri, pe altele schisme, iar pe altele adunări ilegale. Între «erezii» au numit grupările celor care s-au lepădat și s-au înstrăinat cu totul de credință; «schisme» erau formațiile celor care s-au îndepărtat pentru anumite motive de ordin administrativ, bisericesc sau din pricina unor probleme care s-ar fi putut rezolva dacă ar fi existat o înțelegere reciprocă, iar «adunări ilegale» sînt partidele formate de preoți sau de episcopi nesupuși, precum și de mireni nedisciplinați. De pildă, dacă un cleric oarecare a fost judecat pentru o abatere și înlăturat din slujbă pentru că nu se mai supunea canoanelor, ci cerea pentru el înfițetatea și funcția respectivă, iar împreună cu el au plecat și alții, părăsind Biserica cea universală: aici avem o adunare ilegală. Schisma, în schimb, este o neînțelegere cu cei din Biserică pe tema pocăinței. Între eretici amintim pe manihei, pe valentinieni, pe marcioniți, precum și pepuzienii înșiși: la aceștia neînțelegerea se leagă direct de credința în Dumnezeu.

Părinții cei vechi au hotărît să respingă cu totul Botezul ereticilor, în schimb să-l recunoască pe al schismaticilor, aceștia fiind oameni care se mai află încă în Biserică, pe cînd cei din adunările ilegale, dacă se îndreptează printr-o pocăință apreciabilă și printr-o întoarcere reală, trebuie primiți iarăși în Biserică, așa cum se întîmplă adeseori să fie

2. De la cuvîntul grecesc καθαρός = cel curat. Sub această poreclă au apărut în mai multe rînduri în Biserică grupări de creștini mai rigoriști și mai scrupuloși, care au creat dezbinări sau schisme de multe ori pentru motive personale. Așa erau în sec. III novațienii (după numele preotului Novațian, din Roma) care nu socotea «curați» pe cei care în timpul persecuțiilor făcuseră unele concesii prigonitorilor păgîni și care doreau să fie reprimiți în Biserică. Tot la fel gîndeau și montaniștii.

3. Pepuza era orașelul de naștere (în Frigia) a lui Montan, care a creat și el o sectă foarte răspîndită după anii 200.

4. Dionisie cel Mare, episcop al Alexandriei în sec. III (248—264).

primiti în treapta lor ierarhică și clericii care au plecat împreună cu alți nesupuși, dacă au făcut pocăință.

Pepuzienii sînt evidenteretici, pentru că au hulit împotriva Duhului Sfînt, atribuind în chip nelegiuit și nerușinat lui Montan și Priscilei numirea de Paraclet⁵. Ei sînt așadar vrednici de osîndă pentru că hulesc pe Duhul Sfînt, comparîndu-L cu oamenii, astfel fiind vrednici, de osîndă veșnică, pentru că «hula împotriva Duhului Sfînt nu se iartă»⁶. Ce rost ar avea să admitem valid Botezul celor care botează în numele Tatălui, al Fiului, precum și al lui Montan și al Priscilei? Pur și simplu n-au fost botezați cei care au fost botezați în astfel de nume, despre care Tradiția nu ne-a învățat. De aceea chiar dacă acest lucru a scăpat din vedere marelui Dionisie, noi trebuie să ne silim să nu le urmăm greșeala, căci absurditatea unei astfel de practici este vădită de la sine, însă și lămurită pentru toți cei care știu să judece cît de puțin.

«Catarii» fac parte și ei dintre cei dezbinați, dar cei din vechime în frunte cu Ciprian⁷ și Firmilian al nostru⁸ au hotărît să-i pună pe toți în aceeași categorie: catari, encratiți, hidroparastați, pentru că dezbinarea tuturor acestora s-a început printr-o schismă, iar cei care s-au despărțit de Biserică n-au mai avut harul Duhului Sfînt peste ei, pentru că prin întreruperea succesiunii a încetat continuitatea comuniunii. De fapt, cei dinții care s-au depărtat primiseră de la Părinți hirotonia și, datorită punerii mîinilor acestor Părinți, ei aveau darul duhovnicesc, dar cei care s-au rupt, devenind laici, n-au mai avut putere nici să boteze, nici să hirotonească și nici să dea altora harul Duhului Sfînt, de la care s-au exclus ei înșiși; de aceea Părinții au hotărît ca aceia care sînt botezați de ei, pentru că erau botezați de niște laici, venind la Biserică, să fie curățați din nou cu adevăratul Botez al Bisericii. Întrucît cîțiva din cei din Asia, ca să se conformeze hotărîrilor luate de cei mai mulți au fost cu totul de părere să fie recunoscut Botezul acestora, zicem și noi să fie primit⁹.

5. Acest neofit exaltat și-a ales ca «proorocîte» două aventuriere (Maximila și Priscila), cu ajutorul cărora își răspîndește rătăcirile lui. Despre montanism a se vedea *Istoria bisericească*, ed. II, vol. I, p. 139—140.

6. Lipsă nota și din text.

7. Episcop al Cartaginei († 258).

8. Episcop de Cezareea Capadochiei (sec. III).

9. Se vede că Sf. Vasile rămîne la rezolvarea mai indulgentă a situației: recomandă în general reprimirea schismaticilor (desigur aplicîndu-le obligații de penitență), dar respinge botezul ereticilor.

Nu trebuie uitat că cele trei mari «epistole» canonice (188, 199 și 217) au fost receptate de legislația Bisericii Ortodoxe fiind normative în viața creștină. Ralli-Potli, *Sintagma sîintelor și dumnezeieștilor canoane*, vol. I, Atena, 1854, pag. 88—294. În românește notăm ca pe cea mai apropiată cronologic, N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. II, partea II: *Canoanele sîinților părinți*, trad. N. Popovici—U. Kovincici, Arad, 1936, p. 39—149.

Trebuie însă să fim atenți în special la fapta urită a «encratiților» (sau rigoriștilor, n.tr.), pentru că spre a face cu neputință primirea lor în Biserică ei au încercat să prevină primirea prin introducerea unui botez de tip special, stricind astfel însăși tradiția lui proprie. Deci socot că, întrucît nu s-a primit despre ei nici o lămurire, ar trebui să respingem botezul lor, și chiar dacă va fi primit cineva de la ei Botezul, cînd vin la Biserică totuși să-i rebotezăm. Dar dacă aceasta ar fi o piedică pentru bunul mers al Bisericii Capadochiei, ar trebui să ne întoarcem larăși la tradiție și să urmăm pe Părinții care au orînduit cele de cuviință pentru noi. Căci mă tem ca nu cumva vrînd să le facem concesiuni la primirea Botezului, să fie cumva o piedică pentru cei care se mîntuiesc, din pricina asprimii propunerii noastre. Iar dacă encratiții¹⁰ păstrează încă Botezul nostru, aceasta să nu ne înspăimînte, căci nu sîntem obligați să le dăm har, ci ne silim să urmăm exact prevederea canoanelor. În orice caz, să se hotărască ca acelora care vin de la botezul lor să li se împărtășească ungeri în fața credincioșilor și așa să se apropie de taine. Pe de altă parte, eu știu că pe frații Izois și Saturninos, care erau de aceeași condiție, i-am primit în scaunul episcopal; din această pricină pe cei care au fost împreunați din nou cu tagma lor nu mai putem să-i despărțim de Biserică, pentru că primind pe episcopii lor s-a statornicit un fel de canon¹¹ care îndreptățește comuniunea cu ei.

III

Femeia care-și omoară în chip voluntar fătul se face vinovată de pedeapsa uciderii. În credința creștină nu se precizează dacă fătul era format sau încă nu era. Dar dreptatea n-o cere numai ceea ce era vorba să se nască, ci și pe cel care a uneltit împotriva lui însuși, pentru că, așa cum se întîmplă adeseori, femeile mor în astfel de încercări. Aici se mai adaugă și uciderea fătului, care e o a doua ucidere, cel puțin intenționată de cele care nutresc astfel de fapte silnice. Totuși pocăința acestor femei nu trebuie prelungită pînă la moarte, ci ele pot fi primite (din nou în comuniune, n.tr.) după un răstimp de 10 ani. Vindecarea lor să nu se hotărască după timp, ci după felul în care ele se pocăiesc¹².

IV

Diaconul care a desfrînat după ce a fost hirotonit va fi îndepărtat din diaconie, dar, odată coborît în rîndul mirenilor, nu va fi scos din

10. Numiți așa între altele și fiindcă foloseau la împărtășanie apă în loc de vin (ἐγχερατής - cumpătat).

11. (44, 47 apost.; 8. sin. I ec.; sin. II ec.; 95 trulan; 7 Laod.; 47 Vasile c. M.), citat după Milaș, *Canoanele II*, 2, p. 41.

12. (65 apost.; 91 trulan; 21 Ancira; 8, 33, 52) Milaș, *op. cit.*, p. 50.

comuniune, căci într-adevăr există un canon vechi, potrivit căruia cei căzuți din treapta lor nu trebuie supuși decît la acest soi de pedeapsă, întrucît cred că cei vechi au urmat legea care zice : «nu va izbîndi de două ori întru același necaz»¹³. Și mai este și alt temei, și anume : cei care sînt în tagma mirenilor după ce au fost scoși din rîndul credincioșilor, pot fi primiți din nou în locul de unde au fost alungați, iar diaconului îi ajunge o dată osînda caterisirii ; deci întrucît nu i se mai dă diaconia, în această osîndă să consistă pedeapsa. Aceste reguli sînt scoase după dreptul scris. Dar în toate cazurile de acest fel vindecarea adevărată constă în îndepărtarea de păcate. De aceea cel care pentru plăcerea cărnii a lepădat harul își va dovedi deplin vindecarea numai prin îndepărtarea de plăceri, prin frîngerea trupului și prin înfrinare cu toată supunerea. Așadar, trebuie să ținem atît ceea ce reiese din dreptul scris, cît și ceea ce prevede tradiția, iar în cazurile unde nu se admite asprimea dreptului, acolo trebuie să urmăm regula tradițională¹³.

V

În legătură cu cei care se căsătoresc a treia oară, sau de mai multe ori, cei vechi au hotărît același canon care se potrivește comparativ la cei cu a doua căsătorie : un an (oprire de la împărtășanie, n.tr.) pentru a doua căsătorie, cu toate că alții spun doi ani. Cit privește pe cei cu a treia căsătorie, cei vechi îi opresc de la împărtășanie trei ani și chiar patru ani. De fapt, ei nu-i mai spun «căsătorie» acestei împreunări, ci poligamie sau mai curînd un desfrîu continuu. De aceea a zis și Mîntuitorul către femeia samarineancă, care schimbase cinci bărbați : «pe care-l ai acum nu-ți este bărbat»¹⁴, pentru că cei care au trecut peste limita căsătoriei a doua nu mai sînt vrednici în ochii lor să se numească «bărbat» ori «soție». Pentru cei care se căsătoresc a treia oară am primit obiceiul de afurisire pe cinci ani, nu din vreun canon, ci din urmarea celor primite mai înainte. Pe ei nu trebuie să-i oprim cu totul de la Biserică, ci să-i învrednicim de «ascultare» de doi ori trei ani și după aceea să li se dea voie să «stea împreună», dar de împărtășirea binelui să fie încă opriți, abia cînd vor arăta un rod oarecare de pocăință, abia atunci să se așeze în locul împărtășaniei¹⁵.

13. Naum 1, 9 (ed. 1914).

14. Can. 25 ap. 15; 16 sin. IV ec. 4, 21, 44; Trulan; 19 Ancîra, 27 Cartag.; 18, 32, 44, 51, 60, 69, 70 Vasile c. M., Milaș, op. cit., p. 52.

15. Sf. Vasile cunoaște patru trepte de catehumenat prin care propunea să fie canonișii cei care puteau reveni prin Botez ori prin Euharistie în comuniunea Bisericii : 1) plîngătorii sau tînguitorii (προσπλαίοντες) care trebuiau să petreacă afară, la ușa Bisericii, unde-și plîngeau păcatele și rugau pe cei care intrau în Biserică să se roage pentru ei ; 2) ascultătorii (ἀκροάμενοι) care aveau voie să asculte Liturghia pînă la citirea Apostolului și a Evangheliei ; 3) ingenunchetorii (γόνυκλινοντες) sau cei care se

VI

Pe ereticii care se pocăiesc înainte de a pleca din viață trebuie să-i primim, dar nu fără chibzuință, ci cercetându-i dacă arată căință adevărată și dacă au roade care dovedesc rîvnă pentru mîntuire ¹⁶.

VII

Desfrînările călugărilor nu trebuie socotite căsătorii, ci unirile lor trebuie oprite pe orice cale, căci acest lucru e și spre întărirea Bisericii, dar și spre a nu se da prilej ereticilor să birfească împotriva noastră, pe cîtă vreme prin îngăduința noastră față de acest păcat i-am împinge spre el ¹⁷.

VIII

Cei care se depravează contra naturii sau cu animale sînt vrednici de aceeași pedeapsă ca și ucigașii, fermecătorii, adulterii și închinătorii la idoli, de aceea Tu aplică și la aceștia dispoziția ce o ai împotriva celorlalți. Iar pe cei care fac penitență vreme de 30 de ani, pentru necurătenia pe care au săvîrșit-o în neștiință, nu trebuie să mai stăm la îndoială a-i primi, pentru că îi face vrednici de iertare atît neștiința, cît și mărturisirea lor deschisă, ca să nu mai vorbim de prelungirea pedepsei lor, căci au fost «dați satanei» aproape o viață de om, ca să învețe să nu se mai facă de rușine. De aceea să dai îndrumări să fie primiți fără întîrziere mai ales dacă au și lacrimi care înduplecă milostivirea Ta și dacă arată o viață demnă de milă ¹⁸.

IX

Cel care în mînie a folosit securea împotriva soției sale este un ucigaș. Dar bine ai făcut că m-ai făcut atent și mi-ai cerut într-un chip vrednic de înțelepciunea Ta să mă întind mai pe larg asupra acestei probleme, pentru că există multe deosebiri între faptele săvîrșite cu voie și între cele fără de voie. E cu totul fără voință și departe chiar de intenția făptuitorului să arunci cu o piatră împotriva unui cîine sau să dai într-un pom și fără să vrei să lovești un om, căci intenția a fost să se apere de cîine ori să-și doboare o poamă, iar nu să lovească pe omul care trecea întîmplător pe acolo. O faptă de felul acesteia este involuntară. Tot

prostern (ὀπιπτοντες) care aveau voie să facă mătânii împreună cu cei credincioși; 4) cei care stau în picioare (συστάωντες) și care puteau petrece în biserică pe toată durata Sf. Liturghii, dar nu puteau participa la Sf. Taine. Abia după aceea erau primiți din nou între creștini.

16. Cf. can. (12, 14 sin. I ec., 7 sin. II ec., 78, 96, trul.; 12 Neocez.; 45 Cartag.).

17. Cf. can. (25, 26 ap.; 14, 15, 16 sin. IV ec. 4, 6, 44 trul.; 19 Anc.; 3, 18, 20, 32, 44, 60, 70 Vasile c. M.).

18. I Cor. 5, 5. Amfilohiu fusese instalat în anul 313, așa că sfatul Sf. Vasile îi prinde bine (cf. can. 61, 87, Trul.; 16, 17, 20, 22, 21, Anc.; 58, 62, 63, 65 Vas. c. M.).

fără voie este și fapta celui care, voind să pedepsească pe cineva, îl lovește cu un bici ori cu o vergea ușoară, dar omul s-a întimplat să moară; aici trebuie ținut seamă de intenția celui care a vrut să cumințească pe cel care a greșit, iar nu să-l omoare. Tot involuntară este și fapta celui care într-o încăierare se apără împotriva cuiva cu lemn ori chiar numai cu mâna, îndreptându-și lovitura tocmai spre locurile mortale, arătându-i că i-ar putea face rău, dar nu precis ca să-l omoare. De fapt, acțiunea aceasta se apropie de cea săvârșită cu voință, căci cel care a folosit astfel de unealtă spre apărare ori cel care a lovit fără cruțare, e clar că, lăsându-se stăpînit de patimă, nu a cruțat pe om. Tot astfel și cel care folosește un ciomag mai greu ori o piatră mai mare decît e de obicei puterea omenească e numărat printre ucigașii involuntari pentru că a vrut una și a realizat alta. De fapt, împins de mînie el a lovit atît de puternic încît a omorît pe cel lovit, cu toate că silința lui a fost doar să-l rănească, iar nu să-l omoare pur și simplu. Dar cine întrebuițează sabie sau orice altă unealtă de acest fel nu mai are iertare, mai ales cel care a aruncat în om cu securea. Căci e limpede că n-a dat cu mîna în așa fel încît gravitatea rănii să fie pe mărimea puterii lui, ci a aruncat unealta în așa fel încît greutatea fierului, agerimea și avîntul puternic al aruncăturii făceau ca lovitura să fie neapărat mortală. Și iarăși cu totul voluntară și fără ca să mai existe aici nici o îndoială e fapta săvârșită de tilhari sau de năvălirile războinice, căci cei dintii omoară căutînd bani, ca să-și ascundă învinuirea furtului, pe cînd cei care se duc să ucidă în război își propun deschis nu să sperie ori să pedepsească, ci tocmai să omoare pe vrăjmașii lor. Tot așa și dacă cineva și-ar pregăti o doctorie cu scop ascuns, dar în realitate această doctorie provoacă moartea, o astfel de faptă este voluntară. Așa fac adeseori femeile care căutînd să atragă pe unii în dragoste prin descîntece și vrăjitorii, le dau niște doctorii care produc întunecarea minții lor. Deci, dacă aceste femei aduc moartea, sînt puse în rîndul ucigașilor voluntari din pricina practicii lor magice interzise, cu toate că ele vor una și fac alta. De aceea și femeile care prepară droguri pentru provocarea avortului sînt ucigașe întocmai ca și cele care primesc otrăvurile care ucid fătul din pîntecele mamei. Cu aceasta cred că am spus destule despre aceste lucruri ¹⁹.

X

Hotărîrea Domnului că nu-i îngăduit nimănui să se despartă, afară doar de caz de desfrînare ²⁰, se potrivește deopotrivă atît bărbaților, cît

19. *Can.* (65 ap.; 21—23 *Anc.*; 2, 8, 11, 43, 54, 56, 57 *Vas. c. Mare*, 5 *Grig. Nyss.*)

20. *Matei* 19, 9.

și femeilor, dacă urmărim desfășurarea logică a ideii. Dar obiceiul prezintă și aici deosebiri, mai ales când e vorba de femei; Apostolul, de pildă, ne spune că cel ce se lipește de o desfrînată este un singur trup cu ea²¹. Iar Ieremia zice așa: «Dacă o femeie se duce la alt bărbat, ea nu se va mai întoarce la bărbatul ei, ci pîngărită fiind, rămîne pîngărită»²². Și «cel ce ține pe cea preacurvă e nebun și necredincios»²³. Pe de altă parte, obiceiul rînduiește că și bărbații adulteri și cei care trăiesc în desfrîu sînt datori să rămînă în căsnicie, de aceea nu știu dacă poate fi numită adulteră femeia care trăiește cu un bărbat care a fost părăsit (de soția lui n. tr.), deoarece aici vina cade asupra celei care și-a părăsit bărbatul, contează deci în primul rînd pricina care a dus la desființarea căsătoriei²⁴. Chiar dacă este bătută ori pentru că nu poate răbda bătăile, femeia trebuie să rabde mai virtos decît să se despartă de soț. Nu trebuie să se țină seamă nici de pierderea averilor, pe care ar invoca-o femeia. Dar nici cazul că soțul trăiește în desfrîu n-a fost prevăzut de obiceiul bisericesc și nici n-a fost rînduit femeii să se despartă de un soț infidel, ci să rămînă cu el din cauză că nu se știe ce va urma. Căci «ce știi tu, femeie, dacă îți vei mîntui bărbatul?»²⁵. De aceea femeia care și-a lăsat soțul și s-a dus la altul este o adulteră, pe cînd cel părăsit este de iertat și nici cea care viețuiește laolaltă cu unul ca acesta nu se osîndește. În schimb, dacă bărbatul este cel care, după ce și-a părăsit soția, s-a dus la alta, este el însuși adulter, pentru că o face și pe dînsa adulteră, dar și cea care viețuiește cu el e adulteră, pentru că a atras la ea un bărbat străin²⁶.

XI

Cei ce se jură că nu primesc hirotonia nu trebuie ca, dat fiind jurămîntul depus de ei, să mai fie siliți să-și calce jurămîntul. Căci cu toate că se pare că ar exista vreun canon care ar fi îngăduitor pentru astfel de oameni, eu știu din experiență că cei care-și calcă jurămîntul nu merg pe calea cea bună. Trebuie dar să cercetăm și felul jurămîntului, cuvintele, dispoziția sufletească în care s-au jurat, adaosurile amănunțite care au fost făcute în textul jurămîntului, iar dacă nu există niciăieri vreo împrejurare atenuantă, unii ca aceștia trebuie lăsați neapărat deoparte. În ce privește cazul lui Sever sau mai exact al preotului

21. *I Cor.* 6, 16.

22. *Ier.* 3, 1 (ed. 1914).

23. *Pilde*, 18, 23 (ed. 1914).

24. Se vede că ideile evanghelice nu pătrunseseră încă deplin din moment ce situația femeii era judecată mai aspru decît cea a bărbatului.

25. *I Cor.* 7, 16.

26. *Can.* (48 ap.; 87, 94 trul.; 20 Anc.; 102 Cartag.; 18, 21, 35, 77 Vas. c. M.).

hirotonit de el, se pare că el cuprinde câteva astfel de dezvinovățiri, dacă ești cumva și tu de aceeași părere. Satul supus episcopiei Mistiei, peste care a fost rinduit acel om, poruncește să fie dat lui Vasode și atunci nici el nu-și va călca jurământul, căci nu se va depărta de localitatea sa ; pe de altă parte, Longinos, avînd pe Chiriac cu el, nu va lăsa părăsită Biserica și nici sufletul nu și-l va osindi prin lenevire. Nici noi nu ne vom arăta că am săvîrși ceva potrivit canoanelor pătîrînd pe Chiriac, care după ce s-a jurat să rămînă la Mindane, a acceptat strămutarea. De fapt, întoarcerea lui va însemna salvarea jurământului, iar ceea ce a făcut în urma ordinului nu i se va socoti lui călcarea de jurămint, pentru că n-a fost adaos la jurămint că nu s-ar depărta nici o clipă din Mindane, cu lipsa lui de memorie ^{26 a}, zicînd că Cel ce cunoaște și cele ascunse nu va privi nepăsător nimicirea Bisericii din pricina unui om ca el, care de la început a lucrat necanonic, s-a legat cu alții prin jurămint împotriva Evangheliei și învață să se calce jurămintul prin aceea că s-a strămutat, iar acum minte fățărînd lipsa lui de memorie. Dar întrucît nu noi sîntem cei care judecă inimile, ci judecăm după cele ce le auzim, să lăsăm în grija Domnului pedepsirea, iar noi să-l primim fără să mai cercetăm și să-i iertăm uitarea socotind-o o slăbiciune omenească ²⁷.

XII

Cel care a săvîrșituciderea fără voie acela și-a plătit îndestul osinda în cei 11 ani (de excludere de la Sf. Împărtășanie, n.tr.). Într-adevăr, e limpede că pentru cei răniți prin lovire să aplicăm Legea lui Moise ; pe cel căzut în urma rănilor primite, dar care poate umbla sprijinit de baston nu-l vom socoti omorît ; dacă însă nu s-a mai sculat după lovituri, cel care l-a lovit, chiar dacă n-a vrut să-l omoare, e socotit ucigaș ²⁸, deși involuntar după intenția lui.

XIII

Pe preoții căsătoriți a doua oară ²⁹ canonul i-a oprit cu totul de a mai sluji ³⁰.

XIV

Părinții noștri n-au pus între ucigași pe cei care au săvîrșit ucideri în timpul războiului ³¹ ; după părerea mea ei ar fi vrut să ierte pe cei

26. a. Situație proprie regiunii Antiohiei.

27. Comentariul lui Zonara asupra acestui caz îl redă Milaș, *Canoanele*, II Ap.

67. Tot el indică și canoanele similare : 25 Ap. ; 95 Trul. ; 17, 18.

28. *Can.* (65 Ap. ; 23 Anc. ; 9 sin. I—II ; 2, 8, 13, 54, 57 Vasile c. M.).

29. După ce le-a murit prima soție.

30. *Can.* 17 Ap. ; 3 Trul. ; 7 Neocez.

31. «Omorul nu-i îngăduit, dar e și legal și vrednic de laudă a ucide pe inamic în război», spunea Sf. Atanasie, can. I, Milaș, *op. cit.*, p. 28.

care au luptat pentru apărarea moralității și a dreptei credințe, dar poate că-i bine să-i sfătuim că întrucît mîinile lor nu sînt curate, să se abțină de la împărtășanie vreme de 3 ani ³².

XV

Cel care ia camătă, dacă va primi să întrebuițeze cîștigul său nedrept în folosul săracilor și dacă se va lăsa de acum înainte de boala iubirii de bani, poate fi primit la preoție.

XVI

Mă mir că tu cauți și în Scriptură precizări gramaticale și socotești că e necesar ca limba traducerii să exprime înțelesul ei canonic, iar nu să redea însemnarea proprie a cuvîntului evreiesc. Întrucît nu se cade ca lenea să ne lase nerezolvată întrebarea pusă de o minte atît de ageră, spunem că păsările cerului și peștii mării ³³ au avut încă de la creația lumii aceeași origine pentru că și unele și celelalte au ieșit din apă, fapt pentru care ambele au aceleași însușiri: unele înoată prin apă, altele zboară prin văzduh și din această cauză sînt pomenite la un loc. Dacă ne gîndim la pești, această formă de limbaj nu și-a putut găsi corespondență literală potrivită, dar dacă avem în vedere pe toate viețuitoarele care trăiesc în apă, ea a fost totuși foarte potrivit tradusă, pentru că și păsările cerului sînt supuse omului ca și peștii mării și nu numai ele, ci toate vietățile «care străbat cărările mărilor» ³⁴. Căci nu faptul că trăiește în mare face pe un animal viu să fie pește, de pildă chiții, balenele, peștele-ciocan, delfinii, focile, la care trebuie să adăugăm caii de mare și cîinii de mare (= rechinii) și peștele-fierăstrău și peștele cu spadă și peștele-bou și dacă vrei urzica de mare, petoncla și tot felul de scoici, din care nici unul nu-i pește, dar care străbat «cărările mărilor».

XVII

Neeman n-a fost mare înaintea Domnului, ci «era om cu trecere înaintea stăpînului său» ³⁵, adică era unul din cei care aveau putere pe lângă regele Siriei. Deci cercetează cu amănunțime Sfînta Scriptură și atunci dezlegarea problemei va veni de la sine ³⁶.

32. *Can.* 22—23 *Anc.*; 8, 43, 45 *Vas.*; 5 *Gr. Nyss.*

33. *Fac.* 1, 20—21.

34. Ultima frază pare o interpolare întrucît nu urmează șirul logic al ideii.

35. *IV Regi* 5, 1.

36. Să nu se uite că Sf. Vasile răspunde aici la întrebări puse de Amfilohiu.

EPISTOLA 189

Către marele medic Eustathe

Scrisă pe la sfârșitul anului 374 ori la începutul lui 375

I

Toți cei care vă îndeletniciți cu medicina știți că chemarea Voastră însemnează grija față de om. Și mi se pare că cel care pune știința aceasta înaintea tuturor celorlalte îndeletniciri, cărora își poate închina omul rîvna, și-a găsit judecata convenită și nu s-a depărtat de ceea ce trebuie crezut; în schimb e tot atît de adevărat că de lucrul cel mai prețios dintre toate, care este viața, îți vine să fugi ca de ceva dureros atunci cînd nu poți reda cuiva sănătatea.

Or, iscusința Voastră are drept scop să-ți redea sănătatea. În mod special, pentru Tine această știință se dovedește plină de rezerve, căci tu lărgești și mai mult granițele filosofiei, nelimitînd doar la trupuri binefacerile acestei măiestrii, ci te preocupă și gîndul să vindecî și bolile sufletului. Și cînd zic aceasta nu mă iau după zvonurile celor mulți, ci pentru că am învățat din propria mea experiență. Și anume, în multe alte împrejurări, dar mai cu deosebire acum de curînd, am ajuns într-o stare foarte grea din pricina negrăitei răutăți a vrăjmașilor noștri: parcă ar fi fost un curent rău, așa s-a năpustit ea peste viața mea, dar tu l-ai îndepărtat cu dibăcie, scoțînd această nesuferită rană de la inima mea și revărsînd în locul ei apa mîngiietoarelor Tale curvinte¹. Cît despre mine, pe măsură ce mă gîndeam la uneltirile neîntrerupte și variate ale vrăjmașilor îndreptate împotriva mea, am socotit că ar trebui să tac și să primesc în liniște ceea ce unelteau, fără să mă împotrivesc acelor oameni înarmați cu minciuna, această armă nelegiuită, care adeseori se folosește și de adevăr ca să-și înfigă mai adînc colții. Dar Tu m-ai îndemnat, pe bună dreptate, să nu trădez adevărul, ci să combat calomnia, temîndu-mă că nu multă vreme am mai putea răbda, dacă minciuna ar tot progresa în paguba adevărului.

II

Acești oameni care au prins ură pe mine mi se părea că fac cu mine ceea ce se spune într-o fabulă a lui Esop, unde lupul a ajuns să invi-

1. S-ar părea că primele fraze ale acestei lungi epistole sînt lipsite de sens. În schimb, ca și cum ai arunca o găleată cu apă rece peste cineva ca să-l trezești și să-l readuci la curaj și la trezire, așa află Sf. Vasile mîngiere în lupta pentru apărarea credinței, care a ajuns să fie desfigurată de oameni răi și rătăciți. După cum se va vedea e vorba de controversele trinitare ale vremii. Unii atribuie această epistolă Sfîntului Grigorie de Nyssa (*Bardenhewer, op. cit.*, III, 154).

nuiască pe miel, pretextînd că îi este rușine, așa-zicînd, să-l mănînce fără vreun motiv temeinic, deși acesta niciodată nu i-a putut face nici un rău, dar cu toate că mielul a înlăturat orice învinuire calomnioasă, lupul nu-și pierde deloc pofta, așa că dacă a pierdut din punctul de vedere al dreptului, în schimb s-a arătat biruitor prin dinții săi. Tot așa se întîmplă și cu cei care-și dau silința să ațîțe ură împotriva mea și socotesc că acest lucru ar fi o cauză nobilă, dar pentru că se rușinează să mă urască fără motiv, scornesc împotriva mea tot felul de motive și de acuzații. De fapt ei nu duc pînă la capăt nici una din afirmațiile lor, ci acum spun una, mai tîrziu spun alta, și pînă la urmă cine știe ce încă altă pricină o socotesc a fi izvorul urii pe care mi-o poartă. Răutatea lor nu se mărginește la un fapt precis, iar cînd îi iei la cercetări mai serioase, întrebîndu-i despre una dintre învinuiri, îndată trec la alta și chiar dacă toate acuzațiile le sînt respinse, ei tot nu se lasă de ură! Ne învinuiesc că ne închinăm la trei dumnezei, fac să răsune de minciunile lor urechile multora, și nu încetează să scornească orice altă calomnie, numai să poată cîștiga oarecum încrederea.

Or adevărul e de partea noastră: arătăm în public tuturor, și îndeosebi celor cu care ne întîlnim, că am dat anatemei pe oricine vorbește de trei dumnezei și că nici măcar nu-i socotim creștini pe astfel de oameni². Cînd aud de așa ceva, îndată ridică pe Sabeliu împotriva noastră, iar în legătură cu această învățătură se vorbește tot mai des despre o boală a cărei cauză e tocmai acest om. Împotriva acestei învinuiri noi recurgem la arma obișnuită, arătîndu-le că împotriva unei astfel de erezii simțim același dezgust ca și pentru iudaism.

III

Ce adică? Credeți oare că după atîtea confruntări se descurajează și se liniștesc cumva? Deloc! Ne învinuiesc că am introduce alte înnoiri în ale credinței, și dacă uneltesc în felul acesta împotriva noastră e pentru că noi recunoaștem existența a trei ipostasuri și totuși vorbim de o singură bunătate, o singură putere, o singură dumnezeire³. Într-un fel, observația lor nu-i departe de adevăr, spunem și noi, dar atunci cînd ne aduc această învinuire ei fac obiecțiunea că felul nostru de a vorbi nu se potrivește cu cel obișnuit în Scriptură, care îl con-

2. Se vede că hotărîrea luată în anul 362 la Sinodul din Alexandria *μία οὐσία καὶ τρεῖς ὑποστάσεις* (= o singură ființă, dar trei persoane) era încă departe de a fi acceptată de toți. Cf. A. Grillmeier, *Le Christ dans la tradition chrétienne de l'âge apostolique à Chalcedoine*, Paris, 1973, p. 242 ș.u.

3. Deci Sfîntul Vasile dovedește că a receptat hotărîrea de la Alexandria: o singură ființă divină, în trei persoane. A se vedea, de altfel, și epistola 52. Sabelios admitea numai o singură persoană în divinitate.

trazice. Și noi ce răspundem la această observație? Că nu socotim că ar fi drept să facem din obiceiul în vigoare la ei legea și canonul dreptei credințe. Căci dacă obiceiul este o dovadă de credință dreaptă, în schimb și noi ne putem împotrivi cumva obiceiului aflat în vigoare. Iar dacă acești oameni îl resping, aceasta nu însemnează că și noi am fi siliți să facem ca ei, întrucît pentru noi arbitru e Scriptura cea insufată de Duhul Sfînt, de aceea cei la care dogmele sînt de acord cu cuvintele Scripturii vor cîștiga de partea lor votul adevărului. Și atunci în ce constă vina noastră? În învinuirea care ni s-a adus ni s-au reproșat două lucruri: cel dintîi ar fi că despărțim ipostasurile; al doilea, să nu mai punem la plural nici una din numirile pe care le atribuim lui Dumnezeu ci, după cum s-a mai spus, să vorbim la singular, să spunem că e vorba de o singură bunătate, o singură putere, o singură Dumnezeire și tot așa și cu oricare dintre desăvîrșirile de acest fel. Cît privește separarea ipostasurilor, ei n-ar putea să spună că sînt străini de cei care afirmă o diversitate de substanță în natura divină. Într-adevăr, nu-i logic ca aceia care vorbesc de trei substanțe să vorbească și de trei ipostaze. Prin urmare, învinuirea se concentrează numai pe faptul că pronunțăm la singular numirile care sînt atribuite ființei dumnezeiești unice.

IV

Pe de altă parte, putem aduce aici și alt temei la îndemînă și clar. Omul care osîndește pe cei care vorbesc de o singură Dumnezeire va fi neapărat de aceeași părere cu cei care vorbesc de mai multe dumnezeiri, ori chiar de nici una. Căci nu se poate închipui o altă atitudine în afară de cea exprimată. Or, învățătura cea inspirată nu ne îngăduie să vorbim de mai multe dumnezeiri, căci de fiecare dată cînd amintește despre Dumnezeire o citează la singular «căci în El locuiește trupește toată plinătatea Dumnezeirii»⁴. Iar în alt loc: «Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii înțelegîndu-se din făpturi, adică veșnica Lui putere și Dumnezeire»⁵. Dacă înmulțirea numărului dumnezeilor e un obicei al celor atinși de răul rătăcirii politeiste și dacă negarea Dumnezeirii e o caracteristică a ateilor, care poate fi temeiul pe baza căruia sîntem învinuiți că credem într-o singură dumnezeire? Vrăjmașii noștri ne descoperă și mai deschis scopul argumentării lor: despre Tatăl ei admit că e Dumnezeu; despre Fiul admit la fel că se cuvine ca și El să fie cîstit cu nume de dumnezeire; cît despre Duhul Sfînt, deși e numărat alături de Tatăl și de Fiul, totuși ei nu vor să-L

4. Col. 2, 9.

5. Rom. 1, 20.

mai cuprindă sub numirea de dumnezeire, ci socotesc că puterea dumnezeirii începe de la Tatăl și se termină la Fiul, excluzînd de la mărirea dumnezeiască natura Duhului⁶. Drept aceea, vorbind foarte pe scurt, sîntem datori să ne apărăm adevărul împotriva acestei învățături.

V

Cum judecăm noi lucrurile? Împărtășind credința mintuitoare celor pe care i-a crescut, Domnul pune și pe Duhul Sfînt în strînsă legătură cu Tatăl și cu Fiul. Or, ceea ce o dată a fost unit, spunem că această unire rămîne sub toate formele, căci nu s-a unit într-un punct ca să se despartă în altul. Puterea dătătoare de viață, prin care firea noastră se schimbă și din viața pieritoare trece la nemurire, puterea Duhului, dacă o înțelegem alături de Tatăl și de Fiul, rămîne nedespărțită de Ei în multe alte privințe, de pildă cînd e vorba de noțiunea de bine, de cea de sfințenie și de veșnicie, de înțelepciune, de dreptate, de tărie, de putere și desigur de pretutîndenitate, deci în toate numirile folosite în înțelesul cel mai înalt⁷. Ne gîndim deci — așa e just să credem — că Cel Care S-a unit cu Tatăl și cu Duhul în atîtea înțelesuri, care sînt în același timp și sublime și vrednice de Dumnezeu, Acela nu poate fi întru nimic despărțit de El. Într-adevăr, nu cunoaștem între numirile atribuite firii divine să existe vreo deosebire în înțelesul de mai bine sau mai puțin bine și nici nu ne putem închipui c-ar fi corect să atribuim Duhului însușiri mai mărunte, pe care le-am socoti inferioare față de celelalte persoane. Toate noțiunile ca și toate conceptele care se potrivesc lui Dumnezeu sînt între ele de o egală vrednicie, pentru că nu se deosebesc în nici o privință pentru specificarea obiectului lor. Noțiunea de bun nu ne duce gîndul la un anumit obiect, pe cînd cea de înțelept, de puternic și de drept la alte obiecte, ci, oricare ar fi numirile care li se dau, ele nu descriu toate decît pe Unul singur. Dacă Acestuia îi zicem «Dumnezeu», descriem aceeași ființă ca și cea la care ne duce cu gîndul oricare dintre celelalte numiri. Dar dacă toate numirile întrebuintate pentru ființa divină au între ele aceeași valoare pentru a designa același obiect și dacă ele ne duc gîndul spre aceeași ființă, cu toate că o descriu și unele și altele sub aspecte diferite, atunci pentru ce motiv să dăm Duhului alte numiri în comuniunea cu Tatăl și cu Fiul și să-L excludem numai de la dumnezeire? Într-adevăr, trebuie ori să-I recunoaștem însușiri comune în orice privință, ori să nu I le recunoaștem în nici o privință. Dacă-i îndreptățit la unele, nu

6. De fapt, erezia pneumatomahă pleca de la erezia ariană.

7. Poate că nicăieri Sf. Vasile n-a susținut atît de hotărît divinitatea Duhului ca în această epistolă.

poate fi nedreptătit la celelalte. Dacă-i prea mic, după cum susțin ei, ca să se poată împărtăși împreună cu Tatăl și cu Fiul de numirea de «Dumnezeire», atunci nu-i drept să fie părtaș la nici un alt nume potrivit lui Dumnezeu. Dovada constă în aceea că ne servim de acesta din urmă ca să numim multe altele chiar inferioare.

Mai mult, Sfânta Scriptură nu cruță astfel de numiri echivoce chiar când ele ni s-ar părea neprobabile atunci când designăm idoli sub nume dumnezeiesc. Astfel: «dumnezeii, care n-au făcut cerul și pământul, vor pieri de pe pământ și de sub ceruri»⁸. «Toți dumnezeii neamurilor sînt idoli»⁹. Când vrăjitoarea în vraja ei cheamă pentru Saul sufletele pe care le dorea, ea zice că a văzut dumnezei urcînd din pământ¹⁰. De ce să nu vorbim la fel și despre Valaam, care era un fel de prooroc și de vrăjitor, care avea profețiile în palmă, cum zice Scriptura¹¹, și care se asemuise diavolilor, prin curiozitatea proorocirilor lui, dar care a primit, zice Scriptura, sfaturile lui Dumnezeu? Din Scriptură se pot aduna multe mărturii de felul acesta, dovedindu-se prin ele că acest nume nu-i deloc mai mare decît celelalte care I se aplică lui Dumnezeu, întrucît, după cum s-a spus, îl aflăm întrebuițat cu două înțelesuri, chiar și pentru unele neverosimile. Cît despre numirile de sfînt, de nestricăcios, de drept, de bun, nicăieri n-au legătură cu ceea ce nu li se cuvine, așa cum am desprins din Sf. Scriptură. Așadar, dacă nu se neagă că Duhul Sfînt are comune cu Fiul și cu Tatăl, însușiri pe care credința le atribuie numai naturii divine, ce rost are să spui că El e exclus din această comunitate din pricina unei singure expresii pe care, după cum am văzut, pînă și demonii și idoli o au comună cu Tatăl și cu Fiul din pricina că adeseori s-au folosit și pentru ele numiri asemănătoare?

VI

Dar, spun vrăjmașii, această numire designează natura. Or, pentru Duhul nu există comunitate de natură cu Tatăl și cu Fiul și de aceea El nu are acest nume în pîrtășie cu Ei. Dar să ne arate după ce fel de semne au recunoscut deosebirea de natură și au descoperit, cu ajutorul evidențelor, ceea ce-i propriu și ceea ce-i străin de El, căci noi nu avem nici o nevoie de cuvinte sau de alte semne ca să precizăm ceea ce căutăm, însă întrucît această natură e prea înaltă pentru ca să poată fi înțeleasă de cei ce-o caută și întrucît noi judecăm după anu-

8. *Ier.* 10, 11.

9. *Ps.* 95, 5.

10. *I Regi* 28, 13 (ed. 1914). A se vedea Sf. Grigorie de Nyssa: *Despre vrăjitoarea din Endor*.

11. *Num.* 22, 1—41.

mite semne privitoare la lucruri care scapă cunoașterii noastre, va trebui neapărat să fim duși de mână, prin aceste lucrări dumnezeiești, la căutarea naturii divine. Dacă am vedea, deci, că lucrările săvârșite de Tatăl, de Fiul și de Duhul Sfânt diferă unele de altele, vom trage concluzia că naturile care le produc sînt și ele diferite, după diferența lucrărilor. Or nu-i cu puțință ca ființele care diferă în privința naturii să se acorde între ele din pricina caracterului specific al lucrărilor. Nici focul nu răcește, nici gheața nu încălzește, ci, cu diferența naturilor, activitățile care pleacă din ele se deosebesc unele de altele. Dacă acceptăm ca unică lucrarea Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt, fără nici o deosebire nici varietate față de oricine ar fi, va trebui să deducem din unitatea de acțiune o unitate de natură ¹².

VII

Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh împreună sfințesc, împreună dau viață, luminează, mîngîie și săvîrșesc în același fel toate lucrările asemănătoare. Deci nimeni să nu atribuie în chip special acțiunii Duhului puterea de a sfinți, după ce am auzit în Evanghelie pe Mîntuitorul spunînd Tatălui Său în legătură cu ucenicii Săi: «Părinte, sfințește-i întru numele Tău» ¹³. Așadar, pentru cei care-s vrednici trebuie să credem că tot ce se lucrează în ei e în comun lucrarea Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfînt: orice har, orice putere, orice înaintare morală, viața, mîngîierea, schimbarea care duce la nemurire, trecerea la libertate, precum și toate celelalte bunuri care ajung pînă la noi. În schimb, pînă și noi, planul dumnezeiesc care ne conduce, indiferent că se realizează el în făptura noastră tainică sau duhovnicească sau în făptură sensibilă (dacă trebuie, cu ajutorul a ceea ce cunoaștem, să facă unele presupuneri în legătură cu ceea ce ne este superior), nici el nu s-a realizat în afara acțiunii și puterii Duhului Sfînt, întrucît fiecare om de la El primește ajutorul potrivit vredniciei lui personale și potrivit trebuinței lui. Într-adevăr, chiar dacă orînduirea și purtarea de grijă a acestei lumi întrec puterea noastră de înțelegere fiind mai presus decît puterea simțurilor noastre, s-ar putea afirma totuși cu ajutorul a ceea ce ne este cunoscut nouă, ca o consecință logică, cum că puterea Duhului e lucrătoare în ambele domenii și că nu poate fi străină de guvernarea lucrurilor superioare. Într-adevăr, cel ce susține o astfel de birfeală

12. Are dreptate Y. Courtonne (II, 138—139) cînd spune că Sfîntul Vasile poate fi socotit tot atît de adînc cugetător ca și cei doi Grigorie (de Nyssa și de Nazianz). Mai pe larg despre această problemă în studiul Pr. prof. Șt. Alexe, *Dumnezeirea Sfîntului Duh la Sfîntul Vasile cel Mare*, în volumul «Sfîntul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 ani de la săvîrșirea sa», București, 1980, p. 131—156.

13. Ioan 17, 17.

comite o blasfemie goală și nesimțită și nu-și sprijină absurditatea pe nici un temei. Dimpotrivă, cel care recunoaște că și lucrurile de deasupra noastră sînt guvernate de puterea Duhului Sfînt, împreună cu Fiul și cu Tatăl, face în această problemă o afirmație sprijinită pe o dovadă evidentă, care-i luată din însăși viața noastră personală. Deci identitatea de acțiune în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfînt arată limpede absoluta asemănare de natură. Iată de ce, chiar și dacă numele divinității indică natura, totuși comunitatea de substanță permite acestei numiri să se aplice în sens propriu și Duhului Sfînt.

VIII

Dar nu înțeleg de ce prin această numire, vrăjmașii noștri vor să designeze natura divinității, acești oameni care aranjează toate lucrurile, ca și cum n-ar fi citit în Scriptură că natura nu-i rezultatul alegerii. Moise a fost ales rege al egiptenilor atunci cînd proorocia l-a numit, zicînd: «Iată, Eu fac din tine un dumnezeu pentru faraon»¹⁴. Această numire ne ajută deci să credem că e vorba de o putere oarecare, fie de supraveghere, fie de lucrare. Dar natura divină, sub toate numirile cîte s-ar putea imagina, nu poate fi exprimată, în esența ei, așa cum ar vrea-o învățătura noastră. Cînd însă am atribuit lui Dumnezeu numirile de «binefăcător», de «judecător», de «bun», de «drept» și toate celelalte de același fel, la deosebitele Lui lucrări ne-am gîndit; dar natura Celui Care lucrează prin ele noi n-o mai putem descoperi prin cunoașterea intuitivă a faptelor Lui. Într-adevăr, cînd se va da o definiție a fiecăreia din aceste numiri și a naturii însăși care designează aceste numiri, se va da aceeași definiție a acestora și a aceleia. Or lucrările a căror definiție e contrară, vor avea și ele o natură diferită. Deci altceva e substanța sau ființa, pentru care nu s-a aflat termenul în stare să o facă cunoscută, și altceva e și semnificația numirilor pe care le poartă și care Li se dă pe temeiul unei activități ori a unei vrednicii oarecare. Că n-ar fi nici o diferență în acte, vom descoperi-o noi în comunitatea numirilor; cît despre diferența de natură, noi nu i-am aflat nici o dovadă evidentă pentru că, după cum s-a spus, identitatea actelor lasă să se vadă comunitatea de natură. Deci, dacă divinitatea e un nume care designează un act, după cum zicem și noi că nu există decît un singur act pentru Tatăl, Fiul și Duhul, tot așa zicem că nu există decît o singură Dumnezeire; și dacă, așa cum cred cei mai mulți, numele Dumnezeirii indică natura, întrucît nu găsim în natură nici o diferență, nu greșim dacă spunem limpede că Sfînta Treime nu formează decît o singură Dumnezeire.

14. Ieș. 7, 1.

EPISTOLA 190

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă în anul 374

I

De problemele Bisericii din Isauria¹ ai purtat grijă într-un mod vrednic de sirguința și de rîvna Ta, lucru pentru care nu pot să nu te laud. Că ar fi mai folositor, în toate privințele, dacă această grijă ar fi încredințată mai multor episcopi este, cred, ceva de la sine înțeles chiar și pentru oricare nou venit. Și e sigur că acest lucru n-a scăpat nici înțelepciunii Tale, ci dimpotrivă bine ai semnalat această situație și bine m-ai informat despre ea. Dar pentru că nu-i ușor să aflăm bărbați vrednici, trebuie să fim atenți ca nu cumva, în timp ce ne străduim să dobîndim siguranța pe care ne-o oferă un număr mai sporit de oameni, pentru a aproviziona Biserica lui Dumnezeu cu o cîrmuire mai grijulie cu ajutorul mai multor păstori, să ajungem, fără să ne dăm seama, să desconsiderăm învățătura dumnezeiască din pricina nepregătirii celor chemați la demnitatea arhierescă și astfel să obișnuim poporul să petreacă în nepăsare². Căci și Tu știi că tocmai cei puși în fruntea mulțimilor ajung de obicei să creadă astfel de obiceiuri. De aceea cred că e mai bine dacă alegem cite un bărbat încercat, de regulă din fruntașii orașului, dacă așa ceva e ușor și sigur, și lui să-i încredințăm toată răspunderea ca să pună în ordine toate amănuntele. Pentru o astfel de slujire ajunge dacă omul e robul lui Dumnezeu «lucrător cu fața curată»³, care să «nu caute folosul lui, ci al celor mulți»⁴, pe care să-i poată duce la mîntuire. Iar acesta dacă va vedea că puterile lui sînt mai slabe decît chemarea care-l așteaptă «să caute lucrători la seceriș»⁵. Așadar dacă vom găsi un astfel de bărbat, mărturisesc că este mai bine să fie unul decît mulți, și pentru Biserică este mai de folos, iar pentru noi mai fără primejdie, dacă vrem să reglementăm în felul acesta tema păstoririi sufletelor.

Dacă acest lucru nu-i ușor, atunci să ne îngrijim să punem întîistătătorii prin orașele și tîrgurile care în vremurile vechi aveau scaune episcopale și abia după aceea să ridicăm pe unul din ei la rang de epis-

1. Regiune muntoasă în sudul Asiei Mici făcînd parte din Episcopia de Iconium.

2. Aluzie la starea nepăsătoare din Biserica vremii aceleia, cînd din cauza prestunilor ariene erau promovate elemente tot mai slabe în fruntea episcopilor.

3. *II Tim.* 2, 15.

4. *I Cor.* 10, 33.

5. *Matel* 9, 37—38.

cop în oraș⁶. Aceasta pentru ca nu cumva cel ales să devină o piedică în calea aranjării planurilor următoare și să dăm astfel naștere unui război intern din pricina poftei lui de a cârmui peste mai mulți, nerecunoscînd hirotonia episcopilor eparhiali. Dacă acest lucru e greu și nu l-ar îngădui vremea, să fie cu grijă înțelepția Ta la următorul fapt: să procedezi la delimitarea exactă a granițelor jurisdicționale a episcopului din ținutul Isaurilor prin hirotonirea în jur a câtorva episcopi sufragani. Ar cădea în grija noastră să prevedem pentru viitor ca episcopi pentru restul ținuturilor oameni pe care i-am socoti potriviți în urma unei atente examinări și ispitiri.

II

În legătură cu cele comunicate de Cucernicia Ta am întreat și pe Gheorghe⁷, care mi-a expus părerea lui. În această problemă trebuie să păstrăm tăcere, lăsînd pe seama Domnului să poarte El grijă de casa Lui. Căci îmi pun nădejdea în Dumnezeu, că El ne va da putere să ieșim ca și altădată din greutăți, rînduindu-ne o viață mai ferită de tulburări. Dacă această măsură nu te mulțumește, fă-mi plăcerea și trimite-mi un scurt memoriu în care să precizezi cam ce fel de post să creăm, pentru ca să începem să cerem ajutor de la fiecare din prietenii aflați în serviciu ori în chip gratuit, ori pe un preț modest, și să ne rugăm la Domnul ca să îndrume lucrurile spre bucuria noastră.

Am scris și fratelui Valeriu în legătură cu cele ce mi-ai încredințat. La Nyssa situația este așa cum ai lăsat-o Cucernicia Ta și cu ajutorul rugăciunilor Tale înaintează spre mai bine. Oricum, dintre cei care au fost smulși de la noi, unii s-au retras alipindu-se de curteni, alții au rămas așteptînd schimbări acolo. Mare e puterea lui Dumnezeu încît să zădărnicească ori nădejtile unora ori să facă ineficace reîntoarcerea celorlalți⁸.

III

Tălmăcind «mana», așa cum ar fi scos-o dintr-o tradiție iudaică oarecare, Filon zicea despre calitatea ei că era în așa fel încît își schimba gustul după cugetul celui ce o consuma și că în sine ea era un fel de

6. Tactică sănătoasă, pentru care Sf. Vasile face apel la factorul tradițional. Prin ea s-a căutat dejucarea imixtiunii ariene. Prin «întîistătători» va fi înțeles și pe «horepiscopi»?

7. Nu știm din altă parte cine era acest Gheorghe, probabil un candidat la episcopat. În orice caz, grija Sf. Vasile mergea pînă acolo încît căuta să prevină presiunea ariană în această vreme în care împăratul Valens sprijinea pe față pe arieni.

8. Sf. Grigorie de Nyssa nu prea avea tactul necesar pentru a putea face inofensivă minoritatea semi-arienilor care nu-l sprijineau. Nu va trece un an de cînd Sf. Vasile va scrie aceste rînduri și fratele său va fi depus prin presiunea guvernatorului Demostene. A se vedea epist. 225.

mei îndulcit cu miere, dar că gustul ei era cînd de piine, cînd de carne, și încă de carne de pasăre ori de vietate sălbatică, dar uneori avea gust de legume, ba încă de o anumită legumă, după dorința fiecăruia, pe cînd altădată avea gust de pește, în așa fel încît fiecare din aceste calități se păstra neschimbată după gustul celui ce o mîncă ⁹.

Scriptura cunoaște care cu trei luptători : în timp ce în carele de luptă ale celorlalte țări aflăm doi luptători, vizitiul și hoplitul sau infanteristul, luptătorii carelor lui Faraon mai aveau pe lîngă cei doi și pe unul care ținea frîul cailor.

Simpios mi-a scris o epistolă exprimînd sentimente de respect și de comuniune. I-am răspuns și i-am mai anexat și textul scrisorii pe care ți-am trimis-o Cuvioșiei Tale, încît, dacă crezi, o dată cercetată și aprobată, dispune să i se trimită și lui, deodată cu a ta, la care mai adaugă și tu ceva de la tine ¹⁰.

Fie ca dragostea Bunului Dumnezeu să te păzească pentru mine și pentru Biserica Lui sănătos, voios întru Domnul și rugător pentru mine.

EPISTOLA 191

Către Amfilohie, episcop de Iconium *

Scrisă în anul 374

Căzîndu-mi în mină epistola Cucerniciei Tale, am adus mare mulțumire lui Dumnezeu, pentru că în cuvintele ei am găsit urmele unei vechi prietenii. Tu nu ai trecut în categoria celor mulți, care fac cu încăpăținare primele avansuri de convorbire prietenească, ci, după cum ai învățat în ce constă măreția pe care smerenia le-o dă sfinților, ai preferat să ții rangul al doilea, dar totuși să dai semn de viață înainte de mine. De altfel aceasta e legea biruinței între creștini, ca să se încoroneze și cel care se mulțumește să aibă mai puțin.

Ca să nu rămîn însă cu mult în urma rivnei Tale celei nobile, iată mă adresez Cucerniciei Tale și exprim și eu ceea ce simt, pentru că odată ce, cu darul lui Dumnezeu, unitatea de credință este statornică între noi, din acea clipă nu există nimic altceva care să ne împiedice de a fi un trup și un duh, după cum am și fost aleși într-o nădejde prin che-

9. A se vedea și cele spuse în epistola 188, canonul 15. Oricum, Sf. Scriptură se bucura de mare atenție din partea Sf. Vasile și Sf. Amfilohie.

10. Simpios era episcop în Seleucia. Schimbul acestor scrisori va fi fost legat și de formulări dogmatice de felul celei de sub nr. 125.

*. Se pare că această epistolă n-a fost adresată lui Amfilohiu, ci lui Simpios din Seleucia Isauriei, fiind expedită prin intermediul lui Amfilohiu, după cum reiese din epist. 190 (Hristu, *op. cit.*, III p. 21).

mare. De dragostea Ta atrră să legi de un început bun și o urmare potrivită, adică, pe de o parte, să aduni în jurul tău pe cei de aceeași credință, iar pe de altă parte, să rînduiești vremea și locul pentru întilnirea cu mine, în așa fel încit întimpinîndu-ne reciproc cu darul lui Dumnezeu să conducem Bisericele după vechea rînduială a dragostei, primind ca mădulare ale noastre atît pe cei care vin dintr-o parte, cit și pe cei care vin din cealaltă parte, trimițîndu-i ca și cum ar fi de-ai noștri și primindu-i tot în același fel. Aceasta era pe vremuri fala Bisericii: frații care erau trimiși în misiune de la o margine la alta a lumii abia dacă erau încredințați din partea Bisericii lor particulare cu mici semne de recunoaștere, în schimb pe oriunde mergeau, ei găseau pretutîndeni numai rude și frați. Din păcate acest lucru și multe altele ni le-a răpit acum, prin diferite orașe, vrăjmașul Bisericii lui Hristos, așa încit astăzi s-a ridicat un zid despărțitor chiar și în cadrul aceluiași oraș, ajungînd ca fiecare din noi să se uite cu ochi bănuitori la semenul său ². Prin aceasta ce altceva am cîștigat decit să ne răcim sufletește unii față de alții ³, stare cu care a caracterizat Domnul în chip excepțional însăși situația apostolilor ?

Dacă vei găsi că-i indicat, faceți, între timp, cunoștință unii cu alții, ca să știm cu cine vom intra în comuniune. Și astfel, după ce, în vederea strîngerii la un loc, vom alege o localitate potrivită pentru ambele părți și timpul potrivit pentru călătorie, vom porni la drum unii către alții, iar Domnul ne va îndruma pe drumul cel bun.

Să fii sănătos și voios și roagă-te pentru mine, iar dragostea de oameni a Bunului Dumnezeu să te păzească spre mulțumirea mea.

EPISTOLA 192

Către magistrul Sofronios *

Scrisă în anul 374

Dacă, așa cum scrii în neîntrecutul Tău zel după fapte bune, te-ai făcut Tu însuși obiect al unei îndoite bucurii, și anume, cea dintîi, de a fi primit o scrisoare, iar cea de a doua, de a fi lucrat în folosul nostru obștesc, în cazul acesta ce răsplată n-ar trebui să-mi închipui că am, după ce am citit o scrisoare care-i ecoul celui mai dulce glas și cînd văd

2. Din aceste cuvinte se deduce indirect sfatul dat de Sf. Vasile: de a strînge rîndurile între ortodocșii din Isauria pentru că se vede că și în acele părți bîntuia dihonnia dintre frați.

3. Matei 24, 12; Ioan 13, 35.

* Cu eleganța obișnuită Sfîntul Vasile recunoaște promptitudinea cu care prietenul i-a împlinit gîndul.

că folosul mi-a venit cu o grabă atât de mare ? Și nu numai că am primit cu plăcere scrisoarea care mi s-a trimis, dar plăcerea a fost cu atât mai mare, cu cât cel care o scria ai fost Tu însuși. Să-mi hărăzească Domnul bucuria de a te vedea cât mai curînd, ca să-ți pot dovedi și cu grai viu recunoștința mea și să mă bucur totodată și de toate bunele însușiri pe care le ai.

EPISTOLA 193.

Către Meletie, mare medic ¹

Scrisă în anul 375

Mie nu îmi este dat să pot ocoli asprimile iernii, așa cum fac cocorii, iar dacă pentru prevederea viitorului nu sînt poate cu nimic mai neajutorat decît cocorii, în schimb în puțința de a mă mișca liber în viață sînt tot atât de departe de păsări, pe cît sînt de departe și de puțința de a zbura. Mai întii m-au reținut anumite preocupări de ordin exterior, dar apoi niște febre neîntreprute și puternice mi-au stors atât de mult vlaga trupului, încît aveam senzația că sînt și mai slab decît mine, atât de mult slăbisem. Mă întrecusem deci și pe mine însumi. După aceea au urmat niște atacuri periodice de febră, care s-au repetat mai mult de douăzeci de ori. Acum, cînd se pare că aș fi scăpat de această febră, mă simt atât de slăbit în urma bolii încît m-ar putea prinde și într-o pînză de păianjen. De aceea mi s-a interzis să fac orice călătorie, orice suflare de aer fiindu-mi mai primejdioasă decît valurile mari pentru un navigator.

Sînt nevoit, așadar, să rămîn ascuns în cameră și să aștept primăvara, dacă bineînțeles voi ajunge pînă atunci și dacă nu mă va părăsi nădejdea din pricina bolii furișate înlăuntrul meu. Dacă Domnul mă va scăpa cu mîna Lui cea atotputernică, aș fi foarte bucuros să vin prin ținuturile Tale atât de îndepărtate și să îmbrățișez cu mare bucurie pe un om atât de drag. Roagă-te să mi se normalizeze viața, așa cum o dorim.

EPISTOLA 194

Către Zoil

Scrisă în anul 375

Ce faci, minunate prietene, cauți să întreci măsura smereniei mele ? Tu, care ai o atât de înaltă pregătire și te pricepi atât de mult la

1. Descriindu-și în amănunțime suferințele trupesti, Sfintul Vasile uimește pe oricare cu puterea lui de dăruire în folosul Bisericii.

scris, după cum relese din epistola ta, îmi cori să te iert, ca și cum ai vrea să Te întreci și pe Tine însuși? Eliberează-te de astfel de glume și scrie-mi de fiecare dată! Căci dacă mă delectez și eu cu puțină retorică, aceasta o fac când citesc cu multă plăcere scrisorile unui bărbat erudit, iar dacă voi fi înțeles din Scriptură cât de mare dar este să ai dragoste¹, voi socoti lucrul cel mai de preț conversația cu un om care te iubește. O! Dacă aș putea descrie ceea ce cer în rugăciuni: sănătate trupească și fericire pentru întreaga Ta casă!

În legătură cu starea în care mă aflu, să știi că ea nu-i cu nimic mai suportabilă decât se știa de obicei. Ajunge să spun doar atîta pentru a-ți putea da seama de slăbirea trupească la care am ajuns. Căci gravitatea din cale afară, cu care boala a pus stăpînire pe mine, nu poate fi prea ușor înfățișată prin cuvinte, nici să te convingă despre ea cumva prin fapte, chiar dacă ar mai exista în boala mea ceva care depășește tot ce ai știut despre ea tu însuși. Stă de acum doar în puterea bunătății dumnezeiești să-mi dea tărie ca să îndur cu răbdare loviturile dure-roase ale trupului, pe care Domnul mi le-a trimis spre îndreptare.

EPISTOLA 195

Către Eufroniu, episcop de Coloneea

Scrisă în anul 375

Întrucît Coloneea, pe care Domnul a rînduit-o sub conducerea Ta, e așezată departe de locurile mai cîrcuite, oricît de multe scrisori aș trimite altor frați din Armenia², către Cuvioșia Ta trebuie să scriu mai rar pentru că nu prea găsesc om de nădejde care să-ți aducă scrisorile. Acum însă așteptînd fie că vei fi Tu de față, fie că epistola îți va fi transmisă de episcopii cărora le-am predat-o, scriu Cuvioșiei Tale și te salut prin scrisoarea aceasta, informîndu-te, pe de-o parte, că mai fac umbră pămîntului, iar pe de altă parte, rugîndu-te să mă ai în rugăciunile Tale, ca astfel Domnul să micșoreze tristețile și să înlătore această mare greutate a suferinței care apasă ca un nor pe inima mea.

Se va întîmpla și acest lucru dacă va fi rînduit să revină la casele lor cît mai repede preaiubiții noștri episcopi, care sînt acum împrăștiati (în surghiun, n.tr.) îndurînd pedepse de dragul credinței³.

1. I Cor. 13, 1—8. După cît îi admiră înalta pregătire, Zoil pare a fi fost unul dintre colegii de școală ai sfințului. Afară de cîteva cuvinte amicale la început, încolo îi descrie prietenului său starea de extremă slăbire la care a ajuns organismul său.

2. Pentru un om ca Sf. Vasile, care călătorise în tinerețe «peste mări și țări», cum ni se spune în ep. 204, nu putea fi ceva imposibil să țină legătura (măcar și în scris) și cu Biserica din Coloneea, așezată într-o regiune mai puțin cîrcuită.

3. Aluzie la prietenul său Eusebiu, exilat în Tracia (cf. ep. 183).

EPISTOLA 196

Către Aburgios¹

Scrisă în anul 375

Te avinți ca o stea : o dată te arăți într-un ținut barbar, altă dată în altul ; o dată împarți soldă armatei, altă dată te înfățișezi înaintea împăratului într-o ținută de sărbătoare ; iată ceea ce renumele, care ne aduce la cunoștință vești bune, nu încetează a ne aduce aminte.

Rugăm, dar, pe Dumnezeu, ca planurile și acțiunile Tale să înainteze pe măsura vredniciilor Tale, pentru ca astfel să ajungi la o situație înaltă și ca să te arăți patriei tale câtă vreme mai sîntem pe pămînt și respirăm aerul care ne înconjoară. Căci doar atîta mai avem din viață atît timp cît mai suflăm.

EPISTOLA 197

Către Ambrozie, episcopul Mediolanului¹

Scrisă în anul 375

I

Mari și numeroase sînt darurile Stăpînului nostru, încît nici mărirea lor nu se poate măsura, nici mulțimea lor nu se poate socoti. Dar unul din cele mai mari daruri pentru cîți primesc binefaceri cu mulțumită este și cel de față, și anume că deși sîntem foarte depărtați unii de alții, după poziția locului unde trăim, ni se oferă bunătatea de a ne uni prin comuniunea în scris. În două chipuri am avut bucuria să intrăm în legătură : întii, prin întîlnirea noastră personală, iar în al doilea rînd, prin comunicarea noastră prin scrisori.

Întrucît am făcut cunoștință prin cele pe care mi le-ai spus — cunoștință care nu se imprimă în mintea mea cu litere văzute, trupește, ci prin cunoașterea frumuseții omului lăuntric, vădită prin varietatea cuvintelor, deoarece fiecare din noi vorbește «din prisosul inimii»² —, am dat slavă Dumnezeului nostru, Care din fiecare neam alege pe cei bine plăcuți Lui. Căci El a fost cel care a înălțat din turma oilor un conducă-

1. Sf. Vasile avea un dar deosebit de a-și arăta atenția față de oricine, cu atît mai mult față de cei care s-au dovedit devotați Bisericii. Aburgios era unul din aceștia.

1. Mingliat că de astă dată nu mai întimpină decepții din partea apusenilor, Sf. Vasile se bucură de faptul că — potrivit tradiției — Sf. Ambrozie fusese ales de popor printr-un semn ceresc (printr-o voce de copil : «Ambrozie să fie episcop!»), punîndu-l în legătură și cu felul chemării regelui David de la oi și a proorocului Amos de la caprele lui. A se vedea Socrate, *Ist. bis.* IV, 30, Migne, P. G. 67, 114.

2. Matei 12, 34; Luca 6, 45.

tor pentru poporul Său (pe David, n.tr.), iar pe Amos l-a făcut chiar prooroc, luându-l tocmai de la păscutul turmei de capre ca să-l întâlnească prin Duhul Sfânt. Tot El a ales pentru purtarea de grijă a turmei lui Hristos pe un bărbat dintr-un oraș împărătesc, căruia s-a încredințat spre conducere un popor întreg, om cu o cugetare înaltă, cu o origine strălucită, cu pricepere în ale obștei, cu putere în ale graiului, îmbrăcat cu toate podoabele darurilor lumești. Și acesta refuzând toate favorurile vieții, pe care le-a socotit pagubă, numai ca să dobândească pe Hristos³, a luat arma marii și vestitei corăbii a credinței în Dumnezeu, conducerea Bisericii lui Hristos. Pășește dar înainte, omule al lui Dumnezeu, pentru că Evanghelia lui Hristos n-ai luat-o și n-ai învățat-o de la oameni, ci Însuși Domnul te-a mutat de la judecătoria pământului pe scaunul apostolilor. Luptă-te luptă bună, alină suferințele poporului, dacă cumva s-ar molipsi careva de boala rătăcirii ariene, trezește în el vechile tipare ale Părinților și dă-ți silința să continui corespondența ca să zidești în noi casa iubirii frățești pe temelia pe care ai apucat-o, căci numai așa vom putea fi alături duhovnicește unii lângă alții, chiar dacă în privința locașului pămîntesc ne despart mari distanțe de loc.

II

Interesul și râvna Ta pentru fericitul Dionisie⁴ episcopul, sînt o dovadă a întregii Tale iubiri față de Domnul, a cinstei față de înaintașii Tăi și a zelului pentru credință. Pentru că atenția oamenilor față de cei dragi dintre cei de aceeași credință străbate pînă la Cel Atotputernic, Căruia îi slujește, iar cel care cinstește pe luptătorii pentru credință dovedește că tot atît de mare este și râvna lui pentru credință, de aceea această faptă aleasă formează o mărturie vie despre o virtute deosebită.

Din iubirea pe care o ai pentru Hristos am înțeles că dintre prea vrednicii frați aleși de Cuvioșia Ta pentru împlinirea acestei bune lucrări, prin distincția comportării lui, cel mai mult a provocat lauda în fața întregii Tale preoțimi faptul că prin modestie i-au impresionat pe toți, impunîndu-le o statornicie generală. Și apoi, dovedind o râvnă și o purtare deosebită, s-au încumetat, pe de o parte, într-o vreme de iarnă insuportabilă, iar pe de altă parte, dovedind o râvnă deosebită, au convins pe cei care străjuiseră cu credincioșie osemintele fericitului Dionis-

3. Filip. 3, 8.

4. După cum reiese și din cei trei codici care au stat de bază ediției publicate de Maurini și reproduse de Migne, P. G. 32, 312, aici se termină textul acestei epistole. A. Cavallin (*Die Legendenbildung um den Mailänder Bischof Dionysios*, în rev. «Eranos», Göteborg, 1945 p. 135—149) socoate (pe nedrept) neautentică partea a II-a de la cap. 2 a acestei epistole.

să le dăruiască lor acest «talisman» al vieții lor⁵. Și să știi că nici cei de altădată și nici puternicii zilelor de azi nu ar fi reușit să înduplece statornicia acestor oameni dacă nu i-ar fi înduioșat sinceritatea fraților care au prezentat cererea. La realizarea scopului propus a colaborat foarte mult și prezența fiului nostru, prea iubitul și prea evlaviosul Terasios preotul, care s-a oferit, de bună voie, să suporte greutatea călătoriei, care a îmblânzit pornirea neșovăielnică a unora din credincioșii de acolo, convingînd, prin cuvinte, pe cei care se împotriveau tradiției moaștelor și preluînd moaștele, cu evlavia cuvenită, le-a păstrat pentru folosul fraților, de față fiind la acest fapt preoții, diaconii și mulți alți temători de Dumnezeu. Așadar, primiți-le cu atîta bucurie cu cîtă vi le-au trimis paznicii lor. Nimeni să nu se îndoiască, nimeni să nu șovăiască; el e acel luptător nebiruit. Aceste oseminte le recunoaște Domnul, ele s-au luptat împreună cu sufletul fericitului. Ele și sufletul lui vor primi cununa la dreapta zi a răsplătirii lui, potrivit celor care spun prin scris că «toți trebuie să ne înfățișăm înaintea judecării lui Hristos, ca să ia fiecare după cele ce a făcut prin trup»⁶.

O raclă a fost cea care a primit cinstitul lui trup, nimeni altul n-a mai fost pus lîngă el. Mormîntul lui era vestit, cinstea care i se acorda era pe potriva mărturiilor. Creștinii au fost cei care l-au găzduit și l-au coborît cu mîinile lor atunci și care l-au scos acum. Ei l-au sigilat ca și cum ar fi pregătit de drum pe tatăl și pe proteguitorul lor și l-au trimis, socotind mai prețioasă bucuria lor decît mîngîierea lor.

EPISTOLA 198

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă după Paștile anului 375

I

După epistola pe care ne-a adus-o cineva dintre ofițeri³ am mai primit una direct pe adresa mea. Cum a fost și firesc, eu n-am trimis prea multe epistole, pentru că n-am găsit oameni care să vină spre Tine. În orice caz, au fost mai mult de patru epistole, dintre care fac parte și cele care mi s-au trimis din Samosata, drept răspuns la primele epistole ale

5. Dionisie urcase în anul 346 în scaunul episcopal al Milanului, dar în urma unor tulburări ariene el a fost exilat în Capadochia, unde a și murit în anul 374. Acum Sf. Vasile e bucuros să poată împlini cererea Sfintului Ambrozie de a-i trimite moaștele Sf. Dionisie.

6. Rom. 14, 10—12, II Cor. 5, 10. A se vedea în această privință și studiul Pr. prof. Ioan G. Coman publicat în «Studii Teologice», nr. 5—6/1975, p. 359—379, în care se apără autenticitatea integrală a epistolei.

3. E vorba de niște ofițeri trimiși în misiune.

Cuvioșiei Tale și pe care l le-am confirmat cu sigiliul meu fratelui iubit Leontiu, prin controlorul financiar din Niceea, cu rugăminte de a le transmite din partea lui îngrijitorului casei lui, prea iubitului frate Sofronic, ca acesta să poarte grijă de expedierea lor către Tine. Întrucît însă epistolele acestea trec prin multe mîini, e lucru firesc ca uitarea sau comoditatea unuia să fie cauza pentru care n-au ajuns la Cuvioșia Ta. De aceea te rog să mă ierți că epistolele îți sosesc atît de rar ².

Ar fi trebuit, e drept, să-ți fi trimis pe cineva de aici și n-am făcut-o. Drept ai judecat și ești în drept să-mi faci observație, dar să știi totodată că aici iarna a fost atît de aspră încît toate drumurile au fost împotmolite pînă în zilele Paștilor, și n-am avut pe nimeni să aibă atîta curaj încît să înfrunte această greutate a drumului. Căci chiar dacă corpul nostru preoțesc pare numeros, totuși se compune din oameni prea puțin obișnuiți cu drumețiile, întrucît ei nu se îndeletnicesc nici cu negustoria, nu le place să petreacă prin țări străine și cei mai mulți din ei deprind, în general, cîte-o meserie sedentară, ca astfel să-și poată asigura cele trebuincioase traiului zilnic ³. De pildă, chiar și pe fratele acesta, pe care l-am trimis la Cuvioșia Ta, l-am chemat de la țară, ca să-l folosim drept curier al epistolelor către Cuvioșia Ta, iar treburile noastre le va comunica deschis Cuvioșiei Tale, iar el prin harul lui Dumnezeu, s-ajungă curat și repede la mine.

Pe iubitul frate Eusebiu citețul, pe care de mult am dorit să-l trimit la Cuvioșia Ta, l-am reținut, așteptînd să se îmbunătățească vremea. Și acum ne aflăm într-o frămîntare nu din cele mai fericite, de aceea mă tem ca nu cumva lipsa de deprindere cu drumețiile să-i aducă oarecare greutate și să-i prilejuiască vreo îmbolnăvire trupească, întrucît și așa e destul de bolnăvicios.

II

E de prisos să-ți mai aduc la cunoștință în scris inovațiile doctrinale care s-au întins în tot Răsăritul, întrucît frații înșiși le vor putea expune destul de amănunțit prin viu grai. Să știi însă, Prea Cinstite Părinte, că în clipa cînd scriam această scrisoare atît de rău mă simțeam, încît îmi pierdusem orice nădejde că aș mai supraviețui.

Nu mă simt în stare nici măcar să înșir toate simptomele suferințelor care mă încearcă și să descriu slăbirea și urcarea continuă a febrei, precum și reaua dispoziție în care mă aflu. Pot să spun că din toate acestea rețin una singură: că s-a împlinit vremea petrecerii în această viață nenorocită și vrednică de plîns.

2. Dacă era greu de găsit curieri obișnuiți, cu atît mai greu se pot afla pentru corespondența cu cei exilați.

3. Interesante știri despre situația materială a preoților.

EPISTOLA 199

Către Amfilohiu, despre canoane ¹

Scrisă în anul 375

Îți răspusesem mai de mult la niște întrebări pe care Cuvioșia Ta mi le puseși, dar scrisoarea n-am trimis-o încă, pentru că m-a oprit lungă și primejdioasa mea îmbolnăvire și pentru că n-am găsit un curier de încredere. Într-adevăr, foarte puțini sînt pe aici oamenii care să cunoască bine drumul și care să fie pregătiți pentru o astfel de misiune. Deci, cunoscînd acum pricinile întîrzierii, iartă-mă. Am admirat la Tine dorința de a învăța, pe care ai împreunat-o cu smerenia, întrucît dorești să te mai instruiești după ce ți s-a încredințat odată slujba de a învăța Tu pe alții ², și încă de a-i învăța prin mine, cînd se știe că eu nu stăpînesc o poziție însemnată în domeniul cunoașterii ³. Dar pentru că vrei să faci acest lucru cu frică de Dumnezeu, ceea ce altcineva nu l-ar face prea ușor, trebuie ca și eu să vin, peste puterile mele, în ajutorul bunei Tale voințe și nobilei Tale rîvne.

XVII

M-ai întrebat privitor la preotul Vianor ⁴ dacă ar mai putea fi primit în cler în urma jurămîntului pe care l-a făcut. După cîte știu se luase o hotărîre comună pentru clericii din Antiohia, care făcuseră jurămînt deodată cu el, stabilindu-se că la serviciile publice ei nu mai au voie să ia parte, în schimb în particular pot îndeplini slujbe preoțești. Hotărîrea aceasta îi dădea drept și lui Vianor să-și exercite funcția, întrucît serviciul lui de preot nu era legat de Antiohia, ci de Iconium; or, după cum mi-ai scris tu însuși, Vianor și-a mutat chiar și domiciliul de la Antiohia în Iconium. Dacă Cuvioșia Ta vei cere acestui om să facă penitență pentru ușurătatea cu care a făcut acel jurămînt în fața unui bărbat necredincios ⁵, pentru că nu mai putuse răbda neplăcerea acestei mici primejdii, atunci poți să-l primești ⁶.

1. A se vedea epistola 188, după care se face și numerotarea canoanelor.

2. Am mai amintit că Amfilohiu fusese hirotonit ca episcop în anul 373.

3. Astfel de modestii întîlnim adeseori în epistolele Sf. Vasile.

4. Cazul preotului Vianor se aseamănă cu cel al preotului Chiriac din can. 10 al acestui Sfînt Părinte. În amîndouă cazurile se recomandă aplicarea principiului economiei «pentru a nu face sminteală în fața poporului», dar îi dă și epitimie.

5. Cel vizat aici pare a fi un episcop arian din timpul schismei din Antiohia. Era epoca lui Valens.

6. Vezi can. 25 ap., 95 trul., 10, 28—29, 64, 81—82 Vasile c. Mare.

XVIII

În privința fecioarelor căzute, care, după ce făgăduiesc Domnului că vor trăi în curăție, cad sub patimile trupului și-și calcă astfel legământul, Părinții noștri, procedînd cu bunătate și cu blîndețe față de neputințele celor care alunecă spre rău, au stabilit că ele ar putea fi reprimite în comuniunea Bisericii după ce vor fi făcut penitență vreme de un an, pentru că se aseamănă cazul lor cu al celor care se căsătoresc a doua oară. Dar după cît mi se pare, prin harul lui Dumnezeu, Biserica este în creștere și devine tot mai puternică⁷, și întrucît se înmulțește acum și tagma fecioarelor, sînt de părere că lucrul trebuie cercetat așa cum se prezintă, făcînd apel și la sugestiile Scripturii unde am mai putea găsi încă idei similare. Văduvia este mai prejos decît fecioria, de aceea și păcatul văduvelor e mai mic decît cel al fecioarelor⁸. Să vedem în acest sens ce a scris Pavel lui Timotei : «iar de văduvele cele tinere ferește-te, căci atunci cînd poftesc împotrița lui Hristos, vor să se mărite și își agonisesc osîndă fiindcă și-au călcat legămîntul dintîi»⁹. Or, dacă văduva cade sub o judecată atît de grea pentru că și-a călcat credința făgăduită lui Hristos, ce va trebui să credem despre o fecioară care e mireasa lui Hristos și un vas sfințit închinat Stăpînului ? Săvîrșește un mare păcat chiar și sclava care-și dăruiește trupul unor căsătorii clandestine, umplînd de stricăciune casa, iar prin viața sa nelegiuită batjocorește și pe stăpînii ei ; fără îndoială că e cu mult mai grav ca o mireasă să devină adulteră, necinstind și unirea pe care a făcut-o cu Mirele său dîndu-se unor plăceri necurate. Or, dacă văduva se osîndește ca și o sclavă desfrînată, atunci și fecioara va cădea sub osînda unei adultere. Și după cum numim adulter pe cel care viețuiește împreună cu o femeie străină, faptă pentru care nu-l primim la Cuminecătură, pînă ce nu se va fi lăsat cu totul de păcat, tot așa vom hotărî și cînd e vorba de fecioară.

Dar și acest lucru trebuie să-l stabilim acum : fecioară este cea care s-a adus de bună voie Domnului, renunțînd la căsătorie și preferînd viața de sfințenie. Deci făgăduințele făcute Domnului le admitem din clipa în care vîrsta omului a ajuns la maturitatea judecătii. Într-adevăr, nu-i drept să socotim valabile declarațiile unor copile, ci numai cînd acestea au ajuns la mai mult de 16 sau 17 ani, fiind deplin stăpîne pe gîndirea lor și dacă, după ce au fost supuse unei destul de îndelungate cercetări, ele au stăruit, după ce au cerut cu insistență și după ce s-au rugat, să fie

7. Cam prea multă îngăduință arată aici Sf. Vasile «creșterii» Bisericii, cînd în cele mai multe epistole se plînge tocmai de criză, de dezbinări, de derută.

8. Încă de pe vremea Sf. Pavel văduvele și fecioarele depuseseră vot de castitate. Ele erau controlate de Biserică.

9. *1 Tim.* 5, 11—12.

primite, abia atunci pot fi numărate între fecioare, confirmînd făgăduința care prezintă astfel de garanții și putînd fi pedepsite fără cruțare dacă ar călca-o. Căci multe sînt aduse înainte de împlinirea acestei vîrste de părinți, de frați sau de alte persoane apropiate lor, fără ca ele să vină din convingere personală spre viața de necăsătorie, ci doar pentru că vor să-și asigure astfel niște mijloace oarecare de trai. Astfel de tinere nu trebuie primite cu ușurință, ci să aștepte pînă ce vom cerceta amănunțit intenția lor proprie ¹⁰.

XIX

Nici din făgăduințele pentru feciorie făcute de bărbați n-am recunoscut decît pe ale celor care s-au înscris în rîndul călugărilor, căci se vede că au primit în chip tacit să ducă viață de necăsătorie. Totuși și pentru ei cred că se cuvine să se procedeze tot așa, întrebîndu-i și primind din partea lor făgăduința lămurită, iar dacă se vor întoarce iarăși la viața legată de trup și de plăceri, să fie supuși pedepsei cu care sînt condamnați cei care trăiesc în desfrînare ¹¹.

XX

Pe acele femei care, pe cînd se aflau încă în erezie, au mărturisit că doresc să trăiască în feciorie, dar după aceea au ales căsătoria, cred că nu trebuie să le osîndim, «căci cele cîte zice legea le spune celor care sînt sub lege» ¹². Or, cele care n-au ajuns încă să se supună jugului lui Hristos nu cunosc nici legile Domnului. De aceea ele sînt primite de Biserică și, deodată cu iertarea tuturor celorlalte păcate, ele obțin de pe urma credinței în Hristos și iertarea aceloră ¹³. În general pentru cele ispășite o dată, în viața de catehumenat, nu se mai cere acum iarăși altă ispășire. Firește că pe aceștia Biserica nu-i primește fără Botez, de aceea drepturile acestei nașteri de a doua sînt pentru ei un lucru foarte necesar.

XXI

Dacă un bărbat viețuind împreună cu o femeie nu se mulțumește cu viața de căsătorie, ci cade în desfrîu, noi îl socotim desfrînat și îi fixăm un timp mai îndelungat de pedepsire, totuși n-avem un canon care să ne

10. Can. 19 sin. I ec.; 15—16 sin. IV ec.; 40, 44 trul.; 6, 44, 126 Cartag.; 4, 60 Vasile.

11. Can. 26 ap.; 7, 16 sin. IV ec.; 44 trul.; 19 Anc.; 6, 8, 20, 60 Vasile c. Mare.

12. Rom. 3, 19.

13. Ereticii erau socotiți egali cu cei trecuți prin școala catehumenatului atunci cînd era vorba să fie primiți în rîndurile credincioșilor ortodocși. În acest canon se vorbește despre cei ce «se nasc» prin Botez.

dea drept să-l punem sub acuzarea de adulter dacă păcatul lui a fost săvârșit cu o femeie liberă de căsătorie, pentru că, zice Scriptura, femeia adulteră odată «pîngărită, pîngărită va fi și nu se mai întoarce la soțul ei»¹⁴, iar «cel ce ține pe cea preacurvă este nebun și necredincios»¹⁵; dimpotrivă, cel ce a desfrînat cu ea nu va fi exclus de la împreună-viețuire cu soția lui. De aceea femeia își va primi soțul, dacă acesta se lasă de desfrîu, iar bărbatul va trimite la casa ei pe cea care s-a pîngărit. Nu-i ușor să descoperi temeiul acestei practici, dar obiceiul așa s-a încetățenit.

XXII

Pe cei care au femei provenind din răpire și care le-au luat atunci cînd ele erau logodite cu alții cu plan de căsătorie, nu trebuie să-i primim (la *Împărtășanie*, n.tr.) pînă cînd acele femei nu le vor fi fost luate și date logodnicilor, dacă aceștia vor vrea să le ia, ori să renunțe la ele. Iar dacă va lua cineva pe o femeie liberă, va trebui să i se ia și să fie dată la ai săi, și să se lase la aprecierea rudelor, ori părinților, de vor fi, ori frați sau orice ocrotitori ai fetei; și de vor voi ei să o dea lui de soție, trebuie să se încheie nunta; iar dacă ei nu vor, să nu fie siliți.

Cît despre cel care și-a luat ca femeie pe una pe care mai întîi a necinstit-o, fie prin surprindere, fie prin orice silă, acelaia trebuie neapărat să i se aplice pedeapsa prevăzută desfrînării. Or pedeapsa pentru cei care desfrînează s-a hotărît să fie de patru ani. În primul an desfrînații trebuie respinși de la rugăciunile obștei, ei rămînînd doar să plîngă la ușile Bisericii; în al doilea an ei pot fi primiți să stea la Liturghie pînă cînd se fac citirile Apostolului și Evangheliei; în anul al treilea trebuie făcută pocăința (și mărturisirea păcatelor, n.tr.); în anul al patrulea ei au drept să asculte întreagă Liturghia, împreună cu poporul, dar n-au drept încă să ia Sfînta *Împărtășanie*¹⁶. Abia după aceea să fie primit la *Împărtășirea* cu cel Bun.

XXIII

Pentru cei care s-au căsătorit cu două surori, sau cele ce s-au căsătorit cu doi frați, eu am trimis o scrisoare a cărei copie se află la *Cuvioșia Ta*¹⁷. În schimb cel care a luat pe soția fratelui său, unul ca acesta să nu se primească pînă ce nu se va fi despărțit de ea.

14. *Ier.* 3, 1 (ed. 1914).

15. *Pilde* 18, 23 (ed. 1914).

16. A se vedea la epistola 188 nota 5.

17. A se vedea ep. 160.

XXIV

Apostolul a hotărît că dacă văduva trecută în catalogul văduvelor, adică a celor întreținute de Biserică, se căsătorește, să i se treacă cu vederea. Nici pentru bărbatul văduv n-a fost rînduit nici o lege; pentru el e de ajuns pedeapsa rînduită celor care se căsătoresc de două ori. În schimb, văduva care a ajuns la 60 de ani și totuși ar vrea să viețuiască cu bărbat, nu va fi socotită vrednică de împărtășirea cu cel Bun pînă ce nu va renunța la o astfel de patimă a necurăției. Iar dacă am înscris-o (între credincioșii Biserici, n.tr.), vina vi fi a noastră, nu a femeii.

XXV

Cel care ține pe o femeie necinstită de dînsul, va fi supus pedepsei fixate pentru necinstire, în schimb i se îngăduie s-o aibă de soție.

XXVI

Desfrînarea nu e nuntă și nici chiar început de nuntă. De aceea, dacă-i cu putință să-i convingem să se despartă unii ca aceștia care s-au unit prin desfrîu, ar fi lucrul cel mai bun. Dacă cu tot dinadinsul doresc să viețuiască împreună, să li se pună în vedere pedeapsa rînduită pentru desfrînare¹⁸, dar totuși să nu-i despărțim, ca nu cumva să se întîmple ceva mai rău.

XXVII

Despre preotul care din neștiință a încheiat o căsătorie necanonică am hotărît ceea ce se cădea, adică să poată avea și el scaun în Biserică, dar de la celelalte activități preoțești să fie îndepărtat, căci este de ajuns pentru un om, care are situația lui, că i s-a dat iertare. Că să binecuvîntezi pe altul cînd tu trebuie să-ți îngrijești propriile tale răni, e o nepotrivire, căci cînd binecuvîntezi împărtășești sfințenie. Or, cine n-are sfințenie, pentru că a păcătuit din neștire, cum s-o dea altuia? Deci el să nu binecuvînteze nici în public, nici în particular, și nici să împartă altora trupul lui Hristos, dar nici să nu săvîrșească nici o altă lucrare sfîntă, ci să se mulțumească doar cu întîietatea șederii și să ceară cu lacrimi Mîntuitorului să-i ierte păcatul săvîrșit din neștiință.

XXVIII

Mi se pare într-adevăr absurd ca cineva să facă un jurămint că nu se va atinge de cărnurile de porc. De aceea binevoiește a-i învăța să

18. A se vedea mai sus, can. 22.

nu mai facă astfel de legăminte și de făgăduințe fără rost, convingându-i că folosirea acestei mîncări este indiferentă, întrucît nici o făptură lăsată de Dumnezeu «nu-i de lepădat dacă se ia cu mulțumire»¹⁹. De aceea legămîntul de care e vorba aici e ridicol, iar lipsirea de un astfel de aliment nu-i necesară²⁰.

XXIX

Dregătorilor care se jură să facă rău supușilor, la fel li se cade aplicat un léac în stare să-i vindece de o boală care trebuie tratată cu cea mai mare grijă. Tratamentul lor e de două feluri: mai întii, să-i înveți să nu se mai jure; al doilea, să nu stăruiască în hotărîrile cele rele. De aceea, dacă cineva a avut intenția, de mai înainte, ca printr-un jurămînt să facă rău altuia, acela să-și dovedească părerea de rău pentru nesocotința cu care a făcut acel jurămînt, dar să nu folosească evlavia drept pretext ca să-și respecte jurămîntul. Irod n-a avut nici un folos că și-a respectat jurămîntul, căci pentru ca să nu și-l calce s-a făcut ucigașul proorocului. O dată pentru totdeauna jurămîntul a fost interzis, dar cu atît mai mult trebuie osîndită nenorocirea care s-a făcut.

De aceea, cel care s-a jurat trebuie să se căiască, nu să se zbată să facă și mai mare nelegiuirea. Cercetează-i numai absurditatea și vei vedea: de s-ar jura cineva să scoată ochii fratelui, oare ar fi bine dacă s-ar înfăptui una ca aceasta? Dar de s-ar jura cineva săucidă? Dar dacă — pe scurt — ar făgădui cineva prin jurămînt să calce orice poruncă? «Juratu-m-am și m-am hotărît nu ca să săvîrșesc păcatul, ci ca să păzesc judecățile dreptății Tale»²¹. Și după cum avem datoria de a întări porunca prin nestrămutate hotărîri, tot așa trebuie să nimicim și să stîrpim în tot chipul păcatul.

XXX

În legătură cu cei care comit rapt, e drept că nu avem un canon mai vechi, dar mi-am făcut o socotință proprie, în sensul că 3 ani să fie excluși de la rugăciuni, atît ei, cît și cei care i-au ajutat s-o facă. Iar pentru raptul săvîrșit fără silă nu se aplică nici o pedeapsă dacă la mijloc n-a existat nici necinstire și nici vreun furt oarecare. Văduva este stăpînă pe sine însași și stă în voia ei de a-l urma ori nu pe răpitor. De aceea n-avem să purtăm grijă de pretexte²².

19. I Tim. 4, 4.

20. Merită subliniată largă și sănătoasă concepție a Sf. Vasile despre post.

21. Matei 14, 7; Ps. 118, 46.

22. Hotărîrile sin. IV ec. vor fi și mai precise, cf. can. 27.

XXXI

Femeia al cărei bărbat a plecat și nu știe unde se află, dacă se însoțește cu altul înainte de a se fi convins despre moartea lui, săvârșește adulter ²³.

XXXII

Clericii care au săvârșit păcat de moarte sînt scoși din preoție, dar nu vor fi îndepărtați de comuniunea cu laicii, căci «nu vei fi urgisit de două ori în același necaz» ²⁴.

XXXIII

Femeia care a născut în călătorie și n-a purtat grijă de cel născut trebuie să îndure pedeapsa ca pentru ucidere ²⁵.

XXXIV

Pe femeile care au comis adulter și din evlavie au mărturisit ori au fost vădite într-un chip oarecare, Părinții noștri ne-au oprit să le dăm în vileag în public, ca nu cumva vădindu-se să oferim noi o cauză de moarte; însă ne-au mai poruncit Părinții ca ele să rămînă excluse de la Împărtășanie pînă ce își vor împlini sorocul pocăinței ²⁶.

XXXV

În cazul bărbatului pe care l-a părăsit soția trebuie să se cerceteze care a fost pricina părăsirii și dacă se constată că femeia a plecat fără motiv, bărbatul este vrednic de iertare, iar femeia trebuie pedepsită. Bărbatului i s-a dat această iertare pentru ca să păstreze mai departe comuniunea cu Biserica ²⁷.

XXXVI

Femeile ostașilor, care se recăsătoresc în timpul cît soții lor sînt dați dispăruți, sînt supuse aceleiași pedepse ca și cele care se căsătoresc în urma absenței bărbaților lor care se află în călătorie, și care nu așteaptă reîntoarcerea lor. Oricum, cazul acesta admite o oarecare indulgență, pentru că bănuiala este în favorul morții ²⁸.

23. A se vedea aici mai jos, can. 46.

24. *Naum* 1, 9; cf. can. ap. 20, 30, 64.

25. Cf. can. 52, aici, mai jos.

26. Cf. can. 48 ap.; 87, 93 trulan; 21, 31, 35—36, 46, 48, 77, 80 Vasile cel Mare.

27. Cf. can. 48 ap.; 87, 93 trulan; 21, 35—36, 46, 48, 77, 80 Vasile cel Mare.

28. Cf. can. 46 Vasile cel Mare.

XXXVII

Cel care se căsătorește cu femeia altuia, după ce i-a fost luată cea cu care trăise ilegal, va suporta acuza de adulter față de prima femeie, dar pentru cea de a doua nu va mai fi învinovățit²⁹.

XXXVIII

Fetele care fără voia părinților s-au luat după bărbați, trăiesc în desfrinare, dar dacă ele se împacă cu părinții e semn că fapta își primește vindecarea. Totuși ele să nu fie primite imediat în comuniune, ci să fie pedepsite vreme de trei ani.

XXXIX

Femeia care trăiește împreună cu un bărbat adulter comite și ea adulterul, atîta vreme cît viețuiește împreună cu el³¹.

XL

Femeia care fără învoirea stăpînului său se dă unui bărbat, trăiește în desfrinare, iar cea care apoi a reușit să încheie căsătoria, pe care o poate contracta liber, e socotită ca măritată cu adevărat. De aceea prima unire era un desfrîu, pe cînd cea de a doua, o căsătorie. De fapt, învoielile celor ce sînt sub stăpînirea altuia n-au nici o tărie³².

XLI

Femeia care în văduvia ei dispune liber de ea însăși, poate, fără să fie învinovățită, să locuiască împreună cu un bărbat, dacă el n-are pe nimeni cu care să rupă căsătoria, după cum a zis Apostolul: «dacă bărbatul ei va muri, este liberă să se mărite cu oricine vrea, numai întru Domnul»³³.

XLII

Căsătoriile încheiate fără de învoirea stăpînilor sînt desfrînări. Deci, atîta timp cît sînt în viață tatăl sau stăpînul lor, cei ce locuiesc laolaltă sînt vinovați, iar aceasta durează pînă cînd stăpînii lor vor aproba căsătoria. Dacă stăpînii aprobă, căsătoria lor e valabilă³⁴.

29. Cf. și can. 77.

30. Cf. can. 40, 42, Vasile cel Mare.

31. A se vedea și can. 58, 77 Vasile cel Mare.

32. Cf. și can. 42, 53 (Vasile).

33. A se vedea și can. 30, 53, 87 Vasile cel Mare.

34. Cf. și can. 38, 40.

XLIII

Cel care a dat aproapei o lovitură de moarte e ucigaș, indiferent dacă el a început bătaia sau dacă a lovit apărindu-se³⁵.

XLIV

Diaconița care a săvârșit păcatul desfrinării cu un păgîn nu mai este primită în comuniune, dar va putea să se împărtășească după șase ani, bineînțeles dacă va viețui în nevinovăție. Păgînul care după încreștinare se întoarce iarăși la sacrilegiul păgîn, e ca și cum s-ar fi întors la vărsătura sa. Noi nu mai îngăduim ca trupul diaconiței, care fusese consacrat odată, să ajungă din nou sub slujirea poftelor trupesti³⁶.

XLV

Dacă cineva, după ce a luat numele de creștin, hulește pe Hristos nu mai are nici un folos de această numire.

XLVI

Femeia care s-a măritat fără să știe cu un bărbat părăsit pentru o vreme de soția sa și care apoi a fost alungată pentru că între timp cea dintîi s-a întors la dînsul, este o desfrînată, dar din neștiință. De aceea nu va fi oprită de la nuntă, însă mai bine ar fi dacă ar rămîne așa³⁷.

XLVII

Encratiții³⁸, sacoforii³⁹ și apotactiții⁴⁰ sînt supuși aceluiași norme ca și novațienii, căci pentru aceștia s-a promulgat un canon, deși deosebit, dar în ceea ce îi privește pe aceștia a fost trecut cu vederea. În general, noi îi botezăm din nou pe aceștia chiar dacă la Voi obiceiul rebotezării a fost interzis, așa cum a fost interzis și la romani, în urma unei hotărîri speciale, totuși vrem ca hotărîrea noastră să se impună, fiindcă eresul lor e ca o odraslă a ereziei marcionite care detestă căsătoria, se feresc de vin cu dezgust și spun că creatura lui Dumnezeu este spurcată; de aceea noi nu-i primim la Biserică dacă nu se botează

35. Cf. și can. 56, 57 Sf. Vasile.

36. A se vedea și can. 51, 70 (Sf. Vasile).

37. Cf. și can. 31 și 36 ale Sf. Vasile.

38. Encratiții (ἐγκράτεια = cumpătare), grupare rigoristă, uneori împreună și cu erezia, dar de cele mai multe ori numai cu schisma. Un reprezentant tipic al lor a fost Tațian Sirianul (sec. II) care condamna și căsătoria, carnea, vinul, socotindu-le nedemne pentru creștini.

39. Aceștia purtau un sac în loc de veșmînt.

40. Aceștia respingeau căsătoria.

cu Botezul nostru, ca să pronunțe formula «Botezatu-ne-am în (numele) Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh», pe cei care cred că Dumnezeu este autor al relelor, după pilda lui Marcion⁴¹ și a altor eretici. De aceea, dacă se primește această hotărâre trebuie să se întrunească mai mulți episcopi în sinod și așa să promulge canonul, pentru ca atît cei ce procedează în felul acesta să fie fără primejdie, cît și cel ce răspunde să fie vrednic de crezare în rezolvările date acestor probleme.

XLVIII

Femeia părăsită de bărbatul ei trebuie, după părerea mea, să rămînă așa (nemăritată), pentru că Domnul a spus «oricine va lăsa pe femeia sa, afară de cuvînt de desfrînare, o face să săvîrșească adulter». Apoi, prin numirea ei de adulteră a exclus-o pe dînsa de la împreunarea cu alt bărbat. Cum poate fi acuzat ca pricină de adulter un astfel de bărbat, iar femeia care s-a numit de Domnul adulteră să fie nevinovată?⁴²

XLIX

Violurile săvîrșite prin silă nu trebuie să dea loc unei învinuiri. De aceea nici sclava care a fost siluită de stăpînul său nu e supusă pedepsei⁴³.

L

Nu există lege privitoare la cea de a treia nuntă⁴⁴, din acest motiv cea de a treia căsătorie nu-i încheiată după lege. Desigur eu privesc asemenea practici ca întinăciune pentru Biserică⁴⁵. Dar nici nu arunc asupra lor osîndă publică, de aceea le socotim mai de îngăduit decît desfrînarea propriu-zisă.

EPISTOLA 200

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă în primăvara anului 375

Îmbolnăvirile s-au ținut lanț una după alta, iar ocupațiile legate de treburile bisericesti și de oamenii care tulbură Bisericile m-au năpădit iarna întreagă precum și în tot acest răstimp, pînă în clipa în care îți scriu această epistolă. De aceea n-a fost cu putință nici să-ți trimit ceva.

41. Unul din cei mai cunoscuți eretici ai sec. al IV-lea.

42. *Matei* 5, 32. A se vedea și can. 36, 46, 77 și 80 ale Sf. Vasile.

43. Cf. și can. 30 al Sf. Vasile.

44. A se vedea și cele spuse în can. 80 al Sf. Vasile.

45. În decursul veacurilor asprimea acestui canon s-a redus, Biserica arătîndu-se mult mai îngăduitoare față de căsătoriile a doua și a treia.

prin curier și nici să te cercetez eu însumi. Îmi închipui că așa s-au petrecut lucrurile și cu Frăția Ta, desigur nu mă gândesc la boală — ferească Dumnezeu!, ci mai curînd doresc să te înzestreze Dumnezeu cu îndelungată sănătate trupească, pentru ca să poți sluji multă vreme poruncilor Lui —, ci îmi închipui că «grija Bisericii»¹ îți aduce și ție destule încurcături neplăcute.

Chiar și acum e vorba să-ți trimit pe cineva anume pentru a ne face cunoscut unul altuia situația în care ne aflăm. Întrucît Meletios, acest fiu prea iubit, care instruiește pe recruții recent intrați sub arme, m-a înștiințat că ar fi posibil să-ți trimit salutări prin el, m-am grăbit să văd pe acest aducător al epistolei, om care în locul epistolei poate relata și despre mesajele noastre atît din pricina caracterului lui iubitor de adevăr, cît și pentru că cunoaște toate problemele noastre². Prin mijlocirea lui rugăm, mai întîi de toate, pe Cucernicia Ta să mă pomenească în rugăciuni, pentru a mă elibera de greutatea trupului, care mi-a devenit o adevărată povară, apoi Bisericii lui să hărăzească pace, iar Ție să-ți aducă liniște și ușurare, așa încît, după ce vei fi îndrumat în chip apostolesc treburile Licaoniei, să începi să vizitezi și ținuturile noastre, fie cîtă vreme mai sînt încă în trup, fie pe cînd va fi rînduit să plec la Domnul. Oricum, să te legi de aceste ținuturi ca și cum ar fi ale Tale, sprijinind pe cei ce se clatină și ridicînd pe cei neputincioși, schimbînd totul în ceea ce Îi place Domnului, prin darul Duhului care petrece în tine.

Pe prea cinstiții fiii noștri Meletie și Meletios⁴, pe care-i cunoști de mult și-i prețuiești ca și cum ar fi ai tăi proprii, să-i ții sub ocrotirea Ta, rugîndu-te pentru ei. Pentru că ajunge atîta ca să le cîștigi toată încrederea. Te rog să saluți din partea mea pe cei care se află în jurul Cuvioșiei Tale, întreg clerul și poporul pe care-l păstorești, precum și pe toți iubitorii de Hristos frați și împreună slujitori.

Să-ți aduci aminte să faci pomenirea prea fericitului mucenic Eupsihie⁵ și să nu aștepți să-ți aduc a doua oară aminte nu numai să-ți fixezi exact ziua sosirii tale la noi, ci și să o și avansezi cu cîtva timp, pentru ca să ne și faci fericiți, desigur dacă vom mai fi încă în trup.

1. II Cor. 11, 28.

2. Nu cunoaștem mai de aproape cine este acest Meletios, dar se vede că era un om apropiat și de încredere.

3. Semnul celei mai intime prietenii dintre cei doi ierarhi.

4. Deci și unul și altul erau folosiți ca oameni de încredere, curieri atît de căutați.

5. A se vedea și cele spuse în epistolele 100, 176, etc.

Pînă atunci să rîmî pentru mine și pentru Biserica lui Dumnezeu sănătos și rugător pentru noi prin harul Bunului Dumnezeu.

EPISTOLA 201

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă la începutul verii anului 374

Pentru multe pricini doresc să te întîlnesc, atît pentru a te folosi ca sfetnic în problemele care ne stau în față, dar mai ales a mă mîngîia după lipsa pe care ți-am dus-o fără să te văd de atîta vreme. Întrucît însă pricini diferite ne-au împiedicat pe amîndoi, iar slăbirea generală a organismului te-a doborît și pe Tine¹, după cum nici mie încă nu mi-a trecut vechea mea suferință, să ne dăm unul altuia iertare, încît să nu ne facem învinuiri nici unul, nici celălalt (pentru că nu ne-am scris, n.tr.).

EPISTOLA 202

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă în vara anului 375

Întîlnirea cu Cucernicia Ta este în orice împrejurare un mare privilegiu pentru mine, dar cu mult mai mult acum, cînd ne cheamă la întrunire probleme deosebit de importante. Întrucît urmările bolii mele sînt atît de grave încît nu-mi îngăduie nici cea mai mică mișcare, sînt atît de puternice încît atunci cînd mi-am făcut, cu trăsura, drumul pînă la paraclisul martirilor² puțin a lipsit să nu cad din nou în aceeași boală, sînt nevoit să-ți cer iertare. Drept aceea, dacă e cu putință să se amîne întrunirea cu cîteva zile, atunci cu ajutorul lui Dumnezeu te voi și vizita și mă voi face pârtaș și grijiilor care te apasă. Dacă problema presează, faceți cu ajutorul lui Dumnezeu ce veți crede de cuviință, socotindu-mă prezent și pe mine împreună cu voi, ca unul care accept tot ce veți fi rezolvat bine.

Harul Bunului Dumnezeu să te păzească sănătos și voios întru Domnul și rugător pentru mine.

1. O boală, se vede recentă, apărută și la Sfîntul Amfilohiu.

2. Despre cultul martirului Eupsihios (și al altora) ni se relatează în multe din epistolele Sf. Vasile, așa nr. 142, 176, 200, 252 etc.

EPISTOLA 203

Către episcopii de pe țărmul mării

Scrisă în anul 375

I

M-a prins un dor mare să mă întîlnesc cu Voi, dar mereu s-a ivit o piedică în calea bunei mele dorințe. O dată m-a împiedicat starea proastă a sănătății mele (căci desigur nu vă poate fi necunoscut cît de aprig i-am simțit prezența încă din copilărie, și acum, la bătrînețe¹, se vede că boala a crescut deodată cu mine și m-a pedepsit după dreapta judecată a lui Dumnezeu, Care rînduiește totul cu înțelepciune), altă dată au fost grijile pentru binele Bisericilor, precum și luptele duse împotriva vrăjmașilor dreptei credințe. Din această cauză, pînă în clipa de față am dus-o în mare tristețe și în adîncă supărare, pentru că simțeam că-mi lipsește sprijinul vostru.

De la Dumnezeu, Cel Care a binevoit să ia asupra-Și trup și să Se sălășluiască între noi² ca să ne îndrepteze viața prin pildele virtuților și să vestească prin însuși glasul Evangheliei împărăției, am înțeles că «întru aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții»³. Iar ca dar de rămas bun, atunci cînd era vorba să ducă la îndeplinire în Trupul Său iconomia mîntuirii, a lăsat ucenicilor dragostea Sa, spunîndu-le: «pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă»⁴. De altfel nici eu n-aș putea crede că fără dragoste reciprocă și fără ca să fac tot ce-i cu putință pentru a trăi în pace cu toți, m-aș putea socoti slujitor vrednic al lui Iisus Hristos.

Multă vreme am tot așteptat, nădăjduind mereu că va veni o vreme să mă cercetați și Voi. Nu se poate să nu știți că fiind expus public în fața tuturor, așa cum sînt stîncile ale căror piscuri ies din apa mării, îndur și eu furia valurilor eretice, care, deși se izbesc în jurul meu, nu ajung să înece ceea ce se află în spatele meu. Și cînd zic «noi» nu înțeleg doar puterea omenească, ci și harul lui Dumnezeu, Care arată că puterea Lui «întru slăbiciune se desăvîrșește»⁵, după cum zice și prorocul, vorbind în numele Domnului: «au de fața Mea nu vă sfiți pentru că am pus nisipul hotar mării?»⁶. Cel atotputernic a legat marea cea uriașă și înfricoșată de ceea ce e mai nestatornic și mai de dispre-

1. Cînd scria aceste lucrări Sf. Vasile avea doar 45 de ani.

2. Ioan 1, 14.

3. Ioan 13, 35.

4. Ioan 14, 27.

5. II Cor. 12, 9.

6. Ier. 5, 22 (ed. 1914).

țuit, nisipul. Iar dacă așa stau lucrurile, concluzia logică ar fi ca iubirea voastră să trimită la mine mai des pe câțiva din adevărații noștri frați să mă viziteze în necazurile mele⁷. Căci nu făgăduiesc că n-aș fi supus la nenumărate greșeli, pentru că sînt om și trăiesc în trup.

II

Întrucît pînă acum ori că ați uitat ceea ce-mi datorați, pentru că n-ați văzut ce era de făcut, prea cinștiți frați, ori că nu m-ați socotit vrednic de o vizită frățească, fiind poate preveniți de niște calomnii pe care unii le lansează împotriva mea, iată acum încep eu corespondența și declar că sînt gata să mă spăl înaintea Voastră de învinuirile aduse împotriva mea, cu singura condiție ca aceia care mă hulesc să accepte să se prezinte față către față înaintea cuvioșiilor Voastre: dacă voi fi dovedit vinovat, îmi voi recunoaște greșelile și, după ce vă veți fi convins, veți dobîndi iertare de la Dumnezeu scoțînd din comuniune pe un păcătos ca mine, iar cei care vor fi dobîndit această convingere împotriva mea vor dobîndi răsplată, pentru că au dat pe față răutatea mea cea ascunsă.

Dacă, însă, mă osîndiți înainte de a vă fi convins, eu nu mă voi mai învinui de nimic altceva decît că am pierdut ce era mai scump decît orice bun: iubirea care ne leagă de voi, pierdere pe care și voi o veți suferi la fel, întrucît nu mă veți mai avea mult, iar ceea ce-i mai grav este că vă dovediți potrivnici Evangheliei, care zice⁸ «nu cumva Legea noastră judecă pe om, dacă nu-l ascultă mai întîi și nu știe ce a făcut?» Iar cel care varsă împotriva mea batjocuri, fără să fi adus și mărturii despre cele spuse, acela va aduce împotriva sa însăși o nelegiuire prin folosire greșită a cuvintelor. Căci cum s-ar cuveni să numim pe calomniator dacă nu-i dăm un nume pe care însăși purtarea lui spune că îl poartă? De aceea cel care-mi aduce învinuiri să nu mai fie un potrivnic^{8bis}, ci un acuzator sau mai curînd să nu accepte nici numirea de acuzator, ci să fie un frate iubitor, care atrage atenția frățește și care nu folosește convingerea decît pentru îndreptare. Să nu fiți, așadar, auzitori de calomnii, ci arbitri și judecători ai unor dovezi. Așadar, să nu fim părăsiți la necaz, ci să mi se arate limpede în ce constă vina mea⁹.

7. Idei similare și în epistolele 90 și 92 în care Sf. Vasile aștepta cu îngrijorare un semn de ajutor de la episcopii din Apus. Acum așteaptă același ajutor în lupta împotriva ereticilor, de la niște episcopi mai din apropiere. Ar fi fost bucuros și măcar de o «vizită frățească» din partea lor, dar poate vor fi uitat de ea.

8. Ioan 7, 51.

8 bis. În grecește potrivnicul se exprimă prin *διάβολος*.

9. Se știe că Sf. Vasile admitea la comuniune pe semi-arieni care-și recunoșteau greșeala și cereau unirea. Alții îl acuzau pentru împăciuatorismul lui, cf. ep. 204.

III

Să nu pună stăpînire pe voi gîndul că «noi» locuim la malul mării, că sîntem străini de răul de care suferă cei mai mulți și că n-avem nevoie de ajutorul nimănui, sau ce folos am avea dacă am sta în comuniune cu ceilalți ? Dumnezeu a despărțit insulele de continent prin mări, dar a unit prin dragoste pe locuitorii din insule cu cei de pe continent. Nimic nu desparte pe unul de celălalt, fraților, atîta vreme, cel puțin, cît nu intervine vreun zvon deliberat care să îndemne la dezbinare. Dacă vă situați într-o altă categorie de membri ai Bisericii nu puteți să ne spuneți nouă, care facem parte din același trup, «n-avem nevoie de voi». Dacă vă socotiți cap al Bisericii de pretutindeni ¹⁰, capul nu poate spune picioarelor : «n-avem nevoie de voi». Cele două mîini au nevoie una de alta, așa cum și picioarele se ajută unul pe celălalt și tot astfel și ochii au o vedere mai limpede atunci cînd se face uz de amîndoi.

Cît despre mine, recunosc slăbiciunea mea și caut să fiu de aceleași păreri. Știu, într-adevăr, că, chiar dacă nu sînteți prezenți trupește, îmi veți fi de mare folos în împrejurările cele mai grele prin ajutorul pe care ni-l vor da rugăciunile Voastre. Dar pentru Voi nu-i un lucru potrivit nici cu judecata oamenilor și nu-i plăcut nici lui Dumnezeu să folosiți astfel de cuvinte, pe care nu le folosesc nici popoarele care nu cunosc pe Dumnezeu. Căci popoarele, se spune, chiar dacă locuiesc într-o țară aparte, totuși, din pricina nesiguranței viitorului, încheie între ele bucurosi alianțe și urmăresc relații reciproce, știind că acestea sînt folositoare tuturor. Noi, fiii celor care au stabilit de la o margine la alta a lumii doar prin cîteva norme de lege intercomuniunea dintre oameni, convingîndu-i că toți cetățenii sînt frați și rude între ei, iată ne rupem acum de restul lumii și nu ne rușinăm nici de izolarea noastră și nici nu ne mai gîndim ce mare pagubă aducem provocînd dezbinarea, necutremurîndu-ne nici pentru că ne-am vedea amenințați de proorocia Domnului Hristos, Care a zis : «din pricina înmulțirii fărădelegii, iubirea multora se va răci» ¹¹.

IV

Nu, prea cinstiți frați, nu vă opriți la astfel de fapte, ci mîngîiați-vă pentru cele ce au trecut, trimițînd scrisori pașnice și frățești, potot-

10. Poate că tot prin astfel de cuvinte Sfintul Vasile osîndește mindria și înfumurarea cu care au tratat cererile repetate după ajutor adresate prin atîția curieri (a se vedea ep. 90, 92).

11. Matei 24, 12. Acest adevăr constituie pentru Sf. Vasile — desigur numai în chip figurat —, prin deasa lui afirmare, poate cea mai amară realitate.

lind, ca printr-o iubire suavă, rana din inima mea, pe care mi-ați făcut-o prin nepăsarea de pînă acum ¹². Dacă vrei să veniți să mă întilniți personal și să cercetați înșivă greșelile în care am căzut, ca să vedeți dacă păcatele mele vor fi atît de mari pe cum se aude, ori dacă nu cumva sînt sporite de adaosul minciunii, — fie ! Sînt gata să Vă primesc la so-sire cu brațele deschise și rugătoare și să mă supun unei cercetări amănunțite, singurul lucru pe care-l doresc este ca dragostea să conducă totul. Dacă vrei să stabiliți o localitate de la voi, unde să merg și să mă plătesc de datoria de a Vă face o vizită și să mă ofer pentru cercetarea la care voi fi supus numai să vă vindece relele din trecut și să nu lăsați de acum nici un loc pentru calomnie, — fie și aceasta ! *Ori-cum*, chiar dacă sînt îmbrăcat întru-un trup bolnăvicios, atîta vreme cît mai suflu țin de datoria sfîntă să nu uit nimic din ceea ce poate contribui la «zidirea Bisericilor lui Hristos» ¹³.

Nu țilcuiți pe dos înțelesul rugămintii mele, nu recurgeți la nevoia de a descoperi și altora necazul meu ! Să știți, fraților, că pînă acum mi-am ținut ascunsă în mine însumi această supărare pentru că mi-ar fi fost rușine să descopăr înstrăinarea Voastră și altora din cei cu care stăm în comuniune și care stau mai departe de ținuturile Voastre, de frică să nu-i supărăm și pe ei și să nu provocăm bucurie în sinul celor care ne urăsc. Toate acestea Vi le scriu acum numai eu singur, dar cu aprobarea tuturor fraților din Capadochia, care m-au rugat să nu mă folosesc de primul curier ce mi-ar ieși în cale, ci de un om care, prin inteligența pe care i-a dat-o Dumnezeu, ar putea completa toate pasajele rămase neclare în scrisoarea mea, căci mă tem că ea să nu fie prea lungă ¹⁴. Vreau să vorbesc despre doritul și prea evlaviosul frate Petru, preotul. Primiți-l cu dragoste și trimiteți-l înapoi cu cuvinte de pace, pentru ca să fie pentru noi un vestitor de fericiri.

12. Se vede că Sfîntul va fi simțit destul de dureros indiferentismul episcopilor din nordul Capadochiei.

13. *I Cor.* 14, 5, 12. Să nu fi rămas impresionați acești episcopi tradiționaliști de smerenia și rîvna Sfîntului ? El nu urmărea decît «Zidirea Bisericilor lui Hristos» (*I Cor.*, 14, 5).

14. Se resimte în această scrisoare «lungă» dorința de disculpare a Sfîntului, pe care o va afișa mai explicit în epistola 204. El, de dragul păcii, propunea primirea în comuniune a arienilor care se întorc. De fapt credem că bănuiala dușmanilor lui ori chiar și a celor ce stăteau în rezervă era pînă la un loc justificată. Cine putea să dea garanția că «întoarcerea» arienilor era sinceră și definitivă ? Lecțiile prezentului nu erau totdeauna de prea bun augur. Însă dragostea Sfîntului pentru realizarea păcii era prea mare ca să n-o pună în aplicare. De aceea, raliind și pe colegii din ținuturile nordice ale Asiei Mici la marele său ideal, Sfîntul nu voia să cedeze. Aproape de aceleași cuvinte se adresează și celor din Neocezarea (ep. 204).

EPISTOLA 204

Către cei din Neocezareaea ¹

Scrisă în vara anului 375

I

Am tăcut multă vreme și unii și alții, prea cinstiți și prea iubiți frați, parcă am fi supărați unii pe alții. Și totuși, cine poate fi chiar așa de înverșunat și de neîmpăcat față de cel care l-a supărat, încît, dacă a avut pică pe el, să țină minie o viață de om? E drept că se întîmplă să putem vedea ca, chiar fără motiv îndreptățit, unii oameni să rămînă despărțiți, pe cît știm noi, multă vreme, cu toate că există motive mai multe și serioase ca oamenii să se apropie și să trăiască laolaltă și în cea mai strînsă prietenie.

Unul din aceste motive, primul și cel mai important, este porunca Mîntuitorului, Care a spus clar: «Prin aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții» ². Iar la rîndul său Apostolul (Pavel) ne arată limpede superioritatea dragostei, numind-o fie «împlinirea legii» ³, fie înfățișînd-o ca pe cea mai înaltă dintre toate virtuțile, spunînd: «De aș grăi în limbile oamenilor sau ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare și chinval răsunător. Și de aș avea și darul proorocirii și tainele toate le-aș cunoaște și orice știință, și de aș avea atîta credință încît să mut și munții, iar dragoste nu am, nimic nu sînt. Și de aș împărți toată avuția mea și de aș da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi folosește» ⁴. Și toate acestea nu ca și cînd nici una din virtuțile enumerate n-ar putea fi realizate fără iubire, ci pentru că Sfîntul a vrut să asigure prin acest limbaj înflorit superioritatea poruncii dragostei față de toate celelalte.

II

În al doilea rînd, dacă faptul că am fi avut dascăli comuni contribuie în mare măsură la unire, apoi, într-adevăr, și voi și noi am avut aceiași dascăli, care ne-au învățat tainele lui Dumnezeu, părinții noștri duhovnicești, cei care au întemeiat dintru început Biserica Voastră din Neocezareaea. Mă gîndesc la acel om mare, care a fost Sfîntul Grigorie ⁵,

1. După cum se va vedea din textul ei, epistola aceasta e adresată preoților din Neocezareaea.

2. Ioan 13, 35.

3. Rom. 13, 10.

4. I Cor. 13, 1—3.

5. Taumaturgul. Nu-i exclus ca însuși Sf. Vasile să fi văzut lumina zilei în Neocezareaea, unde părinții săi aveau întinse moșii. P. Hristu, *Sf. Vasile, Opere*, vol. III, în col. «Părinții greci ai Bisericii», Tesal. 1973, p. 161, în lb. greacă.

și apoi la toți cei care au urmat după el pe tronul episcopal din orașul Vostru, răsărind ca niște luceferi unul după altul și bătătorind același drum spre a lăsa, din viața cerească pe care au dus-o, semne ușor de urmat pentru cei ce o doresc. Și dacă nici însușirile trupești nu trebuie disprețuite, pentru că și ele ajută mult la statornicirea unei uniri de nezdruncinat și la adîncirea unei comuniuni vitale, să știți că și sub acest raport au existat poziții comune între voi și noi.

În această privință, o, tu cel mai strălucit dintre orașe — pentru că, vorbindu-vă vouă, mă adresez orașului vostru întreg — pentru ce eu nu primesc de la voi nici o scrisoare de politețe, nici un cuvînt îmbucurător, ci dimpotrivă v-ați deschis urechile spre cei care se ocupă doar de calomnii? Cu atît mai mult trebuie să mă îndurerez cu cît văd împlinindu-se tot mai mult scopul strădaniilor lor, căci opera împotrivirii demască pe autorul ei, pe care, cu toate că este cunoscut ca părtaș la multe nedreptăți, totuși răutatea este cea care-l caracterizează cel mai deplin, fapt pentru care și-a primit și numele⁶. Dar să mi se ierte îndrăzneala că vorbesc pe față: văd că vă deschideți amîndouă urechile față de cei care mă vorbesc de rău și primiți în sufletele Voastre totul fără control, nefiind între voi nimeni care să deosebească minciuna de adevăr. Cine a fost cruțat vreodată de învinuiri răutăcioase atîta vreme cît a luptat singur? Cine a fost dovedit mincinos dacă lipsea omul care-l calomnia? Ce cuvînt nu găsește crezare la auditori dacă acuzatorul susține cu tărie că lucrurile așa s-au întîmplat și dacă cel acuzat nu-i de față și nu aude acuzele răutăcioase care i se aduc? Oare nu ne învață același lucru și experiența vieții, anume că auditorul care vrea să fie drept și nepărtinitor nu trebuie să se lase dus cu totul de spusele celui care a vorbit primul, ci să aștepte și apărarea acuzatului, pentru ca din compararea celor două poziții să poată scoate adevărul? «Judecați judecată dreaptă»⁷ iată o poruncă din cele necesare pentru mîntuire.

III

Spun acest lucru nu ca și cum aș fi uitat de cuvintele Apostolului, atunci cînd, fugind de judecățile omenești, își rezervă viața întregă spre a da seamă în fața nemitarnicului Judecător, căci zice: «pentru mine e prea puțin lucru să fiu judecat de Voi sau de o judecată omenească»⁸. Întrucît învinuiri mincinoase au apucat să Vă împuieze ure-

6. Persoana la care se gîndește Sfîntul Vasile și pe care o descrie așa e Atarvios, «omul calomniilor» după cum ni se spune în ep. 65, 126, dar mai ales în ep. 204, 207, 210. Durerea era cu atît mai mare cu cît Atarvios era rudă cu Sf. Vasile. Din ultimele epistole reiese că el a îmbrățișat și sabelianismul.

7. Ioan 7, 24.

8. I Cor. 4, 3.

chile, calomniind viața și credința mea în Dumnezeu, să nu uitați că cel ce acuză aduce prejudicii la trei persoane deodată : celui pe care-l calomniază, celor cărora li se adresează și persoanei sale proprii. Aș fi păstrat tăcerea — știți bine — în ce privește prejudiciul persoanei mele, nu pentru că disprețuiesc stima Voastră (cum aș putea-o face tocmai eu, care, ca să n-o pierd, Vă scriu și acum și îmi pledez personal cauza ?), ci, pentru că văd că din cele trei persoane jignite, eu sînt atins cel mai puțin. Voi înșivă sînteți cei care îmi sînteți răpiți, iar Vouă vi se răpește și adevărul. Cel ce face acest lucru caută să mă înstrăineze de Voi, după ce el însuși s-a înstrăinat de Dumnezeu⁹, pentru că nu poți fi unit cu Dumnezeu atîta vreme cît disprețuiești poruncile Lui. Vorbesc, așadar, mai mult în folosul vostru decît în al meu, vrînd să Vă feresc de o pierdere ireparabilă. Căci ce pierderi mai mari ar putea da peste cineva decît aceea de a pierde cel mai prețios din cîte bunuri există, adevărul ?

IV

În fond, ce vreau să spun, fraților ? Nu că eu aș fi un om fără păcat, nici că viața nu mi-ar fi plină de nenumărate scăderi. Mă cunosc bine și nu încetez de a vărsa lacrimi pentru păcatele mele, doar-doar voi îmblinzi cumva pe Bunul Dumnezeu ca să scap de osînda ce mă amenință. Și acest lucru se poate, dar cel ce judecă faptele noastre, să nu caute numai gunoiul din ochii mei¹⁰. Căci mărturisesc că mare grijă și respect port față de cei sănătoși. Dacă, însă, tu nu vei putea spune așa ceva (și cu atît mai puțin o vor putea spune aceia ai căror ochi sînt mai curați, pentru că se știe că însușirea celor desăvîrșiți este tocmai să nu se înalțe, pentru că altfel ar putea fi acuzați de lăudăroșenia fariseului, care căuta să se îndreptățească pe sine, în timp ce vameșul se smerea), atunci să te cercetezi bine la doctor și să nu judeci înainte de a veni Domnul, Care va judeca la arătare chiar și cele ascunse și va da pe față și sfaturile inimilor lor¹¹. Și să te gîndești și la Cel care a zis : «Nu judecați ca să nu fiți judecați»¹², «Nu osîndiți și nu veți fi osîndiți»¹³. Peste tot, însă, frații mei, dacă păcatele mele nu pot fi îndreptate, atunci de ce nu ascultă de dascălul Bisericii, care zice : «Muștră, ceartă, îndeamnă» ?¹⁴ Iar dacă fărădelegea mea nu poate fi vindecată, atunci de ce nu mi se dă vina pe față, de ce nu se denunță greșelile

9. *Atarvios*.

10. *Matei 7, 3*.

11. *I Cor. 4, 5*.

12. *Matei 7, 1*.

13. *Luca 6, 37*.

14. *II Tim. 4, 2*.

mele și de ce nu scapă astfel Bisericile de răul pe care li-l fac ? Să nu îngăduiți, așadar, ca insulta să murmure între dinții voștri ! Asta ar putea-o face vreo roabă, care învîrte la moară, sau vreun nătăflet de prin circuri, oameni a căror limbă este mai ascuțită la clevetiri. Mai există, doar, episcopi ! Să fie chemați să judece ! Există preoți în fiecare parohie ; să fie convocați cei mai vrednici dintre ei ! Să vorbească deschis oricine vrea, pentru ca faptele să constituie o dovadă, iar nu insultă. Să mi se arate toate greșelile mele ascunse, numai să n-o facă din ură, ci să mă mustre ca pe un frate. Pentru că este mai cu dreptate ca noi păcătoșii să trezim mila în oamenii sfinți și lipsiți de păcat, decît să provocăm dușmănie.

V

Dacă am făcut vreo greșeală în cele ale credinței, să mi se arate rînduiala scrisă pe care am călcat-o. Să se instituie și aici un nou juriu drept și nepărtinitor ! Să se dea citire acuzațiilor ! Să se facă cercetări dacă nu cumva acuzația își are temei mai curînd în ignoranța acuzatorului ori dacă nu cumva este anulată de însăși țesătura ei. Căci multe lucruri bune li se par rele celor ce au un criteriu nesigur de judecată, după cum nici sarcinile cu greutate egală nu par egale atunci cînd talgerele balanței nu sînt în echilibru, iar celui al cărui gust este afectat de boală pînă și mierea i se pare uneori amară. Și ochiul cînd nu-i sănătos nu vede clar toate obiectele reale, ci își închipuie multe lucruri care nu există în realitate, chiar și cînd se judecă puterea cuvîntului se întîmplă adeseori ceva asemănător, cînd judecătorul este ceva mai puțin competent decît scriitorul. Căci atît cel ce judecă valoarea unei cuvîntări, cît și cel ce a compus-o, trebuie să dovedească într-un fel aceeași pregătire. Nu cumva găsește să-și dea părerea despre agricultură cineva care n-a fost deloc agricultor ? Sau va judeca cineva ce însemnează armonie sau fals în compozițiile muzicale dacă acela nu stăpînește nici pe departe legile armoniei ? Oare va putea judeca orice prim venit o cuvîntare, dacă nu va arăta cine i-a fost dascăl și cîți ani a învățat, într-un cuvînt, dacă n-a auzit cît de cît despre arta de a întocmi cuvîntări ?

Dar nici în problemele duhovnicești nu-i îngăduit oricui să se prezinte la examinarea cuvintelor rostite, ci numai celui căruia i s-a dat duhul înțelegerii, după cum ne-a învățat Apostolul, cînd a vorbit despre împărțirea darurilor : «Unuia i se dă prin Duhul Sfînt cuvînt de înțelepciune, iar altuia, după același Duh, cuvîntul cunoștinței ; unuia i se dă credința în același Duh, unuia facerea de minuni, iar altuia proorocie,

„nuia deosebirea duhurilor...»¹⁵. Deci, dacă Scripturile noastre sînt inspirate de Duh Sffint, atunci să-mi arate cel ce vrea să judece că el are harisma deosebirii duhurilor în problemele duhovnicești. Dacă el însă hulește, așa cum o spune cu amărăciune, că provine din înțelepciunea lumii acesteia, atunci să-mi arate cel puțin că-i versat în înțelepciunea lumii și atunci îl vom lăsa să cadă în destinul judecății. Ni-meni să nu creadă că am inventat un astfel de caz numai ca să scap de cercetare, pentru că nu aş avea mărturii. De aceea vă încredințez tocmai Vouă, prea iubiții mei frați, sarcina de a examina învinuirile puse în sarcina mea. Sînteți, oare, atît de întirziați la minte încît să aveți nevoie de toți avocații ca să aflați adevărul? Și dacă nu vi se par învinuirile chiar atît de convingătoare, atunci convingeți pe flecarii voștri să lase la o parte orice hulă, iar dacă nu sînteți siguri că așa stau lucrurile, atunci consultați măcar oameni în stare să cunoască fidel faptele sau, dacă vreți, cereți-ne explicații scrise. În orice caz, puneți la inimă hotărîrea de a nu lăsa lucrurile nelămurite.

VI

Și apoi ce altă mărturie mai impresionantă despre credința mea V-ar trebui mai mult decît aceea că am fost crescut de acea prea fericită femeie, bunica mea, care s-a născut aici, la Voi? Mă gîndesc la acea renumită Macrina, care mi-a transmis învățătura Sfintului și Făcătorului de minuni Grigorie, precum și toate cele pe care tradiția orală i le-a păstrat pînă atunci și pe care ea însăși le păstra într-o neștearsă amintire și de care s-a folosit să crească și să formeze în dogmele pietății pe acel mic copil, care eram eu. După ce am ajuns la vîrsta să pot gîndi și mintea mi s-a maturizat cu anii, am colindat peste mări și țări, iar pe oamenii pe care i-am prins într-o viață potrivită cu regula pietății, i-am socotit ca părinți adevărați și i-am ales ca îndrumători ai sufletului în calea spre Dumnezeu.

Sînt conștient și pînă în ceasul de față că, prin darul Celui care m-a ales la o chemare sfîntă întru cunoașterea ființei Sale, n-am adunat în inimă alt cuvînt potrivnic învățăturii celei sănătoase și nici nu mi-am întinat sufletul cu blestemata învățătură a ucenicilor lui Arie. Dacă uneori am admis în comuniune pe unii din cei proveniți din școala lui, care-și ascundeau acest rău în adîncul inimii lor și care pronunțau cuvinte pioase sau cel puțin nu se împotriveau la cele ce spuneam eu, am tăcut-o din pricină că nu am vrut să arunc asupra lor toate osîndirile și pentru că m-am supus hotărîrii pe care Părinții o luaseră în legătură

cu ei. Căci eu am primit de la fericitul Atanasie, episcopul Alexandriei o scrisoare pe care o am încă în mâini, iar celor care o doresc le-o pot arăta, scrisoare în care el lămurește limpede că dacă vrea cineva să se întoarcă de la rătăcirea arienilor și să recunoască mărturisirea de credință de la Niceea, să-l primim fără rezerve, căci la o astfel de hotărîre au aderat și episcopii din Macedonia și Ahaia. Socotind necesar să urmez fără rezerve un astfel de bărbat, din cauza autorității pe care o prezentau acești martori și fiindcă doream în același timp să primesc răsplata făcătorilor de pace, am înscris în numărul celor care erau admiși la comuniune cu mine pe toți cei care mărturisesc această credință¹⁶.

VII

Căci ar fi mai drept să nu judecăm problemele numai după unul sau doi din cei care nu urmează drumul drept al adevărului, ci după mulțimea episcopilor din întreaga creștinătate, care s-au unit cu noi prin harul lui Dumnezeu. Să fie întrebați cei din Pisidia, din Licaonia, din Isauria, din cele două Frigii, din (cele două) Armenii, aflate în apropiere de voi, pe cei din Macedonia, din Ahaia, din Iliria, din Galia, din Spania, pe toți cei din Italia, pe cei din Sicilia, din Africa, din Egipt (partea sănătoasă) și din restul Siriei. Toți aceștia îmi scriu scrisori și primesc scrisori de la mine. Din toate aceste scrisori trimise lor și primite de la ei puteți vedea că toți sîntem uniți prin aceleași sentimente și avem aceleași idei. De aceea, cine se desface de comuniunea cu noi — să nu scape acest lucru atenției Voastre! — unul ca acela se desparte de întreaga Biserică. Priviți, fraților, în jurul vostru și vedeți cu cine sînteți în comuniune: dacă n-o veți accepta pe a noastră, cine vă va mai recunoaște? Nu ne puneți în situația să luăm vreo hotărîre dureroasă în legătură cu Biserica cea mai iubită de noi! Nu mă siliți să destăinui ceea ce stă ascuns momentan în inima mea, acum cînd gem și plîng în mine însumi pentru răutatea ceasului de față, la gîndul că, fără motiv, cele mai mari Biserici care trăiau între ele ca adevărate surori, din cele mai vechi începuturi, se află acum în neînțelegere¹⁷. Nu mă puneți în situația să denunț acest lucru înaintea tuturor Bisericilor, eu care le țineam pînă acum ascunse în inima mea prin frîna rațiunii mele. Ar fi mai bine să dispărem noi toți și să trăiască Biseri-

16. L. Duchesne, *Histoire ancienne de l'Église*, vol. II, Paris, 1910, p. 390 ș.u. Amănunte la A. Grillmeier, *Le Christ dans la tradition chrétienne*, Paris, 1972, 242—256, 323—336. Toată întrebarea era doar dacă «convertirea» arienilor era sinceră sau nu. Dar aceasta aparținea pedagogiei și pastorației Bisericii.

17. Jurisdicțiile celor două Cezarei (a Capadochiei și a Pontului) erau cele mai extinse.

cile noastre în înțelegere reciprocă, decît să vedem copilăreștile și măruntele noastre certuri provocînd un atît de mare rău popoarelor lui Dumnezeu ! Întrebați pe părinții voștri și ei vă vor informa că, chiar dacă mai de mult comunitățile păreau separate geografic, erau una prin aceleași simțăminte, fiind conduse de un singur cuget. Neîntrerupte erau legăturile popoarelor între ele, dese erau vizitele pe care clericii și le făceau unii altora. Păstorii înșiși erau însuflețiți unii pentru alții de atîta dragoste încît fiecare îl socotea pe colegul său dascăl și îndrumător în slujirea lui Hristos *.

EPISTOLA 205

Către episcopul Elpidios

Scrisă în anul 375

Iarși am angajat pe scumpul nostru Meletie Preotul să ducă relațiile mele iubirii Tale. Ne hotărîsem, cu toate acestea, să-l cruțăm din pricina bolii pe care o contractase de bunăvoie, făcîndu-și trupul rob de dragul Evangheliei lui Hristos, dar m-am gîndit că mi s-ar fi căzut să Te salut eu personal prin astfel de mijlocitori în stare să suplinească cu ușurință prin ei înșiși tot ce n-a fost notat în scrisoare și să devină pentru cel care o primește, ca și pentru cel care o scrie, un fel de scrisoare vie. Totodată aș fi vrut să satisfac și dorința pe care și-a mahifestat-o pe față pentru desăvîrșirea Ta, întrucît i-a fost dat de mai multe ori să se convingă pe viu de calitățile pe care le ai. Iată de ce l-am rugat și de astă dată să vină la Tine.

Prin el mă plătesc de vizita pe care ți-o datoram și cer să te rogi pentru mine și pentru Bisericile lui Dumnezeu pentru ca Domnul să ne dea să ducem o viață pașnică și liniștită, după ce ne va scăpa și de atacurilor dușmanilor Evangheliei. Dacă pare potrivit cu vederile inteligenței Tale și dacă crezi că ar fi totodată necesar să ne întîlnim noi amîndoi, ori s-avem întîlnire și cu ceilalți frați prea onorați, episcopii care locuiesc pe țărmul mării, arată-mi tu însuți locul și data unde să aibă loc această întîlnire și scrie-le și fraților¹. Și astfel, fiecare lăsîndu-ne la vreme orice ocupații care ne absorb, vom putea lu-

* Din pricina indignării, Sfintul Vasile nu pare să-și fi încheiat epistola, care pare a fi cea mai frumoasă din cîte a scris. Y. Courtonne, *op. cit.*, VI, 177.

1. După cum reiese și din epistolele 206 și 251, Elpidios era unul din episcopii devotați Sfîntului Vasile. În scrisoarea de față și în cea următoare se exprimă dorința lor de întîlnire undeva pe malul sudic al Mării Negre spre a asigura unitatea ortodoxă a credincioșilor amenințată de grupul condus de Eustațiu de Sebasta. Cf. ep. 203.

cra ceva pentru zidirea Bisericii lui Dumnezeu, să uităm orice suferință care ne vin din bănuiele reciproce și să întărim dragostea, fără de care nu există nici o ținere deplină a vreunei porunci, după cum ne-a spus-o însuși Domnul².

EPISTOLA 206

Spre mîngîiere, episcopului Elpidios *

Scrisă în anul 375

Acum îmi dau seama cît de rea este starea sănătății mele, cînd văd ce piedică pune ajutorului pe care trupul meu trebuie să-l dea sufletului meu. Căci dacă lucrurile ar merge după dorința mea, nu m-aș mai adresa ție prin scrisori sau prin mijlocirea curierilor, ci mi-aș achita eu însumi datoria mea de dragoste și aș profita de aproape de folosul duhovnicesc pe care-l pot lua de la Tine. Din păcate mă aflu cu sănătatea într-o stare atît de rea încît nu știu dacă cu greutate voi rezista să mă mișc chiar și numai în țară, la vizitele pe care sînt obligat să le fac parohiilor mele. Dar să-ți dea Domnul putere și rîvnă, iar mie să-mi adauge și vigoare fizică pe lîngă bunăvoința pe care o am acum, pentru ca, așa cum te-am mai rugat, să pot să-mi împlinesc plăcerea de a mă bucura de Tine, cînd voi fi sosit în ținutul Comanei.

Mi-e teamă, totuși, în legătură cu vrednicia Ta, ca nu cumva doliul familiei tale să fie pentru tine o piedică, întrucît am înțeles că ai fost încercat prin moartea unui nepot, a cărui pierdere firește că îl întristează și pe bunicul lui; dar pentru un bărbat care a ajuns la o astfel de înaintare în virtute și care cunoaște bine firea lucrurilor omenești printr-o experiență îndelungată și dintr-o învățătură duhovnicească deosebită, e logic să nu fie cu totul de nesuferit despărțirea de rudele cele mai apropiate. Într-adevăr, Domnul nu cere de la noi aceleași lucruri pe care le cere de la oamenii de rînd. Aceștia trăiesc după anumite obiceiuri, pe cînd noi avem ca regulă de viață poruncile Domnului și pildele de altădată ale bărbaților fericiți, a căror măreție sufletească s-a arătat mai ales în împrejurări grele.

De aceea, ca să lași și Tu în lume pildă de curaj și de sincer atașament față de obiectul nădejdilor noastre, arată că nu te încovoi sub greutatea durerii, ci ești mai presus de mîhniri, răbdător în suferințe, vesel în nădejdi. Să nu existe aici nici o piedică pentru întîlnirea plă-

2. Matei 22, 39—40.

* În epistola aceasta Sfîntul Vasile exprimă condoleanțe episcopului Elpidios pentru moartea unui nepot al său.

năuită pe care trebuie s-o ai cu mine. La copiii mici vârsta este un temei suficient ca să nu-i poți învinui, iar noi sîntem nevoiți să ne ducem la îndeplinire slujba care ne-a fost încredințată de Dumnezeu și să fim gata în toate lucrurile pentru buna iconomisire a Bisericilor: pentru aceea a și rezervat Dumnezeu răsplăți bogate iconomilor celor credincioși și înțelepți.

EPISTOLA 207

Către clericii din Neocezarea

Scrisă în anul 375

I

Unanimitatea urii pornite împotriva mea și faptul că toți, pînă la unul, dați ascultare căpeteniei voastre ¹, care duce lupta împotriva persoanei mele, m-au silit să păstrez tăcerea față de voi toți și să nu încep eu cel dintîi să reiau în scris sau verbal legătura cu voi, ci să-mi mistui amărăciunea în tăcere. Întrucît însă nu se cuvine să tăcem în fața calomniilor, nu ca să mă apăr pe mine răspund la aceste calomnii, ci doar pentru a nu îngădui să cîştige ele teren, lăsînd pe cei amăgiți să cadă pradă înfringerii, am socotit necesar să Vă mai trimit o epistolă, preînțelepților, cu toate că nu m-ați învrednicit de nici un răspuns la scrisoarea circulară pe care v-am trimis-o de curînd, atît vouă cît și tuturor slujitorilor altarelor din ținutul vostru ².

Fraților, nu fiți slugarnici față de cei ce vă viră în suflete învățături greșite și nu stați nepăsători, uitîndu-vă cum vrăjmașii otrăvesc cu credințe nelegiuite poporul lui Dumnezeu care vi s-a încredințat! Numai Sabelie Libianul și Marcel de Ancira ³ au mai îndrăznit să propovăduiască și să formuleze în scris astfel de nebunii, cum fac acum conducătorii voștri bisericești, care debitează niște sofisme și raționamente false, pe care le dau drept produsul minții lor, deși nu sînt în stare să le formuleze limpede. Împotriva mea aștești îndrumători ai voștri împrăștie în popor lucruri spuse și nespuse, dar în același timp ei se feresc în tot chipul să se întilnească cu mine. Și ce credeți, de ce? Oare nu pentru că se tem că le voi demasca învățăturile lor stricate? Oamenii aceștia au ajuns pînă la un așa grad de nerușinare, încît născocesc împotriva

1. Episcopul Atarvios.

2. Ep. 204.

3. Sabelios a trăit în sec. III și a fost primul mare eretic antitrinitar. După el Fiul și Duhul ar fi numai «moduri» de existență a lui Dumnezeu revelat lumii ca creator (Tatăl), mîntuitor (Fiul) și ca sfințitor (Duhul Sfînt). Marcel, episcopul Ancirei, a apărat credința niceeană, dar apoi a primit sabelianismul.

mea tot felul de lucruri fanteziste, taxînd învățăturile mele nici mai mult, nici mai puțin decît ca periculoase. Or, se știe că și de-ar aduna în căpățînile lor toate nălucirile lungilor nopți de iarnă, ei tot nu vor putea să-mi pună în socoteală nici cea mai mică blasfemie, pentru că în toate Bisericile există martori cu miile care mă pot apăra.

II

Dacă-i întrebi care-i cauza acestei nedeclarate și neînduplecate războiri, ei răspund că totul pornește de la modul deosebit în care se recită la noi psalmii și în care se cîntă melodiile glasurilor bisericești, precum și alte lucruri, de care mai curînd ar trebui să se rușineze. Mă mai învinuiesc și pentru că avem între noi oameni care se nevoiesc a trăi în viață ascetică rupîndu-se de lume și de grijile pămîntești, griji pe care Domnul le aseamănă cu spinii care împiedică cuvîntul să aducă roade ⁴. Acești oameni trăiesc în trupurile lor moartea lui Hristos ⁵, pentru că își iau asupra lor crucea și urmează Domnului ⁶. Mărturisesc că și viața mi-aș da-o numai să pot fi învinuit de astfel de nedreptăți și să am pe lîngă mine oameni pe care să-i îndrum într-o astfel de școală a evlaviei. E drept că există oameni cu astfel de virtuți în Egipt, ba se află și în Palestina o seamă de astfel de practicanți ai trăirii evanghelice. Am auzit că și în Mesopotamia se află astfel de bărbați cu viețuire desăvîrșită și fericită. Noi, cei din Capadochia, sîntem parcă niște copii în comparație cu cei desăvîrșiți. Există și femei care au ales această viață evanghelică, preferînd fecioria în loc de căsătorie, învingînd poftele cărnii numai spre a trăi în înfrînare deplină și socotindu-se fericite cu această alegere a lor ori în ce parte a lumii ar trăi. În această privință la noi s-a realizat foarte puțin pînă acum, pentru că sîntem numai la începuturile inițierii în evlavie. Dacă acest mod de viețuire aduce o oarecare neorînduială în viața femeilor, eu nu mă îmbulzesc să le apăr ⁷. În orice caz, un lucru îl pot afirma: ceea ce n-a îndrăznit să spună pînă acum Satana, tatăl minciunii ⁸, o spun acum în deplină libertate inimi care nu cunosc scrupule și guri care nu mai au frîu.

Dar aș vrea să luați cunoștință că dorim să avem și noi atît mînștiri de bărbați, cît și de femei, care să ducă viață îngerească, răstignin-

4. Matei 13, 7.

5. II Cor. 4, 10.

6. Marcu 8, 34.

7. Să fie aici o aluzie la cele relatate de Sf. Grigorie de Nyssa în epistola nr. 2, «despre cei care se închină la Ierusalim»?

8. Ioan, 8, 44.

du-și trupurile cu patimile și cu poftetele lor⁹, fără să mai tremure îngrijorați de hrană și de îmbrăcăminte, ci să stăruiască în ținută cuviincioasă și să fie prezenți cu toată ființa, zi și noapte, la rugăciune. În acest caz gura lor nu mai vestește lucruri omenești, ci cîntă într-una imne către Dumnezeu, desigur lucrînd în același timp și cu mîinile lor, pentru ca să aibă și ce să dea celor lipsiți.

III

Răspunzînd la acuza cîntării în psalmi, prin care calomniatorii sperie îndeosebi pe oamenii mai simpli, iată ce am de spus: obiceiurile care predomină azi în toate Bisericele lui Dumnezeu sînt asemănătoare și se armonizează între ele. De cu noapte poporul se scoală să meargă la locașul de rugăciune, unde cu oboseală, cu mîhnire și cu lacrimi stăruitoare, se mărturisește Domnului, apoi se ridică să treacă de la rugăciuni la cîntarea de psalmi. Aici, împărțiți în două cete, credincioșii cîntă pe rînd psalmi, dînd astfel mai multă tărie în meditare la cuvintele Scripturii și concentrîndu-și în același timp atenția spre o mai statornică îndrumare a gîndurilor și a simțămintelor. Apoi se schimbă: se încredințează unuia grija de a începe cîntarea și ceilalți îi răspundem. Astfel, după ce am petrecut noaptea prin alternarea cîntării cu rugăciunea¹⁰, cînd lumina zilei începe să lucească, tot poporul într-o gură și o inimă înălțăm spre Dumnezeu psalmul de mărturisire din care fiecare ne însușim îndemnuri de pocăință¹¹. Dacă din pricina acestor obiceiuri vă separați de noi, atunci va trebui să vă separați și de egipteni, de locuitorii celor două Libii, apoi de tebani¹², de palestinieni, de arabi, de fenicieni, de sirieni și de cei ce locuiesc pe țărmurile Eufratului, cu un cuvînt de toți cei ce cinștesc privegherile de noapte, rugăciunile și cîntările în comun.

IV

Se obiectează că aceste practici nu existau în timpul Sf. Grigorie (Taumaturgul, n.tr.). Dar pe atunci nu existau nici litaniiile acestea sau cîntările de pocăință pe care le cîntați acum! Și asta n-o spun sub formă de mustrare sau că aș dori ca toți să trăiți în plîns și în pocăință continuă, căci nici noi nu facem altceva decît ne rugăm pentru păcatele noastre. Nu cu cuvinte omenești, ci cu cuvintele Duhului căutăm noi să îm-

9. Gal. 5, 24.

10. Dezvoltarea rinduieilor celor șapte laude stă în strînsă legătură cu istoria monahismului. E. Branîște, *Liturgica specială*, București, 1980, p. 33.

11. Ps. 50.

12. E vorba de Tebaida prima, din Egiptul de Sus, una din primele patrii ale monahismului.

blnzim pe Dumnezeu¹³. Că pe vremea fericitului Grigorie nu existau aceste practici ? Ce mărturii aveți în această privință, voi care n-ați păstrat pînă acum nici una din rînduielele lui ? Grigorie nu-și acoperea capul în timpul rugăciunilor. Cum ar fi putut-o face cînd adevăratul ucenic al apostolilor spunea : «orice bărbat care se roagă și proorocește avînd capul acoperit necinstește capul său, iar bărbatul nu trebuie să-și acopere capul fiind chip și slavă a lui Dumnezeu»¹⁴. Acest suflet curat, care se învrednicise de comuniunea Duhului Sfînt, fugea de jurăminte, mulțumindu-se să spună doar : «da, da, nu, nu», după cuvîntul Mîntuitorului «iar Eu zic să nu vă jurați nicidecum»¹⁵. El n-a cutezat să-i spună fratelui său «nebunule», căci se temea de amenințarea lui Dumnezeu¹⁶. Cuvinte pătimașe de mînie și amărăciune n-au ieșit din gura lui, nici ura, nici defăimarea, căci știa că nu duc la Împărăția lui Dumnezeu. Pizma și trufia erau departe de acest suflet nevinovat. Nu se apropia de altar niciodată pînă nu se împăca întii cu fratele său¹⁷. Cu totul urgisită îi era Sfîntul Grigorie viclenia cu care se țese acum la voi defăimarea unuia și altuia, pentru că știa că minciuna s-a născut de la diavolul și că Dumnezeu va pierde pe toți cei ce grăiesc minciuna¹⁸. Dacă sînteți convinși că între voi nu există astfel de patimi, ci sînteți curați, atunci într-adevăr sînteți ucenicii celui ce vă învață poruncile Domnului ; dacă nu, atunci fiți atenți să nu strecurați țîntarul¹⁹, ca nu cumva legîndu-vă de tonul în care se cîntă psalmi, să vă faceți vinovați de călcarea unor porunci mai mari. Datoria de a mă apăra m-a silit să folosesc acest limbaj, ca să vă învățați să scoateți, mai întii, birna din ochii voștri, căci numai atunci veți putea scoate paiul din ochii altora²⁰. Cu toate acestea trec cu vederea toate, pentru că nimic nu rămîne necercetat de ochiul lui Dumnezeu. Numai de s-ar păzi cu tărie poruncile de căpetenie și să puneți capăt inovațiilor din domeniul credinței ! Nu tăgăduiți numele lui Hristos (schimonosind învățătura despre El, n.tr.). Nu tălmăciți greșit cuvintele Sf. Grigorie²¹. Altfel atîta vreme cît voi sufla și voi putea grăi, va fi cu neputință să tac față de o așa mare primejduire a sufletelor.

13. Rînduiala celor 6 psalmi de la utrenie era deja în uz în sec. IV. Cf. E. Braniște, *Liturgica spec.*, p. 125.

14. *I Cor.* 11, 4—7.

15. *Matei*, 5, 34—37.

16. *Matei*, 5, 22.

17. *Matei*, 5, 23—24.

18. *Ps.* 5, 7.

19. *Matei*, 23, 24.

20. *Matei*, 7, 3—5.

21. După cum spune și în ep. 210, 5 (Migne, P.L. 32, 712) Sf. Vasile denunță greșeala lui Atarvios atunci cînd acesta rătălmăcea în sens sabelian un pasaj din «Expunerea credinței» lăsată de Sf. Grigorie Taumaturgul.

EPISTOLA 208

Către Eulankios ¹

Scrisă în anul 375

Ai tăcut multă vreme și aceasta în ciuda gustului tău pronunțat pentru cuvânt, chiar și după ce ți-ai luat ca îndeletnicire exercițiul de a spune totdeauna ceva și de a te descoperi prin cuvântările Tale. Se pare că tot cei din Neocezarea ar fi cauza tăcerii. Și se mai pare că, sub forma unui favor, eu recoltez un buchet de amintiri de la ei, pentru că nu mă vorbesc de bine după cum spun cei care-i ascultă. Dar Tu făceai parte altădată din cei urgisiți din pricina mea, nu din cei care acceptau să fiu eu urgisit din cauza altora. Rămii același! Scrie oriunde te vei găsi și adu-ți aminte de mine, cum e firesc, dacă-ți pasă cât de cât de dreptate. Și, fără îndoială, e drept ca acei care au fost cei dintii în iubire să fie răsplătiți cu o iubire egală.

EPISTOLA 209

Fără adresă, ca să se apere *

Scrisă în anul 375

Soarta a vrut să participe la durerile mele și să contribuie și tu la apărarea mea. E aici o dovadă de suflet tânăr, pentru că Dumnezeu, Cel Care conduce viețile noastre, oferă celor care pot susține lupte mari prilejuri de a câștiga un bun renume. Și tu, ca probă de virtute, de care prietenia ta e în stare așa cum e cuptorul pentru aur, tu ți-ai oferit propria ta viață! De aceea și eu mă rog lui Dumnezeu ca ceilalți să devină mai buni, iar tu să rămii egal cu tine însuși: să nu încetezi să formulezi învinuiri ca aceea pe care o formulezi acum, reproșându-mi micul număr de scrisori față de o prea mare nedreptate. E învinuirea unui prieten: n-ai decît să reclami astfel de datorii! Nu sînt în nici o privință un datornic de prietenie și nici chiar atît de neînțelegător!

1. Se face aluzie la campania de blasfemii condusă de episcopii Atarvios și Eustatie; Eulankios era retor în Neocezarea și prieten cu Sf. Vasile. Scrisoarea de față vrea să-i trezească prietenia de altădată.

* Scurtă dar nuanțată formulă, «apărarea» sfîntului trădează ceva din amărăcina răcirii sentimentelor celor din Neocezarea față de Sf. Vasile (cf. epistolele 204—208).

EPISTOLA 210

Către fruntașii orașului Neocezareea ¹

Scrisă în anul 375

I

N-aveam nici o nevoie să Vă fac cunoscută concepția mea teologică și nici să Vă spun motivele pentru care mă aflu acum în acest ținut. Și chiar dacă ar fi fost așa, nici atunci n-ar fi fost necesar s-o fac cu atîția martori. Dar poate că de multe ori nici noi nu facem ceea ce dorim noi înșine, ci ceea ce mai marii noștri ne silesc să facem ², pentru că pe cît de mult m-am silit să nu mă amestec în astfel de treburi, cu atît mai mult caută să pună în lumină acest lucru acești căutători de deșertăciuni. Întrucît, după cîte aud, urechile tuturor locuitorilor orașului au fost împuiate cu tot felul de zvonuri stranii, în care scop au fost angajați o serie de falsificatori de povești și scornitori de minciuni, ca să vă descrie și să comenteze greșit faptele și acțiunile mele, am crezut că nu trebuie să Vă las să fiți informați în sens rău cu știri veninoase, ci m-am gîndit că va trebui să Vă spun eu însumi care sînt temeiurile mele.

Eram obișnuit să vin pe aceste meleaguri încă de pe cînd eram copil, între altele și pentru faptul că aici am fost crescut de bunica mea, iar pe de altă parte, pentru că aici am petrecut cea mai mare parte din viața mea atunci cînd, fugind de tulburările vieții publice, am găsit că aceste locuri sînt cele mai potrivite pentru filosofie din cauza liniștii pe care mi-o oferea aici singurătatea. Și, să nu uit, că și ceilalți frați ai mei tot aici locuiesc. Iată pentru ce, găsind un scurt popas în multele ocupații care mă absorb, am venit cu drag în acest capăt de lume, nu ca să fac încurcături cuiva, ci ca să-mi împlinesc o dorință a mea proprie ³.

II

Ce trebuință aveți să recurgeți la fantezii ori să vă angajați tălmăcitor de vise, ținînd în legătură cu persoana mea fel de fel de povești ca

1. După cum se știe, Sfîntul Vasile se simțea strîns legat de Neocezareea Pontului întrucît aici, în apropiere, și-a trăit el parte din tinerețe, aici au strălucit în virtute bunicii (Sf. Macrina) și aici, pe valea Irisului, a organizat primele înjghebări de viață ascetică monahală. Din păcate, după cum s-a spus și în epistolele 204 și 207 episcopul Atarvios (deși îi era rudă), a făcut tot posibilul pentru ca să tulbure unitatea și liniștea Bisericii din acest oraș, răspîndind tot felul de zvonuri la adresa Sfîntului Vasile. Acesta este motivul pentru care acesta se adresează acum fruntașilor cetății. În epistola 207 se adresase preoților din Neocezareea. Cum se va vedea din epistolele 227—230, el venise în Armenia Mică și cu alte scopuri.

2. Are în vedere pe Atarvios.

3. Ne putem închipui că un tînăr atît de iubit de mulțime ușor a putut provoca gelozie, neîncredere ori să fie privit chiar cu dușmănie de unii dintre căpeteniile orașului, mai ales dintre clerici.

de la beții și de la petreceri publice ? În ce mă privește, chiar dacă aceste birfeli pleacă de la alte persoane, eu pe voi am să vă iau de martori ai cugetării mele. Și acum fac apel la fiecare din voi să-și aducă aminte de frumoasele zile de altădată, și anume de vremurile când orașul mă chema să țin lectii (de retorică, n.tr.), în care scop au venit la mine din rîndurile voastre adevărate solii formate din cei mai aleși oameni și cum apoi se strîngeau în jurul meu toți fără deosebire. Ce nu mi-ați fi dat atunci ? Ce nu-mi făgăduiați ? Și totuși nu m-ați putut cîștiga (să rămîn la voi, n.tr.). Cum aș încerca, dar, să intru acum silit la voi, eu care atunci refuzam orice invitație ?

Pe de altă parte, cum aș putea da ascultare celor care acum mă bîrfesc, dar din fața cărora m-am furișat atunci pentru că mă laudau și mă admirau ? Să nu credeți, prea iubiții mei : nu am un caracter atît de josnic încît să fac așa ceva. Căci nici un om cuminte n-ar urca pe un vapor lipsit de cîrmaci sau să se apropie de o biserică în care tocmai cei puși la cîrmă provoacă valuri și furtuni. De unde vine faptul că întreg orașul e plin de tulburare : unii fug fără să-i urmărească cineva, alții ies pe furis, cînd nimeni nu-i atacă, iar tîlmăcitorul de semne și ghicitorii de vise bagă pe toți în sperieți ? De unde vine acest lucru ? Oare nu știe și cel din urmă copil că fruntașii sînt conducătorii mulțimilor ? Cauzele vrăjmășiei lor nu mi se cade să le spun eu, dar e tare ușor să le vedeți pe toate ⁵. Cînd nemulțumirea și discordia au ajuns la ultimul lor grad de răutate, cu toate că motivul lor este cu totul neîntemeiat și ridicol, atunci sîntem siguri că stăm în fața unei boli. E drept că aceasta poate fi provocată de însușirile cuiva, dar în realitate răutatea proprie e cu adevărat principalul rău pe lume. La acești oameni există însă și ceva nostim : în timp ce sînt sfîșiați și chinuiți în sufletul lor; rușinea nu-i lasă să-și divulge nenorocirea. Și această boală sufletească nu se trădează numai prin ceea ce au făcut împotriva mea, ci și prin tot restul vieții lor. Însă chiar dacă ea nu s-ar cunoaște, lucrurile totuși n-ar merge prea rău. Motivul cel mai verosimil pentru care cred că ei trebuie să evite întîlnirea cu mine și care poate că scapă celor mai mulți dintre voi, îl veți afla acum. Iată-l :

4. Există în această corespondență multe pasaje care ne vorbesc despre tăria de caracter a Sfîntului Vasile, care uneori era însoțită și de o susceptibilitate exagerată și de o mîndrie jenantă.

5. Grupul condus de Atarvios se temea de Sfîntul Vasile că ar căuta să pună alt episcop. De aici panica. Trebuie să mai punem la socoteală și faptul că în sec. IV mulțimile se pasionau furtunos de problemele teologice, după cum se va vedea îndată.

III

La voi se urmărește răsturnarea credinței din pricina disprețului față de învățăturile evanghelice și din ura față de tradiția lăsată de acel mare bărbat, care a fost Grigorie ⁶ (Taumaturgul, n.tr.), și a urmașilor lui pînă la fericitul Musonios ⁷, ale cărui învățături încă răsună cu toată puterea în inimile voastre. Rătăcirea lui Sabelios, care ajunsese să se răspîndească între timp, și care fusese stinsă cu ajutorul Sfinților Părinți, caută să o reînnoiască acum acești oameni, care, de frica dovezilor zdrobitoare ale adevărului, fabrică fel de fel de basme pe care le folosesc împotriva mea. Ar fi mai bine să trimiteți la plimbare aceste capete îngreunate de vin și îmbibate de vedenii și de fumurile beției, care li s-au suit la cap, și, în schimb, să mă urmați pe mine, care veghez și din frica față de Dumnezeu nu pot să nu denunț primejdia care vi se pregătește. Sabelianismul e un fel de iudaism care a început să se furișeze în învățătura evanghelică sub haina creștină. În realitate cel care afirmă că Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt sînt o singură ființă în mai multe persoane, dar care nu admite pentru cele trei persoane decît un singur ipostas, ce altceva face decît să nege existența din veci a Fiului Cel Unul-Născut? El mai neagă totodată și venirea Lui ca Mîntuitor între oameni, la fel și coborîrea Lui la iad, precum și învierea și judecata pe care o va face la sfîrșit. Sabelios mai neagă totodată și orice lucrări personale ale Duhului Sfînt.

Or, după cîte aud, între voi sînt unii care au curaj să spună lucruri și mai stranii decît cele ale nebunaticului Sabelios. Căci martorii auditivi spun că la voi sînt niște înțelepți care afirmă și susțin cu tărie că nu ni s-ar fi transmis numai numele Fiului Cel Unul-Născut, ci și al vrăjmașului Său ⁸, bucurîndu-se pentru asta și mîndrindu-se ca și cum așa ceva ar fi invenția lor. Ei declară că Domnul a spus : ⁹ «Eu am venit în numele Tatălui Meu și voi nu Mă primiți ; dacă va veni un altul în numele său, pe acela îl veți primi». Iar pentru că a mai spus și în alt loc ¹⁰ «învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfînt», e limpede, spun ei, că nu există decît un singur nume (pentru întreaga divinitate, n.tr.), căci n-a spus la plural (mai multe nume), ci la singular (un singur nume).

6. Intemeietorul Bisericii din Neocezarea, mort pe la 270—275.

7. Mort în anul 368. A se vedea și epistola 28.

8. Lucifer.

9. Ioan 5, 43.

10. Matei 28, 19.

IV

Îmi vine să roșesc cînd Vă scriu aceste lucruri, pentru că cei amestecați în această afacere sînt din neamul și din sîngele meu și plîng în inima mea, pentru că sînt nevoit (ca și cei care luptă cu doi inși deodată) ¹¹ să resping și să nimicesc cu argumentele potrivite două încercări deodată, care se fac atît dintr-o parte, cît și din cealaltă pentru schimonosirea învățaturii creștine și să redau astfel adevărului puterea probatoare care i se cuvine. De o parte ne sfișie aderenții lui Eunomios, de cealaltă se arată ucenicii lui Sabelios. Dar vă conjur să nu dați atenție acestor nelegiuite sofisme, care nu pot înșela pe nimeni ! Să știți, dar, că «numele lui Hristos», care «este peste tot numele» ¹² este numirea dată Fiului lui Dumnezeu însuși, după cuvîntul apostolului Petru : «nu este sub cer nici un alt nume dat între oameni, în care trebuie să ne mîntuim noi» ¹³. Cît despre cuvintele «am venit întru numele Tatălui Meu», trebuie să știm că Hristos le pronunță pentru ca să indice pe Tatăl ca principiu și cauză a Sa. Iar dacă spune : «mergînd botezați în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh», nu trebuie să credem că ni s-a transmis un singur nume. Într-adevăr, după cum atunci cînd zice «Pavel și Silvan și Timotei» ¹⁴ sînt pomenite trei nume, dar toate trei sînt legate unul de altul prin silaba «și», tot așa și Cel ce a vorbit despre «numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh», deși a pomenit trei nume, le-a legat laolaltă printr-o conjuncție pentru a arăta că sub fiecare nume se ascunde ceva particular, designat de un nume, pentru că numele sînt cele care designează lucrurile. Că persoanele au în ele însele o existență proprie și deplină nu tăgăduiesc nici măcar cei ce au cea mai puțină minte. Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt au una și aceeași natură și o singură divinitate ¹⁵, dar numiri diferite, care ne duc cu gîndul la idei precise și complete. Căci nu-i stă în putere rațiunii să aducă adorația cuvenită Tatălui și Fiului și Duhului Sfînt dacă ea nu contemplă, fără să le confunde, însușirile fiecăreia dintre persoane. Iar dacă tăgăduiesc că acestea sînt și cuvintele lor și înțelesul învățaturii lor, atunci și scopul strădaniilor noastre a fost atins. Însă cu greu văd că ar putea tăgădui așa ceva, pentru că prea multe mărturii se împotrivesc nefericitelor lor direcțiuni. Cu toate acestea acum nu mai stăruim asupra tre-

11. De o parte arienii anomei, iar de cealaltă parte sabelienii.

12. *Filip.* 2, 9.

13. *Fapte*, 4, 12.

14. *I Tes.* 1, 1.

15. Cu toate că în timpul cînd scria Sfîntul Vasile aceste lucruri lipseau definițiile dogmatice privind aceste adevăruri, totuși acest mare ierarh susținea destul de hotărît dumnezeirea și a celei de a treia persoane trinitare, așa cum reiese și din această afirmație și cum a expus-o mai amănunțit în tratatul *Despre Duhul Sfînt*. A se vedea și ep. 92, 129, 226, 244, 251, dar mai ales 161, 200 etc.

cutului. De-ar fi măcar prezentul sănătos! Dar dacă vor stărui și pe mai departe în aceleași rătăcirii, atunci va trebui să denunțăm și altor Biserici primejdia de la Voi și să se trimită proteste la cât mai mulți episcopi, ca să răstoarne și să nimicească această nelegiuire care se ridică încet-încet. Dacă aceste măsuri nu ajută deocamdată rîvna noastră, oricum protestul de față mă va descărca de osîndă în fața judecării lui Dumnezeu.

V

Dușmanii și-au formulat deja și în scris birfelile lor și le-au trimis mai întîi aceluia om al lui Dumnezeu, care e episcopul Meletie¹⁶, iar acum, după ce au primit de la el răspunsurile pe care le meritau, întocmai ca mamele unor monștri, care se rușinează parcă și ei de nelegiuirile firii, își ascund la întuneric, pentru a le alăpta, rușinoasele lor progenituri. Așa și defăimătorii noștri au încercat, prin scrisori, să intre în legătură și cu episcopul Antim din Tiana, care împărtășește ideile noastre: ¹⁷ ei pretinzînd că Grigorie¹⁸ a spus într-o mărturisire de credință că Tatăl și Fiul sînt de fapt doi după concepție, dar unul după ipostas. Or în «Dialogul» cu «Aelian»¹⁹, el n-a afirmat acest lucru ca articol de credință, ci le-a spus ca pe o obiecțiune într-o discuție. Iată ce n-au putut înțelege cei care se cred atît de grozavi în subtilitatea cugetării lor! În acest dialog există multe greșeli ale copistilor, după cum o voi dovedi eu însumi în scris, dacă îmi va ajuta Dumnezeu. Cău-tînd să convingă pe un elin, el nu credea că ar trebui să discute prea amănunțit despre termeni, ci că mai curînd ar trebui să se arate îngăduitor cu felul de cugetare al celui pe care voia să-l convingă, decît să se împotrivescă esențialului²⁰. Așa se explică de ce în acest «Dialog» există mulți termeni care dau apă la moara ereticilor, cum e cazul cu expresiile «creatură» și «făptură», precum și toți ceilalți termeni asemănători. Tot așa, multe pasaje în care se vorbește despre unirea lui Dumnezeu cu omul, ei le pun în legătură cu exprimarea despre Dumnezeu, oameni care, cu toată nepriceperea, caută să înțeleagă aceste scrieri, iar în felul acesta ei răspîndesc peste tot rătăcirile lor.

16. Cei pe care-i denunță Sf. Vasile au crezut că dacă vor cîștiga de partea lor pe Sfîntul Meletie, atunci vor putea rușina pe Sf. Vasile. Or se știe din multe epistole, rediate aici, că acei doi părinți (Vasile și Meletie) erau strîns uniți pe același front de luptă, cf. ep. 57, 67, 68, 69, 89, 92, 95, 98, 99, 120, 129, 214, 217, 258, 266.

17. Se știe că înainte Antim era văzut rău de Sf. Vasile, dar apoi s-au împăcat, cf. ep. 58, 92, 122.

18. Taumaturgul.

19. Scriere pierdută. A se vedea R. Voss, *Der Dialog in der Frühchristlichen Literatur*, München, 1970.

20. În locul Sfîntului Grigorie Taumaturgul autorul este cel care exprimă aici o judecată de valoare.

Un lucru trebuie bine înțeles : așa după cum cel care nu admite comuniunea ființei cade ușor în politeism, tot așa și cel care nu admite deosebirea ipostaselor cade în iudaism. De aceea cugetarea noastră trebuie să se bazeze pe temeuri precise, operînd cu trăsături clare, pentru a ajunge la cunoașterea dorită. Dacă nu admitem paternitatea și dacă nu precizăm de cine este limitată această însușire, atunci cum am putea înțelege noțiunea despre Dumnezeu-Tatăl ? Nu-i destul numai să specificăm că există, în general, o oarecare diferență între persoanele divine, ci mai trebuie să admitem și că fiecare dintre ele există într-o adevărată ipostază. Dacă admitem numai ficțiunea persoanelor fără ipostase (individuală, n.tr.), tot n-am respins învățătura lui Sabelios, pentru că acela a zis că deși Dumnezeu e unul ca subiect, tot El este Cel Ce se schimbă de fiecare dată după trebuință, încît o dată împlinește funcția de Tată, altă dată de Fiu și altă dată de Duh Sfînt²¹. Această rătăcire, care fusese stinsă de multă vreme, a ajuns să fie acum reînnoită de scormonitorii acestei erezii anonime, de către acești oameni²² care tăgăduiesc ipostazele și neagă numirea de «Fiu al lui Dumnezeu». Dacă ei nu încetează să blasfemieze într-una pe Dumnezeu, va trebui să-i denunțăm îndeosebi pentru faptul că tăgăduiesc individualitatea specifică a Domnului Iisus Hristos însuși.

VI

Iată explicațiile pe care am socotit că trebuie să vi le dăm ca să vă puneți în gardă împotriva pagubelor pricinuite de aceste denaturări doctrinare.

De fapt, dacă ar trebui să asemănăm învățăturile stricate cu niște otrăvuri periculoase, cum e cazul și în ceea ce trîmbează tălmăcitorii acestor vise ale voastre, atunci să știți că aici e vorba de cucută, de laptele ciinelui și de alte buruieni otrăvitoare²³.

În loc să pornească din învățăturile noastre, aceste otrăvuri vă vin din creierii înfierbîtați de boala unor fantasme nenorocite ale vrăjmașilor. Dacă aceștia ar fi cît de cît înțelepți, ar trebui să știe că darul profetic nu poate încăpea decît în suflete nepîngărite și lipsite de orice pată. O oglindă murdară nu poate reflecta frumusețea chipului, iar sufletul care se lasă copleșit tot timpul de griji lumești și pe care-l întunecă patimile ce izvorăsc din plăcerile cărnii, nu va fi în stare nici el să primească în sine luminile Duhului Sfînt. Căci nu orice vis se schimbă

21. Tipică prezentare a antitrinitarismului modalist susținut de Sabelios.

22. Aici e vizat episcopul Atarvios cu aderenții lui, care nu recunoșteau Fiului un nume deosebit de al Tatălui.

23. Exprimare similară și în ep. 115.

îndată în proorocie, cum zice Zaharia proorocul: «Domnul a lăsat vedenie și ploaie, pentru că vrăjitorii au vedenii mincinoase și amăgitoare»²⁴. Acești prooroci mincinoși și ignoranți visează și beau cuibărin-du-se în paturile lor²⁵ și nu înțeleg că adeseori fiilor neascultători²⁶ li se trimit și rătăcirii. Căci există și duh de minciună, care intrînd în proorocii mincinoși l-a înșelat odinioară și pe Ahav²⁷. Întrucît știau acest lucru, ei n-ar fi trebuit să se înalțe pînă acolo încît să-și atribuie darul proorociei, ca unii care aveau o conștiință mai puțin trează chiar decît șarlatanul Valaam, căci fiind invitat cu daruri bogate de regele moabiților, acesta nu s-a putut hotărî să ia cuvîntul împotriva voii lui Dumnezeu și să blesteme pe Israel, pe care nu l-a blestemat nici Domnul²⁸.

Așadar, dacă vedeniile din timpul somnului nu conduc pe acești oameni după poruncile lui Dumnezeu, atunci să se mulțumească cu Sfințele Evanghelii, care n-au nevoie de vise omenești pentru a inspira încredere. Dacă Mîntuitorul ne-a lăsat pacea Sa²⁹ și dacă ne-a poruncit să ne iubim unii pe alții³⁰, dacă aceste visuri aduc lupte, neînțelegeri și fac să înceteze dragostea, atunci acești oameni să nu dea prilej diavolului să intre în sufletul lor în timpul somnului și să nu dea mai multă crezare diavolului decît învățăturilor celor mîntuitoare.

EPISTOLA 211

Către Olimpiu

Scrisă în anul 375

Cînd ți-am citit scrisorile, prea stimate, nu m-am mai putut stăpîni de bucurie și voieșie, iar cînd am stat de vorbă cu fiii tăi, cei prea doriți, mi se părea că te văd pe tine însuși. Ei mi-au găsit sufletul într-o stare de foarte mare apăsare, dar l-au mîngîiat atît de bine, încît am uitat de cucuta de la voi*, pe care negustorii de vise și datornicii de vise o răs-pîndesc, învinuindu-mă pe mine ca să cîștige pe cei pe care i-au plătit. Cît despre scrisori, cîteva le-am scris și voi trimite și altele mai tîrziu, dacă vrei. Numai de ar fi de ceva folos pentru cei care le primesc!

24. Zah. 10, 1—2.

25. Isaia 29, 8.

26. Efes. 2, 2.

27. III Regi 22, 22.

28. Num. 22—23.

29. Ioan 14, 27.

30. Ioan 13, 34.

* «Cucuta» din epistola de față e amărăciunea creată de calomniile celor din Neocezareea (a se vedea ep. nr. 204—210).

EPISTOLA 212

Către Hilarios

Scrisă în anul 375

I

Îți poți închipui care a fost impresia mea sau ce am simțit când m-am dus pînă la Dazimon și cînd am auzit că luminăția Ta ai plecat cu cîteva zile înainte de sosirea mea. Admirația pe care ți-o port încă din copilărie, de pe băncile școlii¹ chiar, m-a făcut totdeauna să prețuiesc mult conversația cu Tine, dar această cinstire se explică și dintr-un alt motiv, și anume, că nimic nu există azi atît de vrednic de a fi cunoscut cum este un suflet îndrăgostit de adevăr și care are darul de a judeca bine lucrurile, adică tocmai ceea ce credem că se păstrează la Tine. În schimb, dintre ceilalți, pe cei mai mulți îi văd împărțiți ca la alergările de cai, unii mizînd pentru aceștia, alții pentru aceia și aclamînd pe cei din partida lor.

Dar Tu, care te ridici deasupra fricii, a lingușelii și a oricărui simțămînt josnic, e firesc să privești adevărul cu ochi sănătoși. Pe de altă parte, văd că nu ești cituși de puțin îngrijorat de situația Bisericii, pentru că mi-ai trimis chiar și o scrisoare pe această temă, după cum declarai în ultima epistolă. M-aș bucura să aud cine a primit să mi-o aducă, pentru a cunoaște pe cel care mi-a făcut necaz. De fapt, eu n-am ajuns încă să citesc scrisoarea care mi-a fost adresată de Tine².

II

Aș da orice ca să putem avea o convorbire, prin care să te fac să înțelegi motivele mele de supărare (căci, după cum știi, chiar și numai istorisirea lor aduce ușurare celor întristați)³ și ca să răspund la întrebările puse: neîncrezîndu-mă în caracterele fără suflet, ci făcînd eu însumi și prin propriile mele mijloace o expunere clară și amănunțită, în stare să lămurească deplin problema. Cuvintele însuflețite au o mai mare putere de convingere decît scrisorile și nu sînt atît de ușor de atacat și expuse calomniei.

De acum nu mai rămîne nimic pentru nimeni, care să nu fi fost încercat; pentru că și cei cărora le acordasem cea mai mare încredere, care, după părerea mea, așa cum îi vedem printre oameni, erau ceva prea mari ca să poată face parte dintre oameni, ei bine, zic, și aceștia,

1. Hilarios pare a fi retor în Neocezarea. În tinerețe fusese coleg cu Sf. Vasile.

2. Încă un caz de pierdere a scrisorilor, căci serviciul poștal aproape nu exista.

3. E lucru știut că o bucurie dacă e împărtășită altuia devine mai mare, iar o durere împărtășită altcuiva face să scadă suferința. O astfel de experiență a fost adeseori exprimată de Sf. Vasile în epistolele sale.

au pus sub numele meu unele scrieri aparținind altcuiva⁴, fără să se uite la conținutul lor, numai și numai ca să mă învrăjbească cu frații, ca și cum n-ar exista de acum altceva mai neliniștitor pentru cei credincioși decât numele meu! Căci după ce m-am silit încă de la început să rămân necunoscut (cum nu știu să fi făcut altcineva din cei pe care i-au încercat suferințele atât de mult ca pe mine), iată că acum, dimpotrivă, ca și cum aș fi dorit să devin celebru față de toți oamenii, așa încît în toate colțurile pămîntului, poate și ale mării, acești oameni nu fac altceva decât să vorbească despre mine. Cei care se țin de nelegiuirile cele mai mari și care introduc în Biserici învățătura necreștinească a neasemănării⁵ au pornit război împotriva mea, iar cei care țin calea de mijloc, spun ei, și care, plecînd tot de la aceleași principii, nu admit concluziile logice pentru că, chipurile, ar răni urechile mulțimii, nu mă pot suferi nici ei, ci mă împoașcă cu toate înjurăturile posibile și nu se dau înapoi de la nici un plan rău, cu toate că, prin ajutorul Domnului, aceste planuri au început să se clatine.

Cum, dar, să nu mă întristeze acest fel de lucruri? Cum să nu devină dureroasă viața? Cred că singura mîngiere în necazurile mele⁶ e șubrezenia sănătății mele, care mă face să cred că nu voi rămîne prea multă vreme în această viață nenorocită.

Dar în această privință am spus destule.

În suferințele tale trupești te indemn și eu să te arăți curajos și vrednic de Dumnezeu, Cel Care ne-a chemat. Dacă vede că primim cu recunoștință necazurile de acum, fie că va înlătura pricinile suferințelor, cum a făcut cu Iov, fie că ne va răsplăti cu marile cununi ale răbdării în starea care urmează după această viață.

EPISTOLA 213

Fără adresă, către un bărbat credincios *

Scrisă în anul 375

I

Domnul care dă grabnică ajutorare la necaz să-ți dea și Ție ajutor pentru ușurarea sufletească pe care mi-ai făcut-o prin faptul că m-ai

4. Aluzie la acuza de apolinarism adusă de Eustațiu.

5. Arienii de toate trei nuanțele: omousieni, omei dar mai ales anomei, «de o ființă asemănătoare», «asemănător în general», iar pentru alții «nici nu se aseamănă». Din categoria acestora din urmă face parte Eunomie, împotriva căruia a scris Sf. Vasile multe pagini în multe din operele sale.

6. Singura mîngiere în necazuri e boala mea, iată o idee formulată antinomic, dar care a fost pentru Sfîntul Vasile o adevărată lege de conduită în toată viața.

* Adresantul pare a fi fost episcop, oricum prieten al Sf. Vasile.

cercetat prin scrisoarea recentă, aducînd drept răsplată pentru mîngierea smereniei mele o adevărată și mare bucurie duhovnicească! Mi s-a întîmplat să mă întristez sufletește cînd am văzut în întîlnirile noastre obștești o sălbatică și nesănătoasă nepăsare din partea popoului și o veche și irezistibilă pornire spre rău a conducătorilor lui². Dar îndată ce Ți-am văzut scrisoarea și comoara ce se cuprindea în ea, am înțeles că Acela ce orînduiește treburile omenirii a făcut să rămînă o dulce mîngiere pentru cei care trăim în amărăciune.

De aceea mă adresez și eu Cuvioșiei Tale, aducîndu-ți obișnuita mîngiere, ca să nu încetezi să te rogi pentru sărmana mea viață, ca nu cumva să mă înec în ispitele vieții acesteia și să uit de Dumnezeu «Cel ce ridică din pulbere pe cel sărac»³, ca nu cumva căzînd în vreo trufie să «cad în osînda diavolului»⁴ și, încrezîndu-mă prea mult în ajutorul de sus, să fiu luat de Domnul pe cînd dorm sau încărcîndu-mă cu fapte păgubitoare⁵, să rănesc conștiința împreună-slujitorilor mei, ori stînd mereu în apropierea celor bețivi să sufăr, potrivit dreptei judecăți a lui Dumnezeu, toate amenințările făgăduite iconomilor celor nedrepti. Drept aceea te rog să mă pomenești în rugăciunile Tale către Dumnezeu, ca să fiu treaz în toate, ca să nu fac de rușine și de ocară numele lui Hristos deodată cu descoperirea tainelor inimii noastre la marea zi a arătării Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

II

Știi că din pricina înmulțirii ereticilor aștept din clipă în clipă să fiu chemat la Curte sub pretextul că aş primejdui pacea⁵. Îndată ce a auzit acest lucru episcopul în cauză^{5bis} mi-a scris să ne îngrijim să ne deplasăm pînă în Mesopotamia și după ce voi fi convocat pe episcopii de aceleași concepții, care conduc Biserica de acolo, să pornim către Împărat. Cît privește persoana mea, nici nu poate fi vorba ca organismul meu să suporte o astfel de călătorie pe timpul iernii. De altfel nici nu pare necesară o astfel de întreprindere în afară, poate dacă Tu m-ai sfătui totuși să fac acest lucru⁶. Voi aștepta deci și din partea cuvioșiei Tale un sfat care să-mi confirme părerea. De aceea te rog ca să-mi dai de știre prin unul din frații de încredere ce anume să cred de cuviință din partea vredniciei Tale, care indicație ar fi cea mai inspirată.

2. Nepăsarea mulțimii și răutatea conducătorilor bisericești supărau cel mai mult pe sfînt.

3. Ps. 112, 7.

4. I Tim. 3, 6.

5. Matei 24, 48—51.

5 bis. Maurinii cred că acest episcop ar fi Meletie.

6. Și din aceste cuvinte reiese că destinatarul era o persoană deosebită.

EPISTOLA 214

Către comitele Terențiu ¹

Scrisă în primăvara anului 375

I

Cînd am auzit că Excelența Ta te-ai hotărît să iei din nou slujbă obștească, la început m-am tulburat, pentru că, trebuie să spun adevărul, m-am gîndit cît de potrivnică este ea firii Tale, întrucît ți-ai luat odată rămas bun de la treburile obștești, dedicîndu-te numai purtării de grijă a sufletului tău; așa încît m-am gîndit că numai de silă te-ai mai putea reîntoarce la cele dinainte. Dar apoi din motive superioare, am socotit că poate Domnul voind să aducă o mîngîiere pentru nenumăratele asuprelor care căzuseră asupra Bisericilor noastre, va fi rînduit ca Excelența Ta să intre din nou în treburile obștești. Atunci am început să nădăjduiesc din nou că măcar înainte de a pleca din viața aceasta îmi va fi dat să întilnesc personal pe Excelența Voastră.

II

Dar iată că acum s-a răspîndit la noi alt zvon, și anume că te afli în Antiohia și că rezolvi anumite treburi împreună cu cele mai înalte dregătorii împărtășești. În afară de zvonul acesta a ajuns pînă la mine și informația că, pentru a se uni cu noi, frații partidei lui Paulin sînt pe cale să ajungă la înțelegere cu noi, cei de credința ortodoxă a Frăției Tale. Și cînd zic că vor să se unească cu «noi» înțeleg partida omului lui Dumnezeu, adică a lui Meletie. Mai aud că ei pun în circulație și epistola apusenilor, care reclamă pentru ei supravegherea peste episcopia Bisericii Antiohiei, prezentînd în lumină falsă pe prea minunatul Meletie, episcopul adevăratei Biserici a lui Dumnezeu. Și nici nu mă mir, întrucît cei de acolo nu cunosc deloc situația de aici, iar cei de aici, care socot că o cunosc, o prezintă mai mult în interesul lor decît al adevărului. Și acest lucru nu-i cu totul nefiresc, fie pentru că nu cunosc adevărul, fie pentru că vor să ascundă cauza pentru care prea fericitul episcop Atanasie a ajuns să scrie către Paulin. Dar pentru că Excelența Ta ai oameni, care sînt în stare să istorisească cu amă-

1. Comitele Terențiu se pensionase de vîrstă, dar la insistențele împăratului Valens a primit să revină în activitate, între altele pentru pacificarea bisericească din Antiohia. Deși ortodox convins, el a ajuns să promoveze în scaunul antiohian pe Paulin, iar nu pe Meletie, pentru care insista atît de mult Sf. Vasile. Paulin adusese o recunoaștere din partea papei Damasus.

nunte tot ce s-a întâmplat între episcopi², pe vremea domniei lui Jovian³, Te rugăm să ajuți să se aducă informații din partea acestora.

Intrucit nu învinuiesc pe nimeni, doresc s-avem dragoste pentru toți și mai ales pentru cei din rîndurile credincioșilor, și ne bucurăm pentru cei care au primit scrisoarea din Roma. Și chiar dacă prin această scrisoare se aduce o mărturie puternică și hotărîită în favorul destinaților, ne rugăm ca ea să spună adevărul și să fie confirmată prin fapte. Dar acesta nu-i un motiv care m-ar putea convinge vreodată, fie să nu recunosc pe Meletie și să uit de Biserica de sub ascultarea lui, fie să socot de puțină importanță problemele de la care a plecat dihonnia de la început și să cred că acestea n-au multă importanță pentru adevărata credință. Căci după mine, nu numai că n-aș consimți să cedez vreodată pentru că cineva a prîzit o epistolă de la oameni și se mîndrește pentru aceasta, numai pentru atît eu nu mă voi retrage, ci chiar dacă ar veni această scrisoare din cer și dacă ea nu ar fi de acord cu învățătura cea adevărată a credinței, nici atunci eu n-aș putea primi pe un astfel de om în comuniune cu sfinții⁴.

III

Pentru că, o minunate omule, adu-ți aminte că falsificatorii adevărului, cei care au introdus spărtura ariană, dînd-o drept credință autentică a părinților, nu aduc nici un alt argument că nu primesc învățătura dreaptă a Părinților decît termenul «de o ființă», pe care-l tălmăcesc rău și contrar întregii credințe, spunînd că Fiul lui Dumnezeu e designat de noi ca fiind de aceeași ființă după ipostaz⁵. Dacă le vom da vreun prilej să fim arătați de ei, care, mai mult din prostie, decît din rea credință, spun aceste lucruri sau altele asemănătoare acestora, nu facem nimic altceva decît să le dăm nezdruncinate argumente împotriva noastră și să întărim și mai mult erezia lor. Ei au doar o singură grijă în discuțiile lor despre Biserică, nu cum să-și formuleze părerile lor, ci cum să le atace pe ale noastre.

Ce ar putea fi mai primejdios decît să zdruncine credința mulțimilor prin faptul că unii din noi ar susține că ipostasul Tatălui și al Fiului și al Sfintului Duh este numai unul singur? Chiar dacă subli-

2. Intre Atanasie și Meletie. A se vedea epistola 89.

3. Domnește doar 8 luni (363—364).

4. Se știe că Paulin fusese hirotonit de episcopul Lucifer de Cagliari în anul 362, deci la 2 ani după Meletie, care, e adevărat, se afla în exil atunci. De aceea Sf. Vasile nu putea accepta să nu se spună cum a început «dihonia».

5. Neînțelegerile între partida lui Meletie și a lui Paulin aveau și rădăcini dogmatice legate de termenul «deoființă». Sf. Vasile acuză pe partizanii lui Paulin de ignoranță și de rea credință.

niază cu grijă deosebirea dintre persoane, ei fac acest lucru după o formulare care ne amintește pe cea a lui Sabelios. Acesta spunea într-adevăr că după ipostas Dumnezeu e numai unul, pe cînd Scriptura îl prezintă deosebit ca persoană, potrivit însușirilor specifice ale fiecărei înfățișări sub care se prezintă : uneori îi dăm nume de Tată, cînd împrejurarea indică o astfel de persoană, altădată numele se potrivește Fiului, și anume atunci cînd coboară să poarte grijă de noi sau pentru alte astfel de lucruri providențiale și, în sfîrșit, altădată îl leagă de persoana Duhului, atunci cînd prilejul indică numele acestei persoane. Dacă auzi chiar și în Biserica noastră pe unii oameni zicînd că Tatăl și Fiul și Duhul Sfînt au un singur ipostas, dar ei înțeleg totodată că există separat trei persoane deosebite, atunci cum să nu pară că aduc dovadă destul de limpede și de nezdruincinat că numai cele spuse de ai noștri sînt adevărate ?

IV

Or faptul că ipostasul și ființa nu sînt unul și același lucru, cred că ne-au dat să-l înțelegem chiar și frații din Apus, atunci cînd simțind sărăcia limbii lor au tradus în grecește termenul de «ființă» pentru că dacă ar exista o deosebire cît de mică de nuanță, ea s-ar fi păstrat prin deosebirea clară și de neconfundat a termenilor.

Dacă s-ar simți nevoia să-mi spun și eu pe scurt părerea despre această temă, aș zice cam așa : raportul dintre ceea ce-i comun și particular e același ca și cel dintre ființă și ipostas, pentru că fiecare din noi participăm la «ființă» prin ceea ce avem în comun, în schimb însușirile individuale sînt specifice fiecăruia în parte. De aceea și aici termenul «ființă» este comun tuturor persoanelor treimice, cum e cazul cu sfințenia, cu dumnezeirea și cu orice s-ar mai putea înțelege, pe cînd însușirile specifice le are fiecare separat : cea de părinte, de fiu sau de putere sfințitoare. De aceea dacă s-ar spune că persoanele sînt fără ipostas, o astfel de afirmație e ceva absurd, iar dacă am accepta ca adevărate toate trei ipostasele, atunci atîtea mărturisim cîte și numărăm. În chipul acesta, prin învățătura despre «deoființime» se asigură și unitatea dumnezeirii, dar și recunoașterea Treimii, adică existența concomitentă a Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfînt.

Prin aceasta vreau totuși să fie convinsă și Excelența Ta de un lucru, și anume că atît Domnia Ta, cît și oricare altul din cei care sprijină adevărul și nu disprețuiesc pe bărbații care luptă pentru credință, sînteți datori să așteptați ca inițiativa de unire și de pace să fie luată de conducătorii Bisericilor, pe care eu îi socot «stilp și întărire a

adevărului»⁶ și pe care-i respect cu atât mai mult, cu cât unii din ei sînt surghiuniți pentru că li se aduce vina că ei ar fi pricina dezbinării⁷. Drept aceea Te rugăm să rămîi nepărtinitor față de noi și liber de orice prejudecată, pentru ca să ne putem mîngîia măcar cu gîndul că Dumnezeu ni te-a dăruit ca pe un toiag și ca o întărire în toate.

EPISTOLA 215

Către preotul Dorotei¹

Scrisă în anul 375

Îndată ce am găsit prilej am trimis scrisoarea pe adresa minunatului bărbat care e comitele Terențiu, gîndindu-mă că aș provoca mai puține bănuieli dacă în problemele amintite i-aș scrie prin mijlocirea unor persoane străine, dar în același timp vrînd ca nici să nu lipsească cu totul din această acțiune prea iubitul nostru frate Acachios. Am predat, așadar, epistola încasatorului financiar de la serviciul regional, care călătorește cu mijloace de transport oficiale, cerîndu-i ca mai întii scrisoarea să-ți fie predată ție.

În legătură cu călătoria spre Roma, nu știu cum de nu te-a înștiințat, mai întii, pe Frăția Ta, că în timpul iernii drumul e cu totul impracticabil, pentru că ținutul din Constantinopol și pînă la granițele noastre e plin de dușmani². Dacă ar trebui să meargă pe mare, acum ar fi momentul. Numai de-ar primi prea iubitul de Dumnezeu și frate al meu Grigorie să călătorească pe mare și dacă ar accepta să conducă el delegația în problemele acestea! Oricum, nu văd pe cineva care să-l poată însoți, dar mai știu că acela e cu totul lipsit de experiență în problemele bisericesti³. Cred însă că însoțirea cu un bărbat cu simțăminte nobile va trezi respect și va fi de foarte mare folos. Dacă e vorba de un om mîndru și îngîmfat, așezat pe un tron înalt⁴, și din pricina aceasta neascultător de cei care-i spun de jos adevărul, ce ar putea cîștiga obștea din discuțiile unui om ca Grigorie, care habar n-are de lingușiri?

6. I Tim. 3, 15.

7. Între alții aceasta era situația sfinților Meletie al Antiohiei, Eusebiu de Samosata, Grigorie de Nyssa etc.

1. Dorotei, diacon și mai apoi preot, era omul de legătură între Sf. Vasile și Meletie, precum și între aceștia și cei din Apus.

2. Aluzie la pericolul infiltrațiilor goților.

3. E vorba de Sf. Grigorie de Nyssa, despre care Sf. Vasile ne vorbește tot cam în astfel de termeni și în alte epistole: 58, 170, 171, 200.

4. E vorba de Damasus.

EPISTOLA 216

Către Melette, episcopul de Antiohia

Scrisă în anul 375

Multele călătorii pe care le-am făcut în ultimul timp m-au îndepărtat de patrie. Am fost plecat în Pisidia pentru ca, împreună cu episcopii din acele părți, să punem în rînduială problemele legate de Bisericele din Isauria¹. De acolo drumul m-a dus pînă în Pont, pentru că Eustațiu făcuse mari presiuni asupra credincioșilor din Dazimon ca să se rupă de Biserica noastră².

M-am repezit și pînă la căsuța fratelui meu Petru, care, pentru că e în apropiere de Neocezarea³, a ajuns să fie pentru cei din jur pricină de tulburare, iar pentru mine obiect de adîncă jignire⁴. Întrucît oamenii lui Eustațiu au luat-o la fugă⁵, deși nu-i urmărea nimeni, s-a crezut că eu aș intra cu sila în oraș ca și cum aș fi dornic să mă încarc de osanalele lor.

La întoarcere m-a prins o ploaie strașnică, așa că m-am îmbolnăvit atît din pricina ei, cît și de deprimarea pe care mi-a provocat-o scrisoarea primită de la Răsărit⁶, prin care mă înștiințau că pentru partizanii lui Paulin fuseseră aduse din Apus anumite scrisori, prin care i se recunoștea autoritatea lui și că aderenții acestei partide se făleau și se mîndreau din pricina aceasta. În acest sens se propunea chiar o mărturisire de credință, care dacă ar fi bine primită, apusenii ar fi dispuși să se unească cu Biserica noastră. Mai mult, ni s-a comunicat totodată că a fost cîștigat pentru cauza lor un om minunat, Terențiu, căruia îndată i-am și scris ca să-și tempereze elanul și să-l informez ceea ce mi-a fost posibil, corect, despre viclenia lor⁷.

EPISTOLA 217

Către Amfilohiu. Despre canoane

Scrisă în anul 375

Întorcîndu-mă din călătorie (fusesem plecat pînă în Pont pentru problemele de ordin bisericesc și ca să-mi vizitez rudele) * am adus îna-

1. Isauria era atunci sub jurisdicția lui Amfilohiu de Iconium.

2. Același înrăit intrigant Eustațiu a alungat pe episcopii otodocși și din ținuturile martime (din Amasia și Zila).

3. Mînăstirile de pe valea Irisului în care trăise în tinerețe Sf. Vasile erau acum în grija fratelui mai tînăr, Petru, episcop de Sebasta.

4. Activînd pe linie strict ortodoxă, Petru a stîrnit gelozia și ura lui Atarvios și Eustațiu, cf. ep. 204, 207, 210.

5. Cf. ep. 210.

6. E impresionant ce călătorii grele a făcut Sf. Vasile.

7. Cf. ep. 215.

* Între ei Macrina cea tînără, retrasă în monahism, și Petru, episcop de Sebasta.

poi un trup cu totul zdruncinat și un suflet extrem de zbuciumat², dar cînd am luat în mîini scrisoarea Cuvioșiei Tale am uitat totul, pentru că mi-a fost dat să văd semnele celui mai plăcut glas dintre toate și ale mîinii celei mai dragi. Dacă m-a putut înviora în așa măsură pînă și o scrisoare de a Ta, îți poți închipui cît de entuziasmat aș fi dacă te-aș putea și întilni! Să dea Dumnezeu Sfîntul ca să nu aibă loc într-un moment greu și ca Tu să fii cel care mă vei chema! Dacă ai putea ajunge pînă la casa lui Eufimiade, n-ar fi deloc greu să ne întîlnim acolo, căci atunci aș scăpa de povara treburilor de aici și m-aș grăbi cît mai repede să îmbrățișez pe cel drag mie. De altfel, există încă un temei care mă silește să mă deplasez pînă la Nazianz, pricina retragerii neașteptate a prea iubitului de Dumnezeu episcop Grigorie, despre care habar n-am de ce s-a retras³.

Cît despre omul despre care am mai stat de vorbă cu vrednicia Ta și pentru care te-ai pregătit să lucrezi, trebuie să știi că, pe lîngă o boală mai veche, el a mai dat recent și într-o grea suferință la ochi, așa încît, atît din pricina acestei vechi boli, cît și a celei mai noi, el a devenit cu totul neindicat pentru orice fel de slujbă care i s-ar fi putut încredința. De altfel, momentan nici nu găsesc aici altul. Poate că ar fi mai bine (cu toate că au lăsat problemele în grija noastră) ca oamenii să-și găsească pe cineva dintre ei. Trebuie să ne gîndim că ei au rostit acele cuvinte sub formă de curtoazie, pe cînd din inima lor ei voiau ceea ce au discutat de la început, că să fie pus în fruntea lor unul de-al lor. Dacă există cineva printre cei de curînd încreștinați, indiferent dacă va fi pe placul lui Macedonie sau nu, să-l propună ei. Pregătește-l tu pentru a-l avea unde ne va fi de nevoie, căci Domnul, Care-ți dă ajutor în toate, îți va da har și pentru acest lucru⁴.

LI. Canoanele privitoare la clerici au fost înșirate în general, fără să se facă specificări deosebite, precizînd doar că pentru cei căzuți se prevede o singură pedeapsă, și anume: depunerea din serviciu, fie că au vreun grad ierarhic, fie că rămîn într-un serviciu fără hirotonie⁵.

2. Despre suferințele fizice, dar mai ales morale de care se plinge Sf. Vasile, putem să vedem în diferite descrieri. A se vedea îndeosebi epistolele 210, 214 și 216, unde se referă îndeosebi la amărăciunile provocate de nestatornicia de caracter a episcopului Atarvios din Neocezarea, precum și de «încurcătura» creată de hirotonia lui Paulin pentru scaunul din Antiohia, a cărei schismă durează vreo 40 de ani.

3. Bătrînul episcop Grigorie, tatăl lui Grigorie Teologul, murise în anul 374. În urma acestui fapt, fiul său, care fusese hirotonit fără voie ca episcop de Sasima a «fugit» neașteptat și din Nazianz.

4. Probabil că se face aluzie la completarea vreunui scaun episcopal vacant, la care arienii erau foarte vigilenți. Pentru numerotarea canoanelor Sf. Vasile a se vedea ep. 188 și 199.

5. După cum spune can. 16 al sin. I ecumenic sub «clerici» se înțelegeau persoanele active în cadrul Bisericii, indiferent dacă erau hirotoniți ori erau numai hirotesiiți. Pedeapsa dată acestora (celor insubordonați) era caterisirea (cf. can. 32).

LII. Femeia care în călătorie n-a purtat grijă de fătul ei și deși a avut puțința să-l salveze, fie socotind că astfel își ascunde păcatul, fie că avea o intenție cu totul dobitocească și neomenească, să fie judecată pentru ucidere. Dar dacă ea n-a putut purta grijă de făt și dacă acesta a murit din pricina singurătății și pentru că n-avea cele de nevoie, mama să fie iertată ⁶.

LIII. Văduva sclavă poate că n-a săvârșit greșeală prea mare hotărîndu-se pentru o a doua căsătorie sub formă de răpire. Pentru aceasta nici nu va trebui s-o învinuim, căci nu aparențele se judecă, ci intenția. Firește că îi rămîne pedeapsa dată pentru a doua căsătorie ⁷.

LIV. Despre categoriile deosebite de ucidere involuntară știu că am scris nu de mult Cucerniciei Tale și nu pot spune nimic mai mult. Rămîne să chibzuiești dacă mărești ori scazi din pedepsele date, sau chiar le ierți de tot ⁸.

LV. Cei care pleacă să lupte împotriva tilharilor, dacă sînt mireni îi oprim de la Împărtășania cu Cel Bun, iar dacă sînt clerici îi depunem din treaptă: «Tot cel ce scoate sabia, de sabie va muri», zice Scriptura ⁹.

LVI. Omul care a ucis în chip voluntar, dar apoi s-a căit, timp de 20 de ani va fi lipsit de Împărtășania de cele sfinte, iar cei douăzeci de ani vor fi împărțiți pentru el în chipul următor: 4 ani trebuie să se «tînguiască» stînd în picioare, afară, la ușile locașului de rugăciune, cerînd credincioșilor care intră să se roage pentru el, mărturisindu-și astfel fărădelegea. După trecerea celor patru ani va fi primit printre «ascultători», ieșind împreună cu aceștia vreme de cinci ani. Vreme de șapte ani va ieși împreună cu cei care se prostern făcînd metanii. Vreme de patru ani va sta numai în picioare împreună cu cei credincioși, dar nu va putea fi împărtășit. După ce se vor fi împlinit toate acestea se va împărtăși de cele sfinte ¹⁰.

LVII. Omul care a ucis fără voie va fi exclus vreme de 10 ani de la Sfintele Taine. Cei zece ani vor fi împărțiți pentru el în chipul următor: doi ani se va tîngui. Trei ani va rămîne printre ascultători. Patru ani va fi printre cei care se prostern. Un an va sta numai în picioare, după aceea va fi admis la cele sfinte ¹¹.

6. A se vedea cele spuse de Sfîntul Vasile și în can. 33.

7. Idei apropiate și în can. 22, 38, 40, 42.

8. Cf. can. 43, 56—57.

9. Matei 26, 52. Dispoziție mult prea aspră și oarecum în contradicție cu cele spuse de Sf. Atanasie cel Mare în canonul 1. A se vedea aici, mai sus: la epist. 188, can. 12.

10. Mai pe larg Milaș, *Canoanele I*, 2, p. 56 (can. 8, 11, 43).

11. Cf. can. 2, 8, 11, 43, 54 și 56.

LVIII. Cel ce a săvârșit adulter va fi exclus vreme de 15 ani de la Sfintele Taine : patru ani va fi printre plîngători, cinci ani va fi ascultător, patru ani va fi cu cei care se prostern, iar ultimii doi ani va sta în picioare fără să poată lua Împărtășania ¹².

LIX. Desfrinatul va fi lipsit vreme de 7 ani de Împărtășania celor sfinte : doi ani va fi printre plîngători, alți doi ani printre ascultători, alți doi printre cei care se prostern, iar un an va sta în picioare. În al optulea an va fi primit la Împărtășanie ¹³.

LX. Cea care a depus vot de feciorie și și-a călcat făgăduința va petrece în pocăință un răstimp egal cu cea care a săvârșit adulter. Tot așa vor fi pedepsite și cele care după ce s-au legat să ducă viață de călugăriță își calcă legămîntul ¹⁴.

LXI. Cel care a furat și se căiește și-și denunță el însuși păcatul va fi oprit numai de la participarea la Sfintele Taine vreme de un an. Dacă va fi denunțat de altul, atunci va fi exclus vreme de doi ani. În tot acest răstimp el va face mătănii și va sta în picioare, după care poate fi primit la Împărtășanie ¹⁵.

LXII. Bărbatul care comite imoralitate asupra altui bărbat va fi pedepsit cu același timp de pocăință ca și pentru adulter ¹⁶.

LXIII. Cel care mărturisește că a comis fapte rușinoase cu animale va petrece același timp de pocăință ¹⁷.

LXIV. Cel care și-a călcat jurămîntul, timp de 10 ani nu se va putea împărtăși. Doi ani va petrece cu cei care se tînguiesc, trei ani cu cei ascultători, patru ani cu cei care se prostern, iar un an va trebui să rămîna numai în picioare, după care va putea fi primit la Împărtășanie ¹⁸.

LXV. Cel care-și mărturisește păcatul vrăjitoției sau al otrăvirii, va petrece în pocăință același număr de ani ca și ucigașul și va fi tratat ca unul care și-a recunoscut această ultimă nelegiuire ¹⁹.

LXVI. Cel care jefuiește mormintele va fi exclus de la Împărtășanie vreme de zece ani : doi ani va fi între tînguitori, trei ani între ascultători, patru ani între cei care se prostern, iar un an va rămîne în picioare, apoi va fi îngăduit la Împărtășanie ²⁰.

12. Idei similare în can. 37, 77.

13. Urmează deci toate treptele catehumenatului, cf. can. 21—22, 26, 79, 80.

14. Sfîntul Vasile a mai vorbit despre probleme asemănătoare în can. 6, 18—19, 20, 44.

15. A se vedea cele spuse de N. Milaș, *op. cit.*, II, 2, p. 113—114.

16. A se vedea ce a mai prevăzut Sfîntul Vasile și în can. 7.

17. Cf. can. 6 al Sfîntului Vasile.

18. Cf. can. 29 și 82.

19. Despre vrăjitori ne mai vorbește Sfîntul Vasile și în can. 72 și 83.

20. A se vedea aici și can. 7 al Sfîntului Grigorie de Nyssa.

LXVII. Împerecherea fratelui cu sora va fi pedepsită cu același număr de ani ca șiuciderea ²¹.

LXVIII. Cei care într-un grad de rudenie oprit pentru căsătorie sînt prinși în flagrant delict de păcătuire vor suferi pedepsele adulterului ²².

LXIX. Citețul care se va împreuna cu logodnica sa înainte de căsătorie va fi admis să citească după o oprire de un an, dar va rămîne citeț fără să poată înainta în grad. Dacă se unește pe ascuns, fără căsătorie, va fi suspendat din funcție. Același regim se aplică și slujitorului ²³.

LXX. Diaconul care și-a spurcat buzele ²⁴ și care a recunoscut că a comis acest păcat și înainte, va fi suspendat din slujbele sale, dar va fi primit să participe la Sf. Împărtășanie deodată cu ceilalți diaconi. Același lucru e valabil și pentru preoți. Dacă vreunul e prins în flagrant delict de păcat mai greu, va fi depus, indiferent ce grad are.

LXXI. Cel care e conștient că a săvîrșit oricare dintre păcatele amintite și care nu le-a mărturisit, ci a fost dovedit de altcineva că le-a săvîrșit, va fi pedepsit cu același răstimp de pocăință cu care a fost pedepsit cel care a comis acele fapte.

LXXII. Cel care se predă vrăjitorilor sau unora ca acestora va fi pedepsit cu același răstimp de pocăință ca și ucigașii ²⁵.

LXXIII. Oricine s-a lepădat de Hristos și a călcat taina mîntuirii trebuie să plîngă de-a lungul întregii sale vieți și-i dator să facă pocăință, urmînd să fie învrednicit de Împărtășanie abia în clipa cînd ar fi să părăsească această viață pe urma credinței în bunătatea lui Dumnezeu ²⁶.

LXXIV. Dacă cineva din cei care au căzut în păcatele amintite mai înainte se îndreaptă, făcînd pocăință, cel căruia i-a fost încredințată de Dumnezeu puterea de a lega și a dezlega, văzînd căința păcătosului, poate să se facă mai îngăduitor întru a-i micșora durata pocăinței chiar fără a-l osîndi, fiindcă istoria cuprinsă în Scriptură ne învață că cei care fac o pocăință mai aspră dobîndesc îndată mila lui Dumnezeu ²⁷.

21. Cf. și can. 75 al Sfintului Vasile.

22. Despre căsătoria între rude ne mai vorbește Sfîntul Vasile și în can. 75—76, 79, 87.

23. Cf. și can. 6, 32, 51 și 57.

24. Sf. Vasile nu precizează în ce constă această «spurcare» a buzelor, prin atingerea fizică de ceva necurat ori prin simpla pronunțare a unor cuvinte «păgînești». Unii canoniști înclină pentru prima eventualitate. A se vedea ce a mai recomandat Sfîntul Vasile și în can. 32, 51, 69.

25. Idei similare și în can. 81 și 83.

26. Can. 62 ap., 2 sin. I eum. ; 3, 12 Ancira etc.

27. Cum a spus-o în aceste trei epistole trimise Sfîntului Amfilochie (nr. 188, 199 și 217), Sf. Vasile subliniază că esențial este nu «durata pocăinței, ci modul în care se face ea». De acum acest clasic dascăl al «economiei», care a fost Sf. Vasile, chiar dacă prevede canoane excepționale de grele (mai ales pentru mentalitatea creștină de azi), totuși uneori uimește și prin umanismul și indulgența lui.

LXXV. Cel care s-a spurcat cu sora tatălui său sau a mamei sale să n-aibă voie să intre în casa de rugăciuni pînă ce nu renunță la purtarea lui nedreaptă și de neiertat. După ce va fi ajuns să-și dea seama de grozăvia păcatului, să petreacă trei ani în rîndul celor care se tînguie stînd în picioare la ușa locașurilor de rugăciune și rugînd poporul, care intră pentru rugăciune, să-i fie milă de el și să adreseze nenumărate rugăciuni lui Dumnezeu. După aceea să-l primească pentru un răstimp de trei ani, dar numai între cei ascultători, ascultă adică citirile din Scripturi precum și cuvîntul de învățătură, și să-l scoată apoi fără să-l judece vrednic de a sta împreună cu ceilalți la rugăciune. Mai tîrziu, dacă va cere-o cu lacrimi și se aruncă la picioarele Mîntuitorului cu frîngerea inimii și cu smerenie adîncă, să i se dea voie să facă măntanii sau prosternări vreme de alți trei ani. Apoi, după ce va fi dovedit «roade vrednice de pocăință»²⁸ să-l primească în al zecelea an la rugăciunea credincioșilor, dar fără să se poată împărtăși. După ce va mai fi stat la rugăciune în picioare încă alți doi ani, împreună cu credincioșii, să fie, în sfîrșit, socotit vrednic de comuniunea Binelui.

LXXVI. Același canon și pentru cei care iau pe cumnatele lor²⁹.

LXXVII. Cel care-și lasă femeia cu care se unise în chip legiuit și care-și aduce apoi alta, se supune, după hotărîrea Domnului, osîndeii adulterului. Părinții noștri au lăsat niște canoane, prin care au hotărît ca cei vinovați să stea un an în rîndul celor care se tînguiesc, doi ani între ascultători și trei ani între cei care se prostern. În al șaptelea an să stea în picioare împreună cu credincioșii și așa să se învrednicească de aducerea (jertfei liturgice, n.tr.) dacă se vor pocăi cu lacrimi³⁰.

LXXVIII. Aceași regulă să se observe și față de cei care iau în căsătorie două surori chiar dacă nunțile lor au loc la timpuri diferite³¹.

LXXIX. Cei care s-au înnebunit cu patima după mamele lor maștere sînt supuși aceluiași canon, la fel și cei stăpîniți de patima nebunească după surorile lor³².

LXXX. Părinții au trecut sub tăcere poligamia³³ socotind-o faptă dobitocească și cu totul străină de neamul omenesc. Mie mi se pare că ea e un păcat întrucîtva mai mare decît desfrinarea. De aceea e lucru firesc ca acei vinovați să fie supuși canoanelor, adică să stea pe rînd,

28. Matei 3, 8. A se vedea ce a mai propus Sfintul Vasile în can. 67.

29. Cf. can. 26—27; 68; 75; 78—79.

30. Can. 48 apostolic. Să fie o contradicție între canonul 58 și între acesta? Acolo se prevedeau 15 ani, aici doar 7 drept pedeapsă.

31. Cf. can. 23 și 87.

32. Cf. can. 67, 75.

33. Prin «poligamie» Sf. Vasile se referă la căsătoria a III-a ori la mai mult decît atîta. A se vedea aici, mai sus, can. 4.

între plîngătorii un an, între cei care se prostern trei ani și abia după aceea să-i primească la Împărtășanie.

LXXXI. Întrucît în decursul năvălirii barbarilor mulți au stricat credința în Dumnezeu făcînd jurăminte păgînești³⁴ și gustînd din anumite mîncăruri nepermise, care fuseseră aduse în templele idolilor, unde domnește magia, să fie și ei pedepsiți după canoanele pe care le promulgară de mult Părinții noștri. Și anume, cei care au îndurat o constrîngere completă, fiind supuși torturilor, nefiind în stare să rabde atîtea suferințe după ce fuseseră maltratați spre a fi siliți să se lepede de Hristos, să fie excluși trei ani: ca ascultători doi ani, ca prosternați trei ani, apoi să fie admiși la Împărtășanie. În schimb, cei care fără să fi fost constrînși au trădat credința în Dumnezeu, au mîncat la masa demonilor³⁵ și au făcut jurăminte ca și păgînii, după ce se vor fi rugat trei ani ca prosternați și după ce vor fi stat în picioare alți trei ani, petrecînd cu credincioșii la rugăciune, să fie admiși la comuniunea Binelui.

LXXXII. În legătură cu cei care și-au călcat jurămîntul, dacă au fost necredincioși față de jurămînt sub puterea silei și a constrîngerii să fie supuși unor pedepse mai ușoare, ca să poată fi primiți după șase ani. Dar dacă au trădat credința fără să fi suferit constrîngeri, vor sta între plîngători doi ani, între ascultători doi ani, apoi se vor ruga vreme de cinci ani fără să poată aduce jertfa liturgică³⁶, după care vor fi primiți la comuniunea de rugăciune. După ce vor fi arătat, desigur, căință sinceră, ei vor fi duși să se împărtășească cu Trupul lui Hristos³⁷.

LXXXIII. Cei care consultă pe ghicitori și se iau după obiceiurile păgînilor sau care introduc în casele lor pe unii oameni pentru descoperirea unor leacuri și pentru o purificare, trebuie să cadă sub canonul celor șase ani: un an ca plîngători, alt an ca ascultători, trei ani ca prosternați, apoi un an stînd la rugăciuni în picioare, împreună cu cei credincioși, după care vor fi admiși la Împărtășanie³⁸.

LXXXIV. Scriu toate aceste reguli ca să putem pune la încercare roadele pocăinței, căci nu judec lucrările după durată, ci sînt atent la felul pocăinței³⁹. Dacă păcătoșii nu vor să se despartă de năravurile lor, dacă vor să fie mai curînd robii plăcerilor trupești decît robi ai lui Dum-

34. E vorba de apostatai, de primejdia cărora s-a ocupat sinodul din Ancira din a. 315 în can. 1—9. Prin «barbari» se face aluzie probabil la invaziile perșilor ori ale gotilor.

35. A idolilor.

36. Comparîndu-se cele prevăzute la can. 64 (unde avem $2+3+4+1=10$), aici avem 11 ani ($2+2+5+2=11$ ani).

37. A se vedea și cele propuse prin can. 10, 17, 29, 64.

38. Cf. can. 65; 72.

39. *Isaia* 65, 2 (ed. 1914).

nezeu și dacă nu se învoiesc să trăiască după Evanghelie, atunci nu mai există nici un semn comun între noi și ei. După mine, în mijlocul unui «norod neascultător și împotrivă grăitor» m-am învățat s-aud ceea ce ne spune Domnul : «mîntuiește-ți sufletul tău»⁴⁰.

Deci noi nu primim să mergem la pierzare împreună cu unii ca aceștia, ci, temîndu-ne de dreapta judecată și avînd mereu înaintea ochilor ziua cea înfricoșată a răsplătirii Domnului, noi nu vrem să pierim deodată cu păcatele altora⁴¹. Căci dacă nu ne-au învățat pe noi cele înfricoșate ale Domnului și nici bătăile atît de mari nu ne-au făcut să înțelegem că din pricina fărădelegilor noastre ne-a părăsit pe noi Domnul și ne-a lăsat pe mîna barbarilor, că poporul a fost dus în robie la vrăjmași și s-a dat risipirii⁴² pentru că cei care purtau numele lui Hristos nu s-au rușinat să facă astfel de fapte ; dacă n-au recunoscut și dacă n-au vrut să înțeleagă că din toate aceste pricini a venit peste noi urgia lui Dumnezeu, atunci ce mai avem comun cu astfel de oameni ? Ci totuși sîntem doritori să-i îndrumăm zi și noapte în public și în particular, dar să nu primim să fim duși împreună cu răutățile lor, ci mai vîrtos să ne rugăm să-i cîștigăm și să-i scoatem din cursa vicleanului, iar de nu vom putea face acest lucru, atunci să ne sîrguim măcar să ne mîntuim sufletele de osînda cea veșnică.

EPISTOLA 218

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă în primăvara anului 375

Necazul pentru care a venit la noi fratele Elian l-a provocat el singur fără să fi fost nevoie de nici un ajutor din partea noastră. În schimb prin aceasta el ne-a făcut două bucurii : mai întîi prin faptul că mi-a adus o epistolă de la Cuvioșia Ta, iar în al doilea rînd pentru că mi-ai dat prilejul să-ți răspund la scrisoare. De aceea prin venirea lui salut iubirea Ta cea adevărată și de neuitat și te rog să mă pomenești în rugăciunile tale acum cînd mai mult decît oricînd altădată am ne-

40. *Fac.* 19, 17.

41. A se vedea mai sus cele spuse în can. 74. Oricît de ascetic e formulat crezul Sf. Vasile, el exprima totuși o alternativă curajoasă, dar și încrezătoare în biruința binelui.

42. Aluzie clară la politica de dezbinare și de destrămare, pentru a putea birui, pe care o ducea împăratul Valens, în fața căruia însuși Sf. Vasile dăduse dovadă de mult curaj și de demnitate.

voie de ajutorul Tău, pentru că starea organismului meu, care s-a înrăutățit mult în urma drumului ¹, e o urmare a insuportabilei mele boli.

E mult de când tot voiam să-ți fac cunoscut (și n-am uitat acest lucru ca și cum un motiv mai important mi-ar fi distras atenția de la el), acum însă îți atrag atenția să trimiți în Licia un bărbat serios, care să observe de aproape care sînt factorii credinței celei drepte ². Căci poate n-ar trebui să-i trecem cu vederea, dacă sînt adevărate toate cîte mi le-a istorisit cineva dintre credincioșii care au venit de acolo, că îndepărtîndu-se cu totul de rătăcirile celor din Asia Mică ³, au de gînd să treacă în scris la comuniunea cu noi. Dacă ar fi vorba să meargă cineva pe la ei, atunci să caute în Koridales pe Alexandru, episcop provenit dintre călugări, în Limira să ia contact cu Diatim, în Mira să caute pe Tatian, pe Polemon și pe Macarie, în Patara pe episcopul Evdemon, în Telmeson pe episcopul Ilarion, iar în Felon pe episcopul Lolian.

Pe aceștia și pe alții ni i-a citat un prieten, declarînd că au credință sănătoasă, de aceea am dat slavă și mulțumită lui Dumnezeu pentru informare văzînd că în ținuturile Asiei mai există încă destui care nu s-au spurcat cu rătăcirea ereziei. De aceea, să ne convingem, fără să facem zgomot, de exactitatea acestei știri, iar după ce ne vom fi convins de ea, atunci să trimitem epistola și să ne dăm silința să chemăm și pe careva dintre ei la întrunire ⁴.

Fie ca toate cele ce privesc Biserica cea iubită din Iconiu să meargă în bună rînduială și la timpul lor! Prin tine salutăm totodată pe toți clericii și colaboratorii Cuvioșiei Tale.

EPISTOLA 219

Către clerul din Samosata

Scrisă în anul 375

I

Domnul, Cel care rînduiește toate cu măsură, nu ne pune la încercări mai mult decît îngăduie puterile noastre, ci încearcă ocazional

1. Despre acest drum în jurul Neocezarei Pontului ne vorbesc mai multe epistole. A se vedea, între ele, nr. 216, 217, dar mai ales 204, 207, 210 etc. Cazul lui Atarvios și în general al credincioșilor din Neocezarea l-a urmărit mult pe Sf. Vasile. A se vedea și indicele lucrării noastre.

2. Aceeași problemă centrală urmărită de Sf. Vasile: organizarea unui front comun antiarian.

3. E vorba de pnevmatomahi, care nu admiteau divinitatea Sfîntului Duh.

4. E și aceasta o dovadă a lărgirii cîmpului de acțiune a Sf. Vasile. Provinciile vestice ale Asiei Mici stăteau mai mult în legătură cu Arhiepiscopia din Constantinopol, unde arienii și acum și pnevmatomahii erau foarte răspîndiți.

pe cei ce luptă pentru credință, fără să îngăduie să fie ispitiți mai greu decât le este puterea ; El amestecă cu măsură lacrimile cu băutura ¹ celor care trebuie să arate dacă în timpul suferințelor păstrează pentru Dumnezeu recunoștința la care are drept ; în schimb și-a arătat bunăvoința mai ales în hotărîrea pe care a luat-o în legătură cu Voi, neîngăduind vrăjmașilor să trimită asupra voastră o prigoană, a cărei asprime pe unii i-ar putea doborî sau le-ar clătina credința cea întru Hristos. Deci tocmai prin faptul că v-a scos în față niște vrăjmași ușor de înfrînt, Dumnezeu v-a pregătit, pentru biruința pe care o veți dobîndi asupra lor, răsplata răbdării. Dar vrăjmașul comun al vieții voastre, care se luptă cu propriile voastre meșteșugiri împotriva bunătații lui Dumnezeu, cînd vă vede că respingeți ca o cetate puternică atacurile lui exterioare, își dă silința să scornească între voi prilejuri de ceartă și de urită neînțelegere. La început relele acestea par mărunte și ușor de vindecat, dar cu vremea ele cresc, fiind nutrite de dușmănie, și, printr-un proces firesc, se schimbă într-un rău cu neputință de vindecat. Așa se face că m-am hotărît să vă încurajez prin această scrisoare. Dacă ar fi fost cu puțință, aș fi venit eu pînă acolo și m-aș fi rugat eu însumi pentru voi. Dar pentru că împrejurările nu îngăduie acest lucru, Vă trimit aceste rînduri ca o ramură de măslin, așa încît, gîndindu-vă la încurajările mele, să puneți capăt tuturor vrăjmașilor care se pot ivi între voi ² și să-mi trimiteți, cît mai în grabă, vestea bună că ați lăsat deoparte învinuirile reciproce.

II

Un lucru vreau să-l știe înțelepciunea voastră : în fața lui Dumnezeu acela se dovedește a fi mare care se pleacă smerit înaintea aproapelui său și care nu se rușinează să-și ia răspunderea în fața învinuirilor, chiar dacă ele nu sînt adevărate, numai să dăruiască Bisericii lui Dumnezeu marea bucurie a împăcării. De altfel prea iubitul de Dumnezeu episcop ³ v-a descris lucrurile așa cum se cuvine și vă scrie din nou ceea ce crede că trebuie să vă scrie. Dar nici eu, căruia mi-a fost dat să fiu cel mai apropiat de voi, nu pot să nu mă îngrijoresc de problemele voastre ⁴. De aceea, cînd prea evlaviosul frate ipodiamon Teodor a venit și a spus că Biserica voastră este în suferință și în tul-

1. Ps. 79, 6.

2. Poate că vrăjmașiile s-au manifestat mai cu putere în Samosata după plecarea episcopului lor în exil (374).

3. Eusebiu de Samosata.

4. Deci după plecarea în exil a lui Eusebiu, grija de Biserica Samosatei a luat-o Sf. Vasile.

burări, m-am întristat foarte, inima mi-a fost atinsă de o adîncă durere și n-am putut păstra tăcerea. V-am îndemnat, deci, să ocoliți orice dezbatere judecătorească și să statorniciți iar pacea dintre voi, ca să nu facem pe placul vrăjmașilor voștri și să nu trădăm vechea mîndrie a Bisericii voastre, care ne trîmbețează acum în toată lumea că: toți, ca și cum ați fi stăpîniți de un singur suflet și de o singură inimă, trăiți într-un singur trup⁵. Întreg poporul lui Dumnezeu, oameni aflați în slujbe și în dregătorie, ca și întreg corpul clerical, îl salut prin cuvîntul Ta și-l îndemn să rămînă așa cum i-am știut. Nu le cer mai mult, pentru că încă de mai înainte am făcut imposibilă orice întrecere din pricina faptelor bune pe care le-au săvîrșit înainte.

EPISTOLA 220

Către frunțașii din Bereea¹

Scrisă în anul 375

Domnul a lăsat drept mîngîiere celor care n-au ocazia să se vadă față către față comunicarea prin scris, prin care poți fi luminat nu atît în cele exterioare, cît mai ales în stările interioare sufletești. Îndată ce am primit scrisoarea Voastră am și înțeles care-i situația la Voi și am pus la inimă dragostea ce vă port fără ca să am nevoie de un timp prea lung. Am fost chiar răpit de frumusețea sufletului Vostru după cele ce am dedus din scrisoare.

Prea iubitul împreună slujitor, preotul Acacios², mi-a spus mai multe, istorisindu-mi lupta zilnică și stăruința voastră puternică în credință, fapt care m-a înviorat și a pus în mine un dor mare de a vă vedea cîndva personal. Și nu mi-a vorbit numai de slujba de la altar, ci și de pacea și înțelegerea care domnește între credincioși, de noblețea caracterului celor ce vă conduc orașul și rînduielele după voia lui Dumnezeu. Ferice de Biserica în care nu se află decît astfel de oameni și să ne rugăm ca această liniște să fie respectată și mai departe... Dacă se continuă încercările, nu pierdeți curajul! Aproape sînt cununile și aproape-i ajutorul Domnului. Statornicia lucrurilor omenești e

5. Așadar, atît timp cît a fost episcopul în mijlocul lor, ei au fost uniți.

1. Deși la mare distanță (Bereea, azi localitatea Halip din Siria), totuși Sf. Vasile caută să întărească în credință, în a. 374, pe episcopul Teodot (ep. 185), acum pe frunțașii comunității.

2. Acest preot cult stătea în legătură cu Epifaniu, episcopul Ciprului. Din păcate mai tîrziu el va fi amestecat în lupta dusă împotriva Sfîntului Ioan Hrisostom.

de scurtă durată. «Tot trupul este ca iarba și toată mărirea lui ca floarea câmpului. Se usucă iarba, floarea se vestejește, dar cuvântul Domnului rămîne în veci»³. Să ne legăm de porunca ce rămîne, să disprețuiți aparența care trece. Pilda voastră a întărit multe Biserici. Fără să vă dați seama v-ați strîns bogată răsplată, pentru că ați întărit în rivnă tocmai pe cei neajutorați. Bogat este Răsplătitorul și în stare să vă dea vrednice răsplăți pentru nevoițele cu care v-ați luptat.

EPISTOLA 221

Către poporul din Bereea¹

Scrisă în anul 375

V-am cunoscut, prea iubiților, încă de mai înainte, după credința voastră cea plină de înțelegere și după cununa cu care îl mărturisiți pe Hristos. Poate că va zice cineva dintre voi: «Cine mai e și acesta care ne deranjează dintr-o țară atît de îndepărtată?». Însuși Domnul a făcut acest lucru, El Care pe cei credincioși îi sădește în Sine, așa cum se pune lumina în sfeșnic și Care ajută să lumineze toată lumea². Nu-i oare un obicei să fie proclamați biruitori cei care au alergat mai repede și calitatea muncii n-o dau oare cei destoinici? Dacă pentru astfel de vrednicii și pentru altele de felul lor rămîne neștearsă amintirea, cum nu-i va face vestiți Domnul în toată lumea pe cei ce cred în Hristos, despre care Însuși Domnul zice: «Eu preamăresc pe cei ce Mă preamăresc pe Mine»*, împrăștiind dimpreună cu razele soarelui bucuria luminii lor care strălucește?

Ați sporit și mai mult dorința mea de a vă vedea, pretinzîndu-mi și în scris, și anume printr-o astfel de scrisoare, în care nemulțumindu-vă numai cu luptele anterioare pentru credință, ați zugrăvit minunat o și mai bogată și înfloritoare tărie sufletească pentru credința cea adevărată. De aceea mă bucur alături de voi și dorim ca Dumnezeu, Cel peste toate, ale Căruia sînt și lupta și alergarea și cununa, să vă insuflă rivnă, să vă dea putere sufletului și să ducă lucrarea la deplina aprobare din partea Lui.

3. *Isaia* 40, 6—8.

1. Încă o dovadă prin care se arată cît de departe mergea dorința Sf. Vasile de a păstra unitatea de credință și de simțire ortodoxă pînă și în ținuturile Siriei, din care făcea parte și episcopia de Bereea. El încurajează poporul într-o vreme cînd le lipsea episcopul. A se vedea și epistolele 185 și 220.

2. *Matei* 5, 15.

* *II Regi* 2, 30.

EPISTOLA 222

Către locuitorii din Chalcida ¹

Scrisă în anul 375

Scrisoarea credincioșilor voastre m-a găsit trist, dar m-a înviat așa cum cele câteva înghițituri de apă turnate pe gâtul cailor de cursă îi liniștesc, cai care în scurta și rapida lor respirație înghit în amiaza mare praful din terenul hipodromului ². Am răsuflat, așadar, și eu ușurat când am trecut peste o etapă de prigoană și acum am mai prins curaj în urma celor ce mi-ați scris și m-am întărit, aducându-mi aminte și de luptele voastre, așa că în felul acesta vom reuși să ducem și noi, cu dîrzenie, lupta care ne stă în față.

Pîrjolul ereziei, care a pustiit cea mai mare parte a Răsăritului, a început să se facă simțit și în ținuturile apropiate de noi, mistuind totul în calea sa și amenințînd acum să aprindă și Bisericile din Capadochia, pe care le-a emoționat pînă la lacrimi fumul ținuturilor învecinate ³. Acum flăcările stau gata să se întindă și la noi. O, de le-ar întoarce Dumnezeu cu suflarea gurii Sale și de-ar stinge flacăra acestui pîrjol rău!

Dar cine ar fi atît de fricos și atît de laș sau atît de neinițiat în strădaniile atletice, încît să nu se simtă mai întărit în luptă prin aclamațiile voastre și să nu dorească a fi încununat ca biruitori deodată cu voi? Căci voi ați preluat cei dintîi echipamentul pentru a intra în arena luptelor pentru dreapta credință, respingînd nenumăratele atacuri ale ereticilor și îndurînd dogoarea apăsătoare a ispitelor, atît voi, conducătorii Bisericii, cărora v-a fost încredințată grija altarelor, cît și fiecare din mulțime care s-au distins în chip deosebit. Căci se petrec la voi lucruri într-adevăr minunate și vrednice de toată lauda prin faptul că sinteti una întru Domnul, atît cei care conduc, cît și cei care-i urmează. Drept aceea întăriți-vă cît mai tare în fața atacurilor vrăjmașe, pentru ca în fața lor să nu lăsați nici o spărtură în nici unul din voi.

De aceea ne rugăm zi și noapte Împăratului veacurilor să păzească poporul integru în credință, dar să păzească și integritatea clerului care-l conduce și care-i poartă grijă cu trezvie de toate mădularele trupului

1. Localitate situată în preajma Antiohiei (Siria).

2. Nu-i primul caz că Sf. Vasile ia imagini din viața sportivă. Astfel în epist. 154 și 164 se vorbește despre «antrenor» (ἀλσιπτης). Se știe cît de adînc a dezvoltat Sf. Grig. de Nyssa expresia paulină a «spectazei» (Filip. 4, 13. *Viața lui Moise*, în «P.S.B.», 29, 21 și urm).

3. Chiar dacă pare forțată (Y. Courtonne III, 6), plasticitatea imaginii nu se poate tăgădui. Căldura cu care Sfîntul Vasile îndrumă la păstrarea unității de credință este impresionantă.

Bisericii. Când ochii își împlinesc datoria, atunci lucrarea minilor se face cu destoincie, mișcarea picioarelor e la adăpost de orice pășire greșită și nici o parte a trupului nu-i lipsită de grija cuvenită.

De aceea, Vă rugăm ca, în ceea ce faceți și veți face, să fiți strâns uniți unii cu alții, cei care ați primit grija de suflete să stați lângă ei și să-i ocrotiți ca pe fiii voștri iubiți, iar poporul să vă păstreze respectul și cinstea cuvenită părinților, încât în această minunată comportare a Bisericii să se mențină, pe de o parte, puterea și statornicia credinței în Hristos, iar pe de altă parte, să se mărească numele lui Dumnezeu și să sporească și să se înmulțească binele dragostei. Când vom auzi de acestea ne vom bucura și noi de creșterea voastră în Hristos, și dacă mi se va rîndui să mai rămîn încă cu trupul în lumea aceasta, fie ca vreodată să Vă văd în pacea lui Dumnezeu! Or, dacă mi se va cere să plec de aici, atunci fie ca să Vă văd întru strălucirea sfinților, încununăți împreună cu cei ce s-au distins întru răbdare prin mărturii de fapte bune.

EPISTOLA 223

Către Eustatiu, episcop de Sebasta

Scrisă în anul 375

I

«Vreme este să taci și vreme este să grăiești», zice cuvîntul Ecleziastului¹. Așa și acum. După ce a trecut destulă vreme de tăcere, a sosit vremea să deschid și eu gura ca să descopăr adevărul despre unele fapte care nu se cunosc. Pentru că și marele Iov și-a dus multă vreme suferința în tăcere, dovedindu-și bărbăția tocmai în stăruința cu care și-a îndurat cele mai insuportabile dureri, dar după ce răbdase atît de mult în tăcere și și-a dus chinul, păstrîndu-l ascuns în adîncul inimii, pînă la urmă totuși și-a deschis gura și a dat apoi la lumină ceea ce toți știm².

Și iată că a sosit acum și pentru mine, după trei ani de tăcere, clipa bine venită, de care pomenește proorocul atunci cînd zice: «făcutum-am ca un om ce nu aude și nu are în gura lui muștrări»³. Destul am lăsat închisă în adîncul inimii durerea pe care mi-a provocat-o defăimarea oamenilor. Pentru că într-adevăr defăimarea înjosește pe om și

1. Puține persoane din cele cu care a avut de lucru Sfîntul Vasile i-au provocat atîtea decepții și atîtea supărări ca Eustatiu, deși, chiar și după ce se dovedise că în ascuns îmbrățișase arianismul, Sf. Vasile n-a ezitat să încerce a-l primi în comuniune. Poate să fi fost și o lipsă de tact în procedura Sfîntului? E greu de spus.

2. Iov, 3, 1.

3. Ps. 37, 14.

tulbură cu totul pe cel sărman. Or dacă din defălmare izvorăște un rău atât de mare încît doboară chiar și pe omul desăvîrșit (căci la acest bărbat trebuie să ne gîndim atunci cînd vorbim de om), pe cel sărac, adică cei lipsiți de învățăturile înalte, după cum spune prorocul cînd zice : «poate că aceștia sînt niște bieți nenorociți pentru că nu cunosc legea lui Dumnezeu, de aceea să mergem la cei mari»⁴ (sub cuvîntul «sărman», înțelegîndu-se cei lipsiți de minte și mai ales gîndindu-se la cei nedesăvîrșiți încă pentru omul cel lăuntric și neajuns încă la măsura deplină a vârstei bărbatului desăvîrșit)⁵, ei bine, despre aceștia spune Scriptura că sînt purtați dintr-un loc într-altul și se clatină întruna. E mai bine să sufăr durerea în tăcere, nădăjduind pînă la urmă că defăimătorilor li se vor îndrepta faptele. Pentru că aveam impresia că cele spuse împotriva mea nu veneau din răutate, ci din necunoașterea adevărului.

Dar pentru că văd că dușmănia lor crește cu vremea tot mai mult și că nu le pare deloc rău pentru cele vorbite pînă acum și nu numai că nu se gîndesc să repare cele petrecute, ci încă le întăresc și mai mult ca să-mi distrugă reputația între frați, de aceea tăcerea nu-mi mai apare ca cea mai indicată. Mi-a venit în minte acum spusa prorocului Isaia, acolo unde grăiește : «Tăcut-am multă vreme, stat-am liniștit și mi-am stăpînit tăcerea, dar oare voi tăcea tot timpul? chinuitu-m-am ca o femeie în durerile facerii»⁶. Fie ca să am acum parte de amîndouă : pe de o parte, de răsplată pentru tăcere, iar pe de alta, de puterea de a demasca erezia, pentru ca în felul acesta să se poată seca amarul minci-noaselor învinuiri care se porniseră împotriva mea și ca să pot spune și eu cu psalmistul : «valuri înspăimîntătoare au trecut peste sufletul meu»⁷, iar cu ceva mai înainte se spunea așa : «de n-ar fi fost Domnul cu noi, atunci cînd s-au ridicat oamenii împotriva noastră, poate că de vii ne-ar fi înghițit pe noi și apa ne-ar fi înecat pe noi, șuvoi ar fi trecut peste sufletele noastre».

II

După ce mi-am cheltuit mulți ani din viață cu lucruri deșarte și întreaga tinerețe mi-am risipit-o în truda zadarnică de a dobîndi învățătura (înțelepciunii lumești, n.tr.), despre care Scriptura spune că-i nebunie față de înțelepciunea cea adevărată⁸, m-am trezit, în sfîrșit, ca dintr-un somn adînc și mi-am îndreptat privirea spre minunata lumină a adevărului evanghelic, apoi convingîndu-mă de zădărnicia înțelepciunii lu-

4. *Ier.* 5, 4—5.

5. *Efes.* 4, 13.

6. *Isaia* 42, 14.

7. *Ps.* 123, 1—5.

8. *I Cor.* 1, 20.

mești și a măririlor trecătoare mi-am deplîns amarnic condamnabila mea viață⁹ și am rugat pe Bunul Dumnezeu să-mi hărăzească o bună îndrumare spre cunoașterea învățaturii creștine. În primul rînd mi-am dat silința să-mi îmbunătățesc viața, care mi se pervertise în urma îndelungatului contact cu oamenii care nu duceau o viață prea bună. Citind mai adînc Evanghelia și înțelegînd că pentru a trăi cu adevărat o viață desăvîrșită e cu totul de dorit să-ți vinzi averile și să împarți venitul cu frații aflați în lipsuri, iar în viața pămînteană să nu te îngrijorezi deloc și să nu te lași robit de lucrurile din lumea aceasta, mi-am dorit să găsesc pe cineva dintre frații care apucaseră mai de timpuriu pe acest drum, pentru ca împreună cu el să pot trece mai ușor peste frămîntările acestei vieți scurte.

Și, într-adevăr, am aflat mulți oameni de aceștia în Alexandria și îndeosebi în celelalte ținuturi ale Egiptului, alții în Palestina, în Celsiria și în Mesopotamia. M-am minunat de înfrînarea lor în mîncare și băutură, le-am admirat stăruința în tot felul de munci, am rămas uimit de rîvna lor neîntreruptă pentru rugăciune, văzînd cum înlătură somnul și cum își impun să se abțină de la orice poftă a firii, păstrîndu-și în toată vremea mintea slobodă și înălțată deasupra patimilor, în foame și sete, în frig și în golătate, fără să poarte grijă de trup și fără să se gîndească prea mult la el și să-i ducă prea mult grija, lăsîndu-mi impresia că ar petrece într-un trup străin, ca și cum și-ar avea cetățenia în cer. Și tot minunîndu-mă de aceste lucruri și fericind într-una viața acestor oameni, întrucît ei arătau că într-adevăr purtau tot timpul în trup omorîrea lui Iisus¹⁰, mi-am dorit din toată inima să pășesc și eu pe urmele lor pe cît îmi va sta în putință.

III

Cînd am văzut apoi că și în țară la noi există astfel de oameni care imită pilda lor, am crezut că acum am găsit și eu un ajutor care să mă ducă la mîntuire, socotind cele ce vedeam drept mărturie a celor nevăzute. Iar pentru că ideile fiecăruia din noi sînt ceva nevăzut, am crezut că ar fi potrivit, în semn de smerenie, să port o îmbrăcăminte mai deosebită, și anume o rasă de pănură ordinară, un brîu și sandale de piele netăbăcită.

Și cu toate că mulți căutau să mă dezbare de legăturile cu oamenii aceștia, totuși eu nu le-am dat atenție, pentru că am văzut că ei preferă

9. În smerenia lui, Sf. Vasile se condamnă mai mult decît trebuia și decît spunea Sf. Grigorie Teologul despre petrecerea lor la Atena. A' se vedea și cele spuse de Sf. Grigorie de Nyssa, *Viața Sf. Macrina*, trad. de T. Bodogae, Sibiu, 1947, p. 17.

10. *II Cor.* 4, 10.

să ducă mai curînd o viață austeră decît una plină de plăceri, așa încît curînd am ajuns și eu zelos aderent al felului lor de viețuire (așa cum organizase Eustație însuși, n.tr.)¹¹. În acest scop nu răbdam să li se aducă nici cea mai mică învinuire¹² privitoare la credința lor, deși mulți spuneau că ei n-au concepție sănătoasă despre Dumnezeu, că au avut ca dascăl tocmai pe căpetenia rătăcirii actuale (adică pe Arie, n.tr.), dar pentru că pe atunci niciodată n-am auzit cu urechile mele așa ceva, mi-am dat seama că cei care aduc aceste învinuiri bîrfesc.

Mai tîrziu (în anul 370, n.tr.), eu am fost chemat la cîrma Bisericii. Sub pretext că-mi ajută și colaborează frățește ei au ajuns să urmărească și să supravegheze activitatea mea, fapt pe care l-am trecut sub tăcere, ca să nu se creadă că spun lucruri de necrezut acuzîndu-mă pe mine, iar dacă aș spune lucruri de crezut, să nu dau prilej credincioșilor să nu mai aibă încredere în mine. Cam așa ceva, mi s-ar fi întîmplat dacă n-ar fi fost mai tare purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Căci puțin a lipsit ca să ajung să bănuiesc pe toată lumea și să nu mai cred de acum în nici un om, atît de rănit îmi era sufletul de pe urma calomniilor la adresa mea. Multă vreme se părea că lucrurile au intrat pe făgaș normal între noi. Am avut, e drept, o dată sau de două ori discuții teologice mai aprinse, dar tot nu credeam că vom ajunge pe poziții opuse.

Însă cînd ei au băgat de seamă că în legătură cu ființa și persoanele dumnezeiești se foloseau tot timpul aceiași termeni teologici, lucrurile s-au schimbat. Căci chiar dacă între noi au fost unele lucruri regretabile, măcar pentru asta am curajul să mă laud în Domnul: că niciodată n-am susținut opinii greșite despre Dumnezeu, nici n-am gîndit în alt fel, încît să trebuiască, mai tîrziu, să-mi schimb credința. Dimpotrivă, am păstrat în mine, adîncind-o, aceeași învățătură pe care am primit-o de la răposata mea mamă și de la bunica mea Macrina. Această credință n-am modificat-o nici mai tîrziu, cînd m-am mai maturizat, ci doar am adîncit-o, dar tot pe linia pe care mi-au transmis-o părinții încă de la început¹³. Ca și sămînța, care din mică se face mare

11. N-am putut adînci legăturile Sf. Vasile cu Eustațiu de Sebasta ca îndrumător pe teren ascetic. Amănunte la J. Gribomont, *Monahismul în sec. IV*, în «*Studia Patristica*», II.

12. Deși au fost destule. A se vedea Milaș, *Canoanele* (din Gangra etc.); V. Stefanidis, *Istoria Bisericească*, Atena, 1959, p. 160 ș.u., în limba greacă. Devenind un mare admirator al monahismului, Sfîntul Vasile exagerează atunci cînd vorbește despre școala păgînă pe care a urmat-o. Dacă n-ar fi frecventat școlile păgîne scrierile lui n-ar fi cele ce sînt, Y. Courtonne, *op. cit.*, III, 12.

13. Ca și în epistolele 204, 207, 210, Sfîntul Vasile face referire la tradiția curată a învățaturii creștine, pe care, prin mijlocirea bunicilor săi, a primit-o direct de la Sfîntul Grigorie Taumaturgul.

prin creștere, dar în ființa ei rămîne aceeași și soiul ei nu se schimbă, ci prin dezvoltare ea se desăvîrșește, tot așa înțeleg că și învățătura mea despre Dumnezeu s-a adîncit și s-a desăvîrșit pe măsură ce am crescut, încît cea de azi a luat locul celei de atunci, dar în fond e aceeași. Drept aceea, să-și scruteze fiecare conștiința și să se gîndească la scaunul de judecată al lui Dumnezeu și abia după aceea să spună dacă a auzit vreodată de la mine altceva decît ceea ce susțin acum, căci din pricina unei învățături greșite, care mi se atribuie acum, am fost pus într-o lumină defavorabilă, iar prin scrisori jignitoare la adresa mea, urechile tuturor au fost împuiate cu tot felul de minciuni.

Iată motivul care m-a silit să iau condeiul în mînă și să mă apăr.

IV

Sînt acuzat că hulesc pe Dumnezeu, cu toate că nu se poate dovedi așa ceva nici din scrisul meu de pînă acum, nici din cuvîntările pe care le-am ținut prin diferite biserici. Nu s-a putut găsi nici un singur martor care să fi auzit de la mine vreo astfel de hulă, nici măcar în vreo convorbire intimă. Atunci de ce mă mai învinuiesc, dacă nu am hulit pe Dumnezeu nici în scris, nici în predici și nici în convorbiri particulare cu cei care mă vizitează? Ce comedie sau ce uneltire o mai fi și asta? O! Ce lucru straniu! Căci iată cam cum grăia el: «N-ați auzit că acest teolog grozav a scris în Siria lucrări pline de hule la adresa lui Dumnezeu. Căci dacă tu ești cel care ai stat în corespondență cu Apolinarie acum mai bine de 20 de ani, înseamnă că ești și acum în legătură cu el, și nelegiuirile aceluia trebuie să fie și ale tale»¹⁴.

«Dar, omule al lui Dumnezeu (am răspuns eu, n.tr.), dacă ți-e drag adevărul și dacă ai învățat că minciuna e fiica diavolului¹⁵, cum ai putut ajunge la convingerea că scrisoarea aceea a fost scrisă de mine? Dacă n-ai trimis pe nimeni la mine, nici nu m-ai întrebat și nici nu te-ai informat de la mine, atunci de unde a reieșit că scrisoarea, pe care spui că o ai acum în mînă, este din același an cu a mea? Cine ți-a spus că scrisoarea ar fi de 20 de ani? Cine ți-a băgat în cap că opera respectivă provine într-adevăr de la acel om căruia zici că i-aș fi scris eu? Și chiar dacă el ar fi autorul și eu i-aș fi scris, iar timpul scrisorii mele ar coincide cu al lui, în ce constă dovada că eu mi-am însușit ideile lui pe care susții că le-aș mai avea încă?».

14. Apolinarie, episcopul Laodiceii siriene, fusese ortodox în tinerețe. Mai tîrziu a început să predice o doctrină eronată, prin care ataca integritatea firii umane în persoana Mîntuitorului. În tinerețe Sfîntul Vasile recunoaște că a scris o scrisoare pur inofensivă, exprimînd doar salutări lui Apolinarie. Cînd a auzit de rătăcirea lui, Sfîntul Vasile l-a condamnat.

15. Ioan 8, 44.

V

Întreabă-te pe tine însuși : de câte ori n-ai venit la noi în mînăstire, pe malul rîului Iris, pe cînd se afla cu mine prietenul Grigorie cel iubitor de Dumnezeu, care ducea aceeași viață de retragere ca și mine ? Ei bine, m-ai auzit tu pe atunci vorbind vreodată de așa ceva, sau ai prins măcar vreo aluzie cît de mică în acest sens ? (Și câte zile am petrecut împreună cu prietenii în satul de dincolo de rîu, la mama mea, și am discutat împreună zile și nopți de-a rîndul ? A putut reieși de undeva că aș fi avut astfel de idei ? Iar cînd, mai tîrziu, am cercetat împreună cu răposatul episcop Silvanus¹⁶, oare n-am discutat pe drum împreună tot aceleași lucruri ?) ¹⁷. Și la Eusinoe, în timp ce era vorba ca Tu și cu mulți episcopi să plecați spre Lampsac¹⁸, pînă v-ați luat rămas bun de la mine, oare nu tot despre probleme de doctrină am discutat ? Oare tahigrafii tăi n-au fost cu mine tot timpul, cînd am dictat scrierea¹⁹ contra ereziei pnevmatomahilor ? Oare nu erau tot în preajma noastră și cei mai intimi ucenici ai tăi ? Oare nu mi-am exprimat destul de clar ideile atunci cînd ne întîlneam cu frații din mînăstire și cînd petreceam cu ei în rugăciune toată noaptea și cînd vorbeam și ascultam fără să mă cert și să ridic glasul ?

Atunci cum e cu puțință că această lungă experiență, care ne leagă pe toți, să atîrne în fața ta mai puțin la cîntar decît o simplă bănuială proastă și gogonată ? Și cine oare ar putea fi mai mult decît Tine martor al concepțiilor mele teologice ? Ceea ce am discutat noi despre credință, la Calcedon, oare nu se acoperă pe întregul cu ceea ce am vorbit la Heracleea și, mai înainte, în suburbia Cezareii ? Oare nu stau toate acestea în strînsă legătură unele, cu altele ? După cum am mai spus, e firesc ca, prin trecerea timpului, să se simtă în cuvîntările mele un plus de adîncime și de dezvoltare, dar nici într-un caz nu poate fi vorba de o schimbare din mai rău în mai bine, nici de o completare a lipsurilor printr-un plus de cunoștințe. De ce nu te gîndești și la aceea că tatălui nu i se pot pune în socoteală păcatele fiului, nici fiului pe ale tatălui, ci că fiecare din ei va mûri în păcatele lui ? ²⁰ Or, cel

16. De Tars.

17. Textul cuprins aici între paranteze se află numai în *Codicele Marcianus* 61 din Veneția, care datează din sec. XI și care ne-a păstrat textul a 272 epistole ale Sfîntului Vasile.

18. E vorba de sinodul din a. 364, la care însuși Eustațiu și-a dobîndit din nou «reabilitarea», cf. ep. 245.

19. *Tratatul Despre Duhul Sfînt*, cf. ep. 231.

20. *Iez.* 18, 20.

pe care-l calomniezi nu-i pentru mine nici tată, nici fiu, nu mi-a fost nici dascăl, nici ucenic. Dacă nelegiuirile părinților se atribuie copiilor, atunci e mult mai corect să-ți atribui ție ideile lui Arie, al cărui ucenic ai fost²¹, și dacă cineva (adică tot tu) a zămislit pe ereticul Aetiu²², nelegiuirea fiului să cadă pe capul tatălui acestuia. Dar dacă nici de una din acestea nu pot fi învinuit, atunci cel mai drept lucru ar fi să nu mi se ceară socoteală despre legături cu anumiți oameni cu care nici n-am avut de a face, indiferent dacă aceia au greșit sau nu, ori dacă ei vor fi scris sau nu aceste lucruri condamnabile. Și apoi să mi se îngăduie să pun la îndoială cele spuse împotriva lor, întrucît toată experiența mea stă mărturie cît de porniți sînt acuzatorii spre birfeli.

VI

Dar chiar și dacă s-au înșelat calomniindu-mă și crezînd că aş împărtăși opiniile celor care au redactat acele scrieri²³ în spirit sabelian, pe care le răspîndesc aceștia, nici atunci n-ar merita să fie iertați, întrucît aruncă asupra mea, fără dovezi sigure, tot felul de blasfemii și jignesc întruna, atît pe unii oameni care nici măcar n-au trăit împreună cu ei, ca să nu mai vorbesc de mine, care am trăit în cea mai strînsă prietenie cu ei. E și aceasta o dovadă că nici aceștia nu sînt conduși tocmai de Duhul Sfînt și au și ei păreri greșite. Pentru că cine umblă să strice prietenia cu semenii săi, unul ca acela trebuie să-și bată mult timp capul pierzînd nopți întregi fără somn și prin multe lacrimi amare trebuind să caute adevărul lui Dumnezeu. Căci și judecătorii acestei lumi, atunci cînd e vorba să osîndească la moarte pe un răufăcător, dau la o parte vâlul și cheamă pe cei mai experimentați spre a investiga mai bine cazul, jertfind mult timp în acest sens, pe de o parte, pentru că așa cere seriozitatea legii, iar pe de altă parte, cu gîndul că toți sîntem oameni, făcînd cunoscut (prin poziția pe care o ocupă în fața lumii întregi, adeseori prin destule gemete și prin plîns) că ei promulgă sentințele sub obligația de a aplica legea, iar nu pentru a-și crea mulțumire proprie. Or, cu cît mai mare trebuie să fie atenția și schimbul de păreri, la cei care caută să strice prietenia și frăția statornicită între unii oameni timp atît de îndelungat? Și cine face acest lucru? De altfel nu există decît o singură scrisoare, și încă una în-

21. Eustațiu apare deci ucenic al lui Arie.

22. Căpetenia arienilor extremiști, care nu găsesc că ar fi existat măcar vreo asemănare între Tatăl și între Fiul (ἀνόμοιος).

23. Se vede că au circulat și acuze scrise la adresa Sfîntului Vasile.

doielnică ! Drept aceea ei nu pot spune că-mi recunosc semnătura după felul scrisului, întrucît nici nu au la mîna un original, ci doar o copie, Şi mai spun atunci că le-a fost suficientă o scrisoare — şi încă una veche ? Pentru că pînă acum au trecut 20 de ani de cînd s-a scris acelui tînăr²⁴. Iar de atunci încoace se vede că nu am mai avut nici un singur martor al convingerilor mele şi al vieţii mele decît — vezi Doamne — pe cei care mă acuză acum !

VII

Dar nu această scrisoare e pricina dezbinării dintre noi. Alta a fost cauza neînţelegerilor, cauză pe care mi-e ruşine s-o amintesc şi pentru care aş fi păstrat tăcere pentru totdeauna, dacă acţiunile lor recente n-ar fi făcut necesară, spre folosul tuturor, darea pe faţă a întregii lucrături. Aceşti faimoşi oameni au fost de părere că, intrînd în comunione cu mine, îşi primejduiesc noua lor situaţie de conducători ! Şi întrucît le-am luat-o înainte cu o mărturisire de credinţă, pe care eu însumi le-o întinsesem s-o semneze, nu pentru că n-aş fi avut încredere în crezul lor, ci — cum spun — pentru că aş fi vrut să înlătur îndoiala pe care o aveau mulţi din fraţii de aceeaşi credinţă cu noi, ei bine, de teama că din pricina mărturisirii aceleia nu vor mai fi recunoscuţi de către conducătorii actuali ai arienilor²⁵, ei au rupt relaţiile cu mine pretextînd că motivul dezbinării a fost scornirea acelei scrisori pe care eu aş fi scris-o lui Apolinarie (n.tr.).

Dovada cea mai limpede despre cele spuse aici este faptul că denunţîndu-mă şi punîndu-mi în socoteală toate cîte au vrut, ei au expediat scrisoarea respectivă pretutindeni încă înainte de a mi-o fi făcut cunoscută mie ! Şi de fapt scrisoarea sosise la ceilalţi tocmai cu 7 zile înainte de a o primi eu, desigur, ei avînd instrucţiunea să o trimită de la unii la alţii, urmărind ca în felul acesta epistola să fie răspîdită în cel mai scurt timp în toată ţara.

Aşa mi-au fost raportate lucrurile încă din primele zile de către cei care mi-au istorisit cu cea mai mare claritate întreaga afacere, dar am socotit de cuviinţă să păstrez tăcerea pînă cînd Cel ce descoperă chiar şi cele ascunse ale conştiinţelor dă la lumină uneltirile lor prin mărturiile cele mai limpezi şi mai incontestabile.

24. Erau deci încă laici, atît Sf. Vasile cît şi Apolinarie.

25. Între aceştia loc de frunte avea Euzoios, episcopul Antiohiei, sprijinit pe faţă de împăratul Valens.

EPISTOLA 224

Către preotul Genetlios¹

Scrisă în anul 375

I

Am primit scrisoarea cuvioșiei tale și am lăudat titlul pe care l-ai dat cărții scrise de ei : «Carte de despărțire»². Ce justificare și-au pregătit alcătuitoarii pentru când vor da față înaintea negreșelnicului județ al lui Hristos, nu pot înțelege. Toată vina au pus-o pe mine, copleșindu-mă cu ocări grele, au scornit câte le trece prin minte, dar nu din cele câte le cuprinde adevărul. Își atribuie multă smerenie, iar pe mine mă astupă într-un noian adînc de îngîmfare, poate pentru că n-am primit pe cei trimiși de ei, toate sau în orice caz cele mai multe din cuvintele lor fiind numai minciuni, căci, ca să nu vorbesc exagerat, ei caută să convingă pe oameni, iar nu pe Dumnezeu, umblînd să placă mai mult oamenilor decît lui Dumnezeu, Căruia nimic nu-I place mai mult decît adevărul. Apoi pe lîngă învinuirile aduse împotriva mea, acei indivizi au adăugat și niște teze eretice, ținînd ascuns pe acel scriitor neglegiuit al lor³, cu scopul ca cei mulți, mai ales cei care au mai puțină știință, să creadă învinuirea adusă împotriva mea, cu atît mai mult cu cît tezele sînt scoase tocmai din actul de acuzare alcătuit în scris împotriva mea. Într-adevăr, cei care și-au dat toată iscusința ca să mă calomnieze au trecut cu vederea numele autorului acelor învățături primejdioase, lăsînd să se încetățenească în cei mai simpli bănuiala că eu aș fi cel care am cugetat și am scris aceste lucruri. Deci, cunoscînd aceste fapte, te rog să nu te tulburi, ci să reduci la tăcere zgomotele lor, care totuși zguduie pe unii, cu toate că știu că apărarea mea e greu de primit din pricina părerilor susținute de vorbele rele și dușmănoase care s-au răs-pîndit împotriva mea chiar și de unele persoane vrednice de crezare.

II

Așadar, pentru că textele răspîndite și atribuite mie nu sînt ale mele, socot că, chiar dacă furia lor împotriva mea întunecă cugetele lor, ca să vadă în interesul lor, totuși dacă sînt întrebați nu-mi închipui să-ajungă la un grad atît de mare de împietrire încît să îndrăznească să exprime cu gura lor și să spună că scrierile respective sînt ale mele. Și

1. Epistola ne vorbește despre conflictul dintre Sf. Vasile și Eustațiu de Sebasta. Reiese că preotul Genetlios luase apărarea lui Eustațiu, de aceea Sf. Vasile se apăra. Cf. ep. 223.

2. Matei 19, 7.

3. Apolinarie.

dacă ele nu sînt scrise de mine, de ce sînt învinuit de lucruri străine de mine? Vor spune poate că eu țin legături cu Apolinarie și am în mine aceste învățături rătăcite. Să se prezinte dovezi pentru acest lucru! Dacă știi să cerceteze adevărul, s-o declare și veți putea proba atotștiința lor! Dacă dovedesc comuniunea mea cu el după cele văzute și cunoscute clar de toți, să arate fie epistola canonică trimisă de mine către el și de la el către mine, fie legăturile dintre clericii lui și ai mei, dacă am primit pe cineva cîndva de la ei la rugăciunea de comuniune!

Dacă vor prezenta o epistolă pe care i-am adresat-o, de la un laic către alt laic, acum 25 de ani — și aceea nu ca scrisă de mine, ci una falsificată, Dumnezeu știe de către cine — veți cunoaște nedreptatea lor după aceea că nici un episcop nu e osîndit dacă a scris în chip neatent și nepăsător, ca într-o viață de laic, cu atît mai mult că nu era vorba de o epistolă cuprinzînd probleme de credință, ci era o simplă scrisoare cuprinzînd salutări prietenești⁴. Dar poate că se știe că și ei au scris împotriva elinilor și iudeilor și cu toate acestea n-au fost osîndiți. Într-adevăr, pînă azi nimeni n-a mai fost osîndit pentru lucruri asemănătoare celor pentru care sînt osîndit eu de către cei care «strecoară țințarul»⁵. Faptul că nici n-am scris acele lucruri și nici nu consimt cu ele, ci chiar anatematizez pe cei care mențin o astfel de cugetare, aceea a confundării ipostaselor, cu care s-a înnoit și cea mai nelegiuită erezie, a lui Sabeliu, sigur că e cunoscut înaintea lui Dumnezeu, Care cunoaște și inimile, dar e cunoscut și de întreaga frățietate a celor care și-au adunat experiența de la smerenia mea. Iar cei care acum sînt cei mai înverșunați vrăjmași ai mei să-și cerceteze și ei conștiința și să înțeleagă că eu sînt departe de asemenea învățături încă de la vîrsta copilăriei mele.

III

Care anume e cugetarea mea adevărată, dacă ar căuta cineva s-o afle, acela o va recunoaște după alt text, pe care și-au pus mîna și au subscris ei înșiși⁶. Vrînd să tăgăduiască această semnătură, ei caută s-o ascundă printr-o calomnie îndreptată împotriva mea. Cu alte cuvinte, ei nu recunosc că le-a părut rău că au semnat textul pe care mi l-au înmînat, ci mă învinovătesc pe mine cu aceste acuze necinstite, crezînd că vor scăpa de faptul că îndepărtarea lor de mine a fost doar un pretext, în timp ce în realitate ei s-au îndepărtat de credința pe care o mărturisiseră adesea înaintea multora, iar ultima oară o primiseră din

4. Se uza cu răutate de orice mijloace, ca să-l denigreze pe Sf. Vasile.

5. Matei 23, 24.

6. Mărturisirea de credință semnată și de Eustațiu, ep. 125.

mina mea, semnînd ceea ce poate fi ușor dovedit de toți, așa încît prin aceea scrisoare toți pot să cunoască adevărul.

Intenția lor se dă pe față dacă va citi cineva mărturisirea pe care au dat-o lui Ghelasie⁷, după ce odată îmi dăduseră mie semnătura, și se poate vedea cît de diferită este aceea mărturisire față de aceasta⁸. Așadar cei care se schimbă atît de ușor față de ceea ce a fost înainte să nu cerceteze finul altora, ci să-și scoată mai întii gunoiul din ochii lor⁹. Mai deplin mă voi apăra de toate aceste învinuiri și mă voi lămurii în consecință în altă epistolă, care va mulțumi pe cei doritori de informații mai bogate.

Pentru moment, primind aceste scrisori de la mine, tu să alungi orice supărare din sufletul tău și întărește-ți dragostea față de mine, căci prin ea doresc foarte mult unirea cu tine. Ar fi cea mai mare supărare și cea mai nemîngîitoare durere în inima mea dacă s-ar spori atît de mult dușmăniile împotriva mea încît să răcească dragostea și să ne înstrăineze unul de altul.

EPISTOLA 225

Către Demostene (ca din partea corpului episcopal) *

Scrisă în dec. anul 375

Mare ne e bucuria înaintea lui Dumnezeu și a împăraților, care ne poartă de grijă, ori de cîte ori vedem că la acordarea unei întiietăți în conducerea treburilor obștești se ține seama, în primul rînd, dacă respectiva persoană este creștină, iar în al doilea rînd, dacă dispune și de anumite calități obștești. În chip special ne-am mărturisit această bucurie față de Dumnezeu și față de evlaviosul nostru împărat cu ocazia numirii Tale în serviciu. Căci simțînd că unii din cei cărora nu le place liniștea au de gînd să urnească la luptă împotriva mea tocmai cinstitul tău tribunal, am așteptat să fiu citat de Excelența Ta, ca să te informez

7. Episcop al Cezareii Palestinei.

8. Se pare că diferențele constau mai mult în vorbe decît în realitate, cum reiese și din cele spuse în epistola 99, unde e vorba de o problemă similară, privitoare la cearta dintre Vasile și Eustațiu.

9. Matei 7, 35.

*. Se cunoaște scena celebră dintre împăratul Valens și Sf. Vasile (descrisă de Sf. Grigorie de Nazianz în cuvîntarea XLIII), cu care ocazie a ținut să se amestece și un mare sfetnic împărătesc cu numele Demostene, despre care Sf. Vasile a obiectat că «ar face mai bine să-și vadă de sosurile sale decît să se amestece în discuții teologice». Demostene fusese înainte mare bucătar împărătesc. Aceasta s-a petrecut prin anul 370. De astă dată un alt Demostene era vicar sau guvernator general, peste întinsa provincie a Pontului (probabil e vorba de una și aceeași persoană), care voia să alunge pe Sf. Vasile din scaun, dar poporul l-a apărut. În schimb el a pus la cale arestarea Sf. Grigorie de Nyssa, de care ni se relatează în scrisoarea nr. 237. Scrisoarea de față e un protest demn, dar și dres cu ironie reținută.

În legătură cu dreptatea cauzei, desigur poate că marea Ta înțelepciune ar vrea să ia asupra sa și judecarea problemelor bisericesti.

Or, dacă pe mine m-a trecut cu vederea acest tribunal, în schimb pe fratele și împreună-slujitorul meu Grigorie ², atotputernicia Ta, ațîțat de denunțul lui Filohares, a poruncit să fie adus în fața Ta, de aceea s-a supus poruncii, căci, cum ar fi fost cu puțință să facă altfel? Dar fiind măcinat de o boală de plămîni și în același timp din cauza degerăturilor, fiind mistuit și de o slăbiciune renală, devenită cronică, a trebuit neapărat să fie transportat într-o localitate mai liniștită în vederea refacerii trupesti și pentru domolirea suferințelor insuportabile, bineînțeles că aflîndu-se încă tot sub arest militar. Pentru motivele acestea venim toți (cei de la conducerea Bisericii, n.tr.) să rugăm pe Excelența Ta să nu se tulbure din pricina faptului că Grigorie a amînat a se prezenta personal înaintea Ta, întrucît în urma amînării acesteia n-au fost atinse nici interesele stăpînirii și n-au avut de suferit nici obligațiile bisericesti.

Iar dacă e vorba de cheltuirea ilegală a unei sume de bani, iată Vă stau la dispoziție încasatorii veniturilor Bisericii ca să dea socoteală oricui ar dori-o și să dovedească tendința calomniatoare a denunțului celor care au îndrăznit să ducă problema pînă la urechile riguroase ale domniei Tale. Dacă cumva e vorba de alte temeieri canonice, care necesită neapărată cercetare, iar înălțimea Ta dispune să se reia ascultarea și judecarea lui, atunci va fi nevoie să fim și noi prezenți, cu toții, întrucît dacă s-ar simți vreo defecțiune în darea sentinței, atunci toți cei care l-am hirotonit sîntem răspunzători, iar nu numai cel care la insistențele noastre a primit forțat demnitatea episcopală ³.

Drept aceea Te rugăm să ai grijă ca ascultarea să aibă loc în cu-prinsul patriei noastre ⁴ și să nu ne convoci pe pămînt străin și nici să nu ne silești să ne întîlnim cu episcopi cu care încă nu ne-am pus de acord în problemele bisericesti. Totodată Te mai rugăm să nu hărțuiești peste măsură bătrînețea și neputința noastră. Să știi că oricîte cercetări ai face, prin vrerea lui Dumnezeu, la instalarea acestui episcop nu s-a călcat nici o dispoziție canonică nici mare, nici mică ⁵.

2. Grigorie de Nyssa, fratele Sf. Vasile.

3. Se știe că ațîț Grigorie de Nazianz cit și Grigorie de Nyssa au primit cu rezervă hirotonia de episcop.

4. Adică în cadrul provinciei Capadochia. Nevrînd să îplinească această dorință — nu era sigur de reușită —, Demostene a convocat un sinod format mai mult din episcopi semi-arieni, în orașul Ancira din provincia Galatiei.

5. În anul 376 Demostene a convocat tocmai în Nyssa un sinod format din episcopi semi-arieni, care depun pe Sf. Grigorie de Nyssa și-l înlocuiesc cu un candidat arian. Cînd a murit și episcopul Teodot al Nicopolei (din Armenia Mică) Demostene a încercat să pună și acolo un arian, dar nu i-a reușit. Cît despre ingerința organelor statale în probleme bisericesti (ca în ep. 94), desigur că era un abuz.

Ne rugăm, aşadar, ca sub dregătoria Ta să se ajungă la înţelegere şi la pace între fraţi. Dacă aceasta nu se realizează, cu greu poate avea loc şi întrunirea noastră. Căci şi din cei cu pregătire mai redusă, mulţi suferă din pricina dezbinării dintre ei şi dintre ceilalţi.

EPISTOLA 226

Către asceţii de sub ascultarea sa

Scrisă în anul 375

I

Bunul Dumnezeu ne poate hărăzi chiar şi bucuria de a ne întâlni, dacă dorim să vă vedem mereu şi să auzim cele privitoare la voi, pentru că odihna sufletelor n-o găsiţi în nimic altceva decât în sporul duhovnicesc şi în desăvârşirea voastră, ca şi în ţinerea poruncilor lui Dumnezeu. Întrucît acest lucru nu-i cu putinţă acum, găsim necesar să vă cercetăm prin nişte fraţi prea buni şi temători de Dumnezeu şi să stăm de vorbă cu dragostea voastră prin scrisori. În acest scop v-am trimis pe prea evlaviosul şi prea bunul frate şi împreună-lucrător al Evangheliei Meletie preotul, care va descrie dorinţa pe care o nutresc pentru voi şi grija pe care o am pentru sufletele voastre, ziua şi noaptea îndreptînd rugăciune către Domnul pentru buna voastră înaintare, încît şi noi să avem îndrăzneală la ziua Domnului nostru Iisus Hristos prin mîntuirea voastră, — iar voi să luminaţi în strălucirea sfinţilor prin laudarea faptelor voastre de către Dumnezeu, Dreptul Judecător.

Totodată multe griji îmi provoacă greutatea ceasului de faţă, cînd toate Bisericile au fost zdruncinate şi toate sufletele sînt trecute ca prin ciur. Pentru că unele guri s-au deschis în mod necruţător împotriva celor de o credinţă cu noi. Minciuna se foloseşte fără sfială, adevărul e cocoloşit. Cei bănuîţi sînt osîndiţi fără să fie judecaţi, cei care acuză sînt ascultaţi fără să fie cercetaţi. Drept aceea şi eu, cu toate că am auzit că împotriva mea circulau multe epistole care mă stigmatizau, mă infierau şi mă osîndeau în multe privinţe, la care eram pregătit să le răspund aşa cum se cuvine la tribunalul adevărului, m-am hotărît să păstrez tăcerea, ceea ce am şi făcut. Într-adevăr, e acum al treilea an de cînd, mereu lovit de răutăţi, sufăr biciuirile calomniilor¹, mulţumindu-mă doar cu aceea că ştiu că drept martor al acestor învinuiri min-

1. E vorba de calomniile răspindite de Eustaţiu de Sebasta împotriva Sf. Vasile, despre care ne vorbesc şi epistolele 223 şi 224. Sf. Vasile ţinea mult să informeze pe monahi despre adevărata stare de lucruri.

cinoase am de partea mea pe Domnul, Care cunoaște și cele ascunse. Întrucît văd că mulți au talmăcit tăcerea mea ca pe o confirmare a calomniilor lor și nu și-au putut închipui că eu tac din răbdare, ci pentru că nu puteam să deschid gura împotriva adevărului, m-am hotărît să vă scriu, făcînd apel la dragostea voastră cea întru Hristos să nu primiți drept adevăr netăgăduit învinuirile care vin dintr-o parte sau alta pentru că, după cum stă scris, legea nu judecă pe nimeni dacă nu-l ascultă mai întîi ² și nu va ști ce rău a făcut.

II

Și cu toate acestea, pentru orice judecător care cugetă, faptele înșele sînt suficiente ca să arate care-i adevărul, așa încît chiar și din tăcerea mea se poate deduce cum stau lucrurile. Căci cei care mă învinuiesc de învățătură străină s-au dovedit acum pe față că fac parte din ceata ereticilor : cei ce mă osîndesc că aș fi propovăduit doctrinele altora, se arată acum a fi ei înșiși dușmani ai propriilor lor mărturisiri pe care ni le-au lăsat în scris. Știți ce obicei au cei care se pretează la astfel de lucruri : ei sînt gata să treacă totdeauna de partea celor mai tari și calcă în picioare pe cei mai slabi, lingușindu-se pe lingă cei mari. Cei care scriau acele faimoase epistole împotriva lui Eudoxios ³ și a aderenților lui ; pe care le trimiteau tuturor partizanilor lor, care se jurau că se vor feri să intre în comuniune cu ei, de teama de a nu-și pierde sufletul, și care, din aceeași pricină, n-au mai recunoscut hotărîrile publicate în legătură cu caterisirea lor, pe motiv că ele ar fi fost luate de niște eretici — așa cum se sileau ei să ne convingă —, tocmai acești oameni au uitat totul și s-au dat de partea lor.

Și nici nu le rămîne altă posibilitate de tăgăduire, căci și-au arătat pe față gîndul atunci cînd, la Ancira, au primit cu entuziasm să intre în comuniune cu ei, deocamdată doar în ascuns, numai prin casele lor, căci în public încă nu fuseseră primiți de aceia. Întrebați-i acum dacă mai e ortodox acel Vasilide ⁴, care se află în comuniune cu Ecdicios ⁵, și în cazul acesta pentru ce la reîntoarcerea din Dardania ei distrugeau altarele de prin ținuturile Gangrei înlocuindu-le cu altele de-ale lor ? De ce se năpustesc pînă acum asupra Bisericii din Amasia și Zele ⁶,

2. Ioan 7, 51.

3. Mutat din Antiohia pe scaunul Constantinopolului, Eudoxios era socotit căpetenia arienilor omei, despre care ne vorbesc hotărîrile sinoadelor de la Rimini și Seleucia din anul 359.

4. Episcop de Gangra.

5. Deși fusese numai preot, arienii l-au pus (cu ajutorul vicarului Demostene) episcop în Parnassos (Pont), îndepărtînd pe Ipsis.

6. Orășele în nordul Pontului. Cf. ep. 251.

instituind acolo, prin forță, alți preoți și diaconi decît cei legiuîți ? Dacă păstrează comuniunea cu ei pe motiv că aceia ar fi ortodocși, de ce nu evită să stea în legătură cu ei ? Nu-i împede chiar și pentru mintea unui copil, prea cinstiți frați, că astfel de oameni veșnic au în vedere numai interesul lor personal⁷, atît cînd calomniază, cît și atunci cînd caută să atragă pe cineva de partea lor ?

De aceea dacă s-au îndepărtat de noi, lucrul nu se datorează faptului că nu le-aș fi răspuns (ceea ce îi supără cel mai mult, zic ei !) și nici pentru că n-aș fi primit pe horepiscopii pe care spun că mi i-au trimis. Cei care uneltesc astfel de lucruri vor trebui să dea odată socoteală înaintea Domnului. A fost trimis și un oarecare curier, Eustațiu⁸, care după ce a predat scrisoarea la cohorta vicarului a mai zăbovit încă trei zile în oraș, iar pe cînd s-a gîndit să plece spre casă se făcuse seara tîrziu iar eu dormeam cînd s-a apropiat de casa mea. Întrucît ar fi înțeles că nu sînt treaz, omul a plecat fără ca a doua zi să mă mai caute, ba, întrucît își făcea datoria superficial, a plecat cu totul în satul lui. Aceasta-i nelegiuirea pe care aș fi săvîrșit-o eu, iar acești oameni binevoitori nu-și vor fi închipuit că slujba care făcuse din mine un rob al dragostei, ar putea contrabalansa o greșeală atît de mare⁹, căci mînia lui împotriva mea a crescut atît de mult din pricina acestei scăpări, încît ar fi vrut să mă alunge «dacă ar fi fost în puterea lor, din toate Bisericile pămîntului!».

III

Cu toate acestea, în realitate nu acesta a fost motivul dezbinării, ci întrucît își închipuiau că ar cîștiga stima lui Euzoios¹⁰ dacă s-ar despărți de noi, anume au născocit ei acele pretexte, pentru ca prin lupta dusă împotriva mea să poată intra în grația acelor care batjocoresc și astăzi mărturisirea niceeană, poreclindu-ne pe noi «omousieni», întrucît în acea mărturisire noi recunoaștem că Fiul Cel Unul-Născut e de aceeași ființă cu Tatăl, dar nu ca și cum ființa s-ar fi împărțit în două (Doamne ferește !), căci nu acesta a fost gîndul aceluia sinod iubit de Dumnezeu, ci susțineau doar că ceea ce este Tatăl ca ființă, același lucru trebuie atribuit și Fiului. Acest lucru este ceea ce ne-au dat ei să înțelegem atunci cînd s-au folosit de cuvintele «Lumină din Lumină». Or credința niceeană este tocmai cea care a fost adusă din Apus și care a fost pre-

7. Aceste ambiții mărunte erau într-adevăr o situație care-l amăra pe marele ierarh capadochian poate mai mult chiar decît lupta deschisă dusă de arieni împotriva ortodocșilor.

8. Probabil unul din oamenii lui Eustațiu de Sebasta.

9. Sf. Vasile vorbește aici ironic.

10. Prieten vechi al lui Arie. Euzoios a ajuns episcop în Antiohia, după ce arienii alungaseră pe Sf. Meletie.

dată și sinodului din Tiana și prin ea au fost primiți și ei¹¹. Pentru ca să-și justifice schimbările de atitudine ei se folosesc de un truc viclean : după cum obișnuiesc medicii atunci când dau peste o boală diferită își schimbă și ei limbajul, așa fac și oamenii aceștia, schimbă definițiile după cum cer împrejurările și le aplică odată într-un înțeles, altă dată în alt înțeles. Cît e de șubredă această născocire nu se cade s-o spun eu, o puteți vedea și voi înșivă. Domnul vă va da atita înțelegere ca să recunoașteți care din ele este învățătura cea dreaptă și care cea greșită și falsificată. Dacă ar trebui să compui o dată o anumită formulă de credință, altă dată alta, după cum ar cere-o împrejurările, atunci însemnează că s-a făcut o afirmație mincinoasă când Apostolul a vorbit despre «un Domn, o credință, un botez»¹². Dar dacă aceste cuvinte sînt adevărate, atunci nimeni să nu Vă înșele cu astfel de «vorbe deșarte»!

Mă învinuiesc că aș propovădui lucruri noi în legătură cu Sfîntul Duh. Cereți să vă spună în ce constă această noutate! Eu mărturisesc numai ceea ce am primit, și anume că Mîngîietorul a fost rînduit deopotrivă alături de Tatăl și de Fiul și că nu e pus în rîndul făpturilor create. Căci, într-adevăr, totdeauna am crezut în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfînt, după cum ne și botezăm în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfînt. De aceea niciodată să nu socotim că Mîngîietorul¹³ e de altă ființă decît Tatăl și decît Fiul, căci mintea noastră luminată de Duhul Sfînt privește spre Fiul și contemplează pe Tatăl ca și cum L-ar vedea într-o oglindă. De aceea noi nu sîntem cei care născocim astfel de nume, ci pe Înșuși Duhul Sfînt Îl numim și Mîngîietorul, și nu îndrăznim să-I stricăm mărirea care I se cuvine. Iată, dar, care este cu adevărat învățătura noastră. N-au decît să ne învinuiască cei care ne aduc astfel de învinuiri! Cei care fac să sporească și mai mult credința noastră prin învinuirile pe care ni le aduc să se pregătească pentru judecată, cum ne spune Scriptura :¹⁴ «Domnul este aproape», lucru care pe noi nu ne înspăimîntă.

IV

Dacă cineva trimite scrisori prin Siria, pe mine nu mă sperie¹⁵. Scriptura ne spune : «Din cuvintele tale vei fi găsit drept și din cuvintele

11. Nefiind primiți de credincioși în eparhiile lor, Eustațiu și alți doi colegi au fost nevoiți să călătorească în Apus, de unde au adus un «certificat de ortodoxie» de la papa Liberiu, pe care l-au predat sinodului din Tiana (367) ca să-i recunoască.

12. *Efes.* 4, 5.

13. Se știe că tocmai în timpul acesta compusese Sf. Vasile (la cererea Sf. Amfilohiu de Iconium) tratatul său *Despre Duhul Sfînt*. A se vedea ep. 150 și indicele de la sfîrșitul acestei lucrări.

14. *Filip.* 4, 5.

15. E vorba de acuza adusă Sf. Vasile că ar sprijini apolinarismul (cf. ep. 129, 131, 224, 265).

tale vei fi osîndit»¹⁶. Să mă judece dar cuvintele mele, dar nimeni să nu mă osîndească din pricina rătăcirilor altora și să nu-mi pună în față scrisori pe care le-am scris înainte cu douăzeci de ani spre a dovedi că astăzi stau în comuniune cu cei care au scris cîndva aceste lucruri regretabile. Căci încă înainte de a fi fost scrise ele, eu, care eram pe atunci laic, am scris unor laici încă înainte de a se fi trezit vreo bănuială împotriva lor. Din ceea ce am scris nu era nimic privitor la credință, cu atît mai mult n-am scris ceva potrivit credinței, așa cum răspîndesc acum știri cei care vor să mă calomnieze, ci am scris doar simple cuvinte de salut, care ar împăca pretențiile oricărui om dornic să adreseze unui cunoscut astfel de cuvînt amical. Mă feresc și afurînesc ca nelegiuîți pe cei atinși de rătăcirea lui Sabelios, precum și pe cei care apără învățăturile lui Arie.

Pe cel care zice că Tatăl și Fiul și Duhul Sfînt sînt una și care-și închipuie că aici există o singură realitate sub mai multe numiri și că nu există decît un singur ipostas pe care-l desemnează aceste trei nume, noi îl socotim că face parte din rîndul iudeilor¹⁷. Tot astfel, dacă spune cineva că Fiul se deosebește de Tatăl în privința substanței, sau dacă înjosește cineva pe Duhul Sfînt, coborîndu-L în rîndul făpturilor, pe unul ca acesta îl anatematizez și eu, și cred că el se apropie de rătăcirea păgînilor. Iar că epistolele mele ar închide gura celor care mă ponegresc, așa ceva e cu neputință : mai curînd e probabil să fi fost ațîțați tocmai de apologiile mele și în chipul acesta să fi pornit împotriva mea cele mai mari și mai îngrozitoare atacuri. Totuși nu Vă va fi greu să vă păziți urechile de astfel de răutăți și pe cit veți putea să vă păziți și inima întregă, fără să o lăsați de mai înainte pradă calomniilor, cerînd să se dea seama de orice acuză mi se aduce. Dacă găsiți în mine adevăr, nu dați loc minciunii ; numai dacă simțiți că apărarea mea e slabă, atunci să credeți că cei care mă acuză spun adevărul. Ei veghează neconținut să-mi facă rău ; nu așa ceva aștept de la voi. Trăind ca niște negustori, ei vor parcă să-și sporească averea, bîrfindu-mă. Vă îndemn, deci, rămîneți pe la casele voastre, trăind demn, împlinind în liniște voia Domnului. În orice caz, feriți-vă de contactul cu astfel de oameni a căror viclenie duce chiar la pierzania celor ce-i ascultă. Dacă veți păzi întregă dragostea față de mine, atunci veți ține neștirbită și credința Părinților, și Vă veți dovedi atît apropiați ai Domnului, cît și prieteni ai adevărului¹⁸.

16. Matei 12, 37.

17. E vorba de erezia lui Sabeliu ; iudeii într-adevăr nu primeau învățătura despre dogma Sf. Treimi.

18. Se vede că între monahi făcuseră vîlvă calomniile lui Eustațiu, de aceea Sf. Vasile le atrage atenția monahilor.

EPISTOLA 227

Către clericii din Coloneea ¹

Scrisă în anul 375

Ce poate fi atît de bine și de plăcut înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor ca dragostea cea desăvîrșită, despre care am înțeles de la înțeleptul dascăl (Pavel) că este «împlinirea legii» ² însăși ? De aceea aprob cu căldură prețuirea pe care o arătați episcopului vostru ³. Nu-i lucru ușor nici pentru copil să-și piardă părintele, dar nici pentru Biserica lui Hristos să plece din sînul ei păstorul și dascălul ei. De aceea prin deosebita prețuire pe care o arătați episcopului vostru dați dovadă de o frumoasă și bună dorință. Iar această atitudine demnă față de părintele vostru duhovnicesc o încuviințăm numai cînd se îndeplinește cu măsură, pe cînd dacă depășește aceste margini atunci ea nu mai e vrednică de o astfel de apreciere.

În legătură cu de Dumnezeu iubitul și împreună-slujitorul Eufroniu s-a îndeplinit o bună rînduială de către cei încredințați cu conducerea treburilor bisericesti, care s-a dovedit necesară împrejurărilor de azi și folositoare pentru Biserica în care a fost transferat, ba chiar și pentru cei de la care a fost luat. Căci să nu socotiți că o astfel de faptă are doar o însemnătate omenească și nici să nu credeți că schimbarea lui a pornit doar din calculele pămîntești ale unor oameni care cugetă numai la lucruri trecătoare, ci să fiți convinși că aceste lucruri le-au săvîrșit, cu conlucrarea Duhului Sfînt, oameni care au luat asupra lor răspunderea pentru Bisericile lui Dumnezeu. Acceptați această idee și dați-vă silința s-o duceți la îndeplinire. Primiți, așadar, cu liniște și bucurie cele întîmplăte, cu convingerea că cei care nu primesc cîte se lucrează în Biserică de către aleșii lui Dumnezeu se împotrivesc poruncii lui Dumnezeu. Să nu trăiți în vrăjmășie cu mama voastră, Biserica din Nicopole ! Nu vă certați cu cei care poartă grijă sufletelor voastre ! De altfel prin noua orînduială instaurată la Nicopole vor fi satisfăcute și

1. După moartea episcopului Teodot unii credincioși din Nicopole au vrut un episcop arian, Fronton. Văzînd acest lucru episcopul Pimen din Satala, care fusese hirotonit de Sfîntul Vasile, a intervenit repede și a instalat ca episcop de Nicopole pe Eufroniu care-și avea reședința în Coloneea. Credincioșii din Coloneea s-au supărat Sfîntul Vasile caută să-i mîngie, spunînd că acest gest va fi salvator și pentru unii și pentru alții.

2. Rom. 13, 10.

3. Eufroniu.

cerințele voastre sufletești⁴. Dacă furtuna s-ar abate peste Nicopole atunci, chiar dacă ați avea mii de închisori, prăpădul s-ar întinde și în scaunele mai mari ca și în cele mai mici. Când cei ce locuiesc pe văile râurilor văd pe unii oameni că-și pregătesc stăvilare, atunci înțeleg că iau măsuri prin care să oprească valurile să iasă din matcă; tot așa înțelegem că și cei care au luat asupra lor greul îngrijirii de Biserici, deodată cu asigurarea altora se asigură și pe ei, luând măsuri care să-i scutească de orice tulburare, pe când alții rămân să sufere izbeliștea re-
lelor.

De altfel se cade să gândiți și că primejdia nu s-a depărtat cu totul de voi, în schimb acum s-a năpustit asupra altora. Nu sîntem atît de invidioși încît pe Cel Care poate să dea și altora harismele să-L silim să oprească acest har numai pentru voi și să-l monopolizeze numai pentru ținutul vostru. După cum nu-i de laudă cel care împrejmuește un izvor și oprește curgerea apei lui, tot așa nu-i străin de patîma invidiei nici cel care oprește să se lățească și mai departe învățătura cea bună. Să poarte grijă, așadar, Eufroniu și de trebuințele Nicopolei, grijile voastre să-i fie încredințate ca un adaos pe lîngă cele ale Nicopolei. Cîte unui bărbat i se dă să poarte sarcini mai multe, în timp ce pentru voi grija lui nu s-a împușinat întru nimic.

Totuși m-a supărat mult și am avut impresia că s-au spus lucruri dincolo de limită, atunci cînd ați afirmat: «Dacă nu vom reuși altfel în dorința noastră, ne vom adresa tribunalelor și vom încredința cauza noastră unor oameni al căror scop principal este să vadă nimicirea Bisericilor»⁵.

De aceea, feriiți-vă de a vă lăsa duși de niște oameni conduși de judecăți nesănătoase căutînd scăpare pe la tribunale lumesti, ca nu cumva să vină de aici o nenorocire și atunci greul celor întîmplăte va cădea pe capul celor care au provocat astfel de lucruri. Ci primiți sfatul pe care vi-l dau cu dragoste părintească și să credeți că rînduiala făcută de prea iubiții de Dumnezeu episcopi e în sensul celor voite de Dumnezeu. Să mă așteptați și pe mine, care, dacă va vrea Dumnezeu, voi veni să vă dau personal cîte o povață cu mîngîieri care n-au fost cu putință de dat în scris, iar atunci mă voi sili să vă împărtășesc și faptic îndemnurile necesare.

4. Nicopole era capitala regiunii. Dacă arienii ar fi fost lăsați de capul lor aici, atunci nenorocirea ariană ar fi cuprins toată regiunea, iar răul s-ar fi abătut și asupra Coloneii.

5. De a readuce din nou pe Eufroniu la Coloneea. Se vede că unii din preoți ar fi vrut mai bucuros să li se destrame biserica, decît să le plece episcopul!

EPISTOLA 228

Către conducătorii comunității din Coloneea ¹

Scrisă în anul 375

Am primit scrisoarea Domniilor voastre și am adus mulțumiri prea Bunului Dumnezeu că, deși aveți destule griji cu problemele administrative, totuși nu socotiți lucru nepotrivit să vă ocupați și de treburi bisericesti, ci dimpotrivă, pe cât a fost posibil, fiecare din voi a purtat grijă de ele ca și cum ar fi fost problemele lui proprii și ca și cum viața lor ar depinde de ele. Mi-ați scris, între altele, arătându-mi neplăcerea provocată de retragerea prea-iubitului de Dumnezeu episcop Eufroniu, pe care nu ni-l mai lasă cei din Nicopole. Într-adevăr, dacă ar fi vorba să răspundem acuzei aduse de voi, atunci s-ar putea spune că el și-a reluat ceea ce fusese al lui, iar dacă am răspunde nobilei voastre obiecțiuni, v-am spune, cu un glas care s-ar asemena cu al iubitei voastre mame, că aveți acum, în chip obștesc, un părinte, care va împărtăși din harul lui în două părți, repartizându-l cu dreptate pentru amândouă eparhiile: nici pe aceia nu-i va lăsa să ducă nevoie, în urma mutării lui la vecini, dar nici pe aceștia nu-i va lăsa să sufere de ocrotirea trebuitoare.

Ținând seama, așadar, de greutatea vremurilor și înțelegând cu înțeleaptă judecată nevoia de îndreptare a lucrurilor, primiți pe episcopii care au adoptat acest mod de a restabili Bisericele Domnului nostru Iisus Hristos, dați-vă părerea între voi despre câte se cade să le discute bărbații care au pentru aceasta deplină pricepere a lucrurilor și care știu să primească și mărturii de la cei care le vor binele. Pentru că voi, care vă aflați la marginile Armeniei, e firesc să nu cunoașteți multe din problemele care se frământă azi, pe când noi, care ne aflăm în cauză și care sîntem asurziti zilnic și din toate părțile, cînd auzim de Biserici distruse, ne aflăm angajați adînc în luptă ca nu cumva dușmanul comun pizmuind îndelungata pace, în care decurge viața voastră, să poată semăna neghinele lui chiar și în ținuturile voastre și astfel să cadă și țara armenilor pradă lui.

Acum, însă, liniștiți-vă la gîndul că primiți să vă folosiți împreună cu vecinii voștri așa-zicînd de unele și aceleași vase. Ceva mai încolo, dacă va da Dumnezeu să vă cerceteze, veți primi o mîngiere și mai deplină, dacă credeți că așa ceva va mai fi de trebuință.

1. După cum s-a putut deduce din mai multe epistole (195, 227, 229, 240 etc.) ca să contracareze acțiunea prozelitistă a armenilor, Sfîntul Vasile și-a dat consimțămîntul ca episcopul Eufroniu din Coloneea (Armenia Mică) să ia în administrare și episcopia din Nicopole, centrul politic al regiunii. În această epistolă Sfîntul Vasile arată conducătorilor Coloneii că propriu-zis ei nu și-au pierdut episcopul, ci vor fi doar administrați împreună cu cei din Nicopole.

EPISTOLA 229

Către clericii din Nicopole¹

Scrisă în anul 375

I

Orice lucrare săvârșită chiar și numai de unul sau doi oameni credincioși sîntem siguri că se împlinește prin conlucrarea Duhului Sfînt. Pentru că atunci cînd nu-și pun înaintea ochilor nici o socoteală ome-nească și cînd cei credincioși pornesc la lucru nu cu scopul de a gusta plăceri, ci cu intenția de a săvîrși ceea ce e plăcut lui Dumnezeu, e limpede că Cel care îndreptează inimile lor este Domnul². Cînd oamenii înduhovniciți preiau inițiativa unei lucrări și poporul lui Dumnezeu îi urmează de bună voie, cine se mai îndoiește că planurile s-au realizat cu colaborarea Domnului nostru Iisus Hristos, Care și-a vărsat sîngele Său pentru Biserici?

Prin urmare și voi ați socotit bine că prea iubitul frate și împreună-slujiitor Pimeniu v-a fost trimis de Dumnezeu venind la voi pe de o parte la momentul potrivit, iar pe de altă parte venind tocmai ca să vă încurajeze. Eu nu-l felicit numai pentru că a luat o hotărîre bună, ci admir și curajul acestei hotărîri, întrucît ferindu-se să tot amîne mereu lucrurile trăgănîndu-le, nu numai că a oprit pe loc rîvna uneltirilor, nemailăsînd vreme potrivnicilor să reacționeze și să mai pună la cale curse viclene, ci și-a realizat planul îndată, cu o dreaptă hotărîre. Dea Domnul ca prin harul Lui să-l păzească împreună cu casa lui, încît Biserica să rămîină în afara schimbărilor, prin venirea, după episcopul anterior, a unui bărbat tot atît de cinstit și să nu dea teren celui rău, care, mai mult decît oricînd altădată, nu poate vedea statornicîndu-se pacea în Bisericile creștine.

II

Cît despre frații din Coloneea, eu i-am încurajat mereu prin scrisori, de aceea voi sînteți datori să arătați și mai multă înțelegere pentru starea în care se află, decît să-i iritați, ca și cum i-ați disprețui din pricina micimii orașului lor, nici să nu-i provocați la ceartă prin disprețul vostru. Pentru că, prin firea lor, oamenii certăreți ajung parcă să judece și mai puțin, rezolvîndu-și rău multe din necazurile lor din pricina supărării pe care o au cu vrăjmașii lor. Nimeni nu-i atît de mic

1. În toate cele patru epistole 227, 228, 229 și 230 Sf. Vasile insistă către autoritățile civile și bisericesti din Nicopole și Coloneea de a păstra unitatea sufletească.

2. Matei 18, 19.

încît să nu poată dea prilejul la mari nenorociri celor care aleargă după astfel de ocazii. Și spunem acest lucru nu doar în chip teoretic, ci fiindcă avem experiența marilor noastre nenorociri, care să dea Dumnezeu, ca prin rugăciunile Voastre, să se îndepărteze de noi.

Rugați-vă ca să sosesc și eu cu bine la Voi, iar atunci să ne bucurăm de actualul păstor și să ne mîngîiem unii pe alții pentru plecarea din viață a părintelui nostru comun³.

EPISTOLA 230

Către dregătorii orașului Nicopole *

Scrisă în anul 375

Hotărîrile privitoare la Biserică se iau de către cei cărora le-a fost încredințată conducerea Bisericii și ele sînt confirmate de popor. Astfel ceea ce ține de resortul preaiubitorilor de Dumnezeu episcopi s-a împlinit. De acum restul cade în sarcina Voastră să vă legați cu toată puterea dragostei Voastre de episcopul care v-a fost dat și să respingeți cu tărie încercările celor din afară². Într-adevăr, nimic nu influențează atît de mult nici pe conducători, nici pe cei care invidiază situația pașnică, unde ați fost așezați, cît influențează unanimitatea în dragoste față de episcopul care v-a fost dat și tăria rezistenței Voastre. Ceea ce-i face să piardă nădejdea de succes a oricărei acțiuni e să vadă că nici clerul, nici poporul nu acceptă inovațiile lor.

Faceți, deci, în așa fel ca părerea ce o aveți despre acest om bun să fie generalizată în întreg orașul. Adresați mulțimilor și tuturor celor ce locuiesc la țară sfaturi cuviincioase, întărindu-i în bunele lor intenții, pentru ca să se facă cunoscută tuturor oamenilor sinceritatea dragostei voastre pentru Dumnezeu. O, dacă aș fi socotit vrednic să vin vreodată pe la voi și să vă vizitez Biserica, mama pietății, pe care o cinstim ca pe o metropolă a Ortodoxiei, pentru că din timpuri străvechi e guvernată de oameni foarte cinstiți și aleși de Dumnezeu, care rămîn cre-

3. Teodot.

*. Cu prilejul instalării lui Eufronios (ca urmaș al lui Teodot), Sfîntul Vasile trimite fruntașilor din Nicopole epistola de față, prin care subliniază responsabilitatea comună a clericilor și mirenilor de bunul mers al vieții bisericești. În epistola 227, Biserica din Nicopole e numită «mama Bisericii din Coloneea» (de unde venea acum Eufronios ca administrator al ambelor eparhii). Se recomandă totodată celor din Nicopole să nu disprețuiască pe cei din Coloneea pe motiv că Nicopole e centru mai deosebit. Un alt adevăr subliniat în epistolele 227—230 e colaborarea strînsă dintre autoritățile civile și cele bisericești.

2. Adică a partidei ariene sprijinite de episcopi ca Eustațiu.

dincioși cuvîntului ! Și episcopul care v-a fost destinat voi l-ați apreciat și noi l-am cinstit ca vrednic. Numai să vă păziți prin darul lui Dumnezeu. Surpați planurile viclene ale dușmanilor și puneți în inimi tăria și puterea de a păstra bunele lucruri ce vi s-au dat.

EPISTOLA 231

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă în anul 375

Rareori găsesc prilej de a scrie Cuvioșiei Tale, iar pentru aceasta nu puțin mă întristez. E ca și cum adeseori aș putea să te văd și să mă bucur de Tine, dar numai arareori aș face-o. Însă și dacă aș vrea să-ți scriu nu pot, pentru că nu găsesc pe nimeni care să meargă spre voi¹. Altfel nimic n-ar împiedica scrisorile mele să-ți ofere un adevărat jurnal al vieții pe care o duc, descriindu-ți, iubitul meu, toate prin cîte trec zilnic. Căci, într-adevăr, e mare ușurare să-ți împărtășesc problemele de fiecare zi, mai ales că știu că și Frăția Ta pentru nimic nu te străduiești atîta ca pentru acest lucru.

Iată, de pildă, și scrisoarea de acum, aproape că mi-o ia din mîină, ...Elpidios, care stă gata să ajungă la stăpînul său spre a nimici defăimările țesute pe nedrept de niște dușmani de-ai lui. Prin această scrisoare îți trimit și eu salutări dragi și ți-l recomand pe Elpidios ca pe un om vrednic de a fi ajutat atît pentru dreptatea cauzei lui, cît și pentru mine. Dar chiar și dacă nu s-ar fi nimerit să-ți aducă această scrisoare de la mine, ar fi trebuit să-l numeri între cei devotați.

Nu uita nici de mine, dar îndeosebi roagă-te pentru Biserică.

Să știi că prea iubitul meu frate a luat calea străinătății, pentru că nu mai putea îndura supărările oamenilor nerușinați. Cetatea Doara e și ea în frămîntare, pentru că fiara monstroasă și cornută² tulbură adînc treburile acestei localități. Dușmanii țes împotriva noastră comploturi la Curte, după cum aud că se spune, dar pînă acum mîna lui Dumnezeu nu ne-a părăsit. Roagă-te ca nici de aici în colo să nu ne părăsească. Fratele e acum la adăpost de grijă ; Doara și-a regăsit bă-

1. Folosînd prilejul că emisarul Elpidios (epist. 138) mergea spre Iconium ca să-și caute dreptatea într-o afacere personală, Sf. Vasile scrie și mai rar, deși ar fi vrut s-o facă mai des.

2. E vorba de vicarul Demostene, fost bucătar la curtea imperială, același care a căutat să aresteze și pe Sf. Grigorie de Nyssa. Cf. ep. 225. Cetatea Doara (Anastasiopolis) era între cele mai întărite cetăți spre Orient. Sf. Vasile pare a face aici aluzii la un candidat pentru episcopia de Doara, dar poporul nu l-a primit (*I Reg.* 9, 3).

trînul său catirgiu, altul nu mai are, Domnul va risipi planurile inamice. Dacă aş reuşi să te văd m-aş izbăvi de toate supărările prin care am trecut şi de cele care mă mai aşteaptă. De aceea, într-o zi, cînd îţi va fi cu putinţă, atîta vreme cît mai sînt pe pămînt, învredniceşte-mă să te văd.

Cartea «Despre Duhul Sfînt» a fost scrisă de mine şi acum e gata după cum ştii, dar fraţii care se află lîngă mine m-au oprit să o trimit scrisă pe hîrtie şi mi-au spus că au instrucţiuni de la Frăţia Ta s-o scrie pe pergament³. Şi ca să nu pară că mă împotrivesc poruncilor pe care le-ai dat, am aşteptat pînă acum şi ţi-o voi trimite mai tîrziu, dacă aflu pe cineva în stare să vină pînă acolo. Adio şi curaj. Roagă-te lui Dumnezeu pentru mine — şi Dumnezeu să te păzească cu puterea Lui întru bucuria noastră şi a Bisericii Lui !

EPISTOLA 232

Către Amfilohiu, episcopul Iconiului

Scrisă în anul 376

În fiecare zi cînd primesc o scrisoare de la Cuvioşia Ta pentru mine e zi de bucurie, cel mai mare dintre praznice. Dar cînd vin pe deasupra şi semne de praznic, ce nume să-i dai acestei sărbători a sărbătorilor, cum obişnuiau în legea veche să numească simbăta jubiliară ? Mulţumesc lui Dumnezeu că m-ai informat că eşti sănătos şi că graţie păcii, de care se bucură Biserica Ta, ai putut petrece praznicul mîntuirii la care am fost făcuţi părtaşi⁴.

În ce mă priveşte pe mine, unele veşti proaste m-au tulburat adînc, căci n-am putut rămîne neîndurerat din pricina osîndirii la exil a fratelui prea iubit⁵. Roagă-te pentru el, ca să-şi vadă, în sffrşit Biserica vindecată de rănilile grozăviilor eretice şi să ne învrednicească de vizite cît mai dese, atît timp cît mai sîntem încă pe pămînt. Fă o faptă demnă de valoarea Ta şi de urările cele mai calde. Trebuie admirat şi gîndul cu care ai cerut pentru mine, în chip tainic, o bătrîneţe robustă. Ai arătat că la lumina opaiţelor te îndemni la muncă pînă noaptea tîrziu, garantîndu-ţi vigoarea prin bunătăţile unei hrăniri substanţiale. Eu, dragul meu, nu mai am vîrsta de a putea mîncea astfel de bunătăţi, pentru că de cîţiva ani dinţii i-am pierdut atît din pricina vîrstei, cît şi a

3. Despre acest tratat se mai vorbeşte şi în alte epistole.

4. Şi în Capadochia — ca şi în alte provincii — Crăciunul se prăznuia pe atunci tot la 6 ian. Abia la finea sec. IV începe să se generalizeze data de 25 dec.

5. Grigorie de Nyssa. A se vedea şi epistolele 225 şi 231.

bolii. Cît privește întrebările puse, răspunsurile sînt deja în memorie³, iar cînd împrejurările vor permite realizarea lor, ele nu vor mai rămîne proiect.

EPISTOLA 233

La întrebarea lui Amfilohiu

Scrisă în anul 376

I

Cunosc obiecțiunea, pentru că am auzit-o și eu însumi, dar tot așa de bine cunosc și diversitatea părerilor omenești. Ce să răspundem, dar, în această privință ?

Mai întîi să răspundem că bun lucru este mintea omului și că tocmai prin ea sîntem chip al Creatorului⁴. Să mai spunem apoi că și lucrarea minții este un lucru tot atît de bun, dar că, aflîndu-se în continuă mișcare, mintea adeseori plăsmuiește și imagini fantastice despre lucruri inexistente ca și cum ele ar exista, după cum adeseori mintea reușește să ajungă direct la adevăr. Ca unul care cred în Dumnezeu, eu sînt de părere că în mintea omului sînt prezente două puteri, una rea și demonică, în stare să ne atragă spre cădere, iar cealaltă dumnezeiască și bună, în stare să ne ridice spre asemănare cu Dumnezeu. Cînd, dar, mintea rămîne acasă la ea, atunci e în stare să sesizeze pînă și lucrurile cele mai mici însușindu-și-le ; în schimb, dacă se dă pe mîna seducătorilor, atunci își pierde puterea de judecată și se îndeletnicește cu închipuiri nebunești. În astfel de situație ea poate crede că lemnul nu-i lemn, ci e Dumnezeu, după cum poate spune că aurul nu-i ban, ci putere divină. Dacă, însă, rațiunea se îndreaptă spre lucruri dumnezeiești și primește în sine din darurile Duhului, atunci ajunge să înțeleagă adevărurile dumnezeiești pe măsura în care îi îngăduie acest lucru puterile firii.

3. E vorba de scrisorile dogmatice 233—236.

4. Un respect nelimitat lega pe ucenic de dascăl, pentru că Amfilohiu totdeauna declara că vede în Sf. Vasile pe dascălul și părintele său. Între scrisorile pe care le publicăm aici, cea de sub numărul 150 ne dă interesante amănunte din biografia spirituală a ucenicului printr-o scrisoare pe care dascălul i-o adresează ca și cum i-ar veni din partea fostului lui coleg de retorică, Heraclide. În altă scrisoare, Sf. Vasile îi adresează cuvînt la instalarea lui de episcop de Iconiu (nr. 161). Cele mai valoroase epistole pe care i le-a trimis dascălul — toate la cererea acestuia — au fost tratatul *Despre Duhul Sfînt*, apoi cele trei epistole canonice 188, 199 și 217, în sfîrșit cele patru tratate privind puterea de cunoaștere a omului, raportul între ființa și energiile divine, precum și alte probleme speciale, toate expuse clar și succint în epistolele 233, 234, 235 și 236.

Căci aş zice că trei sînt stările sub care se prezintă viaţa omenească şi tot atîtea sînt şi lucrările minţii. Anume, fie că sînt rele strădaniile noastre şi atunci şi mişcările minţii sînt rele, aşa cum e cazul cu desfrînarea, furtul, închinarea la idoli, ponegrirea, certurile, mîniile, zavistiile, dezbinările, trufiile şi altele de felul lor, după cum numeşte Sf. Apostol Pavel lucrările cărnii². Fie, apoi, că lucrările sufletului se prezintă ca bune şi atunci şi mişcările minţii sînt bune; ori apoi, în al treilea rînd, cînd lucrările sufletului rămîn cam la mijloc, între cele două, adică nu-s nici vrednice de a fi osîndite, dar nici de laudă, aşa cum e cazul cu săvîrşirea unor acţiuni profesionale, pe care le şocotim neutre pentru motivul că în sinea lor ele nu înclină nici spre virtute, nici spre păcat. Căci ce rău poate fi cîrmuirea corăbîilor pe mare ori îndeletnicirea de lecuire a bolilor³ de către doctori? În ele însele acestea nu-s virtuţi, ci doar intenţia celor care le practică ar putea să le facă să încline spre una sau spre cealaltă. În schimb, mintea care se contopeşte cu dumnezeirea Duhului e în stare să vadă şi să pătrundă în lucruri atît de mari şi dumnezeieşti, cum numai harul de sus şi starea lor o pot îngădui.

II

Aşadar să lase oamenii deoparte discuţiile fără sfîrşit şi să caute adevărul cu evlavie, iar nu pieziş ori cu răutate. Pentru că puterea de judecată a minţii tocmai de aceea ni s-a dat, ca să cunoaştem adevărul. Iar adevărul întreg se cuprinde numai în Dumnezeu. De aici şi datoria primordială a minţii de a căuta să cunoaştem pe Dumnezeu, şi anume o astfel de cunoaştere cîtă este îngăduită unor mărunte existenţe pămînteşti faţă de măreţia nesfîrşită a dumnezeirii. Pentru că, cu toate că ochii sînt făcuţi ca să perceapă cele văzute, totuşi nu sînt în stare să le prindă pe toate dintr-o singură privire. Tăria cerului nu poate fi cuprinsă în întregime dintr-o singură privire, întrucît de jur împrejurul nostru ne înconjoară o privelişte nesfîrşită, aşa că într-adevăr multe lucruri, ca să nu zicem majoritatea lor, ne rămîn încă necunoscute. Aşa sînt natura astrilor, mărimea lor, distanţa pînă la ele, mişcarea lor, întîlnirea lor la orizont, intervalul dintre unul şi altul, precum şi alte aspecte, ba am putea aminti chiar şi structura universului, începînd din adîncurile de margine ale tăriei cereşti şi pînă la suprafaţa ei convexă⁴. Şi cu toate acestea, din pricina lucrurilor pe care nu le cunoaştem, noi nu putem spune

2. Gal. 5, 19.

3. Atît Sf. Vasile, cît şi Grigorie de Nyssa socot medicina o «îndeletnicire», o meserie.

4. Ca şi toţi anticii, Sf. Vasile vorbeşte despre «suprafaţa concavă» şi cea «convexă» a firmamentului sau a tăriei spre a explica «apele de deasupra tăriei» şi cele «dedesubtul tăriei».

că nu poate fi văzută tăria cerului, ci dimpotrivă spunem că cerul e vizibil, deși noi nu reușim să vedem decât o mică parte din el.

Tot așa trebuie înțelese lucrurile și când vorbim despre cunoașterea lui Dumnezeu. Dacă puterea minții e tulburată de diavol, atunci omul va ajunge să se închine la idoli ori se va întoarce spre alt soi de fărădelegi. Dacă, însă, își va deschide cugetul spre ajutorul Duhului Sfânt, atunci va ajunge să cunoască adevărul și să recunoască pe Dumnezeu. În această viață îl va cunoaște, însă, numai — «în parte», — cum zice Apostolul, mai deplin abia în viața de dincolo, «când va veni ceea ce e desăvârșit și când se va desființa ceea ce este în parte»⁵. Prin urmare puterea de judecată a omului ni s-a dat ca privilegiu, cit și ca scop folositor de a cunoaște pe Dumnezeu, și anume pînă acolo să meargă cu cunoașterea pînă unde i s-a îngăduit.

EPISTOLA 234

La o altă întrebare a lui Amfilohiu

Scrisă în anul 376

I

Te închini cui știi sau cuiva pe care nu-l cunoști? Dacă răspunzi «mă închin celui pe care-l cunosc», atunci ți se poate riposta imediat: «ce fel de ființă are cel căruia te închini?». Iar dacă vei mărturisi că nu-i cunoști ființa, ți se va putea întoarce întrebarea: «atunci cum cinstești pe cineva pe care nu-l cunoști?».

Noi, însă, spunem că cunoașterea poate fi înțeleasă în multe feluri. E drept că spunem că cunoaștem mărirea și puterea lui Dumnezeu, înțelepciunea, bunătatea și purtarea de grijă, pe care o are față de noi, precum și dreptatea cu care judecă El toate, dar însăși ființa lui Dumnezeu n-o putem cunoaște. Așa încît, felul cum a fost pusă întrebarea constituie o cursă. Pentru că dacă afirmă cineva că nu cunoaște ființa lui Dumnezeu, prin aceasta el nu vrea să spună că n-are nici o cunoștință despre El pe motivul că ideea de Dumnezeu decurge din multele însușiri pe care le-am enumerat mai sus. «Dar — îți va spune — Dumnezeu e simplu, chiar dacă toate cele enumerate adineori țin strîns de ființa Lui». Iată o sofismă care ascunde mii de absurdități. Căci e discutabil dacă toate cele enumerate sînt sau nu numiri ale uneia și aceleiași ființe, dacă se acoperă între ele, pe de o parte, frica de Judecata Lui cu iubirea de oa-

meni, dreptatea cu puterea de creație, atotștiința cu răsplătirea, mărirea Lui cu pronia Lui, sau dacă nu cumva designăm prin fiecare din acestea însăși ființa Lui. Pentru că dacă afirmăm așa ceva, atunci nu trebuie să ne mai întrebăm dacă cunoaștem într-adevăr ființa lui Dumnezeu, ci să ne întrebăm dacă cunoaștem pe Dumnezeu ca neînduplecat în dreptatea Lui ori ca îndelung milostiv în iubirea Lui. Aceasta într-adevăr putem mărturisii că o cunoaștem. Dacă, însă, susținem că ființa Lui este cu totul altceva, atunci să nu ne mai înșelăm pe noi înșine făcînd caz de simplitatea lui Dumnezeu. Pentru că într-adevăr s-a spus că una este ființa lui Dumnezeu și cu totul altceva însușirile pe care le-am enumerat. Căci lucrările sînt diferite, pe cîtă vreme ființa e simplă, iar noi putem afirma că din lucrări îl cunoaștem pe Dumnezeu, pe cînd de ființa Lui nu sîntem în stare să ne apropiem, pentru că lucrările Lui sînt cele care coboară spre noi, pe cînd ființa Lui rămîne inaccesibilă.

II

«Dar, va obiecta cineva, dacă nu-i cunoști ființa, atunci nu-L cunoști nici pe El însuși». Răspunde-i că nici tu, care zici că-I cunoști ființa, prin aceasta nu poți spune că L-ai cunoscut pe El însuși. Pentru că dacă un om mușcat de un ciine turbat vede figura ciinelui reflectată într-o fințină, acel om nu vede altceva decît tot un ciine, dar sănătos ; în schimb e de plîns acel om dacă și-ar închipui că a văzut tot un ciine turbat, ceea ce nu-i adevărat. Deci să nu mai lauzi un astfel de om pentru judecata lui, ci să-i plîngi de milă pentru nebunia lui. Și să știi că miroase a joacă copilărească vorba de adineauri «dacă nu cunoști ființa lui Dumnezeu însemnează cu tu cinstești ceva ce nu cunoști». În realitate putem răspunde că : «eu știu că Dumnezeu există, în ce constă, însă, ființa Lui, acest lucru trece dincolo de puterea mea de înțelegere».

Cum mă voi mîntui atunci ? Prin credință, căci credința e suficientă pentru a ne convinge că există Dumnezeu, dar nu ce este Dumnezeu în sinea Lui, iar El va răsplăti după cuviință celor care-L caută. Căci, în fond, cunoașterea ființei dumnezeiești constă tocmai în simțămîntul că ființa lui Dumnezeu n-o putem cunoaște, dar închinarea nu stă în legătură cu cît cunoaștem din ființa lui Dumnezeu, ci cu convingerea că El există.

III

Dar să continuăm și cu seria altor întrebări : «Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată ; Fiul Cel Unul-Născut, Care este în sînul Tatălui,

Acela L-a făcut cunoscut»¹. Ce a descoperit din Tatăl Cel Unul-Născut ? Ființa sau puterea ? Dacă a descoperit puterea, atunci atîta cunoaștem cît ne-a descoperit. Dacă aceasta a fost ființa Lui, atunci spune-mi unde a putut numi ființa Lui «ne naștere?»². Și în acest caz, cînd ar fi putut aduce Avraam închinare cuiva care nu se născuse ? Oare nu cînd a crezut în El ? Și cînd a crezut ? Oare nu cînd a fost chemat ? Și care este împrejurarea, cînd Scriptura spune că el și-a dat seama³ că se află în fața lui Dumnezeu ? Iar ucenicii cînd I s-au închinat ? Oare nu cînd a văzut făptura supunîndu-I-se ? Faptul că s-au plecat înaintea Lui e dovadă că și marea și vînturile au recunoscut dumnezeirea Lui.

Așadar cunoașterea izvorăște din lucrări, iar din cunoaștere s-a născut închinarea. «Crezi că eu pot face aceasta?»⁴. «Cred, Doamne, și s-a închinat Lui»⁵. În chipul acesta închinarea urmează credinței, iar credința se întărește prin putere. Și dacă susții că oricine crede acela și cunoaște, și anume cunoaște din ceea ce crede cu adevărat, tot așa poți spune și invers : prin ce cunoști, prin aceea să crezi. Or noi cunoaștem pe Dumnezeu după puterea Lui, iar dacă credem în Cel pe Care-L cunoaștem, atunci și închinarea o aducem tot Celui în Care credem.

EPISTOLA 235

La o altă întrebare a lui Amfilohiu

Scrisă în anul 376

I

Care-i mai întîi, cunoașterea sau credința ? În orice caz, în științele omenesti, noi susținem că credința este cea care precedă cunoașterea, pe cînd în domeniul teologiei creștine chiar dacă ar spune cineva că cunoașterea trebuie să premerge, noi nu-l contrazicem, dar să fie vorba de o cunoaștere care corespunde puterii de înțelegere a omului. Pentru că în domeniul științei trebuie mai întîi să crezi că o literă anumită se cheamă «a», iar dacă înveți cum se scrie și cum se pronunță, atunci vei pricepe și sensul exact al valorii ei. Cînd vorbim însă de credința în Dumnezeu, ceea ce premerge întîi este ideea despre existența lui Dumnezeu, iar aceasta o deducem din lucrurile create. Faptul că Dumnezeu e înțelept, e puternic, e bun și că are toate celelalte însușiri îl deducem

1. În sensul celor spuse de Ioan 1, 18.

2. Cum îl numea Eunomiu.

3. Fac. 18, 2.

4. Mătei 9, 28.

5. Ioan 9, 38.

ușor din comparația cu lumea creaturilor, pentru că așa îl cunoaștem și ca stăpîn al nostru al tuturor. Și întrucît Dumnezeu e Ziditorul întregii lumi, iar noi facem parte din lume, urmează că Dumnezeu e și Creatorul nostru. Acestei cunoașteri îi urmează apoi credința, iar din această credință izvorăște închinarea.

II

Acum, însă, întrucît cuvîntul «cunoaștere» are multe semnificații, cei ce batjocoresc pe oamenii mai simpli și fac paradă din cuvintele mai puțin obișnuite, punînd tot felul de întrebări, sînt asemenea celor ce fac exhibiții prin teatre, aruncînd în sus pietre și prinzîndu-le una după alta. Pentru că dacă cuvîntul «cunoaștere» are multe referințe atît la număr cît și la mărime, cît și la felul existenței, la timpul producerii ori la esența lor, acei oameni concentrează totul într-o întrebare și ne presează să mărturisim care-i ființa în sine, iar cînd văd că noi nu ne pripim să le răspundem, ne ștampilează cu învinuirea rușinoasă a lipsei de evlavie.

Ceea ce, însă, mărturisim e faptul că de fapt cunoaștem despre Dumnezeu atîta cît se poate cunoaște, dar că e cu neputință să știm ceea ce trece dincolo de puterea noastră de judecată. Așa încît dacă mă întrebi ce-i nisipul și eu voi răspunde că știu, atunci desigur că vei rîde de mine dacă ai cere să-ți spun îndată și cîte fire de nisip sînt, pentru că prima ta întrebare s-a referit la aspectul sub care se prezintă nisipul, pe cîtă vreme cealaltă întrebare era în legătură cu numărul firicelilor de nisip. Această sofismă seamănă cu ceea ce întreba cineva în felul acesta: «Cunoști pe Timotei?»¹. Ei bine, dacă-l cunoști, atunci îi cunoști și firea, căci doar ai recunoscut că-l cunoști. În realitate eu pot spune și că-l cunosc și că nu-l cunosc pe Timotei, dar în amîndouă aceste feluri cunoașterea mea e diferită. Căci felul în care-l cunosc nu-i același cu felul în care nu-l cunosc, ci unul e aspectul sub care pot spune că-l cunosc și cu totul altul e cel sub care nu-l cunosc. Cu alte cuvinte, pe Timotei îl cunosc numai după înfățișare și după alte note similare, ființa lui lăuntrică însă n-o cunosc. Căci, pînă la urma urmei, tot în același fel spun că și pe mine într-un fel mă cunosc, dar în alt fel nu.

III

Să-mi explice, dar, în ce sens a zis Sfîntul Pavel că «acum cunoaștem doar în parte?». Cu alte cuvinte, cunoaștem numai parțial ființa Lui ori poate numai părțile din ea? Așa ceva nu-i corect, pentru că Dum-

1. Aristotel, *Metafizica* 993 b. Trad. D. Bădărău, București, 1965, p. 95. Discuțiile acestea erau pricinuite de erezia anomeilor, care nu admiteau nici o asemănare între Tatăl și Fiul. Tot astfel ei nu știau să facă deosebire între ființă și persoană.

nezeu nu se împarte. Dar atunci cunoaştem întreaga fiinţă a lui Dumnezeu ? Cum să mai poată fi înţelese cuvintele ² «cînd va veni ce e desăvîrşit, atunci va înceta tot ce este în parte ?». De ce sînt osîndiţi închinătorii la idoli ? Oare nu pentru că au cunoscut pe Dumnezeu, dar nu l-au închinat ca unui Dumnezeu ? ³ Iar la rîndul lor galatenii cei «lipsiţi de minte» oare de ce au fost luaţi peste picior de Sfîntul Pavel cînd le-a spus «acum după ce aţi cunoscut pe Dumnezeu sau mai de grabă după ce aţi fost cunoscuţi de Dumnezeu, cum vă întoarceţi iară la stihiiile cele slabe şi sărace ?» ⁴. Şi în Iudeea cum era cunoscut Dumnezeu ? Se ştia oare în Iudeea cum era în fond fiinţa Lui ? Iată ce zice prorocul : «boul îşi cunoaşte stăpînul» ⁵, ceea ce vrea să însemneze după puterea ta că boul a cunoscut fiinţa domnului său, iar mai departe «şi măgarul, ieslea domnului său», cu alte cuvinte că şi acest animal cunoştea fiinţa şi esenţa ieslei. Apoi conchide : «dar pe Mine Israel nu Mă cunoaşte» ⁶. Se vede, că, după părerea ta, Israel de aceea e osîndit pentru că n-a înţeles deloc ce e fiinţa lui Dumnezeu. Iată şi în alt loc spune : «Varsă mînia Ta peste neamurile care nu Te cunosc» ⁷, cu alte cuvinte nu cunosc fiinţa Ta.

Aşadar, cum am spus, cunoaşterea e un cuvînt cu multe înţelesuri. El conţine şi cunoaşterea Creatorului şi explicarea minunilor Lui, ţinerea poruncilor Lui şi strînsa comuniune cu El. Dar aceşti oameni nu pot avea astfel de pretenţii, ei mărginesc cuvîntul «cunoaştere» numai la o singură semnificaţie, aceea de cugetare asupra fiinţei lui Dumnezeu.

Or iată cum grăieşte Scriptura : «aşează-le toate spre mărturie acolo unde Mă voi arăta ţie» ⁸. Nu crezi oare că «Mă voi arăta» vrea să spună Îmi voi descoperi fiinţa Mea ? Sau «cunoscut-a Domnul pe cei ce sînt ai Săi» ⁹. Dacă fiinţa celor care sînt ai Săi o cunoaşte, oare pe a celor fără de lege n-o cunoaşte ?». «A cunoscut Adam pe femeia sa» ¹⁰. Fiinţa ei ascunsă a cunoscut-o ? Şi despre Rebeca spune că era «fecioară», pe care încă nu o cunoscuse un bărbat ¹¹. Şi iarăşi «cum va fi aceasta, de vreme ce nu ştiu de bărbat ?» ¹². Nimeni n-a cunoscut fiinţa Rebecăi ? Spune cumva Maria «n-am cunoscut fiinţa nici a unui bărbat» ? E ştiut doar că Scriptura foloseşte aici cuvîntul «a cunoscut-o» în înţeles de împreunare

2. I Cor. 13, 16.

3. Rom. 1, 21.

4. Gal. 4, 9.

5. Isaia 1, 3.

6. Isaia 1, 3.

7. Ps. 78, 6.

8. Ieş. 25, 21.

9. II Tim. 2, 19.

10. Fac. 4, 1.

11. Fac. 24, 15.

12. Luca 1, 31.

între soții de căsătorie. Iar cuvintele «se va arăta Domnul din locașul Său cel sfânt»¹³ vrea să însemneze că se va descoperi celor ce se închină Lui. Iar aceea că «a cunoscut Domnul pe cei ce sînt ai Săi» însemnează că i-a primit între casnicii Săi pentru faptele lor bune.

EPISTOLA 236

Către Amfilohie, episcopul de Iconium

Scrisă în anul 376

Mulți sînt cei care au cercetat acel cuvînt din Evanghelie unde se spune că despre ziua sau ceasul sfîrșitului lumii nu știe nici Domnul nostru Iisus Hristos¹. Acest cuvînt ni-l aruncă mereu în față oamenii ca să înjosească mărirea Unuia-Născut Fiul lui Dumnezeu și ca să arate că Fiul nu-i de o ființă cu Tatăl, ci că ființa Lui ar fi de o vrednicie mai mică decît a Tatălui pe motivul, vezi Doamne, că dacă nu cunoaște toate, atunci nici n-ar putea să aibă aceeași fire, nici să fie socotit ca avînd asemănare deplină cu Cel ce știe toate prin puterea de a cunoaște mai dinainte toate și de a vedea tot ce se va întîmpla în viitor. Aceasta este și întrebarea pe care și Luminăția Ta mi-ai pus-o. Și-ți voi răspunde cu ceea ce am auzit în copilărie de la părinți și ce am primit ca de la sine înțeles din dragostea față de bine și care chiar dacă nu va zgudui nerușinarea vrăjmașilor lui Hristos — căci ce argument ar putea birui fanatismul? — dar celor ce iubesc pe Domnul și care țin asigurarea credinței ca fiind superioară unor simple mărturii logice, cred că le va oferi suficientă putere de convingere.

Desigur că și noi sîntem de părere că cuvîntul «nimeni» e o expresie prea universală, pentru că prin ea nu se exclude nici un om; totuși acest lucru nu se aplică atunci cînd avem în vedere textul Sf. Scripturi, după cum am mai spus-o, în legătură cu pasajul «nimeni nu este mai bun decît unul Dumnezeu»². Căci cînd zice aceste vorbe Fiul o spune fără să se excludă pe Sine, ci întrucît Tatăl e cel dintîi Bine, atunci prin expresia «nimeni» trebuie înțeles «mai întii». Tot așa trebuie înțeles contextul: «nimeni nu cunoaște pe Fiul decît Tatăl»³. Aici nici pe Duhul nu-L declarăm neștiutor, ci mărturisim că Tatăl e cel dintîi care-și cu-

13. *II Tim.* 2, 19.

1. *Matei* 24, 36. Anomeii erau arieni extremiști care afirmau că între Tatăl și Fiul nu-i nici o asemănare (ἀνόμοιος). Cel mai cunoscut eretic anomeu a fost Eunomiu, împotriva căruia au scris tratate atît Sf. Vasile, cît și Sf. Grigorie de Nyssa. A se vedea și ep. 210.

2. *Marcu* 10, 18.

3. *Matei* 11, 27.

noaște natura. Tot așa credem că expresia «nimeni nu știe» a fost pronunțată pentru că primele cunoștințe despre lucrurile existente și viitoare aparțin Tatălui, Care e și cauza primă a tuturor oamenilor. Căci altfel cum s-ar împăca această vorbă cu toate celelalte mărturii ale Sf. Scripturi și cu concepțiile noastre în general, întrucît noi credem că Cel Unul-Născut este chipul Dumnezeuului Celui nevăzut, iar nu chipul unei făpturi trupești, ci imaginea Dumnezeirii înseși și a însușirilor neschimbătoare, care se pot concepe ca aparținînd numai ființei dumnezeiești : un chip al puterii și al înțelepciunii veșnice, căci Înșuși Hristos e numit «puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu» ⁴. Desigur că o parte din înțelepciune ține de cunoașterea pe care El n-a exprimat-o întregă, cu toate că aceasta nu poate fi în lume nicicînd desăvîrșită. Dar cum să fi fost cu puțință să nu fi comunicat Tatăl acea zi și acel ceas al sfîrșitului lumii tocmai Aceluia prin Care au fost făcute veacurile și cele mai mici răstimpuri ale veacurilor ? Sau cum ar fi putut să lipsească pe Ziditorul tuturor de cunoașterea unor mici amănunte pe care El le-a zidit ? Și cum să nu știe de sfîrșitul lumii tocmai Acela Care spune că la sfîrșitul ei vor apărea cutare sau cutare semne ? Căci acolo unde zice «și încă nu este sfîrșitul» ⁵, n-o spune ca și cum s-ar îndoi, ci o spune ca unul care o știe precis. Și tot așa, cu bună credință grăiește Domnul și atunci cînd face amintiri despre latura cea omenească. Căci cuvintele Domnului «dă-Mi să beau» ⁶, din convorbirea cu samarineanca, se referă la potolirea cerințelor trupești, deși Cel Care a cerut acest lucru nu era doar trup neînsușit, ci dumnezeire îmbrăcată în trup viu. Așa încît în împrejurarea de care discutăm nimeni nu greșește față de învățătura creștină atunci cînd raportează «neștiința» aceasta la Cel Care în planul iconomiei de mîntuire a lumii a luat totul asupra Sa și Care a crescut «în înțelepciune și în har înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor» ⁷.

II

Și apoi, așa iubitor de nevoințe cum ești, ți-ar șede bine dacă ai tălmăci și ai confrunța între ele textele evanghelice de la Matei cu cele de la Marcu. Pentru că ele numai în aparență par a spune același lucru. La Matei textul sună așa : «iar de ziua și de ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, ci numai Tatăl» ⁸, pe cîtă vreme la Marcu citim : «iar despre ziua aceea și despre ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din

4. I Cor. 1, 30.

5. Matei 24, 6.

6. Ioan 4, 6.

7. Luca 2, 52.

8. Matei 24, 32.

cer și nici chiar Fiul»⁹. Ce trebuie să observăm aici? Mai întâi că Matei nu pomeniște nimic despre neștiința Fiului și totuși el consună peste tot cu Marcu în conținut atunci când zice: «ci numai Tatăl». Or trebuie să subliniem că acest cuvânt e spus în opoziție cu îngerii și că Fiul intenționat n-a fost socotit ca fiind de același grad de neștiință cu slugile Sale. Căci Domnul nu minte atunci când «grăiește»¹⁰: «Toate câte are Tatăl ale Mele sînt». Deci una din cele pe care le are Fiul este și cunoașterea acelei zile și a aceluia ceas. De aceea și trece sub tăcere Domnul în locul de la Matei persoana Sa ca pe un lucru de la sine înțeles și zice numai că îngerii din cer nu știu, insinuînd deodată cu cunoașterea Tatălui și pe a Sa proprie, așa cum spune și în alt loc: «Precum Mă cunoaște Tatăl și Eu cunosc pe Tatăl»¹¹. Or, dacă Tatăl cunoaște pe Fiul așa cum e El, încît vede și toată înțelepciunea care sălășluiește în El, tot în aceeași măsură și Tatăl a cunoscut pe Fiul, anume cu întreaga înțelepciune ce locuiește în El și cu cunoașterea mai dinainte a celor viitoare. Aceeași tălmăcire o dăm și textului de la Matei: «decît numai Tatăl».

În schimb, textul de la Marcu întrucît pare a exclude pe Fiul de la cunoaștere, trebuie explicat așa: nimeni nu știe, nici îngerii lui Dumnezeu și chiar nici Fiul, ci numai Tatăl, ceea ce înseamnă că pricina cunoașterii din partea Fiului își are izvorul în Tatăl. Și această tălmăcire n-ar putea părea forțată pentru cel ce o face cu bună credință, pentru că aici nu mai întîlnim, ca la Matei, cuvîntul «numai». De aceea înțelesul pasajului de la Marcu e următorul: *acea zi și acel ceas nu le știe nimeni, nici îngerii lui Dumnezeu, nu le cunoaște nici chiar Fiul, ci numai Tatăl, pentru că de la Tatăl I s-a dat și Lui cunoașterea. Se poate vorbi despre Fiul într-un chip în care ni se îngăduie să ne exprimăm despre Dumnezeirea Sa, ca una care-i de aceeași ființă și de aceeași cunoaștere cu înțelepciunea și mărirea cuvenită Dumnezeirii.*

III

În legătură cu regele Iehonia, proorocul Ieremia spune că a fost surghiunit din pămîntul Iuda, spunîndu-i-se cuvintele: «disprețuit a fost ca un vas netrebnic și el și sămînța lui au fost aruncați, încît nimeni din sămînța lui nu va mai șede pe tronul lui David și să domnească peste Iuda»¹². Cuvintele sînt simple și limpezi, pentru că atunci cînd Nabucodonosor a pustiit Ierusalimul, regatul încetase deja să mai

9. *Marcu* 13, 32.

10. *Ioan* 16, 15.

11. *Ioan* 10, 15.

12. *Ier.* 22, 28—30.

existe, iar suveranii nu mai domneau ca mai înainte, după succesiune din tată în fiu, ci moștenirea lui David fusese detronată și își ducea acum zilele în robia babilonică. În schimb, cei care se vor întoarce iarăși, împreună cu Salatiil și cu Zorobabel, vor stăpîni norodul în chip popular; căci pe atunci stăpînirea trecuse în mîna preoțimii, pentru că numele preoțesc și regesc s-au contopit într-unul singur. De aceea în cele sfinte suveranul are cuvînt suprem atît ca rege, cît și ca preot. Dar pînă la venirea lui Hristos n-a încetat deloc prestigiul numelui preoțesc, cu toate că Domnul nu s-a așezat pe tronul lui Iehonia, care fusese numit tron regesc.

Desigur că ți-aduci aminte din istorie, că lui David i-au fost suse Iudeea întregă, Idumeea, țara moabitenilor și toate ținuturile Siriei, precum și părțile mai apropiate și mai depărtate pînă spre Mesopotamia și spre cealaltă parte, pînă spre Nil, fluviul Egiptului. Or dacă nimeni din urmași nu s-a mai arătat avînd un astfel de prestigiu, atunci cum să nu corespundă adevărului cuvîntul profetului că nici unul din seminția lui Iehonia nu va mai șede pe tronul lui David? Căci se vede că nici un alt urmaș n-a mai atins vechiul prestigiu (al tronului davidic, n.tr.). Totuși numele lui Iuda n-a încetat pînă ce a venit Cel Căruia I-a fost rezervat. Dar Acesta nici nu s-a așezat pe un tron material pentru că statul evreiesc trecuse deja asupra lui Irod, fiul lui Antipater din Ascalon, și asupra fiilor lui, care au împărțit Iudeea în patru principate atunci cînd a venit guvernator Pilat și cînd conducerea supremă o avea împăratul Tiberiu (de la Roma). Dar sub numele «tronului lui David», pe care șede Domnul, se înțelege împărăția care nu se va mai lua de la El¹³; pentru că «El e așteptarea neamurilor», nu numai a celei mai mici țărișoare din lume. Căci, zice, va fi «o mlădiță care se va ridica din rădăcina lui Iesei», întocmai ca un steag pentru popoare, și spre ea vor căuta toate neamurile. «Căci Eu Domnul te-am chemat întru dreptatea Mea, ca să fii popor spre luminare neamurilor»¹⁴. «Acela va zidi casă numelui Meu și Eu voi întări scaunul domniei lui în veci»¹⁵. Așa a rămas, deci, Dumnezeu — cu toate că n-a luat sceptru de domnie peste Iuda — mare arhiereu, cît și împărat peste întreg pămîntul, întărindu-I-se binecuvîntarea lui Iacob prin cuvintele «și se vor binecuvînta prin neamul Tău toate semințiile pămîntului»¹⁶ și toate popoarele vor preamări pe Hristos.

13. *Isaia* 11, 10.

14. *Isaia* 42, 6.

15. *II Regi* 7, 13.

16. *Fac.* 22, 18.

IV

Copilăroșilor encratiți¹⁷ care puneau strania întrebare : «de ce nu mîncăm și noi de toate ?», va trebui să le răspundem că nouă ne este silă și de murdăriile noastre. Căci după mine tot atîta valorează dacă mînci legume ori dacă mînci carne, în schimb, însă, cînd e vorba de ceea ce-i mai de folos, atunci tot așa de stricăcioase ne-ar putea fi și legumele ca și celelalte, după cum și la carne putem face deosebire între primejdios și folositor. Cucuta e și ea tot o legumă, după cum carne e și carnea de vultur. Totuși nici un cunoscător nu consumă măsălarîta și nu se atinge de carnea de ciine, decît numai în caz de necesitate extremă. Cine mîncă însă ori din una ori din cealaltă nu face nici un păcat.

V

Dar în privința celor care spun că problemele vieții omenești sînt dirijate de destin, să nu ne mai întrebăm pe noi de argumente, ci combatem-i cu armele propriei tale oratorii, căci răspunsul la astfel de întrebări ar fi prea obositor pentru sănătatea mea șubrezită de acum. În privința scufundării de la botez, nu știu ce ți-a putut trece prin minte să pui o astfel de întrebare din clipa în care Tu însuși știi că acea scufundare întreită simbolizează cele trei zile (cît a stat Mîntuitorul în mormînt). Căci nici n-ai putea scufunda copilul de trei ori fără să-l și scoți afară din apă tot de atîtea ori.

Cuvîntul φάγος (= mîncăcios) se accentuează pe prima silabă.

VI

«Ființa» și «persoana» se deosebesc atît de mult una de alta pe cît se deosebește generalul de particular, cum e de pildă cazul cu ființa vie a unei mulțimi de oameni sau numai a unui individ singuratic. De aceea mărturisim că există o singură ființă în divinitate, pe cîtă vreme în categoria existențelor particulare nu facem nici o deosebire, doar să luăm persoana ca ceva particular, așa că despre Tatăl, despre Fiul și despre Duhul Sfînt dobîndim o noțiune precisă și limpede. Pentru că dacă nu contemplăm notele specifice ale fiecăruia, cum sînt paternitatea, înfierea și sfințirea, ci mărturisim pe Dumnezeu după însușirea generală a ființei, atunci nu-i cu putință să explicăm în mod sănătos credința. Trebuie dar să adăugăm ființei ceea ce-i comun tuturor celor trei persoane, exprimîndu-ne crezul în felul următor : dumnezei-

17. Cf. ep. 199, can. 47.

rea, o comună, paternitatea e ceva specific, iar împreunându-le pe amîndouă spunem : cred în Dumnezeu-Tatăl. Tot așa trebuie să procedăm și cînd vom mărturisi despre Fiul, împreunînd ceea ce-i general cu ceea ce-i particular și cînd putem spune : Cred în Dumnezeu-Fiul. Și tot așa vom mărturisi și despre Duhul Sfînt, făcînd legătura între general și special spunînd : cred și într-un Duh Sfînt dumnezeiesc. Așa că peste tot devine clar că în mărturisire se păstrează unitatea în divinitate pe de o parte și specificul persoanelor prin separarea însușirilor atribuite fiecăreia, pe de altă parte. Iar cei care zic că ființa și ipostasul ar fi unul și același lucru, vor trebui să mărturisească cum că numai fețele sau persoanele sînt diferite și dacă vor refuza să mărturisească existența a trei ipostase, atunci va apărea clar că ei nu se rușinează a urma învătătura urgisită a lui Sabelie, care nu caută să distingă în mod corect noțiunea de persoană de cea de ființă, ci susține că există una și aceeași persoană, care apare după necesitate sub înfățișări diferite.

VII

În sfîrșit, mă vei întreba cum privim noi întîmplările obișnuite și indiferente, dacă sînt dirijate de un destin orb sau de dreapta pronie a lui Dumnezeu ? Răspundem : sănătatea sau boala, bogăția sau sărăcia, cîntea sau rușinea nu fac buni pe cei la care se află ele și nu fac parte din lucrurile care sînt bune de la natură, ci cele dintîi, întrucît ele ne aduc în viață o oarecare plăcere, sînt de preferat contrarelor lor și prezintă o oarecare valoare. Desigur, aceste stări sînt lăsate unora ca preț al dreptății, cum a fost cazul cu Avraam sau Iov și alții de felul lor. Pentru cei răi, însă, ele au fost lăsate ca îndemn spre îmbunătățirea vieții lor, așa încît cel care și după o astfel de dovadă de bunătate a lui Dumnezeu tot mai persistă încă în răutate, își va atrage în mod neîndoios osînda. Desigur că omul drept chiar dacă are bogății nu-și leagă inima de ele, nici nu le caută atunci cînd nu le are. Căci el nu-i lăsat să se bucure de cele ce i s-au dat, cît mai ales să le dăruiască. Nici unul din cei inteligenți nu dorește în chip nebun încurcăturile pe care le provoacă împărțirea averilor străine, afară doar de cei cărora le place să fie lăudați de toată lumea admiratorilor și susținătorilor și mai ales aceștia să fie dintre oamenii sus puși. Cei drepi, însă, socotesc boala ca pe o luptă în urma căreia se așteaptă să primească bunuri netrecătoare pentru răbdarea lor. Dar a socoti pe altcineva decît pe Dumnezeu drept cîrmaci în astfel de cazuri e un lucru nu numai nebunesc, ci și fărădelege.

EPISTOLA 237

Către Euseble, episcop de Samosata

Scrisă în anul 376

I

Am scris pietății Tale o scrisoare care trebuia să-ți fie înmînată de vicarul de Tracia¹. Ți-am mai scris și alte scrisori, pe care trebuia să ți le predea un oarecare slujbaş superior la trezoreria Filipopolei și care pleca din țara noastră în Tracia. L-am rugat la plecare să ia aceste scrisori. Dar vicarul n-a putut lua asupra-și sarcina de a-ți aduce scrisoarea. În timp ce mă aflam în vizită prin eparhie, acest om a sosit seara în oraș, iar a doua zi de dimineață a și pornit-o la drum, așa că slujitorii Bisericii noastre n-au știut de venirea lui, și astfel scrisoarea a rămas aici. Cît despre acel slujbaş, poate că sub presiunea unor împrejurări oarecare, independent de voința lui, a plecat fără să poată lua scrisorile și fără să mă vadă. Nu mi-a fost cu putință să găsesc alt comisionar, așa că am rămas dezolat pentru că n-am putut scrie și nici nu pot să primesc de la pietatea Ta nimic. Și totuși aș fi dorit, dacă mi-ar fi fost cu putință, să-ți comunic cîte ceva din cele curente, iar acum sînt atîtea lucruri foarte importante încît am nevoie de un adevărat jurnal, și știu bine că l-aș fi scris tot dacă șirul neîntreput de evenimente nu mi-ar fi stricat planurile.

II

Ne-a sosit un vicar nou². Aceasta e prima și cea mai rea dintre noutăți. Omul are sentimente eretice, nu știu, dar (cred că e ignorant în ale credinței și n-are nici cel mai mic interes și nici cea mai modestă pricepere în problemele noastre, căci îl văd ocupîndu-se zi și noapte de alte lucruri în sufletul și în trupul său), în orice caz e prietenul ereticilor, cărora le arată cam atîta înțelegere pe cîtă ură ne arată nouă. A convocat un sinod de nelegiuți în Galatia³, în mijlocul iernii, și a alungat pe Ipsis ca să pună în loc pe Ecdicios⁴. A ordonat ca fratele meu⁵ să fie ridicat de un agent necunoscut, pe motiv că e acuzat; apoi, după ce și-a făcut de lucru un timp și cu treburi de-ale armatei, s-a întors din nou spumegînd a minie și ucidere, și a strîns, la casa sfatului, pe

1. Acolo, în Tracia, unde a stat Eusebiu în surghiun 4 ani, nu e sigur dacă vicarul sau guvernatorul adjunct pentru regiunile rurale i-a înmînat scrisoarea.

2. E vorba de fostul bucătar imperial Demostene, cel care a căutat să-l aresteze pe Sf. Grigorie de Nyssa (cf. ep. 225).

3. Sinodul s-a ținut în decembrie 375 la Ancira, capitala Galatiei.

4. Episcop în Parnassos, cf. ep. 226.

5. Grigorie de Nyssa a fost «judecat» în lipsă și destituit din scaun.

toți clericii Bisericii din Cezareea. A șezut apoi mai multe zile la Sebasta ca să claseze pe oameni ; a chemat ca senatori pe unii din cei cu care stăteam și eu în comuniune și i-a condamnat la servicii publice, în timp ce pe aderenții lui Eustație îi trata cu cele mai mari onoruri. Din nou a rînduit să se convoace, la Nyssa, un sinod la care să participe cei din Galatia și Pont.

Aceștia s-au conformat, au venit și, întrunindu-se, au trimis pe cineva la Biserică. N-aș vrea să calific pe acest ultim personaj, dar își poate închipui Prea Sfinția Ta de ce e în stare acest individ, pus în slujba unor astfel de intenții omenești. Iată, de pildă, în clipa cînd scriu, aceeași echipă a luat-o spre Sebasta, ca să se întâlnească cu Eustațiu și, împreună cu el, să întoarcă lucrurile pe dos la Nicopole, acum cînd răposatul Teodot abia de cîtva timp își doarme somnul de veci.

Pină acum locuitorii acestui oraș au respins curajos și vitejește cele dintîi asalturi ale vicarului. El se străduise să-i convingă să primească pe Eustațiu de episcop, dar din clipa în care a văzut că nu vor, se străduiește cu insistență să-l pună pe un altul, pe care ei nu-l vor. După cît se vorbește, pe curînd trebuie să ne așteptăm la un nou sinod, la care e vorba să fiu și eu chemat, fie numai ca să fiu și eu de față, fie pentru ca să-și aplice metoda ⁶.

Iată dar cum stăm cu Bisericile. Cît privește sănătatea mea, încît mă privește, e mai bine să tac, decît s-o mai descriu, pentru că pe de o parte m-aș supăra dacă aș spune adevărul, iar pe de altă parte, nu m-aș putea împăca să mint.

EPISTOLA 238

Către preoții din Nicopole *

Scrisă în anul 376

V-am primit scrisoarea, dar n-am aflat din ea nimic mai mult decît știam. Pentru că în toată vecinătatea mai întîi a ajuns vestea prin care s-a popularizat rușinea celui care a căzut pe capul vostru și al credincioșilor voștri. Prin deșarta lui poftă, acest om și-a atras disprețul cel mai rușinos și din pricina amorului său propriu și-a pierdut și răs-

6. «Omul» lui Eustațiu era Fronton, dar pină la urmă se știe că rezistența populației ortodoxe s-a dovedit biruitoare datorită, între altele, transferării în Nicopole a episcopului Eufroniu, cf. ep. 229, 247.

* În anul 375, cînd Eustațiu de Sebasta a venit cu vicarul Pontului, Demostene, și a așezat cu sila în Nicopole pe Fronton, poporul a fost nevoit să plece afară din oraș, ca să-și țină acolo slujbele (cf. epist. 195, 228, 229, 230, 240, 246, 247). Sf. Vasile se adresează preoților, mîngîindu-i și încurajându-i.

plata. Și această mărire, a cărei poftă l-a făcut să se vîndă cu prețul fărădelegii, n-a putut-o gusta din pricina urii îndreptățite a celor ce se tem de Domnul. Prin decizia luată el a dat o mărturie foarte limpede despre sentimentele care l-au însuflețit toată viața : niciodată n-a trăit în nădejdea bunurilor făgăduite de Domnul, ci din profiturile pe care le putem trage din lucrurile omenești, iar cît despre cuvintele credinței, acestea erau la el negarea pietății. Pe toți, pe care-i întâlnea în drum, căuta să-i înșele. Și faptul acesta cu ce vă putea întrista ? V-a putut, oare, face mai răi decît erați înainte ? Doar o singură ruptură s-a făcut în obștea voastră. Și chiar dacă au mai plecat, după aceea încă doi sau trei, aceștia erau doar niște nenorociți ajunși să stoarcă acum milă din cauza căderii lor. Încolo, prin ajutorul lui Dumnezeu, tot corpul comunității voastre a rămas întreg, mădularele netrebnice au căzut, restul n-a fost mutilat. Iar dacă vă simțiți îndurerăți pentru faptul că ați fost alungați în afara zidurilor cetății, cel puțin aici, în cîmp, petreceți sub ocrotirea lui Dumnezeu, căci și îngerul păzitor al Bisericii a plecat împreună cu voi. Culcă-se acum ei singuri în casele goale și pregătească-se acum de judecată din pricina împrăstierii poporului. Chiar dacă a ieșit de aici destulă strîmtorare, am credința în Dumnezeu că ea nu va fi fără de folos pentru voi. Cu cît vin peste voi, mai multe încercări, cu atît mai măreață va fi răsplata Dreptului Judecător, Care vă așteaptă. Nu vă supărați pentru necazurile prezente² și nu vă lipsiți de nădejde. Încă puțin, foarte puțin timp, Apărătorul vostru va veni și nu va întârzia³.

EPISTOLA 239

Către Eusebie, episcop de Samosata

Scrisă în anul 376

I

Ne-a hărăzit Domnul și de data aceasta, prin mijlocirea preaiubitului și prea cucernicului frate Antioh, să putem saluta mai întîi pe Prea Sfinția Ta și să-ți cerem să rămii credincios obiceiului de a Te ruga pentru noi, iar în al doilea rînd, să oferi relațiilor noastre o oarecare mîngiere după această lungă absență. De cîte ori îți faci rugăciunea îți punem la inimă ca prima și cea mai importantă dintre cererile adresate lui Dumnezeu să-ți fie aceasta : să ne scape de oamenii nesim-

2. *Avac.* 2, 3.

3. *Evr.* 10, 3—7.

țiți și vicleni¹, căci atît de mult au pus ei stăpînire peste popor încît acum nu mai vedem înaintea ochilor altceva decît imaginea ducerii în robie a poporului iudeu. Cu cît decad și se vlăguiesc mai mult Bisericiile, cu atît mai mult vedem înflorind în oameni pofta de dominare. Or, tocmai pe mina oamenilor slabi, a sclavilor născuți din sclavi, a încăput acum și vrednicia episcopatului, încît se explică de ce nici un slujitor adevărat al lui Dumnezeu n-ar mai dori să stea alături de astfel de exemplare disperate, cum e cazul și cu cel trimis de Anisios, omul lui Evipios, și al lui Ecdicios din Parnasena². Cine l-a așezat pe acesta ca episcop acela și-a pregătit, spre nefericirea lui, o otrăvitoare merinde de drum spre viața de dincolo. Aceștia sînt indivizii care au alungat și pe fratele meu din episcopatul de Nyssa, pentru ca să așeze în locul lui un om sau mai bine zis un sclav, care nu valorează doi bani, dar care se poate lua la întrecere, pentru pustiirea Bisericii, cu cei care l-au așezat. În orașelul Doara tot ei au trimis un om stricat, argatul unui om fără așezare, care a fugit de la stăpîinii săi³. Prin aceasta ei voiau să facă pe plac unei femeiuște fără Dumnezeu, care se folosise pînă atunci de Gheorghe cum a vrut-o, dar care acum și-a ales pe altul, aruncînd astfel rușine asupra deplorabilului nume al episcopatului. Oare nenorocirea venită peste cei din Nicopole cine ar putea-o deplînge cum se cuvine? Nemernicul Fronton se prefăcuse mai întîi că ia apărarea adevărului, dar pînă la urmă a trădat rușinos și credința și s-a trădat și pe el însuși, iar drept plată a trădării a cîștigat un nume necinstit. E drept că a primit de la ei vrednicia de episcop, așa crede el, dar în ochii tuturor oamenilor el a ajuns, prin lucrarea lui Dumnezeu, un obiect de rușine generală. Și totuși obrăznicia lor n-are margini și nu se pot plînge nici de colaboratori de aceeași valoare. Celelalte întîmplări din Siria le cunoaște fratele Antioh mai bine decît mine, și le va istorisi mai bine.

II

Despre atitudinea celor din Occident tu ai fost cel dintîi informat, căci fratele Dorotei ți-a descris-o. Ce fel de scrisori va trebui să-i dăm acum cînd pleacă? Poate își va potrivi drumul deodată cu bunul Sanctissim, om foarte zelos, care străbate întreg Orientul și care se gîndește să adune de la toți episcopii mai importanți semnături și scrisori⁴. Ce

1. Multă amărăciune și mult adevăr se exprimau în aceste cuvinte: nesimțirea și viclenia apăsau mai greu decît tirania!

2. A se vedea și cele spuse în ep. 92, 226 etc.

3. Cf. ep. 231.

4. Dorotei și Sanctissim erau delegații Orientului trimiși în Apus. Cf. ep. 110-121, 129, 215 etc.

va trebui să scriem prin intermediul lor sau cum să ne punem de acord cu cei ce scriu, eu însumi nu știu, dar dacă dai curînd peste oameni care vin spre noi, fă-mi plăcerea și înștiințează-mă. Mi-a venit în minte o vorbă a lui Diomide : « n-ar fi trebuit să te rogi de el, pentru că e un om arogant. Căci într-adevăr firile mîndre se încarcă de obicei cu dispreț atunci cînd vrei să fii atent cu ei »⁵. Dacă Dumnezeu ne va sta în ajutor, ce nevoie am mai avea să-l mai cerem de la alții ? Iar dacă minia lui Dumnezeu ar mai persista, atunci ce ajutor ne-ar mai putea aduce fudulia Occidentului ? Oamenii aceștia nu cunosc adevărul, nu au răbdare să-i lămurești, dar pentru oameni bănuitori ei fac acum ceea ce făcuseră mai de demult pentru Marcel, adică intraseră în luptă cu cei care se sileau să le explice adevărul și cînd colo tocmai prin aceștia au întărit erezia. În ce mă privește aș fi vrut să se scrie personal corifeului lor, nu sub formă de scrisoare colectivă. N-aș fi scris nimic despre problemele bisericesti, decît doar ceea ce ar fi fost nevoie, ca să-i facem să înțeleagă în cîteva cuvinte că ei nu cunosc adevărul în legătură cu cele ce se petrec la noi, și că deci să nu se mai obosească venind să le cunoască, de aceea aș fi făcut în general observația că nu trebuie să se lege de oameni care au fost umiliți de încercări, dar nici să confunde demnitatea cu orgoliul, păcat care și numai acesta ajunge ca să creeze dușmănie contra lui Dumnezeu.

EPISTOLA 240

Către preoții din Nicopole

Scrisă în anul 376

I

Ați făcut bine că mi-ați scris și-mi scrieți prin mijlocirea unui astfel de om, care chiar și fără scrisoare ar fi fost în stare să-mi aducă o mîngiere deplină, între grijile prin care trec, și să mă lămurească precis cum stau la voi lucrurile. Erau multe știri pe care aș fi vrut să le aflu de la cineva care le cunoaște bine, din pricina zvonurilor care circulau dintr-o parte și din alta și care au ajuns pînă la mine, dar prea doritul și prea cinstitul frate Teodosie preotul mi le-a descris toate

5. Homer, *Iliada*, I, 698. Ne putem închipui cită durere se strînsese în sufletul Sfîntului Vasile ca să descrie în astfel de cuvinte atitudinea cu totul nefrățească și lipsită de înțelegere a episcopilor apuseni, cărora s-a adresat de atîtea ori și cu atîta căldură. Cf. ep. 70, 90, 242, 243, 263.

și m-a lămurit¹ cu măiestrie. De aceea cîte le sfătuim în cugetele noastre acelea vi le și descriem cuvioșilor voastre, și anume că ceea ce s-a întîmplat la voi, aceea s-a întîmplat la mulți alții și nu numai acum, ci și în vremurile trecute au existat nenumărate exemple de astfel de fapte. Unele au fost consemnate în istorii; altele au rămas în tradiția orală și ne-au fost comunicate de cei care le-au cunoscut. Să ne gîndim numai la persoane singuratice sau la orașe întregi: prin cîte încercări nu le-a fost dat să treacă pentru numele Domnului celor ce nădăjduiau în El! Dar acum totul a trecut, nu mai există lucru întunecat care să poată ascunde o suferință veșnică. Așa cum grindina, furtunile și alte fenomene, pe care firea le dezlănțuie, înrăutățesc și nimicesc obiectele moi, pe care le distrug ușor, iar cînd întîlnesc obiecte vîrtoase mai curînd suferă ele pagubă decît să le facă lor vreo stricăciune, tot așa și grelele încercări pornite împotriva Bisericii se dovedesc a fi mai slabe decît tăria de neclintit a credinței în Hristos. Căci după cum norul care aduce grindină trece repede și după cum furtuna ocolește prăpastiile (cea dintîi a făcut loc seninului pe cer, pe cînd cel de-al doilea a dispărut în hăurile adîncului lăsînd doar uscat drumul pe unde s-a scurs), tot așa și furtunile care ne chinuie acum, nu peste mult încetează de parcă n-ar fi fost. Cu o condiție: să nu privim numai spre prezent, ci prin nădejde să ne îndreptăm privirile spre viitorul apropiat.

II

Așadar, fraților, dacă încercarea e grea, să îndurăm suferințele, căci nimeni nu se încununează dacă n-a fost rănit în luptă și n-a fost acoperit de praf. Dar poate că acestea nu-s decît jocuri drăcești fără importanță: oamenii care au fost trimiși împotriva noastră sînt supărători pentru că sînt niște slujitori ai celui rău, dar sînt și de disprețuit pentru că Dumnezeu a legat neputința de răutatea lor. De aceea să ne ferim de a cădea în osîndă grea pentru plîngerii mai mărunte, pentru că și prin cele mai mici dureri ne putem provoca mari suferințe. Or numai un singur lucru trebuie să ne doară: pierderea celui² care pentru o mărire trecătoare (dacă trebuie numită «mărire» rușinea cu care se acoperă înaintea tuturor) s-a lipsit de cinstea veșnică a celor drepti. Or voi sînteți fii de mărturisitori și fii de martiri, care au rezistat

1. Auzind că din pricina că li s-a răpit Biserica, cu ocazia instalării episcopului arian Fronton, preoții din Nicopole s-au îndreptat spre noul episcop, Sfîntul Vasile cere preoțimii să-și regăsească vechea ortodoxie. Le cere totodată să stea alături și să ajute pe frații lor din Colonea, al căror episcop Eufroniu i-a părăsit trecînd la Nicopole. Propriu-zis, la protestul enoriașilor, Sf. Vasile a fost nevoit să lase pe Eufroniu să gireze amîndouă eparhiile (ep. 227, 228).

2. Fronton.

păcatului pînă la sînge. Fiecare din voi să se folosească de pildele din familia sa, ca să se poată împotrivi cu tărie în lupta pentru credință. Nimeni dintre voi n-a fost sfișiat în bătăi, nimănui nu i s-a confiscat casa, n-am fost siliți să plecăm în surghiun, n-am cunoscut temnița. Ce suferință teribilă am îndurat noi ?

Sau poate că e un cuvînt supărător faptul că n-am suferit nimic și că n-am fost socotiți vrednici să suferim pentru Hristos ? Dacă vă întristați cînd vedeți că un necunoscut ocupă casa de rugăciune, atunci închinați-vă în aer liber, Stăpînului cerului și al pămîntului, gîndiți-vă că unsprezece ucenici au fost închiși în foisor pe cînd cei care răstigniseră pe Mîntuitorul își săvîrșeau în faimosul lor templu slujbele cultului iudaic. Iuda a ales mai bine moartea prin spînzurare decît o viață trăită în rușine, arătîndu-se probabil superior celor care au înfruntat toate condamnările omenești și care pentru acest motiv nu simt nici o rușine săvîrșind fapte atît de rușinoase.

III

Aveți grijă să nu fiți înșelați de minciunile lor, în timp ce spun că-și fac mărturisire de dreaptă credință. Astfel de oameni îl negustoresc pe Hristos, ei nu mai sînt creștini, căci preferă numai ceea ce le este folositor în această viață în locul vieții trăite după adevăr : cînd cred că au dobîndit această putere deșartă, atunci se alătură dușmanilor lui Hristos ; cînd văd popoarele tulburîndu-se, atunci se prefac din nou că s-au întors la dreapta credință³. Nu recunosc pe un astfel de episcop al lor și n-aș putea număra în rîndul preoților lui Hristos pe cel care a fost pus pe prima treaptă de niște mîini necurate, spre surparea credinței.

Așa judec eu lucrurile. Dacă aveți vreo părtașie cu mine, cugetați ca mine ; dar dacă nu primiți sfat decît de la voi înșivă, atunci fiecare e stăpîn pe propriul lui cuget, iar eu sînt străin de acest sînge⁴. Dacă vă scriu aceste lucruri n-o fac pentru că nu mai cred în voi, ci făcîndu-vă cunoscută părerea mea vreau să spulber nehotărîrea multora, ca nu cumva să fie atrași la comuniunea cu ei, iar după ce au primit de la ei punerea mîinilor să nu ne silească — odată ce pacea va fi revenit după aceste triste evenimente — să-i mai numărăm în ceata sfinților slujitori. Salutăm prin mijlocirea voastră pe toți clericii, atît pe cei care locuiesc în oraș, cît și pe cei aflați în parohii la țară, și, împreună cu ei, tot poporul care se teme de Domnul.

3. Așa pare că s-a întimplat și în Nicopole : o parte din preoții hirotoniți de Fronton (și probabil că și el) s-a întors la ortodoxie pentru că au văzut că poporul rămăsese atașat ortodoxiei.

4. Matci 27, 24.

EPISTOLA 241

Către Eusebie, episcop de Samosata

Scrisă în anul 376

Nu scriu Cuvioșiei Tale ca să te plictisesc și nici pentru că aș vrea să-ți mai dau și eu de lucru cu scrisorile mele, ci ca să-mi ușurez eu însumi sufletul, căci odată ce ți-ai mai vărsat aleanul te simți parcă mai mîngîiat sufletește. De aceea vreau totodată să îndemn și cugetul Tău mărinimos să se roage cît mai intens pentru binele Bisericilor. Căci Moise petrecea mereu în rugăciuni pentru poporul său, iar cînd a pornit lupta împotriva lui Amalic nu și-a lăsat în jos mîinile de dimineața pînă seara, ci a rămas așa pînă la sfîrșitul bătăliei¹.

EPISTOLA 242

Către cei din Apus *

Scrisă în anul 376

I

Bunul Dumnezeu a făgăduit celor ce nădăjduiesc în El că vor găsi scăpare de orice supărări. Cu toate că și noi sîntem prinși într-un ocean nesfîrșit de nenociri, fiind izbiți de valurile ameteitoare ale duhurilor răutății, rezistăm în «Hristos Cel care ne întărește»², și nu slăbim sîrguința pentru binele Bisericii, nici nu pierdem nădejdea că ne-am prăpădit în acest vifor al furtunilor care ne învăluie, ci ne păstrăm pe cît putem rîvna, știind că nici Iona cel ce fusese înghițit de chit nu și-a pierdut nădejdea, ci a strigat către Dumnezeu și s-a învrednicit astfel de mîntuire.

Tot așa și noi, deși am ajuns pînă la capătul răutăților, totuși nu pierdem nădejdea în Dumnezeu, ci ne întoarcem în toate părțile așteptînd de undeva ajutorul. Iată de ce ne întoarcem din nou cu gîndul spre Voi, prea iubiți frați, căci ne-am așteptat că în vremuri de restrînte,

1. Ieș. 17, 10—13. Ca să încurajeze pe episcopul Eusebiu aflat în exil, Sfîntul Vasile îi amintește de lupta dusă împotriva amalechiților, cînd, ca să biruiască iudeii, mîinile lui Moise au fost ținute în sus de Or și de Aaron pînă au biruit iudeii.

*. După ce în urma epistolelor anterioare (90 și 92) nu primise nici un răspuns, Sf. Vasile încearcă la începutul anului 376 să convingă totuși pe episcopii apuseni să vină în ajutor Bisericilor orientale. Epistola 242 pare a fi adresată episcopului Romei, pe cînd cea cu nr. 243 e adresată episcopilor din Galia și Italia. Din amîndouă epistolele se desprinde mîhnirea Sfîntului Vasile că nu primește ajutorul solicitat.

2. Filip. 4, 13.

cum sînt cele de azi, să vă arătați cu înțelegere față de noi, dar cînd ne-ați dezmințit nădejtile, atunci am zis în sinea noastră : «așteptat-am pe cineva care să ne miluiască și nu era și pe cei ce era să ne mîngîie și nu i-am aflat³. Dar cînd pătimirile noastre sînt atît de mari, încît vestea lor a ajuns pînă la marginile lumii pe care o cunoaștem, și dacă e drept ce scrie Apostolul că «dacă suferă un mădular, toate mădularele suferă împreună»⁴, atunci de bună seamă că s-ar cuveni ca îndelungata noastră pătimire să trezească și sensibilitatea Voastră. Căci nu apropierea geografică, ci unirea în Duh este aceea care formează legătura frățească dintre noi și pe care am crezut c-o aflăm în dragostea Voastră.

II

De ce, dar, n-am primit din partea voastră nici o scrisoare de mîngîiere, nici vreo vizită frățească și nimic altceva din care să se vadă vreo dovadă de dragoste? Căci iată sîntem în al 13-lea an de cînd s-a dezlănțuit contra noastră războiul eretic, iar în răstimpul acesta au căzut peste Bisericile noastre mai multe suferințe decît cele de care-și aduc aminte oamenii să fi avut loc de cînd a început a se propovădui Evanghelia lui Hristos⁵. Nu vom căuta acum să vi le descriem amănunțit pe fiecare, pentru ca nu cumva sărăcia cuvintelor noastre să minimalizeze mărimea relelor. Pe de altă parte, credem că nu aveți nevoie de lămuriri, pentru că e vreme multă de cînd știrea despre realitatea faptelor va fi ajuns la voi.

Iată, pe scurt, în ce constă nenorocirea Bisericilor noastre : trebuind să-și părăsească locașurile de rugăciuni, mulțimile se adună prin locuri pustii. Să vedeți ce privesc de plîns : femei, copii, bătrîni și alți viețuitori, cu sănătatea șubredă, sînt puși să îndure sub cerul liber uraganul cumplit al ploilor, al ninsorilor, al vînturilor, al înghețurilor iernii sau arșița fierbinte a verii. Și toată pătimirea aceasta din pricină că nu vor să primească dospitura stricată a învățăturii lui Arie.

III

Cum ar fi cu putință să se exprime în cuvinte toată această dureasă stare de lucruri, dacă nici măcar pățaniile noastre și ceea ce poate fi văzut la fața locului n-au putut trezi compasiunea Voastră? De aceea, Vă rugăm, măcar de acum, să întindeți mîna spre Bisericile înghe-

3. Ps. 68, 24.

4. I Cor. 12, 26.

5. Persecuția ariană a durat în Orient 13 ani. Suferințele îndurate de ortodocși sînt cele mai grele din istoria Bisericii. Păstorii erau alungați și locașurile de cult răpite de arieni, poporul era silit să se roage pe cîmp și în pustie. Cf. ep. 92, 238 etc.

nunchiate ale Răsăritului și să trimitеți oameni care să-i întărească în gîndul răsplății pregătite celor ce suferă cu răbdare pentru Hristos. Cuvîntul pe care ne-am obișnuit să-l auzim nu-i atît de lucrător ca un glas care vine din străinătate ca să aducă mîngiere, mai ales cînd cei ce-o fac sînt cunoscuți ca oameni de rară cinste, așa cum din darul lui Dumnezeu vă cunoaște toată lumea, pentru că Voi v-ați păstrat credința neatinsă de nici o pată, păstrînd neîntinată comoara crezului apostolic.

Din păcate situația de la noi e cu totul alta. În Răsărit am avut oameni, care, din dorința după mărire și mai ales dintr-o aroganță care desfigurează cu totul sufletul creștinului, au încurajat unele inovații în exprimarea dogmatică și urmarea a fost că Bisericile au căzut în anarhie, iar în ele s-a infiltrat ca prin niște vase poroase corupția eretică.

De aceea iubiții și prea doriții noștri, fiți doctorii celor bolnavi și dascălii celor sănătoși, vindecați ce-i bolnav și pregătiți alifia credinței.

EPISTOLA 243

Către episcopii Italiei și Galiei. Despre starea și confuzia Bisericii¹

Scrisă în anul 376

I

Pentru că Domnul nostru Iisus Hristos a binevoit să numească întreaga Biserică Trupul Său și ne-a făcut pe fiecare în parte mădulare unul altuia, ne-a îngăduit tuturor — fiecare din locul unde se găsește — să stăm între noi în legături de dragoste. De aceea, cu toată depărtarea spațială, noi sîntem sub acest raport apropiați unul de altul, încît nu poate zice, de pildă, capul către picioare că «eu n-am nevoie de voi»². Cred, așadar, că nici voi nu veți căuta să vă descotorosiți de noi, ci mai degrabă veți căuta să participați cît mai mult la supărările cu care am fost loviți pentru păcatele noastre, așa cum și noi ne bucurăm de pacea cu care v-a învrednicit Dumnezeu pe voi.

Am mai implorat de multe ori dragostea Voastră pentru milă și pentru ajutor. Se vede că măsura pedepsei noastre nu s-a umplut, încît nu v-a fost îngăduit să ne săriți în ajutor. În chip deosebit vrem ca tulburările de la noi să binevoiți a le aduce și la cunoștința împăratului

1. Apelul fierbinte făcut la începutul anului 376 descrie situația grea în care se zbateau Bisericile Orientului. «Pînă nu e prea tîrziu», spunea Sf. Vasile, ajutați-ne să salvăm «comoara credinței».

2. I Cor. 12, 21.

care cîrmuiește peste ținuturile Voastre³, iar dacă așa ceva va fi greu de realizat, atunci cel puțin să vină de la voi cîțiva frați să ne cerceteze și să mîngîie pe cei îndurerăți, și în felul acesta să vadă cu ochii lor strîmtoările din Răsărit, pe care nu le-ar putea aprecia deplin numai după auzite, pentru că nici o descriere nu le-ar putea reda exact.

II

S-a abătut peste noi o grea prigoană, iubiți frați, poate cea mai grea din cîte au fost. Păstorii sînt persecutați pentru ca să se împrăștie turma. Lucrul cel mai dureros e că cei urmăriți acceptă mai curînd martirajul, dar poporul nu cunoaște pe acești luptători ca pe niște mucenici, pentru că și cei ce-i persecută s-au ascuns sub numele de creștini. Singura vină care se pedepsește fără cruțare azi este respectarea credincioasă a tradițiilor Sfinților Părinți. Din pricina aceasta cei temători de Dumnezeu sînt alungați din țară și exilați prin pustii. În fața judecătorilor de azi nu mai sînt respectate nici căruntețele, nici practicarea religiei, nici trăirea după poruncile Evangheliei, chiar dacă ea s-a urmat cu credincioșie din copilărie pînă la vîrsta bătrînețelor.

În viața de toate zilele nici un răufăcător nu-i condamnat fără dovezii, pe cînd episcopii sînt arestați pentru simple denunțuri și pedepsiți fără să se fi adus nici o mărturie despre vina lor. Există și din aceia care n-au cunoscut nici pe acuzatori, nici n-au fost duși la vreun tribunal, ba nici măcar nu li s-a făcut vreun denunț formal, au fost luați cu forța în miez de noapte, alungați peste graniță și lăsați în prada sorții și a morții prin suferințele pustiei.

Urmările acestor stări de lucruri sînt cunoscute de toți, chiar dacă nu vorbim de ele : surghiunirea preoților, alungarea diaconilor și nimicirea clerului întreg. Căci ori te închini la idoli, ori dacă nu, ești dat usturimii biciului, cum zice proorocul⁴ : «E numai un oftat în popor, numai un plîns neîncetat, acasă și pe uliți, toți își plîng unul altuia nenorocirile. Nimeni nu poate avea inimă atît de împietrită, după ce și-a pierdut tata, să poată duce fericit viața de orfan : Vaiete în oraș, vaiete la țară, plîns pe străzi, plîns în pustie, numai bocete și jale auzi peste tot»⁵. Au dispărut de tot bucuria și buna dispoziție, s-au cernit serbările noastre în doliu. Au fost închise locașurile de rugăciuni, la altare abia am mai auzit cîte o sfîntă slujbă. Nu se mai adună creștinii, nu mai există dascăli în fruntea lor, nu se mai țin școli ziditoare de suflet, nici serbări de hram, nu se mai aud laude de noapte, nu mai întîl-

3. În Apus domnea pe atunci Grațian (375—383).

4. Dan. 3, 10 ; 3, 38, ed. Teodoțian.

5. Amos 8, 10.

nești acele fericite tresăltări sufletești prilejuite de participarea la slujbele bisericești și de împărtășirea din darurile duhovnicești ale tainelor, care înalță atât de mult sufletele credincioșilor. Am putea și noi zice cu proorocul: «Azi nu mai avem nici împărat, nici prooroc, nici îndrumător, nici jertfă sau tămîie, pe care să le putem jertfi înaintea lui Dumnezeu, și nu mai aflăm nici milă înaintea Lui»⁶.

III

Iată Vă scriem aceste lucruri ca unor oameni care le cunosc; căci nu există un colț de pământ pe lumea aceasta unde să nu se fi auzit de încercările prin care trecem. Dar nici să nu credeți că Vi le spunem ca să Vă învățăm ori să Vă cerem milă. Știm că nu ne-ați putea uita nicidecum, după cum nici o mamă nu uită pe copiii purtați în pîntecele ei⁷. Facem acest lucru mai mult cu gîndul la cei apăsăți de dureri și care găsesc de obicei puțină ușurare prin gemetele lor. Căci am putea zice că descărcăm și noi astfel ceva din greul tristeții prin aceea că Vă împărtășim cu drag multele noastre supărări. Poate Vă veți hotărî odată și Voi să vă rugați mai fierbinte pentru noi, cerînd lui Dumnezeu să se împace cu noi.

Căci dacă ar fi numai pe noi această obidă apăsătoare, ne-am fi hotărît s-o ascundem în tăcere și să ne bucurăm singuri, știind că suferim pentru Hristos, căci, cum spunea Apostolul⁸, nu sînt vrednice a sta în cumpănă suferințele veacului acestuia cu mărirea viitoare, care ni se va arăta. Acum însă ne este teamă să nu se întindă și mai mult această nenorocire, cum se întinde pîrjolul focului prin materia inflamabilă, care, după ce a mistuit în vecini, se aruncă și mai departe. Într-adevăr pecinginea ereziei se întinde tot mai departe și ne temem că, după ce va înghiți Bisericile noastre, va trece și în partea sănătoasă a diocazelor Voastre. Poate că noi am fost lăsați cei dintîi pradă dinților feroși ai dușmanilor lui Dumnezeu, pentru că la noi vor fi fost prea mari păcate. Sau poate, mai probabil, de aceea ne încearcă pe noi mai întîi dușmanul nostru al tuturor, pentru că la noi s-a început prima oară să se vestească împărăția lui Dumnezeu și de aici a pornit apoi peste tot pămîntul, de aceea a ajuns acum ca și sămînța apostaziei să înceapă tot din aceste părți, iar de aici să pornească apoi mai departe. Căci are de gînd să aducă întunericul răutății și peste cei luminați de lumina cunoștinței lui Hristos.

6. Dan. 3, 38—39.

7. Isaia 49, 15.

8. Rom. 8, 18.

IV

Priviți, deci, cu adevărat ucenici ai lui Iristos, ce sînteți, suferințele noastre ca și cum ar fi și ale voastre! Căci nu pentru bani sau pentru onoruri sau pentru alte bunuri pămîntești se duce acest război împotriva noastră, ci pentru avutul nostru obștesc, pentru comoara credinței celei adevărate lăsate de Părinți, pentru asta stăm noi și azi pe cîmpul de luptă. Luați, dar, parte la durerea noastră, o iubitorilor de prietenie, întrucît e drept că la noi s-a închis gura celor dreți, dar au rămas slobode limbile nerușinate ale celor ce gîngăvesc nedreptăți împotriva lui Dumnezeu. Stîlpii și întăririle adevărului au fost dați la o parte, iar noi (peste care se trece cu dispreț din cauza păcătoșeniei noastre) n-avem voie să grăim deschis. Luptați, dar, și pentru alte popoare și nu vă uitați numai la situația voastră, ca unii care spuneți că sînteți bine adăpostiți de aceste furtuni în golfurile voastre, pe care darul lui Dumnezeu vi le-a apărut pînă acum de furia acestor lucruri necurate! Dați mîna de ajutor și Bisericilor bîntuite de furtună, pentru ca să nu naufragieze duhovnicește singure și părăsite de toți! Deplîngeți-ne pentru că Cel Unul-Născut e defăimat și nu se află nimeni care să-I ia apărarea! Duhul Sfînt e disprețuit și cel care ar putea să înfrîngă pe hulitori e alungat. Închinarea la mai mulți dumnezei s-a întărit. După părerea ereticilor există un Dumnezeu mare și unul mic. Prin cuvîntul «Fiu» nu s-ar înțelege, zic ei, o ființă deopotrivă cu Tatăl, ci una mai mică, iar Duhul Sfînt — după ei — nu ține nici El de desăvîrșirea Treimii și nu ține în nici un fel de dumnezeire, ci ar fi doar una din făpturile aduse de Tatăl ori de Fiul așa fără temei și la împlinire. «Cine va da capului meu apă și ochilor mei izvor de lacrimi»⁹, ca să deplîng multe zile acest popor, care, prin aceste nelegiuite învățături, a căzut în stricăciune? Urechile oamenilor simpli au fost amăgite și obișnuite cu neleguirile ereziei. Copiii Bisericii sînt educați cu învățături stricate. Ce trebuie să facem? Ereticii botează, dau muribunzilor merindea pentru drumul veșniciei, vizitează pe bolnavi, mîngîie pe cei în suferință și în lipsuri, dau ajutor de tot felul și împart darul Sfintelor Taine. Prin toate acestea ei o duc bine cu poporul, așa că în scurtă vreme chiar de ni s-ar da libertate, n-ar mai fi nici o nădejde ca pe cei prinși în această iluzie să-i mai putem întoarce din nou la calea adevărului.

V

De aceea am fost nevoiți să alergăm mai mulți din ai noștri la cinstiile Voastre, pentru ca în parte să-și expună fiecare starea de fapt a

lucrurilor. Acum însă tocmai în aceasta stă dovada situației noastre grele : că situația nu ne îngăduie nici măcar să facem o călătorie pînă la Voi, căci și numai pentru foarte scurt timp dacă unul din noi ar lipsi din parohia lui, poporul ar cădea în mîna uneltirilor ereticilor. Totuși, în loc de mai mulți, cu ajutorul Domnului, măcar pe acesta l-am trimis, pe cuviosul și iubitul frate și împreună-slujitor, preotul Dorotei, care va putea întregi oral tot ce nu este scris în această scrisoare, căci el a urmărit tot ce n-am scris aici și e un zelos apărător al dreptei credințe. Primiți-l, Vă rog, cu pace și trimiteți-l curînd înapoi. Fie ca el să ne aducă o veste bună de devotamentul și sprijinul pe care-l arătați fraților noștri !

EPISTOLA 244

Către Patrofil, episcopul Bisericii Egei¹

Scrisă în anul 375

I

Ți-am citit scrisoarea pe care ai trimis-o prin fratele nostru, preotul Strategios și am citit-o cu plăcere. Cum ar fi putut fi altfel, după ce fusese scrisă de un om cuminte și de o inimă învățată să se manifeste cu iubire față de toți, după cum spune porunca Mîntuitorului ? Și am înțeles acum și cauza pentru care ai tăcut atîta vreme. Păreai nedumerit și îngrozit că acest Vasile, care din tinerețe fusese sluga plecată a cutăruia², care în anumite împrejurări a făcut cutare și cutare lucru, a venit acum să se lupte cu toți oamenii, numai ca să facă jocul acestui personaj, căci s-a schimbat de atunci cu totul și a preferat războiul în locul dragostei, și mai știu eu cîte altele ai mai scris, în care-ți arătai surpriza față de această întoarcere neașteptată a lucrurilor³. Și chiar dacă te-ai pornit la luptă contra mea, totuși nu m-am supărat, căci nu-s chiar atît de simțitor la avertizări încît să mă supăr de observațiile frățești ale colegilor mei. Departe de a fi tulburat de cele ce ai scris, ele m-au făcut mai curînd să rîd, pentru că în timp ce existau atît de multe și de puternice motive care păreau să întărească pînă acum prietenia noastră, iată că acum Tu însuși, pentru pricini despre care abia acum s-a

1. Acest Patrofil era îndurerat din pricina neînțelegerilor dintre bătrînul Eustațiu de Sebasta și dintre Sf. Vasile. În epistola de față Sf. Vasile arată nestatornicia și duplicitatea lui Eustațiu. Pînă la urmă Patrofil se convinge de vinovăția lui Eustațiu (cf. și ep. 250).

2. Eust. de Sebasta.

3. De această ruptură mai sint vinovați și alții, cf. ep. 204.

aflat și de la tine, ai luat condolul și ai scris în așa fel încît pînă și Tu te-ai speriat. Ți s-a întimplat, cu alte cuvinte, același lucru ca multor oameni care nu caută să cerceteze starea lucrurilor, pentru că nu au de-a face decît cu oameni care nu se silesc să caute adevărul, ci judecă deosebirea dintre indivizi fără să-și aducă aminte de îndemnul Scripturii, care zice : «Nu-i bine să te uiți la fața omului atunci cînd judeci» ⁴.

II

Dar pentru că Dumnezeu nu se uită la fața omului, eu n-am să uit să-ți comunic și ție apărarea pe care am pregătit-o pentru judecata cea mare (a lui Dumnezeu). În ce mă privește, cred că între noi n-a existat nici un fel de pricină mare sau mică de neînțelegere, doar că oameni care ne urau (și asta pentru motive pe care numai ei le cunosc, fapt despre care nu aflu necesar să scriu nici o vorbă), puneau la cale tot felul de calomnii. Le-am respins nu o dată sau de două ori, dar acuzele nu se mai sfîrșeau și ar fi fără rost să mă apăr de fiecare dată, pentru că eu locuiam departe, iar cei ce puneau la cale minciunile acestea puteau răni direct inimile mai simțitoare și care nu învățaseră să-și astupe de tot una din cele două urechi, pînă cînd puteam reveni eu acolo. Mai mult, cred că nu ți-a rămas nici ție necunoscut faptul că creștinii din Nicopole au cerut adeseori mărturii care să-i determine să-și dea deplina lor adeziune.

Iată pentru ce m-am hotărît să recurg la serviciile documentului scris. M-am gîndit că în felul acesta voi obține dintr-o dată două rezultate : în primul rînd, aș fi convins pe nicopolitani să nu mai nutrească sentimente dușmănoase față de acest om ⁵, iar în al doilea rînd, aș fi închis gura defăimătorilor, pentru că unanimitatea credinței ar fi îndepărtat denunțurile atît dintr-o parte, cît și din cealaltă.

Mărturisirea de credință a și fost redactată ⁶, a fost adusă de mine și a fost și iscălită, dar tocmai atunci s-a găsit să se mai convoace un sinod, căruia i s-a fixat și data pentru ca și frații de pe teritoriul eparhiei mele să se poată întruni și pune de acord și ei, iar în felul acesta comuniunea să fie de acum înainte adevărată și sinceră.

Eu am venit, la întrunire în ziua fixată, iar dintre frații de pe teritoriul eparhiei mele, unii sosiseră deja, pe cînd ceilalți soseau unul după altul, bucuroși și plini de dorință, așa cum e firesc să alege cei ce vor să facă într-adevăr pace. Trimisesem și o circulară, ba și curieri să-

4. Deut. 1, 17; Pilde 18, 5.

5. Eustațiu.

6. E vorba de textul din epist. 125.

anunțe că ne-am prezentat deja, căci tocmai în eparhia mea fusese fixat locul unde să primim pe toți participanții.

În schimb, de partea cealaltă n-a sosit nimeni, nici curierii nici alt-cineva care să anunțe sosirea celor așteptați. Oamenii pe care-i trimiseserăm s-au întors descriind marea tristețe și murmurerele celor de acolo, care erau convinși de acum că eu aș fi promulgat o credință nouă și afirmam că sînt hotărîți să nu mai dea voie episcopului lor să mai treacă pe la mine. A venit și cineva aducînd o scrisoare cu declarații de devotament față de persoana mea, dar care nu amintea nimic de ceea ce se stabilise la început. În sfîrșit, fratele Teofil, om vrednic de tot respectul și stima mea ⁷, trimițînd pe cineva din anturajul lui, a făcut cunoscute cîteva lucruri mărunte pe care s-a văzut obligat să le și descrie și pe care, se vede, trebuia să le aud și eu. Nu m-a învrednicit însă nici el să-mi scrie, nu atît pentru că se temea de mărturia scrisului, cît mai ales din grija de a nu fi nevoit să vină să mă salute ca episcop al locului. Oricum, expresiile lui erau dure și porneau dintr-o inimă înfierbîntată. După toate acestea m-am retras, desigur rușinat și cu inima strînsă, fără să mai pot spune ceva celor care mă asaltau cu întrebări. N-a mai trecut mult și am plecat în vizită în Cilicia, iar cînd m-am întors de acolo curînd au sosit și scrisorile prin care se întrerupea orice comuniune între noi.

III

Cauza acestei rupturi era faptul, spune Eustatie în epistola sa, că eu scrisesem cîndva lui Apolinarie ⁸ și că stau în legătură cu confratele nostru preotul Diodor. Pe Apolinarie nu l-am socotit ca dușman, ba există unele fapte pentru care chiar îl respect ca om. Dar niciodată eu n-am fost legat de el în așa măsură încît să se poată aduce de aici o învinuire, mai ales că eu însumi am avut motive să-l condamnez ca unul care i-am citit cîteva din scrierile proprii. Cu toate acestea eu nu-mi aduc aminte să-i fi cerut vreodată vreo carte despre Duhul Sfînt, nici să fi primit vreo altă carte de-a lui pe care mi-ar fi trimis-o. În schimb, aud spunîndu-se că el a fost unul din cei mai fecunzi scriitori, dar că numai o mică parte din operele sale au ajuns să fie citite. Personal nici n-am avut răgazul să cercetez astfel de lucrări, căci sînt și cam greoi cînd e vorba să admit scrieri mai noi, mai ales că nici organismul meu nu-mi îngăduie să depun efort mai mare nici măcar la citirea și adîncirea Sfintei

7. Exprimare ironică.

8. Aceeași acuză de care se vorbește și în alte epistole (223, 224, 226). Sfîntul Vasile precizează că într-adevăr trimisese cu vreo 20 de ani înainte o epistolă cu salutări prietenești lui Apolinarie. În schimb, cînd e vorba de erezia lui Apolinarie, el însuși a combătut-o în scris.

Scripturi. Aşa înfîcît ce legătură are cu mine faptul că cineva a scris o carte care nu-i pe placul altcuiva? Cu toate acestea dacă cineva trebuie să fie învinuit dintr-o astfel de pricină, atunci să-mi dea şi mie socoteală cel ce mă acuză de legături cu Apolinarie: de ce acuzatorul meu a stat în legătură cu Arie, care i-a fost dascăl, şi cu Aetiu⁹, care i-a fost ucenic? Or, eu în nici un fel n-am avut nici ca dascăli, nici ca ucenici oameni cărora li se impută vină aşa cum mi se aduce mie.

Cît despre Diodor, pe acesta l-am moştenit ca ucenic de la preafericitul Silvan şi-l iubesc şi acumă şi-l preţuiesc pentru farmecul tipic al cuvîntului lui, în stare să facă mai buni pe mulţi din cei ce-l întîlnesc¹⁰.

IV

Sub impresia acestei scrisori, cum era şi firesc, şi uluit de schimbarea atît de stranie şi de neaşteptată, n-am mai fost în stare nici să răspund, pentru că inima mea mi s-a sfişiat, limba mi s-a paralizat, mîna mi-a amorţit, şi încercam un sentiment vulgar, să mi se ierte că spun un adevăr, parcă simţeam că încep să urăsc pe toată lumea, că mă uit la toţi cu neîncredere şi că cred chiar că bunătatea iubirii nici n-ar exista realmente în firea omului, că ea ar fi doar un cuvînt frumos care adaugă cel mult un plus de podoabă la cei ce folosesc astfel de expresii, în timp ce în inima omului n-ar exista deloc o astfel de dispoziţie¹¹. Or, dacă un om ca el, care şi-a scrutat cu grijă viaţa, începînd din pruncie şi pînă la adînci bătrîneţi, s-a putut amări atît de uşor pentru astfel de motive, fără să aibă nici o consideraţie faţă de poziţia în care mă aflam eu şi fără să aprecieze că ar fi mai de importanţă un trecut bazat pe experienţă ortodoxă decît o calomnie ieftină, întocmai cum pe un mînz neîmblînzit, care n-a învăţat încă să-şi ducă în spinare călăreţul, o uşoară bănuială îl face să se tragă înapoi, să se răsucescă, şi să trîntească la pămînt pe cel de care se bucurase înainte, atunci ce trebuie să cred de ceilalţi, de-a căror prietenie aveam atîta siguranţă şi care mi-au dat atîtea mărturii de bună purtare? În sufletul meu tot depănam aceste gînduri şi le întorceam de pe-o faţă pe alta, dar ele mă muşcau şi mă sfişiau tot mai tare prin amintirea trecutului. Iată de ce n-am răspuns nimic la această scrisoare şi nu din mîndrie am tăcut (să nu bănuieşti aşa ceva, frate dragă, pentru că eu nu mă mărturisesc înaintea oamenilor, ci vorbim în Hristos, ca în faţa lui Dumnezeu), ci din uluire, din dezorientare şi din neputinţa de a spune ceva pe măsura supărării pe care o încercam.

9. Căpetenia arienilor anomei sau eunomieni.

10. Semnificativă apropiere! Cf. şi epist. 160.

11. Pe bună dreptate, pasajul acesta miroase prea mult a retorică, cf. Y. Courtonne, *op. cit.*, III, 77-78.

V

În vreme ce mă găseam în starea aceasta mi-a picat și altă scrisoare, adresată de formă unui oarecare Daziza, dar în realitate vizînd pe toți creștinii, după cum o dovedește repeziciunea cu care s-a răspîndit și care a fost atît de uimitoare, încît în cîteva zile a făcut ocolul întregului Pont și a străbătut și Galatia. Unii ziceau chiar că ar fi ajuns și în Bitinia, iar vestitorii acestor noutăți «fericite» ar fi atins și Helespontul ! De bună seamă că vei fi aflat fel de fel de lucruri ce se scriau la adresa mea în scrisoarea către Daziza, pentru că nu te-au situat destul de departe de prietenia lor, încît să te lase nerăsplătit de astfel de onoruri ¹². În cazul că această scrisoare nu ți-a căzut încă în mînă, am să ți-o expediez. Din ea vei mai afla că sînt învinuit și de înșelăciune și de uneltiri, că eu aș fi cauza decadenței din Biserică și a pierderii sufletelor ! Și ai să mai vezi de aici, totodată, încă o cauză pe care ei o cred cea mai întemeiată dintre toate : că aș fi preferat în chip viclean această mărturisire de credință nu pentru a face un serviciu celor din Nicopole, ci cu intenția de a le stoarce cu forța o adeziune ! La toate acestea, las pe Dumnezeu să judece. De unde aveau ei vreo dovadă clară despre ceea ce aveam eu în adîncul inimii mele ? Și iată ce m-a mirat și mai mult la ei : din clipa în care am iscălit textul mărturisirii pe care le-am prezentat-o, s-au arătat atît de dornici de dezbinare, încît în dorința de a convinge pe cei ce-i acuzau au început să amestece faptele reale cu cele inexistente, nemaigîndindu-se că ei cu mîinile lor au prezentat sinodului din Tiana textul mărturisirii aduse de la Roma ¹³, care există la noi în arhivă și care cuprinde credința ortodoxă. Au uitat pînă și propria lor cuvîntare, pe care au ținut-o atunci cînd, pășind în mijlocul sinodului, au deplîns înșelăciunea care i-a făcut să accepte tomosul redactat de grupul lui Eudoxios ¹⁴.

Într-adevăr, ca mijloc de justificare pentru greșeala comisă ei s-au gîndit ca odată plecați spre Roma, au și primit credința părinților ca să repare prin îmbunătățirea propusă paguba făcută Bisericii prin pactarea cu răul. Dar cei ce au făcut cele mai multe călătorii pentru credință și care au ținut această predică înțeleaptă ne înjură acum că am umbla,

12. Oricît de nestatornic va fi fost Eustațiu, totuși faptul că a putut găsi înțelegere la destui episcopi (ca să nu mai vorbim de cei mari ai zilei) dovedește că susceptibilitățile și amărăciunile Sf. Vasile se dovedesc exagerate. Y. Courtonne, *ibidem*.

13. La sinodul din Roma din anul 366 Eustațiu a semnat, împreună cu alți episcopi, formula niceeană ; o copie după această mărturisire s-a păstrat la Roma, altă (cu semnătura papii) a fost prezentată la sinodul din Tiana, iar la data scrierii acestei epistole (376) ea se păstra în arhivă la Cezareea Capadochiei.

14. Eudoxios, episcop de Constantinopole (încep. din 360), era aderent al partidei semiariene a «omeilor», cei care semnaseră formula de la Rimini—Seleucia din anul 359.

chipurile, pe căi piezișe și ca și cum sub haina dragostei am unelti acțiuni viclene ! Or pînă și zvonurile care circulă acum arată că ei sînt cei care au osîndit credința de la Niceea. Au participat și la Cizic și s-au întors și de acolo cu un alt simbol de credință.

VI

Dar de ce să vorbesc teoretic despre nestatornicie cînd înseși faptele îmi dau mărturie și mai puternice despre răsturnarea lor tocmai în contrarul lor ? Acești oameni n-au voit să se plece nici în fața hotărîrii luate împotriva lor de 500 de episcopi¹⁵ și nici n-au consimțit să renunțe la pretenția de a conduce ei Bisericile, cu tot numărul mare al celor ce căzuseră de acord cu propunerea de a-i depune din scaun. Și aceasta pentru că — zice Eustațiu — episcopii nu primiseră pătășia Duhului Sfînt, Biserica nu mai conducea cu ajutorul harului lui Dumnezeu, ci puseseră mîna pe cele mai de frunte scaune prin puterea lumească, iar pentru ca să-și satisfacă pofta lor de mărire deșartă, recunosc acum ca episcopi numai pe foștii lor supuși hirotoniți între timp de ei înșiși. Întreabă-i tu însuși, deși ei disprețuiesc pe toți oamenii ca neavînd nici ochi, nici urechi și nici inimă înțelegătoare ca să poată pricepe urmarea celor petrecute și cere-le, zic, să-ți spună ce convingeri mai au în inima lor ? Cum pot fi deodată episcopi atît cel depus de Evipios¹⁶, cît și cel instituit de el, căci și unul și altul sînt lucrarea aceleiași mîini ? Dacă Evipios n-a avut darul prorocului Ieremia să «piardă și să dărîme, să smulgă și să sădească»¹⁷, atunci el nu avea îndreptățirea nici să scoată pe unul și nici să pună pe altul. Căci dacă-i dai una din puteri, trebuie să i-o dai și pe cealaltă. Dar se știe, pe cît se pare, că scopul lor e numai unul : să-și urmărească peste tot doar interesul lor, să socotească prieteni numai pe cei care le sprijină dorințele și să judece ca dușman și să nu cruțe de nici o calomnie pe cel care li se opune dorințelor.

VII

Și care sînt acum uneltirile lor îndreptate împotriva Bisericii ? Ele sînt îngrozitoare din pricina nestatorniciei celor care le aplică și drăcești din pricina celor ce le suportă. Din fiii lui Evipios și nepoții lui Evipios, chemați la Sebasta tocmai din străinătate printr-o solie demnă de încredere, au început să cîștige acum încrederea poporului. Așa au ajuns ei să se facă stăpîni pe altare și să devină plămădeala rea care dospește acum în Biserică. Ei sînt și cei care ne urmăresc pe noi, pentru că apă-

15. La sinodul din Constantinopol din anul 360.

16. Episcop arian, cu care Sf. Vasile a rupt comuniunea.

17. *Ier.* 1, 10.

răm deoființimea Fiului cu Tatăl. Cît despre Eustație, el care începînd de la Roma pînă la Tiana a purtat pretutindeni pe o foaie de hîrtie cuvîntul «deoființă», iată-l acuma în cîrdășia lor, cu toate că multă vreme nu fusese primit în mult dorita lor comuniune, fie pentru că ei se temeau de uneltirea celor ce se puseseră de acord împotriva lui, fie pentru că țineau la prestața și la autoritatea lor.

Din cine era format grupul lor¹⁸, cum și-au obținut fiecare din ei hirotonia și cu ce anume s-au ocupat în tinerețele lor înainte de a ajunge la poziția actuală, cred că istorisirea acestor isprăvi nu voi mai avea timp să o fac pentru fiecare din ei, căci am învățat să mă rog să nu grăiască gura mea lucruri omenesti¹⁹. Dacă vrei să le cunoști, vei putea să le afli, iar dacă nu, în orice caz, ele nu vor rămîne ascunse de judecata lui Dumnezeu.

VIII

Cu toate acestea, sentimentele pe care le-am încercat n-aș fi vrut să nu le fac cunoscute inimii Tale. Anul trecut, pe cînd căzusem la pat cu o febră din cele mai rebele și care mă dusese pînă în preajma porților morții, din care numai bunătatea lui Dumnezeu m-a mai scăpat, am rămas foarte abătut în convalescență cînd meditam la multele necazuri spre care mă întorceam și mă tot gîndeam în sinea mea ce se mai ascunde în adîncurile înțelepciunii lui Dumnezeu, potrivit căreia mi s-au mai dăruit iarăși zile de viață în trup? Cînd am auzit de toate cele care ți le-am relatat, m-am gîndit că Dumnezeue poate îmi va hărăzi să văd odată Bisericile izbăvite de zdruncinătura provocată mai înainte de rup-tura celor cărora li se încredințase totul pe urma evlaviei lor prefăcute. Dar poate că Domnul așa a vrut să-mi mai lungească puterile sufletești și să le facă cel puțin mai treze pentru viitor, pentru ca să nu mă mai îngrijorez de cele omenesti, ci să-mi întrezesc puterile cu ajutorul poruncilor evanghelice, pe care nici vremea, nici lucrurile omenesti și nici chiar loviturile vieții nu pot să le schimbe, ci rămîn aceleași și se perpetuează veșnic în forma în care au fost propovăduite de gura cea nemincinoasă și fericită (a Domnului, n.tr.).

IX

Oamenii sînt ca norii, care se lasă duși de vînt, odată într-o direcție, altădată într-alta, după schimbările vremii, dar cei despre care am vorbit sînt cu mult mai schimbători decît ce mi-a fost dat să cunosc în

18. Grupul semiarian adunat într-un sinod ilegal condus de Eustațiu.

19. Ps. 16, 4.

viață. Înțeleg că în anumite împrejurări oamenii pot relata ceva similar despre cei cu care au trăit. În orice caz, însă, mie nu mi-a fost dat pînă acum să cunosc prin experiență proprie ori prin mărturia altora o nestatornicie în ale credinței așa cum este cea observată la ei.

La început au pornit-o pe urmele lui Arie, după aceea au trecut de partea lui Hermoghen²⁰, ale cărui idei erau cu totul opuse rătăcirii lui Arie, după cum o dovedește însăși credința, pe care acest om o propovăduia de la început la Niceea. Dar Hermoghen a murit și ucenicii lui și-au schimbat iarăși credința, trecînd de partea lui Eusebie²¹, corifeul partidei arienilor, după cum spun cei care l-au cunoscut personal. Căzînd din această vrednicie (puțin importă din ce motive), ei s-au întors iarăși în patrie și și-au tăinuît mai departe sentimentele ariene. Ajunși la episcopat, ca să trecem peste cele întîmplate între timp, cîte feluri de mărturisiri de credință n-au semnat? Una în Ancira²², alta în Seleucia²³, a treia și cea mai cunoscută în Constantinopol²⁴, alta în Lampsac²⁵, apoi în localitatea Niki din Tracia²⁶ iar mai nou cea din Cizic²⁷, despre care nu cunosc amănunte, dar după cîte aud, aici s-a trecut sub tăcere expresia «deoființă», în schimb s-a pus în circulație cuvîntul «asemănător după ființă», semnînd împreună cu Eunomie cunoscutele blasfemii împotriva Duhului Sfînt.

Aceste mărturisiri de credință, pe care le-am înșirat, chiar dacă nu se contrazic una cu alta, toate dovedesc aceeași instabilitate de gîndire, pentru că autorii lor nu rămîn niciodată credincioși propriilor lor exprimări. Acestea sînt adevărate, mii de alte lucrări neamintite le-am trecut sub tăcere. Întrucît acești indivizi vor fi ajuns și pînă la voi, îți cerem să ne scrii la rîndul Tău, prin aducătorii prezentei scrisori (mă gîndesc la împreună-slujitorul nostru Strategios), dacă ai rămas același față de noi ori dacă și tu te-ai schimbat în urma întîlnirii cu ei? Căci se pare că nici ei nu se vor fi putut stăpîni să nu vorbească, dar nici Tu, care mi-ai scris astfel de lucruri, și care față de ei nu vei fi vorbit cu deplină sinceritate. Dacă ai rămîne și pe mai departe în comuniune cu noi ar fi un lucru minunat și ar fi cel mai de dorit. Dacă te-au cîștigat ei

20. Hermoghen a fost episcop de Cezareea înainte de Dianios. În sinodul din Niceea (325) el a fost secretar și cel care a dat citire Simbolului Niceean.

21. Episcop al Nicomediei și apoi al Constantinopolei, Eusebiu a fost căpetenia arienilor sub împăratul Constantin.

22. În anul 358.

23. În anul 359 pentru răsăriteni, iar pentru episcopii apuseni la Rimini.

24. În anul 360.

25. În anul 364.

26. Aici s-a semnat formula ariană de la Rimini.

27. Anul 375—376, cf. epist. 251.

pentru cauza lor, lucrul ar fi desigur regretabil. Și cum n-ar fi regretabilă despărțirea de noi a unui astfel de frate? Oricum, în lipsă de altceva mai bun, cel puțin ne-am obișnuit din destul să îndurăm lovituri de la astfel de oameni.

EPISTOLA 245

Către episcopul Teofil ¹

Scrisă în anul 375

Cu toate că am primit mai de mult epistola Ta, iubitoare, am așteptat să găsec o persoană mai de încredere pentru ca să-ți răspund, iar ea să completeze cele ce le voi fi uitat eu. Întrucît acum m-a cercetat iubitul și prea evlaviosul Strategios, fratele nostru, am crezut de cuviință să-l folosesc drept curier pe el, pentru că îmi cunoaște și părerile, dar în același timp poate să aducă și un serviciu în problemele noastre.

Să știi, dar, prea dorite și prea cinstite, că dragostea ce-ți port e un semn de mare prețuire, pe care din punctul de vedere al dispoziției sufletești nu m-am gîndit nici o clipă s-o împrăținez, cu toate că au avut loc, între timp, multe și mari prilejuri de adevărate supărări. Dar, în ciuda tuturor acestora, am luat hotărîrea de a nu vedea numai părțile rele, ci, întocmai ca la un cîntar, să am în vedere mai curînd cele bune decît cele rele.

Întrucît lucrurile au fost schimbate de către cei de la care s-ar fi așteptat mai puțin s-o facă, să mi se îngăduie și mie nu să-mi schimb părerea, ci să-mi modific atitudinea. Ce-i foarte adevărat, este că eu voi rămîne pe aceeași poziție, în vreme ce alții sînt cei care mereu trec de la o părere la alta, acum chiar părăsindu-ne pe față și trecînd la vrăjmași. Cît de mare prețuire se punea pe comuniunea mea cu ei, atîta vreme cît făceam parte din partida cea sănătoasă, nu-ți este necunoscut nici Ție. Acum însă, dacă nici pe aceia nu-i urmez, ba fug și de cei care au aceleași păreri cu ei, cel puțin ar trebui să mi se acorde iertare ca unul care niciodată n-am urmărit altceva decît adevărul și mîntuirea.

1. O nouă mostră de «economie» sau de pogorămînt folosit de Sf. Vasile ca să cîștige pe om prin bunăvoință. Teofil, episcop de Castavala (Cilicia) avusese păreri semi-ariene, dar a reușit să aducă de la papa Liberiu scrisoarea de recomandare ortodoxă (ca și Silvan al Tarsului și Eustațiu de Sebasta) și astfel în anul 365 toți trei au fost confirmați în post. Sub influența Sf. Vasile spre deosebire de ceilalți doi Teofil declară că a rămas surprîns de revenirea la arianism a lui Eustațiu, așa încît Sf. Vasile îi scrie aceste rînduri pline de încurajare și de înțelegere. Epistola de față a fost dusă la destinație de același curier ca și cea de sub nr. 244.

EPISTOLA 246

Către locuitorii din Nicopole ¹

Scrisă în anul 376

Cînd văd că răul merge înainte, iar credincioșile voastre slăbiți, renunțînd la luptă, dezcurajîndu-vă în fața dezastrelor care nu mai încetează, încep să-mi pierd și eu curajul. Cînd, dimpotrivă, mă gîndesc la mîna Atotputernicului Dumnezeu și cînd știu că El poate îndrepta din nou pe cei zdrobiți în nenorociri și «iubește pe cei dreți, risipește pe cei mîndri, coboară pe cei puternici de pe tronuri» ², atunci mă schimb și eu, nădejdea mă face mai sprinten și știu că prin rugăciunile voastre Domnul ne va arăta iarăși pacea.

Numai să nu slăbiți în rugăciuni, ci, dimpotrivă, să vă îngrijiți ca în zilele grele prin care trecem să vă arătați, prin fapte, pilde luminoase pentru toți.

EPISTOLA 247

Către locuitorii din Nicopole *

Scrisă în anul 376

Cîte gemete și plînsete n-am încercat, auzind parcă cu urechile mele istorisirea acestor nenorociri, cînd am citit scrisoarea cinstiilor voastre : lovitură și injurături, jaful locuințelor, depopularea orașului, stricarea țării întregi, prigoana Bisericii și surghiunul preoților, năpădirea lupilor și împrăștierea turmei ! Dar cînd am încetat să mai gem și să mai plîng, mi-am întors privirea către Domnul din ceruri. Să știți că sînt convins că ajutorul va veni curînd și că nu sîntem părăsiți pentru totdeauna. Ce-am suferit, am suferit din cauza păcatelor noastre, dar Dumnezeuul milei își va arăta bunătatea prin dragostea Lui mare pe care o are față de Biserică, și iubirea Sa de oameni. Totuși n-am încetat să merg la mai-marii zilei rugîndu-i ori scriindu-le celor de la curte, care ne

1. Pînă în clipa din urmă Sf. Vasile avea nădejdea că ortodoxia se va reinstăpini. Cu acest gînd încurajează și pe locuitorii Nicopolei din Armenia Mică.

2. Ps. 145, 8; Luca 1, 52.

*. În epist. 240 Sfîntul Vasile scria preoților din Nicopolea Armeniei că «nimeni dintre voi n-a fost schingiuit, nimănui nu i s-a confiscat averea, n-ați fost nevoiți să vă expatriați ori să fiți întemnițați». Acum scrie contrariul. Explicația se pare că ne-o dă faptul că între timp apăruse «pirjolul» legat de numele vicarului Demostene, care a căutat să aresteze și pe Sf. Grigorie de Nyssa, umblind cu armata după el, căutînd să forțeze clerul să accepte arianismul. Sf. Vasile mîngie și încurajează pe credincioși, declarîndu-le că și el va interveni în acest sens.

iubesc, ca să oprească minia celui pornit cu turbare împotriva noastră. Cred că de osîndirea lui² nu se mai îndoiește nimeni, afară de cazul că în vremuri atît de tulburi ca acelea de azi³ ar interveni înșiși goții, sprijinind și pe mai departe pe cei din fruntea statului.

EPISTOLA 248

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă în anul 376

Dacă voi lua în considerare numai dorințele proprii, mă voi mihni pentru că mă aflu la o distanță atît de mare de Cuvioșia Ta ; în schimb, dacă am în vedere viața pașnică pe care o duci, atunci aduc mulțumită lui Dumnezeu pentru că te-a îndepărtat măcar pe Cuvioșia Ta de văpaia care macină cu pizmă neîncetată eparhia mea. Căci ca un judecător nemitarinic, după faptele mele, Dumnezeu mi-a dăruit un «înger al Satanei»⁴, care mă bate fără încetare și sprijină în chip fanatic erezia, pornind un război atît de cumplit împotriva mea, încît nu cruță nici sîngele celor care cred în Dumnezeu.

Oricum, Cuvioșia Ta nu te-ai înșelat cînd ai spus că acel Asclepios, care a fost crunt bătut de arieni, a murit în urma rănilor, mai bine spus a preferat să se mute la viața veșnică, decît să intre în comuniune cu cei de soiul lui Doic⁵. Nu uita, așadar, că toate celelalte merg cam după același calapod : așa stăm, de pildă, cu prigoana preoților și a dascălilor și multe altele pe care pot să le facă astfel de oameni care folosesc autoritatea politică după bunul lor plac⁶. Prin puterea rugăciunilor Tale Domnul va pune odată cap acestor abuzuri, dînd și credincioșilor răbdare ca să îndure după cuviință greul nădăjduirii în El. Ca unul care judeci drept lucrurile, scrie-mi cît mai des despre problemele pe care le ai. Dacă ai găsi pe cineva care să poată duce cu toată încrederea cartea pe care am compus-o⁷, fă-mi plăcerea și tri-

2. Probabil are în vedere pe împăratul Valens, care devenise odios din cauza prigoanei duse împotriva Bisericii, încît toți îl osîndeau în public, cf. ep. 74—76.

3. Aluzie la primejdia invaziei goților.

4. *II Cor.* 12, 7.

5. Doic era cel care păstra catirii lui Saul, devenit acum împărat al israeliților. Acest grai simbolic ne duce cu gîndul la lupta arienilor și a pnevmatomahilor care se întelșise.

6. În fond, aceasta a fost arma cea mai tare a arienilor, mai ales acum, cînd prigoana condusă de Valens a atins culmea.

7. E vorba de tratatul *Despre Duhul Sfînt*, despre care mai e vorba și în alte scrisori, între altele nr. 231. Sfîntul Vasile i-a trimis-o lui Amfilohiu ca să-și dea părerea asupra ei, mai ales că el sugerase compunerea ei.

mite-l încoace, pentru ca, încurajat și de critica pe care mi-o vei face, s-o putem trimite astfel și în mâna altora.

Să dea Domnul ca prin darul Lui să fii, de dragul meu și al Bisericii, sănătos, voios și cald rugător la Dumnezeu !

EPISTOLA 249

Fără adresă, pentru un om evlavios

Scrisă în anul 376

Felicit pe acest frate că n-a avut parte de tulburările de la noi¹ și că s-a putut întâlni cu Cuvioșia Ta. Bună hrană de drum pentru veacul viitor și-a ales în viața dusă laolaltă cu cei ce se tem de Domnul ! Eu îl încredințez vredniciei Tale și prin mijlocirea lui îți cer să te rogi și pentru mizerabila noastră viață, pentru ca, odată trecuți prin aceste grele încercări, să începem să slujim Domnului așa cum ne-o cere Evanghelia.

EPISTOLA 250

Către Patrofil, episcop de Aigos *

Scrisă în anul 376

Am primit abia aseară tîrziu răspunsurile la epistolele de mai înainte, dar oricum le-am primit prin mijlocirea prea iubitului Strategios și am dat slavă lui Dumnezeu că rămîi neschimbat în dragostea față de mine. Cîte ai găsit de bine să-mi scrii despre aceeași problemă formează o dovadă despre buna Ta intenție, și anume că judeci sănătos și-mi dai sfaturi folositoare.

În orice caz, întrucît presimt că scrisoarea mea ar fi și de data aceasta mai lungă dacă aș vrea să răspund la fiecare punct din cele scrise de înțelepciunea Ta, mă mulțumesc să-ți spun doar atîta : dacă binele păcii se mărginește doar la ideea despre pace, atunci e ridicol să alegem pe cutare sau pe cutare și numai pe ei să-i numărăm în

1. Atît epistola aceasta cît și cele două anterioare fac aluzie la prigoana lui Valens.

* Patrofil era prieten atît cu Sf. Vasile cît și cu Eustațiu de Sebasta. De aceea, s-a intristat cînd a văzut răcirea celor doi ierarhi, iar într-o scrisoare către Sf. Vasile își exprimă nedumerirea, oferindu-și bunele oficii pentru împăcarea lor. Răspunsul Sf. Vasile e cuprins pe larg în ep. 244, la care Patrofil răspunde acum din nou. Se declară prieten cu Sf. Vasile, dar iarăși atinge problema împăcării.

ceata celor pașnici, iar pe cei mai numeroși să-i excludem de la binele comuniunii. Dar dacă unirea cu cei socotiți periculoși face — sub apărare pașnică — jocul vrăjmașilor împotriva celor ce acceptă să se împace, atunci privește cu ce fel de oameni s-au amestecat cei care m-au urmărit cu ură nedreaptă și care țin de partida celor ce nu comunică cu mine. Nu-i nevoie să ți-i înșir pe nume. Aceștia au fost convocați de ei în Sebasta și au luat în posesia lor bisericile, au liturghisit la altar și au împărtășit tot poporul din aceeași cuminecătură, proclamându-se episcopi în prezența clerului aflat acolo, însoțiți fiind de ei în toată țara ca niște sfinți și participanți la comuniunea cu ei. Dacă trebuie să preferăm gruparea oamenilor lor, ar fi ridicol să începem de la unghii și să nu ne îndreptăm îndată spre cap. Firește că dacă n-ar fi trebuit nici să socot și nici să ocolesc pe cineva eretic, atunci te rog să-mi spui tu pentru ce te înstrăinezi și eviți comuniunea cu unii? Iar dacă aceștia sînt de evitat, potrivit expunerii dogmatice amănunțite, judecînd lucrurile cu toată seriozitatea, să-mi spună acești oameni, pedanți în toate, de ce partidă sînt cei pe care i-au chemat lîngă ei din Galatia?

Dacă vei socoti că aceste lucruri trebuie să ne întristeze, să faci răspunzători de ele pe cei care au produs și dezbinarea. Dacă crezi că ei n-au aici nici un amestec, să mă ierți că nu accept să fac parte din aluatul dascălilor rătăciți, așa încît, dacă găsești de cuviință, părăsește argumentele forțate și osîndește cu toată îndrăzneala pe cei care umblă drept după adevărul Evangheliei.

EPISTOLA 251

Către creștinii din Evesa

Scrisă în anul 377

I

În ciuda numărului mare de treburi care m-au absolvit și a miilor de griji care mi-au copleșit sufletul, niciodată n-am alungat din memorie grija pe care o nutresc iubirii voastre și cer lui Dumnezeu să rămîneți mereu în credința în care v-ați hotărît și să vă puteți mîngia în nădejdea mării lui Dumnezeu. Căci e greu azi și numai arareori se poate găsi vreo Biserică deplin sănătoasă, căreia vremurile din urmă să nu-i fi adus vreo pagubă și care să fi păstrat întregă și neschimbată învățătura apostolică. Așa v-ați arătat voi în vremurile de azi cu ajutorul Celui Care în fiecare neam cinstește pe cei vrednici de chemarea Sa.

Și să vă dea Domnul bunătățile Ierusalimului celui de sus, pentru că ați pus pe capul celor mincinoși învinuirile cele mincinoase, răspândite împotriva mea, și pentru că n-ați lăsat pe acești oameni să intre în inimile voastre! ¹. Știu și am convingerea întru Domnul că răsplata voastră va fi mare pentru fapta aceasta. Căci înțelepțește ați socotit în voi înșivă — și acesta e și adevărul — că cei care mi-au făcut rău în loc de bine și mi-au arătat ură în loc de iubirea pe care le-o arătam, au dovedit astfel că și calomniile pe care le țes împotriva mea pleacă de la faptul că și-au dat ei înșiși adeziunile lor scrise la învățătura cea dreaptă.

II

Dar ei n-au căzut numai în această situație contradictorie, în care ne acuză că noi am fi de vină că am luat sub formă de învinuire propriile lor semnături, ci, destituiți fiind de toți cei întruniți la Constantinopol, ei n-au acceptat nici destituirea pronunțată de acești părinți, socotind adunarea lor drept «sinod al nelegiuitorilor», refuzând să-i numească episcopi ca nu cumva în chipul acesta să se confirme sentința dată împotriva lor. Și au și declarat pentru ce motiv nu-i recunosc de episcopi: pentru că, ziceau ei, erau în fruntea unei periculoase erezii. Or de atunci n-au trecut nici 17 ani de când s-au petrecut aceste lucruri. Iar căpeteniile celor care i-au destituit erau tocmai Eudoxios, Evipios, Gheorghe, Akacios și ceilalți care fac parte din cei pe care voi nici nu-i cunoașteți. De unde se vede că cei care au pus stăpânire astăzi pe Biserici sînt tocmai urmașii acelora, unii fiind hirotoniți în locul lor, alții promovați de ei înșiși ².

III

Să ne spună cei care mă învinuiesc pe mine ca eretic cum puteau fieretici acești oameni, despre care nu acceptau să-i destituie și cum se face că ar fi ortodocși ceilalți, care au fost promovați de ei și care păstrează încă aceleași credințe ca și părinții lor! Dacă Evipios e ortodox, cum se face atunci că Eustatios, care a fost destituit de el, nu-i laic? Și dacă același Evipios e eretic, cum se face că se află azi în comuniune cu Eustatios, care a fost hirotonit tocmai de mîna lui? Dar

1. Una din mîngîierile cele mai mari ale Sf. Vasile e cea exprimată aici: poporul n-a vrut să primească inovațiile ariene.

2. Ca și în alte epistole, Sf. Vasile face un scurt rezumat al frămîntărilor ariene. Poate că, în fond, Eustatîu și ceilalți descriși aici se încapățîneau legîndu-se mai mult de termeni decît de dogma însăși. Poate de aceea i-a și urgisit poporul. A se vedea și ep. 226, 244 și altele.

acestea sînt doar jocuri de petrecere puse la cale împotriva Bisericii lui Dumnezeu, spre folosul acelor oameni care n-au altceva de lucru decît să invinuiască pe oameni, pentru ca apoi tot pe ei să-i instaleze din nou.

Altarul lui Vasile Paflagonianul a fost răsturnat de Eustatios, pe cînd străbătea ținutul respectiv, ceea ce nu l-a oprit să slujească el însuși la aceleași trapeze, iar azi pe același Vasilide îl cheamă ca să și le preia! Tot Eustatios a afurisit pe prea evlaviosul frate Elpidios, din pricină că acesta se unise cu cei din Amasia, iar acum roagă pe cei din Amasia să-i ofere și ei comuniunea. Predicile lui Evipios știți și voi înșivă cît de îngrozitoare erau, iar acum pe cei care împărtășesc părerile lui Evipios același Eustatios îi preamărește pentru ortodoxia lor, cu singura condiție ca să-l ajute în rîvna cu care se luptă ca să fie recunoscut iarăși! Cît despre mine, eu sînt învinuit nu pentru că aș fi săvîrșit vreone dreptate, ci pentru că au crezut că în felul acesta își atrag stima celor din Antiohia. Cei pe care i-am rechemat anul trecut din Galatia, în nădejdea că prin mijlocirea lor vor putea să-și asigure deplina exercitare a vredniciei episcopale, erau oameni pe care-i cunosc și cei care au avut foarte puțin de lucru cu ei. Cît despre mine, să nu-mi dea vreodată Dumnezeu răgaz să număr faptele acestor oameni! Și cu toate acestea, cei din suita celor apropiați de Eustatios și care erau cei mai de încredere ai lui, străbăteau întregă țara cu onoruri și cu ceremoniile obișnuite episcopilor, fiind introduși în oraș cu alai mare și ținînd adunări cu mare răsunset. Le-a fost încredințată turma, le-a fost dat altarul. Toți cei de azi știu că după ce s-au repezit pînă la Nicopole, totuși n-au putut face nimic din cele ce au făgăduit: cei de acolo știau în ce chip «s-au întors» ei și cum s-a ajuns la acest pas. În realitate ei caută să facă totul numai în favorul lor propriu. Dacă spun că și-au schimbat părerile, atunci să ne arate căința lor consemnată în scris, anatema împotriva crezului celor din Constantinopol și să renunțe de a mai înșela pe cei simpli. Acestea le cerem.

IV

Oricît de mici și de slabi am fi, iubiți frați, noi sîntem mereu aceiași prin harul lui Dumnezeu, ca unii care nu ne-am schimbat deodată cu evenimentele de azi. N-avem o credință în Seleucia, alta în Constantinopol, alta în Zele, alta în Lampsac, alta în Roma; iar cea care circulă acum nu-i deosebită de cele dinainte, ci e una și aceeași credință.

Precum am primit de la Dumnezeu așa ne botezăm, ne botezăm după cum credem, după cum credem așa ne închinăm Domnului, nici nu despărțim pe Duhul de Tatăl și de Fiul, nici nu punem pe Tatăl mai presus decât Duhul, după cum nici nu spunem că Duhul e mai bătrîn decât Fiul așa cum încearcă să dovedească gurile celor ce hulesc³. Cine este atît de îndrăzneț încît să tăgăduiască ceea ce a așezat Dumnezeu și să scorească pentru numele dumnezeiești o altă ordine personală? Dar nici nu spun că Duhul e creatură din clipa în care El e pomenit împreună cu Tatăl și cu Fiul și nici nu îndrăznim să numim cu nume de slujitor pe Cel rînduit să comande. Vă îndemn, dar, să vă aduceți aminte de amenințarea Domnului, Care a zis: «Orice păcat și orice hulă se vor ierta oamenilor, dar hula împotriva Duhului Sfînt nu se va ierta nici în veacul de acum și nici în cel ce va să vie»⁴, de aceea să vă feriți de învățăturile periculoase împotriva Duhului. Să vă țineți tari în credință, aruncați-vă privirile în jurul vostru pe pămînt și convingeți-vă că e mică această partidă care e bolnavă. Tot restul Bisericii, care, de la o margine pînă la cealaltă a lumii, a primit Evanghelia, e în această învățătură sănătoasă și nesmintită, pe care o apărăm. Ne rugăm ca ea să nu fie ruptă din comuniune și ne mai rugăm să avem parte de voi în ziua Domnului nostru. Iisus Hristos, în ziua dreptății Sale, cînd va veni să dea fiecăruia după faptele lui.

EPISTOLA 252

Către episcopii din provincia Pontului

Scrisă în anul 376

Cinstea dată martirilor⁵ trebuie să fie recunoscută cu rivnă de toți cei care-și pun nădejdiile în Domnul, și îndeosebi voi, care mărturișiți virtutea și care prin rînduielile voastre binevoitoare față de vestiții voștri soți de robie arătați sentimente bune, pentru care sînteți puși la încercare de dragul Stăpînului nostru comun. Dar rivna voastră își are rost în chip deosebit într-o anumită înrudire pe care viața petrecută într-o aspră disciplină o are cu cei pe care puterea sufletească i-a îndem-

3. Mereu aceeași formulă trinitară, pe care o întîlnim și în tratatul «Despre Duhul Sfînt», dar și în multe din epistole.

4. Matei 12, 31—32.

5. Despre cultul acestor mucenici martirizați sub Iulian Apostatul ne vorbește Sf. Vasile în mai multe epistole: 100, 142, 200. Cu ocazia pomenirii lor episcopii prezenți țineau și întruniri cu scop bisericesc.

nat să pornească spre desăvîrşire. Întrucît Eupsihios şi Damas şi cei împreună cu ei sînt mucenici vestiţi, a căror pomenire se face în fiecare an în oraşul nostru şi chiar şi în tot ţinutul din jur, Biserica Vă cheamă la pomenirea lor, pe Voi, podoaba acestui ţinut, şi vă cere prin graiul nostru să reluaţi obiceiul pe care-l aveţi altădată, de a ne vizita. Convinşi că vi se cere o mare lucrare în sînul unui popor care caută să fie luminat de voi şi că răsplăţi mari sînt pregătite în cinstirea cu care înconjuraţi pe martiri, primiţi invitaţia mea şi-mi faceţi această plăcere, iar cu preţul unei mici oboseli gustaţi o mare binefacere.

EPISTOLA 253

Către preoţii din Antiohia ¹

Scrisă în anul 376

Prea iubitul şi prea evlaviosul fratele nostru Sanctissimus, care e preot împreună cu noi, descriind dragostea şi prietenia celor din Apus faţă de noi ², va uşura, pe de-o parte, lupta pe care o duceţi pentru Bisericile lui Dumnezeu, iar pe de alta, vă va înălţa şi vă va pune în mişcare arătînd în chip vioi, cu cuvintele lui proprii, cîtă rîvnă cer împrejurările de astăzi.

Întrucît fiecare din ceilalţi ne-au raportat pe jumătate care sînt părerile bărbaţilor de acolo şi starea lucrurilor; în schimb, fiind în stare să priceapă gîndurile oamenilor şi să tilcuiască cu precizie starea lucrurilor, Sanctissimus Vă va spune toate şi Vă va îndruma în toate privinţele rîvna voastră cea bună. Aşadar, aveţi material care se potriveşte cu dorinţa pe care aţi arătat-o totdeauna privitor la grija pe care o arătaţi în folosul Bisericilor lui Dumnezeu.

EPISTOLA 254

Către Pelaghie, episcop în Laodiceea Siriei *

Scrisă în anul 376

O! dacă mi-ar da Dumnezeu cîndva prilejul să întilnesc personal pe Cuvioşia Ta cea binecredincioasă şi atunci, tot ce am uitat să pun în

1. Probabil se adresează preoţilor rămaşi fideli Sf. Meletie.

2. În sfîrşit, iată şi un cuvînt de apreciere pozitivă a celor din Apus faţă de lipsa de înţelegere şi de mîndria pe care le-au arătat în toate încercările de piuă acum. E drept, deocamdată numai vorbe.

*. Episcopul Pelaghie sempa şi în anul 372 memoriul adresat apusenilor (ep. 92).

scrisoare, să completez prin prezența mea! Pentru că am început târziu să vă scriu și de multe lucruri simt că trebuie să mă scuz. Întrucît se află aici prea iubitul și prea evlaviosul frate Sanctissimus preotul², acela îți va istorisi toate, atît cele ale noastre, cît și cele ale Apusului. Sigur că noutățile de acolo Te vor bucura, în schimb cînd va descrie tulburările care s-au înstăpînit la noi, s-ar putea ca să mai adauge și altă supărare și tulburare pe lîngă cele cîte le ai deja în inima ta bună.

Cu toate acestea nu-i fără folos să vă întristați — sînteți în stare să îmblînziiți și pe Dumnezeu. Grija ce mi-o vei arăta se va revărsa peste noi, dacă vom avea fericirea să fim întăriți de Dumnezeu și dacă vom avea conlucrarea rugăciunilor Tale. Dacă Te vei ruga, deci, împreună cu mine, vom scăpa de atîtea neliniști, iar Domnul ne va îndruma și la îndeplinirea dorințelor mele, adică să Te vedem personal și pe Cuvioșia Ta.

Epistola 255

Către Vitus, episcop în Karro *

Scrisă în anul 377

O! dacă s-ar putea să trimit cuvioșiei tale în fiecare zi cîte o epistolă! Pentru că din clipa în care am cunoscut dragostea Ta aș dori foarte mult să fiu lîngă tine, iar dacă nu, măcar să-ți scriu și să primesc epistole, ca să pot să te informez despre mine și să aud cum o duci și Tu. Întrucît n-avem cîte am vrea, ci numai cîte ne dă Domnul, sîntem datori să primim cu recunoștință și numai atîtea. Mulțumesc, deci, Bunului Dumnezeu că mi-a dat prilejul să scriu Cuvioșiei Tale în legătură cu sosirea prea iubitului și prea evlaviosul nostru frate, preotul Sanctissimus, care, îndurînd multă oboseală în drumul lui, îți va istorisi în amănunt toate cîte a aflat în Apus.

De aceea sîntem datori să ne arătăm mulțumitori față de Dumnezeu și să-L rugăm să ne dea și nouă aceeași pace și să ne primim unii pe alții cu voie bună. Să saluți din partea mea întregă frățietatea cea întru Hristos.

2. Sanctissimus colecta subscrieri de la diferiți episcopi (ep. 239, 255, 256 etc.).

* Prieten devotat al Sf. Vasile, episcopul Vitus va participa și la ședințele sin. II ecumenic, cf. P. Hristu, *op. cit.*, III, 352.

EPISTOLA 256

**Episcopul Vasile scrie către prea dorții
și prea cuvșoșii preoți Acacios, Pavel și Silvan
și către diaconii Silviu și Lucios
și alți frați călugări ¹**

Scrisă în anul 376

Am auzit că o grea prigoană s-a pornit din nou împotriva Voastră, și anume că, îndată după Paști, cei care au «postit ca să se certe și să se sfădească» ² s-au năpustit asupra corturilor voastre, aruncînd în foc truda voastră, ca să vă pregătească astfel în ceruri locaș nefăcut de mină, iar pentru ei înșiși strîngînd sub formă de comoară tocmai focul de care s-au folosit ca să vă piardă. Văzînd cele întîmplate am suspinat adînc, plîngînd nu pentru viața trupurilor voastre — Doamne ferește —, ci pentru cei care ajuseseră atît de scufundați în păcat încît și-au întins propria lor răutate pînă într-acolo! M-am așteptat să vă văd alergînd repede spre smerenia mea ca spre un adăpost mai înainte pregătit, avînd nădejdea că Domnul îmi va da să mă mai mîngîi puțin îmbrățișîndu-vă în aceste suferințe neîntrerupte, pentru ca, întîmpinînd vrednicele Voastre sudori, pe care le picurați în folosul adevărului, să le adun eu pe greoiul meu trup și astfel să m-ajute să iau și eu măcar o pîrticică din laurii pregătiți vouă de Judecătorul cel Drept.

Înrucît ideea acestui demers nici măcar nu v-a trecut prin minte și nici nu v-ați gîndit că ați putea primi de la mine vreo mîngîiere, aș dori să găsesc măcar prilejuri mai dese ca să vă scriu și atunci, ca și cei care aclamă pe alergători, aș striga și eu prin scrisorile mele cuvinte de încurajare în buna voastră luptă. Dar pînă și acest lucru mi-a fost greu din două pricini: cea dintîi e că nu știam unde locuiți, a doua, pentru că nu-s mulți care să plece de la noi la voi. Dar Domnul ni l-a adus, de curînd, pe prea evlaviosul preot Sanctissimus, fratele nostru, prin care salut dragostea voastră și vă cer să vă rugați pentru mine în bucurie și veselie, pentru că «plata voastră este multă în ceruri» ³. Iar pentru că puteți vorbi deschis către Dumnezeu, să nu încetați zi și noapte să strigați către El ca să domolească această furtună din Biserici, pentru ca

1. În anul 376 ereticii au provocat prigoane împotriva ortodocșilor din Bereea Siriei, îndeosebi împotriva grupurilor de monahi. Sf. Vasile îi mîngîie cu această scrisoare. Se pare că primul dintre cei amintiți aici, Acacios, va fi ales mai tîrziu episcop de Bereea Siriei, fiind amestecat mai tîrziu în polemica dusă împotriva Sf. Ioan Hrisostomul.

2. *Isaia* 58, 4.

3. *Matei* 5, 12.

păstorii să fie redați popoarelor lor și ca Biserica să-și revină la vrednicia care i se cuvine.

Sînt convins că dacă se va afla un glas care să înduplece pe Dumnezeu bunătății, El nu Se va lăsa așteptat prea multă vreme cu Milele Sale și deodată cu încercarea aceasta ne va da și tăria ca să putem răbda toate*.

Salutați din partea mea pe toți frații.

EPISTOLA 257

Către călugării maltratați de arieni

Scrisă în anul 376

I

Cîte am frămîntat eu însumi în inima mea, după ce am auzit vorbindu-se despre suferința cu care ați fost încercați de către vrăjmașii lui Dumnezeu, m-am gîndit că ar fi bine să vi le istorisesc și vouă prin scrisoarea aceasta. Într-o vreme socotită vreme de pace Voi v-ați dobîndit o fericire care-i pregătită celor «prigoniți din pricina numelui»¹ lui Hristos. Căci nu fiindcă un nume plăcut și binevenit a fost dat lucrătorilor răului, ci pentru că trebuie să vedem în faptele lor altceva decît fapte dușmănoase. Eu cred că-i mai de temut războiul ce ni-l fac cei din neamul nostru, pentru că de dușmanii declarați e ușor să te păzești², în schimb sîntem expuși inevitabil la tot felul de neplăceri din partea celor care trăiesc printre noi. Tocmai dintr-o astfel de pricină au pornit și relele care au dat peste Voi. Și părinții voștri au fost prigoniți, dar aceasta o făceau cei care se închinau la idoli. Le-a fost răpită și lor viața, casele le-au fost nimicite, ei înșiși erau surghiuniți de cei care se luptau pe față împotriva numelui lui Hristos. În schimb, cei care ne prigonesc azi pe noi nu ne urăsc mai puțin decît aceia, iar ca să înșele mulțimea, ei se dau drept purtători ai numelui lui Hristos, pentru ca nici cei care suferă cu adevărat prigoane să n-aibă mîngîierea deplină că de fapt numai «mărturisesc» pentru credință, căci chiar dacă mulțimea mai neînvățată recunoaște și ea că ni se face nedreptate, totuși ea

*. I Cor. 10, 13.

1. Matei, 5, 11.

2. În amărăciunea sa față de lupta din culise dusă împotriva ortodocșilor și mai ales a monahilor, Sf. Vasile face o asemănare cu lupta dusă de persecutorii păgîni împotriva martirilor de pe vremuri, numai că cea de acum e mult mai amară la gust pentru că persecutorii de acum se dau drept «creștini».

nu socotește drept martiraj moartea pe care noi o îndurăm pentru adevăr.

Iată de ce sînt convins că Dreptul Judecător ne pregătește mai mare răsplată decît celor care sufereau atunci martiriul; aceia se puteau justifica prin aprobarea oamenilor și în același timp așteptau și răs-plata lui Dumnezeu, pe cînd noi nu primim de la popor ca recunoaștere cinstea cuvenită pentru faptele noastre bune. E firesc, așadar, ca în viața viitoare să fie rezervată o răsplată mult mai bogată muncilor îndurate pentru credință.

II

De aceea vă cerem să nu vă pierdeți curajul la vremuri de mîhnire, ci să vă reînnoiți în dragostea de Dumnezeu și rivna voastră să crească cu fiecare zi, bineștiind că prin voi trebuie salvat restul credinței³, pe care Domnul o va afla la venirea Sa pe pămînt. Nu trebuie să vă tulburați dacă unii episcopi au fost alungați din Bisericile lor. Dacă s-au ivit și trădători printre clerici, nu trebuie să se clatine încrederea noastră în Dumnezeu. Nu numele sînt cele care ne mîntuiesc pe noi, ci cugetele și adevărata noastră dragoste față de Creatorul nostru. Gîndiți-vă că în capcanele care I-au fost întinse Mîntuitorului nostru arhieriei, cărturarii și bătrînii erau cei care unelteau aceste curse, că nu întilneai decît cîțiva oameni din popor care să primească cuvîntul cu suflet sincer, că nu numărul mare al mulțimii s-a mîntuit, ci doar cei aleși de Dumnezeu. Să nu vă speriați de mulțimea poporului care, ca și apele mării, se lasă dusă de vînturi în toate direcțiile. De-ar rămîne numai unul să se mîntuiască așa ca Lot în Sodoma⁴, acela ar trebui să rămînă pînă la dreapta judecată cu o nădejde neclintită în Hristos, pentru că Domnul niciodată nu va părăsi pe sfinți. Rugați-vă sincer pentru nenorocitul meu suflet.

EPISTOLA 258

Către episcopul Epifanie

Scrisă în anul 377

I

Ceea ce era de așteptat de mult timp, după proorocia Mîntuitorului, se confirmă acum prin realitatea faptelor, că «din pricina înmulțirii

3. Luca 18, 8.

4. Fac. 19, 1—38.

fărădelegii iubirea multora se va răci»¹, fapt care a ajuns dominant la noi, dar care e contrazis de scrisoarea adusă de la Prea Sfinția Ta. Într-adevăr, ea e un semn real și neobișnuit al dragostei cu care ți-ai adus aminte de mine, un om atât de modest și de mică vrednicie, căruia i-ai mai trimis să-l viziteze și câțiva frați, purtători vrednici ai unor scrisori irenice. Nimic nu-i mai rar decât o astfel de privesc, astăzi, când toți sîntem priviți cu bănuială din toate părțile. Oamenii de azi nu mai au inimă, nicăieri nu auzi de compătimire, de lacrimi vărsate pentru vreun frate aflat în suferință. Nici prigoanele dezlănțuite împotriva celor ce luptă pentru adevăr, nici Biserici nenumărate care o duc numai într-un geamăt, nici șirul lung de greutăți care ne învăluie nu sînt în stare să ne miște și să provoace înțelegere pentru cel din jurul nostru. Ne revoltăm împotriva căderilor, mărim și mai mult rănile, facem și mai grele pătimirile provocate de eretici într-o vreme cînd noi, care lăsăm să se înțeleagă că avem în credință aceleași vederi, ne îndepărtăm unul de altul pentru cine știe ce fleacuri mărunte. Și atunci cum să nu admiri pe cel care arată în astfel de împrejurări o dragoste curată și deschisă față de aproapele său și care tocmai de dincolo, de atîtea mări și țări, care despart trupurile noastre, ne bucură sufletele cu atîtea solicitări ?

II

Ceea ce am mai admirat la Tine e faptul că ai privit cu durere dezbinarea fraților de pe Muntele Măslinilor² și vrei să încerci o împăcare între ei. Nu ți-au scăpat nici uneltirile urzite de alți tulburători, ci te-ai angajat și în această privință cu o nouă sarcină, lucrare pe care iarăși am aprobat-o. Dar ceea ce n-am crezut că poate pleca de la Tine a fost faptul că ai încredințat îndreptarea acestor lipsuri unui om ca mine, care nu prea sînt condus de harul lui Dumnezeu, pentru că trăiesc printre păcate și acum nu mai am nici o destoinicie în cuvinte³, pentru că m-am îndepărtat sufletește de orice înțelepciune deșartă și pentru că n-am ajuns încă să stăpînesc deplin nici dogmele adevărului.

Am răspuns, deci, prea iubiților noștri frați de pe Muntele Măslinilor (Eleon), lui Paladiu al nostru și italianului Inochentie în legătură cu ceea ce ne-ai scris, și anume că la Simbolul credinței din Niceea noi

1. Matei 24, 12.

2. E vorba de erezia lui Apolinarie, care tăgăduia integritatea firii umane a Mîntuitorului și care a izbucnit mai întîi între niște călugări pe Muntele Măslinilor.

3. Iarăși o modestie din partea Sf. Vasile. Cunoștința sa cu bătrînul Epifanie al Ciprului († 403) se va fi făcut prin Diodor din Tars, ascuns la Antiòhia din pricina arienilor. Acolo venise și Epifanie să ajute pe ortodocși să-și aleagă un ortodox în locul lui Vitalie, hirotonit de ereticul Apolinarie. Din păcate nici el n-a reușit în planul său.

n-avem voie nici să adăugăm ceva, nici să prescurtăm, în afară de doxologia legată de Duhul Sfânt, pentru că despre Duhul Sfânt Părinții noștri n-au făcut mențiune decît în treacăt, întrucît pînă atunci problema în sine nu fusese încă adusă în discuție. Cit despre dogmele atinse în Simbolul credinței privitoare la întruparea Domnului, noi nici nu le-am pus în discuție și nici nu am argumentat acceptarea lor, pentru că depășesc puterea noastră de înțelegere, întrucît, după cum știm, în momentul în care ne atingem de simplitatea credinței atunci nu vom mai putea pune capăt discuțiilor, pentru că veșnic principiul contradicției ne va duce tot mai departe și vom tulbura continuu cugetele oamenilor de rînd prin introducerea celor mai stranii idei.

III

În ceea ce privește Biserica din Antiohia (mă gîndesc la cea care a păstrat aceleași vederi cu ale noastre), de ne-ar hărăzi Dumnezeu bucuria s-o vedem odată unificată! Ea e deosebit de expusă intrigilor dușmanului, care vrea să se răzbune pe ea pentru motivul că aderenții ei aici au luat pentru prima dată numele de creștini ⁴. În Antiohia erezia face dezbinare nu numai între creștini și arieni, ci chiar și între creștinii înșiși. În ce mă privește pe mine, întrucît prea venerabilul episcop Meletie a fost cel dintîi care a vorbit deschis pentru adevăr și a susținut această luptă încă din vremea împăratului Constanțiu, și întrucît Biserica mea l-a avut în comuniune și l-a iubit în mod deosebit pentru rezistența lui statornică și neclintită, cu ajutorul lui Dumnezeu, eu am păstrat pînă acum legătura cu el și cu voia Lui o voi păstra și de acum înainte. Chiar și prea fericitul papă Atanasie, atunci cînd a venit de la Alexandria, dorea fierbinte să păstreze contactul cu Meletie, dar din pricina unor sfetnici răi unirea dintre ei s-a amînat un timp, ceea ce ar fi fost bine să nu se fi întîmplat. N-am primit niciodată în comuniune pe nimeni altul din cei care au mai încercat ulterior ⁵, nû pentru că i-am fi socotit nevrednici, ci pentru că n-am avut nici un motiv să-l osîndim pe acesta ⁶. Cu toate că am auzit vorbindu-se multe pe socoteala fraților acestora, eu nu le-am dat crezare, pentru că acuzații nu se găseau de față cu acuzatorii, cum cere Scriptura: «Nu cumva Legea noastră judecă pe om dacă nu-l ascultă mai întîi și nu știe ce a

4. *Fapte*, 11, 26.

5. Pe Paulin.

6. Adică pe Meletie. În epistola 89 Sf. Vasile spune lui Meletie: «Venerabilul Atanasie ar fi vrut să se unească cu noi și a făcut tot ce a fost cu putință din partea lui, dar s-a întristat căci atunci a trebuit să plece fără a fi putut restabili comuniunea».

făcut ?»⁷. Iată de ce nu putem să le scriem, prea cinstite frate, și nu trebuie să fim siliți s-o facem.

Dar după cum zici Tu n-ar trebui nici să ne unim cu unii, nici să ne ferim de ceilalți, ci mai bine să aducem la starea primordială elementele dezbinat. De aceea întâi și întâi roagă-te. În al doilea rând, îndeamnă-i să-și lase la o parte ambițiile și, ca să redea Bisericii puterea ei și să îngenunche orgoliul dușmanilor, să caute să se unească între ei.

Mult mi-a mîngîiat sufletul și adaosul precis în care ai explicat deplin lucrurile, teologhisind că e necesar să mărturisim existența a trei ipostasuri (sau persoane, n.tr.). Să învețe, dar, de la Tine frații antiohieni, cu toate că și pînă acum au știut-o, căci e limpede că Tu n-ai fi ales comuniunea cu ei dacă nu te-ai fi asigurat dinainte despre ei.

IV

Poporul maguseilor⁸, despre care Te-ai învrednicit să-mi ceri informații în altă scrisoare, e foarte răspîndit pretutindeni în părțile noastre, pentru că s-a infiltrat în calitate de coloniști aduși de mult din Babilon. Ei au obiceiuri aparte, n-au legături cu alți oameni și e cu totul imposibil să stai de vorbă cu ei, pentru că sînt robiți de diavol spre a face voia lui. La ei nu există nici cărți, nici dascăli care să-i învețe dogmele, ci sînt crescuți în tradiții nebunești, iar nelegiuirea se transmite din tată în fiu. În afară de aceste obiceiuri, pe care le poate constata oricine, ei se feresc ca de un lucru necurat să junghie vreun animal, cerînd străinilor să le sugrume vitele de care au nevoie în alimentație. În schimb se bălăcesc în căsătorii nelegitime, focul e cinstit ca zeitate și altele de acest fel.

În privința genealogiilor magilor, începînd cu Avraam nimeni pînă acum nu ni le-a istorisit, în schimb maguseii pun ca protopărinte al neamului lor un oarecare Zarnuas. Altceva nu mai pot scrie Prea Sfinției Tale despre ei⁹.

EPISTOLA 259

Către călugării Paladios și Inochentios *

Scrisă în anul 377

Cît de mult vă iubesc eu trebuie să o deduceți după dragostea pe care mi-o arătați și voi mie. Mereu am dorit să fiu un făcător de pace,

7. Ioan, 7, 51.

8. Din Arabia.

9. Se vede că Sf. Epifanie căuta să-și îmbogățească informațiile despre credința maguseilor, despre care și scrie în *Panarion*, Migne, P. G., 42, 797.

*. Aproape nu e scrisoare în care să nu ceară Sf. Vasile să se facă rugăciuni pentru el. Cu atît mai mult cere acest lucru de la monahi. A se vedea și epist. 258.

dar pentru că nu am reușit, m-am întristat. Cum n-ar fi așa? Și totuși din pricina aceasta nu pot urî pe nimeni, căci știu că tocmai binele păcii este cel care ne-a fost răpit. Dacă dihonnia neînțelegerilor vine din altă parte, să dea Dumnezeu ca să se astîmpere odată și cei care le-au pornit! De bună seamă, eu nu vă pot cere să veniți mai des pe la mine dar nici să nu credeți că ne-ați stingheri dacă ați da pe la noi. Știu că oamenii care și-au ales viața dusă în sărăcie și care își procură cu mîinile lor cele necesare nu pot lipsi mult timp de la casele lor. Dar oriunde ați fi, aduceți-vă aminte și de mine și rugați-vă cel puțin să fim în pace cu noi înșine și cu Dumnezeu, fără ca să ne tulbure vreun gînd oarecare.

EPISTOLA 260

Către episcopul Optim ¹

Scrisă în anul 377

I

Întotdeauna îmi place să mă uit la copii, atunci cînd văd în purtarea lor cumi_nenție și statornicie, care se ridică deasupra vîrstei lor, și cînd mai văd că sint și evlavioși, lăsîndu-ne să nădăjduim de la ei ceva deosebit în viitor. Dar cînd i-am mai văzut și venind la mine cu o scrisoare de la tine, mi-au fost de două ori dragi. Cînd am citit și această scrisoare și am văzut în ea întreaga Ta purtare de grijă față de Biserică, precum și interesul pentru lectura Sfințelor Scripturi, am dat slavă lui Dumnezeu, rugîndu-L să reverse din bunătățile Sale peste cei care-mi aduceau o astfel de scrisoare, precum și celui care mi-a scris-o.

II

Mi-ai cerut să-ți spun care poate fi înțelesul aceluia cuvînt des repetat în diferite prilejuri «tot cel ce va ucide pe Cain înșeptit se va pedepsi» ². Prin aceasta mi-ai dat să înțeleg, de la început, că tu ții strict porunca dată de Pavel lui Timotei ³ — încă o dovadă clară că-ți place

1. Episcop în Antiohia Pisidiei, Optim era bun prieten cu Grigorie de Nazianz. Se vede că el obișnuia să pună întrebări acestor mari dascăli la care el dădea uneori răspunsuri copilăroase. De aici aluzia discretă de la începutul acestei epistole. Tema acestei lungi epistole e răspunsul dat în legătură cu «pedepsirea de șapte ori» (resp. înșeptită) pentru cel care va ucide pe Cain (*Fac.* 4, 15) și despre păcatul lui Lameh (*Fac.* 4, 23—24). Sf. Vasile adîncește ideea că ispășirea răului e o normă de drept imprescriptibil.

2. *Fac.* 4, 5.

3. *I Tim.* 4, 13.

citirea Scripturilor —, apoi m-ai înviorat și pe mine, bătrînul amorțit de vîrstă, de boală și de mulțimea supărărilor care s-au abătut asupra mea, copleșindu-mi viața, cu mintea ta mi-ai încălzit din nou ființa, care era asemenea cu cea a animalelor care se tupilează în vizuină, și prin aceasta m-ai readus parcă la starea de veghe și la lucrările vieții.

Citatul amintit se poate țilcui simplu de tot, dar în același timp el se poate înțelege și în chip deosebit. Înțelesul cel mai simplu care se poate țilcui ușor, de oricine, e acesta : Cain trebuie pedepsit de șapte ori pentru cele ce a făcut. Într-adevăr, nu-i cazul ca un judecător conștiincios să stabilească răsplăți absolut egale pentru faptele săvîrșite, în schimb trebuie ca acela care a dat dovadă de o nelegiuire atît de mare să-și plătească datoria cu dobîndă ca el să devină mai bun în urma pedepselor și să învețe și alții din exemplul lui. Întrucît, dar, a fost hotărît despre Cain ca să plătească de șapte ori ca pedeapsă pentru greșelile lui, acela care-l va ucide va anula, zice Scriptura, această hotărîre dată în legătură cu el de judecata cea dumnezeiască. Acesta-i înțelesul așa cum se vede el la prima lui lectură.

III

Întrucît cugetarea oamenilor sîrguincioși e făcută să scruteze adîncurile, ea se întrebă cum se poate împăca dreptatea cu acest «înșeptit», adică dacă e vorba de șapte ispășiri pentru păcatul săvîrșit ori dacă nu-i decît un singur păcat ? Or Scriptura dă ca limită pentru iertarea păcatelor numărul de șapte. «Doamne, de cîte ori va greși față de mine frațele meu și-i voi ierta lui ? (întrebă Petru pe Domnul, n.tr.). Oare de șapte ori ?». La care Mîntuitorul îi răspunde : «Nu zic ție de șapte ori, ci de șaptezeci de ori cîte șate»⁴. Deci Mîntuitorul n-a trecut la alt număr, spre a arăta limita iertării, ci a rămas la același număr, înmulțindu-l însă de șapte ori. Tot așa după șapte ani evreul putea să se elibereze din robie⁵. Șapte săptămîni de ani aduceau, după ei, vestitul jubileu, în timpul căruia pămîntul respecta sabatul, datoriile erau anulate, robii eliberați⁶ și astfel, așa-zicînd, se începea o viață nouă de la început, timp în care cea veche își primea sfîrșitul în cel de al șaptelea număr.

Aceste obiceiuri erau simboluri ale veacului, care-și face revoluția în cicluri de cîte șapte zile ale săptămîinii în drumul căruia sîntem cu-

4. Matei 18, 21—22. Nu trebuie uitat că Sf. Vasile citează totdeauna după textul Septuagintei. În textul ebraic înțelesul versetului din *Fac.* 4, 5 e acesta : dacă va ucide cineva pe Cain, acela va fi pedepsit de 7 ori ca și cum ar fi comis 7 ucideri. Cf. Y. Courtonne, *op. cit.*, III, 106—107.

5. *Deut.* 15, 12.

6. *Lev.* 25, 10.

prinși și noi : în acest an păcatele se iertau după binevoitoarea înțelegere a Domnului nostru, ca să nu fim dați pedepsei fără de sfârșit a veacului viitor. Așadar cuvîntul «de șapte ori» se folosește din pricina înrudirii lui șapte cu lumea aceasta, pentru că oamenii îndrăgostiți de această lume trebuie să-și afle pedeapsa, mai ales obiectele care i-au făcut să-și aleagă o viață păcătoasă.

Cît despre ispășiri, dacă vrei să vorbim despre păcatele săvîrșite de Cain, vom da iar de numărul șapte, iar dacă se desiginează pedepsele pe care Judecătorul le-a rînduit pentru el, nu ne-am înșela nici în ce privește înțelesul cuvîntului «ispășire». În ceea ce a îndrăznit Cain să facă, primul păcat este invidia din pricina preferinței al cărei obiect era Abel ; al doilea e viclenia cu care s-a adresat fratelui său cînd a zis : «Să ieșim la cîmp»⁷, a treia e uciderea, care e o potențare a răului, a patra constă în faptul că e vorba tocmai de uciderea unui frate, ceea ce-i o nelegiuire și mai mare ; a cincea ne prezintă pe Cain ca fiind primul om ucigaș, care a lăsat lumii întregi o pildă atît de nenorocită ; a șasea greșeală a lui Cain o formează faptul că i-a pus pe părinți în doliu, iar cea de a șaptea e faptul că a mințit pe Dumnezeu, întrucît la întrebarea Domnului : «Unde este Abel, fratele tău ?», el a răspuns : «nu știi !»⁸. Așadar șapte vini trebuiau ispășite de Cain pentru uciderea comisă de el. Cînd Domnul i-a zis : «Blestemat să fie pămîntul care s-a căscat ca să primească sîngele fratelui tău»⁹ și apoi continuă : «Gemînd și tremurînd vei fi pe pămînt»¹⁰. La care Cain a replicat : «Dacă mă scoți azi de pe fața pămîntului mă voi ascunde și de la fața Ta și voi fi gemînd și tremurînd pe pămînt și oricine mă va afla mă va omori»¹¹. La acestea a răspuns Domnul : «Nu așa ; tot cel ce va omori pe Cain de șapte ori se va pedepsi»¹². Cain credea că orice prim venit îl va prinde ușor, pentru că nu mai avea siguranța pe care ți-o dă pămîntul (acest pămînt care fusese blestemat din pricina lui) și că e lipsit de ajutorul lui Dumnezeu, fiind supărat pe el din pricina nelegiuirii pe care o săvîrșise. Astfel, era convins că nu mai are de așteptat nici un ajutor, nici de pe pămînt, nici de la cer : «și va fi că tot cel ce mă află mă va omori». Or Scriptura combate greșeala lui Cain, spunînd : «Nu așa», adică tu nu vei fi omorît. Și, într-adevăr, moartea e un cîștig pentru cei pedepsiți, pentru că le aduce scăpare de chinuri. Dar fiindcă expresia «ispășire» e luată în două înțelesuri, designînd totodată atît păcatul pentru care a

7. Fac. 7, 8.

8. Fac. 4, 9.

9. Fac. 4, 11 (sic!).

10. Fac. 4, 12 (ed. 1914).

11. Fac. 4, 14 (ed. 1914).

12. Fac. 4, 15 (ed. 1914).

fost pedepsit, cît și modul pedepsirii lui, să vedem dacă într-adevăr sînt șapte feluri de chinuri date celui care s-a purtat atît de rău.

IV

Cele șapte păcate ale lui Cain au fost numărate în capitolul precedent al acestei scrisori. De astă dată vom căuta să vedem dacă suferințele care i-au fost date ca pedeapsă sînt într-adevăr în număr de șapte. Și iată că așa stau lucrurile. Începînd cu întrebarea : «unde este fratele tău, Abel ?», întrebare pe care i-a pus-o Stăpînul iubitor de oameni, nu pentru că voia să afle acel loc, Dumnezeu a vrut să-i dea prilejul lui Cain să exprime părerea de rău, așa după cum o arată chiar cuvintele lui. Atunci cînd el a tăgăduit că ar ști, Dumnezeu l-a convins îndată spunîndu-i : «glasul singelui fratelui tău strigă după Mine din pămînt»¹³, încît cuvintele «unde este fratele tău, Abel» i-au dat ucigașului prilej de a lua cunoștință de păcatul săvîrșit fără ca să aducă lui Dumnezeu o informație nouă. Dacă nu s-ar fi întîmplat să-l caute Dumnezeu, Cain ar fi avut pretext să spună că ar fi fost părăsit și că nu i s-ar fi lăsat nici un prilej pentru pocăință. De aceea s-a prezentat însuși doctorul, pentru ca bolnavul să aibă la cine alerga. Însă Cain nu numai că-și ascunde rana, ci-și mai adaugă una atunci cînd minte spunînd «nu știu, au doară eu sînt pázitorul fratelui meu ?»¹⁴.

Și iată, de acum înainte el începe să-și numere pedepsele : «Blestemat să fie pămîntul din pricina ta»¹⁵. Prima pedeapsă. Un fel de destin tainic îl așteaptă pe Cain și-l silește să lucreze pămîntul, încît, chiar dacă ar mai vrea-o, el n-ar mai avea posibilitatea să se odihnească, iar un cui al suferinței îl ține mereu țintuit de pămîntul pe care l-a urît și care a ajuns blestemat din cauza lui pentru că se murdărise cu sîngele fratelui. «Vei lucra pămîntul» ; groaznică pedeapsă, să-ți petreci viața cu cei pe care tu îi urăști, să locuiești împreună cu un vrăjmaș ; cu un dușman care nu te lasă să te odihnești ! «Vei lucra pămîntul», cu alte cuvinte, pornit cu înverșunare la scormonirea pămîntului, tu să nu mai ai odihnă și libertate nici noaptea, nici ziua să nu mai scapi de oboseli, iar ceea ce-i și mai josnic decît un stăpîn fără milă — să simți în chip tainic nevoia de a porni la lucru. «Și cînd vei lucra pămîntul, acesta nu-și va mai da roadele sale»¹⁶.

Chiar și atunci cînd această robotă nesfirșită ți-ar da un rezultat oarecare, munca în sine n-ar fi o pedeapsă chiar atît de grea pentru cel

13. *Fac.* 4, 10.

14. *Fac.* 4, 9.

15. *Fac.* 4, 11 (sic !)

16. *Fac.* 4, 12.

ce s-ar încrîncena și s-ar obosi fără încetare. Întrucît truda omului e fără sfîrșit, iar oboseala pe care ți-o provoacă pămîntul e și ea de multe ori fără rod (întrucît nici ea nu-și dă roadele sale), urmează cea de-a treia pedeapsă : sterilitatea muncilor : «Și vei fi gemînd și tremurînd pe acest pămînt»¹⁷. Și acum se adaugă încă două la cele trei pedepse : **geamătul continuu și tremuratul trupului din pricină că mădularele nu-și au sprijinul care provine din putere, întrucît s-a folosit rău puterea trupului, s-a primejduit întreaga alcătuire a lui, așa încît se clatină și tremură nefiind în stare nici piinea să și-o ducă cu ușurință, la gură și mai neputincios cînd ia băutura, pentru că mîna sa nelegiuită, după ce a săvîrșit fapta aceea urîtă, nu mai este în stare să-și vină într-ajutor nici pentru trebuințele proprii și pentru necesitățile trupului său**¹⁸.

O altă pedeapsă este aceea pe care Cain o dă pe față atunci cînd spune : «de mă izgonești acum de pe pămînt, mă voi ascunde de la fața Ta»¹⁹. Ce însemnează «dacă mă izgonești de pe pămînt»? Înseamnă că îl scoate din ușurințele pe care pămîntul i le dă. Cain nu era încă mutat în alt loc, în schimb se înstrăinase de bunurile de pe el. «Mă voi ascunde de la fața Ta». Cea mai grea pedeapsă pentru cei înțelepți este despărțirea de Dumnezeu. «Și se va întîmpla că oricine mă va întîlni mă va ucide». Cain face o presupunere care decurge din cele precedente : dacă sînt izgonit de pe pămînt și dacă mă ascund departe de fața Ta, însemnează că voi fi omorît de cel dintîi trecător. Ce zice Domnul ? «Nu, nu va fi așa». Și a pus un semn pe Cain : «aceasta-i cea de-a șaptea pedeapsă, aceea de a nu fi ascunsă și de a putea fi cunoscută de toată lumea, printr-un semn clar, că el e autorul acestor fapte nelegiuite. Pentru cine judecă drept, rușinea e cea mai aspră dintre pedepse. Ea va rămîne în picioare și la Dreapta Judecată — așa am înțeles — pentru că unii vor învia pentru o viață veșnică, alții pentru o rușine și batjocură veșnice.

V

Urmează acum o altă întrebare de același fel, și anume despre cuvintele spuse de Lameh femeilor sale : «am ucis un om pentru rana mea și un tînăr pentru vînația mea»²⁰. Dacă pentru Cain va fi răzbunarea de șapte ori, apoi pentru Lameh «de șaptezeci de ori cîte șapte»²¹. Despre Cain cred unii că a fost omorît de Lameh, că ar fi

17. *Fac.* 4, 12 (ed. 1914).

18. Această osîndă trebuie luată mai mult în sens moral.

19. *Fac.* 4, 19.

20. *Fac.* 4, 23—24. Desigur că acest număr nu vrea să fie înțeles în sens literal, ci simbolic, moral.

21. *Ioan* 1, 24.

supraviețuit pînă la acea generație ca să sufere o pedeapsă și mai îndelungată. Acest lucru nu-i adevărat. Se vede, într-adevăr, că Lameh a săvîrșit două omoruri, după cum ne-o spune el însuși: «am ucis un bărbat și un tînăr, pe bărbat pentru rană, pe tînăr pentru vînătaie, căci una e rana și altceva e vînătaia; una e bărbatul și altceva e tînărul». Dacă pentru Cain va fi răzbunarea de șapte ori, apoi pentru Lameh «de șaptezeci de ori cîte șapte». E drept ca eu să sufăr 490 de pedepse dacă Dumnezeu a pronunțat pentru Cain o dreaptă judecată pentru că i s-au dat șapte pedepse. Căci după cum acela n-a învățat de la altul săucidă, tot așa n-a văzut nici alt ucigaș suferind pedeapsă, pe cînd eu mereu aveam sub ochi pe acest om gemînd și tremurînd, pentru că pe mine, care dovedeam marea mînie a lui Dumnezeu, totuși pilda lui nu m-a făcut mai înțelept. Drept aceea, am meritat să execut 490 de pedepse.

Unii au ajuns la o astfel de tălmăcire, care nu-i nici ea potrivnică învățaturii Bisericii, pentru că de la Cain și pînă la potop au trecut șapte rînduri de oameni și îndată a venit peste ei pedeapsa, pentru că păcatul se răspîndise foarte tare. Însă păcatul lui Lameh n-avea nevoie de potop pentru ca să fie vindecat, ci numai de Cel «Care ridică păcatul lumii»²². Numără, dar neamurile de la Adam pînă la vremea lui Hristos și vei găsi după genealogia dată de Luca cum că Mîntuitorul S-a născut în cea de a șaptezecoa generație.

Așadar, am lămurit aceste probleme după cum am putut. Desigur c-am lăsat la o parte multe amănunte care ar mai fi putut fi explicate, dar n-am vrut să prelungesc lucrurile mai mult decît ar fi încăput într-o scrisoare. Pentru înțelepciunea ta este îndeajuns ceea ce ne spune Scriptura, cînd zice: «Dă sfat celui înțelept și el se va face și mai înțelept» și: «Înțeleptul care a primit un cuvînt îl va aproba și va mai adăuga încă»²³.

VI

În schimb, cuvintele spuse de Simeon Mariei au un înțeles care n-are nimic complicat și nici adînc. «Și i-a binecuvîntat Simeon și a zis către Maria: Acesta este pus spre căderea și spre ridicarea multora din Israel și ca un semn care va stîrni împotriviri, și prin sufletul tău va trece sabie, ca să se descopere gîndurile din multe inimi»²⁴. M-am mirat văzîndu-te că lași afară, ca fiind destul de limpezi, cuvintele amintite, ca să te oprești numai la aceste vorbe: «prin inima ta va trece

22. *Pilde* 9, 9.

23. *Înț. Sir.* 21, 16 (sic!), citație liberă.

24. *Luca* 2, 34—35.

sabie». Ca să explici cum a putut fi pus un astfel de suflet spre pedeapsă și spre înviere, și să spui care-i semnul împotrivirii, așa ceva nu-mi pare mai puțin greu decât să răspunzi de pildă la cea de a treia întrebare : cum va trece sabia prin sufletul Mariei ?

VII

Cred că Mîntuitorul e pentru cădere și pentru înviere, dar nu pentru că unii cad și alții se ridică, ci tocmai pentru că din noi cade ce e mai rău și învie ceea ce-i mai bun²⁵. Arătarea Domnului e în stare să nimicească patimile trupului și să trezească însușirile proprii sufletului. Dacă Pavel spune «Cînd sînt slab, atunci sînt tare»²⁶, însemnează că același om poate fi totodată și slab și tare, adică slab din pricina trupului, dar e tare cu sufletul. Așa și Mîntuitorul, nu le dă unora prilejuri de cădere, iar altora de înviere. Cei care cad, e limpede că din poziția lor verticală, pe care o aveau înainte, din aceasta cad, pe cînd necredinciosul nicicînd nu stă drept, ci mereu se tîrăște pe jos ca șarpele. Deci păcătosul nu stă într-o anumită poziție, din care să poată cădea, întrucît el deja se tîrăște pe jos din pricina necredinței. De aici și prima binefacere : cel care petrece în păcat cade și moare ca să trăiască apoi dreptății și să învieze, căci credința în Hristos ne dăruiește amîndouă harurile. Cade așadar ceea ce-i mai rău, pentru ca în locul lui să aibă prilej să învieze binele ! Dacă nu părăsim desfrîul, atunci nici înțelepciunea nu înviază. Dacă nu părăsim nebuniile, nici cumințenia nu se va ivi. Așa trebuie înțelese cuvintele : «spre căderea și ridicarea multora».

VIII

«Ca un semn, care va stîrni împotriviri». Știu că în Scriptură crucea e numită «semn». «Moise, zice Scriptura, a făcut un șarpe și l-a pus pe semn»²⁷, adică pe o cruce. Avem aici un semn, care ne arată ceva neașteptat și nevăzut : propriu-zis și iudeii îl vedeau, dar era înțeles numai de mințile pătrunzătoare. Și astfel oamenii nu încetează nici azi să se certe cînd vine vorba de întruparea Mîntuitorului. Unii declară că El a luat asupra-Și un trup, alții spun că venirea Lui a fost netrupească ; unii afirmă că a avut un trup supus suferinței, alții că nu se preocupa decît în aparență de misiunea pe care trupul Său trebuia s-o ducă la îndeplinire, unii spun că a avut un trup pămîntesc , alții un trup ceresc ; unii că a existat din veșnicie, alții că abia prin Maria Și-a luat

25. Desigur nu cad și nici nu învie aceiași, ci după ce vor primi sau nu pe Mîntuitorul cel vestit de prooroci.

26. *II Cor.* 12, 10.

27. *Num.* 21, 9 (ed. 1914).

începutul. Iată de ce s-a putut zice : «ca un semn care va stîrni împotriviri».

IX

Scriptura ne vorbește de sabia cuvîntului, în stare să pună la încercare și să deosebească gîndurile, care «pătrund pînă la despărțitura sufletului și duhului, dintre încheietură și măduvă»²⁸. Or, din momentul Patimilor, orice suflet a fost supus la un fel de îndoială, după cuvîntul Domnului, care zice : «voi toți vă veți sminti întru Mine»²⁹. Iată de ce Simeon a proorocit despre Maria : «cînd te vei ridica în picioare lângă cruce, cînd vei vedea ce se întîmplă și vei auzi glasuri, atunci, după mărturia lui Gavriil, după tainica cunoaștere a zămislirii dumnezeiești, după marea descoperire a minunilor, atunci vei avea un fel de tulburare în sufletul tău. Pentru că trebuia ca Domnul să guste moarte pentru noi toți și, odată ajuns victimă de ispășire pentru lume, să îndrepteze pe toți oamenii în sîngele Său. Tu, dar, care ai învățat de sus cele despre Domnul, vei simți o oarecare îndoială, ca un fel de sabie»³⁰. «Ca să se descopere gîndurile din multe inimi»³¹. Iată ce vor să ne spună și aceste cuvinte : după «smintirea» legată de crucea lui Iisus va veni de la Mîntuitorul, pentru ucenici și chiar și pentru Maria, o vindecare rapidă, care le va întări inimile ca să creadă în El. Așa l-am văzut și pe Petru, care, după ce «s-a smintit», s-a legat mai tare de credința în Hristos. Deci ceea ce era omenesc a fost convins despre slăbiciune, pentru ca astfel să iasă la lumină și mai tare puterea Domnului.

EPISTOLA 261

Către locuitorii din Sozopole

Scrisă în anul 377

I

Am citit, preacinstiți frați, scrisoarea pe care mi-ați scris-o în legătură cu ceea ce se petrece la Voi. M-ați făcut astfel părtaș și pe mine la grijile voastre, ca să port și eu grijă de lipsurile voastre și de rîvna

28. *Evr.* 4, 12.

29. *Matei* 26, 31.

30. Interpretarea mesianică a cuvintelor spuse de Simeon Mariei e redată liber, pe înțeles omenesc.

31. *Luca* 2, 35.

de care dați dovadă, lucruri pentru care am adus slavă lui Dumnezeu. Dar totodată am gemut de supărare cînd am înțeles că în afară de tulburarea pe care arienii au provocat-o în Biserici și de încurcăturile pe care acești nenorociți le-au făcut în învățătura creștină, la voi și-a făcut apariția un grai și mai năstrușnic, în stare să arunce pe frați într-o neliniște și mai mare, după cum ne-ați scris, pentru că unii oameni introduc o învățătură nouă cu care urechile credincioșilor nu sînt obișnuite și pe care — spun ei — au scos-o din învățăturile Scripturii.

Ne-ați scris că sînt la voi cîțiva care tăgăduiesc, pe cît le stă în putere, chiar planul economiei mîntuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos, respingînd însuși harul acestei mari «taine a creștinătății»¹. E drept că veacurile trecute nu ne-au spus multe despre acest lucru, dar el a fost descoperit la vremea sa, atunci cînd, trecînd prin toate treptele dragostei pe care o nutrea față de neamul omenesc, Domnul Iisus ne-a învrednicit pînă la urmă de însăși venirea Lui printre noi. A venit în sprijinul creaturii, mai întîi prin patriarhi, a căror viață a fost dată ca pildă și regulă de urmat pentru cei ce voiau să pășească pe urmele sfinților și care, voind să ajungă la desăvîrșire prin fapte bune, trebuiau să dovedească aceeași rîvnă ca și aceia. Mai tîrziu le-a dat o lege drept ajutor, iar îngerii au primit poruncă s-o aplice prin mîna lui Moise. Au venit apoi proroci ca să vestească mîntuirea ce urma să vină, apoi judecători, regi, dreπți, ca să săvîrșească minuni sub forme ascunse. În urma tuturor, în vremea de pe urmă, S-a arătat El însuși în trup «născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să dobîndim înfierea»².

II

Or dacă venirea Mîntuitorului n-ar fi avut loc în trup, atunci Mîntuitorul n-ar fi plătit morții prețul răscumpărării noastre și n-ar fi nimic puterea morții. Într-adevăr, dacă ceea ce fusese supus puterii morții ar fi fost altceva decît ceea ce a luat asupra-Și Mîntuitorul, atunci moartea n-ar fi încetat de a-și arăta mai departe lucrarea și n-am fi avut nici un folos din suferințele îndurate prin trupul purtător de dumnezeire. Dacă Mîntuitorul n-ar fi omorît păcatul în trup, noi n-am fi fost înviați în Hristos; ci am fi rămas morți în Adam; ceea ce căzuse n-ar fi fost reinnoit, ceea ce fusese zdrobit și doborît n-ar fi fost ridicat din nou; ceea ce devenise străin de Dumnezeu, prin înșelăciu-

1. *I. Tim* 3, 16.

2. *Gal.* 4, 4—5.

nea diavolului, n-ar fi fost din nou înrudit și înfiat de Dumnezeu³. Toate aceste daruri sînt nimicite de cei care spun că Mîntuitorul a venit cu trup ceresc⁴.

Dar ce nevoie mai era de Sfînta Fecioară dacă trupul purtător de Hristos n-ar fi trebuit să fie luat din lutul lui Adam? Și cine ar fi atît de îndrăzneț încît să reinnoiască acum, prin ajutorul unor termeni sofisticici, și, desigur, cu mărturii scoase din Scriptură, învățătura lui Valentin, peste care liniștea s-a așezat de mult? Căci această învățătură nelegiuită despre felul arătării Sale nu-i nouă: prima dată ea a luat naștere de la acel nebun Valentin, care, cu ajutorul cîtorva expresii scoase din Apostol, a alcătuit pentru el niște scornituri blestemate. El zicea că Mîntuitorul nu S-a făcut rob El însuși, ci S-a îmbrăcat doar «în chip de rob», după care a mai spus și că El S-a născut numai cu trup aparent⁵, așa încît nu pe omul însuși l-a luat ca să se îmbrace în el. Cam aluzii de felul acesta susțin azi și acei oameni de la voi, iar aceste noi blasfemii mă întristează cumplit.

III

Să susții că simțămintele omului trec și la dumnezeirea însăși e un gest al unor oameni care nu păstrează nimic din șirul logic al gîndirii și care nu știu că una sînt afecțiunile cărnii și alta afecțiunile trupului însuflețit și, în sfîrșit, cu totul altceva cele ale unui suflet care dispune și de un trup. Însușirea tipică a cărnii este să fie tăiată, micșorată, desfăcută; aceea a cărnii însuflețite e să se obosească, să simtă durere, să flămînzească, să înseteze, să fie biruită de somn; în sfîrșit, specificul sufletului care are și trup constă în griji, în neliniști, în îngrijorări și în alte afecțiuni de acest soi. Unele sînt firești și nedespărțite de ființa vie, altele provin dintr-o voință pervertită, iar ele se furișează alături de cele dintîi spre a duce o viață dezordonată și nedepinsă cu virtutea. De aici se vede că Mîntuitorul accepta simțirile firii ca să dea siguranța unei întrupări reale, nu numai aparente, dar că toate simțămintele viciate, care tulbură liniștea vieții, El le-a respins ca ne-

3. Interesantă și umană viziune, prin care Hristos a respectat slăbiciunile firii, pregătind omenirea rînd pe rînd pentru primirea Sa. Despre pregătirea omenirii în vederea mîntuirii lumii au vorbit frumos Sfîntul Irineu prin ideea «recapitulării în Hristos», Ipolit prin «înalta iconomie dumnezeiască», Clement Alexandrinul prin ideea «coborîrii în trup a Mîntuitorului», Origen prin «funcțiunea revelatoare a Cuvîntului întrupat», dar mai ales Sf. Atanasie prin ideea «factorului psihic» hotărîtor în doctrina despre întruparea Cuvîntului. A se vedea A. Grillmeier, *Le Christ dans la tradition chrétienne*, Paris, 1973, p. 140 ș.u. A se vedea «P.S.B.», vol. 15, 87 și urm.

4. Cum afirma Apolinarie de Laodiceea.

5. Despre erezia gnostică a lui Valentin vorbește adeseori Origen în scrierile sale. A se vedea «P.S.B.», 6—9 la «indice».

vrednice de dumnezeirea Sa cea nepătată⁶. De aceea s-a spus că S-a născut «întru asemănarea trupului păcatului»⁷. De aceea, chiar dacă a luat asupra-și trupul nostru cu afecțiunile lui firești, El n-a săvîrșit păcat. După cum moartea, care ne-a fost transmisă prin trupul lui Adam, a fost înghițită de dumnezeire, tot așa și păcatul a fost suprimat de dreptatea care era în Iisus Hristos. Cînd vom învia vom lua un trup care nu va fi supus morții și nici păcatului.

Iată, fraților, care sînt tainele Bisericii și care sînt tradițiile Părinților. Conjur pe orice om temător de Dumnezeu și care așteaptă judecata lui Dumnezeu să nu se lase dus de învățături străine. Dacă învață cineva altceva, dacă nu se pleacă în fața cuvintelor sănătoase ale credinței și dacă, respingînd vestirile Duhului, dă mai multă cinste propriei sale învățături decît cuvintelor evanghelice, puneți-vă în gardă împotriva unui astfel de om. Să dea Dumnezeu să ne întîlnim într-o zi, ca să putem completa, știind de vorbă, tot ce ne-a scăpat în această scrisoare! Într-adevăr, aveam multe lucruri de spus și n-am scris decît o mică parte din ele pentru că nu voiam să trec măsura unei scrisori. Sîntem convinși totodată că pentru cei ce se tem de Dumnezeu ajunge avertismentul pe care vi l-am dat în aceste cîteva cuvinte.

EPISTOLA 262

Către călugărul Urbikios *

scrisă în anul 377

Bine ai făcut că mi-ai scris, căci ai arătat o roadă a dragostei de loc de neglijat. Fă-o cît mai des! Să nu crezi că pentru aceasta îți trebuie vreo scuză. Ne cunoaștem bine și știu că între oameni există pentru fiecare o egalitate de onoare, pe care ne-o dă natura: superioritatea dintre noi nu e bazată pe naștere, nici pe mulțimea banilor, nici pe alcătuirea trupească, ci pe superioritatea temerii față de Dumnezeu.

6. Rom. 8, 3.

7. Desigur că nu se putea aștepta în veacul IV nici măcar de la Sf. Vasile o formulare clară a doctrinei hristologice așa cum se va preciza ea în urma sinodului din Calcedon. Totuși Sf. Vasile argumentează bine premisele și modul întrupării.

* Urbikios pare a fi fost îndrumătorul unei comunități călugărești, dar în același timp și admirator al Sfîntului Vasile. Se vede că-i scrisese acestuia cerîndu-i diferite sfaturi. Epistola de față este unul din răspunsurile Sfîntului. Cu multă delicatețe îl îndeamnă Sfîntul Vasile să nu se sfîiască a-i cere oricînd sfaturi. Paralel se pare că, chiar și el căzuse în unele rătăcirii privitoare la întruparea Domnului, care se apropiau de concepția lui Apolinarie; de aceea epistola combate această «năstrușnicie».

În acest caz, ce te oprește să te temi mai mult de Dumnezeu și să fii în această privință mai mare decât mine? Scrie-mi, așadar, cât de des și ajută-mă să știu cum se poartă frații din jurul Tău și care dintre credincioșii Bisericii Tale au păreri sănătoase, ca să știu cui îi pot scrie și pe cine să mă pot baza. Întrucît sînt cîțiva, după cîte aud, care falsifică cu idei sucite dreapta credință despre Întruparea Domnului, le cer, prin mijlocirea dragostei tale, să se lase de astfel de păreri năstrușnice, și să nu mai spună că Dumnezeu însuși S-ar fi schimbat în trup, ori că n-ar fi luat prin mijlocirea Mariei trup din țărîna lui Adam, ci El însuși, cu întreaga Lui dumnezeire, s-ar fi schimbat ca să devină tot duh.

II

Această absurditate e foarte ușor de combătut. Dar fiindcă blasfemia e evidentă prin ea însăși, cred că pentru cel ce se teme de Domnul e deajuns o singură observație.

Dacă Dumnezeu «S-a transformat», însemnează că S-a și schimbat. Or, așa ceva să fie departe de învățătura și cugetarea noastră! Doar Domnul însuși a spus: «Eu sînt și nu Mă schimb»².

În al doilea rînd, cum au putut trece asupra noastră roadele Întrupării dacă trupul nostru n-a fost unit cu dumnezeirea, care s-a făcut stăpînă pe împărăția morții? Cel care s-a transformat și-a alcătuit un trup al Lui propriu, adică acest trup care a existat împreună cu natura divină condensată în el. Or, cum ar fi putut fi mărginită Dumnezeirea la mărimea unui trupșor dacă firea întreagă a Fiului Cel Unul-Născut a fost transformată? Eu cred că nici un om cuminte și temător de Dumnezeu nu poate suferi de o astfel de boală. Întrucît mi-a ajuns și mie la urechi zvonul că unii din cei care trăiesc în preajma Frăției Tale au fost atinși de această scrînteală de minte, am socotit că nu trebuie să mă mărginesc doar la trimiterea unor salutări, ci că scrisoarea mea trebuie să cuprindă și un avertisment care să fie în stare totodată să zidească sufletele unor oameni care se tem de Dumnezeu.

Te rog, deci, să faci în așa fel ca aceste rătăcirii să-și primească de la Biserică îndreptarea lor și să stai departe de comuniunea cu ereției, căci, să știi, în aceste privințe nepăsarea nimicește libertatea de vorbire pe care trebuie s-o avem în Hristos.

EPISTOLA 263

Către cei din Apus

Scrisă în anul 377

I

Domnul Dumnezeu nostru, în Care nădăjduim, să Vă hărăzească fiecăruia dintre voi atîta har spre împlinirea credinței, care stă înaintea noastră, pe cît de mare este și bucuria cu care ați umplut inimile noastre, atît prin scrisorile pe care ni le-ați trimis, cît și prin prea iubiții împreună-slujitorii noștri¹, precum și prin dragostea pe care ați arătat-o față de noi întristații, căci sînteți «îmbrăcați cu milostivirea îndurării»², după cum ne-au dat de știre cei amintiți adineauri. Și într-adevăr, chiar dacă rănile rămîn aceleași, totuși ne-a adus o oarecare ușurare credința că avem doctori destoinici, care sînt în stare, dacă li s-ar da prilejul, să porceadă curînd la vindecarea durerilor. Pentru aceasta Vă fericim iarăși prin acești soli iubiți și Vă rugăm, dacă Domnul vă va îngădui, să purcedeți spre noi și să nu pregețați să ne vizitați, pentru că cercetarea celor bolnavi este una dintre cele mai mari porunci³. Iar dacă Bunul Dumnezeu și înțeleptul Iconom al vieții noastre va păstra această bucurie pentru o altă dată, atunci trimite-ți-ne măcar în scris atîtea mîngîieri cîte credeți că sînt necesare celor întristați, spre îndreptarea celor striviți de dureri. Pentru că multe sînt loviturile care s-au abătut asupra Bisericii și mare este mîhnirea ce ne-au lăsat-o. Și nădejde de ajutor n-avem de nicăieri din alt loc, dacă Dumnezeu nu ne va trimite vindecare prin Voi, care Îi sînteți slujitori adevărați.

II

Pe de-o parte, neobrăzată și nerușinată erezie a arienilor, care s-a rupt pe față de trupul Bisericii, persistă în rătăcirea ei și nu ne tulbură atît de mult, încît nelegiuirea lor e cunoscută tuturor. În schimb cei îmbrăcați în piele de oaie și care prezintă o înfățișare liniștită și blîndă, dar înlăuntru sfișie fără milă turma lui Hristos, întrucît provin din rîn-

1. Prin mijlocirea preoților Dorotei și Sanctissim, pe care i-au trimis la Roma, în primul rînd la papa Damasus, cerînd condamnarea rătăcirilor ariene și apolinariste, dar în același timp și rechemarea lui Paulin de pe scaunul din Antiohia, scrișoarea aceasta exprima optimism în nădejdea că, în sfîrșit, față de nepăsarea descrisă de ep. 92, 240, 242, de astădată Apusul pare a veni în ajutorul Răsăritului în lupta pentru apărarea ortodoxiei.

2. Col. 3,12.

3. Luca 10, 37.

durile noastre, ușor provoacă pierdere în inimile celor mai simpli, aceștia sînt primejdioși și greu de ocolit.

Din această pricină cerem să-i dați pe față înaintea tuturor Bisericilor Răsăritului pentru ca, ori să vină într-adevăr alături de noi, fiindu-și atitudinea în acest sens, ori, dacă rămîn în izolarea lor, să mențină numai pentru ei acea stricăciune, fără ca, prin comuniune deschisă, să poată transmite rătăcirea lor și celor din jurul lor. Numele lor trebuie însă ținut minte, pentru ca și voi să știți cine sînt cei care ne fac tulburări, și să se facă cunoscută, prin Bisericile noastre, atitudinea lor față de noi. Chiar și declarațiile noastre nu sînt văzute cu ochi buni de mulți din pricină că, chipurile, din rivalitate personală noi am avea o atitudine mai puțin curajoasă. Voi însă, cu cît locuiți mai departe de ei, cu atîta prezentați în fața mulțimilor mai multă încredere, ca să nu mai vorbesc și de faptul că și harul lui Dumnezeu vă ajută să purtați grijă de cei aflați în suferințe. Dacă aceleași hotărîri le vestiți mai mulți deodată, atunci e limpede că mulțimea celor ce s-au hotărît vor contribui fără opoziție la primirea de către toți a acelor hotărîri.

III

Unul dintre cei care a provocat la noi mare supărare este Eustațiu de Sebasta⁴, din Armenia Mică, pe vremuri fost ucenic al lui Arie, cînd acesta strălucea în Alexandria și afirma blasfemiile lui urîte împotriva Fiului Unuia-Născut, rămînînd și după aceea între cei mai autentici adeprenți, în schimb cînd s-a reîntors în patrie a dat episcopului Hermoghen de Capadochia⁵, care-l acuzase de erezie, mărturisire de dreaptă credință.

Și astfel primindu-și hirotonia de la Hermoghen, după moartea acestuia, s-a grăbit să se apropie de Eusebiu al Constantinopolei⁶, care primise și el învățătura tot de la același Arie. Îndepărtîndu-se apoi de acolo, din anumite cauze, și revenind în țară, s-a răzgîndit din nou și și-a ascuns cugetarea nelegiuită, afișînd un soi de ortodoxie voalată. Reușind să ia un scaun episcopal (nu se știe cum va fi reușit), a semnat

4. Acest Eustațiu care a dat atît de mult de lucru Sfîntului Vasile fusese la început prietenos față de el (vezi epist. 79 și 119). A semnat în duh viclean și mărturisirea de credință alcătuită de Sf. Vasile (epist. 125), dar apoi, tot mai nestatornic, începe să se arate potrivnic liniei ortodoxe (epist. 223). De aceea în această epistolă Sf. Vasile cere ajutorul Apusenilor, ca să ia hotărîre împotriva lui, întrucît în ascuns el fusese ucenic direct al lui Arie.

5. Hermoghen este cel care a propus la Niceea formularea crezului niceean. A se vedea și epist. 81 și 244.

6. Rudă cu familia împăratului Constantin cel Mare, Eusebiu de Nicomidia ocupă mai tîrziu scaunul de Constantinopol, ajungînd cel mai înfocat apărător al arienilor.

Îndată anatematizarea lui «ὁμοούσιος» în sinodul întrunit la Ancira⁷. De acolo venind în Seleucia⁸, a făcut, împreună cu cei de aceeași părere cu el, ceea ce știm toți. Pe de altă parte, la sinodul din Constantinopol⁹ a consimțit iarăși la propunerile ereticilor. Astfel fiind proclamat ca depus din episcopat din pricina caterisirii lui anterioare din Melitina¹⁰, s-a gândit la o altă revenire, printr-o soluție de mijloc, folosind prilejul vizitei pe care a făcut-o la voi. Care sînt cele propuse de către preafericitul episcop Liberiu¹¹ și la ce anume a consimțit el nu știm. Știm doar că a adus cu el o epistolă de restabilire a lui în scaun, pe care arătînd-o în sinodul din Tiana¹², și-a reprimit scaunul. Așa se face că el prigonește acum credința aceea pe baza căreia a fost primit, luptă împreună cu cei ce anatemizează formula niceană și susține cu tărie erezia pnevmatomahilor¹³. Întrucît din acestea și de la el și-a luat puterea de a nedreptăți Bisericiile și folosește încredințarea care i s-a dat de voi pentru ruina multora, tot de la el trebuie să vină și îndreptarea și să expedieze scrisori către Biserici în legătură cu formula prin care a fost primit, precum și în ce chip și-a schimbat opiniile, altfel se anulează harul care i s-a dat de către episcopii de atunci.

IV

Al doilea după el e Apolinarie¹⁴, care provoacă supărări de mari proporții Bisericii. Cu ușurința pe care o are la scris și cu destoinicia de a se exprima repede în orice domeniu a umplut lumea cu scrierile sale, nevrînd să asculte de sfatul înțeleptului care zice să se ferească omul de scrierea multor cărți¹⁵, căci unde e vorba de mulțime, și greșeli pot fi multe. Căci cum ar fi cu puțință ca prin cuvinte multe să fii scutit de păcătuire?¹⁶ Cele scrise de el în legătură cu învierea nu sînt construite numai după metoda mitică (sau păgînească, n.tr.), ci îndeosebi după cea iudaicească, pentru că în ea se spune că ne vom întoarce iarăși la slujirea Legii și ne vom tăia iarăși împrejur și vom ține

7. Ținut în anul 358.

8. Ținut în anul 359.

9. Ținut în anul 360.

10. Oraș în Armenia Mică.

11. Papă al Romei, 352—366.

12. Ținut în anul 366.

13. Care nu admiteau divinitatea Duhului Sfînt.

14. Apolinarie contestă integritatea firii umane în persoana Domnului Hristos, susținînd că rațiunea sau puterea de judecată a Lui a fost înghițită de Logosul divin.

15. *Eccl.* 12, 12.

16. *Pilde* 12, 19.

simbăta, ne vom îndepărta de anumite mîncăruri și vom aduce jertfe lui Dumnezeu și ne vom închina în templul din Ierusalim și, în general, din creștini ne vom face iar iudei. Or, ce poate fi mai de ris decît astfel de lucruri și mai străin de învățătura evanghelică? Și în legătură cu întruparea Fiului, învățătura lui a provocat o tulburare atît de mare între frați, încît puțini din cei care le-au recunoscut mai tîn vechea rînduială a credinței, pe cînd cei mai mulți, dîndu-și seama de inovații, au căzut în mania unor nesfîrșite controverse și în interpretări exagerate și compromițătoare.

V

Cît despre Paulin¹⁷, merită și el cîteva reproșuri mai ales în legătură cu hirotonirea lui, lucru pe care-l știți și voi. În orice caz, și pe mine mă supără faptul că înclină spre învățăturile lui Marcel¹⁸, întrucît primește în comuniune, fără control, pe aderenții lui. Căci știți, prea cinstiți frați, că învățătura lui Marcel e un fel de anulare a întregii noastre nădejdi, pentru că nici pe Fiul nu-L primește ca avînd ipostas propriu, ci susține că El S-a arătat doar pentru scurt timp în lume urmînd să se reîntoarcă din nou la Cel din Care a ieșit, și nici pe Mîngîietorul nu-L primește ca existînd în chip special. De aceea nimeni n-ar greși proclamînd această erezie cu totul străină de creștinism, numind-o un fel de iudaism stricat. De aceea stăruim ca și problema aceasta s-o luați în grija Voastră. Și o veți prelua dacă nu vă va fi greu să scrieți la toate Bisericile Răsăritului despre cei care tulbură în toate felurile învățătura noastră¹⁹. Dacă ei se vor îndrepta, îi vom primi în comuniune, dacă însă vor persista cu convingere în inovațiile lor, atunci ne vom îndepărta de ei.

Că trebuia să precizăm lucrurile acestea noi împreună cu înțelepciunea voastră într-un sinod general, e ceva de care noi înșine ne dăm seama. Dar pentru că timpul nu îngăduie, iar amînarea lor e primejdioasă, am fost nevoiți să trimitem pe frați dîndu-le informații orale și despre alte probleme pe care am uitat să le expunem în epistola aceasta, să le pună în acțiune Cuvioșiile Voastre, ca să dobîndim ajutorul cerut pentru Bisericile lui Dumnezeu.

17. Episcop în Antiohia.

18. Marcel de Ancira fusese la început mare susținător al crezului niceean, dar pe urmă a căzut în rătăcirea sabeliană.

19. Poate că și Sf. Vasile e prea pretențios aici: ar fi fost destul dacă ar fi fost înștiințați măcar episcopii cei mai importanți.

EPISTOLA 264

**Către Barsas, episcop de Edesa,
aflat în surghiun**

Scrisă în anul 377

Lui Barsas, episcopului cu adevărat prea iubit de Dumnezeu și vrednic de tot respectul și de toată stima, Vasile îi aduce salut întru Domnul. Intrucît adevăratul meu frate Dominos vine la cuvioșia Ta, folosesc bucuros prilejul acesta de a-ți scrie și de a te saluta și prin el. Rog pe Bunul Dumnezeu să mă țină încă în viață, pentru ca să mă învrednicesc să te văd și personal și să mă bucur de darurile cu care ai fost înzestrat. Îți cer doar să te rogi să nu cad pradă pentru totdeauna dușmanilor crucii lui Hristos și să păzesc Bisericele Sale pînă cînd vor veni vremuri de pace, pace pe care numai Dreptul Judecător știe cînd ne-o va da, dar sîntem siguri că ea va veni și nu ne va mai părăsi niciodată. Dar așa cum a rînduit iudeilor, pentru păcatele lor, o pedeapsă de șaptezeci de săptămîni de ani, poate că Atotputernicul, după ce ne va fi dat și pe noi vrăjmașului pentru o vreme oarecare¹, va rîndui o zi cînd ne va rechema și ne va restabili pacea de altădată, desigur dacă — ști-vom cînd? — apostazia nu va fi aproape și nici evenimentele de acum nu vor fi semnul venirii lui Antihrist. Dacă-i așa, roagă-te ca Dumnezeul bunătății să alunge de la noi orice supărare, să ne păzească și să ne ajute să trecem fără pas greșit prin aceste supărări. Pe toți cei care s-au învrednicit să stea în comuniune cu tine îi salut prin mijlocirea ta. Să fii sănătos și să te bucuri întru Domnul, roagă-te pentru mine, iar prin harul Sfintului să fii păzit în folosul Bisericii lui Dumnezeu.

EPISTOLA 265

**Către Evlogios, Alexandru și Adelfocraton,
episcopi egipteni surghiuniți**

Scrisă în anul 377

I

Descoperim că purtarea de grijă cu care conduce Dumnezeu Bisericele Sale este mare în toate privințele. Astfel, evenimentele care par

1. Fiind urmărit de arieni, episcopul Barsas s-a refugiat mai întîi în insula Aratho, apoi în localitatea Oxirinhos de pe malurile Nilului. Sf. Vasile îi trimite prin această epistolă cuvinte de încurajare. A se vedea și epist. 267.

copleșite cu tristeți și care, la prima vedere, nu sînt urmarea nici unui plan ascuns, sînt rînduite spre folosul celor mai mulți în înțelepciunea lui Dumnezeu și în neînțelesele judecăți ale dreptății Sale. Căci, iată că Domnul a făcut să apară iubirea voastră din ținuturile Egiptului, s-o pună în inima Palestinei și, după pilda vechiului Israel, s-o statornicească acolo, El care ne-a scos din robia țării Asiriei, ca să stingă acolo idolatria prin sosirea sfinților.

Am înțeles că și astăzi se mai petrec fapte asemănătoare și că și voi înșivă vă aflați în aceeași situație, dacă ne gîndim că, chemîndu-vă la această luptă pentru credință, v-a deschis, prin surghiun, stadionul fericitoarelor alergări și a dăruit pe martorii hotărîrii voastre curajoase cu pilde luminoase, care-i duc spre mîntuire¹. Cu ajutorul lui Dumnezeu am aflat cît de dreaptă este credința voastră, după cum am auzit și de jertfelnicia voastră față de frați și că, după cum ni s-a spus, nu dați uitării, socotindu-le neînsemnate, faptele care sînt de folos tuturor și mai ales mîntuirii, ci vă legați mai ales de tot ceea ce poate ajuta la zidirea Bisericilor. Drept aceea m-am mai gîndit că ar fi bine să mă alipesc și eu la ceata voastră minunată și să mă unesc prin scris cu Cuvioșii Voastre. De aceea am trimis pe prea iubitul nostru diacon Elpidios să vă aducă aceste rînduri și să luați cunoștință prin el însuși (căci e în stare de așa ceva) de tot ce a putut scăpa instrucțiunilor cuprinse în scrisoarea mea.

II

Ceea ce m-a încurajat cel mai mult în dorința de a mă uni cu voi e ceea ce am auzit spunîndu-se despre rîvna Cuvioșilor Voastre pentru credința dreaptă: nici marele număr de scrieri, nici varietatea sofismelor n-au putut zgudui tăria inimii voastre, ci ați recunoscut pe cei care fac înnoiri împotriva dogmelor apostolice și n-ați acceptat să păstrați tăcerea în legătură cu pagubele pe care aceștia le fac. Cu mare înfrustare am aflat de toți cei ce și-au legat viața de pacea Domnului și pe care nu-i lasă liniștiți înnoirile de tot felul scornite de Apolinarie de Laodiceea². Acest om mi-a făcut cu atît mai multă supărare cu cît se părea la început c-ar fi de-ai noștri. A suferi ceva din partea unui

1. Egiptul a fost totdeauna o patrie deosebită a luptelor pentru credință. Așa citim îndeosebi în: *Istoria bisericească* a lui Eusebiu de Cezareea (cărțile VI—VII) unde întîlnim mulți martiri (fapt pentru care s-a păstrat tradiția de a li se încredința creștinilor să ducă cu ei acasă Sf. Împărtășanie, cf. ep. 93), dar unde a înflorit și arianismul. Din epistola de față reiese că prigoana continua și acuma cu putere.

2. Despre Apolinarie se vorbește în multe epistole ale Sf. Vasile (225, 244, 263 etc.). Aici nu se vorbește despre ereziile lui, ci se vorbește mai mult dintr-un punct de vedere personal: Apolinarie e prezentat ca un trădător al credinței, susținînd un fel de iudaism reînnoit.

dușman declarat, chiar dacă durerea este peste măsură de grea, e într-un fel tolerabilă pentru cel care suferă, după cum este scris: «de-m-ar fi ocărit vrăjmașul, aș fi răbdat»³, dar să înduri păgubirea din partea unui om care împărtășește sentimentele tale și care e apropiatul tău, iată ceva foarte greu de îndurat și care nu-ți aduce nici o mîngiere⁴. Omul pe care crezusem că-l am tovarăș de arme în apărarea adevărului, am descoperit că în multe puncte luptă împotriva celor care vor să se mîntuiască, încercînd să distrugă mintea lor și s-o smulgă din dreptatea învățăturilor. Ce îndrăzneală fierbîntă n-a arătat el în faptele pe care le-a săvîrșit? Ce nebună și aventuroasă idee țînerească n-a exprimat el în cuvîntările lui? Oare n-au suferit toate Bisericile dezbinări lăuntrice, mai ales de cînd el și-a trimis oameni în cele conduse de ortodocși, ca să le sfișie și ca să le ceară, împotriva oricărui drept, comunități proprii?⁵ Marea taină a credinței nu-i un subiect de ris cînd vezi episcopi plimbîndu-se pretutindeni fără popor și fără preoți, ducînd peste tot un nume găunos, care nu fac nimic pentru progresul Evangheliei mîntuirii? Cuvîntările lui Apolinarie despre Dumnezeu nu sînt oare pline de învățături nelegiuite din pricina vechii impietăți a nebunului Sabelios, pe care acesta le-a reînnoit prin tratate? Dacă într-adevăr ceea ce vestesc pretutindeni locuitorii Sebastiei⁶ n-a fost fabricat de dușmanii lui Apolinarie și dacă acestea sînt într-adevăr de-ale lui, atunci nu mai există impietate pe care să n-o fi ajuns atunci cînd spunea că același lucru este să-I spui Tată și Fiu sau Fiu și Tată, precum și alte formule întunecate de impietate⁷ la care nici măcar nu am vrut să plecăm urechea; ne rugăm să n-avem nici o părtaşie cu cei care au grăit asemenea vorbe.

Oare nu Apolinarie e cel care a răvășit cu totul învățătura despre întrupare? N-a trezit el în cei mai mulți îndoiala asupra misiunii răscumpărătoare a Domnului nostru în urma întrebărilor tulburi și întunecoase pe care le-a pus în legătură cu ideea despre întrupare? Ca să aduni și să explici toate aceste rătăcirii și mai ales ca să le combați ar

3. Ps. 53, 12.

4. Așadar Sf. Vasile scrie acestor trei episcopi egipteni nu numai din dorința de a-i preamări și încuraja pentru suferințele și exilul pe care le rabdă, ci și pentru a-i lămurii asupra discuțiilor dogmatice ale vremii, îndeosebi apolinarismul și pnevmatomahionismul. La un moment dat cei trei episcopi egipteni au condamnat amestecul apusean în problema schismei antiohiene (cazul Paulin), fapt care l-a bucurat pe Sf. Vasile (care susținea cu toată tăria pe Sf. Meletie ca singurul îndreptățit la scaunul Antiohiei) și de aceea oferă celor trei episcopi intercomuniunea.

5. Afară de scaunul episcopal de Laodiceea, Apolinarie mai stăpînea cîteva comunități ca Antiohia (sub Vitalie), alta în Beirut și probabil încă una sau două aiurea.

6. Adică aderenții lui Eustațiu de Sebasta.

7. Într-adevăr, apolinarismul pleacă într-un fel din antitrinitarismul modelist al lui Sabelios.

trebui mult timp și multe vorbe. Cine a șters și a făcut să dispară pasajul care cuprinde făgăduințele, cum vedem în referatele fără temei ale acestui om? Fericita nădejde a celor ce au trăit după Evanghelia lui Hristos el s-a încumetat s-o descrie cu atîta sărăcie și paliditate încît ea se schimbă în simple povești ale unor babe și în scorneli evreiești. Întorcîndu-se la trecut, el făgăduiește reclădirea templului iudaic, respectarea cultului mozaic, un simulacru de arhiereu ca în vechime, jertfe pentru păcate, după «Mielul» lui Dumnezeu, Care ridică păcatul lumii»⁸, boteze parțiale, după unicul botez, cenușă de junincă pentru stropirea Bisericii, care, după credința în Hristos, n-are nici pată, nici zbîrcitură și nici altceva de acest fel⁹; apoi curățiri de lepră, după nepătimirea dobîndită prin înviere; o ofrandă de gelozie acum cînd bărbații nu-și mai iau nici femei și nici femeile nu-și mai iau bărbați; pîini ale punerii înainte, după «pîinea care s-a pogorît din cer» candelile aprinse, după Cel care e «Lumina cea adevărată»¹⁰.

Peste tot, dacă Legea poruncilor lui Moise e de acum desființată prin dogme, e limpede că dogmele lui Hristos vor fi anulate prin poruncile legii mozaice. Rușinea și nedumerirea mi-au acoperit fața, o apăsătoare supărare a pus stăpînire pe inima mea. De aceea vă rugăm, ca pe niște doctori învățați, care știu să educe în durere pe cei care se împotrivesc, să vă siliți să readuceți pe acest om la disciplina Bisericii, să-l convingeți să se lase de palavrele de care a dat dovadă în scrierile sale (căci el a confirmat spusa din Pilde «mulțimea cuvintelor nu scutește de păcătuire») ¹¹, puneți-i în față dogmele dreptei credințe, ca să se întoarcă din nou și să se căiască în fața fraților.

III

Se cuvine totodată să-și amintească cuvioșiile Voastre și de ucenicii lui Marcel, pentru ca să nu luați, în legătură cu ei, vreo hotărîre nesocotită și ușuratică. Întrucît acest om a ieșit din Biserică din pricina unor dogme nelegiuite¹², trebuie ca odată ce vor fi osîndit acea învățătură greșită, aderenții lui să fie admiși în comuniune, pentru ca cei care se vor fi unit cu noi prin mijlocirea Voastră să fie primiți apoi de toți frații. Căci nu mică a fost supărarea multora cînd au auzit că venind la Cuvioșiile Voastre i-ați primit făcîndu-i părtași la comuniunea Bise-

8. Ioan 1, 29.

9. Eies. 5, 27.

10. Ioan 6, 51. Cum a putut vesti Apolinarie o asemenea revenire la iudaism — iată ceva greu de explicat în sec. IV după Hristos.

11. Pilde, 10, 19.

12. În epistola nr. 69 Sfîntul Vasile declara că învățăturile greșite ale lui Marcel sînt tot atît de condamnabile ca și ale lui Arie.

ricii. Or, ar trebui să știți că voi nu sînteți singuri în Răsărit și că aveți mulți de partea voastră : aceștia sînt cei care apără ortodoxia Părinților care au statornicit la Niceea învățătura cea dreaptă. Și ar mai fi trebuit să știți și aceea că toți cei din Apus sînt de acord cu voi și cu noi, că am primit «tomul» sau volumul în care e consemnată credința lor, îl păstrăm la noi și le urmăm învățătura. Ar trebui, dar, ca toți cei care sînt în comuniune cu voi să fie deplin liniștiți, pentru ca hotărîrile luate să fie mai bine garantate prin aprobarea celor mai mulți și ca pacea să nu fie tulburată de unele bănueli rele. Și ar fi bine să ne vadă consultîndu-ne cu seriozitate în legătură cu problemele care interesează toate Bisericile lumii. Căci de laudă nu e cel care a luat în pripă o hotărîre oarecare, ci cel care a rînduit fiecare lucru pentru ca să rămînă statornic și ale cărui intenții se vad cu timpul a fi cele mai firești pentru cine vrea să le cerceteze ; un astfel de om e mai plăcut lui Dumnezeu și oamenilor pentru că «rînduiește vorbele sale cu judecată»¹³.

Iată, pe cît ne-a îngăduit conversația epistolară, părerile pe care le facem cunoscute cuvioșilor voastre. Să dea Domnul să ne putem bucura de o întîlnire personală ! Acum, după ce vom fi rînduit toate pentru împăcarea Bisericilor, vom primi împreună cu voi și răsplata pregătită de Dreptul Judecător pentru iconomii cei credincioși și înțelepți. În așteptare, binevoîți și ne trimiteți și nouă condițiile cu care ați primit pe ucenicii lui Marcel¹⁴. Căci, să știți bine, că chiar dacă, în ceea ce vă privește, aveți garanții depline, nu trebuie să vă încărcați singuri cu o problemă atît de însemnată, ci trebuie ca și cei din Apus și din Răsărit, care sînt în comuniune cu noi, să consimtă și ei reintegrarea acestor oameni.

EPISTOLA 266

Către Petru, episcopul Alexandriei

Scrisă în anul 377

I

Bine și cuviincios lucru ai făcut certîndu-mă ca pe un frate duhovnicesc luminat de Domnul printr-o dragoste adevărată, pentru că nu-ți aduc la cunoștință toate cîte le fac aici, mari și mici. Căci ție ți se cade să te interesezi de preocupările mele, iar mie mi se cuvine să-ți mai spun și eu unele din necazurile mele. Să știi, însă, prea cinstitul și prea

13. Ps. 111, 5.

14. Dacă declară solemn că părăsesc rătăcirile lui Marcel și că acceptă ortodoxia, ucenicii lui Marcel de Ancira pot fi reprimiți în comuniunea Bisericii, bineînțeles dacă prezintă garanții depline.

iubitul meu frate, că deseale apăsări și chiar puternicele zdruncinături care zguduie Bisericile ne silesc să nu fim deloc străini de cele ce se întâmplă. După cum la cei ce lucrează în minele de aramă urechile li se obișnuiesc cu zgomotul izbiturilor dese ale ciocanelor, tot așa, prin repetarea deasă a știrilor proaste, m-am obișnuit și eu să m-aștept mai mult la tulburări și la lovituri din pricina evenimentelor neașteptate.

Prin urmare uneltirile nesfârșite ale arienilor împotriva Bisericii, cu toate că sînt multe, mari și cunoscute în întreagă lumea, totuși sînt de suportat, întrucît provin de la dușmanii și vrăjmașii declarați ai învățaturii celei adevărate. De ei am ajuns aproape să ne mirăm cînd nu săvîrșesc fapte cu care ne-am obișnuit, nu cînd se încumetă să pună la cale vreun atac mai serios împotriva dreptei credințe. În schimb, ne întristează cumplit și ne tulbură cele săvîrșite de cei de aceeași simțire și de aceeași credință cu noi¹. Dar nici acelea, cu toate că sînt și ele numeroase și ajung la urechile noastre, nu ne fac să ne pierdem cumpătul. De aceea nici nu ne cutremurăm de ultimele dezordini înregistrate și nici urechile nu ni s-au speriat prea tare, pentru că, pe de-o parte, știam că faima despre cele întîmplate era firesc să ducă la acel rezultat, iar pe de alta, pentru că ne-am așteptat ca alții să fie vestitorii acelor rele. Și, în sfîrșit, pentru că n-am crezut că este logic să te indignezi și tu din pricina unor asemenea fapte și că te vei supăra pentru că te-aș fi neglijat.

Celor care au săvîrșit aceste fapte le-am scris cele convenite, rugîndu-i ca, întrucît frații de acolo au ajuns la o neînțelegere oarecare, totuși să nu se înstrăineze de dragoste, iar îndreptarea s-o aștepte de la cei care sînt în stare să vindece în duh bisericesc greșelile. Și întrucît Tu ai făcut acest lucru cu intenție bună și cinstită, m-am bucurat și am mulțumit lui Dumnezeu deoarece în tine s-au mai păstrat urme din vechea bună rînduială și Biserica nu și-a pierdut vigoarea în vremea prigoanei prin care a trecut. Într-adevăr, deodată cu noi n-au fost prigoanite și canoanele. Eu însumi adeseori am fost incomodat de cei din Galatia, dar n-am reușit niciodată să le răspund, pentru că am așteptat hotărîrile voastre. Acum, dacă Domnul va da și ei vor vrea să vă asculte, nădăjduiesc să aduc din nou poporul la Biserică. Și atunci nu noi vom fi învinuiți că am trecut la ucenicii lui Marcel, ci dimpotrivă, tocmai aceștia vor redeveni membrii ai trupului Bisericii lui Hristos²; încît în-

1. Cu un tact deosebit caută Sf. Vasile să trezească și în sufletul acestui urmaș al marelui Atanasie mai mult activism față de atitudinea de om căldicel (Apoc. 3, 15) al multora din contemporani.

2. Aici face aluzie la aderenții lui Marcel de Ancira, vechi apărător al crezului niceean, dar care apoi s-a dovedit eretic în legătură cu învățătura sa despre persoana Mîntuitorului. Totuși, adeptul «economiei», Sf. Vasile propunea ca adepții lui Marcel să fie primiți în comuniunea Bisericii dacă revin la ortodoxie.

vinuirea urfă care căzuse asupra lor, din pricina ereziei, să dispară deodată cu primirea lor în rîndurile noastre și să nu mai fim rușinați că noi i-am fi îndemnat la rele.

II

M-a supărat și fratele Dorotei, intrucît — după cum mi-ai scris — n-a discutat cu Cuvioșia Ta cu duh de dragoste și de blîndețe. Mă gîndesc că și acest lucru se datorează greutății aduse de vremurile actuale, pentru că se pare că din pricina păcatelor mele nu mai reușesc aproape nimic, intrucît pînă și cei mai importanți din frații noștri nu se dovedesc a fi distinși și potriviți chemării lor, pentru că nu împlinesc toate după dorințele noastre. Ca să revin la Dorotei, el mi-a istorisit discuțiile avute cu frăția ta, în fața prea evlaviosului episcop Damasus, și m-a întristat informația lui că prea iubitorii de Hristos frații și colegii noștri de preoție Meletie și Eusebiu au fost numărați în rînd cu arienii³. Și dacă nimic altceva n-ar confirma ortodoxia credinței lor, totuși pentru oricine judecă limpede însăși pornirea arienilor împotriva lor constituie o puternică dovadă despre dreapta lor cugetare. De aceea și cuvioșia Ta ești dator să reiei cu ei comuniunea de suferință pentru Hristos. În orice caz, să fii convins, dacă ești cu adevărat cuvios, că nu există propunere ortodoxă care să nu fi fost proclamată cu toată îndrăzneala de acești bărbați și să nu fi avut ca martor pe Dumnezeu și ascultător pe mine însumi. Încît mă privește pe mine personal, nici măcar un singur ceas n-aș fi primit să intru în legătură cu ei dacă aș fi aflat că ei șchioapătă în probleme de credință.

Dar, dacă vei găsi de cuviință, să lăsăm la o parte cele trecute și să punem un început pașnic pentru cele viitoare. Căci toți avem nevoie unii de alții în legăturile pe care le avem cu membrii comunităților noastre, mai ales acum cînd Bisericile Răsăritului privesc spre noi, iar unitatea de credință dintre noi va fi privită ca punct de pornire spre sprijinire și întărire. Dar dacă ar băga de seamă că ești bănuitor față de alții, mîinile lor s-ar paraliza și s-ar slăbănogi, încît ar putea să le îndrepte împotriva dușmanilor credinței.

3. «Potrivit spuselor Sf. Vasile, tocmai pe Meletie de Antiohia l-ar fi acuzat Damasus de arianism. Nu pare probabil — dacă peste tot această acuză e fondată — ca intrasigentul arhiepiscop să fi declarat că Meletie ar fi fost «prea» ortodox. Cîț despre Eusebiu, care fusese exilat de mai multe ori de arieni, acuza contra lui nu-i nici logică și nici de crezut». Așa se exprimă Y. Courtonne, *op. cit.*, III, 135—136. Concluzia lui e că mai probabil ar fi faptul că acuza adusă celor doi părinți vine de la Petru al Alexandriei, căruia Vasile îi cere să se unească cu el în dragoste.

EPISTOLA 267

Către episcopul Barsas al Edesei aflat în surghiun

Scrisă în anul 377 sau 378

Din pricina dragostei pe care o port Cuvioșiei Tale mă gîndeam să vin să te caut, să te strîng cu drag în brațe și să aduc slavă lui Dumnezeu, Care S-a preamărit întru tine și Care a făcut vestită onorabila Ta bătrînețe în ochii tuturor celor ce se tem de El. Întrucît trupul meu mă supără cumplit, din pricina bolii, și pentru că mai sînt însărcinat să duc și grijiile de nespus ale Bisericilor, fapt pentru care nu pot să merg să mă întîlnesc cu cel care mi-e atît de drag, mă folosesc de această scrisoare ca să-mi mai domolesc nerăbdarea, în care mă aflu, de a mă bucura de însușirile cu care ai fost dăruit și ca să cer neîntrecuta ta evlavie să-și împreune rugăciunile cu mine și cu Bisericile toate, pentru ca Domnul să ne ajute să trecem fără greșeli zilele sau ceasurile drumeției care ne-a mai rămas s-o facem. Dar-ar Domnul să vedem și împăcarea Bisericilor, să auzim și despre soarta altora, colegi și compatrioți de luptă¹, așa cum cer și eu în rugăciuni, iar despre tine însuți ceea ce noapte și zi popoarele supuse ascultării tale se străduiesc să dobîndească de la Domnul dreptății!

Să știi că dacă n-am scris mai des, nici măcar atît de des cît ar fi trebuit, totuși am scris Cuvioșiei Tale. Poate că frații cărora le-a fost încredințat serviciul poștal nu vor fi reținut și salutările mele². Dar acum, după ce am aflat pe cîțiva dintre ai mei care trec spre tine, mă grăbesc să-ți trimit această epistolă. Totodată îți mai trimit și niște daruri, pe care te rugăm să le primești fără laudă din partea smereniei mele, cerîndu-ți doar să mă binecuvintezi după pilda patriarhului Isaac³. Iar dacă din pricina ocupațiilor și a nenumăratelor griji, în care-mi era cufundat cugetul, am trecut cu vederea unele datorii de bună cuviință, să nu mă judeci și nici să te superi, ci să rămii credincios desăvîșirii tale, pentru ca să mă pot bucura de darurile Tale atît eu, cît și ceilalți⁴.

Să fii sănătos, bucurîndu-te întru Domnul, roagă-te pentru mine și pentru Biserica lui Dumnezeu!

1. E vorba de întoarcerea din exil a celor surghiuniți.

2. Aceeași plîngere întîlnită deseori în epistolele Sfîntului Vasile. A se vedea, între altele, și ep. 212.

3. Fac. 27, 27.

4. Epistola 264 are ca destinatar același nume ca și epistola de față. Episcopul Barsas era în exil, după cum ne spun amîndouă epistolele.

EPISTOLA 268

Către Eusebiu cel aflat în surghiun

Scrisă în anul 377

Ne-a arătat Domnul că nici în vremea noastră El nu părăsește pe cei cuvioși ai Lui, așa că ocrotește și viața Cuvioșiei Tale cu mîină tare și puternică. Și aceasta socotim că e aproape la fel cu petrecerea neatinsă a dreptului prooroc în pîntecele chitului¹, precum și a celorlalți temători de Dumnezeu din cuptorul cel cu foc², întrucît și Cuvioșia Ta ai fost păzit neatins, cu toate că, după cît am înțeles, primejdiile războiului amenințau din toate părțile³. Și să dea Atotputernicul Dumnezeu să păzească și de acum înainte priveliștea aceasta mult dorită, atît pentru noi — dacă vom mai trăi — cît mai ales pentru ceilalți, care, prin reîntoarcerea Ta⁴, se vor bucura de mîntuirea lor. Pentru că sînt convins că Prea Milostivul Dumnezeu, Care vede lacrimile Bisericilor și ascultă suspinurile pe care le scot toți pentru tine, Te va păzi în viață pînă ce va da bucurie celor ce se roagă ziua și noaptea.

Ne-am lămurit îndeajuns despre cele cîte s-au comis împotriva Ta cînd a sosit, prea iubitul nostru frate Libaniu diaconul, care era în trecere pe aici, dar vrem să mai cunoaștem și ce s-a mai întîmplat după aceea, pentru că am înțeles că în ținuturile pe unde te afli s-au petrecut nenorociri mai grele și mai mari. Am vrea să știm aceste lucruri dacă-i cu putință mai repede, iar dacă acest lucru nu se poate altfel, atunci măcar de la prea iubitul frate și împreună-slujitor preotul Pavel⁵, deodată cu întoarcerea lui. O, de am auzi că viața lui a rămas neatinsă și nepusă la chinuri, așa cum ne rugăm să fie!

Întrucît am înțeles că toate drumurile sînt pline de hoți și de pun-gași, ne-am temut să dăm ceva fratelui care vine acolo, nu cumva să ne facem în chipul acesta vinovați de moartea lui.

1. *Iona* 2, 1—11.

2. *Dan.* 3, 20 ș.u.

3. Desigur că în Tracia amenințarea venea din partea goților, care de peste 100 de ani năvăleau mereu în sudul Dunării, iar peste un an (378) însuși împăratul Valens va muri luptînd împotriva lor.

4. După moartea lui Valens (378) toți episcopii exilați s-au întors la locuințele lor. Eusebiu a venit și el, dar după cîteva luni a murit.

5. Diaconul Libaniu și preotul Pavel erau clerici, din Samosata, care au însoțit pe episcopul lor în exil.

EPISTOLA 269

Spre consolare soției lui Arinteu ¹

Scrisă în anul 378

1

Ar fi logic și de așteptat, după starea ta sufletească, să trec personal pe la tine și să iau parte la aceste dureroase evenimente. Mi-aș fi potolit în cazul acesta și supărarea mea personală și mi-aș fi împlinit și față de tine datoria de a te consola. Întrucît însă trupul meu nu poate îndura drumuri mai lungi, am recurs la această convorbire prin scris, ca să nu se pară că aș fi cu totul nepăsător față de cele întîmplate.

Cine n-a gemut din pricina pierderii acestui bărbat? Și cine are o inimă atît de împietrită încît să nu verse pentru el lacrimi fierbinți? Pe mine m-a copleșit tristețea cu atît mai tare cu cît am avut în vedere și onorurile deosebite cu care acest om a înconjurat persoana mea și a avut grijă de ocrotirea comună a Bisericii lui Dumnezeu ². Dar m-am gîndit că este omul care și-a împlinit, în această viață, datoria de care trebuia să se achite, și că astfel fusese rechemat, la timpul potrivit, de Dumnezeu, Care conduce destinele noastre. Îndemn, așadar, pe înțelepția Ta să se pătrundă de aceste gînduri, să-și păstreze seninătatea față de cele întîmplate și, după putință, să îndure suferința cu cugetul împăcat. Fără îndoială că numai timpul va fi în stare să-i ușureze inima și să-i îngăduie judecății să se facă stăpînă pe bătăile ei. Cu toate acestea, dragostea fără margini pe care ai purtat-o soțului, precum și bunătatea pe care o arătai spre toți, mă fac să cred că ai să cazii în deznădejde din pricina adîncii delicateți a sufletului tău în urma primirii acestei lovituri dureroase. De aceea învățătura Scripturilor e folositoare totdeauna, dar mai ales în împrejurări precum este cea de față. Să-ți aduci, dar, aminte de hotărîrea Creatorului nostru, potrivit căreia toți cîți am ieșit din pămînt ne vom întoarce iarăși în pămînt ³ și că nimeni nu-i atît de mare încît să fie cruțat de moarte.

1. Acest ofițer superior în armata bizantină (care salvase imperiul printr-o luptă hotărîtoare din anul 355 împotriva goților), a fost făcut consul în anul 372. Despre el ne dă știre și istoricul Ammianus Marcellinus (*Fontes Historiae Daco-Romanae* vol. II, București, 1979, p. 125). Moartea lui a avut loc în anul 378. Cu ocazia morții, Sf. Vasile trimite aceste cuvinte de mîngiere soției lui.

2. Despre Arinteu a se vedea și epistola nr. 129.

3. *Fac.* 3, 19.

II

Bun și mare era acest minunat bărbat, puterea trupului se lua la întrecere cu virtutea sufletului său, iar eu zic chiar că nimeni nu-l întrecea nici într-o privință, nici în cealaltă. Cu toate acestea însă era om și el, așa încît a murit ca și Adam, ca și Abel, ca și Noe, ca Avraam, ca și Moise sau ca oricare altul din ciți am mai pomeni și care aveau aceeași fire cu noi. Să nu ne tulburăm, deci, că ne-a fost răpit, ci dimpotrivă, întrucît am trăit împreună cu el, să-I mulțumim Celui Care ne-a împreunat laolaltă. Răpirea unui astfel de bărbat și-e comună cu cea a altor femei, dar eu cred că nici o altă femeie, afară de tine, nu s-ar fi putut mîndri cu un astfel de bărbat.

Căci într-adevăr, Creatorul nostru a creat pe bărbatul acesta ca pe un exemplu unic al firii omenești, întrucît toți ochii de pe stradă se întorceau după el și fiecare limbă istorisea faptele lui. Pictorii și sculptorii nu puteau plăsmui modele atît de reușite ca el, iar istoricii care descriu marile isprăvi ale vitejilor se încurcă înșirînd povești ireale⁴. De aceea mulți nu puteau să se împace cu gîndul c-ar putea crede în acea tristă știre, care circula și pe care n-o primeau deși o auzeau, că Arinteu a murit. Cu toate acestea s-a întîmplat și cu el ceea ce se va întîmpla și cu cerul și cu pămîntul și cu soarele. A plecat avînd parte de o moarte luminoasă, fără ca bătrînețea să-l fi girbovit, fără ca să piardă ceva din înfățișarea lui falnică, rămînînd mare în viața aceasta, dar mare și în cea viitoare, fără ca strălucirea de acum să aducă vreo pierdere mării pe care o nădăjduia, pentru că la plecarea din viață își curățise sufletul prin «baia nașterii de a doua»⁵. Faptul că tu i te-ai făcut mijlocitor și colaborator la acestea te va mîngia cel mai mult.

Mută-ți acum sufletul de la cele prezente la grija de cele viitoare, încît prin fapte bune să te faci vrednică să dobîndești și tu, ca și el, același loc al odihnei! Cruță pe bărtina ta mamă, ai milă de tinerețea fiicei tale, căci ai rămas singura care poate să le consoleze. Fii pildă de bărbăție pentru celelalte femei și stăpînește-ți tristețea în așa fel încît nici să n-o scoți din inimă, dar nici să te lași cuprinsă de ea. În sfîrșit, aruncă-ți privirile spre marea răsplată a răbdării, pe care ne-a făgăduit-o Domnul nostru Iisus Hristos ca răsplătire pentru viața pe care vom fi trăit-o.

4. S-a scris mult despre influența retoricii asupra stilului părinților capadocieni. Sfîntul Vasile n-a tăgăduit-o niciodată. Epistolele acestea oferă în acest sens multe mărturii. Dar chiar și cînd se arată curtenător față de marii demnitari, la care intervine pentru cite un năpăstuit sau cînd consolează pe cineva, expresiile patetice, oricît de hiperbolic ar fi alcătuite, nu întrec măsura, ci par firești.

5. Tit 3, 5. Încă o dovadă că pînă în veacul IV mulți așteptau primirea botezului pînă spre anii ultimi ai vieții. Așa a făcut și Constantin cel Mare însuși.

EPISTOLA 270

Fără adresă, în legătură cu un furt¹

Scrisă după anul 374

Sînt foarte supărat că nu vă indignați pentru un lucru interzis și nici nu vă puteți închipui că săvîrșirea unei răpiri ar fi o crimă și o tiranie îndreptată împotriva vieții proprii și a neamului omenesc, precum și o jignire adusă oamenilor liberi. Știu că dacă ați avea toți aceeași părere nimic n-ar sta împotriva ca acest fatal obicei să dispară de la noi din țară. Depune, așadar, și tu în cazul de față o rîvnă de creștin și desfășoară o muncă pe potrivă acestei răutăți. Pe această tînără, ori în ce loc ai afla-o, dă-ți toată silința s-o prinzi și s-o redai la timp părinților ei. Cît despre acel individ, să-l scoți din pomelnicul rugăciunilor tale și să-l excomunicî public, iar pe complicele lui, dimpreună cu toată familia lor, să-i excomunicî pe timp de trei ani, pe temeiul canonului stabilit deja de mine². Satul care a primit pe cea căzută și care a acoperit-o, dacă nu s-a luptat ca să o oprească, scoate-l întreg din rugăciuni, pentru ca să învețe să vadă în răpitor un vrăjmaș public asemenea șarpelui sau oricărei alte fiare primejdioase și să fie gata astfel să-l alunge și să apere pe victimele lui.

EPISTOLA 271

Scrisoare de recomandare adresată prietenului Eusebiu în folosul preotului Chiriac²

Scrisă în ultimii ani de viață

I

Cît de mult m-am supărat după ce am sosit în orașul tău, îndată după ce ai plecat tu, nu-i nevoie s-o mai spun unui om care n-are nevoie de vorbe, dar care știe din experiență că am mai pățit așa ceva. La ce preț nu ar trebui să calculez fericirea de a vedea pe Eusebiu, om desăvîrșit în toate cele, să-l îmbrățișez, să mă întorc cu amintirea în tinerețe, și să rechem zilele în care n-aveam pentru noi amîndoi decît o căsuță mică și decît un cămin, unde aveam același dascăl, aceleași bucurii, același entuziasm, aceleași plăceri și aceleași lipsuri, unde totul era obștesc

1. În canonul 30 (amintit în epistola 199) Sfîntul Vasile constata: «în privința celor ce răpesc nu avem un canon vechi» (Milaș, *Canioanele*, II, 2, p. 92).

2. A se vedea cele specificate în epist. 199, can. 22, 30.

2. Eusebiu era prieten și fost coleg de școală cu Sfîntul Vasile.

și în egalitate între noi ! Cît n-aș da să mai pot evoca toate amintirile acelea printr-o convorbire cu Tine și să mă descarc de această apăsătoare bătrînețe ² spre a avea senzația că m-am prefăcut iarăși tînăr din bătrîn ce eram ! Plăcerea acestor bucurii n-am putut-o gusta, în schimb n-am fost lipsit de plăcerea de a vedea înțelepciunea Ta prin mijlocirea unei scrisori și să mă consolez cum pot, prin întîlnirea cu prea cucernicul preot Chiriac. Mi-e jenă să ți-l recomand și să-i fiu mijlocitor, ca să fac din el un apropiat al tău, căci mi-e teamă să nu ți se pară că aș încerca un demers de prisos, prezentîndu-ți ceva ce-ți aparține special și care e minunat. Întrucît trebuie să stau ca martor al adevărului și să dăruiesc cele mai mari din bunurile mele celor care sînt uniți din punct de vedere spiritual, zic doar atîta : cred că integritatea sacerdotală a acestui om e evidentă pentru tine însuși ; din partea mea țin și eu s-o garantez, deoarece nu știu să se fi făcut nici o calomnie împotriva lui din partea celor care atacă pe toți și din partea celor care nu se mai tem de Dumnezeu. Totuși, dacă s-ar întîmpla ceva asemănător din partea lor, omul meu n-ar fi mai puțin vrednic. Vrăjmașii Domnului întăresc și mai mult treptele preoțești ale celor care luptă să răpească din harul dăruit lor de Duhul. Precum am spus, nici că s-ar putea concepe ceva împotriva acestui om : e un preot ireproșabil, e unit cu noi și e vrednic de tot respectul. Hotărăște-te să-l vezi ca atare în propriul tău interes, dar și ca să-mi faci plăcere ³.

EPISTOLA 272

Către magistrul Sofronios *

Scrisă în anul 377 (sau 378)

I

Diaconul Actiac m-a informat că unii oameni te-au făcut să te superi pe mine, acuzîndu-mă pe nedrept, spunînd că aș avea sentimente dușmănoase față de Excelența Ta. În ce mă privește nu mă mir că s-au găsit lingușitori în preajma unui atît de mare personaj. E oarecum de

2. Cînd scria aceste rînduri Sfîntul Vasile n-avea încă 50 de ani. Era mai mult îmbătrînit decît bătrîn.

3. Probabil preotul Chiriac va fi căzut pradă unei calomnii. Sfîntul Vasile îl apăra călduros.

* S-a vorbit în alt loc (ep. 33) despre intimitatea raporturilor dintre «tînărul» Vasile și magistrul Sofronios. Scrisoarea de față a fost redactată spre sfîrșitul vieții lerarului, care nu și-a uitat nici acum eleganța exprimării, dar nici Sofronios nu și-a pierdut, se vede, prestigiul situației sale sociale.

înțeles să crească lingușirile slugarnice pe lângă oameni cu mari răspunderi. Fiind lipsiți de calitate, prin care să se evedențieze, acești oameni își fac din defectele altora o trambulină. S-ar putea spune că, după cum rugina prinde ca o pecingine în grâu, tot așa și lingușirea, cu toate că îmbracă pe din afară haina prieteniei, este compromiterea prieteniei. Așa încît n-am rămas prea mirat că, asemenea unor bondari ce bîziiie în jurul fagurelui, unii oameni caută să se înfigă spre poziția ta ilustră și de invidiat.

Dar ceea ce m-a surprins și mi-a părut cu totul straniu e faptul că, fiind om atît de deosebit prin seriozitatea caracterului, ai putut deschide urechile la așa ceva și ai primit de întemeiată o calomnie împotriva mea. E drept că am îndrăgit și eu persoane, începînd din primii ani ai tinereții și pînă acum la bătrînețe, dar nu știu să fi preferat pe cineva înaintea Excelenței Tale. Chiar dacă mintea nu m-ar fi putut convinge să îndrăgesc pe un om ca Tine, strînsa noastră legătură, începînd din copilărie, ar trebui să fie destulă ca să mă lege de prietenia ta. Dacă eu nu prea exteriorizez această preferință ce-ți port, te rog să mă ierți, căci e o slăbiciune a mea. Poate nici Tu nu ceri de la mine fapte concrete drept dovadă a prieteniei mele, ci, în primul rînd, o inimă iubitoare care să-Ți dorească tot ce poate fi mai bun și să-Ți dea soarta să nu cobori niciodată atît de jos încît să ai nevoie de serviciile unui personaj atît de mărunț cum sînt eu.

II

Cum aș fi putut eu vorbi sau acționa împotriva Ta în problema Memnonios? Căci mi s-a spus de către diaconul meu că de acest lucru e vorba². Cum aș fi prețuit mai mult bogăția lui Hymetios, decît casa atît de primitoare a unui om ca Tine? Nimic din toate acestea nu-s adevărate, nici n-am spus, nici n-am făcut nimic împotriva Ta. Ceea ce poate că va fi dat prilej oamenilor care se leagă și de aluzii închipuite, sînt cuvintele pe care le-am spus unora din cei care fac atîta tărăboi pe această temă: «Dacă acest om și-a propus să-și ducă la îndeplinire planul, puteți să protestați ori nu, vorbiți ori tăceți, dar să fiți convinși că ce are el pe inimă nu va întîrzia să se arate. Iar dacă a renunțat la planul său, să nu înjosiți venerabilul nume al prietenului meu și sub pretext de a vă arăta zelul față de un astfel de protector, să nu trageți profit personal din procedeele care vă ajută să inspirați groază și să formulați amenințări».

2. Din păcate nu știm concret despre ce era vorba. Hymetios pare a fi fost un capadochian bogat, pe cînd Memnonios, un înalt funcționar (P. Hristu, *op. cit.*, II, 280).

Dar celui care a redactat testamentul eu nu i-am ținut nici predică lungă, nici scurtă, nici directă, nici pr'in intermediar.

III

Așadar nu trebuie să pui la îndoială cuvintele mele decît doar dacă m-ai crede cu totul nesocotit, putîndu-mă trata în acest caz cu dispreț, și acuzîndu-mă de marele păcat al minciunii. Te rog, deci, să mă scoți cu totul de sub bănuială pe tema aceasta și de acum înainte să crezi că afecțiunea mea față de Tine este deasupra oricărei calomnii. Ia pilda lui Alexandru cel Mare³, care chiar în clipa cînd trebuia să bea un medicament i s-a adus o scrisoare conținînd acuze tocmai împotriva doctorului care-i prescrisese tratamentul, dar Alexandru a fost atît de departe de a se încrede în calomnatori, încît a băut leacul în timp ce citea scrisoarea. Nu mă socot mai puțin vrednic pentru prietenie decît oricare din cei cunoscuți, întrucît sînt convins că niciodată nu am călcat legea prieteniei, pentru că, în același timp, am primit de la Dumnezeu și legea dragostei creștine. În această privință îți rămîn îndatorat nu numai pe baza firii omenești comune tuturorora, ci și pentru că recunosc în tine atît pe binefăcătorul meu, cît și pe al patriei mele.

EPISTOLA 273

Fără adresă, pentru Hera *

Scrisă în ultimii ani

Întrucît sînt cu totul convins că Vrednicia Ta mă iubește atîta încît e în stare să vadă interesele mele ca și cum ar fi ale lui, recomand extremei Tale bunătăți pe prea onoratul frate Hera, pe care nu-l numesc «frate» doar din obișnuință, ci pentru că, fără să exagerez, mă întrece chiar și în prietenie, prin sentimente de o absolută desăvîrșire. Te rog să-l socoți ca pe un apropiat al tău și să-i arăți, cît va fi cu putință, ocrotirea ta în toate împrejurările în care va avea nevoie de mărinimie ta. În chipul acesta aș putea adăuga această binefacere la alte multe bunătăți pe care le-am întîlnit deja la tine.

3. Plutarh, *Viețile paralele*. Alexandru 19, 3, trad. rom. Vol. III, (București, 1966). p. 375.

*. Toate aceste trei scrisori (273, 274 și 275) au aceeași temă: o intervenție pentru un vechi cunoscut al Sfîntului Vasile, cu numele Hera.

EPISTOLA 274

Către magistrul Himerios

Ca și precedentă

Știți mai bine decât oricare altul că prietenia și apropierea mea față de prea stimatul frate Hera a început încă din vârsta copilăriei iar prin darul lui Dumnezeu s-au prelungit pînă la bătrînețe. Aproape din aceeași vreme mi-a hărăzit Domnul să mă bucur de dragostea mărinimiei Tale, precum și de plăcerea de a ne cunoaște amîndoi. Întrucît acest om are nevoie de ocrotirea Ta, te rog și te implor să confirmi vechea prietenie față de mine și să fii atent față de nevoile care îl apasă acum, încît să nu aibă nevoie de nici o altă ocrotire, și să revină la mine abia după ce și-a realizat toate dorințele. În chipul acesta, alături de alte multe binefaceri pe care le-am primit de la tine, să o pot număra și pe aceasta ca pe cea mai mare pentru mine și care prezintă cel mai mare interes.

EPISTOLA 275

Fără adresă, pentru Hera

Scrisă pe la 377

Ai prevăzut cu bunăvoința Ta că am să te rog pentru preacinstitul meu frate Hera și te-ai arătat pentru el mai binevoitor decât aș fi crezut-o, căci i-ai dat cinste deosebită și l-ai ocrotit în toate împrejurările. Totuși, întrucît nu pot păstra tăcerea în legătură cu situația lui, rog neîntrecuta Ta vrednicie să mai adauge la ceea ce știi că-mi face plăcere un plus de rîvnă pentru acest om, trimițîndu-l în patrie mai întărit decât calomnia cu care vrăjmașii lui îl urmăresc. Nici măcar acum nu-i în afară de invidie, întrucît mulți caută să tulbure liniștea vieții lui. Împotriva lor vom afla o siguranță unică și de nezdruccinat dacă accepți să stai deasupra omului care e acum în mîna ta ocrotitoare.

EPISTOLA 276

Către Harmatios cel Mare ¹

Scrisă în ultimii ani

Dacă legea, comună tuturor oamenilor, face pe cei înaintați în vîrstă părinți comuni pentru cei tineri, în schimb legea noastră specială, cea a

1. Cu finețea-i obișnuită Sfîntul Vasile știe influența pe un tată dintr-o familie nobilă să accepte că așa cum sufletul e superior trupului, tot așa educația spirituală depășește pe cea pămîntească. În felul acesta Sfîntul a convertit sufletul tînărului.

creștinilor, pune pe cei bătrâni ca purtători de grijă pentru tinerii de această vîrstă. Dacă o lege generală a omenirii face din bătrîni părinți obișnuiți ai celor tineri, în schimb legea specială a creștinilor ne pune pe noi bătrîni în locul părinților, ca să le purtăm de grijă la această vîrstă tînără.

De aceea să nu vezi vreo nepotriveală sau un amestec în treburi străine faptul că eu mijlocesc ceva pentru copilul tău. Căci socot că-i drept să ceri să te asculte în toate celelalte, întrucît e răspunzător față de tine în ce privește trupul lui precum și în ce privește legea civilă, după care sîntem guvernați, dar în privința sufletului, pe care l-a primit ca un dar dumnezeiesc de la Cel de sus, atunci cînd el a venit pe lume, trebuie să ne gîndim că el e supus altcuiva și că s-a îndatorat față de Dumnezeu cu cele mai scumpe dintre toate îndatoririle.

Deci, întrucît el a ales pe Dumnezeul nostru, al creștinilor, ca pe Cel adevărat, în locul mulțimilor de zei, cărora vă închinați aducîndu-le jertfe materiale, să nu te superi pe el, ci mai curînd să-i admiri noblețea sufletească, pentru că, mai presus decît frica și decît respectul datorat tatălui său, el a pus apropierea de Dumnezeu printr-o adevărată cunoaștere și printr-o viață virtuoasă. De altfel firea însăși, blîndețea și caracterul lui pașnic față de toți te vor dezarma și nu te vor lăsa să mai păstrezi în inima ta nici o amenințare cît de mică față de el.

În sfîrșit, sper că nu vei lua în nume de rău nici mijlocirea mea personală, mai bine-zis cea cu care orașul tău se plătește față de intervenția mea, pentru că întreg orașul te iubește și-ți dorește tot binele, căci i se pare că și pe Tine te-a primit ca și cum ai fi creștin, atîta a fost de mare vestea răspîndită în oraș.

EPISTOLA 277

Către studentul Maxim

Scrisă în ultimii ani

Bunul și vrednicul Teotecnos ne-a informat despre cele întîmplate cu Domnia ta, iar prin cuvîntul în care a schițat pe scurt trăsăturile sufletului tău a trezit în mine dorința de a te întîlni, și atîta mi-a aprins dragostea față de tine încît dacă n-aș fi fost împovărat de boală, tovarășa mea nedespărțită, și dacă n-aș fi fost împresurat de nenumărate

griji pentru Biserică, nimic nu m-ar fi împiedicat să vin să te văd. Într-adevăr nu mic a fost câștigul să treci dintr-o familie mare și dintr-un neam vestit la o viață de simplitate evanghelică¹, să pui prin rațiune friu tinereții și să faci din patimile trupești niște roabe ale cugetării și să dovedești smerenie, care se potrivește atât de mult unui creștin, dacă acesta se gîndește la el însuși și dacă ia în seamă, cum e și firesc, de unde a venit și încotro merge. Într-adevăr meditația asupra firii noastre înlătură îngîmfarea sufletului, nimicește orice trufie și orice egoism, cu un cuvînt ne face ucenici ai Domnului, Care a zis: «Învățați de la Mine, că sînt blînd și smerit cu inima»². Într-adevăr, prea iubite fiule, un singur lucru e de invidiat și de laudă: binele cel netrecător. Acesta constă în a fi în cinste înaintea lui Dumnezeu, pe cînd bunurile omenești sînt mai nestatornice decît umbra și mai înșelătoare decît visurile. Căci tinerețea trece mai repede decît florile primăverii, iar frumusețea trupească se ofilește fie din pricina bolii, fie din pricina vremii. În bogăție nu te poți încrede, măririle sînt schimbătoare. Măiestriile artelor sînt limitate și ele doar la durata acestei vieți. Chiar și oratoria, cea mai vrednică dintre toate, își pierde farmecul dacă nu-i auzită.

Dimpotrivă, deprinderea virtuții este o prețioasă dobîndă pentru cel ce o are și este cea mai plăcută priveliște pentru cei care o întîlnesc. Dăruindu-te acestei meniri, te vei învrednici de acele bunuri pe care Domnul le-a făgăduit la sfîrșit dreptilor. În ce chip vom putea dobîndi aceste bunuri și cum vom păstra cele dobîndite ca să le scriem ne cere un timp mai îndelungat decît cel propus în scrisoarea de față. Oricum, mi-a venit în gînd să-ți fac cunoscute chiar și numai aceste cîteva cugetări, în urma cuvintelor pe care le-am auzit spuse de fratele Teotecnos. Îi doresc să spună totdeauna adevărul, mai ales cînd vorbește despre tine, pentru ca Domnul să fie și mai mult preamărit întru tine, căci cu toate că ai ieșit dintr-un strat străin, totuși ești copleșit de roadele atât de bogate ale credinței.

1. Ca și cum ar face o confidență studentului Maxim, care pare proaspăt convertit la creștinism, Sfîntul Vasile vorbește voalat, substituindu-și propriul său proces interior, că trecerea dintr-o familie mare într-o viață de simplitate evanghelică nu-i puțin lucru. În felul acesta, ca și în epistolele 2, 24 sau 22, în care schițează elementele fundamentale ale slujirii călugărești, așa cum a început-o el însuși la Annisa, ierarhul nostru știe să prezinte cald și neferțat idealul unei vieți cu adevărat superioare.

2. Matei 11, 29.

EPISTOLA 278

Către Valerian

Din timpul episcopatului

Pe Domnia Ta doream să te văd încă de cînd eram la Orfanene. Căci nădăjduiam că aflîndu-te la Corsagene n-ai fi stat la îndoială să vii pînă la mine la Attagene, unde fuseseși convocat și Tu la sinod. Întrucît nu m-am putut duce la acel sinod, aș fi dorit să te văd măcar la munte, datorită faptului că Evesas era în apropiere și îmi oferea din nou nădejdea de a te întîlni. Dar pentru că n-am reușit să merg în nici una din aceste două localități, am recurs la epistolă ca să-ți spun să vii să mă vezi, pentru ca, pe de o parte, să-ți faci datoria ca tînăr de a vizita pe un bătrîn¹, iar pe de altă parte, să primești de la mine, cu ocazia întîlnirii, un sfat oarecare, pentru că și așa ai de lucru cu cîțiva cetățeni din Cezareea, la care pentru o rezolvare cît mai bună e necesară și mijlocirea mea. Deci, dacă nu ți-e prea greu, să nu eziți de a mă căuta.

EPISTOLA 279

Către prefectul Modestos *

Din timpul episcopatului

Sînt mulți curieri care, trecînd pe la mine, duc diferite scrisori către Excelența Ta și întrucît am înțeles că, datorită stimei pe care mi-o arăți, mulțimea scrisorilor mele nu-ți provoacă nici o neplăcere, am dat și acestui frate o scrisoare, ținînd seamă că și el va dobîndi ceea ce caută, iar eu voi fi trecut de tine în rîndul binefăcătorilor, pentru că ofer bunelor Tale intenții prilejuri de a face bine.

Problema pentru care ți se cere ajutorul ți-o va descrie cel în cauză, dacă vei binevoi să-l privești cu ochi binevoitori și să-i dai curaj să vorbească înaintea mării și înaltei Tale autorități. Dar această scrisoare îmi îngăduie să fac și eu o observație: cîștigul pe care l-ar dobîndi acest om l-aș privi ca și cum ar fi al meu propriu, mai ales giu-

1. În alte cîteva epistole mai repetă Sfîntul Vasile acest lucru privitor la vîrsta sa. Pe atunci el n-avea încă 50 de ani, o vîrstă nu prea înaintată, dar era măcinat de boli și de alergături. Și totuși a alergat pînă prin ținuturile muntoase din Armenia Mică, dar din păcate nu s-a putut vedea cu Valerian, căruia îi scrie acum, încurajîndu-l.

*. E vorba de solicitarea unei intervenții în favorul unui om care a venit tocmai din Tiana ca să obțină această epistolă de recomandare. Se știe cine era prefectul Modestos (ep. 104, 110, 111).

dindu-ne că omul a venit la mine în acest oraș tocmai de la Tiana în nădejdea că prezentînd această scrisoare ca pe o ramură de măslin, va avea cîștig. Iar ca să nu fie dezmințit nici el în nădejdlile lui, și noi să ne bucurăm de stima obișnuită, iar rîvna ta pentru bine să poată fi satisfăcută și în cazul acesta, îți cer să primești pe acest om cu bunăvoință și să-l socoți a fi între apropiații tăi.

EPISTOLA 280

Către prefectul Modestos

Din timpul episcopatului

Chiar dacă ar fi un lucru îndrăzneț, faptul că vin cu scrisori de intervenții înaintea unui personaj atît de înalt, cîntea cu care m-ai înconjurat pînă acum alungă teama din inima mea și-mi dă curaj să scriu pentru oameni, e drept, înrudiți ca neam, dar care în sinea lor sînt vrednici de cinste, pentru curățenia moravurilor lor. Cel care-ți predă această epistolă mi-e ca un fiu¹. Întrucît, dar, are nevoie numai de bunăvoința ta ca să-și justifice dorințele, fii bun și primește scrisoarea pe care ți-o prezintă cel amintit ; dacă ar fi și timp să-și expună situația și să stea de vorbă cu cei care-l pot ajuta, atunci sînt sigur că prin hotărîrea ta își va vedea realizată cererea. Dar și eu mă voi mîndri cu faptul că mi-a fost dat din darul lui Dumnezeu un astfel de ocrotitor, care vede pe rudele mele ca pe proprii săi clienți și petiționari.

EPISTOLA 281

Către prefectul Modestos

Scrisă în timpul episcopatului

Imi aduc aminte de marea cinste pe care mi-ai făcut-o dîndu-mi, între alte favoruri, și pe acela de a scrie Excelenței Tale. Mă folosesc, deci, de acest dar și mă bucur de un suflet care dovedește atîta bunăvoință, pe de-o parte, ca să mă satisfac pe mine însumi prin coresponderea cu un bărbat atît de însemnat, iar pe de altă parte, ca să dau prilej mărinimiei Tale să mă cinstească cu răspunsurile sale.

1. De astă dată intervenția făcută este pentru una din rudele Sfîntului Vasile.

Intrucît rugasem pe Excelența Ta în favorul prietenului meu Heladios¹, prim dregător al comunității mele, să fie eliberat din postul de efor al dărilor, ca să aibă timp să se ocupe de probleme ale Patriei noastre, și pentru că altă dată am primit răspuns favorabil din partea Ta, reînnoiesc demersul meu și te rog fierbinte să trimiți guvernatorului provinciei să-l elibereze de suprasolicitarea vechiului serviciu.

EPISTOLA 282

Către un episcop

Din timpul episcopatului

Dacă nu ești invitat te plîngi; dacă ești invitat nu răspunzi. Ceea ce s-a întîmplat acum a doua oară dovedește că prima dată te-ai servit doar de un pretext ireal. În realitate n-ai fi venit nici dacă ai fi fost invitat atunci. Drept aceea răspunde acum pe loc invitației pe care ți-o fac și nu fi iarăși absurd, căci știi că o învinuire nouă dă tărie dublă celei vechi, făcînd-o cu mult mai întemeiată. Mereu îți cer să mă ascuți și pe mine; dacă pe mine nu mă poți vedea, ar fi drept să nu treci cu vederea măcar pe sfinții martiri², căci tocmai de aceea ai fost pus pe listă între cei care participăm la slujbele de comemorare a lor. Arată-ți, dar, bunăvoința atît față de unii, cît și față de alții, iar dacă nici acest lucru nu-ți convine, atunci fii binevoitor măcar față de cei mai venerabili, adică față de martiri.

EPISTOLA 283

Către o văduvă

Din timpul episcopatului

Nădăjduiesc să găsim o zi potrivită pentru sinod după cele pe care trebuie să le ținem în regiunea muntoasă³. În schimb, nu întrevăd nici

1. Acest Heladios, care probabil că mai tîrziu va urca pe scaunul episcopal din Cezareea, cere să fie schimbat din postul de efor al dărilor. Se vede că în această problemă cererea de față era o revenire, căci prima intervenție nu-și atinsese scopul.

2. E vorba de cererea de a participa la hramul de pomenire a sfinților martiri Eupsihie, Damas și cei împreună cu ei, martirizați în anul 362 pe vremea împăratului Iulian Apostatul, din pricină că distruseseră statuia zeiței Tyhe (= Fortuna) instalată de împărat în Cezareea, după cum ne relatează istoricul Sozomen în *Istoria sa*. (V, 11). Praznicul avea loc la 7 septembrie, cum reiese din epistolele 145, 176, 252. Cel vizat pare a fi Atarvios, episcopul Neocezareii, rudenie cu Sf. Vasile. A se observa finețea stilului.

3. Faptele la care se face aici aluzie par a fi avut loc tot în Armenia Mică în regiunea muntoasă. E vorba, probabil, tot de o impunere pentru o casă.

un prilej să ne întâlnim în afară de vremea când se va ține această întrunire bisericească, afară doar de cazul când Domnul ar putea rîndui ceva dincolo de cele așteptate. Trebuie să înțelegi acest lucru și după propria-ți experiență. Dacă pe Domnia Ta nu te preocupă decît o singură casă și totuși te plîngi că te asediază o mulțime de treburi, îți poți oare închipui atunci cîte ocupații mă copleșesc pe mine în fiecare zi ?

În privința visului pe care l-ai avut, cred că el arată destul de limpede că trebuie să te mai interesezi și de problemele duhovnicești și să-ți îngrijești ochii și pentru că sînt făcuți ca să vadă și pe Dumnezeu. Cînd vei avea mîngîierea pe care ne-o dau Sfintele Scripturi, atunci nu vei mai avea nevoie nici de mine, nici de nimeni altcineva ca să vezi îndată care-ți este datoria, căci vei fi destul de întărită prin sfatul Duhului Sfînt, care te va îndruma spre tot ce-ți va fi de folos.

EPISTOLA 284

Către un censor, pentru călugări

Din timpul episcopatului

Cred că în sectorul unde lucrezi există deja, în legătură cu monahii, un oarecare regulament în vigoare, de aceea nu-i nevoie să cerem pentru ei un favor deosebit, căci pentru ei e destul dacă se pot bucura cu toată lumea de bunăvoința obștească. Totuși, întrucît cred că e de datoria mea să mă îngrijesc de acești oameni, atît cît pot, mă adresez bunăvoinței Tale spre a cere ca să scutești de dări pe acești oameni, care s-au îndepărtat cu vremea de lume și care și-au omorît timpul încît nu prestează munci prea folositoare statului prin nici un serviciu, nici bănesc, nici trupesc. De fapt, dacă trăiesc după chemarea pe care au ales-o, ei nu mai au nici bani, nici trup : de cei dintîi s-au lipsit, ca să-i împartă la săraci, de cel de-al doilea, ca să trăiască în posturi și în rugăciuni. Știu că la cei care viețuiesc așa vei avea trecere mai multă decît oricare altul și că vei vrea să ți-i cîștigi pentru tine însuși ca ajutoare capabile, în stare să îmblînzească pe Domnul prin viața lor evanghelică¹.

1. Aici Sf. Vasile intervine pentru monahi ca să fie scutiți de dări.

EPISTOLA 285

Fără adresă, pentru protejarea bisericii

Scrisă în timpul episcopatului

Cei ce poartă grijă de Biserică și îngrijește de averile ei este el însuși cel care-ți predă epistola aceasta, iubitul fiu cutare. Primește-l, te rog, să dea socoteală de câte dorește să spună Vredniciei Tale. Fii atent la toate câte ți le descrie, pentru ca măcar acum Biserica să-și revină și să scape de hidra cea cu multe capete¹. Pentru că atât de mare e avuția monahilor, încît mereu căutăm pe cineva s-o strîngă! În schimb Biserica cheltuiește mai mult decît sînt puterile ei, în orice caz mult mai mult decît ar băga de seamă cineva.

EPISTOLA 286

Către trezorerul împăratesc

Din timpul episcopatului

În decursul prezentei întruniri au fost arestați cîțiva răufăcători de meserie, care, împotriva poruncii lui Dumnezeu, au furat hainele unor oameni nevoiași, pe care mai curînd s-ar fi căzut să-i îmbrace decît să-i dezbrace². Propriu-zis ei au fost prinși de cei care au fost puși să supravegheze buna rînduială din Biserică. Tu ai crezut că, întrucît girezi treburile obștești, s-ar cădea să-i preiei tu pe acești oameni, iar eu îți scriu ca să-ți fac cunoscut că relele săvîrșite înăuntrul Bisericilor se cade să primească de la noi îndreptarea cuvenită și să nu mai stingherim cu astfel de lucruri pe judecători.

De aceea și hainele care au fost inventariate în textul care se află în mîinile Tale și în copia făcută în fața tuturor asistenților am dispus să le primești și să se păstreze pe seama proprietarilor care e vorba să se înfățișeze în viitor, iar celelalte să se predea proprietarilor prezenți. Cît despre cei arestați am cerut ca ei să fie îndreptați prin educație și dojană, date în numele Domnului, întrucît cred că întru numele Lui îi vom putea readuce la bine. Pentru că oricîte nu le pot realiza pedepsele tribunalelor știm că adeseori le împlinesc judecățile înfricoșătoare ale

1. «Hidra cu multe capete», așa pare a numi Sf. Vasile pe agenții fiscalului în alergarea lor după impuneri cît mai mari.

2. Probabil e vorba de un depozit de haine uzate, colectate în Biserică, spre a fi donate săracilor. Niște răufăcători au furat din ele. Sf. Vasile cere ca pedeapsa s-o dea Biserica (cu mijloace duhovnicești), iar nu statul.

lui Dumnezeu. Dacă socoți că pentru acești răufăcători trebuie să se facă referat la Comite, avem atîta încredere în dreptatea și în dreapta judecată a acestui bărbat încît îți îngădui să faci ce dorești.

EPISTOLA 287

Fără adresă, împotriva unor oameni nedreți¹

Din timpul episcopatului

Pare foarte greu să tratezi cu acest om. Nu știu cum să procedezi cu un caracter atît de schimbător (precum se poate presupune după cîte se văd), în care e greu să-ți pui nădejdea. Chemat să judece, el nu ascultă, sau dacă totuși răspunde, o face cu atîta noian de vorbe și de jurăminte încît îți trezește dorința să te descotorosești de el cît mai repede. Adeseori l-am văzut întorcînd învinuirile împotriva celor care-i atragem atenția. Într-un cuvînt, între toate creaturile, cîte trăiesc pe pămînt, nu există fire atît de schimbătoare și gata să se dea la rele ca acest om, cum se poate convinge oricine oricît de puțină experiență ar avea. De altfel, de ce mă întrebi și nu te hotărăști să rabzi tu însuși răutățile lui ca pe un fel de minie inspirată de dumnezeire? Ca să nu te pătezi de părtășia cu păcatele lui scoate-l dimpreună cu toată familia lui din rugăciuni, și din orice altă comuniune pe care ar putea să o aibă cu preoții. Poate se va rușina cînd toți ceilalți îl vor ocoli.

EPISTOLA 288

Fără adresă, împotriva unor oameni nedreți

Scrisă în vremea episcopatului

Cei pe care nu-i cumîntesc pedepsele statului și nu-i îndreptează spre cîință nici excluderea de la rugăciunile obștești, trebuie puși la canoanele care au fost date de Domnul². Căci scris este: «De-ți va greși ție fratele tău, mergi, muștră-l pe el între tine și el singur. Dacă nu ascultă, ia cu tine încă unul sau doi. Dacă nici pe ei nu-i ascultă, spune-l Bisericii, iar de nu va asculta nici de Biserică, să-ți fie ție ca

1. Pare a fi vorba aici de procedura care ar trebui urmată față de omul răutăcios și nestatornic. Destinatarul va fi fost horepiscopul.

2. Tema e similară cu cea din epistola precedentă. Oricît de îngăduitor părea Sfîntul Vasile, mai presus de toate dorea disciplină, desigur consimțită, dar dacă acest lucru nu se putea obține, atunci dădea afurisirea.

un păgîn și vameș»². Așa s-a întîmplat și în cazul omului acestuia : mai întîi a fost acuzat, apoi a fost mustrat în fața unei persoane, pe urmă în fața a două persoane, a treia oară în fața Bisericii, și pentru că s-a convins și el că a greșit și n-a primit să se refacă, de acum încolo să fie afurisit. Să se aducă la cunoștință în fiecare sat că trebuie să fie exclus din orice comuniuni cerute de firea noastră, așa încît, nemaiavînd nici o legătură cu el, să ajungă cu totul hrană diavolului.

EPISTOLA 289

Fără adresă, în legătură cu o femeie îndurerată

Din timpul episcopatului

Întrucît socot că tot așa de mult greșim dacă lăsăm nepedepsiți pe păcătoși ca și atunci cînd îi pedepsim peste măsură³, am dat acestui om pedeapsa care stă în competența mea : am cerut să fie îndepărtat de la orice comuniune bisericească și am sfătuit pe cei care se simțeau nedreptățiți să nu se răzbune⁴, ci să lase în seama Domnului răsplătirea. Iar dacă îndemnurile mele ar fi avut vreo urmare, atunci și eu aș fi fost ascultat, pentru că m-aș fi folosit de un grai care ar fi inspirat mai ușor încredere decît ar fi făcut-o epistolele cu toată puterea lor de înduplecare. Dar cînd am auzit o mulțime de vorbe, nu lipsite de seriozitate, am tăcut și acum nu mai cred că ar fi bine să mai discut aceeași problemă. «Am disprețuit căsătoria, spunea ea, nașterea de prunci și lumea, ca să dobîndesc un singur lucru : bunăvoința de a fi în apropiere de Dumnezeu și ca să fiu vrednică să mă bucur de a viețui în preajma oamenilor de cea mai bună reputație. Dar acest om, deprins încă din tinerețe să strice casele oamenilor, a forțat într-o bună zi ușa cu nerușinarea obișnuită și a intrat în casă. Întrucît nu ne cunoșteam decît doar din cîteva discuții și neștiindu-i obiceiurile n-am încercat să-l alung dintr-un sentiment de neștiutoare pudoare. El însă s-a comportat cu atîta necinste și nerușinare, încît a umplut tot orașul cu vorbe defăimătoare la adresa mea, făcîndu-mă de rușine într-o scrisoare publică, pe care a și afișat-o

2. *Filotei*, 18, 15, 16, 17.

3. Sfîntul Vasile contează ca unul din cei mai reputați canoniști, dar el n-a uitat niciodată să judece și să canonească așa cum numai Biserica o poate face. Un păcătos nu poate rămîne nepedepsit, dar în același timp el nici nu trebuie pedepsit peste măsură. Cazul prezentat de femeia din această epistolă e rezolvat în același sens : «după cum nu-i lucru omenesc să predăm pe răufăcător, tot așa a-l elibera nepedepsit e fapta unui om care întărește insulta». De altfel, cazul de față pare patologic. Y. Courtonne, *op. cit.*, III, 159.

4. *Rom.* 12, 19.

de ușa exterioară a Bisericii. E drept că pentru această purtare urită el a ajuns să guste din asprimile legii, dar după ce a fost eliberat a început din nou cu calomniile. A umplut cu injurii la adresa mea piața, terenurile de sport, teatrele, casele celor care-l primeau, pentru că duceau aceeași viață ca și el. Din pricina acestor vorbe atât de insultătoare n-am mai putut fi cunoscută prin calitățile mele, cum s-ar fi căzut, pentru că apăream în ochii tuturor descrisă în culori deosebit de nefavorabile».

«În aceste împrejurări, continuă ea, unii fac haz de aceste cuvinte defăimătoare, pentru că, în chip firesc, oamenii sînt repede înclinați să se bucure de injurii; alții spun că au rămas indignați, dar nu iau parte la durerea mea; mai sînt și din aceia care sînt convinși că aceste injurii exprimă adevărul, pe cînd alții stau la îndoială pentru că iau în seamă mulțimea jurămintelor lui, așa încît nu-i nimeni care să-mi împărtășească durerea; ci dimpotrivă simt că trăiesc într-o singurătate apăsătoare, plîng în mine înșămi, că n-am nici frate, nici prieten, nici rudă, nici rob, nici om liber, n-am absolut pe nimeni care să ia parte la durerea mea și am senzația că mă găsesc cu totul singură și mai de plîns decît întreg orașul, în care sînt atât de puțini oameni care să urască pe cei răi. Oamenii nu vor să creadă că insulta adresată unora sau altora face înconjurul orașului și că într-o bună zi îi va atinge și pe ei».

După ce mi-a istorisit, printre lacrimi, toate acestea și altele și mai îngrozitoare, nu m-a lăsat nici pe mine însumi liber de bănuiele, pentru că în timp ce trebuia să plîng părintește împreună cu ea am rămas nepăsător pentru un rău atât de mare și am filozofat doar rece la pătimi-rile altora. «Tu nu-mi poruncești, zise ea, să rămîn nepăsătoare la pierderea banilor și nici să îndur oboselile trupești, ci să mă las jignită în reputația mea a cărei pierdere formează pierderea comună și a preoțiilor».

Față de toate aceste cuvinte judecă tu însuși, minunatul, ce ai vrea să-i spun acestei persoane, întrucît eu urmez logic tactica de a nu preda judecății pe răufăcători, dar nici să-i eliberez după ce o dată au fost predați? Despre astfel de răufăcători a spus de mult Apostolul să ne temem de dregătorul care răspunde de răutăți: «teme-te, zice, căci nu în zadar poartă sabie»³. După cum, dar, nu-i lucru omenesc să predăm pe răufăcător, tot așa și a-l elibera e o faptă care întărește insulta. Poate că dacă s-ar putea amîna pentru un timp judecarea cauzei și să aștepti sosirea mea, atunci voi dovedi că n-am realiza nimic dacă n-am lucra din convingere.

3. Rom. 13, 4.

EPISTOLA 290

Către Nectarie¹

Din timpul episcopatului

O! de-ar veni mult bine asupra celor care îndeamnă pe vrednicia Ta să stea de vorbă cu mine prin scrisori! Să nu se creadă însă că astfel de vorbe le-aș spune doar din cauza unei obișnuințe, ci din sinceră pornire sufletească cinstesc glasul tău cu cele mai mari laude. Ce-ar putea, într-adevăr, exista pentru mine mai de cinste decît Nectarie, pe care l-am cunoscut din copilărie ca avînd cele mai frumoase însușiri și care acum, datorită unor virtuți în multe domenii, a urcat la o strălucire atît de mare? De aceea și cei mai iubiți dintre toți prietenii mei sînt cei care mi-aduc scrisori de la tine.

Cît privește alegerea celor care trebuie puși în fruntea comunităților din provincia noastră, va trebui să caut să fac pe plac oamenilor sau să plec urechea la intervenții ori să mă prefac că aș ceda de frică? Fie ca să nu fac niciodată așa ceva! Pentru că atunci n-aș fi dregător, ci negustor, care schimbă darul lui Dumnezeu pe o prietenie omenească. Cîtă vreme aprobările date de oameni se obțin numai pe bază de mărturii subiective, sentințele cele mai potrivite sînt atribuite de smerenia mea. Celui care cunoaște tainele inimilor, poate că ar fi cu totul preferabil pentru fiecare ca, după ce a depus votul, să se abțină de la orice rîvnă, să se ferească de orice spirit de grup ca și cum ar fi depus mărturie pentru părinți, de aceea să se roage lui Dumnezeu să nu ni se uite interesul. În acest sens eu nu voi mai pune vina pe nimeni din pricina rezultatului obținut, indiferent în ce sens s-a produs el, ci voi fi recunoscător doar lui Dumnezeu pentru cele întimplate. Dacă, dimpotrivă, aceste alegeri se fac numai după criterii omenești, ele nu mai sînt alegeri ci constituie doar o imitare a realității, însă de realitatea însăși sînt departe cu totul.

Gîndește-te că dacă ne-am strădui în tot felul să ne impunem punctul de vedere propriu, am putea ajunge la primejdia, care poate fi foarte mare, de a atrage cîndva de partea noastră tocmai partida păcatului, pentru că datorită ușurătății firii omenești e posibil să se săvîrșească multe nedreptăți chiar de cei de la care nimeni nu se aștepta vreodată.

1. Cercetătorii au văzut în acest Nectarie pe viitorul patriarh al Constantinopolului (381—397). Sfîntul Vasile afirmă că-l cunoaște din copilărie, de aceea și numele lui e pomenit în epistolele sale 5 și 6. În epistola de față i s-a pus întrebarea: cu ce poate contribui pentru alegerea celor mai buni demnitari la conducerea țării? Se vede că era vorba de mai multe partide. El răspunde că Biserica sprijină pe cei mai buni, dar nu se poate angaja în lupte de partid. În rugăciuni însă Biserica cere împlinirea binelui.

Mai mult, dacă dăm prietenilor cele mai bune sfaturi, după cum se și întâmplă adeseori, nu ne supărăm că nu apărem convingători față de cei pe care-i sfătuim ; și în lucruri care nu sînt supuse voinței oamenilor, ci hotărîrii lui Dumnezeu, ne vom mai indigna oare că nu sîntem preferați judecării lui Dumnezeu ? Dacă, așadar, oamenii sînt cei care acordă funcția, atunci ce nevoie e să fie cerută de la noi ? De ce nu și-o ia fiecare ? Dacă însă ea e de la Dumnezeu, e cazul să ne rugăm, iar nu să ne indignăm ; în rugăciuni nu se cade să cerem numai decît împlinirea voinței noastre proprii, ci să lăsăm acest lucru pe seama lui Dumnezeu, Care ne dă ceea ce crede El că ne folosește. Dumnezeu Cel sfînt să îndepărteze de la casa Ta orice întîmplare supărătoare, iar ție însuși și alor tăi să vă dea o viață lipsită de boli și de pagube, într-o completă prosperitate.

EPISTOLA 291

Către horepiscopul Timotei ¹

Scrisă în timpul episcopatului

Ca să-ți scriu tot ce-mi trece prin minte nu-i potrivit nici cu lungimea unei scrisori, dar, în general, nici cu genul epistolar însuși. Însă, iarăși, ca să te trec cu vederea mi-e aproape cu neputință, căci inima mea s-a înfierbîntat din pricina unei drepte minii împotriva Ta. Voi merge, așadar, pe calea de mijloc, scriindu-ți unele și lăsîndu-le pe celelalte deoparte. Această pentru că vreau să-ți atrag atenția asupra unui lucru într-un grai prietenesc și colegial.

Dacă tu ești acel Timotei despre care știu, din tinerețe, că ducea o viață ascetică atît de aspră încît era învinuit că întrece măsura, mă întreb : cum de-ai încetat acum să cugeți ce trebuie să faci ca să fii bine plăcut lui Dumnezeu ? și, cum de te uiți acum numai la ceea ce zice cutare sau cutare despre tine, făcîndu-ți viața dependentă de părerea unora și a altora și calculezi doar cum să nu-ți pierzi nici prietenii, dar nici să te faci de rîs în ochii dușmanilor ? Și, în schimb, de ce te temi, ca de cine știe ce rău, de rușinea pe care ai putea-o păți înaintea mulțimii, fără să te gîndești că în timp ce întîrzi în aceste preocupări, uiți de ceea ce e mai important tocmai în această viață ? Sînt pline Sfintele Scripturi

1. Acest horepiscop era cunoscut din tinerețe de Sfîntul Vasile ca om care se deprinsese cu școala înfrînării și ascezei. De curînd, însă, inima Sfîntului Vasile s-a înfierbîntat de minie împotriva lui auzînd că s-a lăsat dus de plăcerile lumesti. Cerîndu-l aspru, dar cu bunătate, marele ierarh îi aduce aminte de cuvîntul Scripturii : că nu-l cu puțință să faci în același timp două lucruri (Matei 6, 24).

de învățăături despre faptul că nu-i cu putință să facem în același timp două lucruri ², adică să ne ținem legați de treburile lumești și să ducem, în același timp, o viață după Dumnezeu. De altfel și firea însăși e plină de astfel de pilde. De exemplu, lucrarea minții nu reușește să formuleze în același timp două idei diferite, iar în percepția sensibilă nu se pot primi în urechi două glasuri deodată, nici vedea doi oameni deodată, cu toate că avem deschise în același timp canalele acestor simțuri. Ochii, dacă nu-i îndreptăm pe amândoi spre același obiect văzut, nu-și pot îndeplini corect slujba lor. Așa stau lucrurile în lumea firii, iar dacă ar fi să cităm mărturii scoase din Scriptură, lucrurile n-ar fi mai puțin ridicole decât, vorba vechiului proverb, să duci cucuveaua la Atena ³.

De ce amestecăm ceea ce nu se poate amesteca, zgomotele lumești cu deprinderea așezei? Oare nu devenim stăpîni pe noi înșine cînd ne îndepărtăm de zgomote, cînd nu ne mai încurcăm în atîtea afaceri și cînd nu mai încurcăm și pe alții? Oare nu confirmăm prin fapte scopul evlaviei și al credinței, pe care odinioară ni l-am propus noi înșine, și nu arătăm astfel celor ce se gîndesc să ne calomnieze că nu vor reuși să ne întristeze cînd vor ei? Or toate acestea se vor întîmpla îndată ce le vom dovedi că pe noi nu ne mai atinge nici un atac.

Destul pentru acest subiect.

Fie să ne întîlnim cîndva ca să ne consfătuim mai temeinic despre cele ce sînt de folos sufletelor noastre, în așa fel încît să nu se afle că ne îngrijim doar de lucruri deșarte cînd va veni și pentru noi ceasul plecării inevitabile!

M-au bucurat în chip deosebit cele trimise din dragostea ta chiar și după firea lor, ele erau foarte plăcute, dar cînd m-am gîndit și la cel care le-a trimis, atunci s-au dovedit și mai delicioase. Lumînările și medicamentele întăritoare din Pont să le primești cu plăcere, cînd le vom trimite, pentru că momentan nu le avem.

2. Matei 6, 24.

3. Aristofan, *Păsările*, 301 sau după proverbul francez: «porter de l'eau à la rivière», Bailly, Dict. op. cit.

III

SCRISORI NEDATATE
SAU DE AUTENTICITATE DUBIOASĂ

EPISTOLA 292

Către Paladin ¹

Fără dată

Jumătate din dorințele mele mi le-a împlinit Dumnezeu cel Sfânt, rînduind lucrurile în așa fel încît să întîlnesc pe scumpa noastră soră, soția ta. El e în stare să-mi îplinească și cealaltă jumătate, încît să ajung să văd și pe Excelența Ta și apoi să aduc deplină mulțumire lui Dumnezeu. Pentru că mare mi-e această dorință mai ales acum, cînd am auzit că ai fost ridicat la o mare cinste, cînd ai îmbrăcat haina nemuritoare care, acoperind omenitatea, a nimicît în trup moartea, iar ceea ce era muritor a fost înghițit în îmbrăcămintea nemuririi.

Așadar, intrucît prin harul Său Domnul te-a făcut casnic al Său ², te-a îndepărtat de orice păcat, ți-a deschis împărăția cerurilor și calea care duce la fericirea de acolo, te rugăm, ca pe un bărbat care întrece atît de mult pe alții prin înțelepciune, să primești acest dar cu toată înțelegerea și să te faci paznic credincios al acestei comori, dîndu-ți toată rîvna ca să asiguri paza acestei arvuni. Și astfel, după ce vei fi păstrat întreagă această pecete, te vei înfățișa înaintea Domnului strălucind în lumina sfinților fără ca să pătezi ori să zbîrcești îmbrăcămintea curată a nemuririi ³, ci păstrînd sfințenia în toate mădularele, ca unul care s-a îmbrăcat în Hristos, intrucît «cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat» ⁴. Să fie, dar, sfinte toate mădularele, pentru ca să se învrednicească să se acopere cu îmbrăcămintea cea sfîntă și luminoasă.

EPISTOLA 293

Către Iulian

Fără dată

Cum ți-a mers cu sănătatea în acest răstimp? Poți să-ți întrebunțezi mina fără greutate? Cum merg celelalte treburi? Progresează după

1. În această epistolă de felicitare Sfîntul Vasile exprimă bucuria că Paladin a primit botezul creștin. Soția sa i-o luase înainte. După felul cum i se adresează, Paladin era un mare demnitar al imperiului.

2. *Efes.* 2, 19.

3. *Efes.* 5, 27.

4. *Gal.* 3, 27.

dorința ta, cum o dorim și cum de fapt o meriți? La cei care-și schimbă ușor gândurile e cu totul firesc ca viața să fie ea însăși lipsită de ordine, dar cei ale căror planuri sînt hotărîte, statornice și mereu aceleași e de așteptat să ducă o viață conformă principiilor lor. Într-adevăr, nu stă în puterea corăbierului să poată liniști valurile cînd vrea, dar e foarte ușor să ne facem o viață tihnită și fără valuri dacă vom ști să facem să tacă zgomotele pe care patimile le ridică în noi și dacă ajutăm voinței să fie mai tare decît tot ce poate veni din afară. Pentru că nici pierderile, nici bolile, nici alte greutăți ale vieții nu vor putea atinge pe omul virtuos atîta vreme cît își va ține cugetul destul de sus, încît să poată păși pe urmele Domnului, să-și îndrepte privirea spre viitor și să stăpînească ușor și cu iscusință furtuna care se ridică de pe pămînt. Într-adevăr, despre cei pe care i-au înlănțuit puternic grijile vieții s-ar putea spune că se tîrăsc pe jos ca niște dobitoace, ca niște păsări prea greoaie, care în zadar poartă aripi¹.

Pe tine, ocupațiile nu mi-au putut îngădui să te văd vreme mult mai îndelungată decît pe cei care se luptă să treacă marea înotînd. Și cu toate acestea, întrucît e destul să-i vezi ghiarele și Țecunoști îndată leul întreg, tot așa cred că mi-a fost îndeajuns o singură experiență, ca să te cunosc destul. De aceea socot că este mare lucru faptul că dai atenție problemelor mele și că nici eu n-aș fi absent din cugetul tău, ci că sînt mereu cu tine prin amintire. Or scrisoarea e o dovadă de amintire : cu cît vei scrie mai des, cu atît va fi mai mare plăcerea pe care mi-o faci.

EPISTOLA 294

Către Festos și către Magnus *

Părinții trebuie să poarte grijă de copiii lor, plugarul de plantație și de semințe, dascălul de ucenicii săi, mai ales cînd din pricina bogăției le dau nădejdi de recolte cît mai mari. Plugarul se bucură de truda sa atunci cînd vede spicele dînd în pîrgă sau plantele dezvoltîndu-se ; ucenicii fac bucurie dascălilor, iar copiii părinților. În legătură cu voi grija mea este cu atît mai mare și nădejdile cu atît mai pretențioase, cu cît evlavია e superioară tuturor celorlalte deprinderi, tuturor viețui-

1. E una din notele cele mai des întîlnite în epistolele Sfîntului Vasile grija de «omul cel dinlăuntru». Dacă de acesta nu ne îngrijim, zice el, sîntem ca un animal care se tîrăște sau ca «o pasăre care în zadar poartă aripi». Altfel, îl mîngie pentru luxația mîinii.

* Aceștia par a fi doi ucenici din primii ani ai episcopatului. Grija de suflet e ideea centrală a epistolei, așa cum părinții poartă grijă de copii, plugarul de semințe, dascălul de ucenicii lui. «E nebiruit dorul celor care vor să învețe», zice Sfîntul. «Oricît de mare ar fi distanța dintre noi, adaugă el, eu sînt mereu cu voi».

loarelor și tuturor fructelor. Eu am înrădăcinat-o și am întreținut-o în sufletele voastre, încă plâpînde și nevinovate, iar acum doresc să le văd la înflorire deplină, care să ne făgăduiască roade coapte cu ajutorul pe care dorința voastră după învățătură ni-l va putea da. Căci știți bine că bunăvoința mea față de voi precum și ajutorul lui Dumnezeu vin și după intențiile voastre : dacă acestea sînt îndreptate cum trebuie, Dumnezeu invocat sau neinvocat va fi de față ca să vă ajute și orice om care iubește pe Dumnezeu se va oferi el însuși ca să vă învețe. E nebiruit dorul celor care pot să învețe ceva folositor, iar sufletul celor care doresc să se instruiască este liber de orice împotrivire. În această privință nici depărtarea fizică nu-i o piedică, întrucît Cel Care ne-a creat dintr-o neîntrecută înțelepciune și din marea Sa iubire de oameni n-a incuiat cugetarea în trup, nici puțința de a vorbi n-a legat-o doar de limbă, ci cu ajutorul timpului a dat ceva mai mult oamenilor, capabilitatea să facă servicii ca să poată da mai departe învățătură nu numai celor despărțiți de o mare distanță, ci și celor care se vor naște mult timp după aceea. Experiența întărește cuvintele mele : cei care au trăit cu foarte mulți ani înainte învață pe tineri în scrieri, unde se și păstrează lecțiile acestui învățămînt, de aceea, cu toată distanța care ne desparte, eu sînt mereu cu voi prin cuget, stînd comod de vorbă împreună, pentru că învățămîntul nu cunoaște piedică nici pe pămînt, nici pe mare, dacă veți avea grijă de propriile voastre suflete.

EPISTOLA 295

Către niște călugări ¹

Sînt de părere că, prin darul lui Dumnezeu, voi n-aveți nevoie de alt îndemn în afară de cuvintele pe care vi le-am adresat, invitîndu-vă pe toți să îmbrățișați viața de obște ² după pilda celei care se practica pe vremea apostolilor ; ați primit aceste cuvinte ca pe o învățătură mîntuitoare, pentru care ați și adus mulțumiri lui Dumnezeu. Nu sînt simple cuvinte cele pe care le-ați auzit de la mine, ci învățăminte care trebuie puse în practică pentru folosul celor care le primesc spre liniștirea mea, care vi le-am formulat, și, în sfîrșit, spre mărirea și lauda lui Hristos, al Cărui nume a fost invocat peste noi ³. Iată pricina pentru care

1. «Credința lucrătoare prin iubire», după cuvîntul Apostolului, iată în rezumat ce vrea să pună în suflet Sf. Vasile comunității monahale pe care a lăsat-o în Pont. Se resimte, așadar, și în aceste sfaturi specificul «filosofiei monahale» precizate de el : mîntuirea prin dăruirea de sine în folosul semenului.

2. *Fapte* 2, 42—47 ; 4, 34, 35.

3. *Ier.* 14, 9.

v-am trimis pe fratele nostru prea dorit ca : cel necunoscător să învețe să cunoască, cel molatic să se îndemne, iar pe cel potrivit să-l vedem plecându-se sfaturilor noastre.

Mare mi-e dorința să vă văd adunați laolaltă și să aud spunându-se despre voi că nu vă place viața fără bune mărturii, ci că mai curînd acceptați ca toți să fiți paznici privegherii voastre mutuale și minuțioase, martori ai faptelor voastre bune. În chipul acesta fiecare va primi, mai întîi, o răsplată deplină și corespunzătoare, iar în al doilea rînd, o altă răsplată desăvîrșită, pentru progresul fratelui său, pe care trebuie să ni-l predăm unul altuia atît prin cuvînt, cit și prin faptă, cu ajutorul convorbirilor dese și a îndemnurilor noastre.

Mai presus de toate vă rog să vă aduceți aminte de credința Părinților și să nu vă lăsați zguduiți de cei care, în liniștea noastră, încearcă să vă ducă la rătăcire, bineștiind că nici rînduiala aspră a călugăriei nu-i de dorit doar de dragul ei, ci numai dacă e luminată de credința în Dumnezeu, după cum nici mărturisirea dreaptă a credinței dacă nu-i însoțită de fapte bune nu ne va putea recomanda înaintea lui Dumnezeu. Ca omul lui Dumnezeu să fie întreg și pentru ca viața noastră să nu șchiopăteze, trebuie să se îndeplinească ambele condiții. Căci, după cum zice Scriptura, credința e cea care ne mîntuie, dar nu orice credință, ci numai «credința lucrătoare prin iubire»⁴.

EPISTOLA 296

Către o văduvă *

Ținînd seama de bunătatea ta și cunoscîndu-ți rîvna pe care o ai pentru lucrarea lui Dumnezeu, mi-am luat deunăzi îndrăzneala de a te socoti ca pe o fiică a mea și am folosit catirii tăi, e drept, cu atenția cuvenită, dar cu gîndul că parcă ar fi ai mei, însă s-a prelungit cam mult vremea de cînd i-am folosit. Trebuia să fi scris despre acest lucru Domniei Tale, ca să știi că și răspunsul meu e dovada unui sentiment de deosebită mulțumire. Mă folosesc, în același timp, de această scrisoare, ca să reamintesc Vredniciei Tale că se cade să ne aducem mereu aminte de Domnul, spre a avea pururea înaintea ochilor plecarea din această lume și spre a ne orîndui viața în vederea apărării înaintea Dreptului

4. Gal. 5, 6.

*. Epistola de față pare a fi scrisă în timpul marilor lucrări filantropice ale Vasiliadei (371—373). Ierarhul mulțumește acestei femei că i-a împrumutat gratuit catirii pentru lucrările efectuate. A se vedea și ep. 94. Trimite salutări și fiicei sale.

Judecător, Care să nu ne lase să fim înșelați, ci să ne asigurăm, pe temeiul faptelor noastre bune, înaintea Celui Care va descoperi taina inimilor noastre în ziua venirii Sale. Te rugăm să transmiți salutări și preavredniciei Tale fiice, pe care o îndemn să-și petreacă viața meditănd la dumnezeieștile cuvinte ale Mîntuitorului, pentru ca sufletul ei să se hrănească cu învățătura lor mîntuitoare și ca înțelegerea ei să crească și să sporească mai mult decît crește trupul sub influența naturii.

EPISTOLA 297

Către o văduvă

Socot că s-ar fi convenit, din pricina vârstei înaintate¹ precum și din pricina afecțiunii mele, să profit de prezența trupească a neasemui-tei Tale vrednicii și să te vizitez, iar în caz că nu te-aș fi găsit, să nu mă dau bătut, ci să-mi împlinesc lipsa măcar scriindu-ți. Iată însă că am și găsit un curier potrivit, prin care să te salut, îndemnîndu-te, în primul rînd, să îplinești lucrarea Domnului, pentru⁴ ca Dumnezeu să dea să ți se scurgă zilele cu cinste, în evlavie și resemnare, făcîndu-te vrednică și de bunurile viitoare².

În al doilea rînd, îți încredințez pe tînăra fiică de care ți-am vorbit, cu rugămîntea s-o primești ca și cum ar fi propria mea fiică și propria ta soră. Socoate ca și cum ar fi ale Tale toate cele ce le va împărtăși sufletului tău vrednic și curat, ocupă-te de ea, convinsă fiind că-ți asiguri, prin aceasta, răsplata de la Domnul, iar în același timp îmi faci și mie o bucurie, ca unul care, din dragoste pentru Hristos, împlinesc pentru tine măsura iubirii creștine.

EPISTOLA 298

Fără adresă, către un om evlavios

Binevoiește și fă-mă vrednic să ajung sfetnic la toate și părtaș la toate grijile tale, așa cum poate face numai un om vrednic de desăvîrșirea Ta, și Dumnezeu te va răsplăti pentru dragostea ce-mi porți, ca și pentru grija ce ți-o dai ca să-ți orînduiești bine viața. M-am mirat că

1. Am mai vorbit despre vîrsta destul de redusă a Sf. Vasile.

2. Nu ni se dau amănunte unde a avut loc acest exil. E de subliniat și rugămîntea de a crește pe o tînără orfană.

înșelăciunea acestui om te-a putut supăra, crezînd că apa ar avea cine știe ce putere ciudată, deși nici o mărturie nu-i confirmă faima. În realitate, nu este nimeni din cei de aici care să fi cîștigat pentru sănătatea trupului vreo îmbunătățire mai mare ori mai mică decît am fi nădăjduit, afară poate de cazul cînd întîmplător va fi simțit cineva vreo ușurare, lucru care se întîmplă oamenilor fie cînd dorm, fie cînd lucrează ceva în viață. Dar cel care surpă iubirea încearcă să convingă pe cei mai simpli să atribuie aceste lucruri întîmplătoare specificului apei. Însăși experiența te poate convinge că graiul meu spune adevărul ¹.

EPISTOLA 299

Către un inspector fiscal

Știam de cînd mi-ai scris că te descurci greu cu administrația publică. Există o veche zicală, potrivit căreia cei care urmăresc virtutea nu se avîntă prea bucuros în slujbe obștești, căci neajunsurile care se întîlnesc la medici se văd și la dregătoriile publice. Într-adevăr doctorilor le e dat să vadă lucruri dezgustătoare, fac experiențe neplăcute, iar cu prilejul nenorocirilor altora se produc și destule neajunsuri personale. Așa ceva se întîmplă și la adevărații dregători, pentru că oamenii interesați, care privesc numai la bani și care se lasă atrași de mărirea însăși, ca și cum ea ar fi binele cel mai mare, socot că astfel își cîștigă puterea prin care să-și poată ajuta prietenii, să înlăture pe dușmani și să dobîndească ceea ce doresc.

Dar tu nu ești ca aceștia. Decît cine și ca cine? Tu te-ai îndepărtat de bunăvoie de vredniciile pămîntești, oricît de mari ar fi fost acestea, într-o vreme cînd puteai conduce un oraș întreg ca și cum ai fi îngrijit de o singură casă. Or tu ai ales atunci o viață fără griji și liniștită, pentru că te-ai gîndit că-i mai de preț nici să n-ai, dar nici să produci altora neplăceri, ceea ce, după cum socot și alții, nu produce decît tulburare.

Intrucît Domnul n-a vrut ca ținutul Iboriților să ajungă sub competența cîrciumarilor și nici recensămîntul de impunere a dărilor să nu se desfășoare ca într-un tîrg de sclavi, ci ca fiecare să fie înscris după situația reală, primește această slujbă, deși e greu de îndeplinit. Căci, după cum spui tu însuși, chiar și prin ea poți să cîștigi bunăvoința lui Dumnezeu. Să nu tremuri în fața puterii, dar nici nu disprețui sărăcia, arată supușilor o imparțialitate mai deplină decît orice cîntar. Și astfel

1. Efectul curativ al unor ape nu poate da dreptul cuiva să atribuie puterilor diavolești ceea ce stă în firea lucrurilor. A crede altceva e șarlatanie.

rivna ta pentru dreptate va apărea cu claritate în ochii celor care ți-au încredințat această chemare și te vor admira între toți ceilalți. Și chiar dacă acest lucru nu-l vor recunoaște ceilalți, o va face Dumnezeu, Care ne-a pus înaintea mari răsplăți pentru faptele noastre bune¹.

EPISTOLA 300

Cuvînt de consolare către tatăl unui student

Întrucît în creștinism Domnul ne-a pus pe locul al doilea, după părinți, încredințîndu-ne formarea religioasă a copiilor celor ce cred în El, socotim că nenorocirea care a surprins pe răposatul tău fiu e ca și cum ar fi a noastră și deplîngem moartea lui prematură, jelindu-o din toată ființa alături de Tine. Îmi pot da seama cît de mare trebuie să fie greutatea acestei dureri pentru propriul lui tată după trup, între altele din faptul că și în mine, care nu-i sînt părinte decît după învățătură, întristarea inimii a fost atît de adîncă. De fapt, față de fiul tău nu trebuia nici să simțim supărare și nici să exprimăm în sentimente sau în cuvinte o astfel de întristare, căci cu adevărat vrednici de plîns sînt numai cei care și-au pierdut nădejtile pe care și le puseseră în el. Ei sînt într-adevăr vrednici de multe lacrimi și gemete ca unii care, pe cînd fiul lor se află în floarea vîrstei și apt pentru desăvîrșirea studiilor lui, l-au primit mut și căzut pradă acelei lungi și groaznice tăceri.

O asemenea nenorocire, mărturisesc, m-a tulburat și pe mine ca om și am vărsat fără să vreau nenumărate lacrimi, lăsînd să-mi scape din adîncul inimii gemete, pentru că durerea care m-a cuprins mi-a întunecat mintea, parcă ar fi fost niște nori. Cînd însă mi-am revenit în sînemii și am privit cu ochii sufletului spre firea lucrurilor omenești, am cerut iertare Domnului pentru sentimentele pe care, de prea multă emoție, sufletul le încercase în fața nenorocirii întîmplate, și m-am dojenit ca să îndur cu liniște aceste suferințe, căci, după vorba veche a Scripturii, ele sînt legate de viața omului.

A pîlecat încă tînăr, la o vîrstă la care omul dorește cel mai mult să trăiască, era remarcat între toți colegii săi, fiind drag profesorilor, în stare să atragă la prietenie chiar și pe cel mai sălbatic dintre dușmani printr-o singură întîlnire, ager la învățătură, blînd în caracter, mai rezervat decît ar fi spus-o vîrsta, și ceea ce s-ar mai putea adăuga e mai

1. Se știe cîte nedreptăți se săvîrșeau la stabilirea impozitelor și la încasarea lor. Multe din epistolele Sfîntului Vasile ne dau știri bogate în acest sens. În cea de față Sfîntul Vasile îi spune unui agent fiscal să primească să facă un astfel de serviciu, dar să muncească cinstit ca pentru Dumnezeu.

puțin decît realitatea, căci acest om era născut tot din om. Ce s-așteaptă să spună în acest caz tatăl unui astfel de copil? Ce altceva decît să-și aducă aminte că și tatăl său a murit? De aceea, din clipa în care și el s-a născut dintr-un părinte muritor, ce ciudățenie constă în faptul că și el a devenit tatăl unui muritor?

Cît despre aceea că a murit prematur, înainte de a se fi săturat de viață și înainte chiar de a fi ajuns la deplina maturitate a vieții, înainte de a fi pășit în rîndurile bărbaților și de a fi lăsat urmași din familia sa, acestea nu constituie temei de a face și mai mare durerea, cum sînt convinși, ci sînt motive de consolare pentru cele întîmplate. Trebuie, dar, să mulțumim Domnului pentru faptul că a rînduit ca fiul să nu lase pe pămînt copii orfani, să nu lase în urma lui o văduvă ajunsă pradă unei lungi tristeți sau care să trebuiască să împartă locașul cu un alt bărbat și să disprețuiască astfel pe soțul primei căsnicii. Viața tînărului n-a fost de lungă durată în această lume, dar cine e atît de nesimțit să nu vadă această scurtare ca unul din cele mai mari dintre bunuri? Șederea de aici, al cărei timp se prelungește, e un prilej pentru cele mai multe rătăcirii și greșeli. Însă fiul tău n-a săvîrșit rele, n-a urzit viclenii împotriva aproapelui, n-a ajuns să trebuiască să se amestece în tovarășii cu oameni răi, n-a fost încurcat în blestemățiile pieții, n-a cunoscut necesitatea de a păcătui, nici minciuna, nici necunoștința, nici pofta, nici gustul plăcerii, nici poftetele cărnii, nimic din ceea ce ia naștere în sufletele destrăbălate! A părăsit viața fără ca nici una din aceste pete să-i fi murdărit sufletul, s-a dus curat¹ spre cel mai bun partaj. Pe cel iubit nu pămîntul ni l-a ascuns, ci cerul l-a primit. Dumnezeu este Cel Care rînduiește soarta noastră, Care pune capăt vremii de trăit pe pămînt, Care l-a adus în această viață și tot Dumnezeu este Cel Care hotărăște să plece din ea. Avem ca învățătură în noianul durerilor pilda vestită a marelui Iov, care a zis: «Domnul a dat, Domnul a luat. Cum l-a plăcut Domnului așa s-a întîmplat. Fie numele Domnului binecuvîntat în toți vecii»².

EPISTOLA 301

Cuvînt de mîngîiere

Scrisă în anul 372

Care erau simțămintele mele la vestea nenorocirii care te-a lovit nici un cuvînt n-ar reuși să le descrie limpede. Pe de o parte, m-am

1. N-avem nici un motiv să nu credem că, dincolo de retorica vremii, tînărul a cărui moarte a descris-o Sf. Vasile era un sfînt.

2. Iov 1, 21 (ed. 1914).

gindit la pierderea pe care a suferit-o comunitatea credincioșilor prin dispariția din viață a ocrotitoarei lor, iar pe de altă parte, mă gândeam în ce tristețe s-a preschimbat voința cuvioșiei tale văzînd limpede cum s-a prăbușit cea mai fericită dintre case și cum s-a destrămat mai repede decît visul conviețuirea care părea a fi atins la voi culmea fericirii. Chiar dacă ai fi de diamant, cum să nu te frîngi sufletește în astfel de cazuri? Încă de la prima întîlnire am simțit o oarecare apropiere de credincioșia ta, și atît de mult am cîștigat sufletește din bunătatea ta încît zilnic căutam să te am pe limbă, iar cînd am ajuns să cunosc și acel minunat suflet, care ți-a fost soție, atunci m-am convins într-adevăr că în ce privește familia voastră se confirmă cuvîntul din cartea Pildelor lui Solomon, unde se spune că «o femeie înțeleaptă este un dar de la Dumnezeu»¹. Atît de mult vă potriveați întreolaltă, încît aveai impresia că uitîndu-te la unul vedeai ca într-o oglindă pe celălalt. În fine, oricît de multe ar spune cineva în această privință, tot n-ar putea ajunge să spună destul².

Dar cum va trebui să se simtă cineva în fața unei legi a lui Dumnezeu, care a stăpînit dintotdeauna și după care cel ce are să se nască e dator să și plece într-un anumit moment, și după care orice suflet care a dat vieții toate cele necesare pînă la capăt, trebuie, la un soroc anumit, să se desfacă de legăturile trupului? N-am fost și nici nu sînt cel dintîi și nici singurul care am suferit aceste lucruri, prea minunatul meu frate, ci toate nenorocirile care au venit peste părinții, peste bunicii și peste toți ceilalți înaintași ai noștri, toate acestea le pătimim și noi. E plină viața oamenilor de astfel de pilde.

Dar tu, care duci un trai atît de deosebit de alții, se cade să-ți păstrezi de-a lungul pătimirilor neveștejită mărinimia și să nu-ți pierzi cumpătul din pricina caracterului trecător al vieții prezente, ci să fii mulțumitor Celui ce te-a dăruit cu ea de la început. Faptul că cineva moare e o însușire a tuturor celor care avem parte de aceeași fire, iar conviețuirea cu o femeie vrednică a fost totdeauna un privilegiu nu al prea multor bărbați, care au fost socotiți chiar de judecata lui Dumnezeu drept fericiți. Desigur că durerea unor despărțiri e tot un dar de la Dumnezeu, pentru cei ce judecă lucrurile limpede³. Cunoaștem pe mulți care primesc desfacerea conviețuirii nepotrivite ca pe o eliberare de cine știe ce sarcină grea.

1. Pilde 19, 14.

2. Cel pe care-l mîngîie Sf. Vasile e un bărbat nobil, care în unele manuscrise poartă numele de Maximos. El pare a fi fost un mare filantrop. Se pare că atît el, cît și soția lui erau vechi cunoștințe ale Sfîntului.

3. Desigur că nu ușor ajunge omul să se împace cu această constatare. În schimb amintirea frumoasă a unei ființe iubite mîngîie, pe cînd una urîtă deprimă.

Privește, omule, cerul și soarele, privește toate fapăturile din jur și vezi că, cu toate că sînt atît de mari și atît de multe, după o vreme nu se mai văd deloc. Din toate acestea scoate învățătura că, întrucît facem și noi parte din fapăturile muritoare, urmează că ne-am primit și noi pîrticica corespunzătoare și potrivită firii noastre. Iar întrucît și căsătoria însăși e doar o consolare în moarte și pentru că n-a fost cu putință ca omul să rămînă permanent în ea, Creatorul a înțeles să asigure perpetuarea vieții prin succesiunea trupească. Iar dacă ne mîhnim pentru că soția ne-a plecat prea repede, măcar să n-o pizmuim pentru că n-a respectat măsura cu totul încărcată de necazurile vieții și că ne părăsește tocmai cînd o dorim mai mult, cum se întîmplă cu floarea de dar, care își mai păstrează și mai tîrziu farmecul parfumului. Înainte de orice, lasă-te îndrumat de învățătura despre înviere, pentru că ești creștin, și-ți trăiește viața în nădejdea bunurilor viitoare.

Așa se cuvine, dar, să cugeți, că soția ta a pornit pe un drum pe care trebuie să-l parcurgem cu toții. Iar dacă te tulburi de ce ea a plecat înaintea ta, pentru așa ceva nu se cade să ne întristăm. Poate că mai tîrziu starea ei ar fi fost și mai chinuitoare, căci dacă trăim ani mai îndelungați, ne facem vinovați de mai multe pedepse. De aceea să lăsăm în pace gîndurile serbede și să reînnoim mai bine grija despre felul în care se cuvine să ne arătăm cît mai plăcuți lui Dumnezeu.

EPISTOLA 302

Spre consolare soției lui Brison ¹

Ce nevoie aș avea să descriu cît de mult m-a întristat vestea despre nenorocirea care a dat peste Brison, cel mai bun dintre oameni? În orice caz, nimeni n-ar putea avea o inimă atît de împietrită, încît, după ce a cunoscut pe acest bărbat și apoi a auzit că a fost răpit pe neașteptate dintre oameni, să nu vadă ca o pierdere generală a omenirii dispariția unui astfel de om. La supărarea mea s-a adăugat îndată grija de tine, întrucît mă gîndesc că dacă ceea ce s-a întîmplat a fost ceva atît de greu și de neîndurat chiar și pentru cei care nu sînt înrudiți cu Brison, atunci îmi închipui în ce stare e însuși sufletul tău, care e atît de bun din fire, atît de simțitor din pricina structurii lui, și în ce stare

1. Înalt dregător militar, mort «în floarea isprăvilor militare», cum se exprimă în stilul obișnuit al elogiilor panegirice, pare a fi impresionat și pe împărat, altfel nu și-ar fi permis Sfîntul Vasile să literaturizeze pe tema morții lui. În cuvinte simțite el caută să consoleze pe soția lui rămasă văduvă, mîngîindu-se cu fiii, a căror grijă a rămas acum numai pe umerii ei.

ești tu care ai rămas acum atât de abătută, în urma acestei nenorociri, încît prin despărțirea de soț ai senzația că parcă întreaga ființă ți-a fost frîntă în două. Pentru că într-adevăr, potrivit cuvîntului Domnului, nu mai sînt doi, ci un singur trup², iar o astfel de despărțire nu-i mai puțin dureroasă decît o frîngere în două a trupului nostru.

Dar dacă pricina întristării e atât de mare și poate chiar mai mare decît am spus, e cazul să ne întrebăm : ce consolare avem pentru ceea ce s-a întîmplat ? Mai întîi, însăși legea pe care Dumnezeu a statornicit-o încă de la început, în înțelesul că oricine vine pe lume trebuie să o și părăsească la momentul potrivit³. Or dacă așa a fost rînduită soarta oamenilor, începînd încă de la Adam și pînă în vremurile noastre, atunci nu se cuvine să ne indignăm împotriva legilor obștești ale firii, ci să primim ceea ce a rînduit Dumnezeu pentru noi, căci El a hotărît ca acest suflet să se retragă din lume, dar nu să se mistuie și să se ofilească cu vremea, ci să-și sfîrșească viața în floarea vîrstei și în strălucirea isprăvilor militare. De aceea nu trebuie să ne supărăm pentru că ne-am despărțit de un astfel de om, ci să mulțumim lui Dumnezeu că ne-a învrednicit de conviețuirea cu un bărbat a cărui pierdere o simte aproape întregă Împărăția Romană, pe care și împăratul însuși îl deplînge, ostașii îl regretă și toți marii dregători îl jelesc ca și cum ar fi fost unul din fiii lor.

Intrucît, așadar, ți-a lăsat amintirea valorii lui proprii, gîndește-te că prin aceasta ai destulă mîngiere în suferința ta. Și apoi mai vreau să cunoști și aceea că acela care nu cade în întristări, ci-și duce greul durerii cu nădejdea în Cel de sus, va avea de la Dumnezeu mare răsplată pentru răbdarea sa.

De altfel, nouă nu ne îngăduie rînduiala apostolească să ne întristăm pentru cei morți, așa cum e cazul la cei din afara Bisericii⁴.

În sfîrșit, să fie și fiii tăi niște icoane vii, care să te consoleze și să te mîngie pentru absența celui pe care-l regreti ! Și astfel grija pentru formarea lor să-ți întoarcă sufletul de la gîndurile triste și dacă vrei să știi cum vei putea bineplăcea lui Dumnezeu, cere-I ca pentru răstimpul cît vei mai trăi pe pămînt să găsești în cugetul tău preocupări din cele mai alese. Căci pregătirea apărării, pe care trebuie s-o înfățișăm înaintea Domnului nostru Iisus Hristos, și rîvna pe care o vom desfășura, pentru ca să ne numărăm la un loc cu cei pe care-i iubeste, sînt în stare să alunge întunericul de pe suferința noastră, în

2. *Fac.* 2, 24 ; *Matci* 19, 6.

3. *Fac.* 3, 19.

4. *Icoș.* 4, 13.

așa fel încît să nu fim mistuiți de ea. Să-ți dea Domnul în suflet mîngîierea care vine din Duhul Lui, duh de bunătate, pentru ca și în starea în care te afli să ne întărești și pe noi, iar în toate convorbirile tale să ne fii pildă bună de viață virtuoasă.

EPISTOLA 303

Către comitele tezaurului particular al împăratului ¹

Am impresia că locuitorii ținutului acestuia s-au folosit de calomnii și de minciuni ca să Te convingă pe Domnia Ta să pui pe acești oameni la o sechestrare suplimentară de cai. Întrucît așa ceva constituie o nedreptate și pentru aceea trebuie să nu fie pe voia Domniei Tale, ca să nu mai vorbesc că și pe mine mă supără, din pricina dragostei care mă leagă de cei nedreptățiți, sînt silit să te rog să nu îngădui să mai continue această batjocură numai de dragul unora care vor să facă rău.

EPISTOLA 304

Către Aburgios ²

Omul în favorul căruia intervin este cel despre care ți-am vorbit, nu demult, prin mijlocirea diaconului. Întrucît îți trimit acum această scrisoare, să plece de la tine satisfăcut în ceea ce dorește.

EPISTOLA 305

Fără adresă, în legătură cu niște oameni virtuoși

Omul acesta ți-e cunoscut după cum dovedesc istorisirile lui, dovadă că la fiecare prilej numele Tău e pe buzele lui : pentru amintirea lăsată printre ortodocși, pentru ospitalitatea arătată asceților, pentru toate aceste fapte bune, omul acesta te pune pe primul loc. Cînd mai e vorba și de dascăli, el nu poate suferi să-ți treacă altul înainte, așa după cum atunci cînd e vorba de luptătorii pentru credință sau de cei

1. Nu-i știm numele, dar putem fi încredințați (G. Ostrogorski, *Gesch. d. byz. Staates*, p. 31) că începînd din epoca lui Constantin cel Mare «comes rerum privatarum», cum se numea cel care răspundea de tezaurul particular al împăratului, era persoana care răspundea nu numai de darea în natură (annona) pentru întreținerea armatei, ci și de bunul mers al finanțelor statului. Îndrăzneala cu care Sfîntul Vasile cere acestui demnitar să renunțe la sechestrul suplimentar de cai grăiește de la sine. Din păcate nu știm data cînd s-a scris această epistolă.

2. Despre Aburgios am mai vorbit adeseori (ep. 33, 75, 147, 178, 196).

care răstoarnă cugetările sucite ale ereziei el n-ar alege pe altcineva ca să-l pună înaintea ta, pentru că mărturia lui îți atribuie, în toate domeniile, o virtute nebiruită și neîntrecută. Și spune că așa ceva nu-i greu de dovedit, pentru că le istorisește la urechile unor oameni care știu și mai multe decât cele pe care, dacă le-ar spune altcineva, ai crede că le exagerează.

Așadar, omul acesta venind la tine ți-a cerut o scrisoare, nu ca să se laude că te cunoaște prin mine, ci ca să-mi facă mie un serviciu, dându-mi prilejul să salut pe niște prieteni dragi¹. Domnul îl va răsplăti pentru buna lui voință, iar Tu prin rugăciunile tale și prin buna voință pe care o arăți față de toți plătește cât poți din datoria ta de recunoștință. În același timp informează-mă care mai e situația Bisericii.

EPISTOLA 306

Către guvernatorul din Sebasta

Știu că Vrednicia Ta primește cu plăcere scrisori de la mine și știu și de ce: ai îndrăgit binele și ești săritor când e vorba să faci binefaceri. De aceea, întrucît de fiecare dată îți dau prilej să-ți arăți noblețea gândurilor, te și repezi spre scrisorile mele în convingerea că ele îți ajută să săvîrșești fapte bune². Iată că acum se ivește un alt prilej, care poate primi însușirile tipice ale bunătății tale în toate privințele și în același timp se face și crainicul vrednicilor tale.

Niște oameni plecați din Alexandria să-și facă datoria și pe care aceeași lege obștească a întregii firi omenesti îi obligă să aibă grijă de morții care au părăsit această lume, cer ocrotirea ta: poruncește să se dea dreptul, printr-o hotărîre obștească, să se transporte cadavrul uneia din rudele lor, care și-a sfîrșit viața în Sebastea pe vremea cît a staționat acolo unitatea lui militară, și să se acorde, pe cît e posibil, serviciul de transport obștesc, pentru ca astfel prin mărinimia ta oamenii să se simtă ușurați sufletește în această drumetie lungă. Vestea acestor fapte va ajunge pînă la marele oraș al Alexandriei, iar ea va grăi și locuitorilor lui de minunea vredniciei tale, un lucru ușor de înțeles pentru priceperea ta, chiar dacă eu nu spun mai multe. Iar eu voi adăuga și pe aceasta lîngă alte multe binefaceri pe care mi le-ai arătat.

1. O exprimare plină de finețe, cum rar întâlnești. Nu-i de mirare că maestrul oratoriei Libaniu, ba însuși Iulian Apostatul au fost nevoiți să recunoască Sfîntului Vasile talentul.

2. Felul în care face pe guvernator să se simtă obligat moralicește nu-i, cum s-ar crede, o simplă manevră la Sf. Vasile. Cazul pe care-l relatează această epistolă grăiește de la sine despre umanismul cuceritor al Sfîntului.

EPISTOLA 307

Fără adresă

Firile certărețe se împotrivesc uneori chiar și sfaturilor folositoare, socotind cinstit și bun nu ceea ce pare cinstit în fața tuturor (chiar dacă acest lucru e avantajos), ci ceea ce le place numai lor, chiar dacă acest lucru e păgubitor. Cauza acestora stă în prostia și în lipsa lor de caracter, care nu-i lasă să fie atenți la sfaturile altora și care nu le îngăduie să se mîndrească decît cu propriile lor idei și cu ceea ce le trece lor prin gînd¹. Or, ceea ce le trece prin gînd e ceea ce le place, și ceea ce le place e ceea ce vor ei. Omul care crede că folositor e numai ceea ce vrea el, nu-i un bun judecător, ci se aseamănă cu orbul care conduce pe orbi. De aici vine faptul că foarte ușor calcă în străchini și aceasta pentru că-i lipsește experiența care să-i spună de fapt ce anume îi folosește. Într-o astfel de neplăcere poate ajunge oricine își face de lucru cu un astfel de om. Căci cu toate că ar fi trebuit să se orienteze după judecata unor prieteni comuni, cu toate că el însuși a fost sfătuit adeseori chiar de mulți din cei care se interesează serios de dreptate și de adevăr, totuși el și atunci alerga la judecători și la tribunale, preferînd să piardă mult și să cîștige puțin. Dar chiar și biruința pe care i-o aduc judecățile făcute de magistrați nu merge fără pagubă. De aceea tu, care-i ești atît de drag, fii săritor la nevoie, dar fă și această faptă bună: împiedică amîndouă partidele să introducă prea repede cauza pe lîngă magistrat și fă-te judecător tu însuși în locul lor. Dacă unul din cei doi nu se lasă convins și se împotrivește sentinței tale, ajută-l pe cel nedreptățit și pune-ți influența în slujba celui care nu caută altceva decît dreptatea.

EPISTOLA 308

Fără adresă, în scopul unei protecții

Pe cînd te aflai în prezența unor frați ți-am vorbit, prea stimate, în favorul locuitorilor din ținutul Kaprala, îndrumîndu-i și pe ei să se adreseze direct Domniei Tale. Te-am rugat — avînd înaintea Ta răsplata de la Domnul — să-i protejezi ca pe niște săraci și neajutorați întru toate². Acum reînnoiesc iarăși, deodată cu scrisoarea aceasta, aceeași

1. Mai rar auzi zugrăvindu-se atît de pregnant mentalitatea celor certăreți și egoiști. Sfîntul recomandă împăcarea chiar și înaintea instanței.

2. Nu știm ce vor fi cerut acești nevoiași din ținutul Kapralei. Probabil o ușurare de dări.

rugăminte, cerînd totodată Bunului Dumnezeu să țină și să sporească strălucirea de care se bucură acum viața ta, pentru ca, pe temelul unei puteri atît de mari, să poți răspîndi peste noi binefaceri din cele mai mari. N-avem decît o singură dorință : mîntuirea întregii tale cauze, sperăm că ești convins de acest lucru.

EPISTOLA 309

Fără adresă, în folosul unui sărac

Am muștrat aspru pe acest frate, care e îngrijorat de întocmirea tabelelor de dare pe casa lui, cu toate că din capul locului scutirea necesară îi era asigurată în urma sărăciei lui ¹. Într-adevăr, după o viață îmbelșugată, pentru că Domnul așa a rînduit pentru folosul lui sufletec, iată-l ajuns acum la cea mai mare mizerie, încît abia dacă mai are cu ce să se hrănească pe zi, nemaiputînd cere să-l slujească nici unui sclav, deși mai înainte avea destui sub ordinele lui. Nu-i mai rămîne decît trupul, un trup slăbit și îmbătrînit, cum îl vezi și tu însuși, și cei trei copii, care formează o grijă prea mare pentru un om atît de sărac.

Desigur că el nu are nici o nevoie de recomandarea mea, pentru că e destul de sărac pentru a-ți înmuia inima, întrucît știu că D-ta ai simțăminte umane, de care eu niciodată nu m-am înșelat. Întrucît petiționarii sînt greu de satisfăcut, m-am temut ca nu cumva să se uite ceva din cele datorate de mine față de el, și de aceea ți-am scris, știind că ziua cînd va vedea el fața Domniei Tale va fi pentru el începutul unei vieți fericite și va aduce pentru el o schimbare care i-ar face viața măcar cu ceva mai bună.

EPISTOLA 310

Fără adresă, pentru niște rudeni *

Eu însumi aveam o foarte mare dorință de a întîlni pe Luminăția Ta, pentru mai multe motive. Cel dintîi, de a mă bucura, după o lungă absență, de bunele Tale calități. În al doilea rînd, ca să te rog pentru niște locuitori din Ariarathia: Acestora, întrucît de multă vreme erau strîmtorați, Domnul le-a dat o prețioasă mîngîiere atunci cînd i-a fe-

1. Cel care a făcut atîtea pentru alinarea lipsurilor celor nevoiași a înțeles că stabilirea tabelelor de dare poate fi izvorul multor nedreptăți. De aceea intervenția aceasta pentru un om cu trei copii se impunea direct atenției lui. Sărăcia trebuia înțeleasă în chip superior și să ducă la scutirea de dări.

*. Această strîmtorare din cauza impozitelor se resimte și în această epistolă, de data aceasta fiind vorba de niște rude ale Sf. Vasile.

ricit prin numirea în slujbă a Dreptății Tale. Pe de altă parte, există un ogor al uneia dintre rudeniile mele supraîncărcat cu impozite, ajungînd acesta aproape cel mai sărac din toată Ariarathia. Îți cer, așadar, ca, pe cît se va putea, Bunătatea Ta să-i ușureze, ca de acum înainte s-o poată scoate cumva la capăt.

EPISTOLA 311

Către un dregător ¹

Oameni care nu țin seamă de asigurările mele m-au rugat de multe ori să scriu Vredniciei Tale, urmărind să obțină ceva deosebit și precis. Eu i-am asigurat de multă vreme că pentru noi tu ești cel care răspunde de dreptate într-un chip atît de imparțial și de corect, încît nimeni n-ar putea fi servit cu mai multă omenie, afară de cazul că cineva e atît de nesătul încît întrece orice măsură ². Totuși, ca să-i dau deplină satisfacție acestui om, i-am dat epistola aceasta, trimițîndu-l la tine, rugîndu-te să-l privești cu înțelegere și, întrucît de multă vreme casa lui a fost încărcată peste măsură, să se învrednicească de oarecare ușurare.

EPISTOLA 312

Către un efor fiscal ³

Tu știi cîte profituri și cîte pierderi se fac oamenilor în urma întocmirii tabelor de dare. Drept aceea acordă păsuire celui care și-a dat atîta silință ca să nu fie nedreptățit și arată-te grăbit în a-l ajuta, pe cît e posibil, ca să nu se facă nedreptate.

EPISTOLA 313

Către eforul fiscal ⁴

Orinduirile providențiale ale lui Dumnezeu nu se pot sesiza imediat, iar în micimea cugetului nostru noi oamenii nu ne uităm decît la

1. Mereu ușurare de dări, pentru care Sf. Vasile a dat omului o recomandare către dregătorul respectiv.

2. Existau și oameni care cereau imposibilul, ori cereau ce nu se cădea să ceară.

3. Recomandare pentru a nu fi impus cu dare mai mare decît legală.

4. Sfîntul Vasile se adresează eforului sau inspectorului financiar însărcinat cu stabilirea impozitelor din regiunea Galatiei să reducă impozitul pus pe un imobil, proprietatea unui prieten al său.

ceea ce-i lîngă picioarele noastre. Adeseori chiar și cînd sîntem îndrumați spre o țintă fericită ne supărăm. Și totuși Domnul, Care în înțelepciunea Lui conduce totul, suportă cu răbdare toată nepriceperea noastră. Îți aduci aminte cît de mult ne supărăm cînd ni se vorbea de o așa-zisă purtare de grijă care conduce totul și pe cîți prieteni nu-i luam ca aliați ca să ne ajute să respingem o astfel de jignire. Și cam cu astfel de vorbe ne exprimam. Acum însă cred că-ți dai seama cum stau lucrurile. Dumnezeu ți-a oferit prilejul ca să dai pe față largă înțelegere a purtării tale și să lași pentru toate veacurile viitoare motivul pentru a păstra o fericită amintire. Căci așa cum s-au făcut aceste recensăminte fiscale, tot așa-i și amintirea pe care le-o păstrează posteritatea. Pentru că dacă ar fi dorit, locuitorii Galatiei, ei n-ar fi putut nădăjdui să li se dea un om de o cinste atît de mare, lucru de care și eu sînt convins întru totul. Dar nu numai pe cei din Galatia i-aș putea socoti fericiți din cauza administrației tale, ci și eu am ajuns să fiu fericit din pricina ta, pentru că și eu am o casă în ținutul Galatiei și, slavă Domnului, încă cea mai strălucită dintre toate: dacă aș obține de la tine un ajutor oarecare pentru ea (și l-aș primi dacă chipul meu nu s-a șters din memoria ta), atunci aș fi cu mare recunoștință față de Dumnezeu.

Dacă, așadar, prietenia mea mai prezintă vreo însemnătate în fața Domniei Tale, atunci dă-mi voie să te rog pentru mine să acorzi casei vestitului magistrat Sulpicius o anumită ușurare, și anume, fă în așa fel ca în tabloul dărilor actuale casa aceasta să apară scutită într-un chip vrednic de bunăvoința și mărinimia D-tale. Dar aș mai adăuga să fie vrednic și de intervenția pe care ți-am făcut-o noi, cei care te iubim. Dacă nu vei reuși deplin; fă măcar ce-ți îngăduie împrejurările și ce spune și firea lucrurilor. În orice caz, să suprimi și să nu lași lucrurile în aceeași stare de mai înainte și, în schimbul nenumăratelor binefaceri pe care le-am primit de la acest bun magistrat, noi vom pomeni cu o mulțumire neștersă faptele Tale de mare noblețe.

EPISTOLA 314

Fără adresă, despre un solicitator

Cum era să scap prilejul de a-ți scrie și de a trimite salutări Vredniciei Tale acum cînd acest om vine spre Tine și poate să descrie și personal ceea ce am avut de gînd să-ți comunic, ba chiar să completeze ceea ce nu am reușit să amintesc în scrisoare, mai ales că el însuși dorește să facă acest serviciu întrucît ține mult la Tine, iar de noi

este foarte atașat? În orice caz el vrea să-ți aducă aminte ce răspuns i-ai dat și vrea, de acum, să între în serviciul tău¹. Eu i-am încredințat această epistolă prin care îți va transmite, mai întâi, toate doririle de bine atît pentru viața aceasta, cît și fericirea răsplăților făgăduite dincolo, iar în al doilea rînd cer Dumnezeuului celui Sfînt să ne mai rînduiască vreo întîlnire cîtă vreme mai facem umbră pămîntului. În ceea ce mă privește, nu pun la îndoială că-ți vei spori dragostea față de frațele de care am amintit. De aceea te rog să-i dai prilejul s-o și cunoască în fapte.

EPISTOLA 315

Pentru o rudenie

Deplin convins că nu vei refuza nici una din dreptele rugămînți pe care le-aș fi adresat Vredniciei Tale, m-am grăbit să încredințez această epistolă acestei prea distinse îndrumătoare a orfanilor, care locuiește într-o casă mai de speriat decît culcușul unei hidre cu multe capete. La aceasta se mai adaugă faptul că eu sînt într-o anumită legătură de rudenie cu această femeie. De aceea rugăm Mărinimia Ta să ne dovedească această stimă și să salveze cinstea datorată bunicului acestor orfani, iar ca să îndeplinească așa ceva, îl rog să-mi vină cumva într-ajutor pentru ca de acum încolo traiul în acest așezămînt să poată fi suportabil².

EPISTOLA 316

Pentru un om abătut

Deși eram deplin convins că aceia care vin la bunătatea Ta nu mai au nevoie de nici o scrisoare, întrucît frumusețea caracterului tău prețuiește mai mult decît toate rugămînțile ce i s-ar putea adresa, pentru a-l îndruma spre bine, totuși, din pricina prea marii griji față de acest

1. Păcat că nu știm nici cine era destinatarul acestei scrisori și nici curierul care o ducea. Regretul e cu atît mai justificat cu cît curierul era cineva din cei apropiați de Sfîntul Vasile. Să aparțină primilor ani de activitate episcopală, cînd poate că era indicat să nu se specifice numele? Nu se poate ști, totuși se poate spune că mesajul dus de acest curier îl interesa și pe Sfîntul Vasile direct.

2. Nu se știe cine erau orfanii de care se vorbește aici. P. Hristu, *op. cit.*, II, p. 337) crede că ar putea fi chiar copiii ocrotitoarei. Dacă ar fi așa, s-ar fi lăsat să se înțeleagă din limbajul, e drept, foarte discret și nuanțat al Sf. Vasile. Gîndindu-ne la expresia προστάτης = conducătoare sau înfîntătoare, credem că mai curînd e vorba de un mic orfelinat condus de una din rudeniile Sfîntului. Or în cazul acesta obiectul cererii putea însemna reducerea de impozite, eventual chiar scutire, așa cum mai întîlnim în multe din intervențiile pentru acordare de ajutor.

fiu ¹, am ajuns la hotărîrea de a scrie curatului și nevinovatului tău suflet, ca să-ți recomand omul și să te rog ca, în marginile competenței Tale, să-i dai, pe cît se poate, întreg ajutorul în problema care îl interesează. De alt ocrotitor știu sigur că nu va mai avea nevoie dacă vei binevoi să te folosești, pentru a-i asigura ocrotirea, de toată puterea pe care ți-a dat-o Dumnezeu.

EPISTOLA 317

Fără adresă, pentru un nevoiaș

Rare sînt scrisorile pe care le trimit Vredniciei Tale, dar pricina o formează raritatea răspunsurilor care îmi vin de acolo. Ceea ce este pentru mine un semn că scrisorile mele nu le ai la suflet e faptul că eu nu primesc răspuns la fiecare din cele pe care le trimit. Dar iată că mulțimea problemelor care te rețin m-a făcut să-mi schimb părerea : trebuie să iert pe cel care are pe capul lui atîtea lucruri încît uită și de mine, căci chiar dacă cineva ar avea tot răgazul și toată liniștea, totuși n-ar fi, cred, prea greu să-și aducă aminte de un om cu o viață atît de neînsemnată ca a mea ². Pe tine, însă, să te înalțe Cel Sfînt spre o strălucire și mai mare și să te păzească cu harul Lui în toată faima pe care o ai astăzi ! Oricum, pentru mine e un prilej în plus de a-ți scrie, și încă nu din cele mai mărunte, mai cu seamă cu ocazia venirii acestui curier, despre care-ți cer să-mi dai un semn că și-a îndeplinit bine serviciul și a predat scrisoarea.

EPISTOLA 318

Fără adresă, pentru un compatriot

Pe cei care vin din patria noastră ți-i dă în seamă însuși dreptul patriei, de altfel prin bunătatea firii tale îi pui sub paza purtării tale de grijă pe toți cei care pentru un motiv oarecare au nevoie de vreun ajutor.

1. Poate că e vorba numai de un fiu spiritual, unul din credincioșii săi. Acolo unde nu intervin alte precizări, Sfîntul Vasile îmbrățișează în dragostea lui de părinte pe orice om ajuns în suferință fizică și morală. Păcat că la multe din epistole nu se cunosc destinatarii și nici felul suferinței și al nedreptății pentru care s-a apelat la ajutorul lor. Dacă am avea mai multe precizări de acest fel am putea lărgi cu mult cunoștințele privitoare la istoria socială și spirituală a veacului IV.

2. Desigur expresia «neînsemnată» sau «josnicia vieții mele» e forțată, dar nu-i aici singurul loc unde o întîlnim. Poate că termenul *ταπεινόν* va trebui să-l înțelegem în sensul expresiei călugărești «Smerenia mea». Credem că acesta va fi fost și motivul — oricît de exagerat ar fi fost formulat — care l-a hotărît să-și schimbe părerea că poate din pricina puținătății persoanei și vieții lui îi sosesc atît de rar scrisorile. Oricum, expresia pare forțată. A nu se uita indicația privitoare la verificarea curierului.

Drept aceea și pe cel care va preda această scrisoare în mîinile Tale și care e un fel de fiu duhovnicesc al meu, primește-l ca pe un compatriot care are nevoie de ajutor, ca pe un om pe care ți-l recomand și eu. Pentru toate acestea fă-l să aibă parte de cîștig, adică să dobîndească de la tine tot ceea ce-i cu puțință în problema care-l interesează. E limpede că pentru astfel de fapte bune sînt pregătite răsplătiri, dar nu din partea unor oameni mici ca mine, ci din partea lui Dumnezeu, Care răsplătește orice gînduri bune¹.

EPISTOLA 319

Fără adresă, pentru un primitor de străini

Îndată după sosirea ta a apărut și fiul care-ți predă epistola de față și care are nevoie, asemeni unui bărbat care trăiește în țară străină, de tot sprijinul pe care creștinii îl datorează ca gazde. Așadar omul acesta îți va istorisi el însuși mai pe larg problemele lui, urmînd ca și tu să-l ajuți după cît îți va sta în putere și după cum o cer împrejurările. Dacă va fi de față și guvernatorul, atunci sînt sigur că-i vei prezenta tu însuși pe acest străin, căci numai cu ajutorul dregătorilor va putea dobîndi ceea ce cere. Mult aș dori să mai revină după ce-și va fi dus la îndeplinire ceea ce dorise².

EPISTOLA 320

Fără adresă, în loc de salutare

De mult nu mi s-a mai întîmplat să-ți scriu, prea stimate, pentru că acela care-mi aducea răspunsurile și-a prelungit șederea undeva la țară, unde a dat peste niște oameni și peste unele treburi destul de neplăcute, încît a lipsit de acasă un an întreg³. Printr-o prefăcută împăcare unii oameni l-au făcut să creadă că dacă va birui răutatea care a dat peste el, ar ieși cu totul deasupra necazurilor. Or abia tîrziu și-a dat el seama

1. Epistola de față pare a data din vremea cînd Sfîntul Vasile era numai preot în Capadochia (365—369). În ea e vorba de un dregător care trăia probabil departe de ținuturile Capadochiei, la care Sfîntul Vasile face apel ca să ajute pe un compatriot de-al lui și pe care îl numește fiul lui duhovnicesc.

2. Învățătura creștină prevede că primirea și îngrijirea oaspeților și a străinilor să se facă cu toată grija (*Rom.* 12, 13; *I Tim.* 3, 2; *Tit* 1, 8). Nu e clar ce fel de dorințe va fi avut acest oaspete, dacă numai cu ajutorul dregătorilor pot fi ele îndeplinite. Oricum se pare că și acest «fiu duhovnicesc» va fi avut de rezolvat o problemă (proces de moștenire?), pentru care, acum după ce el nu mai locuia în patrie, era strict necesară și intervenția guvernatorului.

3. Iarăși problema curierilor, dar fiind că nu exista un serviciu poștal organizat.

de unde provine nenorocirea, întrucît pe zi ce trecea, înşelăciunea în care se zbătea îl făcea să-şi piardă sentimentul nenorocirii. Or, fiindcă pînă la urmă omul s-o întors scăpat acum de neplăcerile vremii, precum şi de răutatea oamenilor ², te salutăm tot prin mijlocirea lui şi-ţi cer să-ţi aduci aminte de mine în rugăciunile tale, căci am mare nevoie de ajutorul rugăciunilor. În acelaşi timp te mai înştiinţez un lucru : cei pe care răposatul episcop ³ îi lăsase cu obligaţia de a-i plăti datoria (în testamentul său amintise de această datorie, specificînd cu ce şi prin cine s-a înţeles să-i fie ea plătită), neglijînd sfaturile prietenilor, aşteaptă mijloacele de constrîngere de care dispun tribunalele. Iată de ce prietenul meu s-a întors fără să fi putut primi nimic şi mi-a cerut să fiu pentru el martor în legătură cu aceste fapte în caz că va fi învinuit de lene sau de nepăsare în faţa Domniei Tale. Aşa stau lucrurile.

Cît despre situaţia Bisericii ⁴ fie că de la Dumnezeu s-ar îngădui ca ea să rămînă deocamdată aşa cum este, fie că ar ajunge într-o stare şi mai rea, ori potrivit unor nădejdi s-ar schimba în mai bine, învredniţe-mă şi pe mine s-o cunosc prin unul din bunii noştri fraţi.

EPISTOLA 321

Către Tecla *

Anul trecut un frig aspru a venit peste ţinuturile noastre. În vii a smuls mugurii plăpînzi care trebuiau să dea rod, aşa încît, rămînînd seci, păreau ca nişte cupe goale şi uscate. Dar de ce folosesc un limbaj atît de trist vorbindu-ţi de nerodirea plantelor ? Pentru ca, potrivit cuvîntului lui Solomon ², să te faci pentru mine o vie înflorită şi o viţă cu rod bogat, desigur nu rodind ciorchini cu struguri, ci turnînd peste lucrări vin din roua strugurilor. Avem aici oameni care ridică zidul de împrejmuire a Bisericii. Întrucît eu nu le pot da să bea din licoarea munţilor, m-am îndreptat spre mîna ta dreaptă, cea atît de plină de

2. E cu neputinţă să înţelegi despre ce fel de «prefăcută împăcare» şi de ce «răutate» poate fi vorba.

3. Nu se poate preciza cine putea fi acest episcop şi din ce eparhie. P. Hristu (*op. cit.*, III, 438) crede că ar putea fi vorba de predecesorul Sfîntului Vasile, ceea ce pare puţin probabil, întrucît epistola e redactată în termeni destul de imprecisi.

4. Probabil e vorba de nişte Biserici aflate la mare distanţă de Capadochia, încît nu se pot da precizări.

* Stilul înflorit cu imagini atice pe care-l întîlnim în această epistolă a îndemnat pe cercetători să o atribuie Sfîntului Grigorie de Nazianz (M. Gallay, *Saint Grégoire de Nazianz, Lettres*, tome I, p. 72). Totuşi tradiţia manuscrisă (*laurentianus Medicus* cu numărul IV—14 din sec. XI—XII şi *Parisinus Coislinianus* 237 din sec. XI) o atribuie tot Sfîntului Vasile.

2. *Cînt.* 1, 13 ; 2, 5.

struguri, ca să poruncești izvoarelor de pe cîmpurile tale să curgă pentru mine așa cum curge un fluviu. Dacă vei face curînd acest lucru, vei aduce multă odihnă în multe suflete și mă vei bucura, pe cît se va putea, și pe mine, cerșetorul în ale scrisului attic.

EPISTOLA 322

Fără adresă, pentru a prăznuî Paștile împreună cu un prieten

Cînd ți-am primit scrisoarea, prea stimată, m-am bucurat, cum era și firesc, mulțumind lui Dumnezeu. M-aș fi grăbit să-ți și răspund, dacă cineva mi-ar fi adus aminte că la timpul potrivit eram dator să-ți scriu și eu. Mai ales că și problema de care m-ai rugat am rezolvat-o din timp. Dar pînă în momentul în care nu a fost încheiată n-am putut să-ți dau nici un răspuns sigur.

Aceasta a fost cauza tăcerii mele. N-a fost la mijloc nici nepăsare, nici uitare a datoriei mele. Chiar dacă aș fi fost cu totul nepăsător, m-aș fi silit în tot chipul să-mi ascund scăderile de față Domniei Tale. Dar nu stă în puterea mea să te uit nici măcar o clipă cît de scurtă (mai curînd mi-aș fi uitat de mine), ori de aș scrie, ori de n-aș scrie, eu te port pretutindeni în inima mea, în care te-ai așezat de-a binelea. Atît de greu îndur această lungă bucată de iarnă, încît te rog, dacă din pricina ocupațiilor despre care am auzit vorbindu-se, nu-ți poți părăsi sătenii¹, să mi se dea mie ocazia să mă abat pe aceste meleaguri și să gust astfel de aproape din adevăratul tău echilibru moral și din distincția ta. În orice caz, sperăm să faci în așa fel încît să petreci cu noi ziua mîntuitoare a Paștilor, desigur împreună cu distinsa ta soție, căreia îi trimitem salutări, rugînd-o să se alieze cu mine spre a te convinge să veniți pe la noi.

EPISTOLA 323

Lui Filagrios Arcenos

Slavă lui Dumnezeu Celui prea Sfînt ! Într-adevăr, n-aș putea spune că port recunoștință celor care te-au nedreptățit, întrucît, iată, ei mi-au dat prilej să-ți scriu ! Dar Domnul, Care ne copleșește din toate părțile

1. În termeni eleganți Sfîntul Vasile răspunde unui cunoscut care se stabilise undeva, la țară, scuzîndu-se că din pricina lungimii iernii nu i-a scris mai devreme. În schimb, invită atît pe el cît și pe soția lui, să vină să petreacă Paștile împreună. E de admirat cît de variată și de semnificativă era solitudinea Sfîntului pentru a căștiga sufletește pe cît mai mulți.

cu binefacerile Lui, știe să te mîngîie chiar și prin acești pricinuitoari de supărare. Și astfel, iată că și în purtarea nesimțită a celor care te-au părăsit mi s-a dat să văd un prilej de bucurie¹. Numai dacă mi-ai putea scrie de fiecare dată, întrucît tu știi să scrii lucruri foarte frumoase, izvorîte dintr-o intenție atît de bună și exprimate într-o limbă foarte curată! Cu toate că aș spune că nu căutăm să găsim plăcere în cuvinte, totuși, într-un fel, ne lăsăm amăgiți de farmecul lor, iar oameni cu grai atît de frumos ca tine mă duc așa cum știu unii să conducă albinele în sunet de trambulină. Trimite-mi, dar, cît mai multe scrisori și, pe cît se poate, cît mai lungi, căci scurtimea nu-i un merit pentru o scrisoare, cum nu este nici pentru un bărbat talia scurtă. Scrie-mi cum îți merg treburile în gospodărie și cum o duci cu sănătatea. Spune-mi dacă Bisericele se bucură de liniște, căci știu că tu te interesezi de astfel de lucruri, și pe bună dreptate. Iar dacă ai vreo posibilitate să colaborezi cu noi pentru pace și pentru unirea celor dezbinați², nu te da înapoi de a ne ajuta. Înainte desfășura cu rîvnă o astfel de muncă vrednicul Chiriac, după cum ne-o și declară în scris, iar eu i-am stat într-ajutor, pe cît mi-a stat în putere. De altfel, despre aceste lucruri am scris și horepiscopului din aceste locuri. Dacă va realiza ceva din ceea ce i s-a rînduit, ne-o vor spune evenimentele însele.

EPISTOLA 324

Către Pasinic, doctorul

O dovadă că persoana mea nu ți-e indiferentă e faptul că m-ai în-tîmpinat,, așa-zicînd, chiar înainte de a-ți fi deschis ușa. În sine e un lucru apreciabil primirea unei scrisori amicale; dar dacă ceea ce e scris în ea poate servi celor mai sublime planuri, o asemenea scrisoare devine într-adevăr cu mult mai prețioasă. Căci să știi bine: acest om minunat în toate privințele, care e Patrikios, are pe buzele lui atîtea doctorii convingătoare încît fără să vorbim de ceea ce ai scris și tu, dacă ar în-tîlni chiar vreun sarmat sau vreun scit, el îl va convinge ușor despre

1. Delicat și fermecător în același timp, Sfîntul Vasile știe să dezarmeze supărarea, înălțînd pe om. S-ar putea ca Filagrios să fie una și aceeași persoană care a fost coleg cu Cezarie, fratele Sf. Grigorie de Nazianz (P. Hristu, *op. cit.*, III, 388).

2. Tăria netrecătoare a pastorației Sfîntului Vasile se baza în mare măsură pe atragerea persoanelor singuratice sau uneori a grupurilor de laici pentru lucrarea duhovnicească în parohie. Îndeosebi munca pentru pace și pentru unirea credincioșilor a rămas pilduitoare, adeseori chiar peste capul unor slujitori învrăjbiți; cf. ep. 219- 222, 227--230, 246 etc.

cea ce ar dori¹. Și totuși aceste veste cuvinte de bucurie nu pleacă din inimă. De multă vreme se practică această înșelătorie: în cuvinte, acești oameni sînt simpli și de o naivitate crasă, după felul cum grăiesc, gata să-și încredințeze interesele lor indiferent cărui tribunal², dar odată ajunși în fața faptelor, se ascund să nu-i mai găsești! Este un lucru de la sine înțeles, și să știi și tu însuți, că acest om nu-i ușor de minuit, iar pentru ca să-ți fac această dovadă, n-ar trebui să dai atenție mersului frumos al cuvintelor, ci să aștepti dovezile care reies din fapte.

EPISTOLA 325

Către Magninian³

Scrisoarea Domniei Tale este suficientă numai ea singură spre a-mi produce o bucurie deplină. Dar din clipa în care cea mai vrednică dintre femei, Iulia, fiica noastră comună⁴, mi-a înmînat epistola ta, ea a făcut mai mult decît să dubleze bucuria mea, nu numai pentru că ea este icoana vie a deplinei tale onestități, ci și prin ea însăși, care e o întruchipare a dorinței de a practica virtutea. Și dacă înainte am primit-o cu plăcere din cauza Ta, acum am inversat lucrurile și te-am fericit pe tine din cauza ei⁵, pentru că mari răsplăți ți-au fost rezervate de Dumnezeu, Stăpînul nostru, pe motivul că ai dat copiilor tăi o astfel de educație. O! de am putea să te vedem într-o zi și să ne bucuri cu calitățile pe care le ai, fără ca boala sau alte nepotriviri să împiedice întîlnirea noastră!

EPISTOLA 326

Fără adresă, cu dojană

Dumnezeu cel Sfînt mi-a dat o fericită ocazie de a-ți scrie, ca să poți cunoaște pe acest frate, omul care ne ajută, din moment ce vine spre Domnia Ta ca sol pentru convorbirea pe care o avem împreună prin scris. Rîugăm pe Bunul Dumnezeu ca să urci și mai sus în dregătorie

1. Nu știm cine era și cu ce se îndeletnicea acest Patrikios. Probabil că era un panglicar bun de gură, dar fără caracter.

2. Tribunalul unor procesomani care perorează argumente sforăitoare, dar care dispar atunci cînd li se cere socoteală, seamănă cu nepotrivirea dintre vorbă și faptă. Morala iese de la sine.

3. Magninian pare a fi aceeași persoană despre care ni se vorbește în ep. 175. Se pare că el nu primise încă botezul.

4. Fiică trupească a ui Magninian, a devenit fiică duhovnicească a Sfîntului Vasile, dovadă că a îndrăgit calea virtuții.

5. Merceu aceeași exprimare grațioasă, de data aceasta printr-o antiteză.

și în mărire și să ajungi pentru mine și pentru întreaga noastră țară o podoabă de virtute personală. Te îndemn să păzești toată viața amintirea lui Dumnezeu, Care te-a creat și Care te-a copleșit cu onoruri pentru ca, după ce va fi apus strălucirea acestei vieți, să fii învrednicit și de mărire cerească, în vederea căreia trebuie să facem totul, ca unii care ne îndreptăm viața spre nădejdea cea fericită ¹.

EPISTOLA 327

Fără adresă, ca îndemnare

Fie ca să ți se dea răsplată de la Bunul Dumnezeu pentru cinstea ce mi-ai dat-o atunci pe când eram de față și pentru buna amintire de care m-ai învrednicit acum când sînt absent — căci pînă la noi a ajuns zvonul — și fie ca la ziua cea mare a judecării lui Dumnezeu să te vedem lăudat pentru fapte bune ; așa cum te-ai învrednicit de strălucire jos, tot așa să ajungi acolo sus să guști și din fericirea de a fi îmbrăcat în strălucirea Împăratului ceresc. Te îndemn, așadar, ca înainte de toate să dovedești pentru Biserica lui Dumnezeu o rîvnă neîntreruptă, iar față de mine să arăți și mai multă bunăvoință, judecîndu-mă vrednic de amintirea ta și de întreaga ta ocrotire, cinstindu-ne mereu cu cîte o scrisoare. Numai așa voi avea dovada că epistolele mele nu-ți sînt o povară și numai așa voi îndrăzni să scriu și mai des mărinimiei Tale ².

EPISTOLA 328

Către Hyperechios

Te salut, prea onorate, și-ți doresc să ai parte de tot binele, iar pentru că ai multă dorință să știi despre mine cum mă simt, te înștiințez că nu o duc mai bine decît de obicei. Vreau să mă feresc, însă, de a face mărturisiri mai alarmante, de frica de a nu produce prea mare suferință celui care-mi trimite cele mai bune urări ³.

1. Utilitarismul bunelor răsplăți pentru viața dusă în virtute este adeseori subliniat de Sfîntul Vasile, totuși el este departe de a fi înțeles în sens egoist, necreștin sau chiar pelagian.

2. Iarăși cîteva delicioase exprimări antitetice: «atunci» și «acum», «jos» și «sus», «povară», «îndrăzneală», legate — firește — de rîvna pentru Biserică.

3. Despre starea sănătății Sfîntului Vasile ni se vorbește în multe din epistole, dar s-ar putea spune că de cele mai multe ori ea e descrisă în termeni senini, de multe ori pe ton glumet.

EPISTOLA 329

Către Falerios

O bucurie deosebită am încercat când am văzut acești pești de râu, aducându-mi aminte cu ciudă de chipul în care ne-au scăpat din mîini căzîndu-ne la adăpost sub ghiață¹. Dar epistolele tale sînt pentru mine mai prețioase decît peștii. Tot așa și scrisul mi-e mai prețios decît trimisul. Iar dacă ție-ți place să păstrezi mai mult tăcerea, cel puțin nu uita să te rogi pentru mine.

EPISTOLA 330

Fără adresă

Să știi că-mi ești drag, iată ți-o spun și în scris. Că tu mă urăști am înțeles-o din faptul că mă treci sub tăcere. Scrie cel puțin de acum înainte, iar pe cei care te iubesc, iubește-i cu un condei, cu cerneală și cu o foiță de hîrtie².

EPISTOLA 331

Fără adresă

N-are rost să scrii de două ori despre același lucru. Într-adevăr, ori că problema nu se poate rezolva și atunci zadarnic mai plictisim pe cei care vin la noi, ori că acei ce primesc scrisorile ne disprețuiesc și atunci dăm dovadă de prostie scriind unor oameni care ne tratează cu dispreț. Drept aceea, întrucît tu deja ai primit o scrisoare în legătură cu aceeași problemă și întrucît am fost nevoit să-ți scriu a doua oară, rezolvă treaba, dacă stă în puterea ta, ori, dacă nu, măcar explică-mi pricina pentru care poruncile date n-au fost duse la îndeplinire de atîta vreme³.

1. Agreabilă scenă: ca prieten ce-i era, Falerios s-a gindit să trimită Sfîntului Vasile pești de râu. Mulțumindu-i, ierarhul rememorează împrejurarea cînd cei doi prieteni pescuiau împreună fără să bage de seamă că între timp peștii pe care-i prinseseră s-au furișat și s-au salvat sub ghiața de unde fuseseră prinși. Știm din descrierea Sfîntului Vasile că apa rîului Iris conținea mulți pești (ep. 14).

2. Pe cît de scurtă, pe atît de fin și elegant compusă această satiră în care autorul combate comoditatea la scris a prietenului.

3. Probabil că destinatarul va fi fost vreun horepiscop sau alt cleric de ordin inferior, dar tonul hotărît era de altfel o notă obișnuită în pastorația Sfîntului Vasile, e adevărat, uneori dublat de prea multă susceptibilitate.

EPISTOLA 332

Altă scrisoare fără adresă

Dacă există un semn că mai ești în viață, acela e cuvântul. Cum s-ar putea crede că mai ești pe pământ, dacă tu nu vorbești nicicând? Pune capăt tăcerii tale, scrie-mi și arată că mai ești încă în viață¹.

EPISTOLA 333

Către un secretar²

Cuvintele au o fire înaripată, de aceea au nevoie de semne pentru ca scribul să le prindă repede în zbor. De aceea tu, fiule, formează deplin semnele scrisului și punctează logic pasajele. O greșeală oricât de mică poate strica o cuvântare întreagă, în schimb sîrguința scriitorului marchează corect ceea ce spune.

EPISTOLA 334

Către un copist

Să scrii drept și să te folosești de linii drepte: mîna să n-o apuce nici deasupra, nici să coboare în jos ca în niște prăpăstii. Nu sili condeiul să meargă brambura, cum făcea racul lui Esop³, ci mergi drept ca și cum ai lua-o după sfoara întinsă a zidarului, care păstrează peste tot aceeași distanță și care se ferește de orice nereguli, ceea ce-i strîmb e urît, pe cînd ceea ce-i drept e plăcut la vedere și nu lasă ochii cititorului să se ridice sau să coboare ca pompele, așa cum m-ai silit să fac de cîte ori am citit scrisorile tale. Întrucît liniile tale parcă urcă pe o scară, am fost nevoit ca, atunci cînd trec de la un rînd la altul, să-mi ridic ochii tocmai spre limita cea mai de sus și apoi să cobor spre celălalt colț al hîrtiei, iar șirul nu-l vedeam nicăieri: de aceea am fost nevoit să mă trag înapoi ca racul și să văd care-i ordinea, urmînd mersul lui Teseu, atunci cînd a luat-o după firul Ariadnei⁴. De aceea să scrii drept și să nu-ți mai tocești mintea cu o scrisoare strîmbă și neregulată.

1. Se știe că moștenind modelul antic, părinții capadocieni s-au distins în corespondența lor adeseori prin eleganță și laconism.

2. Indrumări pentru scriere corectă și punctuație atentă.

3. Esop, *Fabule*.

4. Potrivit legendei, ca să poată ieși din labirintul întortocheat al palatului de la Cnosos (Creta), eroul Teseu a luat cu sine un ghem de sfoară care se desfășura pe măsură ce traversa mulțimea camerelor, și astfel cu ajutorul acestui fir al Ariadnei (fiica regelui din Cnosos) Teseu a putut ieși din palat.

EPISTOLA 335

Vasile către Libaniu ¹

Mi-e rușine să-ți prezint, pe rînd, doar cîte un capadochian și că nu pot convinge pe toți cei ajunși la vîrsta cînd s-ar putea dedica oratoriei și culturii să vină sub îndrumarea Ta. Întrucît nu-i pot găsi pe toți deodată în situația de a putea alege fiecare spre care ramuri do-rește să meargă ți-i trimit pe măsură ce-i pot convinge, făcîndu-le bine numai pentru faptul că le arăt izvoarele celor care însetează după aceste îndeletniciri. Cel pe care-l trimit acum după ce Te va fi frecventat, va fi în scurtă vreme destul de căutat. Deocamdată mi-e cunoscut numai prin tatăl său, care și-a făcut la noi un nume mare prin curățenia vieții și prin prestața lui politică și, ceea ce-i mai mult, prin strînsa prietenie care ne leagă. Ca să-l mulțumesc pentru această prietenie îi fac fiului lui favoarea de a face din el un bun ucenic al Tău, lucruri din cele mai de dorit pentru cei care știu să prețuiască vrednicia unui astfel de om ².

EPISTOLA 336

Libaniu către Vasile

I

În sfîrșit, mi-a venit la școală și un capadochian. E un avantaj că e un capadochian ³, și încă dintre fruntașii Capadochiei! Iată al doilea avantaj. Și pe deasupra îmi mai aduce și o scrisoare de la Vasile cel minunat ⁴. Acestuia cine i-ar putea adăuga ceva mai distins? Eu, cel pe care îl crezi uitat, chiar mai de mult, de pe cînd erai tînăr, te cinsteam în chip deosebit, pentru că te vedeam luîndu-te la întrecere în cumpătare cu bătrînii (și aceasta chiar în orașul ispitelor, cel plin de plăceri), avînd deja un mare bagaj de cunoștințe. Cînd te-ai gîndit că trebuie să vezi și Atena, iar în vederea acestui scop l-ai convins și pe Celsus, l-am felicitat pe acesta că și-a legat soarta de Tine. Iar după ce

1. După cum am arătat în studiul introductiv, din cele 24 de epistole cîte ni s-au păstrat între Sfîntul Vasile și retorul Libaniu, cîteva nu pot fi socotite nicidecum autentice.

2. O notă comună, care de altfel i-a și legat pe acești doi reprezentanți de frunte, unul al culturii păgîne greco-romane și celălalt al culturii creștine, este dorul după învățătură, după cunoaștere. Nu degeaba cercetători serioși ca W. Jaeger (*Paidéia*) și P. Lemerle (*Le premier umanisme byzantin*, Paris, 1971) fac dovada acestui lucru.

3. Capadochienii erau vestiți ca luptători, mai puțin ca iubitori de cultură.

4. A se observa gradația: capadochian, fruntaș de-al lor, aducător al unei scrisori de la Vasile.

te-ai întors și te-ai stabilit în patrie, m-am întrebat: «Ce face acum Vasile al meu și ce chemare a îmbrățișat? Iși va petrece viața cumva prin tribunale, luându-se la întrecere cu oratorii de altădată, sau va pregăti el însuși pentru oratorie pe fiii unor părinți fericiți?». Cînd au venit, apoi, niște oameni și mi-au spus că urmezi o cale cu mult mai bună și că te gîndești în ce chip ai putea ajunge mai curînd prieten al lui Dumnezeu decît al celor care strîng bani, te-am fericit și pe tine și pe capadochienii tăi: pe Tine pentru că vrei să fii ca și Acela, iar pe ei pentru că se pot lăuda cu un concetățean ca Tine.

II

Știi bine că Firminos cel vestit și-a dat mereu silința să-i întrecă pe toți: din această silință a izvorît și puterea cuvîntului lui. Dar oricît de multe laude sînt cele pe care le-a recoltat, nu știu dacă au existat vreodată atît de mari ca acelea pe care le-am desprins azi din scrisoarea Ta. Dacă tu ești cel care spui că nimeni nu a întrecut faima acestui om, atunci cu ce cuvinte crezi c-ar trebui să-l lăudăm pe acesta? Pe de altă parte, am impresia că tu mi-ai trimis pe acești oameni înainte de a-l fi văzut pe Firminos. Altfel nu se înțelege de ce nu se vorbește despre el nimic în scrisoarea ta. Și acum ce face sau ce ar voi să facă acest Firminos? Petrece cumva în banchete de nuntă, ori peste așa ceva a trecut de mult, îl constring obligatiile de la serviciul municipal³ și e nevoie neapărat să rămînă? Ce nădejdi sînt ca să ajungă iarăși în tovărășia cărților? Să ne dea un răspuns, și am dori ca acesta să fie un răspuns bun. În orice caz, dacă ne supără, cel puțin ne va scuti de a ne arunca privirile spre uși. Dacă Firminos ar fi acum la Atena ce-ar face slujbașii tăi? Oare i-ar trimite galera salaminiană?⁴

Vezi, dară, că nu sînt înfruntat decît de concetățenii tăi. Și totuși nu eu voi fi cel care va înceta de a iubi și de a lăuda pe capadochieni. Sigur, și încît mă privește pe mine, eu doresc să devină cei mai buni, dar dacă stăruie în aceleași gînduri, voi răbda-o. Firminos a rămas cu mine patru luni și n-a trecut o singură zi ca să nu lucreze. Cît a cîștigat vei ști-o tu însuși și poate nu i-o vei lua în nume de rău. Dar să re-

3. Comparația pe care o face Libaniu între faimosul Firminos, cel mereu frunțas la carte, dar îngropat acum într-un birou municipal, și cel pregătit de Sfîntul Vasile pentru o prietenie cu Dumnezeu are valoarea unei recunoașteri, dacă nu a superiorității creștinismului măcar a pregătirii lor mai temeinice decît cea a primilor ucenici. Pe de altă parte, amănuntele pe care le dă Libaniu despre personajele sale sînt o dovadă despre autenticitatea acestei epistole.

4. «Galera salaminiană» era vasul atenian care transporta «theoriile sacre» de la ceremoniile și procesiunile grecești, generale etc. mai ales după biruința de la Salamina (480 î.d.Hr.) asupra persilor.

vină din nou aici, pe cine ar trebui să-l chem într-ajutor? Dacă într-adevăr slujbașii voștri sînt înțelepți (așa s-ar cădea să fie oamenii învățați), atunci ne vom stima măcar alături de cei din ceata a doua, întrucît ne-au supărat cînd a fost vorba de prima ceată.

EPISTOLA 337

Către Libanius¹

(Fără dată)

Iată încă un capadochian care te caută, tot fiu spiritual de-al meu. Demnitatea la care am urcat acum face ca toți să-mi fie fii adoptivi. Numai de-ar fi și acesta frate bun ca acela de mai înainte și vrednic deopotrivă atît de atenția mea, în calitate de părinte, cît și de a Ta, în calitate de dascăl, ceea ce bănuiesc că ar fi întru totul cu puțință, întrucît cei care vin de la noi sînt oarecum mai bine dotați. Dar dacă vorbesc așa, nu-i pentru ca elocința Ta să aprecieze mai mult pe vechii tăi amici, pentru că mulțimea celor ce Te înghesuie simte că stai la dispoziția tuturor. Tînărul nostru ar fi destul de mulțumit dacă ar fi primit printre admiratorii Tăi chiar și înainte de a fi fost verificat prin stagiul de durată. Bine ar fi să mi-l redai vrednic de așteptările mele, dar și de reputația ta de orator! El mai aduce încă un coleg, plin de același dor de studiu, tot de origine nobilă și tot apropiat mie. Cred că nu va fi printre ultimii, cu toate că în privința bogăției poate că mulți îl întrec.

EPISTOLA 338

Libaniu către Vasile

Știi că deseori vei scrie aceste cuvinte de care ai amintit: «Iată încă un capadochian care te caută». Cred într-adevăr că îmi vei mai trimite mulți, căci totdeauna și în tot locul uneltești elogiul împotriva mea, iar prin aceasta ațîți dorința părinților, cît și pe a copiilor. Dar ceea ce s-a întîmplat în legătură cu frumoasa ta scrisoare nu-i elegant să fie trecut cu vederea.

1. S-a discutat mult despre autenticitatea și neautenticitatea celor 24 epistole (nr. 335—359) dintre Sfîntul Vasile și celebrul retor Libaniu. Dintre acestea cel puțin cîteva pot fi verificate de împrejurările timpului. Îndeosebi cele de sub numerele 337 și 338, privind trimiterea de către Sf. Vasile a unor tineri care să învețe de la Libaniu grăirea frumoasă, sînt mărturii clare că Sfîntul Vasile cunoștea din plin eleganța scrisului clasic.

Au șezut aici în bancă înaintea mea mulți din cei sus puși și printre ei cel mai bun este Alipiu, văr al vestitului Hierocle. Când însă mi-a adus emisarul scrisoarea Ta, am citit-o în liniște, iar când am terminat-o, îndată am zîmbit și am spus : «ne-a biruit». «Ce luptă ai pierdut și cum suferi să fii biruit?», m-au întreat cei de față. «M-a biruit, am răspuns, prin frumusețea scrisorilor, iar Vasile este cel care a cîștigat biruința! Dar acest om mi-e prieten și aceasta este ceea ce mă bucură». Când am spus aceasta, auditoriul a dorit să se convingă de exactitatea biruinței. Alipiu a dat citire scrisorii și cei de față ascultau. Votul exprimat n-a contrazis deloc faptele. Cel ce o citise a ieșit afară cu scrisoarea, ca s-o arate și altora și numai cu greutate a mai înapoiat-o.

Mai scrie astfel de scrisori și biruie, pentru că aceasta însemnează, pînă la urmă, că tot eu sînt cel ce biruiesc.

Pe de altă parte, ai dreptate cînd gîndești că nu cu bani se judecă învățătura, căci pentru cel ce nu are ceva e destul să vrea să primească (învățătură, n.tr.). Dacă vîd pe vreun sărac îndrăgostit de învățătură, îl trec înaintea celor bogați. Desigur că nu erau așa dascălii pe care i-am cunoscut înainte, dar pe acesta nimic nu mă împiedică să-l prețuiesc mai mult decît pe ei, măcar în această privință. Așadar nici un sărac să nu ezite a veni aici, dacă are măcar o singură calitate : sîrquința de a învăța ¹.

EPISTOLA 339

Vasile către Libaniu

Ce nu ne-ar putea spune un sofist și încă un anumit sofist, căruia i se recunoaște îndemînarea de a micșora lucrurile mari, atunci cînd voiește, și de a mări pe cele mici? E tocmai ceea ce ai demonstrat Tu în fața mea. Scrisoarea aceasta, mîzgălitura, cum i-ați spune voi cei delicați în limbaj, care nu era mai ușor de suportat decît cea pe care o ai acum în mîinile Tale, cuvintele tale au înălțat-o atît de sus, încît te-ai declarat biruit și ne-ai cedat nouă premiul în arta de a scrie. Tu faci ca părinții care, în jucăriile lor, îngăduie copiilor lor să se laude cu niște biruințe care-i ajută să cîștige pe cheltuiala lor, cultivînd generozitatea copiilor fără ca aceștia să se păgubească cu nimica. Într-adevăr, nu s-ar putea spune ce plăcere mi-au făcut cuvintele Tale

1. Chiar dacă s-ar socoti a fi opera unui retor creștin, care ar fi vrut să arate neapărat «biruința» tezei creștine asupra celei păgîne, faptul că la sfîrșit Libaniu apreciază că «învățătura nu se judecă cu bani» e un argument puternic pentru autenticitatea acestor epistole (337--338), dat fiind faptul că în general filozofii antici erau destul de avizi după bani.

atunci cînd te jucai cu mine : era ca și cum un Polidamas¹ sau un Milon² oarecare ar fi refuzat să se măsoare cu mine în luarea la trîntă sau la loviturile cu pumnul³. Dar după ce am examinat cu toată atenția epistolele Tale, eu n-am găsit în ele nici o dovadă de nereușită. De aceea cei care umblă după figuri de stil exagerate trebuie să te admire aici pentru forța de care dai dovadă, ca unul care în aceste întreceri te-ai putut coborî pînă la mine ca și cum ai fi vrut să împingi luntrea barbarului pînă dincolo de muntele Athos⁴.

Cît despre mine, minunate prieten, să știi că petrec cu gîndul mai mult la Moise, la Ilie și la alți asemenea bărbați fericiți. E drept că ei se folosesc de o limbă barbară⁵ pentru a ne împărtăși învățăturile lor, învățături pe care le propovăduim și noi : înțelesul lor e plin de adevăr, cu toate că exprimarea lor se face într-o limbă nemeștesugită, așa cum și-o poate dovedi și epistola aceasta. Căci chiar dacă am luat o oarecare învățătură de la voi, timpul ne-a șters-o din amintire. Pentru aceasta totuși scrie-mi, găsește și alte teme pentru epistolele tale, care să te pună în valoare, dar care pe noi să nu ne strivească⁶. Pe fiul lui Anesios, pe care deja și l-am trimis, primește-l ca și cum ar fi fiul meu. Iar dacă-i fiul meu însemnează că e odrasla tatii, un sărman copilăș plecat dintr-o casă modestă⁷. Ceea ce vreau să spun e ușor de înțeles, pentru un om înțelept care-i totodată și sofist.

EPISTOLA 340

Libaniu către Vasile

Nici dacă te-ai fi gîndit un car de vreme ca să găsești o aprobare pentru niște întorsături mai reușite la ceea ce și-am răspuns la scri-soarea ta, parcă nici atunci nu și-ai fi putut ajunge mai bine ținta decît scriind lucruri ca acelea pe care mi le-ai scris ! Spui că sînt sofist⁸ și că însușirea unui astfel de om e să mărească lucrurile mici și să le mic-

1. Luptător troian cunoscut, Homer, *Iliada*, XI, 57.

2. Atlet celebru, Herodot, *Istoriei*, III, 137.

3. Făcînd aluzie la slaba lui constituție, Vasile provoacă rîsul amintind că cei mai mari luptători n-au îndrăznit să se lupte cu el.

4. Aluzie la ambiția lui Xerxes care, ne voind să înconjoare peninsula calcidică, a ordonat tăierea unui canal la nordul muntelui Athos spre a ajunge mai repede la Salonic. Herodot, *Istoriei*, VI, 44.

5. Potrivit dictonului elen : «tot ce nu-i elen, e barbar». Nu degeaba învățătura creștină a fost numită «filozofia pescarilor». (Grigorie de Nazianz, *Oratio* 23, 12, Migne, P.G. 35, 1164).

6. A se reține nota de ironie destul de tăioasă, deși nerăutăcioasă.

7. Încă o mărturie în favorul autenticității. Epistola are ceva din genul dialogurilor lui Platon.

8. Despre sofisti a se vedea cele scrise în comentariul epistolelor 20—21 ; 339,

soareze pe cele mari. Într-adevăr, ascultîndu-te pe tine, epistola mea tocmai acest lucru a vrut să-l arate : că scrisoarea ta e reușită, deși ea nu-i frumoasă, nefiind cu nimic mai bună decît cea pe care mi-ai trimis-o înaintea ei, pentru că tu n-ai nici cea mai mică posibilitate oratorică, deoarece cărțile pe care le ai acum în mîini nu pot oferi așa ceva întrucît elocința pe care o aveai înainte a dispărut ca o undă. Încercînd să mă conving de incapacitatea Ta, am citit scrisoarea pe care ai compus-o și pe care ai ponegriț-o, și este atît de frumoasă încît pe cei pe care erau de față cînd s-a citit nu i-am putut opri să sară în sus de bucurie². M-am mirat, așadar, că oricît te-ai strădui să nimicești deodată cu această scrisoare și efectul celei dinaintea ei, ți-ai pregătit din ea totuși și o podoabă pentru cea dinții atunci cînd ai spus că seamănă cu aceea. Trebuia, dacă ți-ai fi propus acest scop, să faci din această scrisoare un prilej de a ponegri pe cea anterioară. Dar cred că stă în caracterul tău să calci în picioare adevărul³. Or adevărul ar fi fost deja călcat dacă față de acest plan ai fi scris într-un stil mai de rînd și dacă nu ți-ai fi pus la contribuție realmente posibilitățile tale.

Așadar, se cade ca de acum înainte să nu mai hulești ceea ce ar trebui să aplauzi, pentru ca nu cumva pe această cale să ajungi să fii trecut în rîndul sofîștilor tocmai tu care te zbați să mai reduci⁴ din lucrurile mari. Cît despre cărțile de care spui că au stilul mai nepretențios, pe cînd gîndirea e mai înaltă, să ai grijă ca nimeni să nu-ți încurce socotelile ! Căci din cei care sînt tot timpul ai noștri, dar care altădată au fost ai voștri, rămîn totuși rădăcinile, și ele vor rămîne cită vreme veți trăi : niciodată timpul nu-i va face să dispară, chiar dacă veți uita să-i mai stropiți din cînd în cînd cu apă.

EPISTOLA 341

Libaniu către Vasile

Încă nici n-ai ajuns să-ți dai drumul miniei împotriva mea că am și început să tremur cu condeiul în mînă. Dacă totuși nu i-ai dat drumul, de ce nu-mi scrii «prea bunele»? Dacă și acum te încapățînezi împo-

2. Fapt relatat în epistola 338.

3. Aceeași finețe și eleganță a frazei deopotrivă de vrednice atît pentru Libaniu, cît și pentru Vasile.

4. Dincolo de complimente (care totuși nu credem că robesc într-atîta scrisul scriitorilor capadochieni, încît să se poată spune că stilul lor este «furat» de «sofistica a doua» a filozofiei grecești. L. Meridier, *L'influence de la seconde sophistique dans l'oeuvre de St. Grégoire de Nysse*, Rennes, 1906), aceste polemici prietenești se încadrează în toată opera marelui Vasile, care a știut întotdeauna să facă sinteză între ceea ce era bun în cultura greacă și între valorile creștine.

triva mea cu atîta asprime (simțire care trebuie să fie străină de orice om bine simțit, mai ales tu, ca unul care predici că nu trebuie să ții mînia pînă la apusul soarelui)¹, cum se face că ți-ai ținut-o și la mai multe apusuri de soare? Ori poate pentru că vrei să mă pedepsești lip-sindu-mă de glasul tău cel dulce ca mierea? Să nu faci una ca asta, bunul meu prieten, ci să te arăți îngăduitor și să mă faci să mă bucur de o limbă numai de aur.

EPISTOLA 342

Vasile către Libaniu

Cel care are o pasiune pentru trandafiri, cum e firesc să aibă cei ce iubesc frumusețea, acela nu se poate supăra nici pe spinii lîngă care se ascunde floarea. Am auzit pe cineva vorbind despre astfel de flori, glumind... sau grăind serios, următoarele: «ceea ce e ciuda sau nesiguranța pentru cei îndrăgostiți, așa a lăsat pentru această floare și natura acești spinii discreți».

Dar ce vrea trandafirul atunci cînd caută să intre în scrisoarea mea? Nu-i nevoie să ți-o spun, căci tu îți aduci aminte de această epistolă a ta, care mi-aduce, ca un buchet de trandafiri, primăvara graiului tău atît de dulce și care mă înțeapă cu spinii reproșurilor și acuzelor. Dar și spinii trandafirilor tăi sînt pentru mine prilej de bucurie, pentru că mă înflăcărează cu un dor și mai puternic după prietenia Ta².

EPISTOLA 343

Libaniu către Vasile

Dacă astfel de cuvinte au putut fi articulate de o limbă necizelată, mă întreb cum să te socot pe tine cel care o ațîți? În gura ta se află izvoare de elocință mai bogate decît cursurile rîurilor, în timp ce, în mine, dacă nu mă stropește cineva în fiecare zi, nu rămîne decît tăcerea.

1. Efes. 4, 26. Are dreptate Y. Courtonne (*op. cit.*, III, 209) că tonul epistolei acesteia denotă cam multă afectare. Și apoi nu pare firească mînia lui Libaniu.

2. Probabil aceste două epistole (341 și 342) să fi fost scrise într-o perioadă cînd Sf. Vasile nu intrase încă în cler. Ele au o temă comună.

EPISTOLA 344

Vasile către Libaniu

Dacă nu scriu mereu, dascăle, e pentru că mă opresc teama și neștiința; în schimb cum vei scăpa tu de osînda că păstrezi tăcerea cu o atît de mare încăpăținare? Dacă s-ar ține seama că Tu, a cărui viață se scurge printre tot atîtea cuvîntări, ești încet la scris, ar trebui să fii osîndit pentru că uiți de mine. Într-adevăr, cel care în fiecare clipă e gata să vorbească, acela nu poate fi gata și la scris, în schimb cel care oricît ar cîștiga de aici, rămîne tăcut, arată că de fapt face acest lucru ori din dispreț ori din uitare. Or în fața tăcerii Tale eu voi răspunde printr-o salutare¹. Te salut, deci, prea onorate. Scrie-mi dacă vrei, sau nu-mi scrie, dacă acest lucru nu-ți face plăcere.

EPISTOLA 345

Libaniu către Vasile

Cred că pe cît trebuie să mă scuz pentru că de multă vreme nu mi-am făcut răgaz să-ți scriu, pe atîta n-am nevoie acum de iertare, pentru că m-am așezat să-ți scriu acum¹. Într-adevăr, eu sînt cel care alergam de fiecare dată, cînd te arătai între noi, și care plecam urechea cu neșfîrșită plăcere la conversația care curgea de pe limba ta. Cuvîntările tale mă fermecau și nu-mi venea să mă desprind de ele și ziceam ucenicilor mei: «acest om se arată cu atît mai biruitor față de fetele lui Ahelous², cu cît — dacă se duce în același fel ca și ele — nu-i primejdios, cum sînt ele. Și nu-i puțin lucru să spui că el nu-i primejdios: poemele lui sînt chiar un mare cîștig pentru cel ce le ascultă».

Așadar, întrucît aceasta-i părerea mea și deoarece cred că sînt îndrăgît pentru că am impresia că știu să vorbesc, faptul de a nu îndrăzni să scrii este cea mai mare rușine și în același timp este o faptă a unuia care-și face necaz lui însuși. Căci e clar că tu răspunzi la scurta și neînsemnata mea epistolă printr-o scrisoare frumoasă și lungă și că te ferești, cred, să-mi faci o nedreptate și a doua oară. Prevăd că mulți

1. În fond, printre jocuri de cuvinte, epistola de față cuprinde doar reproșuri pentru tăcerea întîrziată și iertare pentru tăceri viitoare.

1. Un adevărat calambur. Cum ar putea ierta Vasile pe Libaniu pentru că îi scrie tocmai cînd însuși Vasile îi reproșează că nu scrie?

2. Zeul rîurilor, tatăl sirenelor.

vor exclama la acest cuvînt și-și vor zice în sinea lor strigînd : «A putut oare săvîrși Vasile și vreo nedreptate fie cît de mică ? Desigur că așa ceva au făcut și Eac, Minos și frații lui»³. În ce mă privește, eu am recunoscut că tu ai fost cel care a biruit și pe alte tărîmuri. Cine te-a putut vedea și să nu te invidieze ? Totuși ai făcut o greșeală față de mine, iar dacă ți-o amintesc, convinge pe cei ce se supără de așa ceva să nu strige. Nimeni n-a venit să-ți ceară vreo favoare care i s-ar putea da foarte ușor și care să fie repartizată fără s-o fi dobîndit. Or eu sînt din cei care am cerut o favoare, dar n-am primit nimic. În fond, ce ceream eu ? Întrucît adeseori eram împreună cu tine la Strategios, am vrut să pătrund, cu ajutorul științei tale, în taințele inspirației homerice : «dacă nu-i cu putință să îmbrățișez totul, atunci să mă introduci măcar într-unul din tărîmurile lui». Or eu aș fi dorit tocmai partea aceea în care grecii aflîndu-se într-o situație grea, Agamemnon a încercat să îmbuneze pe cel pe care-l supărase⁴. Pe cînd vorbeam așa nu te-ai putut stăpîni să nu rîzi, pentru că n-ai fi putut tăgădui că așa ceva nu ți-ar fi fost cu putință dacă ai fi vrut-o, dar n-ai fost dispus să faci daruri nimănui. Ție și celor care se revoltă pentru că am spus că tu ai făcut o supărare nu vi se pare că eu sînt cel care m-am păgubit cu adevărat ?⁵.

EPISTOLA 346

Libaniu către Vasile

Dacă tinerii pe care i-am trimis au făcut vreun progres în arta oratorică vei putea judeca tu însuși. Nădăjduiesc însă că acest progres, oricît de mic ar fi, se va bucura de aceeași apreciere ca și unul mare din cauza prieteniei pe care mi-o arăți Tu. Mai mult decît oratoria vei putea lăuda cumpătarea și virtuțile sufletești, care nu se lasă pradă poftelor urite. Aceasta le-a fost marea lor grijă și, după cum era firesc, au trăit mereu cu gîndul la cel care i-a trimis⁶.

Primește, dar ceea ce-i al tău și feliicită pe cei care, prin purtarea lor, Ți-au făcut cinste atît Ție cît și mie. Rugîndu-te să le stai într-ajutor, ar fi ca și cum un părinte s-ar ruga pentru copiii săi.

3. Eac, Minos și Radamante erau socotiți judecătorii infernului.

4. Homer, *Iliada*, IX, 260—299. E vorba de jertfa care i se cerea lui Agamemnon pentru a cîștiga bunăvoința zeilor, spre a începe lupta împotriva troienilor.

5. «Refuzul», deși glumeț, de care-i acuzat Vasile, e prezentat de Libaniu ca un prejudiciu serios (Y. Courtonne, *op. cit.*, III, 212).

6. Idee similară cu cea din epistolele 337—338.

EPISTOLA 347

Libaniu către Vasile ¹

Orice episcop e o ființă lacomă. În schimb, cu cât întreci pe alții în grăirea frumoasă, cu atîta mă îngrozesc la gîndul că te vei împotrivi cererii mele. Într-adevăr am nevoie de grinzi : un alt sofist ar fi vorbit despre prăjini ori despre araci, nu că într-adevăr ar fi avut nevoie de ele, ci ca să facă paradă de micile lor fraze mai curînd decît s-asculte de necesitate. Cît despre mine, dacă nu-mi faci rost de aceste grinzi, voi petrece iarna cu casa descoperită.

EPISTOLA 348

Vasile către Libaniu

Dacă realizarea unui profit însemnează să mergi la pescuit și dacă aici stă înțelesul acestui cuvînt, pe care sofistica ta l-a scos din adîncurile greu de pătruns ale lui Platon ca să mi le dea mie ¹, atunci socoate, minunatul, care din noi sîntem mai cîștigați : noi care ne-am ținut cu țărșii unei puteri epistolare sau neamul sofistilor care au deprins măiestria de a încasa un venit de pe urma cuvîntărilor lor ? Care dintre episcopi a pus vreo dare pentru cuvîntările lui ? Cine a făcut din ucenicii săi izvoare de cîștig ? Tu ești cel care îți plasezi cuvîntările ca pe o marfă, întocmai ca aceia care vrînd să prindă mielul ca să-l prăjească oferă mai întîi mielului prăjituri ². Nu vedeți cum ați înțepat și pe bătrîn ca să poată țopăi ? Totuși eu am rînduit pentru tine, om care înaintează fălos în cuvîntările lui, atîtea grinzi cîți soldați au trebuit să lupte la Termopile ³, toate de aceeași lungime, a căror umbră se proiectează departe, cum zice Homer al vostru, dar pe care Homer n-a mai făgăduit că le va da înapoi.

EPISTOLA 349

Libaniu către Vasile

Oare nu vei înceta odată, Vasile, să umpli cu capadochieni acest locaș sfînt al muzelor și dintre capadochieni cu cei care miros a jimblă,

1. De aici încep epistolele apocrife ale acestei corespondențe.

1. *Sofistul*, 218—226.

2. Pe bună dreptate epistola nu putea proveni de la Sfîntul Vasile. El nu putea ponegri chiar atît de greu episcopatul. Cu atît mai puțin putea insulta pe Libaniu.

3. E vorba de lupta cu perșii, în 480 î.d.Hr., la care cei 300 de soldați din Sparta, conduși de regele Leonida, au pierit vitejește pînă la unul. Chiar atîtea grinzi i-au trebuit lui Libaniu ? Epistola e neautentică.

a zăpadă și a alte bunătăți de acolo? Puțin a lipsit că n-ai făcut și din mine un capadochian care să-mi cînte în fiecare dimineață «vă salut»! Și totuși, trebuie să-l suport, căci așa-mi poruncește Vasile. Să știi că dacă am să notez amănunțit obiceiurile țării, am să îmbrac pe oamenii de acolo mai mult în noblețea și armonia muzei noastre Caliopei ca să vedeți în ei numai porumbei nobili iar nu guguștiuci ¹.

EPISTOLA 350

Vasile către Libaniu

Ți-a dispărut supărarea. De-ar fi constatarea aceasta un început bun pentru scrisoarea mea! Rîzi și ponegrești lucrurile de la noi fie în glumă, fie că vorbești serios. Dar de ce ai pomenit de zăpadă sau de jimblă cînd și tu ai putea gusta din glumele pe care le faci la adresa mea? Eu, prietene Libaniu, ca să-ți provoc un rîs și mai zgomotos, iată scriu această epistolă acoperindu-mi-o cu un strat de zăpadă. Cînd vei primi-o și-o vei pipăi cu mîinile tale, vei recunoaște că a fost destul de rece această epistolă, fiind caracteristică pentru cel care ți-a trimis-o, acest om care se tupilează în așternut și care nu îndrăznește să scoată capul afară din camera sa. Avem case care sînt aidoma unor morminte pînă se va reîntoarce primăvara și ne va readuce la viață pe noi, cei amorțiți, dăruindu-ne parcă o nouă viață precum plantelor ².

EPISTOLA 351

Vasile către Libaniu

Mulți oameni de-ai voștri, pe care i-am întilnit, ți-au admirat vigoarea cuvîntului. Ei au istorisit că o anume demonstrație oratorică s-a dovedit strălucită. A fost, spuneau ei, o întrecere din cale afară de strînsă, încît toți alergau și nimeni nu s-a arătat în oraș în afară de Libaniu (care trebuia să lupte) și de ascultătorii de toate vîrstele. Într-adevăr nimeni nu credea că ar putea lipsi de la aceste întreceri fie din cei intrați în mari dregătorii, fie din cei ce s-au distins pe tărîmuri militare, fie din cei ce se îndeletnicesc cu un meșteșug oarecare. Nu exista cineva, în afară doar de femei, care să nu se grăbească să ia parte la întreceri. Și în ce

1. Deși nota de umor fin nu lipsește, totuși biletul de față nu se potrivește cu puritatea stilului Sf. Vasile.

2. Finețea frazei nu-i la înălțimea scrisului Sfintului Vasile. Despre iernile grele ale Capadochiei e drept că întilnim și în multe din epistolele autentice descrieri bogate.

consta întrecerea? Care a fost cuvîntarea care a strîns adunarea întregului popor? Mi s-a spus că subiectul acestei cuvîntări a fost un om cu o fire amărită. Lucrarea aceasta atît de admirabilă să nu uiți să mi-o trimiți, ca să pot și eu să laud cuvîntările tale. Dacă laud pe Libaniu chiar și în scrierile sale, ce n-aș putea-o face acum cînd am găsit un subiect pentru «laude»? ¹.

EPISTOLA 352

Libaniu către Vasile

Iată îți trimit cuvîntarea mea acum cînd sînt lac de sudoare. Cum n-aș fi, cînd trimit acest discurs unui astfel de om, care-i în stare, prin ușurința graiului, să arate că înțelepciunea lui Platon și talentul lui Demostene sînt citate peste tot în zadar? Lucrarea mea e ca o musculiță comparată cu un elefant ². Iată de ce mă înfiorez și tremur cu gîndul la ziua cînd vei examina cuvintele mele. Puțin a lipsit să nu-mi pierd rațiunea!

EPISTOLA 353

Vasile către Libaniu

Am citit cuvîntările tale, om plin de înțelepciune ce ești, și am rămas cuprins de o admirație fără margini. O! muzelor, o literelor, o Ateno, ce daruri mărețe faceți celor ce vă îndrăgesc! Ce roade culeg cei ce trăiesc cu voi, fie chiar și numai pentru scurt timp! O! izvor care se răspîndește în riuri bogate, ce nu face el din cei care se adapă din el? Cred că văd în cuvîntarea ta pe omul amărit, ajuns la ceartă din cauza unei femeiuște vorbărețe. E o cuvîntare dotată cu suflare vie, pe care a scris-o pe pămînt Libaniu, cel care singur a știut să dea suflet cuvintelor lui ³.

EPISTOLA 354

Libaniu către Vasile

Acum știu că sînt ceea ce se spune despre mine. Întrucît Vasile m-a lăudat, eu dețin față de toți ceilalți premiul biruitor; iar pentru că am

1. E puțin verosimil că Sfîntul Vasile ar fi scris într-un stil atît de lingusitor pentru Libaniu.

2. Cele trei hiperbole vorbesc împotriva autenticității: a) Vasile n-ar fi acceptat că întrece pe Platon și pe Demostene; b) comparația între o musculiță și un elefant e exagerată; c) pierderea rațiunii, la fel.

3. Un stil totuși prea lăudăros, ireal. Vasile nu putea grăi în acel fel.

primit și votul tău, îmi îngădui să pășesc cu pas mîndru ca un lăudăros care disprețuiește pe toată lumea. Iar pentru că tu ai compus și o cuvîntare împotriva beției, o voi citi. Nu vreau să vorbesc deloc afectat, dar cuvîntarea ta, cînd voi fi văzut-o, mă va învăța arta de a grăi¹.

EPISTOLA 355

Libaniu către Vasile

Vasile, ȝare tu locuiești iarăși la Atena, și ai uitat și de tine însuți ? Nu, fiii locuitorilor din Cezareea n-au putut auzi astfel de lucruri. Limba mea nu era obișnuită cu ele și întrucît treceam printr-un ținut cam rîpos, ea a rămas impresionată de noutatea numelor, și-mi zicea mie, tatălui ei : «Tată, tu nu m-ai învățat acest lucru : omul acesta e un al doilea Homer, ba chiar Platon ori Aristotel sau chiar Susarion², cel care știa tot». Așa grăia limba mea, dar ce bine ar fi, Vasile, dacă tu ai fi cel care mi-ai adresa astfel de laude !

EPISTOLA 356

Vasile către Libaniu

Cînd primesc ceea ce-mi scrii sînt numai bucurie ; dar cînd îmi ceri să răspund la ceea ce-mi scrii, atunci sînt plin de îngrijorare. Ce-ai putea spune, într-adevăr, unei limbi atît de atice, decît că sînt ucenic al pescarilor, cum recunosc, și că pentru aceasta sînt fericit³.

EPISTOLA 357

Libaniu către Vasile

Ce s-a întîmplat cu Vasile încît să se supere pe o scrisoare ? Este acesta un semn de filosofie ? De la tine am învățat să glumesc ; totuși, jocurile sînt serioase și s-ar putea spune că nu stau rău nici tîmplelor

1. Libaniu n-ar fi putut lăuda chiar într-atita pe Vasile, încît să recunoască cum că de la el ar fi învățat oratoria ! E și acesta un argument împotriva autenticității acestei epistole, altfel destul de fin stilizată.

2. Poet comic grec (sec. VI î.d.Hr.).

3. Fraze de o rară finețe. Spre deosebire de epistola 339, unde se vorbea de învățătura împărtășită barbarilor, aici se vorbește de înțelepciunea pescarilor, adică a apostolilor.

cărunte. Dar tocmai în numele prieteniei și a studiilor noastre comune împrăștie-mi descurajarea pe care mi-a provocat-o scrisoarea... care nu se deosebea întru nimic ¹.

EPISTOLA 358

Libaniu către Vasile

O! Ce vremuri fericite au fost cele în care toți trăiam unii pentru alții! Acum sîntem despărțiți fără milă unul de altul, dar în timp ce vă aveți unul pe celălalt, eu care sînt lăsat să țin locul Tău, n-am aici pe nimeni care să-ți semene. Am auzit că la bătrînețile lui, Alcim dă dovadă de avînturi tinerești ² și aleargă spre Roma după ce și-a luat ostenela să rămînă împreună cu băieții tineri. Dar ca unul care este blind în celelalte împrejurări, tu nu te vei supăra nici de astădată după cum nu te-ai supărat nici cînd ai ajuns să-mi scrii cel dintii.

EPISTOLA 359

Vasile către Libaniu

Tu care ai închis în cugetul tău toată măiestria celor vechi, iacă taci de atîta vreme, încît nu mă lași, fie numai și prin scrisori, să scot un cîștig cît de mic. Or dacă îndeletnicirea lui Dedal ³ era ceva sigur, m-aș fi apropiat de tine dacă mi-aș fi făcut rost de aripile lui Icar. Totuși, așa cum nu-i cu putință să lași ceara în fața soarelui, în loc de aripile lui Icar îți trimit scrisori care să-ți dovedească prietenia mea. Iată care-i menirea cuvîntărilor. Dar tu poți să le îndrepti încotro vrei; deși dăruit cu o putere atît de mare, iată-te tăcînd! Hai, trimite pînă la mine izvoarele pe care gura ta să le facă să curgă sub formă de cuvîntări!

1. Nu ni s-a păstrat nici într-un singur manuscris. Textul cuprins în colecția Migne.

2. Faptul că se referă la anumite persoane formează pentru unii un argument care ar pleda pentru autenticitatea acestei epistole. Încolo aceleași elegante întorsături de fraze.

3. Lipind de umeri aripi de pasăre, acest erou legendar ar fi scăpat (împreună cu fiul său Icar) din labirint, dar apropiindu-se prea mult de soare, li s-au topit aripile și au căzut în mare.

EPISTOLA 360

Fragment dintr-o epistolă trimisă
de Vasile lui Iulian Apostatul

Potrivit negreșelniciei credințe a creștinilor, pe care ne-au lăsat-o ca pe o sfântă moștenire, mărturisesc și recunosc că cred într-un singur Dumnezeu Tatăl atotțiitorul, Dumnezeu Părintele, Dumnezeu Fiul, Dumnezeu Duhul Sfânt; mă închin și preamăresc un singur Dumnezeu în trei persoane! Mai recunosc și unirea Domnului în trup, iar ca mamă a lui Dumnezeu pe cea care L-a născut după trup, Sfânta Maria. Primesc și pe Sfinții Apostoli, pe prooroci, pe mucenici, la fel și în ruga adresată lui Dumnezeu eu le cer ca prin ei, adică prin mijlocirea lor, Dumnezeu, prietenul oamenilor, să-mi fie ajutor și să fie și o răsplată care să-mi fie acordată pentru păcatele mele. Iată pentru ce cinstesc și preamăresc în chip deosebit trăsăturile sfințelor icoane, pentru că ele ne-au fost transmise de Sfinții Apostoli, că ele n-au fost oprite și că sînt chiar reprezentate în toate Bisericile noastre! ¹.

EPISTOLA 361

Către Apolinarie *

Dascălului meu, prea venerabilului Apolinarie, salutare de la Vasile. Ți-am mai scris și pînă acum în legătură cu unele pasaje întunecate din Scriptură și m-am bucurat de răspunsurile pe care mi le-ai trimis ca și de tot ce mi-ai mai făgăduit. Acum mi-a venit, în legătură cu cele mai grele probleme, o grijă și mai mare. Ca să le fac față, n-am momentan pe nimeni la care să apelez ca asociat și ca apărător, care să-mi poată sta alături în știință și în cuvinte și care să-mi fie la îndemîină așa cum îmi ești tu. Dumnezeu mi te-a rezervat ca pe un mare dar.

Cei care amestecă totul și care umplu lumea cu vorbe și cu scorniri au respins cuvîntul «ființă» pe motiv că nu se întîlnește în proorociriile sfinte, de aceea ajută-mă să pricep cum au înțeles Părinții noștri acest nume și dacă într-adevăr tu nu l-ai găsit nicăieri în Scriptură. Într-ade-

1. După cum se vede, mai ales din frazele de la sfîrșitul acestui fragment, aici e vorba de o scrisoare apocrifă datînd din epoca controverselor iconoclaste.

*. Cei mai mulți cercetători socotesc neautentice epistolele 361—364, patru la număr. Ele s-au păstrat într-un singur codice *Parisinus Supp.* gr. 1020 din sec. XI. În orice caz, după cum s-a văzut din multe epistole (129, 131, 223, 224, 226, 244 etc.), Vasile nu putea cultiva cu acest ereziarh termeni atît de intîmi ca în aceste scrisori. Bardenhewer, *op. cit.*, III, p. 128—130. Au fost, e drept, și cercetători care au apărut autenticitatea lor. Așa I. Dröseke, *Apolinarios v. Laodicea*, Leipzig, 1892, dar cei mai mulți le contestă.

văr, plinea cea de toate zilele, poporul ales și toți cei din neamul lor, oamenii aceștia îl resping cu dezgust ca și cum aceste cuvinte n-ar avea nimic comun cu Scriptura.

În al doilea rînd, în legătură cu însuși cuvîntul «de o ființă» (din pricina căruia cred că fac toate acestea, ponegrind adînc «ființa», pentru motivul că nu s-a găsit nici urmă de pasaje unde să fie vorba de el), fii bun și dă-mi cele mai largi explicații, spune-mi ce înțeles are, cum poate fi folosit corect în legătură cu ființe în care nu poate fi luat în considerare nici ca un gen comun suprapus, nici ca obiect material pre-existent și nici ca ceva detașat dintr-o parte a primului în vederea celui de-al doilea. Cum ar trebui să zicem despre Fiul că-i deoființă cu Tatăl fără să credem în nici unul din conceptele pe care le numărăm? Consimte și dă-mi un răspuns mai amănunțit asupra acestei probleme.

Iată, atît cît știu eu, părerea la care m-am oprit: tot ce acceptăm că formează «ființa» Tatălui trebuie să fie admisă și pentru ființa Fiului. Prin urmare, dacă se spune despre ființa Tatălui că e o lumină înțelegătoare, veșnică, nenăscută, tot așa trebuie să spunem și despre ființa Fiului că e o lumină cugetătoare, veșnică, născută. Or cuvîntul «întru totul asemănătoare» nu pare a fi mai potrivit unei astfel de concepții, decît «deoființă»². De fapt, o lumină care nu se deosebește de altă lumină nici în plus, nici în minus, nu poate fi identică cu ea, pentru că fiecare din aceste două lucruri se află într-o delimitare specială de ființă, ci este strict și exact asemenea ca ființă. Iată, dar, ce s-ar putea spune pe bună dreptate. Deci ori că ar trebui explicat ce înțeles au aceste noțiuni, ori să le lăsăm la o parte și să adaptăm altele mai potrivite. Așadar, un medic dibaci (spun ce am pe inimă) vindecă ceea ce nu-i sănătos, ocrotește ce-i slab și întărește în tot chipul. Salut pe frații din juru-ți și le cer să se roage împreună cu tine ca să ne mîntuim. Alegînd să trăiască împreună cu rudele, prietenul Grigorie a rămas acasă. Să te țină Dumnezeu sănătos întru mulți ani și să stai într-ajutor cu ruga și cu știința.

EPISTOLA 362

Apolinarie către Vasile

Tu crezi ca un om care iubește pe Dumnezeu și cercetezi ca un om dornic de cunoaștere. Pentru mine graba de a-ți face pe plac este o datorie de dragoste, deși ea nu-i însoțită de destulă știință din pricina

2. Imaginea «lumină din lumină» așa cum s-a folosit ea încă la Niceea, era fericită, dar în explicarea ei partidele ariene nu s-au putut înțelege. Apolinarie a făcut primul pas de la erezia trinitară la cea hristologică, înlocuind pe $\theta\epsilon\omicron\varsigma$ cu $\pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$ în persoana lui Hristos Domnul.

sărăciei mele și din cauza importanței deosebite a problemei. După cum zici și tu, o ființă nu se definește numai numeric și nici după cât poate fi ea cuprinsă între niște limite : mai e vorba propriu-zis și de ființa a doi oameni și a mai știu eu câți din cei aduși la unitatea de neam. Cel puțin în această privință, două lucruri, ba chiar și un număr și mai mare sînt același lucru în ce privește ființa, așa cum noi toți oamenii sîntem toți «Adam», întrucît formăm o unitate, așa cum și fiul lui David este David, întrucît e de aceeași ființă cu el ; tot așa ai dreptate și tu să spui că după ființă Fiul este ceea ce este și Tatăl. Altfel, Fiul n-ar fi Dumnezeu, deoarece numai Tatăl e recunoscut ca singurul și unicul Dumnezeu.

În acest sens, e drept, nu există decît un singur Adam, căpetenia neamului omenesc, și decît un singur David, căpetenia rasei împărătești. În felul acesta vom îndepărta din concepțiile posibile pe cea care admite o singură ființă suprapusă sau o singură substanță contopită în Tatăl și în Fiul atunci cînd acceptăm că ființa supremă e dotată cu însușiri absolute, așa încît cel Unul-Născut din Tatăl are și El însușiri absolute. Într-o anumită măsură lucrurile de acest gen par că s-ar asemăna. Așa se explică de ce nici peste Adam, cel creat de Dumnezeu, și nici peste noi, cei născuți din oameni, nu s-a mai suprapus alt neam, ci Adam însuși e începutul și principiul omenirii. Același lucru se înțelege și cînd e vorba de David și de neamul ieșit din el, dar nu pentru faptul că e David, și nici pentru că însușirile lui David încep deodată cu el, ca unul care e temelia tuturor celor care coboară din el, ci tocmai pentru că aceste însușiri lipsesc, deoarece acum e vorba de alte legături comune tuturor oamenilor, așa cum sînt cele dintre frați. Dimpotrivă, pentru Tatăl și pentru Fiul un asemenea lucru nu există, ci Tatăl e un început cu totul de altă natură și Fiul vine și El din acel principiu. Cu alte cuvinte nu mai există desfacere a unei părți din primu!, care să treacă într-al doilea, așa ca în trupuri, ci e vorba de o naștere.

Într-adevăr însușirea proprie a Tatălui nu a fost împărțită spre a trece în Fiul, ci însușirea proprie a Fiului s-a arătat venind din cea a Tatălui ; același lucru cînd e vorba de diferență și de diferit în identitate, cum am zice că Tatăl e în Fiul și Fiul în Tatăl ; nici diferența nu va păstra cu totul realitatea filiației, cu atît mai puțin nici identitatea nu va păstra indiviziunea ipostasului, că fiecare din cele două vederi e unită cu cealaltă și e uniformă, aceeași în chip diferit și diferită în același chip, pentru ca, dacă cuvintele nu reușesc să ne facă să înțelegem obiectul considerat, să i se poată aduce confirmare. Domnul întărește această concepție atunci cînd prin expresia «mai mare»¹ arată pe Tatăl mai

1. Ioan 14, 28.

mare în egalitate, iar Fiul avînd egalitatea într-un grad mai mic. Aşa ne-a învăţat cînd ne-a cerut să concepem pe Fiul într-o lumină de acelaşi soi, dar mai mică, fără să trebuiască să schimbăm fiinţa, ci apreciînd aceeaşi fiinţă aşezată mai presus decît orice făptură, dar în urma Tatălui. Cei care n-au admis fiinţa în nici o identitate aduc din afară asemănarea ca s-o adauge Fiului, ceea ce e limpede că trece şi la oameni, care ajung să fie asemenea cu Dumnezeu. Dimpotrivă, cei care cunosc asemănarea care se potriveşte creaturilor adaugă pe Fiul lîngă Tatăl în identitate, dar într-o identitate inferioară, pentru ca nu cumva El să nu mai fie Tată sau vreo parte din Tatăl. Iată ce vrea să pună în lumină acest cuvînt. Cu totul altfel este Fiul : El e Dumnezeu nu ca Tatăl, ci ca venind din Tatăl. El nu-i modelul original, ci e chipul Lui. Fiul este deofiinţă, dar într-un chip cu totul deosebit, superior tuturor şi particular ; nu ca nişte obiecte care sînt de acelaşi gen, nici ca acelea care se divizează, ci ca singurul şi unicul fiu, de un gen şi de o specie cu totul unică a dumnezeirii pe o cale nevădită şi mai presus de simţuri, pe care fiinţa care naşte, însuşindu-şi capacitatea de a naşte, a înaintat spre însuşirea generatoare proprie.

EPISTOLA 363

Către Apolinarie

Bunului meu dascăl, prea venerabilului frate Apolinarie, salutări de la Vasile. Am scăpat prilejul care mi-ar fi ajutat să-ţi scriu şi aş fi răspuns foarte bucuros vrednicei Tale scrisori. M-am bucurat văzînd că ţi-ai stăpînit plăcerea, mistuînd-o în linişte. În realitate mi s-a părut că numai tu singur ai dat dovadă de înţelepciune, umbrele tîlcuiturilor au zburat, părăsindu-ne. Şi astfel numai tu ne îndrumi spre o înţelegere mai adîncă a lucrurilor. Acum e limpede pentru ce dorinţa pasionată de a cunoaşte cuvintele dumnezeieşti se leagă mai cu tărie de sufletul meu. Stau şi mă gîndesc dacă pot să-ţi spun cîteva întrebări controversate, nu cumva să par că aş fi prea îndrăzneţ, dar, pe de altă parte, n-am nici puterea de a-mi ascunde gîndul, răbdînd parcă durerile facerii, mereu la com de a primi noutăţi. Mi-am dat seama, aşadar, că cel mai bun lucru ar fi, prea minunate om, să mă informez dacă îngădui să-ţi formulez cîteva întrebări în legătură cu unele probleme controversate ori să păstrez tăcerea. Oricare ţi-ar fi răspunsul, mă voi conforma viitorului. Îţi dorim să Te avem mereu în putere, în bucurie şi în rugăciune pentru noi ¹.

1. Dintre toate cele patru epistole, aceasta are tonul cel mai lînguşitor, un temel în plus împotriva autenticităţii ei.

EPISTOLA 364

Apolinarie către Vasile

Dascălului meu, prea iubitului meu frate, Vasile, Apolinarie îi adresează un salut întru Domnul. Unde sînt eu, dascăle, și unde sînt glasul tău atît de dorit și scrierile tale atît de cunoscute? De ce, dacă ești de față, nu te aperi, și de ce dacă lipsești nu-mi dai curaj cînd împotriva credinței s-a iscat un război atît de cumplit și cînd, ca în mijlocul unei linii de bătaie, strigăm după ajutor spre cei care luptă împreună cu noi din pricina asalturilor vrăjmașe? Dar nici nu am găsit calea de a te găsi, pentru că nu pot descoperi locul unde petreci acum. Te-am căutat în Capadochia, pentru că cei care te-au întîlnit în Pont m-au înștiințat că ai făgăduit că te întorci destul de repede, dar nu te-am găsit unde credeam. Intrucît am aflat că ești tot acolo, dau repede această scrisoare celui care mi-a spus. Cînd o vei primi, sper, să nu te oprești să-mi răspunzi sub pretext că și acest om vine spre tine.

Să știi, dar, că între timp au sosit episcopii din Egipt și au răspîndit scrieri care sînt în armonie cu cele mai vechi, cu alte cuvinte în armonie cu Sfintele Scripturi însele și cu ceea ce s-a scris la Niceea pe aceeași linie. Era nevoie să se reia și să se explice acele scrieri din pricina greșitei și rătăcitei interpretări pe care au introdus-o prin aceste texte cei care altădată se împotriveau pe față și care au luat acum ca metodă ascunderea acestei împotriviri sub aparența unei explicări. Așa se face că s-a șters în chip nelegiuit cuvîntul «deoființă» ca și cum acest cuvînt n-ar trebui înțeles potrivit unei negații grecești. În locul cuvîntului «deoființă» s-au introdus cuvintele «asemănător după ființă» sau după substanță¹. Acest lucru a fost neclar judecat, greșit numit și răutăcios gîndit, pentru că despre asemănare se vorbește la lucruri de același fel, nu de cele care sînt diferite între ele. Deci numai într-atîta putem spune că o substanță poate deveni asemănătoare cu o altă substanță pe cît se aseamănă de pildă statuia unui împărat, cu ființa lui reală. Drept răspuns la aceste nelegiuiri se amintește ceea ce s-a profesat de oameni care au știut să devină creștini buni și care spun că prin cuvîntul «deoființă» nu ni se arată că Fiul se aseamănă cu Dumnezeu, ci că El este Dumnezeu, așa cum poate fi un Fiu prin naștere, care are aceeași substanță sau aceeași ființă cu cel care l-a născut. Totodată s-a pomenit în acest tratat și ceea ce se înțelege prin Duhul Sfînt, care-i pus de Părinți pe aceeași treaptă ca și Tatăl și ca și Fiul, pentru că e în aceeași dumnezeire. Cum s-ar cuveni dar să urmăm solia acestei

1. A se vedea *Istoria Bisericească Universală*, ed. II, p. 235 ș.u.

declarații sfinte mai mult decât pe tine, om atât de plin de învină, însoțit de dascălul meu Grigorie, care nu scrie nici el măcar în ce țară se mai află și care nu anunță nici măcar câteodată cea mai mică noutate? Multă sănătate, dascăle prea iubit!

EPISTOLA 365

Vasile către împăratul Teodosie cel Mare ¹

O nenorocire a dat peste țara noastră nu numai în urma unei întimplări neprevăzute în legătură cu oamenii, ci ca urmare a unei revărsări de ape. Voi explica cum s-a ivit această nenorocire. O ninsoare abundentă a căzut peste lacul nostru. Încă nu ajunsese să înghețe peste tot că s-a pornit din sud un vânt calduț, amestecat cu ploaie. După acestea a urmat o topire rapidă și totală a zăpezii. S-au pornit apoi niște curenți de o tărie neîntilnită pînă atunci și, în zgomotul de nedescris și greu de văzut, apele acestei revărsări s-au amestecat în cursul continuu al fluviului. Acest fluviu este cel pe care soarta ni l-a dat drept vecin. El izvorăște din Armenia și intră în lacul sfințit al Sebastei, unde cei patruzeci de ostași ai lui Hristos, nume purtat cu cinste și cu vrednicie, au înghețat în urma unui îngrozitor vînt dinspre nord. La ieșirea din acest lac (iartă-mă dacă spun, adevărul, minunate Împărate), acest fluviu, care ne înconjoară ca un neam vrăjmaș, ne inspiră o groază deosebită: întrucît el nu poate fi nicicînd și nicicum traversat cu piciorul, și nu îngăduie țărilor care ne sînt necesare și folositoare să-și trahsporte mărfurile de care nu ne putem lipsi. Mă gîndesc la cei din Galatia, din Paflogonia și din Helespont. Pe acolo și de acolo sosesc mărfurile de care avem nevoie, în primul rînd piinea, care se găsește acolo din abundență. Ținuturile care înconjoară lacul sînt înghețate și stăpînite de atmosfera din jur, de furia impetuoasă a fulgerelor, a trăznetelor, a grindinii și a fluviului. Nu mică este și primejdia pe care o constituie semeția muntelui Arge, de care se plîngeau atât de des și strămoșii noștri.

Tu, dar, luminate Împărate, îngăduie-ne să Te rugăm să ne lași să-ți legăm cinstea de țara care-ți plătește dare, în așa fel încît legînd printr-un pod cele două țărmuri ale acestui fluviu, ne vei arăta că se poate trece pe aici ca printr-o a doua Mare Roșie.

Într-adevăr, fiind cuprins de milă față de viața atât de grea a iudeilor, Domnul le-a încuviințat să treacă pe jos prin Marea Roșie ca pe uscat după ce le dăruise de conducător pe Moise. Pentru noi acest fluviu

1. Scrisoarea de față e apocrifă. Ea nu putea fi adresată de Sfîntul Vasile împăratului Teodosie, întrucît la începutul lui 379 Sf. Vasile a murit. Totuși o serie apreciabilă de manuscrise conținînd epistolele Sfîntului Vasile o cuprind și pe ea.

a fost totdeauna hotărîtor : a însemnat mare pierdere de oameni prin umflarea apelor sale debordante, prin inundarea pe care o produce peste tot ţinutul roditor din jur, nu numai de păşuni, şi din cauza noroiului care acoperă ogoarele noastre, sileşte boul de arat să sufere de foame, precum şi toate celelalte vieţuitoare din ţinuturile învecinate. Dacă ar fi fost vorba de un om care ar face atîtea pagube altui om, n-am fi stat la îndoială să ne plîngem la tribunale. Dar acestui fluviu imens, care nu ascultă de legi, ce pedeapsă dreaptă i s-ar cuveni ? Ne vedem, dar, siliţi să Te rugăm, prea bunele Stăpîn, ca unul care poţi, să îndepărtezi această primejdie care ameninţă pe atîţia trecători.

EPISTOLA 366

Vasile către călugărul Urbikios — despre cumpătare¹

Bine ai făcut că mi-ai pus graniţe precise, ca să nu mă ocup numai de cumpătare, ci şi de roadele ei. Or, între roadele ei se cuprinde şi împărtăşirea din Dumnezeu, după cum dacă te laşi stăpînit de patimi însemnează să trăieşti după duhul lumii. Cumpătarea este, în schimb, împotrivirea făţişă la poftele trupului şi dedicarea mai mult pentru Dumnezeu. Ea ocoleşte tot ce-i muritor ca şi cum în trupul ei s-ar afla însuşi Duhul lui Dumnezeu, Care ne adună de pe drum în jurul Lui, întrucît în ea nu-i gelozie şi nici invidie. Cel ce-şi iubeşte trupul pizmuieşte pe altul, în schimb cel care n-a primit în inima sa răul stricăciunii, se întăreşte de acum împotriva oricărei suferinţe : chiar dacă ar fi mort cu trupul, el trăieşte mai departe prin nestricăciune. Dacă înţeleg bine lucrurile, am impresia că prin cumpătare ajungem tocmai la Dumnezeu, aşa că nu-ţi mai doreşti nimic simţind că ai de toate în tine. Nu mai doreşti nimic, nu mai simţi nici o patimă în priviri şi nici în auz, ca şi cum n-ai mai duce nevoie de nimic, ci ai fi în plenitudine deplină. Pofta e o boală a sufletului, pe cînd cumpătarea e cea care te însănătoşează de orice boală.

Dar cumpătarea nu trebuie privită numai sub un singur aspect, de pildă, atunci cînd avem în vedere plăcerile dragostei. Nu, ci ea trebuie privită şi în legătură cu toate celelalte dorinţe rele pe care le încearcă sufletul, îndeosebi cînd acesta nu se mulţumeşte cu strictul necesar. Invidia se naşte din pofta după aur, multe alte rele provin din pricina al-

1. Epistola 366 a fost publicată mai întîi în 1845 de cardinalul Mai, după care a fost reprodusă şi în colecţia Migne. Studii recente au dovedit că ea nu aparţine Sfîntului Vasile. A se vedea între altele : H. Völker, *Basilius Epistol 366 und Clemens Alexandrinus*, în rev. «*Vigiliae christianae*» 7 (Leiden, 1953), p. 21—26.

tor dorințe. Dacă nu te lași îmbătat de toate aceste dorințe însemnează că ești cumpătat. Tot astfel și când te îndopi prea mult cu de toate nu se poate să nu-ți ieși din tine. Infrinarea trupului este o cumpătare întocmai ca și stăpînirea gîndurilor rele. De cîte ori nu ne-am tulburat în urma unei cugetări care n-a fost nici bună, nici adevărată, dar care ne intră în inimă, producîndu-ne fel de fel de griji deșarte ?

Oricum, cumpătarea ne eliberează, pentru că ea este în același timp și doctor și putere : ea nu predică simplitatea, ci ne-o dă chiar. Cumpătarea e un fel de har al lui Dumnezeu. Iisus ni s-a înfățișat El însuși în haina cumpătării : El umbla ușor atunci cînd pășea pe uscat ca și pe mare. Nu pămîntul și nici marea erau cele care-L suportau, ci așa cum călca cu picioarele pe mare, tot așa n-a fost nici pentru uscat o greutate. Dacă moartea vine din stricăciune iar nemurirea din eliberarea de stricăciune, atunci urmează că și Iisus ne-a adus îndumnezeirea, iar nu osînda să murim. El mîncă și bea într-un chip deosebit, fără să evacueze hrana pe care o lua ; cumpătarea era în El o putere atît de mare încît hrana nu se mai strica în El, pentru că toată ființa Lui era lipsită de stricăciune². Dacă ar fi în noi cît de puțină cumpătare am fi și noi mai presus decît orice. Am auzit că și îngerii au fost aruncați din cer tocmai pentru că au fost necumpătați, așa au fost osîndiți ; nu s-au coborît ei înșiși. Ce-ar fi făcut acolo această boală dacă n-ar fi fost acolo un astfel de ochi ? Iată de ce am zis că dacă am avea cît de puțină cumpătare și dacă n-am îndrăgi lumea atît de mult, am fi și azi atît de sus unde numai cugetul nostru poate urca. Numai un astfel de ochi poate să vadă astfel de lucruri nevăzute. Căci bine s-a spus : cugetul vede și cugetul înțelege. Ți se pare că în toate acestea nu s-a spus mare lucru, dar eu am scris ceva mai mult despre ele, pentru că în fiecare cuvînt se cuprinde un gînd și știu că citindu-le, cu timpul, le vei vedea mai bine.

2. Chiar și numai această afirmație e o dovadă care confirmă neautenticitatea epistolei.

INDICE SCRIPTURISTIC

Despre Sfintul Duh

- Facere**
 1, 5; p. 80
 2, 8; p. 80
 4, 1; p. 80
 6, 14; p. 22
 9, 25—27; p. 66
 11, 1—9; p. 88
 27, 16; p. 77
 27, 29—40; p. 66
 31, 47; p. 45
 40, 8; p. 26
- Ieșire**
 14, 31; p. 46 și 47
 20, 19; p. 48
 23, 5; p. 91
 25, 30; p. 22
 30, 10; p. 80
 31, 3; p. 63
 34, 34; p. 68
- Levitic**
 9, 21; p. 26
 16, 2; p. 80
- Numeri**
 4, 20; p. 80
 18, 21—22; p. 80
 21, 3; p. 46
- Deuteronom**
 4, 26; p. 44
 8, 3; p. 46
 12, 13—14; p. 77
 19, 15; p. 84
 34, 1; p. 45
- Isus Navi**
 24, 27; p. 45
- Iov**
 8, 9; p. 85
 33, 4; p. 63
 33, 6; p. 22
- Psalmi**
 6, 6; p. 56
 6, 8; p. 80
 8, 6; p. 70
 13, 30; p. 64
 14, 37; p. 73
 17, 2; p. 70
 20, 6; p. 71
 23, 3; p. 23
 29, 13; p. 70
 30, 2; p. 77
 32, 6; p. 52
 33, 21; p. 77
 35, 10; p. 62
 43, 10; p. 73
 44, 9; p. 43
 49, 5; p. 44
 48, 7; p. 70
 40, 14; p. 77
 50, 9; p. 50
 50, 12—14; p. 37
 65, 13; p. 73
- 70, 6; p. 26
 77, 53; p. 65
 79, 2; p. 65
 86, 21; p. 65
 88, 17; p. 26
 93, 16; p. 23
 103, 27; p. 24
 104, 43; p. 46
 107, 14; p. 26
 109, 1; p. 29
 118, 85; p. 18
 118, 91; p. 66
 121, 15; p. 24
 138, 8; p. 29
 140, 16; p. 63
 144, 16; p. 24
- Proverbe**
 17, 28; p. 17
- Eclesiast**
 3, 7; p. 89
 9, 17; p. 91
- Isaia**
 1, 2; p. 45
 3, 3; p. 17
 6, 3; p. 54
 29, 15; p. 26
 40, 12; p. 24
 40, 13; p. 23
 42, 5; p. 68
 44, 6; p. 60
 48, 26; p. 64
 61, 1; p. 43
 63, 10; p. 65
 63, 14; p. 64
- Ieremia**
 2, 12—13; p. 45
 20, 2; p. 70
- Plingerile lui Ieremia**
 4, 20; p. 63
- Iezechiel**
 1, 1; p. 70
- Daniil**
 3, 7; p. 88
 5, 11; p. 78
 10, 10; p. 54
 14, 33; p. 70
- Osea**
 14, 10; p. 46
- Amos**
 5, 13; p. 91
- Mihea**
 2, 7; p. 65
- Agheu**
 2, 4—5; p. 70
- Maleahi**
 1, 6; p. 66
 1, 26; p. 61
- Întel. lui Solomon**
 43, 30; p. 84
- Baruh**
 3, 3; p. 30
- Iudith**
 9, 5—6; p. 35
- Matei**
 1, 20; p. 25
 3, 11; p. 51
 4, 1; p. 55
 5, 11; p. 27
 5, 18; p. 18
 5, 22; p. 38
 8, 3; p. 37
 10, 19—20; p. 71
 10, 20; p. 76
 11, 27; p. 62
 12, 29; p. 34
 12, 31; p. 61, 71, 84
 16, 27; p. 30
 18, 16; p. 84
 24, 51; p. 56
 25, 21; p. 56
 27, 19; p. 89
 28, 19; p. 40
- Marcu**
 3, 29; p. 84
 4, 39; p. 38
 8, 38; p. 29
 9, 25; p. 38
- Luca**
 1, 11; p. 69
 1, 26; p. 53 și 54
 2, 14; p. 54
 3, 16; p. 43
 3, 22; p. 55
 4, 18; p. 43
 8, 46; p. 25
 11, 10; p. 17
 12, 8—9; p. 44
 12, 10; p. 84
 12, 11—12; p. 71
 16, 29; p. 48
 18, 18; p. 83
- Ioan**
 1, 1; p. 28
 1, 3; p. 36
 1, 9; p. 62
 1, 14; p. 29
 1, 16; p. 25
 1, 18; p. 29 și 42
 1, 33; p. 55
 3, 6; p. 25
 4, 21; p. 77
 4, 24; p. 38, 62, 63, 78
 5, 19; p. 35 și 36
 5, 20; p. 23 și 37
 5, 22; p. 35
 5, 23; p. 30
 5, 25; p. 29

5, 46; p. 48
 6, 27; p. 29
 6, 57; p. 35
 6, 63; p. 71
 7, 37; p. 46
 10, 9; p. 33
 10, 27; p. 33 și 71
 10, 30; p. 74
 11, 25; p. 35
 12, 28; p. 61
 12, 49; p. 35
 12, 50; p. 36
 14, 2; p. 56
 14, 6; p. 35
 14, 16; p. 61 și 63
 14, 17; p. 69
 14, 19; p. 37 și 69
 14, 23; p. 74
 14, 24; p. 36
 14, 26; p. 65
 14, 31; p. 36
 15, 3; p. 69
 15, 16; p. 38 și 65
 15, 126; p. 53
 16, 13; p. 65
 16, 14; p. 25 și 61
 17, 4; p. 61
 17, 10; p. 36
 17, 21; p. 68
 20, 22—23; p. 55

Faptele Apostolilor

1, 5; p. 43
 1, 8; p. 72
 5, 4 și 9; p. 52
 5, 29; p. 40
 7, 51; p. 65
 7, 55; p. 30
 8, 26; p. 69
 10, 3; p. 69
 10, 20; p. 64
 10, 38; p. 43
 13, 2; p. 64

Romani

1, 5; p. 32
 1, 10; p. 26
 1, 18; p. 32
 2, 10; p. 70
 2, 17; p. 26
 5, 2; p. 32
 5, 14; p. 46
 5, 18; p. 37
 5, 22; p. 50
 6, 2; p. 42
 6, 4; p. 25 și 49
 6, 6; p. 50
 6, 8; p. 47
 8, 2; p. 61, 72 și 83
 8, 10; p. 72
 8, 11; p. 72
 8, 15; p. 76
 8, 16; p. 83

8, 17; p. 83
 8, 26; p. 65 și 84
 8, 32; p. 37 și 72
 8, 34; p. 30 și 65
 8, 37; p. 34
 9, 4; p. 70
 11, 34; p. 23
 11, 36; p. 23 și 24
 12, 5—6; p. 76
 15, 30; p. 74

I Corinteni

1, 9; p. 25
 1, 24; p. 29 și 36
 1, 30; p. 22
 2, 10; p. 26, 54 și 71
 2, 11; p. 56 și 65
 2, 12; p. 72
 3, 3; p. 86
 3, 13; p. 51
 3, 16; p. 68
 5, 4; p. 82
 6, 11; p. 64 și 82
 7, 40; p. 78
 8, 6; p. 19, 22 și 23
 10, 2; p. 46
 10, 4; p. 33 și 46
 11, 2; p. 84
 11, 12; p. 22 și 27
 12, 3; p. 42, 43 și 62
 12, 4—6; p. 52
 12, 4—11; p. 76
 12, 8; p. 26
 12, 11; p. 52
 12, 12; p. 76
 12, 26; p. 76
 12, 28; p. 55
 14, 2; p. 77
 14, 11; p. 77
 14, 24—25; p. 51
 14, 41—42; p. 56 și 70
 15, 22; p. 46
 15, 40; p. 83
 15, 46; p. 62
 15, 47; p. 62
 15, 49; p. 47

II Corinteni

1, 1; p. 25
 1, 9; p. 89
 2, 17; p. 77
 3, 8; p. 70
 3, 14—17; p. 67
 3, 17; p. 71
 3, 17—18; p. 67
 3, 18; p. 68
 5, 8; p. 82
 5, 17; p. 64
 13, 3; p. 77
 13, 13; p. 74

Galateni

3, 13; p. 27
 3, 27; p. 42

4, 4; p. 27
 4, 6; p. 64 și 72
 4, 7; p. 25
 6, 8; p. 25

Efeseni

1, 3; p. 29
 1, 13—14; p. 56
 1, 17—18; p. 75
 1, 22; p. 25
 3, 9; p. 26
 4, 15—16; p. 25
 4, 30; p. 65

Coloseni

1, 12; p. 34
 1, 11—12; p. 50
 1, 15; p. 29
 1, 16; p. 36 și 52
 2, 3; p. 37
 2, 13; p. 82
 2, 19; p. 25
 3, 3—4; p. 83

Filipeni

1, 23; p. 82
 2, 8; p. 37
 2, 9; p. 32
 2, 10—11; p. 33
 3, 10—11; p. 49
 3, 14; p. 34
 3, 26; p. 83

I Tesaloniceni

1, 1; p. 73
 3, 12—13; p. 67

II Tesaloniceni

1, 1; p. 26
 1, 7; p. 44
 2, 15; p. 84
 3, 5; p. 67

I Timotei

2, 5; p. 48
 5, 21; p. 44

II Timotei

1, 14; p. 26 și 78
 2, 2; p. 44

Tit

3, 4; p. 33

Evrei

1, 3; p. 35
 2, 10; p. 36
 4, 5; p. 33
 8, 1; p. 3
 10, 1; p. 48
 10, 35—36; p. 88

I Petru

3, 21; p. 51

I Ioan

3, 24; p. 25

INDICE REAL ȘI ONOMASTIC

Despre Sfintul Duh

A

Adam, p. 26, 46
Aetius, p. 8 și 19
alegoric (sens) p. 6
Alexandria, p. 6
Allard p. 14
Amann p. 13
Amfilohie (de Iconium), p. 7, 8
Antinogen, p. 87
Amfilohie, p. 17
Apathia, p. 34
Apolinarie, p. 6
apostat, p. 41 și 42
Arie (arianism, arieni), p. 4, 5, 9
arvună, p. 51
asemănare (cu Dumnezeu), p. 18
Asia Mică, p. 6
Atanasie (Sfintul), p. 6, 7, 9, 10
Avacum, p. 69
Avraam, p. 47

B

Babilon, p. 70, 92
Barnaba, p. 64
Bardenhewer, p. 10
Baruh, p. 30
Benoit p. 13
Biserică, p. 6, 7, 9, 10, 25, 31, 41, 81,
87, 88; asemănarea ei cu o navă),
p. 89—91
Blum, p. 13
Borodine (Lot), p. 14
botezul (însemnătatea lui), p. 41, 42, 43,
45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 81, 82, 86

C

Canaan, p. 66
Cauză (Dumnezeu Tatăl principiul existenței), p. 20, 21, 22, 24, 28, 33, 38,
52, 53, 66
(Tatăl creează prin Fiul), p. 38
(Cuvîntul creator), p. 36, 37
Cezareea, p. 7
Cincizecime, p. 8
Clement (Romanul), p. 85, 86
coexistență, p. 77
comuniune, p. 68, 69, 74, 76
Congar (Y), p. 14

connumărare, p. 28, 43, 44, 57, 58, 81
Corneliu, p. 69
cunoaștere, p. 18
Cuvîntul (lui Dumnezeu), p. 21, 23, 28,
46, 53
cuvîntul vorbit (importanța lui), p. 18,
19, 26

D

Daniil, p. 69, 78
denumiri (ale Mîntuitorului), p. 32, 33, 34;
(ale Sf. Duh), p. 38, 63
deosebirea (persoanelor Sfintei Treimi),
p. 19, 20, 58
desăvîrșirea (sfîntenția), p. 52, 53
Dionisie Romanul și Dionisie Alexandri-
nul, p. 85
Domnul (Mîntuitorul Hristos), p. 23, 25,
27, 28, 32, 34, 40, 41, 45, 50, 51, 53,
62, 65
Duh (Sfintul), p. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 17, 18,
19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29,
30, 32, 34, 35, 37, 38, 40, 41, 42, 43,
45, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 55, 60, 61,
62, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 73,
74, 75, 81, 82, 83, 84, 86, 87
Dumnezeu, p. 5, 7, 10, 17, 18, 19, 20, 21,
23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 34,
35, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47,
48, 49, 50, 53, 55, 60, 61, 62, 63, 64,
65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75,
81, 83, 84, 85, 86, 87

E

Eden, p. 80
egalitate (de cinstire a persoanelor Sfin-
tei Treimi), p. 27, 28, 30, 31, 32, 36,
40, 58; (dintre oameni), p. 66
Egipt, p. 6
Eldad, p. 76
enumerare p. 58, 59; (a enumera atri-
butele Duhului, înseamnă a-L slăvi),
p. 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75
epicureii, p. 58
Epifaniu, p. 66
Esan, p. 66
Eunomiu, p. 6, 11
Eustațiu (de Sebasta), p. 6, 7, 11; (de
Cezareea), p. 86

expresiile (sensurile lor), p. 17, 18, 20,
21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 31

Eopsihi, p. 7, 8

F

Filip (diaconul), p. 69

filozofia (greacă), p. 20

Firmilian, p. 88

Fiul (lui Dumnezeu), p. 5, 6, 7, 10, 12, 13,
19, 20, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30,
31, 32, 34, 35, 37, 41, 42, 44, 46, 51,
57, 58, 61, 62, 63, 64, 66, 70, 71, 72,
73, 74, 81, 82

Fiul (Omului), p. 44; (chipul Tatălui), p. 60

G

Gaume (Sinner și Jahr), p. 31

Gavriil (arhanghelul), p. 54

Giet (St), p. 13

Grandsire, p. 14

Grigore (cel Mare), p. 87, 88; (de Na-
zianz), p. 7, 10

Gross (J), p. 13

H

Hahn, p. 5

Ham, p. 66

har, p. 52, 55, 56, 78, 81

harisme, p. 52, 53, 76, 87

Harnak, p. 10

Holl, p. 10

horepiscop, p. 7

Hristu, p. 6, 18

I

Iacob, p. 45, 65, 66, 77

iconomie, p. 9, 34, 49, 50

Iisus Hristos, p. 12, 13, 22, 23, 25, 30, 31,
33, 36, 41, 46, 47, 49, 51, 53, 55, 61,
62, 63, 64, 65, 66, 67, 70, 71, 72, 73,
74, 76, 77, 78, 79, 81, 82

Iliric, p. 88

instrument (omul este instrument al pă-
catului) p. 34; (Fiul nu este un
simplu instrument în actul creației),
p. 20, 21, 22, 36

inferioritate, p. 24, 58

Ioan (evangelistul), p. 28; (botezătorul),
p. 51; (nume propriu oarecare), p. 57

Iona, p. 47

Iosif, p. 27, 65

Ipostas, p. 23, 57, 59, 74, 85

Irineu, p. 85, 86

Israel, p. 46, 70, 76

Iudit, p. 35

Iuliu (Africanul), p. 86

I

Împărăția (lui Dumnezeu), p. 34

Ingerii, p. 43, 44, 45, 53, 54

K

Kaloghiris, p. 5

Karmiris, p. 5

L

Legea (Veche), p. 18, 48, 68

locul (spațiul al existenței), p. 28, 29, 30,
39; (Duhul numit loc al sfințirii), p.
76, 77

logosul, p. 5

Loofs, p. 10

lucrarea (Duhului), p. 39, 63, 64

M

Maran (Dom), p. 13

materie, p. 21, 22

Meletie, p. 88

Mesopotamia, p. 88

mîntuirea (realizată de Tatăl prin Fiul),
p. 33, 34, 44

Mîntuitorul, p. 12, 48, 49, 55; (păstor),
p. 32

Moise, p. 26, 44, 46, 47, 48, 68, 77, 80, 87

N

naștere, p. 10, 28

natură, p. 8, 11; (naturi diferite), p. 19,
20, 22, 23, 32; (natura umană), p. 18;
(natura Duhului), p. 39, 40, 60, 65;
(imposibil a cunoaște natura divină),
p. 37

Noe, p. 28

număr, (numărare), p. 58, 59, 60

O

ordinea (morală), p. 12

Origen, p. 86

P

Paladius, p. 7

paradis, p. 50, 80

Pavel, p. 23, 25, 26, 27, 49, 57; (Saul),
p. 64

Petru, p. 52, 57

pnevmatomahi, p. 5, 6, 7

prepozițiile (rostul și semnificația lor în
exprimarea adevărilor de credință),
p. 26, 27, 73, 75, 79, 81

Puech (A), p. 14

purcederea (Duhului), p. 10

R

Rîmini, p. 9

Rivière (J), p. 14

robia (originea ei), p. 66

rugăciune, p. 80, 81

S

- Sabelle, p. 74
 Safira, p. 52
 Schermann, p. 10, 14
 Scriptura, p. 21, 25, 26, 28, 31, 32, 38,
 40, 48, 56, 67, 73, 76, 91
 Serapion, p. 6
 Silvan, p. 26, 73
 Sirmium, p. 5
 slujirea (Domnului, sensul ei), p. 24, 34
 Socrate (istoric), p. 6
 Sodoma, p. 28
 Solomon, p. 89
 Stăpînul (Dumnezeu), p. 21, 38, 41, 55
 Ștefan, p. 30, 40, 65
 stoicii, p. 58
 subnumărare (subordonare), p. 8, 28, 57,
 58, 59, 62
 suflet, p. 33
 Swete (J), p. 14

T

- Tatăl (Dumnezeu), p. 5, 6, 7, 8, 10, 11,
 12, 13, 19, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29,
 30, 31, 32, 34, 36, 40, 41, 42, 43, 44,
 51, 53, 55, 57, 59, 62, 67, 68, 69, 70

- Testament (Vechiul), p. 26; (mesaj), p. 50
 Timotei, p. 26, 44, 73
 timp, p. 28
 tipii, p. 45, 46, 47, 48, 50, 68
 Tradiție (importanța ei), p. 31, 38, 40, 79,
 80, 82, 84, 95; (Sfinții Părinți, despre
 anumite prepoziții), p. 84, 85, 86, 87,
 88
 Treime (Sfînta), p. 7, 8, 9, 43, 46, 60, 81,
 85

U

- Unitatea (persoanelor Sfîntei Treimi), p.
 40, 51, 60; (Unitatea de lucrare), p.
 52, 55, 56; (Unitatea Duhului cu Fiul),
 p. 61

V

- Valens, p. 9
 Vasile (de Ancira), p. 10; (Sfîntul Va-
 sile cel Mare), p. 6, 7, 8, 9, 11, 13

Z

- Zaharia (preotul), p. 69
 Zisis (Th), p. 13

INDICE SCRIPTURISTIC

la Epistole *

Facere

- 1, 28 : Ep. 160
- 3, 19 : Ep. 269
- 4, 1 : Ep. 235
- 4, 8 : Ep. 260
- 4, 9 : Ep. 260
- 4, 11—16 : Ep. 260
- 4, 23—24 : Ep. 260
- 19, 17 : Ep. 217
- 26 : Ep. 150
- 22, 18 : Ep. 236
- 24, 16 : Ep. 235
- 27, 27 : Ep. 267
- 43, 10 : Ep. 82
- 49, 10 : Ep. 236

Ieşire

- 7, 1 : Ep. 189
- 15, 6 : Ep. 8
- 17, 12 : Ep. 241
- 1 : Ep. 24
- 20, 21 : Ep. 235

Levitic

- 18, 3 : Ep. 160
- 6 : Ep. 160
- 18 : Ep. 160
- 25, 10 : Ep. 260
- 26, 10 : Ep. 28

Numeri

- 17, 19 : Ep. 189
- 21, 8 : Ep. 260
- 22, 10 : Ep. 210

Deuteronom

- 1, 17 : Ep. 244
- 5, 21 : Ep. 45
- 6, 13 : Ep. 8
- 15, 12 : Ep. 260
- 32, 39 : Ep. 8

I Regi

- 7, 4 : Ep. 8
- 9, 3 : Ep. 161
- 28, 15 : Ep. 189

II Regi

- 2, 30 : Ep. 221
- 7, 13 : Ep. 236

III Regi

- 22, 22 : Ep. 210
- 5, 1 : Ep. 188

IV Regi

- 5, 1 : Ep. 188

I Ezdra

- 3, 2 : Ep. 236

Iov

- 1, 1 : Ep. 38
- 1, 21 : Ep. 5 ; 301
- 2, 14 : Ep. 38
- 3, 1 : Ep. 223
- 23 : Ep. 46
- 9, 8 : Ep. 8

Psalmi

- 1, 1 : Ep. 44
- 5, 7 : Ep. 207
- 8, 6 : Ep. 8
- 9 : Ep. 188
- 16, 4 : Ep. 42 ; 244
- 17, 34 : Ep. 8
- 18, 22 : Ep. 188
- 25, 8 : Ep. 46
- 32, 6 : Ep. 8
- 33, 16 : Ep. 150
- 37, 15 : Ep. 223
- 44, 7 : Ep. 140
- 13 : Ep. 265
- 23 : Ep. 161
- 48, 25 : Ep. 242
- 49, 3 : Ep. 46
- 50, 14 : Ep. 251
- 74, 6 : Ep. 210 ; 243
- 78, 6 : Ep. 235
- 79, 6 : Ep. 217
- 81, 6 : Ep. 8
- 90, 1 : Ep. 238
- 94, 6 : Ep. 46
- 95, 5 : Ep. 8 ; 189
- 101, 7 : Ep. 30
- 102, 15 : Ep. 8
- 111, 5 : Ep. 265
- 111, 7 : Ep. 46
- 112, 7 : Ep. 213
- 117, 16 : Ep. 8

- 118, 31 : Ep. 38
- 91 : Ep. 8
- 106 : Ep. 199
- 120 : Ep. 22

- 123, 7 : Ep. 42
- 128, 5 : Ep. 283
- 130, 30 : Ep. 8
- 131, 4 : Ep. 42
- 138, 7 : Ep. 8 ; 161
- 144, 13 : Ep. 46

Pilde

- 6, 5 : Ep. 42
- 6 : Ep. 8
- 10, 19 : Ep. 263 ; 265
- 14, 31 : Ep. 51
- 17, 28 : Ep. 188
- 18, 3 : Ep. 44
- 5 : Ep. 244
- 22 : Ep. 188 ; 189
- 19, 14 : Ep. 301
- 25, 25 : Ep. 92

Ecclesiast :

- 3, 7 : Ep. 223
- 7, 8 : Ep. 50 ; 223
- 10, 16 : Ep. 61
- 12, 12 : Ep. 6 ; 263

Isala

- 1, 3 : Ep. 235
- 1, 18 : Ep. 46
- 21 : Ep. 46
- 11, 10 : Ep. 236
- 22, 2 : Ep. 45
- 25, 8 : Ep. 210
- 40, 6—8 : Ep. 220
- 42, 6 : Ep. 236
- 14 : Ep. 58—59 ; 223
- 48, 15 : Ep. 243
- 53, 2—3 : Ep. 8
- 58, 4 : Ep. 256

Ieremia

- 1, 10 : Ep. 244
- 2, 13 : Ep. 8
- 3, 1 : Ep. 188 ; 189
- 7 : Ep. 46
- 5, 4 : Ep. 223
- 22 : Ep. 203

* Pentru «Epistolele Sf. Vasile cel Mare», trimiterile prezenților indicii au în vedere numerele de ordine sub care se află înregistrate fiecare din cele 366 epistole traduse aici.

- 8, 4 : Ep. 44 ; 16
20 : Ep. 46
- 9, 1 : Ep. 45 ; 243
- 10, 11 : Ep. 189
- 13, 22 : Ep. 136
- 14, 9 : Ep. 295
- 18, 13 : Ep. 46
- 22, 28—30 : Ep. 235
- 25, 12 : Ep. 265
- Iozechiel**
- 18, 20 : Ep. 223
24 : Ep. 42
32 : Ep. 44
- Daniel**
- 3, 10 : Ep. 243
38 : Ep. 243
- 7, 9—10 : Ep. 46
- 12, 2 : Ep. 260
- Osea**
- 2, 13 : Ep. 46
17 : Ep. 46
- Amos**
- 2, 7 : Ep. 160
8, 10 : Ep. 243
- Naum**
- 1, 9 : Ep. 188 ; 189
- Avacum**
- 2, 3 : Ep. 238
- Zaharia**
- 2, 3 : Ep. 102
10, 1—2 : Ep. 210
- Maleahi**
- 3, 6 : Ep. 262
- Întel. Solomon**
- 1, 4 : Ep. 8
7 : Ep. 8
- Întel. Sirah**
- 11, 3 : Ep. 8
11, 21 : Ep. 217
24 : Ep. 58
21, 18 : Ep. 260
- II Macabei**
- 7, 1 : Ep. 7
- Matel**
- 4, 10 : Ep. 8
5, 8 : Ep. 8
12 : Ep. 199
28 : Ep. 46 ; 207
32 : Ep. 199
- 34 : Ep. 199
35 : Ep. 8 ; 207
- 6, 13 : Ep. 219
- 7, 1 : Ep. 204
4 : Ep. 224
- 8, 12 : Ep. 213
- 9, 12 : Ep. 46
28 : Ep. 234
- 10, 29 : Ep. 6 ; 277
37 : Ep. 42
- 11, 27 : Ep. 236
28 : Ep. 46
- 12, 28 : Ep. 8
31 : Ep. 251
34 : Ep. 197
36 : Ep. 51
37 : Ep. 226
- 14, 4 : Ep. 46
10 : Ep. 199
- 16, 20 : Ep. 8
24 : Ep. 8
- 18, 7 : Ep. 46
15 : Ep. 288
20 : Ep. 42
21—22 : Ep. 160
- 19, 6 : Ep. 308
- 20, 30 : Ep. 8
- 23, 24 : Ep. 224
6 : Ep. 236
- 24, 12 : Ep. 203 ; 258
36 : Ep. 236
- 25, 35 : Ep. 8
26, 52 : Ep. 217
28, 19 : Ep. 8 ; 52 ; 125 ; 210
- Marcu**
- 10, 18 : Ep. 236
13, 32 : Ep. 8 ; 236
14, 21 : Ep. 46
- Luca**
- 1, 34 : Ep. 235
2, 34 : Ep. 260
3, 11 : Ep. 150
6, 37 : Ep. 204
11, 20 : Ep. 8
14, 27 : Ep. 42
28—30 : Ep. 42
- 15, 7 : Ep. 46
17, 2 : Ep. 46
21 : Ep. 8
18, 19 : Ep. 8
22, 27 : Ep. 56
- Ioan**
- 1, 3 : Ep. 8 ; 38
14 : Ep. 8
18 : Ep. 234
29 : Ep. 260 ; 265
- 4, 7 : Ep. 236
14 : Ep. 8
- 5, 19 : Ep. 8
29 : Ep. 46
43 : Ep. 210
- 6, 40 : Ep. 8
55 : Ep. 93
58 : Ep. 8
- 7, 24 : Ep. 204
51 : Ep. 203 ; 258
- 10, 15 : Ep. 236
- 11, 25 : Ep. 8
- 13, 33 : Ep. 203
35 : Ep. 204
- 14, 1 : Ep. 8
11 : Ep. 38
27 : Ep. 203
28 : Ep. 8
- 16, 15 : Ep. 236
32 : Ep. 45
- 17, 3 : Ep. 8
17 : Ep. 189
21 : Ep. 8
- 19, 6 : Ep. 38
- Fapte**
- 1, 6—7 : Ep. 8
8 : Ep. 8
- 4, 12 : Ep. 210
32 : Ep. 128
- 5, 41 : Ep. 240
- 8, 20 : Ep. 53
9, 4 : Ep. 8
- Romani**
- 1, 4 : Ep. 8
20 : Ep. 189
- 3, 19 : Ep. 199
- 5, 12 : Ep. 261
- 6, 13 : Ep. 26
19 : Ep. 290
- 8, 2 : Ep. 8
3 : Ep. 261
- 8, 9 : Ep. 38
18 : Ep. 139
38 : Ep. 113
- 12, 19 : Ep. 130
- 13, 4 : Ep. 290
10 : Ep. 227
- 14, 10 : Ep. 127
13 : Ep. 55
- 16, 27 : Ep. 8
- I Corinteni**
- 1, 27 : Ep. 24
2, 6 : Ep. 223
10 : Ep. 8 ; 46
11 : Ep. 46
12 : Ep. 52
- 3, 17 : Ep. 46
- 4, 3 : Ep. 204
5 : Ep. 125 ; 204

- 6, 12 : Ep. 42
- 15 : Ep. 46
- 19 : Ep. 8
- 7, 9 : Ep. 160
- 16 : Ep. 188
- 29 : Ep. 46
- 34 : Ep. 46
- 8, 5—6 : Ep. 8
- 9 : Ep. 23
- 12 : Ep. 213
- 39 : Ep. 199
- 10, 13 : Ep. 139 ; 217 ; 258
- 11, 4 : Ep. 207
- 7 : Ep. 207
- 12, 8 : Ep. 204
- 11 : Ep. 38
- 12—21 : Ep. 203 ; 243
- 26 : Ep. 242
- 13, 1—3 : Ep. 204
- 4 : Ep. 130
- 9 : Ep. 233 ; 235
- 10 : Ep. 235
- 15, 13 : Ep. 251
- 24 : Ep. 8
- 28 : Ep. 8

II Corinteni

- 2, 8 : Ep. 224
- 4, 6 : Ep. 243
- 10 : Ep. 223
- 5, 10 : Ep. 197
- 17 : Ep. 8
- 6, 3 : Ep. 24
- 10, 5 : Ep. 8
- 11, 27 : Ep. 223
- 12, 2—3 : Ep. 46
- 4 : Ep. 8
- 10 : Ep. 260

Galateni

- 3, 19 : Ep. 261
- 27 : Ep. 292
- 4, 4 : Ep. 261
- 9 : Ep. 235
- 5, 6 : Ep. 205
- 19 : Ep. 295

Efeseni

- 2, 2 : Ep. 210
- 4, 5 : Ep. 203 ; 226
- 5, 3 : Ep. 160
- 6 : Ep. 226
- 27 : Ep. 265
- 6, 12 : Ep. 23
- 17 : Ep. 8

Filipeni

- 1, 9 : Ep. 18
- 15 : Ep. 38
- 17 : Ep. 38
- 3, 13 : Ep. 42
- 4, 5—6 : Ep. 226

Coloseni

- 1, 9 : Ep. 226
- 15 : Ep. 38
- 17 : Ep. 38
- 2, 9 : Ep. 189
- 3, 5 : Ep. 22 ; 53

I Tesaloniceni

- 4, 4 : Ep. 160
- 11 : Ep. 227
- 12 : Ep. 101, 302
- 5, 12 : Ep. 62
- 21 : Ep. 42

II Tesaloniceni

- 4, 4 : Ep. 139

I Timotei

- 3, 6 : Ep. 213
- 16 : Ep. 260
- 4, 4 : Ep. 199
- 11—12 : Ep. 199
- 5, 11—12 : Ep. 199
- 6, 8 : Ep. 22
- 16 : Ep. 8

II Timotei

- 2, 7 : Ep. 226
- 9 : Ep. 46
- 15 : Ep. 172
- 19 : Ep. 235
- 3, 16 : Ep. 42
- 4, 2 : Ep. 204

Evrei

- 1, 3 : Ep. 38
- 14 : Ep. 125
- 2, 9 : Ep. 8
- 3, 4 : Ep. 8
- 12—13 : Ep. 42
- 4, 12 : Ep. 260
- 10, 29 : Ep. 46
- 11, 13 : Ep. 223
- 35—37 : Ep. 137 ; 238
- 38 : Ep. 42
- 12, 14 : Ep. 54

I Petru

- 2, 22 : Ep. 261

INDICE REAL ȘI ONOMASTIC

la Epistole

A

- Abel, ep. 46
Aburgios, comite al tezaurului, rudă a Sf. Vasile, ep. 33, 75, 147, 188, 196
Acaciu, preot, ep. 215, 256
Acaciu, episcop arian, ep. 251
Actiacus, diacon, ep. 272
Adamantius, ep. 58
adulter, ep. 199, 217
ahei (= greci), ep. 204
Alcinoos, rege legendar, ep. 74
Alexandru, episcop, ep. 265
Alexandru, episcop necanonic, ep. 218
Alipiu, ucenic, ep. 338
Ambrozius, episcop al Milanului, ep. 175
Amfilohie, episcop de Iconiu, ep. 150, 161, 196; 188—189, 199, 217
Amfipolis, localitate, ep. 14
Ancira, episcopat, ep. 30, 100, 226, 244
Annisi, localitate, ep. 3
Antim, episcop de Tiana, ep. 58, 92, 122, 210
Antiohia (schisma din-), ep. 66, 69, 140, 251, 258. Vezi și «Meletiu»
Antipater, guvernator, ep. 137, 187
Apolinarie, eretic, ep. 131, 224, 254, 265
Arcadiu, comite, ep. 15
Arcadiu, episcop, ep. 48
Arie, arianism, ep. 28, 92, 135, 243, 265
Arinteu, ofițer superior, ep. 179, 269, 280
Aristotel, filosof, ep. 135
Armenia, ep. 92, 122, 137
ascetism, ep. 42, 150, 291
Asholiu, episcop, ep. 154, 164
Atarviu, episcop, ep. 65, 126
Atanasie cel Mare, ep. 66, 69, 80, 82
Atanasie, episcop, ep. 24, 29
Avraam, patriarhul, ep. 258
Avramie, episcop, ep. 129

B

- Balaam, «prooroc», ep. 189, 210
Barsas, episcop, ep. 264, 267
Barsuma, episcop, ep. 92
Bathnae, localitate, ep. 132
Beroea, episcopie în Siria, ep. 185, 220
Biserica creștină, ep. 41, 161, 199, 203, 242, 263, 265 etc.
Bosporius, episcop, ep. 51, 141

C

- Cain, ep. 240
Calistene, amic al Sf. Vasile, ep. 73, 74
calomnie, calomniator, ep. 24, 51, 203, 244, 270
Calypsus, insulă legendară, ep. 14
Candidian, guvernator, ep. 3
canon, canoane, ep. 54, 188, 199, 224, 270
Capadochia, arhiepiscopie, ep. 47, 74, 83, 98, 104, 222
Censitor, mare dregător, ep. 284, 312
Cezareea Capadochiei, ep. 74, 76, 88, 130, 160, 203, 207
Cezarie, fratele sf. Grig. Naz., ep. 26, 32
Ciril, episcop, ep. 99, 120
Cizic, formulă ariană de la sinodul din-ep. 244
cler, ep. 47, 54, 55, 190, 222
Colomeea, episcopat în Armenia, ep. 128, 254
comuniune, ep. 65, 150, 165, 191, 203, 244
consubstanțialitatea sau deoființimea persoanelor treimice, ep. 8, 51, 52, 125, 215, 245 etc.

D

- Damasus (papa), ep. 69, 214, 239
Daziza, localitate, ep. 244
Demofil, episcop, ep. 48
Demostene, vicar al Pontului, ep. 237
Dianius, episcop, ep. 51
Diodor, episcop, ep. 135, 244
Dionisie, episcop, ep. 70
Dionisie, al Alexandriei, ep. 9, 188
Dionisie, al Milanului, ep. 197
Dorotei, prezbiter, sol, ep. 215, 239, 253
Dorotei, prezbiter, ep. 87
Dorotei, diacon, ep. 89, 156

E

- Ecdicius, episcop, ep. 226, 237
Edesa, episcopie, ep. 264
Egipt, ep. 204, 207, 265
Elian, episcop, ep. 210
Elpidiu, episcop, ep. 205, 206
Elpidiu, diacon, ep. 265
Emilia, mama Sf. Vasile, ep. 223
Epifanie, ep. de Cipru, ep. 258
erezii, ep. 188, 226, 243, 266
Eshile, dramaturg, ep. 74
Esop, fabulistul, ep. 189

Eunomiu, eretic, ep. 235, 246 etc.
Eupsihlu, martir, ep. 100, 142, 200
Eusebiu, ep. de Samosata, ep. 27, 34, 48, 98, 137, 141, 167, 268
Eustațiu, ep. de Sebasta, ep. 92, 244, 251, 263
Eustațiu, medic, ep. 151, 189
Eustațiu, filosof, ep. 1
Evagriu, prezbiter, ep. 138, 156
Evesa, episcopie, ep. 251, 278
Evipiu, căpetenie ariană, ep. 240, 251
exemplul sau pilda sfinților, ep. 38, 150 —151

F

Faust, episcop hirotonit necanonic, ep. 121, 127
Faustin, ep. 138
fecioare, feciorie, ep. 46, 55, 199, 291
Filoharis, calomniatorul sf. Grig. Nyss. ep. 225, 233
filosofii, filosofie, ep. 4, 8, 186
Firmin, amic, ep. 116
foametea din Capadochia, ep. 27
Fronton, episcop filoarian, ep. 238, 356

G

Galatia, ep. 226, 237
Getasa, moșioara sf. Meletie, ep. 97, 99
Gheorghe, episcop arian, ep. 239, 251
Glicherie, fost ascet, ep. 169, 170
Grigorie de Nazianz (senior), ep. 47
Grigorie de Nazianz (Teologul), ep. 8, 14, 71
Grigorie de Nyssa, ep. 14, 58, 100, 215, 225, 232, 239
Grigorie Taumaturgul, ep. 28, 207, 210

H

Heladiu, comite, ep. 203
Heracleea, episcopat, ep. 223
Hermoghen, episcop, ep. 244, 264
hidroparastați, eretici, ep. 188
Homer, poetul, ep. 14, 345
horepiscopi, ep. 53, 54, 142, 290

I

Iconium, episcopie, ep. 138
iernile aspre ale Capadochiei, ep. 121, 198
Ilie, guvernator, ep. 84, 94, 96
Iliria, ep. 204
Inocențiu, episcop, ep. 50, 71
invidie («primul rău») ep. 210
Iov, dreptul, ep. 5
Iris, riu, ep. 223
Isauria, ținut, ep. 160, 204
Italia, ep. 204
Iulian (Apostatul), ep. 39, 360, 363

L

lacrimi («stimpără durerile»), ep. 92
Lampsac, formulă de credință ariană, ep. 244
Laodiccea, episcopat în Siria, ep. 254
latina («ingustimea limbii-»), ep. 215
Leonțiu, sofist, ep. 20, 31
Libaniu, dascălul, ep. 335—358
Liberiu, papa, ep. 264

M

Macrina (cea Bătrână), ep. 204, 223
martiri (la Dunăre și în alte locuri), ep. 165, 176, 198, 243, 251, 257
Maxim, scolastic, ep. 277
Maxim, mare dregător, ep. 99, 148
Meletie, arhiep. de Antiohia, ep. 92, 210, 214
Meletie, prezbiter, ep. 226
Mesopotamia, ep. 207
Modest, prefect, ep. 104, 111, 280
moaște de martiri, ep. 5, 18, 48, 164, 165, 197
monahi, monahism, ep. 22, 75, 81, 173, 295
munca («alternind cu cîntecul») ep. 2, 22
Musoniu, episcop, ep. 28

N

Nectarie, viitor arhiepiscop, ep. 5, 6, 301
Neocezarea, mitropolie, ep. 30, 207, 210
Niceea, mitropolie, ep. 52, 140, 198, 265
Nicopole, episcopie, ep. 126, 227, 230, 238, 240, 243
Nike, formulă de credință ariană, ep. 244

O

Occidentul (legături bisericești cu-), ep. 66, 90, 92, 215, 242—243
Olimpiu, amic, ep. 12, 131, 211
Optim, episcop, ep. 260
Origen, amic, ep. 17
Otrei, episcop de Melitina, ep. 181

P

pacea (în Biserică), ep. 69, 156, 203, 250
Paladiu, monah, ep. 292
Părinții Bisericii, ep. 165
Patrofil, episcop, ep. 244, 251
Paulin, episcop, ep. 99, 204, 263
penitentă, ep. 22, 45, 46, 73, 188, 217
pepuzeni (sau montaniști), ep. 188
persecuții (de tot felul), ep. 92, 155, 161, 188, 240, 257
Petru, episcop, ep. 33, 246
Petru, frate al Sf. Vasile, ep. 203, 216
pictori, ep. 2
Pimeniu, preot, ep. 99
Pisidia, ținut, ep. 239

Platon, filosoful, ep. 2, 135
 pnevmatomahi, eretici, ep. 125, 189, 251, 263
 Podanda, localitate, ep. 74
 Pont, ținut și mitropolie, ep. 202, 203, 206, 237, 244, 291
 Providența, Sf. ep. 6, 101, 236, 313
 psalmi, psalmodierea, ep. 155, 207
 plohotrofii (aziluri), ep. 94, 143
 Pythagora, filosoful, ep. 21

R

raptul (sau răpitul fetelor), ep. 199, 217, 271

S

Scythia (Dobrogea), ep. 155, 164, 165
 Sabelius, sabelianism, ep. 89, 207, 210, 214, 236
 Sabin, diaconul, ep. 89, 92
 Samosata, localitate, ep. 141, 145, 219
 Sanctissim, presbiter, ep. 120, 129, 132, 253
 Sava, martir, ep. 264
 Scriptura, Sf., ep. 2, 42, 46, 160, 189, 283
 Sebasta, mitropolie, ep. 237, 306
 Sever, episcop, ep. 188
 sfinți, sfințenie, ep. 8, 28, 42
 schismă, ep. 156, 188
 Silvan, episcop de Tars, ep. 35, 47, 244, 255
 Silvan, prezbiter, ep. 255
 simonie, ep. 53, 54
 Simplicia, eretică, ep. 115
 Siria, ep. 188, 204
 solitari, viața solitară, ep. 12, 42, 91
 sofști, ep. 20, 172, 347—349

Sofroniu, magister officiorum, ep. 76, 96, 177, 180, 272
 Soranus, Iunius, dux Scythiae, ep. 155, 165
 Sozopolis, (biserica din-), ep. 261
 stoici, ep. 151

T

Talasiu, episcop, ep. 92
 Tars, oraș, ep. 35, 113, 114
 Teodor, episcop, ep. 92
 Teodora, canonică, ep. 163
 Teodor, episcop de Nicopole, ep. 93, 95, 239
 Teofil, episcop, ep. 130, 244
 Teofrast, diacon, ep. 135
 Terentius, comite, amic al Sf. Vasile, ep. 53, 214
 Timotei, horepiscop, ep. 24, 290
 Traian, mare dregător, ep. 148
 Treime, Sfinta, ep. 8, 38, 117, 176, 260

U

Ulise, ep. 4, 147
 Urbicius, monah, ep. 262

V

Valens, împăratul, ep. 32, 162, 243, 266
 Vasile cel Mare, ep. 34, 76, 126, 146, 203
 —204, 210, 223, 272—273, etc.
 viziuni, ep. 210
 votul fecioriei, ep. 45, 46, 199

Z

Zenon, episcop, ep. 92
 Zoil, prieten al Sf. Vasile, ep. 194

CUPRINS

Introducerea	5	Epistola 42	189
Despre Sfântul Duh	15	Epistola 43	197
Introducerea în care se demonstrează că este necesar studiul celor mai puțin însemnate capitole ale teologiei	17	Epistola 44	198
Epistole	93	Epistola 45	200
I. Scrisori datînd înainte de episcopat	115	Epistola 46	203
Epistola 1	115	II. Scrisori din timpul episcopatului	211
Epistola 2	117	Epistola 47	211
Epistola 3	123	Epistola 48	212
Epistola 4	124	Epistola 49	213
Epistola 5	125	Epistola 50	213
Epistola 6	127	Epistola 51	214
Epistola 7	129	Epistola 52	216
Epistola 8	130	Epistola 53	219
Epistola 9	142	Epistola 54	221
Epistola 10	144	Epistola 55	222
Epistola 11	145	Epistola 56	223
Epistola 12	146	Epistola 57	224
Epistola 13	146	Epistola 58	225
Epistola 14	146	Epistola 59	227
Epistola 15	148	Epistola 60	229
Epistola 16	149	Epistola 61	230
Epistola 17	150	Epistola 62	231
Epistola 18	150	Epistola 63	231
Epistola 19	151	Epistola 64	232
Epistola 20	152	Epistola 65	233
Epistola 21	153	Epistola 66	234
Epistola 22	154	Epistola 67	236
Epistola 23	159	Epistola 68	237
Epistola 24	160	Epistola 69	238
Epistola 25	161	Epistola 70	240
Epistola 26	163	Epistola 71	242
Epistola 27	164	Epistola 72	244
Epistola 28	165	Epistola 73	244
Epistola 29	169	Epistola 74	246
Epistola 30	170	Epistola 75	249
Epistola 31	171	Epistola 76	250
Epistola 32	171	Epistola 77	251
Epistola 33	173	Epistola 78	252
Epistola 34	174	Epistola 79	252
Epistola 35	175	Epistola 80	253
Epistola 36	175	Epistola 81	253
Epistola 37	176	Epistola 82	255
Epistola 38	177	Epistola 83	256
Epistola 39	186	Epistola 84	257
Epistola 40	186	Epistola 85	259
Epistola 41	188	Epistola 86	259
		Epistola 87	260
		Epistola 88	261
		Epistola 89	261
		Epistola 90	263

Epistola 91	264	Epistola 142	330
Epistola 92	266	Epistola 143	330
Epistola 93	269	Epistola 144	331
Epistola 94	270	Epistola 145	331
Epistola 95	272	Epistola 146	332
Epistola 96	273	Epistola 147	333
Epistola 97	274	Epistola 148	333
Epistola 98	276	Epistola 149	334
Epistola 99	277	Epistola 150	335
Epistola 100	281	Epistola 151	338
Epistola 101	282	Epistola 152	339
Epistola 102	283	Epistola 153	340
Epistola 103	284	Epistola 154	340
Epistola 104	284	Epistola 155	341
Epistola 105	285	Epistola 156	343
Epistola 106	286	Epistola 157	345
Epistola 107	287	Epistola 158	345
Epistola 108	288	Epistola 159	346
Epistola 109	288	Epistola 160	347
Epistola 110	289	Epistola 161	351
Epistola 111	290	Epistola 162	353
Epistola 112	291	Epistola 163	354
Epistola 113	293	Epistola 164	355
Epistola 114	294	Epistola 165	357
Epistola 115	295	Epistola 166	358
Epistola 116	296	Epistola 167	359
Epistola 117	297	Epistola 168	360
Epistola 118	298	Epistola 169	360
Epistola 119	298	Epistola 169	360
Epistola 120	300	Epistola 170	362
Epistola 121	301	Epistola 171	362
Epistola 122	302	Epistola 172	363
Epistola 123	302	Epistola 173	364
Epistola 124	303	Epistola 174	365
Epistola 125	304	Epistola 175	366
Epistola 126	307	Epistola 176	367
Epistola 127	308	Epistola 177	367
Epistola 128	309	Epistola 178	368
Epistola 129	311	Epistola 179	369
Epistola 130	313	Epistola 180	369
Epistola 131	315	Epistola 181	370
Epistola 132	316	Epistola 182	370
Epistola 133	317	Epistola 183	371
Epistola 134	318	Epistola 184	371
Epistola 135	318	Epistola 185	372
Epistola 136	320	Epistola 186	372
Epistola 137	322	Epistola 187	373
Epistola 138	322	Epistola 188	373
Epistola 139	324	Epistola 187	383
Epistola 140	326	Epistola 190	390
Epistola 141	328	Epistola 191	392

Epistola 192	393	Epistola 242	500
Epistola 193	394	Epistola 243	502
Epistola 194	394	Epistola 244	506
Epistola 195	395	Epistola 245	514
Epistola 196	396	Epistola 246	515
Epistola 197	396	Epistola 247	515
Epistola 198	398	Epistola 248	516
Epistola 199	400	Epistola 249	517
Epistola 200	409	Epistola 250	517
Epistola 201	411	Epistola 251	518
Epistola 202	411	Epistola 252	521
Epistola 203	412	Epistola 253	522
Epistola 204	416	Epistola 254	522
Epistola 205	422	Epistola 255	523
Epistola 206	423	Epistola 256	524
Epistola 207	424	Epistola 257	525
Epistola 208	428	Epistola 258	526
Epistola 209	428	Epistola 259	529
Epistola 210	429	Epistola 260	530
Epistola 211	435	Epistola 261	537
Epistola 212	436	Epistola 262	540
Epistola 213	437	Epistola 263	542
Epistola 214	437	Epistola 264	546
Epistola 215	442	Epistola 265	546
Epistola 216	443	Epistola 266	550
Epistola 217	443	Epistola 267	553
Epistola 218	450	Epistola 268	554
Epistola 219	451	Epistola 269	555
Epistola 220	453	Epistola 270	557
Epistola 221	454	Epistola 271	557
Epistola 222	455	Epistola 272	558
Epistola 223	456	Epistola 273	560
Epistola 224	464	Epistola 274	561
Epistola 225	466	Epistola 275	561
Epistola 226	468	Epistola 276	561
Epistola 227	473	Epistola 277	562
Epistola 228	475	Epistola 278	564
Epistola 229	476	Epistola 279	564
Epistola 230	477	Epistola 280	565
Epistola 231	478	Epistola 281	565
Epistola 232	479	Epistola 282	566
Epistola 233	480	Epistola 283	566
Epistola 234	482	Epistola 284	567
Epistola 235	484	Epistola 285	568
Epistola 236	487	Epistola 286	568
Epistola 237	493	Epistola 287	569
Epistola 238	494	Epistola 288	569
Epistola 239	495	Epistola 289	570
Epistola 240	497	Epistola 290	572
Epistola 241	500	Epistola 291	573

III. Scrisori nedatate sau de auten-

licitate dubioasă	575	Epistola 332	603
Epistola 292	577	Epistola 333	603
Epistola 293	577	Epistola 334	603
Epistola 294	578	Epistola 335	604
Epistola 295	579	Epistola 336	604
Epistola 296	580	Epistola 337	606
Epistola 297	581	Epistola 338	606
Epistola 298	581	Epistola 339	607
Epistola 299	582	Epistola 340	608
Epistola 300	583	Epistola 341	609
Epistola 301	584	Epistola 342	610
Epistola 302	586	Epistola 343	610
Epistola 303	588	Epistola 344	611
Epistola 304	588	Epistola 345	611
Epistola 305	588	Epistola 346	612
Epistola 306	589	Epistola 347	613
Epistola 307	590	Epistola 348	613
Epistola 308	590	Epistola 349	613
Epistola 309	591	Epistola 350	614
Epistola 310	591	Epistola 351	614
Epistola 311	592	Epistola 352	615
Epistola 312	592	Epistola 353	615
Epistola 313	592	Epistola 354	615
Epistola 314	593	Epistola 355	616
Epistola 315	594	Epistola 356	616
Epistola 316	594	Epistola 357	616
Epistola 317	595	Epistola 358	617
Epistola 318	595	Epistola 359	617
Epistola 319	596	Epistola 360	618
Epistola 320	596	Epistola 361	618
Epistola 321	597	Epistola 362	619
Epistola 322	598	Epistola 363	621
Epistola 323	598	Epistola 364	622
Epistola 324	599	Epistola 365	623
Epistola 325	600	Epistola 366	624
Epistola 326	600	Despre Sfintul Duh	626
Epistola 327	601	Indice scripturistic	626
Epistola 328	601	Indice real și onomastic	629
Epistola 329	602	Epistole	631
Epistola 330	602	Indice scripturistic	631
Epistola 331	602	Indice real și onomastic	634
		Cuprinsul	637

Redactor : Preot CORNELIU ZĂVOIANU
 Tehnoredactor : Ierom. VARTOLOMEU BOGDAN

Dat la cules : 20 mai 1987. Bun de tipar : 20
 aprilie 1988. Format : 16/17×100, legat 1/1. Coll
 de tipar 40. Comanda nr. 344

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE
 MISIUNE AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE